LAZĂR GRUNEANȚU
AVOCAT

MIREL IONESCU
AVOCAT

CONTRIBUȚIA AVOCAȚILOR DIN TRANSILVANIA ŞI BANAT LA MAREA UNIRE

LAZĂR GRUNEANȚU
AVOCAT

MIREL IONESCU
AVOCAT

CONTRIBUȚIA AVOCAȚILOR DIN TRANSILVANIA ȘI BANAT LA MAREA UNIRE

CONTRIBUȚIE DOCUMENTARĂ FIȘE BIOGRAFICE
VALENTIN ORGA **ALEXANDRU-BOGDAN BUD**

COLABORATOR
VASILE DUDAȘ

ARGONAUT
CLUJ-NAPOCA, 2018

Seria
●ISTORIE●DOCUMENTE●MĂRTURII

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

Cartea a fost tipărită cu sprijinul Uniunii Naţionale a Barourilor din România.

Nici o parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă fără acordul scris dat în prealabil de către deţinătorul dreptului de autor sau de către Editura Argonaut.

© UNBR & Argonaut

Tehnoredactare & Coperta: MYROBIBLION

Editura Argonaut
Str. Ciucaş, nr.5/15
Cluj-Napoca
Mobil: 0730.015.485
e-mail: edituraargonaut@yahoo.com
www.editura-argonaut.ro
Consilier editorial atestat: Emil POP
Editura ARGONAUT este acreditată CNCSIS / CNCS din anul 2002

CUPRINS

Cuvânt-înainte 15

Argument 19

Contribuţia avocaţilor la organizarea Gărzilor Naţionale şi a Consiliilor Naţionale din Transilvania pentru realizarea unirii de la 1 Decembrie 1918 27

Contribuţia avocaţilor la instaurarea administraţiei în Transilvania după realizarea Marii Uniri 55

Participarea avocaţilor transilvăneni la instaurarea noilor organe judiciare în Transilvania după Marea Unire 69

Contribuţia avocaţilor români din Banat la înfiinţarea şi activitatea Consiliilor şi a Gărzilor Naţionale Româneşti în toamna anului 1918 99

Contribuţia avocaţilor români din Banat la instaurarea administraţiei româneşti în judeţele Caraş-Severin şi Timiş-Torontal în anul 1919 147

Unificarea Legislaţiei. Contribuţia avocaţilor la preluarea şi reorganizarea instanţelor. Evoluţia profesiei de avocat după Marea Unire 169

Conferinţa de Pace de la Paris 203

Fişe biografice

ACIU, ALEXANDRU 215

ADAM, GHEORGHE 216

ALBU, CORNELIU 217

ALBU, VASILE 219
ARDELEAN, CORNEL 220
ARDELEAN, IUSTIN 222
AVRAMESCU, VASILE 224
BACIU, AUREL 226
BĂRAN, CORIOLAN 228
BARBUL, ILIE CAROL 230
BELEȘ, EUGEN 232
BIANU, ION 233
BIREESCU, ALEXANDRU 234
BIRĂIESCU, NICOLAE 235
BLAGA, LIONEL 236
BOCA IOAN 238
BOCA, IOSIF 239
BOCA, ROMULUS 240
BOERIU, IOAN 242
BOHĂȚIEL, CORIOLAN 243
BOILĂ, ROMUL 245
BOIȚĂ, SPIRIDON 247
BOLCAȘ, NICOLAE 248
BONTESCU, VICTOR 249
BORCIA, LUCIAN 251
BOROȘ, IOAN 252
BRAN, EUGEN 253
BREDA, EMIL 254

BREDICEANU, CAIUS 255
BREDICEANU, TIBERIU 257
BUCȘAN, CONSTANTIN 259
BUGARIU, SEVER 260
BURDAN TEODOR 261
CĂLUȚIU, MARȚIAN 263
CHEȚIAN, SIMON 265
CHINDRIȘ, VASILE 266
CHIRTOP, ZOSIM 267
CHIȘ, IULIU 269
CICIO-POP ȘTEFAN 269
CIGĂREAN, LIVIU 271
CIOBANU, AUREL 273
CIOBANU, POMPILIU 274
CIORDAȘ, IOAN 276
CIORTEA, TITUS 278
CIULEI, EMANOIL 279
COCA, ALEXANDRU 280
CORNEAN, PETRU 281
COSMA, GAVRIL 282
CORNEA, TOMA 284
COROIANU, IULIU 286
COSMA, AUREL 287
COSMA, AUREL JR. 289
COSMA, NERVA TRAIAN 291

COSTE, IULIU 292
CRĂCIUNESCU, CORNEL 293
CRIȘAN, AUREL 294
CRIȘAN, GEORGE 296
CURȚA, ROMULS I. 298
DAN, SEVER 299
DANDEA, EMIL 301
DEAC, AUGUSTIN 303
DELEU, VICTOR 304
DEMIAN, IOAN 306
DOBOȘI, ANDREI 308
DOBOȘI, IOAN 309
DOBRIN, GEORGE 310
DOMȘA, ANDREI IULIAN 312
DRAGOMIR, SIMION 313
DRAGOȘ, TEOFIL 314
DUBLEȘIU, GHEORGHE 315
ERDELI, SEVER 317
FOLEA, EMIL 318
FRÂNCU, AMOS 320
FRUMA, IOAN 322
FURDUI, REMUS 323
GEORGEVICI, LUCIAN 324
GÎRDA, GHEORGHE 325
GIURGIU, AUGUSTIN 327

GIURGIU, IOAN 327
GLAVA, CORNEL 330
GRODZA, AUREL 331
GROPŞIANU, MIHAIL 332
GROPŞIANU, ILIE 334
GROZA, PETRU 335
HAŢIEGANU, EMIL 337
HARŞIA IOAN 339
HEŢCO, AUREL 341
HOLOM, ILARIE 342
HOSSU-LONGIN, FRANCISC 343
HOTĂRAN IACOB 345
IANCU, CORNEL 346
ILLE, ANDREI 348
IMBROANE, NICOLAE 349
IOANOVICI, IOAN 350
IOSIF, IOAN 352
IŞFAN, PETRU 353
ISPRAVNIC, SEVER 354
KISS, DEMETRIU 356
LAZĂR, AUREL 357
LAZĂR, ILIE 359
LO(Ă)BONŢIU, GEORGE 360
LOGIN, DIONISIE 361
MANGRA, DEMETRIU 362

MANIU, CASSIU 363
MANIU, IULIU 364
MARCIAC, Ioan 367
MARGHITA, IOAN 368
MARTA, ALEXANDRU 370
MARŞIEU, IUSTIN 372
MĂLAI, TITU 373
MERCEA, VICTOR 374
MEZEI, IOAN 375
MEZEI, EUGEN 377
MEZEI-CÂMPEANU, IULIU 378
MICLEA, GHEORGHE 379
MICLEA, SEVER 380
MICŞA, LIVIU 381
MICULESCU, GEORGE 383
MIHALI, TEODOR 383
MIHU, IOAN 385
MIRCEA , AUGUSTIN 387
MISSITS , CONSTANTIN 388
MOCIONI (MOCIONYI) de FOEN, ANTON 389
MOCIONI de Foen, Ionel 390
MOLDOVAN, MIHAIL 392
MOLDOVAN, MIHAIL 393
MOLDOVAN, SABIN 395
MOLDOVAN, SILVIU 396

MOLDOVAN, VALER 398
MONȚIA EMIL 400
MORARIU, ALEXANDRU 401
MORAR(IU), IULIU 402
MUNTEANU, AUREL 403
MUNTEANU, PETRU 405
MUNTEANU, ZAHARIA 405
NEDELCU, ION 406
NICHI, EUGENIU 407
NILVAN, AUREL 408
NISTOR, AUREL 409
NIȚESCU, VOICU 410
NOVAC, AUREL 412
OANEA, LAURENȚIU 413
OBĂDEANU, PAVEL 414
OLTEANU, IOAN 416
ONCU, NERVA 417
ONIȘOR, VICTOR 419
OPREAN, NESTOR 420
PAHONE, VASILE 421
PAPP, IOAN P. 422
PAVELEA, OCTAVIAN 424
PĂTĂCEAN, GEORGE 425
PENȚIA, PETRU 426
PETRA, NICOLAE 427

PINTEA, AUGUSTIN 428
PINȚEA, AUREL 429
POP, ALEXANDRU 429
POP, CORIOLAN 430
POP, CORNEL 432
POP DE BĂSEȘTI, GHEORGHE 433
POP, IOAN 435
POP, IONEL 437
POP, IUSTIN 438
POP, SEVER (DE bĂSEȘTI) 441
POPESCU, GEORGE 442
POPESCU, IULIU 444
POPESCU, TEODOR 445
POPOVICI, MIHAI 446
POPP, DEMETRIU 448
POPP, MIHAI 449
PORDEA, AUGUSTIN V. 450
PORUMB, NESTOR 451
PORUȚIU, PETRE 452
PORUȚIU, VALENTIN 454
PRALEA, HARITON 456
RAȚIU, AUGUSTIN 457
ROMAN, DIONISIE 459
ROMAN, VALERIU 460
ROXIN, TEODOR 462

ROZVAN, ŞTEFAN 463
SABO DĂNILĂ 465
SFâRLEA, IOAN 466
SPĂRIOSU, MIHAI 466
SUCIU, IOAN 467
ŞELARIU, EMIL 469
ŞERBAN, NICOLAE 470
SGĂVÂRDEA, DIMITRIE 472
ŞINCAI, TRAIAN 473
TIBIL, IOAN 473
TIREA, MIHAI 475
TRIPON, GAVRIL 477
TRUŢIA EUGEN 478
ŢEICU, CORNEL 479
UNGUREANU, EMANUIL 481
VADASZ-ALBIN, ADALBERT 482
VĂLEAN, AUREL 483
VALERIU, MIHAI 483
VASU, ALEXANDRU 484
VASU, OCTAVIAN 485
VELICAN, CAMIL 487
VELICIU, MIHAI 488
VELICIU, ROMUL GHEORGHE 490
VESCAN, IOAN 492
ZĂRIE, GHEORGHE 494

ZARCULA, LAZĂR 495
ZEVEDEIU, ALDEȘIU 496
ZIGRE, NICOLAE 496
Summary 499
Zu diesem Buch 500
Synthese 501
Bibliografie 503
Anexe 511

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea *Contribuţia avocaţilor din Transilvania şi Banat la Marea Unire* se integrează Proiectului naţional prin care profesia de avocat îşi propune să aducă în memoria colectivă rolul şi realizările avocaţilor identificaţi şi prezentaţi în paginile volumului de faţă prin date biografice, evoluţia profesională şi acţiunile în care s-au implicat pentru pregătirea, organizarea şi desfăşurarea Marii Adunări de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia.

Demersul confraţilor av. Mirel Ionescu din Baroul Cluj şi av. Lazăr Gruneanţu din Baroul Timiş care se vrea a fi „istorico-juridic" nu este realizat cu pretenţia ca avocaţii să scrie cărţi de istorie. Autorii nu au pretins un astfel de scop. Activitatea lor anterioară îi recomandă ca autori de monografii ale Barourilor „în" şi „prin" care au dovedit că sunt dedicaţi profesiei şi memoriei acesteia.

Galeria de avocaţi aleşi să reprezinte comunităţi la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918 este proba demnităţii cu care avocaţii trec prin istorie cu fruntea sus. Judecătorul suprem – neamul românesc – are dreptul să decidă că avocaţii identificaţi prin "scotocire" în biblioteci, muzee, arhive etc. trebuie să fie slăviţi şi binecuvântaţi de generaţiile prezente şi viitoare într-o lume al cărei mers înregistrează obligatoriu şi realizările generaţiilor trecute.

Avocaţii evocaţi în paginile volumului de faţă sunt un simbol în care regăsim valori şi speranţe, idealuri şi credinţă, unitate şi demnitate, tovărăşie în muncă pentru binele comun, părtaşi cu cei din comunitatea în care au trăit la suferinţă şi bucurii. Şi avocaţii au făcut istoria!

Lucrarea adusă ca obol al sărbătoririi Centenarului Marii Uniri de către avocaţii României Mari în cetatea din Alba Iulia dovedeşte că actele Unirii s-au pregătit şi s-au finalizat şi cu truda avocaţilor care au ştiut să-şi folosească mintea cum trebuie!

Mentalitatea profesională realistă, cu vocaţie unificatoare a avocaţilor contemporani cu înfăptuirea Marii Uniri dovedeşte tradiţii solide ale profesiei de avocat pe meleagurile în care au trăit şi au lucrat cei evocaţi Documentele ataşate lucrării atestă avocaţi aflaţi în contact cu idealuri politice de inspiraţie central-europeană în vremuri în care crearea formelor de aşezare politică şi statală corespunzătoare unor idei pragmatice pătrunse de spiritul modernităţii a reclamat spirit îndrăzneţ şi vizionar, dar şi un crez profesional neclintit, specific avocatului-cetăţean.

Lucrarea dovedeşte că avocaţii au ilustrat cu prisosinţă spiritul luminat al vremurilor în care politica instinctului naţional şi drumul întregirii naţiunii într-un stat închegat bazat pe rânduieli clare au consolidat fermitate şi demnitate în fapte ce dăinuie şi vor dăinui. Faptele celor evocaţi demonstrează că avocatul poate fi îngenuncheat, dar nu poate fi răpus!

Fără a avea pretenţii şi a solicita onoruri, autorii au făcut cu sufletul ceea ce din convingere au făcut şi în trecut. Au demonstrat că şi avocaţii au făcut istorie. În liniște, adesea singuri, insuficient sprijiniţi, autorii au dovedit că rămânem datori generaţiilor ce vin, dacă nu ne reaşezăm pe ceea ce a fost odată profesia ca ideal şi credinţă. Altfel, ascundem talanţii pe care viaţa ni-i hărăzeşte! Într-o lume în care cu greu se înăbuşă orgoliul, autorii au răzbit!

Le-a reuşit!

Le mulţumim pentru redescoperirea modelelor în trecutul profesiei, în vremuri contemporane în care tot mai des modelele autentice sunt intenţionat lovite şi răpuse pentru a nu inspira noi modele! Este mai uşor de aţâţat lumea altfel!

Lucrarea este şi un îndemn de a cultiva în rândul avocaţilor conştiinţa obligaţiilor ce ne revin pentru a face bine şi a înţelege că lupta unui avocat pentru dreptate nu începe şi nu se sfârşeşte în Tribunal! Este şi un exemplu al avocaţilor care au

dovedit „greutatea" purtării cu cinste a robei, a cărei păstrare neîntinată impune încrederea în puterea lucrului bine-făcut.

Confraţii - autori ai lucrării - au dovedit că în profesie, dacă vrei să ai, pui mâna şi faci! Vorbele nu pot înlocui lucrarea binelui, pentru că scrisul rămâne!

Punerea sub tipar a lucrării de faţă – un veritabil jurământ de credinţă al avocaţilor pentru respectul jertfei pentru adevăr şi dreptate – sporeşte încrederea şi întăreşte inimile tuturor celor care cred în valorile reale ale profesiei de avocat (decenţă, înţelepciune, bunătate) demonstrate de un demers ce merită a fi apreciat!

Av. Gheorghe Florea
Preşedintele Uniunii Naţionale a Barourilor din România

ARGUMENT

Publicată la aniversarea unui secol de la Marea Unire din 1918, cartea de faţă are o dublă semnificaţie prin însăşi apartenenţa conţinutului ei la două mari domenii umaniste: pe de o parte, este o restituire înspre istorie a unor componente factologice ale momentului 1918, o completare a firului evenimentelor de atunci cu date noi despre adevărul acelor vremuri; pe de altă parte, ea contribuie esenţial la cunoaşterea obiectivă şi, de ce nu, mai detaliată, a activităţii pe care reprezentanţii unui segment al justiţiei, avocaţii, au avut-o la concretizarea idealului unionist al românilor. Neîndoielnic, componenta juridică a realizării Marii Uniri a avut o importanţă covârşitoare pentru actul de atunci şi tocmai de aceea, poate, multe circumscripţii care au trimis delegaţi din teritoriile care au aderat la România au fost reprezentate la Alba Iulia de către avocaţi. Nu întâmplător, redactarea actelor care au consfinţit actul unirii era necesar să fie realizată de către oameni cu profesii juridice, pentru ca gestul provinciilor care se întorceau la Patria-mamă să beneficieze de o acoperire legală fără reproş. Nu ne-am propus, în paginile acestui volum, să aducem neapărat un elogiu profesiunii de avocat, dar anumite adevăruri trebuie spuse şi subliniate şi ele sunt susţinute cu fapte, de-a lungul istoriei. Mai întâi, se cuvine „să dăm Cezarului ce-i al Cezarului”: avocaţii au constituit, în ţinuturile majoritar româneşti, dar aparţinătoare, vremelnic, imperiilor străine care le-au integrat sau le-au dominat, secole de-a rândul, coloana vertebrală a luptei acestor români pentru drepturi sociale şi libertate (unitate) naţională. Mai ales secolul al XIX-lea (de când dreptul devine o disciplină cu mare pondere în pregătirea intelectuală), este reprezentativ în această privinţă, în Transilvania şi Banat. Activitatea juriştilor români din aceste două teritorii, în veacul al XIX-lea, a pregătit, în multe privinţe, momentul 1918 şi a cunoscut episoade dramatice în înfruntarea cu autorităţile imperiului, mai ales cu cele de la

Budapesta. Confruntările s-au soldat, nu o dată, cu ani grei de închisoare, cu interzicerea unor drepturi, cu privaţiuni de tot felul. Volumul de faţă nu şi-a propus, însă, asemenea rememorări, axându-se, în principal, pe evenimentele istorico-juridice din anul Marii Uniri şi din cei următori lui, când are loc unificarea administrativă şi a legislaţiei pe întregul nou teritoriu românesc. De asemenea, am ţinut neapărat să evidenţiem, succint, datele biografice şi activitatea avocaţilor care au fost aleşi de comunităţile în care activau pentru a participa la Marea Adunare de la Alba Iulia care a consfinţit realizarea visului secular al românilor. Nu am omis, bineînţeles, activităţile lor anterioare lui 1 Decembrie 1918, care au vizat organizarea populaţiei în cadrul gărzilor naţionale, consiliilor naţionale (care au precedat unirea) necesare menţinerii unui climat de ordine în comunităţile orăşeneşti sau rurale în care îşi desfăşurau, de obicei, activitatea. Majoritatea covârşitoare a avocaţilor delegaţi la Marea Adunare de la Alba Iulia au continuat, şi după 1918, să reprezinte oficial noile teritorii încorporate României Mari, fie intrând în administraţia locală (prefecţi, subprefecţi, notari etc.), fie devenind senatori sau miniştri în organele centrale ale noului stat român. În al doilea rând, trebuie remarcat că avocaţii au făcut parte din elita intelectuală a localităţilor sau teritoriilor de unde proveneau. În această privinţă, elocventă este iarăşi conjunctura oferită de participarea la adunarea de la Alba Iulia. Cei care au lăsat jurnale sau au vorbit, într-un fel sau altul, despre aceste evenimente, au precizat că din delegaţiile trimise la Alba Iulia făceau parte oficial, alături de avocaţi, cu precădere - preoţi, învăţători şi ofiţeri, oameni responsabili de moralitatea şi educaţia comunităţilor. În al treilea rând, avocaţii au dat dovadă de o impresionantă responsabilitate civică, punându-se, din 1919, în slujba intereselor colectivităţilor cărora le aparţineau. Fie că au fost desemnaţi miniştri în Consiliul Dirigent numit de Marele Sfat Naţional (dr. Valeriu Branişte), fie prefecţi (dr. Aurel Cosma senior - Timiş, dr. George Dobrin - Caraş-Severin, dr. George Adam - Maramureş), fie pretori, primari ai unor localităţi importante, avocaţii „au cedat" timpul şi interesele lor în beneficiul public, iar din numeroase împrejurări se pot deduce nobilele şi

dezintersatele intenţii ale lor de a-şi servi comunităţile şi conaţionalii. Avocaţii au avut şi o notabilă prestaţie în ce priveşte unificarea legislaţiei pe tot cuprinsul României întregite după actul de voinţă naţională de la 1 Decembrie 1918. Aproape imediat după ce s-a înfăptuit unirea s-a ridicat această problemă, a aplicării unei legislaţii unice pe tot teritoriul românesc. Părerile (nu de puţine ori contradictorii) au venit atât din vechiul Regat, cât şi din teritoriile noi ale României, pentru că nu se putea judeca folosind legi diferite, proceduri diferite, instanţe diferite. Procesul de unificare legislativă a fost lung şi dificil, dar, după ani buni, s-a putut realiza. Ceea ce nu spun textele noastre e că atunci când acest demers se încheiase, realităţile istorice din preajma izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial (anexarea Basarabiei şi Bucovinei de către Uniunea Sovietică, a unei părţi din Ardeal de către Ungaria) au dus la bulversarea ordinii în sfârşit instituite şi au rupt încă o dată această unitate legislativă. Avocaţii care luaseră parte la Marea Adunare de la Alba Iulia au contribuit esenţial atât la realizarea, cât şi la impunerea unei legislaţii unitare, în primul rând la reorganizarea instanţelor (preluarea imperiului) şi la adoptarea limbii române în desfăşurarea dezbaterilor din instanţele de judecată. De un real folos a fost, în această perioadă, iniţiativa reorganizării profesiei de avocat, concretizată mai cu seamă în reorganizarea Camerelor avocaţiale, înfiinţarea barourilor, în activitatea de implementare a unor norme unitare după care să aibă loc procesele şi în familiarizarea avocaţilor (de fapt, a tuturor juriştilor) cu limba română, cu norme unitare de drept, funcţionabile pe tot teritoriul românesc. Studiile noastre reliefează efortul avocaţilor din partea de vest a României noi de a accede cât mai repede la beneficiile unificării juridice, la preluarea „din mers” a instituţiilor (deşi, uneori, s-au înregistrat conflicte cu vechile structuri juridice), la dispoziţiile Consiliului Dirigent. În orice caz, unitatea corpului de jurişti români e vizibilă în aceste teritorii, Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul mergând laolaltă în direcţia unei legislaţii şi organizări judiciare unitare. Una din marile probleme, lipsa de cadre pregătite juridic, a fost surmontată cu patriotism, spirit de sacrificiu şi demnitate profesională, întrucât cei mai pregătiţi dintre jurişti – avocaţii - au

acceptat să fie transferaţi în structuri juridice sau administrative din alte părţi, astfel încât să se asigure acoperirea tuturor componentelor noului stat cu cadre competente, corespunzătoare postului ocupat.

Unul dintre meritele barourilor din Transilvania şi Banat, chiar de la constituirea noii Românii, este acela de a cere organelor competente de la nivel naţional să pună ordine într-un domeniu sensibil: practicarea avocaturii, care de multe ori se făcea de către persoane care nu aveau această calitate, de a se asigura, aşadar, moralitatea corespunzătoare unei componente a actului juridic. Avocaţii din vestul ţării au fost nemulţumiţi şi de Legea pentru unificarea funcţionării corpului de avocaţi (prima, din 1921, dar şi cea din 1923), întrucât în provinciile vestice funcţiona o rigurozitate sporită în ce priveşte pregătirea profesională a juriştilor, iar unificarea prevederilor (considerau transilvănenii şi bănăţenii) putea duce la diluarea profesionalismului în acest domeniu important şi sensibil. În anii următori au loc prefaceri substanţiale în organizarea corpului de avocaţi (mai ales înfiinţarea Uniunii Avocaţilor din România şi a organismelor aferente), ceea ce înseamnă noi izbânzi în stabilizarea unei profesii demne şi respectabile în România.

Demersul nostru istorico-juridic s-a bazat în exclusivitate pe documentele epocii şi pe unele contemporane nouă (studii, articole, monografii, jurnale, amintiri), dintre care o parte sunt inserate în Anexele acestui volum. Acest demers este doar o parte dintr-o posibilă istorie amplă şi documentată a dreptului românesc, istorie care până acum s-a ocupat preponderent de legislaţie şi de organizarea judiciară. Câteva încercări de abordare mai complexă a domeniului, aparţinând unei secţiuni a Academiei Române (*Istoria ştiinţelor în România. Ştiinţele juridice*, Coordonator acad. Traian Ionaşcu, Bucureşti, 1975 sau *Istoria dreptului românesc*, Editura Academiei, Bucureşti, 1980 – lucrare colectivă), nu epuizează aspectele istoriei acestei ştiinţe.

Suntem conştienţi de faptul că o asemenea realizare nu este posibilă decât prin eforturi preliminare segmentare, cum este lucrarea de faţă. De aceea o oferim azi celor interesaţi, conştienţi fiind că îşi va găsi locul şi răsunetul cuvenit într-o necesară istorie

a avocaturii. Cu cât mai repede, cu atât mai bine. Pentru că istoria are anumite neajunsuri: trecerea timpului estompează faptul concret, contextul în care este evocat un eveniment sau o personalitate poate fi influenţat (dominat) de o ideologie sau alta, mentalităţile se schimbă şi, nu în ultimul rând, interpretul unui eveniment este marcat de propria subiectivitate. Momentul festiv de faţă, Centenarul Marii Uniri, nu este decât prilejul fericit de a scoate la lumină aspectele mai puţin cunoscute din eforturile unei categorii profesional-intelectuale de elită - avocaţii - de a-şi înscrie contribuţia la înfăptuirea şi desăvârşirea idealului naţional al românilor – Marea Unire.

Am căutat în cercetarea noastră să privim prin ochiul avocatului derularea evenimentelor la care iluştrii noştri precursori şi-au adus o contribuţie esenţială şi mai puţin să privim prin ochii istoricilor. În demersul nostru am căutat să ne aplecăm, atât în culegerea informaţiilor, cât şi în sistematizarea lor, pe rolul preponderent al avocaţilor în întregul proces de pregătire, organizare şi desăvârşire a unirii înfăptuite la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, acesta fiind şi scopul declarat al lucrării. Totuşi nu am putut „uita" realitatea istorică şi evenimentele astfel cum acestea s-au derulat, contextualizarea acestora fiind o condiţie sine qua non în integrarea participării avocaţilor.

Întrucât realităţile istorice au fost diferite în Transilvania şi Banat, am căutat să sistematizăm capitolele pe aceste arii geografice (rolul avocaţilor în constituirea gărzilor şi consiliilor naţionale, instaurarea administraţiei, rolul avocaţilor în reorganizarea justiţiei).

Această structurare a cărţii a ridicat unele constrângeri determinate de punerea în acord a materialului bibliografic. Dacă în Transilvania implementarea dispoziţiilor Consiliului Dirigent s-a realizat ţinând cont de specificul local şi realităţile din această arie, mai rapid decât în Banat, în vestul României Mari condiţiile specifice au impus o altă coordonare în timp a implementării administraţiei româneşti şi instaurare a noilor organe judiciare. Cu toată această diferenţă de aplicare în timp a directivelor Consiliului Dirigent, acestea au avut acelaşi conţinut unitar pe întregul teritoriului ţării, astfel că am încercat - ţinând cont de

structura cărţii, aşa cum am arătat anterior - să nu repetăm informaţiile privind actele normative emise de Consiliul Dirigent şi aplicarea lor pe întregul teritoriu. Totuşi, inevitabil, unele informaţii s-au repetat, dar aceasta nu împietează asupra fluidităţii conţinutului cărţii.

O parte consistentă a lucrării este dedicată datelor biografice ale avocaţilor participanţi la Marea Adunare de la Alba Iulia, cu preponderenţă cei care au fost împuterniciţi cu credenţionale. Identificarea acestora, dar mai ales culegerea informaţiilor privind desăvârşirea acestora pe plan intelectual, activitatea acestora atât pe tărâm profesional, cât şi politic a fost un demers nu facil, deoarece culegerea informaţiile despre aceştia (din păcate) nu a constituit o prioritate a societăţii româneşti, neexistând cercetători (chiar avocaţi) care să se aplece spre culegerea şi sistematizarea unor astfel de informaţii.

O lucrare importantă în identificarea participanţilor care, cu credenţionale, au fost prezenţi la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918, a fost iniţiată în august 1943 (dar din păcate nefinalizată şi nepublicată) sub egida Institutului de Istorie Naţională a Universităţii Daciei Superioare, coordonată de istoricul Ioachim Crăciun. Prin acest demers se dorise întocmirea unui album al tuturor delegaţilor oficiali, votanţi ai Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

În această lucrare, firesc, erau identificaţi şi avocaţi participanţi la manifestare. Din păcate, din cauza trecerii timpului, informaţiile solicitate la acel moment privind date biografice sunt sumare, iar pentru alţii nu există nicio informaţie. Cu toate acestea, lucrarea reprezintă un reper important privind participanţii la acest mare eveniment şi în aceeaşi măsură un punct de plecare pentru orice demers ce îşi propune să amintească/reamintească.

În aceeaşi măsură o sursă de documentare deosebit de relevantă a fost lucrarea domnului Dr. Liviu Zgârciu, muzeograf la Muzeul Naţional al Unirii Alba Iulia, intitulată *Avocaţii şi Marea Unire*, în care se identifică avocaţii cu credenţionale participanţi la Alba Iulia, cu date biografice. Conform structurii acestei lucrări, avocaţii au fost identificaţi pornind de la cercurile electorale care

i-au împuternicit să le reprezinte, iar ca element geografic actuala organizare geografică pe județe.

De asemenea, o contribuţie deosebit de importantă la realizarea acestei lucrări îi revine istoricului dr. Vasile Dudaş din cadrul Muzeului Banatului din Timişoara, care cu multă competenţă ne-a pus la dispoziţie documente inedite şi planşe foto puţin cunoscute publicului.

În modul în care am structurat lucrarea am hotărât ca fişele biografice ale avocaţilor să fie aranjate în ordine alfabetică, determinat pe de o parte de faptul că este mai uşor de identificat fiecare avocat în parte, dar şi de faptul că un reper geografic - criteriu de sistematizare al acestora era mai dificil de găsit - deoarece organizarea administrativă este alta decât în anii 1918-1919, iar un criteriu privind locul naşterii sau locul unde au profesat era cu atât mai puţin convenabil şi abordabil.

Cu toate că ne-am concentrat atenţia asupra identificării avocaţilor care au primit credenţionale pentru a vota la Alba Iulia unirea cu ţara-mamă, nu am putut lăsa deoparte avocaţi care au adus o contribuţie deosebită la pregătirea acestui eveniment, dar care din diferite motive nu au fost prezenţi la Alba Iulia, totuşi meritul lor fiind incontestabil: avocaţii dr. George Dobrin din Lugoj, dr. Alexandru Coca din Oraviţa, Ioan Erdely din Budapesta, sau juriști cum a fost Gheorghe Pop de Băseşti sau Emil Haţieganu, contribuţia lor fiind de o importanţă covârşitoare.

Mulţumiri deosebite se cuvin aduse domnului profesor universitar dr. Marius Grec, Decan al Facultăţii de Ştiinţe Umaniste, Politice şi Administrative din cadrul Universităţii de Vest „Vasile Goldiş" din Arad, domnului dr. în istorie Felix Velimirovici, de la Muzeul Banatului Montan din Reşiţa, domnului avocat Dan Mihai Şuta, Decan al Baroului Satu Mare pentru ajutorul acordat, personalului Arhivelor Naţionale care, cu mare solicitudine au răspuns doleanţelor noastre privind oferirea de informaţii şi punerea la dispoziţie a arhivelor unde, nu fără eforturi susţinute, am identificat documente şi lucrări care, având ca obiect de cercetare evenimentele de la 1 Decembrie de la Alba Iulia, au făcut referire şi la participanţii avocaţi.

Mulţumiri deosebite aducem Editurii Argonaut, domnului conf. dr. Valentin Şerdan-Orga, Director general al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca şi domnului dr. în istorie Alexandru- Bogdan Bud, de la Universitatea Babeş-Bolyai care prin aportul lor ştiinţific au făcut posibilă apariţia acestei lucrări.

Mulţumiri Consiliului Uniunii Naţionale a Barourilor din România pentru susţinerea acestui proiect.

Un gând de gratitudine se cuvine să îi fie adresat domnului avocat dr. Gheorghe Florea, Preşedintele Uniunii Naţionale a Barourilor din România, pentru suportul semnificativ şi consecvent pe care l-a acordat apariţiei acestei lucrări, ca parte integrantă a Proiectului Naţional privind aniversarea Centenarului Marii Uniri de către profesia de avocat din România. Dincolo de dorinţa de a marca un moment de sărbătoare naţională, susţinerea acestui proiect de către domnul avocat dr. Gheorghe Florea constituie expresia viziunii sale asupra rolului avocatului ca parte a organismului social şi a culturii naţionale.

Avocat Lazăr Gruneanţu **Avocat Mirel Ionescu**

CONTRIBUȚIA AVOCAȚILOR LA ORGANIZAREA GĂRZILOR NAȚIONALE ȘI A CONSILIILOR NAȚIONALE DIN TRANSILVANIA PENTRU REALIZAREA UNIRII DE LA 1 DECEMBRIE 1918

Av. Mirel Ionescu

Desăvârşirea dezideratului poporului român şi anume întregirea între aceleaşi graniţe fireşti a tuturor românilor a fost rezultatul unui amplu şi îndelungat proces realizat în timp, prin eforturi conjugate ale oamenilor din popor şi ale conducătorilor lor, în principal datorită eforturilor susţinute ale celor care, mânaţi de conştiinţa de neam, au înţeles că prin implicare personală şi prin forţa exemplului pot determina poporul să-i urmeze.

Pornind de la realităţile sociale concrete şi oportunităţile create de sfârşitul Primului Război Mondial, de contextul politico-diplomatic determinat în mod covârşitor de preşedintele SUA Woodrow Wilson prin discursul ţinut la data de 8 ianuarie 1918 în sesiunea comună a Congresului SUA, în care acesta a propus un plan concret de restabilire a păcii în Europa după sfârşitul Primului Război Mondial, în special prin punctele 9-11, care făceau referire la principiul autodeterminării naţionalităţilor, cu consecinţa firească a reajustării graniţelor Austro-Ungariei şi naşterea dreptului de constituire a unor noi state în Europa, sau extinderea României, oamenii politici au înţeles că acesta este momentul aşteptat pentru întețirea eforturilor şi realizarea scopului urmărit de veacuri şi anume întregirea României.

În aceeaşi măsură au fost conştienţi că numai printr-o organizare exemplară vor putea înfrânge opoziţia conducătorilor imperiului austro-ungar şi a conducătorilor din perioada 1867-1918, respectiv în perioada regimului dualist austro-ungar. În această perioadă, românii din Banat, Crişana, Maramureş, Transilvania au făcut parte din Ungaria, dar erau dezbinaţi în ceea ce priveşte agenda

politică, aceştia participând la viaţa parlamentară din Ungaria, în schimb marea parte a românilor din fostul Principat al Transilvaniei au adoptat pasivismul ca tactică de luptă politică.

De abia în 1881 cele două partide ale românilor, Partidul Naţional al Românilor din Banat şi Ungaria şi Partidul Naţional al Românilor din Transilvania s-au unificat, punând bazele Partidului Naţional Român. Această unificare a celor două tendinţe a avut un rol covârşitor în perioada ce avea să urmeze şi datorită faptului că a coagulat intelectualitatea/studenţimea română care a vibrat şi s-a manifestat direct în evenimentele ce aveau să urmeze.

Acest fapt trebuie reţinut, deoarece marea majoritate a intelectualităţii din interiorul arcului carpatic s-a format, după ce a absolvit studii gimnaziale acasă, la facultăţi din ţară sau străinătate, venind în contact cu ideile progresiste ale vremii. În sprijinirea acestor idei, un rol important l-au avut societăţile de lectură cum a fost, de pildă, Societatea Academică „Petru Maior" a studenţilor români de la Universitatea din Budapesta (1862), Societatea literară şi ştiinţifică a românilor (1864), Societatea literară socială România (1868) fuzionate sub denumirea de „România jună" (1871) la Viena, Societatea „Iulia" la Cluj (1872/1873).[1]

În fapt, această situaţie este normală, deoarece, tradiţional, intelectualitatea transilvăneană de sorginte juridică s-a format la Facultăţile de Drept din Cluj, Budapesta şi Viena sau Academia de Drept de la Oradea, Kecskemet ori Debreţin.

Astfel, la Universitatea din Cluj predominau studenţii proveniţi din comitatele Transilvaniei istorice, respectiv Cojocna, Solnoc-Dăbâca, Alba, Bistriţa-Năsăud, Arieş-Turda, Hunedoara, Sibiu, Caraş-Severin. Universitatea din Budapesta era frecventată de studenţi români din Caraş-Severin, Arad, Satu Mare, Bihor.

Pentru profilul intelectualităţii româneşti ardelene, este demn de remarcat că în perioada 1867-1919 peste 1418 intelectuali români au reuşit să dobândească titlul de doctor în ştiinţe, dintre

[1] Cornel Sigmirean, *Istoria Formării Intelectualităţii Româneşti în Transilvania şi Banat în Epoca Modernă,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000, p. 289 şi urm.

care 1312 la Universităţile din Cluj şi Budapesta şi 106 la cele din Austria, Germania, Belgia, Franţa, Italia şi Elveţia.[2]

Este de reţinut că o pepinieră deosebit de importantă în crearea, formarea elitei intelectualităţii româneşti a fost Universitatea din Cluj, aici susţinându-şi doctoratul un număr de 646 români, dintre care 519 au susţinut doctoratul în drept şi ştiinţe politice.

Amintirea doar a câtorva nume de studenţi care ulterior au îmbrăţişat profesia de jurist/avocat este relevantă, observând că în număr covârşitor avocaţii se vor implica determinant în activitatea de pregătire şi organizare a Unirii din 1918 şi ulterior desăvârşirea acesteia, prin contribuţia deosebit de importantă adusă în organizarea socială, administrativă, politică, culturală şi universitară.

Lista acestora fiind extrem de bogată, amintim doar câteva nume: Teodor Mihali, Cassiu Maniu, Iuliu Maniu, Aurel Ciupe, Emil Haţieganu, Tiberiu Brediceanu, Romul Boilă, Victor Bontescu, Nicolae Zigre, Emil Dandea, Valer Moldovan, Ionel Pop, Ştefan Cicio-Pop, Ioan Suciu, Aurel Lazăr, Laurenţiu Oanea, Victor Onişor, Amos Frâncu, Ioan Giurgiu, Augustin Raţiu, Francisc Hossu-Longin, Vasile Chindriş, Aurel Baciu, Ioan Doboşi, Coriolan Steer şi mulţi alţii, care după ce au terminat studiile, au împletit activitatea profesională cu cea politică.[3]

Antrenarea studenţimii române în viaţa politică a românilor din Transilvania a contribuit la crearea unui intelectual militant, cu mare dragoste faţă de interesele naţionale. Pe lângă această formaţie intelectuală, nu trebuie uitat faptul că o mare parte din avocaţii care s-au impus în vâltoarea evenimentelor anului 1918 şi următorii proveneau din familii de intelectuali, jurişti, învăţători sau preoţi, familii în care sentimentul naţional era foarte puternic, transmis din generaţie în generaţie, călit în focul luptelor şi al evenimentelor care au marcat lupta transilvănenilor pentru autodeterminare, cum ar fi „Pronunciamentul" din 1868, un vehement protest al românilor la adresa dualismului şi al anexării Principatului la Ungaria, sau „Memorandumul românilor din Transilvania şi Ungaria către Majestatea Sa Imperială şi Regală Apostolică Francisc Iosif I", cu întregul şir de consecinţe generate de refuzul împăratului de a primi

[2] *Ibidem*, p. 165
[3] *Ibidem* p. 110.

delegaţia română, dar mai ales prin inculparea semnatarilor în procesul memorandiştilor din mai 1894 de la Cluj.

Nu este de mirare că în acest creuzet îmbinarea tradiţiei cu formarea intelectuală a dus la naşterea unei generaţii care a reuşit în contextul sfârşitului Primului Război Mondial şi a noii situaţii internaţionale ca prin efort comun, diplomaţie, jertfă şi tenacitate să izbândească în realizarea scopului propus şi anume organizarea la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, a evenimentului care a consfinţit unirea în graniţele fireşti ale tuturor românilor, după ce în primăvara aceluiaşi an, la 9 martie, Basarabia hotărâse acelaşi lucru, iar Bucovina la data de 28 noiembrie 1918.

Este deci de la sine înţeles că momentul culminant din data de 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia este rezultatul unui proces firesc, derulat pe o lungă perioada de timp, care a dat prilejul evidenţierii rolului elitelor în finalizarea unor ţeluri comune ale tuturor românilor, atât din interiorul, cât şi din afara arcului carpatic, fiind binecuvântaţi cu o generaţie care îşi găseşte un binemeritat loc de cinste în istoria poporului român.

În cadrul acestei elite, un rol covârşitor l-au avut avocaţii, care prin pregătirea şi implicarea personală erau îndreptăţiţi să fie în mijlocul evenimentelor în calitate de organizatori şi conducători ai noilor organisme şi instituţii create pentru pregătirea Unirii. De aceea, este evident că aceştia s-au aflat în primele rânduri în pregătirea şi însufleţirea poporului pentru organizarea evenimentului din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia.

Activitatea pentru pregătirea Unirii din 1918 s-a desfăşurat concomitent în ţară şi peste hotare, unde activitatea unionistă s-a manifestat deosebit de puternic. Emigraţia română a avut un rol deosebit de important în susţinerea intereselor româneşti privind cauza unităţii naţional-statale, desfăşurând o activitate susţinută pentru încunoştinţarea opiniei publice, atât cea europeană, cât şi cea de peste ocean, despre problema românească.

Prin prof. Toma Stelian[4], unul din primele documente diplomatice a fost adresat sub forma unui Memoriu şefilor de state şi

[4] Toma Stelian (n. 3 aprilie 1860, Craiova - d. 25 octombrie 1925, Bucureşti) a fost avocat, politician român, ministru al Justiţiei, ministru al Apărării şi un mare colecţionar de artă. Între anii 1917 şi 1919 a prezidat misiunea parlamentară a

de guverne ale Antantei, precum şi preşedintelui Statelor Unite ale Americii, în care se relatau luptele seculare şi marile sacrificii ale poporului român pentru libertate, dreptate şi unitate, nedreptăţile suferite de românii din monarhia austro-ungară, pe baza legilor opresive politice, administrative, şcolare, bisericeşti etc. În acelaşi document se sublinia că singura cale de ieşire din această situaţie umilitoare insuportabilă este socotită eliberarea românilor aflaţi sub dominaţie străină şi formarea statului naţional unitar.

În scopul informării opiniei publice din ţările aliate despre sacrificiile poporului român în războiul dus alături de Antantă împotriva Puterilor Centrale şi a mobilizării acesteia în sprijinul cauzei noastre naţionale, la 17 ianuarie 1918 emigraţia română din Franţa, prin deputatul Paul Bratăşianu şi ziariştii C. Mille şi Emil D. Fagure, a înfiinţat ziarul „La Roumanie". La 4 martie 1918, reprezentanţii misiunii parlamentare a românilor din Transilvania şi Banat, Simion Mândrescu, D. Comşa, G. Murnu şi Ioan Ursu, au fost primiţi în audienţă de Georges Clemenceau, la Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Aceştia au făcut o expunere asupra situaţiei critice a României, ca urmare a neaplicării Convenţiei de alianţă de către statele Antantei, ceea ce a determinat slăbirea capacităţii de luptă a armatei române, mai ales după retragerea trupelor ruseşti de pe frontul din Moldova, datorită izbucnirii revoluţiei din Rusia. Delegaţia română a relevat prim-ministrului francez că poporul român, nesprijinit efectiv şi chiar abandonat de Aliaţi, a rezistat dincolo de limitele posibilului şi ale admisibilului, dovada cea mai elocventă fiind modul eroic în care a respins marea ofensivă a armatelor germane şi austro-ungare la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz. Încheierea armistiţiului de la Focşani cu Puterile Centrale, au arătat exponenţii naţiunii române, a avut loc numai după ce ruşii ne-au abandonat, recurgând ei primii la această formulă politico-diplomatică şi militară.

Întrevederea delegaţiei emigraţiei române cu G. Clemenceau a fost utilă şi fructuoasă, întrucât s-a reuşit să se clarifice faptul că România n-a avut de ales altă alternativă şi că ea rămânea în

---

Consiliului Național Român de la Paris, alături de Nicolae Titulescu, Octavian Goga, Take Ionescu, Traian Vuia.

principiu profund ataşată cauzei Aliaţilor, care era şi propria sa cauză, deoarece victoria acestora însemna condiţia sine qua non a înfăptuirii idealului de unitate naţional-statală a poporului român.[5]

La 15 mai 1918 a fost înfiinţată revista „La Transylvanie", care şi-a câştigat mari merite pe plan european în sprijinul unităţii naţionale, al unirii Transilvaniei şi Bucovinei cu România şi din al cărei comitet de patronaj făceau parte personalităţi prestigioase ale vieţii politice şi culturale franceze ca: Paul Deschanel, preşedintele Camerei, Edouard Herriot, Franklin Bouillon şi Albert Thomas, foşti miniştri, savanţii C. Lacour-Gayet, R. George Levy, Mario Roques, Emmanuel de Martonne şi alţii. Activitatea revistei a fost sprijinită şi de alte personalităţi politice şi oameni de cultură francezi, în calitate de colaboratori. Eforturile revistei au avut efectul scontat, reuşind să influenţeze opinia publică în favoarea aspiraţiilor naţionale ale poporului român. Din iniţiativa coloniei române, a misiunii parlamentare şi a celei universitare, la École Interalliée de Hautes Etudes Sociales, aveau loc săptămânal conferinţe despre România, rostite de oameni de prestigiu ca Toma Ionescu, D. Hurmuzescu, V. Dimitriu, I. Cantacuzino, P. Negulescu, Take Ionescu, N. Titulescu, E. Pangrati, C. Sipsom, C. Mille, Elena Văcărescu ş.a.[6]

Prin asemenea conferinţe, simpozioane şi memorii către autorităţi, emigraţia română din Franţa, criticând politica oficialităţilor maghiare şi austriece de deznaţionalizare, dusă în mod deliberat faţă de românii din Bucovina şi Transilvania, în perioada dualismului austro-ungar, exprima speranţa că nimeni nu poate refuza popoarelor, inclusiv poporului român, dreptul de a-şi dobândi libertatea şi de a-şi făuri statul naţional unitar şi independent.

Emigraţia română a publicat peste 40 de volume şi broşuri asupra trecutului istoric şi a aspiraţiilor îndreptăţite ale poporului român, în limbi de circulaţie universală, pe care le-a răspândit larg în rândurile opiniei publice din statele aliate. De asemenea, în principalele ziare şi reviste franceze, belgiene, elveţiene, italiene au fost publicate sute de articole pentru informarea popoarelor

---

[5] Constantin Marinescu, *Contribuţia pe plan internaţional a emigraţiei române la cauza unităţii naţional statale,* www.dacoromania-alba.ro/nr.67/contributia .html.
[6] *Ibidem.*

europene asupra idealului de unitate naţională a românilor şi a eforturilor lor militare depuse alături de Aliaţi, în anii 1916 şi 1917.

La 24 septembrie 1918, la Paris, s-a constituit Consiliul Naţional pentru Unitatea românilor, format din 29 de membri având pe Take Ionescu[7] preşedinte, Vasile Lucaciu, Octavian Goga, Constantin Angelescu şi Ioan Th. Florescu vicepreşedinţi, având scopul de a informa, cât mai mult posibil, opinia publică din Occident cu privire la drepturile româneşti, legitimitatea lor, pe baza argumentelor etnico-istorice şi a jertfelor imense ale poporului român în războiul de eliberare şi unitate naţională, de a colabora în mod public, într-o strânsă intimitate cu celelalte naţionalităţi asuprite din Austro-Ungaria, de a organiza legiuni militare formate din români transilvăneni şi bucovineni aflaţi în străinătate[8], acesta fiind recunoscut de guvernele francez, englez şi italian. Acest consiliu publica în rândurile ziarului „La Roumanie" articole menite să atragă în rândurile politice occidentale, dar şi în conştiinţa publică occidentală atenţia asupra problemelor din Balcani şi să creeze un curent de opinie favorabil unirii tuturor provinciilor româneşti în conformitate cu declaraţia de autodeterminare, care a avut un puternic ecou în epocă şi a constituit, pe lângă factorii obiectivi ai perioadei de sfârşit de Prim Război Mondial, o justificare de ordin doctrinar în sprijinul popoarelor din imperiul austro-ungar. Să nu uităm faptul că în aceeaşi situaţie se găseau cehii şi slovacii care şi-au proclamat independenţa constituind Cehoslovacia, regatul sârbo-croato- sloven care a devenit în 1921 Iugoslavia; provincia Galiţia s-a unit cu Polonia, Ungaria şi Austria au devenit state independente.

În acelaşi context al luptei de pregătire pe plan internaţional a Unirii se înscrie şi acţiunea intelectualilor şi a studenţilor ardeleni care au redactat o scrisoare deschisă către marile personalităţi

---

[7] Take Ionescu (n. 13/25 octombrie 1858, Ploieşti – d. 2 iunie 1922, Roma) a fost un om politic, avocat şi ziarist român. Pe parcursul carierei sale politice, Take Ionescu a ocupat o serie de poziţii ministeriale, cum ar fi ministru al Instrucţiunii publice şi cultelor (1891-1898), ministru de Finanţe (1904-1907), ministru de Externe (1912-1914) şi, în cele din urmă, preşedinte al Consiliului de Miniştri (1921-1922).

[8] Vezi acad. Constantin Marinescu, *Contribuţia pe plan internaţional a emigraţiei române la cauza unităţii naţional-statale,* în http://www.dacoromania-alba.ro/nr67/contributia.htm, accesat în 7 mai 2018.

europene şi către opinia publică europeană în care argumentau necesitatea unirii Transilvaniei cu România.

Un prim eveniment major în organizarea evenimentelor ce urmau să se succeadă cu repeziciune a fost rezoluţia (Declaraţia de independenţă) cu privire la autodeterminarea poporului român din Transilvania, adoptată la data de 12 octombrie 1918 de către Fruntaşii P.N.R. la Oradea şi expusă şase zile mai târziu, la data de 18 octombrie 1918, în Parlamentul ungar din Budapesta de către Alexandru Vaida-Voevod: „Comitetul executiv al Partidului Naţional Român din Ardeal şi Ungaria, ca organ politic al naţiunii române din Ardeal şi Ungaria, constată că urmările războiului îndreptăţesc pretenţiunile de veacuri ale naţiunii române la deplina libertate naţională. Pe temeiul dreptului firesc, că fiecare naţiune poate dispune, hotărî singură şi liber soarta ei, un drept oarecare, este acum recunoscut şi de către guvernul ungar prin propunerea de armistiţiu a monarhiei, naţiunea română din Ungaria şi Ardeal doreşte să facă acuma uz de acest drept şi reclamă în consecinţă şi pentru ea dreptul, ca liberă de orice înrâurire străină, să hotărască singură aşezarea ei printre naţiunile libere, pentru stabilirea legăturii de coordonare a ei cu celelalte naţiuni libere. Organul naţional al naţiunii române din Ungaria şi Ardeal nu recunoaşte îndreptăţirea acestui parlament şi acestui guvern să se considere ca reprezentante ale naţiunii române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele naţiunii române din Ungaria şi Ardeal, căci apărarea intereselor ei naţiunea română o poate încredinţa numai unor factori designaţi de propria lor adunare naţională. Afară de organele delegate de adunarea naţională sau alese din mijlocul său, aşadar afară de comitetul executiv al Partidului Naţional Român, nimeni nu poate fi îndreptăţit să trateze şi să hotărască în treburi care se referă la situaţia politică a naţiunii române. Toate deciziunile şi acordurile, care s-ar lua şi s-ar face fără aprobarea acestor organe, le declarăm ca nule şi fără valoare, care nu leagă întru nimic naţiunea română. Naţiunea română care trăieşte în monarhia austro-ungară aşteaptă şi cere - după multe suferinţe de veacuri - afirmarea şi valorizarea

drepturilor ei nestrămutate şi inalienabile, la deplină viaţă naţională”[9].

Această declaraţie a făcut o puternică impresie opiniei publice europene, ziarul „La Roumanie” reproducând textul declaraţiei, subliniindu-se că românii ardeleni nu erau „o naţionalitate, ci o naţiune.” Aflând despre textul acestei rezoluţii, politicienii din regat au conştientizat că este „semnalul eliberării fraţilor ardeleni”, manifestându-şi sentimentele: „plângeam cu toţii de emoţie şi bucurie”[10].

Un al doilea eveniment major s-a produs în ziua de 28 octombrie 1918, prin solicitarea Comitetului central social democrat român adresată conducerii Partidului Naţional Român (P.N.R.) în vederea constituirii Consiliului Naţional al tuturor românilor din Transilvania, care să organizeze şi să conducă lupta maselor pentru unirea cu ţara-mamă.

CNRC - autentic guvern naţional - avea ca scop organizarea administraţiei româneşti, precum şi pregătirea unirii cu ţara, el fiind constituit ca organ central la nivelul Transilvaniei, fiind recunoscut de numeroase ţări, inclusiv de guvernul ungar de la Budapesta, acesta exercitându-şi suveranitatea în toate judeţele locuite de români.

Guverul Karolyi a recunoscut atributul CNRC ca unic for îndreptăţit să vorbească în numele tuturor românilor din Ungaria, însă a încercat să se pronunţe pentru recunoaşterea doar a unei anumite autonomii a ţinuturilor locuite de români în cadrul vechii forme de guvernământ. Confruntat cu opoziţia categorică a CNRC, a fost nevoit să ia act la data de 13 noiembrie de comunicatul ministrului de Război ungar Bartha: „militarii români au să depună jurământul de credinţă numai Consiliului Naţional Român”.[11]

Noaptea de 30 spre 31 octombrie a reprezentat o piatră de hotar în procesul desfăşurării victorioase a procesului de unificare.

---

[9]Vezi http://www.dacoromania-alba.ro/nr05/alexandru.htm, accesat în 7 martie 2018.

[10] Gheorghe Calcan, *Unificarea administrativă a României întregite (1918-1925)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016, p. 31, citând din Academia Română, *Istoria Românilor* , vol. VII , tom. II, p. 509-509.

[11] Gheorghe Unc, Augustin Deac, *1918. Gărzile Naţionale Române din Transilvania*. Editura Militară, Bucureşti, 1979, p. 23.

După discuţii ample, s-a constituit la Budapesta Consiliul Naţional Român Central, format din şase social-democraţi: Tiron Albani, Ion Flueraş, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Bazil Surdu şi şase reprezentanţi ai PNR - Vasile Goldiş, Aurel Lazăr, Theodor Mihali, Ştefan Cicio-Pop, Alexandru Vaida-Voevod şi Aurel Vlad, preşedinte fiind ales Ştefan Cicio-Pop.

În ziua de 31 octombrie, CNRC a publicat un manifest în ediţia specială a gazetei „Adevărul", cu titlul *Revoluţia a învins*. „S-a constituit Consiliul Naţional Român. Rostul lui consta în organizarea şi pregătirea momentului decisiv şi anume unirea Transilvaniei cu România. Epoca apăsării naţionale a trecut şi toate popoarele dispun liber de soarta lor. Românii din Ungaria şi Transilvania şi-au constituit CNRC ca unicul for care reprezintă voinţa poporului român şi se bazează pe libera hotărâre asigurată de curentul vremii şi de voinţa popoarelor libere".

Cu aceeaşi ocazie s-a hotărât ca sediul CNRC să fie la Arad, localitate unde funcţiona un Comitet de acţiune desemnat la şedinţa din Oradea a conducerii PNR, activitatea începând la data de 2 noiembrie 1918, în casa dr. Ştefan Cicio-Pop. Consiliul a întrunit din start adeziunea tuturor românilor, gazeta „Adevărul" scriind cu această ocazie, în articolul *Întreg poporul român se alătură la Consiliul naţional român*: „Vremurile mari de azi cer şi hotărâri mari. Astfel a fost hotărârea alcătuirii Consiliului Român al Naţiunii române. Muncitorimea română şi-a ţinut de datorinţa ca-n primul rând să dea cuvânt hotărârii sale de-a sprijini cu toate puterile acţiunea Consiliului Naţional Român. Sunt în curgere tocmai acum nenumărate adunări poporale, la care muncitorimea română declară că se alătură trup şi suflet la Consiliul Naţional şi aşteaptă ca acest Consiliu să fie la înălţimea chemării, lucrând atât pentru dezrobirea naţională a neamului românesc, cât şi pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor şi a ţărănimii române".

În acelaşi sens se manifesta şi PNR, care declara: „Noi avem azi un singur punct fix: Consiliul Naţional Român, singurul for competent după care trebuie să se orienteze întreaga suflare românească. Acest consiliu are să ne dea avizul, are să facă toate

pregătirile pentru organizarea voinţei naţionale. După avizul acestui consiliu trebuie să se orienteze întregul neam."[12]

Constituirea CNRC a fost semnalul începerii unei vaste mişcări de organizare a românilor din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş. A doua zi după mutarea sediului a fost lansată circulara „Spre Orientare", în care se stipula: în fiecare comitat să se constituie un consiliu naţional românesc comitatens, afiliat Consiliului Naţional Român Central, fiecare Consiliu Naţional Român comitatens să înfiinţeze de urgenţă în toate comunele comitatului secţii comunale ale Consiliului naţional român comitatens.

Deosebit de importantă pentru evoluţia evenimentelor a fost şedinţa din 9/22 noiembrie 1918 de la Arad a membrilor CNRC, unde s-a pus problema preluării de către acest consiliu a întregii administraţii de pe teritoriul locuit de românii din Ungaria şi Transilvania. La propunerea lui Vasile Goldiş de a se adresa în acest sens un memorandum guvernului maghiar, Enea Grapini şi ceilalţi social-democraţi au replicat că „s-a terminat cu epoca memorandumurilor" şi că românii trebuie să vorbească „de la egal la egal" cu vechii stăpâni.

Ca urmare a acestui fapt, consiliul a luat decizia de a trimite o notă diplomatică guvernului maghiar prin care solicită preluarea puterii depline de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal şi Ţara Ungurească. Nota diplomatică redactată de către Vasile Goldiş solicita guvernului maghiar să-i transmită consiliului autoritatea politică, administrativă şi militară a celor 23 de comitate din Transilvania şi a părţilor româneşti din comitatele Bichiş, Cenad şi Ugocea, termenul de îndeplinire fiind fixat la 12 noiembrie1918 la ora 18. Guvernul maghiar a răspuns solicitând o amânare de 12 ore, trimiţând pentru tratative o delegaţie condusă de Oszkár Jászi, ministrul naţionalităţilor. Condiţiile prezentate de guvernul maghiar la 13 noiembrie 1918 au fost respinse, iar în seara zilei de 14 noiembrie 1918, CNRC a transmis poporului român din Transilvania un comunicat prin care anunţa că tratativele purtate cu delegaţia maghiară nu au dus la niciun rezultat, deoarece intenţia românilor era „desfacerea totală".

[12] *Ibidem*, p. 21. Făcând trimitere la „Adevărul" din 10 noiembrie 1918 şi „Drapelul " din 2 noiembrie 1918.

A doua zi după eşecul tratativelor cu delegaţia maghiară, la 15 noiembrie 1918, CNRC a luat hotărârea de a declara unirea românilor transilvăneni, crişeni, bănăţeni şi maramureşeni cu Regatul României într-o Mare Adunare Naţională.

Hotărârea este cuprinsă în Regulamentul pentru alegerea deputaţilor care urmau să voteze Unirea cea Mare. Alegerea deputaţilor urma să se facă în conformitate cu Legea electorală din 1910, pe circumscripţii, în toate localităţile desemnate a fi centre electorale. Numărul deputaţilor aleşi era de cinci pe circumscripţie electorală, aleşi prin vot universal deschis. Este pentru prima dată când bărbaţii şi femeile aveau dreptul de a-şi exprima votul direct.

Alegerea delegaţilor învestiţi cu mandate (credenţionale) individuale sau colective s-a efectuat după modelul existent pe teritoriul monarhiei bicefale: adunarea populară respectivă alegea un preşedinte, un notar şi un anumit număr de „bărbaţi de încredere", care aveau menirea de a valida alegerile delegaţilor. Marea majoritate a acestor „bărbaţi de încredere" erau predominant din categoria ţăranilor. Era o situaţie care demonstra puternica legătură stabilită între liderii politici ardeleni şi masele populare româneşti.

Consiliile naţionale locale au depus jurământul de credinţă ce avea următorul conţinut: „Eu, …, jur atotputernicului Dumnezeu, cum că întru toate voi fi cu credinţă şi supunere Consiliului Naţional Român din Ungaria şi Transilvania care este supremul for al naţiunii române din Ungaria şi Transilvania. Conştient de datoriile ce ne impun vremurile istorice de azi, jur că, în toate manifestările vieţii mele, voi fi fiu credincios naţiunii unitare române şi nu voi ridica mâna asupra fraţilor mei,locuiască pe orice teritoriu politic. Aşa să-mi ajute Dumnezeu"[13].

Românii ardeleni erau deja cuprinşi de febra pregătirilor pentru unirea cu ţara-mamă, evenimentele desfăşurându-se deosebit de repede sub coordonarea CNRC, luna noiembrie a anului 1918 putând fi socotită ca fiind hotărâtoare pentru poporul român într-un context politic deosebit de agitat.

---

[13]Vezi http://www.art-emis.ro/istorie/4441-declaratia-de-independenta-de-la-oradea-12-octombrie-1918-primul-oras-al-marii-uniri.html, accesat în 17 februarie 2018.

La complexitatea situației existente se mai adăuga încă un factor deloc neglijabil, de ordin militar. La 9 noiembrie 1918 Guvernul român remisese o notă mareşalul Mackensen, prin care se cerea ca trupele germane să părăsească teritoriul Vechiului regat în termen de 24 de ore, ceea ce crea o situație periculoasă pentru Transilvania. Retragerea masivă a trupelor germane din România prin Transilvania putea să aducă prejudicii cauzei mişcării de eliberare a românilor din acest ținut şi să frâneze procesul aflat în faza finală de unire a Transilvaniei cu România.[14]

Pentru liniştirea apelor, Ştefan Cicio-Pop a trimis o scrisoare feldmareşalului Mackenzen, cerându-i ca „...în vederea Adunării constituante a poporului român transilvănean", să oprească trecerea trupelor germane, pentru a evita orice ciocnire între soldații armatei germane şi miile de români ce se vor aduna la Alba Iulia. Feldmareşalul Mackensen a răspuns că găseşte propunerea „rațională" şi o acceptă, cu condiția ca poporul să nu atace şi să dezarmeze trupele germane.

Acești factori reclamau cu necesitate crearea unei unități armate pe care să se poată baza națiunea română şi de aceea prima preocupare a CNRC era de a organiza unități militare româneşti care să fie puse direct sub autoritatea sa, alcătuite de regulă în același timp cu consiliile naționale, ceea ce a definit o trăsură esențială a procesului de organizare a luptei de eliberare națională.

Cele două instituții create, consiliile naționale ca foruri politice de organizare a maselor populare şi garda națională ca factor de acțiune militară al consiliului național au avut un rol extrem de important în organizarea Adunării de la Alba Iulia. Din punct de vedere administrativ, gărzile erau organizate pe județe, comitate, cercuri şi pe comune şi erau subordonate consiliului național pe lângă care se creau. În același timp, gărzile trebuiau să se conformeze şi ordinelor comandamentului suprem de la Arad. Toate alegerile de comandă a gărzilor aparținând comandamentelor județene erau validate prin ordin de zi de către comandamentul central de la Arad.

Gărzile naționale româneşti s-au format, în primă fază, până la întoarcerea acasă a trupelor românești de pe fronturile unde erau dislocate, din tot ce mai rămăsese valid în satele românești precum şi

[14] *Ibidem.*

din români aflaţi atunci în diferite garnizoane din Transilvania. Acestea urmau a fi folosite în organizarea maselor de la oraşe şi sate. Primele apeluri ale CNRC s-au adresat românilor din fostele regimente cezaro-crăieşti, cerându-le să se constituie în organisme naţionale proprii.

Într-un prim apel semnat de CNRC, se făceau următoarele precizări: „apelăm la toate trupele Române din Ungaria şi Transilvania să nu se lase seduse de nimeni şi să depună jurământul de credinţă faţă de Consiliul Naţional Român… În toate garnizoanele unde se află trupele române să se constituie Senate militare române."

Totodată, poporul a fost informat că CNRC a intervenit la Ministerul de război din Budapesta pentru ca acesta să înceteze amestecul în afacerile militare româneşti şi s-a reînnoit apelul ca trupele române să depună „jurământ numai faţă de Consiliul Naţional Român şi să se organizeze sub conducerea ofiţerilor români în formaţiuni cu drapelul român şi comanda românească"[15].

Intenţia CNRC era de a forma o armată românească din regimentele româneşti aflate în garnizoanele din ţară sau din Austria, Cehoslovacia, Ungaria şi Iugoslavia, ţinând cont de faptul că numai în Viena şi împrejurimi, la sfârşitul lunii octombrie 1918 se aflau aproximativ 40.000 de soldaţi români.

Având la dispoziţia sa ofiţeri şi soldaţi români organizaţi în diferite judeţe ale Transilvaniei în consilii, sfaturi sau senate militare, la data de 6 noiembrie, preşedintele CNRC Ştefan Cicio-Pop adresa naţiunii române un important apel în care se punea oficial problema generalizării la nivelul întregii Transilvanii, a instituţiei gărzilor naţionale. Fiecare soldat român dezlegat de jurământul dat împăratului are libera voie să intre în Garda Naţională Română, să poarte simbolul mândru al suveranităţii lui naţionale, tricolorul şi este supus numai şi numai Consiliul Naţional Român.[16]

Pentru a întări unităţile militare revoluţionare româneşti din Transilvania, în şedinţa generală a ofiţerilor şi soldaţilor români din Viena ţinută la 27 noiembrie 1918, Senatul Militar Central s-a dizolvat, rămânând la Viena o secţie militară ataşată a ambasadei

[15] http://www.condeiulardelean.ro/articol/urma-cu-99-de-ani-izbucnit-si-la-deva-revolutia-romana-transilvana, accesat în 17 februarie 2018.
[16] *Ibidem*.

române, prezidată de Constantin Isopescu Grecul[17]. Majoritatea personalului militar urma să se înroleze cât mai curând posibil în formaţiunile din ţară.

Sarcina i-a fost încredinţată avocatului Iuliu Maniu, care răspundea în cadrul CNRC de conducerea resorturilor afacerilor externe şi militare. În acest scop a fost trimis la Viena pentru a convoca o consfătuire cu toţi ofiţerii români din Viena şi împrejurimi originari din Transilvania şi Bucovina şi pentru a lua legătura cu generalul austriac Stroger Steiner, pentru a-i solicita să pună la dispoziţia Sfatului militar român o parte din clădirile ministerului.

Acesta a răspuns delegaţiei române: „recunoaştem Comitetul Naţional Român şi dacă acest comitet şi-a constituit Senat militar şi noi îl recunoaştem. Noi vă cunoaştem pe dv. de reprezentanţi ai Comitetului Naţional Român şi de conducători ai Senatului Militar român”[18].

În cuvântul rostit cu acel prilej, Iuliu Maniu a arătat însemnătatea pe care a avut-o organizarea ostaşilor români aflaţi la Viena ca Senat Militar Central: „un popor care are astfel de fii conştienţi de datoriile măreţe din zilele noastre, va fi fericit. Drepturile noastre doar sunt atât de clare, încât şi asupritorii noştri s-au convins că orice rezistenţă şi stavilă faţă de aceste drepturi sfinte este zadarnică; chiar ei ne-au dat dreptul la formarea unor divizii române cu toate cele de lipsă. Şi dacă vom avea ceva rezistenţă, le vom şti da răspunsul cuvenit dacă e lipsă şi cu arma, căci poporul nostru e convins de drepturile şi viitorul său şi cu

---

[17] Jurist, politician, jurnalist şi industriaş de origine română, născut în Austro-Ungaria. Şi-a luat doctoratul în drept în 1897 şi a intrat în magistratură, servind ca grefier în Gura Humorului pentru un timp, înainte de a deveni procuror în Cernăuţi. Începând din 1905, a fost asistent universitar de drept penal la Universitatea din Cernăuţi, ajungând profesor universitar în 1909. Din 1907, el a reprezentat în mod neîntrerupt regiunea Bucovina în Camera Deputaţilor din Austria, participând la evenimentele politice ale Primului Război Mondial. El şi Iuliu Maniu au organizat unităţi de apărare formate din români încorporaţi în Armata Comună, care au acţionat ca o forţă poliţienească şi au restabilit ordinea la Viena. (Wikipedia, accesat la 12.02. 2018)

[18] Protocolul luat în şedinţa a II-a a Senatului militar român, ţinută la 2 noiembrie 1918, p. 2, *apud* Gheorghe Unc, Augustin Deac, *1918. Gărzile Naţionale Române din Transilvania*, p. 39.

însufleţire îşi vor da şi viaţa când e vorba de zdrobirea jugului de rob. Nu mă îndoiesc că militarii români se vor pune fără preget la dispoziţia CNR spre ajungerea idealului sfânt, pentru care moşii şi strămoşii noştri atât au vorbit şi suferit."[19]

În urma hotărârii CNRC, comanda supremă a gărzilor naţionale a emis Ordinul de zi nr. 5, în care se preciza că fiecare comitat are să trimită un ofiţer şi un soldat ca reprezentanţi ai gărzilor naţionale. Pe baza celor stabilite, acestea au trecut la alegerea împuterniciţilor, organizând adunări în care au fost aleşi delegaţi care să reprezinte aceste organizaţii la Marea Adunare Naţională Română de la Alba Iulia.

Este de remarcat faptul că membrii gărzilor naţionale au avut un rol important în organizarea şi buna desfăşurare a adunărilor populare de alegere a delegaţilor pentru adunarea constituantă. În foarte scurt timp, organizaţiile de ordine şi pază din cuprinsul Transilvaniei, alături de alte categorii sociale şi profesionale şi-au ales în mod democratic prin hotărâri ale întregii obşti locale împuterniciţii care să-i reprezinte la marea adunare naţională.

În urma apelului care a căpătat adeziunea tuturor românilor ardeleni, procesul de creare a gărzilor naţionale a luat o extindere deosebită. Pornind de la aceste îndemnuri, evenimentele s-au desfăşurat cu mare rapiditate, avocaţii implicându-se cu toate forţele în organizarea acestor formaţiuni politice şi militare.

În zona centrală a Transilvaniei, mişcarea naţională avea ca centru polarizator oraşul Cluj care adăpostea efective de militari importante. Începând cu 31 octombrie 1918 au avut loc mişcări naţionale şi sociale, demonstraţii în rândul cărora un mare număr erau soldaţi, care s-au îndreptat spre închisoare şi au eliberat deţinuţii politici. Semnalul organizării militare a fost dat de ofiţerii români din garnizoana Clujului care au refuzat să depună jurământ de credinţă Consiliului Naţional Maghiar, declarând că vor depune jurământul numai Consiliul Naţional Român. La 3 noiembrie 1918, ofiţerii români au purtat pe străzile oraşului în sunetele imnului *Deşteaptă-te, române!* un steag românesc vechi, ţinut ascuns de la

[19] Arhiva Bibliotecii Astra, Sibiu, mapa XXI, *apud* Gheorghe Unc, Augustin Deac, *1918. Gărzile Naţionale Române din Transilvania*, p. 35.

1848 în clopotnița Bisericii Române din Cluj, pe care au depus jurământ solemn pentru Consiliul Național Român.

Cu o zi înaintea demonstrației, în data de 2 noiembrie, fusese convocată o mare adunare a românilor din Cluj și împrejurimi, la care au participat ofițeri, soldați, intelectuali, muncitori, țărani, unde, sub președinția avocatului dr. Amos Frâncu, adunarea s-a declarat Adunarea Constituantă a românilor din Ardeal, proclamând că „în virtutea principiilor naționale și democratice constitutive de stat stă neclintit pe temeiul dreptului sfânt că națiunea independentă română să-și crească singură soarta și rezervă exclusiv adunării naționale suverane hotărârea asupra așezării viitoare de stat a întregului popor român".

Adunarea a ales ca organ conducător Senatul Național Român, constituit din secția civilă și militară, subordonate Consiliului Național Român Central. La rândul său, Senatul a ales un comitet de acțiune constituit din avocat dr. Amos Frâncu - președinte, Ioan Pop (doctor), dr. Emil Hațieganu – vicepreședinte, căpitanul Valentin Poruțiu (notar) și avocat dr. Augustin Pordea (notar).

A doua zi, la 3 noiembrie 1918, avocat dr. Amos Frâncu, în numele Senatului Național Român, a lansat un manifest intitulat „Frați români", prin care cerea militarilor din garnizoana Cluj să se pună „cu toții sub poruncile Comandei militare române".[20]

Prima măsură concretă a Senatului a constat în luarea de contact cu generalul Ziegler comandantul gărzilor ungare, obligându-l să recunoască dreptul românilor de a se organiza în gărzi naționale proprii și somându-l a pune la dispoziția formațiunilor militare române armament și echipament.

După acest moment s-a trecut la organizarea trupelor românești din garnizoana Cluj și alte județe și sprijinirea înființării gărzilor naționale române.

La data de 7 noiembrie 1918, președintele Senatului din Cluj relata că „a înființat trupele românești cu ofițeri exclusiv români sub limba de comandă și flamura română", enumerând localitățile unde s-au organizat aceste formațiuni și anume Cluj, Bistrița, Năsăud și Blaj, adăugând că zilnic se formează noi trupe române.

[20] *Ibidem*, p. 34.

Senatul civil şi militar român central din Cluj şi-a asumat de la început „dreptul de organizare centrală pentru tot Ardealul", constituindu-se ca a doua forţă politică şi militară şi un al doilea centru organizator al luptei naţionale, paralel cu cel de la Arad, invocându-se poziţia centrală a oraşului şi organizarea militară şi politică a românilor ardeleni.

Chiar dacă în această perioadă s-a pus accentul pe organizarea în gărzi naţionale a soldaţilor şi ofiţerilor români aflaţi în diferite garnizoane din Transilvania, nu a fost uitată problema instituirii Gărzilor Naţionale formate din personal nemilitar. Acestea s-au constituit iniţial spontan, dar începând cu data de 6 noiembrie 1918 activitatea a fost sprijinită şi oficializată la nivelul întregii Transilvanii. Din primele zile a început prin numeroase sate din Transilvania procesul de constituire de comitete ţărăneşti şi Gărzi Naţionale.

Pentru înfiinţarea şi organizarea Gărzilor Naţionale şi a consiliilor naţionale comitatense, în toate regiunile istorice, avocaţii au fost în primele rânduri, contribuind cu priceperea şi determinarea lor la pregătirea actului de la 1 Decembrie 1918.

De pildă, în Crişana amintim printre avocaţii implicaţi în acest proces pe: Nicolae Bolcaş, Ioan Ciordaş, Cozma Nerva Traian, Aurel Lazăr, Nicolae Zigre, Cornel Albu, Ştefan Cicio-Pop, Ioan Suciu, Sever Ispravnic, Iustin Marşieu, George Crişan, Romul Veliciu. În Ardeal, un rol important l-au avut: Amos Frâncu, Ioan Giurgiu, Augustin Pordea, Valer Moldovan, Augustin Raţiu, Laurenţiu Oanea, Victor Onişor, Octavian Pavelea, Petre Poruţiu, Lionel Blaga, Emil Dandea, Iuliu Maniu, Ioan Iosif, Spiridon Boiţa, Francisc Hossu-Longin, Aurel Vlad, Aurel Baciu, Romul Boilă, Toma Cornea, Ioan Harşia, Roman Dionisie, iar în zona Maramureşului, cei care întregesc lista avocaţilor implicaţi în procesul de organizare gărzilor au fost:Vasile Chindriş, Titus Ciortea,Titu Doroş, Dragoş Teofil, Ilie Lazăr, Ilie Carol Barbul, Coriolan Steer, Alexandru Aciu, Iulian Andrei Domşa, Cassiu Maniu, Ioan Savaniu.

În acest context istoric, punând în aplicare directivele CNRC, a început efectiv acţiunea de înfiinţare, pregătire, organizare a evenimentelor ce aveau să urmeze.

Un centru care concentra un număr mare de soldați era Aradul, printre alte trupe aflându-se și Regimentul 33 alcătuit în mare majoritate din români. Greva generală a muncitorilor din 31 octombrie 1918 și demonstrația din ziua următoare au impulsionat masele de soldați să fraternizeze cu populația, participând alături de aceasta la demonstrațiile de pe străzile Aradului. Înlăturând insignele și rozetele cu inițialele fostului împărat de la Viena, ostașii le înlocuiesc cu tricolorul, semnul apartenenței lor la armata națională română.[21]

La data de 2 noiembrie 1918 s-a înființat Consiliul Militar Român, iar în ziua următoare acesta a prezentat generalului Resch, comandantul garnizoanei, o declarație care prevedea că ostașii români se consideră ieșiți din armatele austro-ungare, atitudinea și comportarea lor va fi de acum înainte îndrumată și hotărâtă de Consiliul Național Român și că vor colabora cu celelalte unități în vederea menținerii ordinii interne și a siguranței publice.[22]

În plin proces de organizare a gărzii naționale se afla comitetul Bihor, sub conducerea avocatului Aurel Lazăr, președintele Consiliul Național Român județean, creând în numai câteva zile gărzi în cercurile județului Bihor (Beiuș, Vașcău, Aleșd, Salonta, Tinca). Pentru ziua de 3 noiembrie 1918 s-a fixat în casa fruntașului PNR avocat Aurel Lazăr adunarea pentru alegerea și constituirea Consiliului Național al orașului și al comitatului Bihor precum și a Consiliului Militar Român. Pentru realizarea acestui scop, la data de 5 noiembrie s-a emis o circulară prin care se cerea țăranilor să se organizeze în gărzi naționale.

La 4 noiembrie 1918 s-a format la Blaj Consiliul Militar Național Român și același organism s-a constituit și la Alba Iulia. În data de 7 noiembrie, CNR din Blaj se adresa populației din comitatul Alba Inferioară prin circulară: „s-a dat poruncă din partea Consiliul Național Român Central ca în fiecare comună locuită de români să se organizeze Consiliul Național român comunal și Garda Națională Română", iar gardiștii „vor purta tricolorul românesc la butonieră ori pălărie".

---

[21] *Ibidem*, p. 28.
[22] *Ibidem*, p. 29.

La Sibiu, după ce la 1 noiembrie s-a creat un comitet Național, iar apoi un consiliu militar, în zilele următoare s-au format la sate atât sfaturi naționale comunale, cât și cete de gardiști români sub comandă militară română din Sibiu. Pentru apărarea „intereselor sfinte ale neamului", Sfatul militar român din Sibiu a inițiat în acele zile formarea unei „legiuni române". În apelul *Frați Români* din 6 noiembrie se aducea la cunoștință publică faptul că în Sibiu „am format, sub comanda românească a ofițerilor de un sânge cu noi o Legiune română sub steagul nostru tricolor, căruia îi jurăm credință nestrămutată".

În aceeași perioadă, la Mediaș, în data de 24 noiembrie 1918 s-a constituit CNR local sub președinția doctorului Popp și a avocatului dr. Dionisie Roman, care au declarat că membrii gărzilor vor apăra drapelul cu cinste până la moarte.

Cu organizarea comitatului Turda-Arieșeni în gărzi a fost împuternicit de către Senatul din Cluj locotenentul avocat dr. Emil Dandea, acesta arătând în nota informativă din 5 noiembrie 1918 că la Abrud s-a format garda națională și „s-a arborat mult persecutatul tricolor, care de pe timpul marelui Avram Iancu aștepta ziua înălțării."

În perioada respectivă, centrul românilor din comitatul Mureș Turda era localitatea Reghin. La data de 7 noiembrie s-a ținut o adunare la care a participat și avocatul Ion Harșia, „comisarul Militar al județului Mureș", care în cuvântul său a relevat necesitatea organizării poporului român din județ în consilii și gărzi naționale.

La înființarea gărzii naționale din orașul Deva, printre cei prezenți la acest eveniment se afla și avocat dr. Petru Groza, membru în Consiliul Național român local, iar în ziua de 8 noiembrie 1918, membrii gărzii, cu drapele în frunte, au cutreierat comunele din jur cu scopul de a constitui formațiuni armate românești.

La data de 11 noiembrie a luat ființă Consiliul și Garda Națională din Făgăraș, moment la care s-a emis un manifest către locuitorii din județ, prin care s-a arătat ce măsuri trebuie luate pentru a se constitui în comune consilii și gărzi naționale.

La 3 noiembrie 1918, sfatul popular român al Comitetului Bistrița-Năsăud a lansat un manifest către concetățeni prin care îndemna pe fiecare cetățean „să se pună după putință în mod gratuit

în serviciul Gărzii naţionale civile din comuna lui". Începând cu 7 noiembrie 1918, s-a extins procesul de întărire a gărzilor naţionale în comitatul Bistriţa-Năsăud, prin cooptarea tuturor ofiţerilor şi soldaţilor din judeţ.

Aceeaşi activitate se desfăşura şi în partea de nord a Transilvaniei, la data de 18 noiembrie 1918, avocat dr. Teofil Dragoş, vicepreşedintele prezidiului comitatens Baia Mare declarând: „… trăim zile istorice. Fiecare să stea la culmea chemării şi datorinţei pentru libertatea neamului nostru". În Maramureş, sub conducerea avocatului Titus Ciortea, s-au constituit gărzile naţionale româneşti, iar după ce la 20 noiembrie 1918 CNRC a lansat chemarea la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918, Titus Ciortea fost ales delegat.

În judeţul Sălaj, printre cei dintâi care s-au organizat în gărzi naţionale au fost românii din Şimleu Silvaniei, la 10 noiembrie luând fiinţă o formaţiune armată având comandaţi pe căpitanul avocat Coriolan Meseşan şi avocat dr. Alexandru Aciu.

Un rol deosebit de important în organizarea gărzilor naţionale a fost evenimentul denumit „Adunare constituantă a Statului-Major al gărzilor" ce a avut loc a doua zi după ce CNRC a adresat o notă ultimativă Consiliul Naţional Ungar din Budapesta, prin care se cerea din partea acestuia din urmă recunoaşterea deplinei suveranităţi naţionale asupra tuturor judeţelor româneşti.

La adunarea de constituire au participat Ştefan Cicio-Pop, maiorul Alexandru Vlad, căpitanul doctor Valentin Avramescu, încredinţarea comenzii supreme a gărzilor Naţionale fiind adresată maiorului Alexandru Vlad, acesta publicând ordinul de zi numărul 1/ 12 noiembrie 1918 prin care se aducea la cunoştinţă crearea comenzii supreme a gărzilor naţionale ca secţie militară subordonată CNRC.[23]

Aceasta a reprezentat o etapă importantă în procesul de organizare şi consolidare a gărzilor la nivelul întregii Transilvanii. În primul rând se asigura o structură organizatorică identică pentru toate celulele acestui organism, iar în al doilea rând a stimulat şi a dat noi imbolduri activităţii de înfiinţare a gărzilor.

[23] *Ibidem*, p. 60 şi urm.

La 14 noiembrie 1918, în şedinţa Consiliului Naţional Român a comitatului Mureş-Turda cu reşedinţa la Reghin, s-a hotărât intensificarea procesului de organizare a gărzii în Reghin şi tot judeţul.

La data de 15 noiembrie 1918, CNRC se adresa printr-o circulară tuturor consiliilor naţionale române, judeţene, cercuale şi comunale, ca urmare a eşecului tratativelor cu Guvernul Karolyi, în care se menţiona: „aflând Consiliul Naţional Român Central că între împrejurările date voinţa suverană a naţiunii române din Transilvania singur dispunătoare asupra sorţii sale viitoare, trebuie să existe afle cât mai urgent legitimata exprimare" dispunea ca în termen de 12 zile să „se facă în toate comitatele locuite de români şi fără osebire în fiecare cerc electoral din aceste comitate, alegeri de delegaţi pentru Marea Adunare Naţională şi care să se fi convocat în scurt timp"[24].

La 20 noiembrie 1918 s-a publicat istoricul document de convocare a Marii Adunări Naţionale Române pentru ziua de 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia, unde se sublinia: „istoria ne cheamă la fapte. Mersul irezistibil al civilizaţiunii omeneşti a scos şi neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina cunoştinţei sale. Ne-am trezit din somnul de moarte şi vrem să trăim alături de celelalte naţiuni ale lumii, liberi şi independenţi. În numele dreptăţii eterne şi a principiului liberei dispoziţiuni a naţiunilor, principiu consacrat acum prin evoluţiunea istoriei, naţiunea română din Ungaria şi Transilvania vrea să-şi dorească însăşi soarta sa de acum înainte. Toate neamurile din preajma noastră şi-au determinat viitorul prin rezoluţiuni în conformitate cu sufletul lor Naţional. E rândul nostru acum. Naţiunea română din Ungaria şi Transilvania are să-şi spună cuvântul său hotărâtor asupra sorţii sale, şi acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă, el este chiar aşteptat, pentru că la gurile Dunării şi pe drumul larg, unde comunică pulsul vieţii economice între Apus şi Răsărit, să se poate înfăptui ordinea, şi neamurilor prejmuitoare să li se procure tigna trebuitoare la munca binecuvântată spre desăvârşirea umană."

În convocare se sublinia faptul că la Marea Adunare Naţională Română sunt invitaţi să participe toate straturile şi categoriile

[24] *Ibidem* p. 69 şi urm.

sociale, dându-se şi indicaţii privind cine să participe la alegerile delegaţilor.[25] Ziarul „Românul" a publicat într-un tiraj de 12.000 de exemplare textul convocării, astfel că a fost cunoscut conţinutul acestuia în toate zonele geografice transilvănene.

La data de 29 noiembrie 1918, delegaţii pentru Marea Adunare Naţională Constituantă de la Alba Iulia fuseseră aleşi, iar alegerile, aşa cum rezultă din documentele Unirii, au fost coordonate în conformitate cu dispoziţiile legii electorale din 1910, desfăşurându-se sub directa supraveghere a avocatului dr. Ioan Suciu.

În zilele care au urmat alegerii delegaţilor, au avut loc discuţii sensibile între reprezentanţii social-democraţilor şi cei ai PNR, privind conţinutul „rezoluţiunii" de unire, una dintre acestea fiind aceea legată de precizarea numelui structurii politico-statale cu care se va uni Transilvania, în sensul că reprezentanţii social-democraţilor au solicitat ca să fie trecută Unirea cu România şi nu cu Regatul Român cum dorea PNR, cu motivarea că „regatul poate fi trecător, dar România este veşnică".

După înfiinţarea gărzilor naţionale şi a consiliilor naţionale, un moment deosebit de important a fost acela în care acestea s-au implicat în menţinerea ordinii la Marea Adunare Naţională Română de la Alba Iulia. În înţelegere cu CNRC, comandantul suprem al gărzilor naţionale, maiorul Alexandru Vlad şi adjunctul său, locotenentul Râmbaş, prin Ordinul de zi nr. 5 au stabilit o seamă de măsuri pentru menţinerea ordinii şi buna desfăşurare a adunării naţionale de la Alba Iulia.

Prin ordinul de zi nr. 6, în numele comenzii supreme a gărzilor naţionale, maiorul Alexandru Vlad dădea noi dispoziţii menite a pregăti cât mai bine şi cu fast desfăşurarea adunării naţionale de Alba Iulia: „comandanţii gărzilor să ţină vorbire

---

[25] Gheorghe Unc, Augustin Deac, *1918. Gărzile Naţionale Române din Transilvania*, p. 69, *apud* Arhivele Statului Bucureşti, *fond Consiliul Naţional Român Central*: „au să fie înfăptuite cu observarea cercurilor (electorale) care au existat la ultimele alegeri dietale din 1910... În fiecare cerc să se aleagă 5 (cinci) delegaţi. Fiecare delegat are să fie prevăzut cu credenţional, care expune şi numele celorlalţi delegaţi ai cercului şi care credenţional să-l subscrie preşedintele şi notarul actului de alegere, precum şi de toţi bărbaţii de încredere ai comunelor din cerc. Alegerile au să se facă după normele sufragiului universal."

poporului despre însemnătatea zilei şi ca semn de sărbătoare este de a se dispune ca de la 10 la 12 în această zi să se tragă clopotele".

Pentru ca circulaţia pe calea ferată să se desfăşoare cât mai corespunzător posibil, în acest ordin de zi se prevedea preluarea staţiilor CFR sub controlul gărzilor naţionale: „pe timpul din 27 noiembrie până în 3 decembrie 1918 toate gărzile care sunt desfăşurate de-a lungul căilor ferate au să facă serviciul la gări ziua-noaptea. Cu deosebire este a se urmări persoanele suspicioase apoi a se păzi podurile şi tunelele."

La 23 noiembrie 1918, garda naţională din Alba Iulia a cerut gărzii naţionale din Sibiu să trimită în ziua de 28 noiembrie o companie puternică de gardişti care să dea concursul la menţinerea ordinei şi siguranţei marii adunări naţionale, cerându-se totodată concursul şi gărzilor naţionale române din Blaj, Abrud, Igheni, Teliuc, Sebeş, Cluj, Hunedoara.

Toate unităţile militare care au venit să sprijine buna desfăşurare a lucrărilor Marii Adunări Naţionale au fost puse sub comanda căpitanului Florian Medrea, comandantul gărzilor naţionale ale oraşului şi judeţului Alba.

Acest lucru era imperios necesar, măsurile de securitate având ca scop punerea în siguranţă a locului de desfăşurare a marii adunări naţionale române, întrucât în împrejurimi (Cluj, Turda, Teiuş, Alba Iulia) existau unităţi militare ale fostei armate austro-ungare care dispuneau de mitraliere, tunuri şi chiar de trenuri blindate. În acelaşi timp, în ajunul şi în timpul ţinerii Marii Adunări Naţionale române la Alba Iulia, la nord de Sibiu se află mari unităţi militare germane sub comanda mareşalului Mackensen, care se retrăgeau din România. Pentru ca adunarea să se poată desfăşura în ordine, CNRC a intervenit din timp, cerând mareşalului ca unităţile germane să-şi oprească retragerea până la 2 decembrie, ceea ce s-a şi întâmplat.[26]

La intervenţia Consiliul Naţional Român Central, în ziua de 30 noiembrie 1918 s-a dat ordin a se pune trenuri speciale la dispoziţia delegaţilor ce urmează să plece la Alba Iulia. Trenuri speciale au plecat din Târnăveni, Sibiu, Cluj, Lugoj, iar trenului plecat din gara Arad în direcţia Alba Iulia i s-a ataşat un vagon special în care urmau

[26] *Ibidem*, p. 166 şi urm.

să călătorească membrii CNRC şi comanda supremă a gărzilor naţionale române.

În ziua începerii mari adunării naţionale, grupuri mari de oameni se îndreptau spre Alba Iulia, iar despre sosirea la Alba Iulia a românilor din toate părţile Transilvaniei, despre menţinerea exemplară a ordinii, corespondentul din Alba Iulia al ziarului maghiar „Aradi Kozlony" relata: „trenurile speciale pline până la refuz, ce sosesc din jumătate în jumătate de oră varsă o lume imensă în gara Alba Iulia. Sunt delegaţii români formaţi din ţărani, preoţi, intelectuali de la oraşe ce vin să ia parte la marea adunare naţională a românilor. Delegaţii diferitelor sate româneşti intră în oraş, fluturând steaguri tricolore, cântând imnuri patriotice şi manifestând entuziasm pentru România Mare. Peste tot o veselie debordantă: cântece patriotice, dansuri naţionale. Orăşenii şi ţăranii dansează împreună în jocurile româneşti. Ordinea la Alba Iulia este menţinută de ostaşii fostului Regiment 33 infanterie încadraţi în Garda Naţională Română de sub comanda maiorului Alexandru Vlad. Ordinea în gară pe care flutură acum drapele româneşti este păzită tot de membrii gărzii naţionale; populaţia oraşului îmbrăcată în port naţional aşteaptă sosirea trenurilor".

În aceeaşi notă, serviciul telegrafic român din Alba Iulia comunica în dimineaţa acelei zile de 30 noiembrie 1918: „trenurile sosesc din toate părţile în fâlfâirile tricolorului. În cursul drumului la gări gardele naţionale şi cei rămaşi acasă fac ovaţii zgomotoase. La intrarea în gara Alba Iulia un pluton de gardişti români aşteaptă în ţinută militară dând onorul în sunete de trâmbiţe. Azi şi mâine soseşte grosul cu comitatul Alba Inferioară care va fi reprezentant grandios… Ieri au sosit… ţinuturile arădene, bihorene şi de pe Valea Crişului Alb, asemenea din Sighetu Marmaţiei, ţinutul Someşului, Oltului şi din Sibiu. Bănăţenii în special au venit foarte mulţi. Însufleţirea e foarte mare."[27]

Referindu-se la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, Ştefan Cicio-Pop afirma că la această adunare „... au luat parte toate straturile societăţii şi toţi românii din toate colţurile Ardealului, Banatului şi părţile ungurene". După părerea lui, adunarea „... a fost

[27] *Ibidem*, p. 174 şi urm.

liberă de orice înrâurire străină şi a cuprins reprezentanţii întregii naţiuni, exprimând clar voinţa tuturor românilor".

Drumul mulţimilor spre Alba Iulia nu a fost lipsit de primejdii. Unii delegaţi au fost împiedicaţi să participe, iar alţii au fost chiar victime. Spre exemplu, în gara Teiuş, unde s-a oprit un tren plin de români care veneau dinspre Cluj, tânărul stegar Ion Arion, care şedea în uşa unui vagon fluturând un steag tricolor, a fost împuşcat mortal de soldaţi unguri baricadaţi în podul clădirii. Patriotul a căzut în braţele tovarăşilor săi, iar aceştia l-au dus la Alba Iulia, unde CNRC a organizat funeraliile naţionale în ziua de 2 decembrie 1918.[28]

În mod firesc, avocaţii care s-au implicat în pregătirea unirii au dobândit calitatea de delegaţi sau supleanţi de delegaţi, pentru a se prezenta la Alba Iulia cu credenţionalele, gata să voteze unirea cu România, aceştia fiind nominalizaţi în Gazeta Oficială.[29]

De asemenea, pe lângă avocaţii delegaţi formal au fost nominalizaţi şi avocaţi delegaţi supleanţi, care la rândul lor au fost prezenţi la Alba Iulia pentru situaţia în care, din diferite motive nu ar fi putut fi prezenţi la data de 1 decembrie 1918 la Alba Iulia avocaţii care primiseră credenţionale. În această postură au fost avocaţii Dănilă Sabo (Blaj), Aurel Tantea (Tinca), Ioan Sfârlea (Aleşd), Emil Lazar (Borodu Mare), Emil Breda (Digiosânmărtin), Eugen Bianu (Făget), Vasile Albu (Ibaşfalău), Pavel Obădean (Becicherecul Mare), Mihail Moldovan (Luduş, Mureş).

În lista delegaţilor pentru participarea la Alba Iulia găsim, pe lângă cei care aveau calitatea de avocaţi, şi jurişti: Emil Haţieganu (Cluj), Toader a lui Ioan I. Papp (Săpânţa), Gavril Coman (Vişeu de Jos), George V. Repede (Cohalm), Valer Marcus (Oradea Mare), George Ştefan Bucurescu (Şugag) , astfel că în final cei cu pregătire juridică erau în număr impresionant.

Desfăşurarea Marii Adunări de la Alba Iulia a fost oglindită astfel în gazeta „Glasul Ardealului": „Pentru întâia dată de la 1848 s-au întrunit reprezentanţii poporului român din Transilvania şi Banat,

---

[28] Gheorghe Unc, Augustin Deac, *1918. Gărzile Naţionale Române din Transilvania*. p.176-177.

[29] *Gazeta Oficială* nr. 1 publicată de către Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului şi Ţinuturilor Româneşti la data de 1/14 decembrie 1918 la Sibiu.

pentru a spune cuvântul cel mai mare, pe care l-a spus vreodată istoria neamului nostru. Şi au venit cuvântătorii voinţei neamului să pecetluiască opera atâtor generaţii, să împreune membrele trupului nostru Naţional… În loc de 700 s-au prezentat 1228 delegaţi oficiali. Încă vineri noaptea numărul celor sosiţi se urca la 40.000. Jurul celor sosiţi până la Orăştie - Aiud a sosit abia sâmbătă, aşa că numărul celor sosiţi trecea peste 100.000 de români. Intelectualii din toate păturile sociale, ţărani, militari în fiecare moment soseau cu cântece, steaguri şi aclamări… Duminecă dimineaţa! Cea mai strălucită dimineaţă a neamului românesc...".

La Alba Iulia, în ziua de 1 Decembrie 1918, din cei 1228 de delegaţi de drept sau aleşi, 176 erau avocaţi. Deopotrivă, toţi membrii au votat în acea zi, în unanimitate, unirea pe vecie a Transilvaniei cu România.

Trebuie amintit că nu toţi avocaţii implicaţi în pregătirea evenimentului de la 1 Decembrie 1918 au primit credenţional pentru a se prezenta în persoană, dar aceasta nu le ştirbeşte câtuşi de puţin din merite, ei având un rol esenţial în organizarea gărzilor naţionale şi a consiliilor naţionale. Pornind de la scopul acestei lucrări, şi anume identificarea avocaţilor şi a contribuţiei lor la realizarea Unirii de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, adunare care a constituit corolarul întregii lupte duse pentru definitivarea idealului naţional, pentru a nu se aşterne o nemeritată uitare asupra unor reprezentative şi puternice personalităţi de avocaţi care la rândul lor s-au implicat în organizarea acestui eveniment şi care din variate motive nu au putut fi „răsplătiţi" cu credenţionale de participare nemijlocită la acest eveniment major, amintim astfel de avocaţi, menţionând în acelaşi context că unii dintre aceştia, chiar dacă nu au fost prezenţi formal la Alba Iulia, au fost aleşi în Marele Sfat: Ioan Savaniu (Satu Mare), Alexandru Haliţă (Năsăud), Salvator Jurca (Sighetu Marmaţiei), Iosif Popescu (Reghin), Ioan Erdely (Budapesta), Ioan Boeriu (Turda), Gheorghe Pop de Oarţa (Zalău), Titu Doroş (Sighetu Marmaţiei), Ioan de Kovats (Sighetu Maramaţiei), Coriolan Meseşan (Sălaj).

Rezoluţia de unire prezentată de Vasile Goldiş şi citită de cardinalul român greco-catolic Iuliu Hossu în faţa a peste 100.000 de români prezenţi la Alba Iulia a fost primită cu un deosebit entuziasm:

„Adunarea Naţională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba-Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România. Adunarea Naţională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al naţiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureş, Tisa şi Dunăre."

Rememorând acele evenimente, Lucian Blaga scria: „Era o roire de necrezut. Pe câmp se înălţau ici-colo tribunele de unde oratorii vorbeau naţiei… În ziua aceea am cunoscut ce înseamnă entuziasmul naţional, sincer, spontan, irezistibil, organic, masiv"[30]. Un alt martor sublinia: „Oricât de fidel au să vorbească cronicile noastre, nu vor putea reda niciodată tot entuziasmul de care era cuprinsă toată românimea."[31]

Acelaşi ecou l-a avut actul de la 1 decembrie 1918 şi în publicaţiile europene. În editorialul apărut în data de 19 decembrie 1918 la Paris în ziarul „La Roumanie", sub titlul *Caracterul eliberării şi al unităţii româneşti*, se sublinia: „cei o sută de mii de delegaţi ai românilor de peste munţi, proclamând separarea lor de Ungaria, au adăugat prestigiului tratatelor dintre România şi Aliaţii săi ca sacrificiile eroice ale armatelor sale forţa unui adevărat plebiscit naţional… Aşadar, în hotărârile Adunării de la Alba Iulia noi nu salutăm numai înfăptuirea celui mai mare act naţional al istoriei româneşti, dar şi zorile emancipării politice şi sociale a întregii naţiuni române pe care ochii noştri uimiţi o întrevăd ca cea mai fericită dintre făgăduieli".[32]

---

[30] Vezi https://ziarulunirea.ro/vin-tot-vin-ca-puhoaiele-verii-cuprind-orasul-de-jos-il-ineaca-cu-cantece-si-chiote-cu-falfairi-de-steaguri-tricolore-marturii-impresionante-ale-unor-participanti-la-marea-unire-452224/, accesat în 18 februarie 2018.

[31] Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VI , tom. II p. 522-523, *apud* Gheorghe Calcan, *Unificarea administrativă a României întregite (1918-1925)*, p. 36.

[32] Ion Mărgineanu, *100 Români ai Marii Uniri (V), Omagiu Zilei Naţionale a României – 1 Decembrie 2009*, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 33.

CONTRIBUȚIA AVOCAȚILOR LA INSTAURAREA ADMINISTRAȚIEI ÎN TRANSILVANIA DUPĂ REALIZAREA MARII UNIRI

Av. Mirel Ionescu

Marele Sfat Național a fost ales la 1 Decembrie 1918 de Adunarea Națională, pe baza propunerilor făcute de președinții consiliilor naționale județene, fiind format din 200 de membri. Cel mai bine erau reprezentați avocații/juriștii, care erau în număr de 99/101, urmați de preoți în număr de 39.

Membrii Marelui Sfat s-au întâlnit a doua zi, în data de 2 decembrie 1918, în sala Tribunalului din Alba Iulia, având pe agendă probleme deosebit de urgente și importante.

În această zi au fost alese organele de conducere (președinte – George Pop de Băsești, vicepreședinți - episcopii Ion Ignatie Papp și Demetriu Radu, Teodor Mihali și Andrei Bârsăneanu notari, Caius Brediceanu, Mihai Popovici, Ionel Pop, Silviu Dragomir, Gheorghe Pop, Iosif Cicer).

Cu aceeași ocazie au fost aleși membrii delegației care urma să prezinte regelui Ferdinand I și guvernului de la București declarația de unire. Din delegație au făcut parte episcopii Miron Cristea și Iuliu Hossu, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Caius Brediceanu și Mihai Popovici.

În aceeași ședință, Marele Sfat Național a desemnat din rândurile sale persoanele care făceau parte din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, acesta fiind alcătuit din 15 membri (10 membri din partea Partidului Național Român, doi din partea Partidului Social-Democrat din Transilvania și 3 independenți), președinte fiind Iuliu Maniu (avocat), iar membri Romul Boilă (avocat), Victor Bontescu (avocat), Valeriu Branișteș, Ștefan Cicio-Pop (avocat), Ion Flueraș, Octavian Goga, Vasile Goldiș, Emil Hațieganu (jurist), Iosif Jumanca, Aurel

Lazăr (avocat), Vasile Lucaciu, Ioan Suciu (avocat), Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad (avocat), care au depus jurământul în faţa episcopului ortodox de Arad, Ioan Ignatie Papp, stabilindu-se totodată conducătorii resorturilor, după cum urmează: Iuliu Maniu (PNR), ministru prezident şi ministru de Interne; Alexandru Vaida-Voevod (PNR), Resortul Afacerilor Externe şi Propagandă şi Ziaristică; Ştefan Cicio-Pop (PNR), Resortul Armatei şi Siguranţei Publice; Aurel Vlad (PNR), Finanţe; Vasile Goldiş (PNR), Resortul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice; Aurel Lazăr (PNR), Justiţie, demisionar la data de 21 septembrie 1919 şi înlocuit cu Emil Haţieganu; Ioan Suciu (PNR), Resortul Organizării şi pregătirii Constituantei; Iosif Jumanca (PSDTB), Resorturile de Industrie şi de Agricultură; Romul Boilă (PNR), Resortul de Alimentare şi Comunicaţie, Lucrări publice, Poştă, Telegraf şi Alimentaţie; Emil Haţieganu (PNR), Resortul Codificării; Ion Flueraş (PSDTB), Resortul de Ocrotiri Sociale; Victor Bonţescu (independent), Resortul de Comerţ şi Agricultură, Vasile Lucaciu (independent) fără portofoliu, cu misiuni în străinătate; Octavian Goga (independent), fără portofoliu; Valeriu Branişte (PNR) fără portofoliu.[1]

Consiliul Dirigent a condus pe o perioadă de aproape 2 ani acţiunea de implementare a primelor măsuri de impunere a administraţiei şi organizare a justiţiei în Transilvania, rolul acestuia fiind covârşitor.

Pe durata funcţionării, între 2 decembrie 1918 şi 10 aprilie 1920, Consiliul Dirigent a ţinut 256 şedinţe[2] cu 3.234 de probleme înscrise la ordinea de zi. Şedinţele Consiliului Dirigent s-au ţinut la Alba Iulia (2, 3, 4 decembrie 1918), Sibiu (9 decembrie 1918 - 18 noiembrie 1919), în trenul care-i ducea spre Bucureşti pe cei aleşi în circumscripţiile electorale ale Transilvaniei (18 noiembrie 1919), Bucureşti (21, 25 noiembrie, 3 decembrie 1919) şi Cluj (17 decembrie 1919 - 10 aprilie 1920).

---

[1] Gheorghe Iancu, *Contribuţia Consiliului Dirigent la consolidarea statului naţional român (1919-1920),* Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 14, apud Gheorghe Iancu, *Justiţie Românească în Transilvania (1919),* Editura Ecumenica Press, Cluj-Napoca, 2006, p. 10.

[2] Alexandru Baboş, *Consiliul Dirigent, ardelenii şi apărarea Marii Uniri*, Editura Spicon, Bucureşti, 2000, p. 18-19, apud Gheorghe Calcan, *Unificarea administrativă a României întregite (1918-1925),* Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016.

Consiliul Dirigent a emis 24 de decrete, iar acțiunea de legiferare a încetat odată cu întrunirea parlamentului țării la 20 noiembrie 1919.

La 14 decembrie 1918 a apărut la Sibiu organul de presă al Consiliului Dirigent, purtând numele de „Gazeta oficială", publicată de Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului, Maramureşului şi părţilor ungurene, în care s-au publicat hotărârile, decretele, ordonanţele, notele circulare ale şefilor de resort. Redactor a fost Teodor V. Păcăţian, iar administrator Gheorghe Vitencu. Gazeta a apărut până la 31 martie 1920, în 99 de numere la Sibiu, până la 18 octombrie 1919 şi la Cluj în continuare.

Pe fondul creării premiselor necesare integrării provinciilor revenite României, guvernul de la Bucureşti a dispus prin Decretul-lege nr. 1462 din 2 aprilie 1920 desfiinţarea Consiliului Dirigent din Transilvania. La 4 aprilie decretul a fost publicat în Monitorul Oficial şi la 10 aprilie activitatea Consiliului Dirigent al fostului Mare Sfat Naţional al Transilvaniei a încetat. Acesta va fi urmat de Decretul-lege nr. 1477 din 3 aprilie 1920, prin care se desfiinţa Comisia Centrală pentru Unificarea şi Descărcarea Serviciilor, din care, pentru Transilvania, făceau parte Octavian Goga şi Octavian Tăslăuanu. Conform Regulamentului acestei Comisii Centrale de Unificare, urma să se înfiinţeze câte o Comisie Regională de Unificare şi Descărcare la Cluj pentru Transilvania, la Chişinău pentru Basarabia şi la Cernăuţi pentru Bucovina.

După această decizie toate hotărârile privind Transilvania au fost adoptate de serviciile centrale.

Dacă în vechiul regat această decizie a produs satisfacţie, în Transilvania a fost privită cu dezamăgire. Iuliu Maniu, deşi a susţinut ideea unificării administrative, şi-a manifestat dezacordul: „Desfiinţarea Consiliului Dirigent este în acord cu ideile noastre, dar sunt absolut contra faptului că este desfiinţat prin decret lege…"[3].

În privinţa Comisiei Regionale de la Cluj, aceasta avea în frunte un preşedinte, ajutat de 9 secretari generali şi 9 delegaţi. În fruntea Comisiei Regionale de Unificare şi Descărcare de la Cluj a fost

[3] Sorin Radu, „Unificarea administrativă a României Mari în gândirea politică a lui Iuliu Maniu", în *Annales Universitatis Apulensis Historica*, tom 2-3,1998-1999, p. 22-23, apud Gheorghe Calcan, *Op. cit.,* p. 148.

numit ca preşedinte prin Decretul Regal nr. 1537 semnat la 8 aprilie 1920 avocat dr. Ioan Suciu, funcţionând în această calitate până când demisionează şi este înlocuit prin Decret Regal nr. 2725 din 26 iunie 1920. Menirea acestei Comisii Regionale de Unificare „era a duce la bun sfârşit opera de unificare a serviciilor publice", precum şi „aceea de a face administraţie... în acele locuri".

Pe data de 14 decembrie, regele şi guvernul au întâmpinat la Gara de Nord delegaţia Marelui Sfat Naţional Român din Transilvania, care aducea Rezoluţia Unirii de la Alba Iulia pentru a fi predată şefului statului. La banchetul dat în această onoare, Ion I.C. Brătianu a luat cuvântul:

„De o mie de ani vă aşteptăm şi aţi venit ca să nu ne mai despărţim niciodată. Sunt clipe în viaţa unui neam de fericire atât de mare că răscumpără veacuri întregi de dureri. Bucuria noastră nu e bucuria unei singure generaţii, ea e sfânta cutremurare de fericire a întregului popor românesc, care de sute şi sute de ani a stat sub urgia soartei cele mai cumplite, fără a pierde credinţa lui nestrămutată în această zi ce ne uneşte şi care nu se putea să nu vie".

Delegaţia transilvăneană a predat regelui Ferdinand I actul Unirii de la Alba Iulia, după care au urmat discuţii cu membrii Guvernului în vederea definitivării statutului Transilvaniei, iar ca rezultat al consultărilor avute la 24 decembrie 1918 au fost emise două decrete-legi de mare importanţă, primul de recunoaştere a unirii (nr. 3631 din 24 decembrie 1918 publicat în Monitorul Oficial nr 212 din 26 decembrie 1918) şi al doilea cu privire la organizarea Transilvaniei până la definitiva organizare a României întregite (nr. 3632 din 24 decembrie 1918 publicat în Monitorul Oficial nr. 212 din 26 decembrie 1918). Amândouă decretele-legi au oficializat o stare de fapt realizată la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia şi consacrată în actele Consiliului Dirigent.

În motivaţia cu privire la primul decret-lege, preşedintele Consiliului de Miniştri sublinia în raportul său către rege că desăvârşirea unităţii statale a poporului român „se întemeiază pe însăşi fiinţa neamului românesc, care de aproape 2000 de ani în mijlocul tuturor vitregiilor vremii, a ştiut să-şi păstreze neatins caracterul de conştiinţă naţională." Luându-se în considerare raportul şi luând act de hotărârea Adunării Naţionale de la Alba Iulia,

s-a decretat că „ținuturile cuprinse în hotărârea Adunării naționale din Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 sunt și rămân de-a pururea unite cu Regatul României."

În ceea ce privește cel de al doilea decret, acesta stabilea principiile și modalitățile concrete de conducere a afacerilor transilvănene de către guvern și Consiliul dirigent, pentru o perioadă destinată unificării legislative și administrative.

Transilvania urma să fie reprezentată în guvern prin miniștri fără portofoliu, iar pentru chestiunile care se refereau la Transilvania, urmau a se numi prin decret-lege consilieri speciali pe baza propunerilor făcute de miniștri. Același decret stabilea atribuțiile Consiliului Dirigent: reprezentarea Transilvaniei în guvern și de asemenea preciza prioritățile pentru viitor, fiind astfel învestit cu atribuții legislative și executive pentru domeniile care nu trecuseră sub autoritatea guvernului.[4]

Legea de unire a Transilvaniei cu România a fost votată de adunarea Deputaților și de Senat la 29 decembrie 1919 și a fost promulgată la 31 decembrie 1919 (nr. 5451 din 31 decembrie 1919 publicat în Monitorul Oficial din 1 ianuarie 1920).

După 1 Decembrie 1918 statul român a fost obligat să rezolve probleme stringente pentru instaurarea administrației și justiției în Transilvania, datorită realităților concrete determinate de existența încă pe teritoriu a armatelor străine, influența contextului international, a pregătirilor pentru deschiderea conferinței de pace și lucrările ei, precum și a lucrărilor conferințelor de pace cu puterile aliate ca urmare a finalizării Primului Război Mondial.

Primele discuții începuseră la Belgrad la 7 noiembrie 1918 între generalul francez Franchet d'Esperey, comandantul-șef al armatelor aliate din Orient, împuternicitul Franței și șeful Guvernului maghiar, Karoly Mihaly[5], discuții la care România nu era parte,

---

[4] Gheorghe Iancu, *Justiție românească în Transilvania (1919),* p. 12-13.

[5] Gheorghe Iancu, *The Ruling Council: The Integration of Transylvania into Romania: 1918-1920*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, p.103-105, *apud* Gheorghe Iancu, *Justiție românească în Transilvania (1919),* p.19. Convenția de armistițiu de la Belgrad fixa Mureșul ca linie de demarcație între trupele românești și cele maghiare; aceasta lăsa aproape trei sferturi din teritoriile românești sub control maghiar.

deoarece la data de 8 mai 1918 România încheiase tratatul de pace cu Puterile Centrale[6].

Pe de altă parte, s-a creat o situaţie delicată ca urmare a stabilirii liniei de demarcaţie doar pe considerente de ordin geografic-strategic, deoarece a împărţit Transilvania în două entităţi teritoriale, una controlată de statul maghiar, cealaltă de statul român, iar de un control al statului român se putea vorbi doar sub aspect militar, deoarece administraţia civilă ar fi trebuit să rămână sub autoritate maghiară până la decizia conferinţei de pace, statul roman fiind obligat să-şi impună autoritatea treptat, în funcţie de liniile de demarcaţie succesive.[7]

Iniţial, linia de demarcaţie urma cursul Mureşului, dar în urma discuţiilor de la Cluj din 31 decembrie 1918 (armata română intrase în oraş la 24 decembrie 1918) între Henri Berthelot şi Apathy Istvan, reprezentantul Guvernului maghiar în Transilvania, această linie de demarcaţie s-a mutat pe aliniamentul Baia Mare - Cluj - Deva, fiind acceptată de guvernul francez. Trupele române au trecut şi această linie intrând în Baia Mare, Sighet, Huedin, Zalău, atingând localităţi din vestul Munţilor Apuseni, astfel că la 23 ianuarie 1919 guvernul maghiar a decis să se opună cu armele unor noi înaintări româneşti.

Trebuie amintit că la 21 ianuarie 1919 trupele române fuseseră avertizate de francezi să oprească marşul pe linia Sighet-Baia Mare-Zalău-Ciucea, oprire care a fost respectată până la începerea campaniei militare din 16 aprilie 1919, când trupele româneşti au atins Tisa. Statul român şi-a motivat înaintarea

---

[6] Tratatul (Pacea) de la Bucureşti, cunoscut şi ca Pacea de la Buftea-Bucureşti, a fost un tratat de pace semnat de România la 7 mai 1918, cu Imperiul German şi Austro-Ungaria, în decursul Primului Război Mondial. Tratatul preliminar de pace a fost semnat în data de 18 martie 1918 la Buftea, de unde numele de Pacea de la Buftea-Bucureşti. Tratatul a fost ratificat de Parlamentul României (la 28 iunie 1918 de Camera Deputaţilor, iar la 4 iulie 1918 de către Senat), dar nu a fost niciodată promulgat de Regele României, Ferdinand I; dispoziţiile sale au intrat în vigoare timp de şase luni, iar când Puterile Centrale au început să dea, la rândul lor, în octombrie 1918, semne de epuizare, înţelegerile au fost anulate de guvernul Marghiloman, România reluând ostilităţile împotriva lor, cu ajutorul armatei franceze condusă de generalul Henri Mathias Berthelot.

[7] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească în Transilvania (1919)*, p. 17.

trupelor sale în Transilvania pe actul de unire, pe decretul 3632 din11/24 decembrie 1918 şi prin hotărârea de a stăvili vexaţiunile la care erau supuşi români aflaţi dincolo de linia de demarcaţie.[8]

În cazul teritoriilor rămase dincolo de linia de demarcaţie, situaţia s-a prezentat diferit. În regiunile din Sălaj, Bihor, Satu Mare, unde administraţia rămăsese sub controlul guvernului maghiar, lucrurile s-au schimbat în cursul lunii aprilie 1919, iar în vestul ţării (Banat) administraţia românească, datorită condiţiilor locale, a fost introdusă treptat până în iulie-august 1919.[9]

Poziţia minorităţilor etnice a fost diferită faţă de Unire. În cazul saşilor din Transilvania, s-a înregistrat o schimbare de opţiune politică între octombrie 1918 şi ianuarie 1919. La 29 octombrie 1918, comitetul central săsesc lărgit se pronunţase pentru menţinerea comunităţii săseşti în cadrul statului maghiar, dar la 8 ianuarie 1919, la Mediaş, a decis aderarea la actul Unirii Transilvaniei cu România. La fel şi şvabii, influenţaţi şi de saşi, au aderat la statul român în august 1919, după tratativele cu Consiliul Dirigent şi în condiţiile în care devenise evident că Banatul va fi împărţit între România şi Serbia. Evreii au aşteptat pentru a se pronunţa până la încheierea tratatului de pace de la Trianon.

Pentru a înţelege dificultatea în care se afla Consiliul Dirigent în punerea în practică a activităţii de organizare administrativă[10], în condiţiile în care prin decretul din 14 decembrie 1918 se stipula că toate hotărârile Marelui Sfat Naţional, decretele, ordonanţele, notele circulare ale Consiliului Dirigent deveneau executorii fără amânare, este necesară o scurtă privire asupra organizării administrative a Transilvaniei la momentul 1 decembrie 1918.

Prin decretul nr. 1 din 24 ianuarie 1919, Consiliul Dirigent al Transilvaniei a dispus prelungirea valabilităţii legii administrative maghiare nr. XXII, Despre municipii, din anul 1886.

Sub raport administrativ, Consiliul Dirigent a hotărât, în mod provizoriu, menţinerea tuturor legilor, ordonanţelor, regulamentelor şi statutelor existente în vigoare înainte de 1 decembrie 1918, cu excepţiile ce s-au impus. Limba română a fost decretată limba oficială

---

[8] *Ibidem*, p. 20.
[9] *Ibidem*, p. 21.
[10] Gheorghe Calcan, *Unificarea administrativă a României întregite*, p.138.

şi toţi funcţionarii aleşi sau numiţi au fost reconfirmaţi în funcţie. La acel moment, adoptarea principiului continuităţii de drept şi al evoluţiunii în domeniul legislativ a fost considerată cea mai adecvată metodă a momentului.[11]

Provincia avea în total 22 de comitate din care 15 în Ardeal, 4 în Crişana, 2 în Banat, 1 în Maramureş. Existau 6 oraşe cu drept municipal şi anume Arad, Cluj, Oradea, Satu Mare, Târgu Mureş şi Timişoara.

Comitatele şi municipiile erau denumite şi jurisdicţiuni (similar judeţelor). Cele 6 municipii erau oraşe mari şi aveau aceeaşi structură administrativă cu cea a comitatelor. Având acelaşi rang, comitatele şi municipiile erau conduse de un comite suprem.

Jurisdicţiunile aveau dreptul să adopte hotărâri privind interesele locale, să-şi alcătuiască buget local, să adopte regulamente proprii. Organismul deliberant al jurisdicţiunii se numea congregaţie, având un număr între 120 şi 600 de membri (comitate) şi 48-600 de membri (municipii). Jumătate din membri erau aleşi, iar cealaltă jumătate era formată din categoria viriliştilor.[12]

Comitatul era împărţit în cercuri, conduse de un prim pretor ales pe o perioadă de şase ani. Comunele erau împărţite în patru categorii: comune mici, comune mari, oraşe cu magistrat, municipii, toate având două organisme funcţionale: reprezentanta cu rol deliberativ şi primăria comunală (antistia).

Organele executive ale congregaţiei erau subprefectul (vicecomitele), primul notar, notarii, jurist-consultul, primul medic, funcţionarii cancelariei, iar şeful administraţiei comitatului era subprefectul. Prefectul (comitele) era reprezentantul puterii centrale pe plan local, acesta fiind un funcţionar politic plătit de stat.

Această organizare administrativă a rămas neschimbată o anumită perioadă după unire[13], dar se impunea schimbarea organizării administrative şi unificarea legislativă.[14]

---

[11] *Ibidem*, p.139.

[12] *Ibidem*, p.124-125. Viriliştii erau bărbaţii de peste 24 de ani care plăteau cele mai mari dări către stat.

[13] *Ibidem*, p.128.

[14] Comitatul a devenit judeţ, cercul a devenit plasă, oraşul cu magistrat a devenit oraş cu consiliu, comitele suprem devenit prefect, vicenotarul a devenit notar,

Statul român a impus autoritatea în Transilvania în câteva etape, acest fapt fiind determinat de înțelegerile cu Comandamentul Armatelor aliate din Orient şi cu Comandamentele militare franceze din Banat şi Arad.

Astfel, aşa cum se arăta în *Enciclopedia României* din 1938, „în momentul unirii, alături de unificarea legislaţiei şi cu mai multă trebuinţă să se ridice problema unificării administrative pentru a se realiza un regim comun de organizare, menit să asigure Ţării o unitate politică şi sufletească”[15].

În acelaşi sens se pronunţa şi C. Hamangiu: „unificarea legislaţiei înseamnă în ultimă şi intimă analiză expresia unificării sufleteşti a unui popor. Absenţa acestei unităţi poate conduce în mod fatal la lipsa de unitate a statului, la neîncrederea cetăţenilor faţă de structurile statale”[16].

Îndemnul la unificare legislativă şi administrativă a fost adresat Parlamentului României şi de şeful statului, Regele Ferdinand, la 31 decembrie 1920.[17]

Problematică unificării administrative a fost o preocupare constantă şi urgentă a Consiliului Dirigent, situaţie explicabilă prin aceea că, în urma măririi considerabile a teritoriului României cu provincii care aveau tradiţii administrative de sorginte slavă sau germanică, această organizare nu se armoniza cu sistemul legislativ şi administrativ de sorginte franceză, care se regăsea în regat.

În esenţă, lupta de idei pe această tematică s-a dat în sânul liderilor politici ardeleni pentru realizarea unei descentralizări care însemna „a lăsa instituţiilor locale, comuna şi judeţul, administrarea intereselor lor, Statul păstrând numai îndrumarea şi controlul şi

---

notarul a devenit secretar, judecătoria cercului a devenit judecătorie de ocol, tabla regească a devenit Curte de Apel.

[15] I.C. Filitti, I.G. Vântu, *Administraţia locală în România*, în *Enciclopedia României*, vol. I, Bucureşti, 1938, p. 306, apud Gheorghe Calcan, *Op. cit.*, p. 131.

[16] C. Hamangiu, *Unificarea legislativă a României. Proiect de lege şi expunere de motive,* întocmit de C. Hamangiu, ministrul Justiţiei, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1931, p. 10-11, *apud* Gheorghe Calcan, *Unificarea administrativă a României întregite,* p. 131.

[17] Ion Agrigoroaiei, Gavriil Preda, Gheorghe Calcan, *România interbelică: economie, administraţie, apărare,* Editura Universităţii Petrol-Gaze, Ploieşti, 2008, p. 211, *apud* Gheorghe Calcan, *Unificarea administrativă a României întregite*, p. 131.

administrarea intereselor generale", pe de o parte şi sistemul centralizat al regatului considerat învechit, ardelenii arătându-se ostili procesului de centralizare rapidă promovată de liderii de la Bucureşti. Ei priveau cu neîncredere birocraţia şi tarele sistemului administrativ de la sud de Carpaţi, se considerau a avea o altă ţinută morală şi doreau ca tradiţia şi instituţiile specifice să fie avute în vedere în unificarea administrativă a ţării. Liderii ardeleni nu au avut rezerve asupra necesităţii unificării administrative, rezervele lor concretizându-se asupra tempoului realizării acestuia, Iuliu Maniu agreând formula autonomiei de tranziţie sau provizorii. Ioan Suciu confirmă atitudinea clasei politice ardelene, spunând: „nimeni din membrii Comitetului, câţi au luat parte la consfătuirea de la Alba Iulia în ziua de 30 noiembrie, nu voia autonomia stabilă, ci toţi una provizorie."[18]

Cu toate acestea, din raţiuni practice, s-a menţinut în primă fază legislaţia şi organizarea administrativă existentă în provinciile unite, dar treptat, în special prin Constituţia din 1923 şi legea administrativă din 1925, acest proces a fost realizat cu succes.[19]

În vederea intensificării operaţiunii de integrare administrativă a provinciilor, pe lângă Consiliul de Miniştri, s-a înfiinţat Comisia Centrală pentru unificare şi descărcare administrativă, care a organizat comisii teritoriale la Chişinău, Cernăuţi şi Cluj. Comisia centrală pentru unificare şi descărcare a Consiliului Dirigent s-a constituit la 9 aprilie 1920 şi a fost subordonată direct primului ministru (Consiliul Dirigent îşi mutase sediul de la Sibiu la Cluj din 10 octombrie 1919)[20].

Preluarea şi organizarea administraţiei româneşti în oraşele Transilvaniei de care răspundea Consiliul Dirigent s-a desfăşurat treptat în relaţie cu extinderea autorităţii Statului Român asupra regiunilor transilvănene, astfel că, în perioada ianuarie-martie 1919,

---

[18] Sorin Radu, *Art. cit.,* p. 22-23, *apud* Gheorghe Calcan, *Unificarea administrativă a României întregite (1918-1925),* p.18.
[19] *Ibidem*, p. 134.
[20] Zoltan Gyorke, *Prefectura Judeţului Cluj (1923-1938),* Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013 p. 58-59.

s-a instituit administrația românească în cele 15 județe asupra cărora în acel moment se putea dispune.[21]

Procedura de desfășurare a instituirii administrației românești a fost aceeași, indiferent de județ, chiar dacă a fost realizată în mai multe etape, ținând cont de realitățile concrete. Faptic, această procedură se materializa prin deplasarea unei delegații în frunte cu prefectul român sau cu un delegat al Consiliului Dirigent la sediul prefecturii, cerând în virtutea dispozițiilor Consiliului Dirigent predarea prefecturii și a puterii publice din județ.

În acțiunile de preluare a instituțiilor de stat maghiare și de organizare a celor românești, un rol deosebit l-au avut prefecții județeni ai orașelor cu drept de municipiu numiți de Consiliul Dirigent. Aceștia au fost direct implicați și în impunerea justiției românești în Transilvania, neexistând o suprapunere între preluarea și introducerea administrației românești în județele Transilvaniei și impunerea jurisdicției românești.[22]

Etapele au fost următoarele: decembrie 1918 - ianuarie 1919; martie - aprilie 1919 și mai - iulie 1919, cele mai multe numiri de prefecți fiind făcute în prima etapă, care a avut în vedere cele cincisprezece județe aflate sub controlul nemijlocit al Consiliului Dirigent.

La propunerea șefului de resort la Interne, în 9 decembrie 1918 au fost numiți următorii prefecți: Octavian Vasu (Făgăraș), Nicolae Comșa (Sibiu), Toma Vasinca (Hunedoara), Ioan Pop, avocat (Alba), Zosim Chirtop, avocat (Turda-Arieș), Gavril Tripon, avocat (Bistrița-Năsăud), Dionisie Roman, avocat (Târnava Mare); în 27 ianuarie 1919 a fost numit Marcian Căluțiu, avocat (Târnava Mică), iar ulterior, în perioada 8 aprilie 1926 - 5 iunie 1927, fost prefect al județului Cluj, Ioan Vescan (Mureș-Turda), Simion Tămaș (Cojocna), Teodor Mihali, avocat (Solnoc-Dăbâca), Silviu Moldovan (Ciuc), George Baiculescu (Brașov), Nicolae Vecerdea (Trei Scaune).

În cea de a doua etapă au fost numiți George Pop, avocat (Sălaj), Alexandru Racoți (Sătmar), Ioan Ciordaș, avocat (Bihor), Iustin Marșieu, avocat (Arad), Vasile Chiroiu, avocat (Maramureș).

---

[21] Gheorghe Iancu, *Justiție românească în Transilvania*, p. 20.
[22] *Ibidem.*

În ultima etapă au fost numiți Ioan Mărcuș (Bichiș), Gheorghe Popovici (Cenad), Valer Neamțu (Odorhei), Blaga Lionel, avocat (primul primar român din Sebeș).[23]

În conformitate cu legile în vigoare, orașele cu drept de municipii erau conduse de către un prefect diferit de cel al județului din care făcea parte orașul.

La 11 ianuarie 1919 a fost numit prefect al orașului Cluj Valentin Poruțiu, avocat, 16 ianuarie 1919 Eugen Bran, avocat (Târgu Mureș), iar prefecți ai orașelor Arad și Oradea au fost numiți în 23 septembrie 1919 Romul Veliciu, avocat și Nicolae Zigre, avocat[24].

Instaurarea administrației românești în diferitele regiuni ale Transilvaniei n-a fost condiționată nemijlocit de prezența trupelor române în acele locuri. Astfel, dacă în orașul Arad armata română a intrat la 17 mai 1919, administrația românească impunându-se mai târziu, în Banat, organizarea administrației a precedat sosirea trupelor române.

Resortul de Interne era înștiințat despre efectuarea preluării și despre modul de desfășurare a acțiunii de impunere a noii administrații.

La propunerea prefecților, Consiliul Dirigent va face începând cu 29 ianuarie 1919 numiri de subprefecți, conducătorii în fapt ai administrației. Așa după cum prefecții au fost numiți pe rând, același lucru s-a întâmplat și în cazul subprefecților.[25]

Se poate observa că în majoritatea cazurilor s-a apelat la avocați pentru a prelua funcții de o deosebită importanță cum a fost aceea de implicare în reorganizare administrativă, statul având nevoie în astfel de funcții de oameni bine pregătiți, patrioți care participaseră efectiv la activitatea de unire, dispuși să se implice în această activitate dificilă.

După această primă perioadă de ocupare a funcțiilor administrative, ce a necesitat o activitate susținută și grabnică,

---

[23] *Ibidem,* p. 21.
[24] *Ibidem,* p. 20
[25] *Ibidem.*

procesul de atragere a avocaților în reorganizarea administrației din Transilvania a continuat încă mulți ani.

Vom face o trecere în revistă a avocaților care în anii ce au urmat au ocupat funcții importante în administrație, participând efectiv la acțiunea complexă de unificare a țării.

Ei au depus eforturi deosebite atât în perioada imediat următoare Unirii din 1918, perioadă de început a reorganizării administrative, cât și după apariția legii nr. 95/1925 pentru unificarea administrativă, publicată prin decretul nr. 1972 din 13 iunie 1925, în Monitorul Oficial No. 128 din 14 iunie 1925.[26] Aceştia sunt: Emil Dandea (primar Tg. Mureș); Zaharia Munteanu (secretar general al Resortului Financiar al Consiliului Dirigent și consilier special al Transilvaniei pe lângă ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din București); George Pătăceanu (subprefect al județului Turda-Arieș); Sabo Dănilă (prefect al Poliției Cluj); Camil Velican (primul primar român al orașului Alba Iulia, prefect al județului Alba în anul 1922); Iustin Marșieu (prefect al județului Arad în perioada 1927-1931); Cosma Nerva Traian (secretar al prefecturii Bihor, primar al orașului Beiuș); Sever Erdeli (primar interimar al orașului Oradea); Dionisie Login (prefect al județului Bistrița-Năsăud în 1928); Gavril Tripon (primul prefect al județului Năsăud după 1918); Liviu Micșa (prefect al județului Solnoc –Dăbâca, 1919-1920); Mihail Moldovan (prefect al județului Turda-Arieș, 1922-1926); Augustin Rațiu (prim consultant județean al Prefecturii Turda, 1923 și primar al orașului Turda); Ștefan Rozvány (prefect al județului Hunedoara în 1929); Dragoș Teofil (prefect al județului Satu Mare); Ilie Lazăr (organizarea administrației românești în județul Satu Mare); Ioan Folea (subprefect al județului Târnava Mică); Ioan Harșia (președinte al Consiliului Județean Mureș, 1926-1929); Mihail Moldovan (prefect al județului Turda Arieș, 1922-1926); Ilie Carol Barbul (subprefect, 1919-1920 și prefect, 1920-1927 al județului Satu Mare); Iulian Andrei Domșa (primul primar român al orașului Zalău și prefect de Sălaj); Ilariu Holom (subprefect al județului Târnava Mică).

[26] Această lege a fost modificată succesiv în anul 1929, 1936, 1938, dar legea din 14 iunie 1925 reprezintă una dintre cele mai importante legi care au contribuit la consolidarea și modernizarea societății românești, fiind cu atât mai important a identifica aportul avocaților în implementarea acestei legi.

Se poate conchide că procesul de integrare şi unificare administrativă a fost deosebit de complex, impunând abordarea cu tact şi armonizarea diferitelor tradiţii şi obiceiuri locale cu necesitatea, în condiţiile în care realizarea Marii Uniri a deschis perspective noi evoluţiei societăţii româneşti, afirmării conştiinţei şi colectivităţii naţionale integrate aceluiaşi spaţiu geografic. Cunoscând întocmai aceste dificultăţi inerente oricărui început, trebuie apreciată implicarea avocaţilor în efortul depus pentru revirimentul economic, social, cultural, spiritual, politic pe care urma să-l parcurgă poporul roman, cuvintele lui Silviu Dragomir[27] fiind relevante: „… generaţia de atunci a Românilor Ardeleni are meritul incontestabil că a fost pregătită pentru rolul ce i l-a rezervat istoria… În timp ce procesul de disoluţie progresa, semănând anarhia în mulţimi, poporul românesc şi-a păstrat nu numai sănătatea sufletească, ci a avut tăria să-şi croiască drum spre destinul către care îl îndrepta toată logica evoluţiei sale.”[28]

[27] Silviu Dragomir (n. 13 martie 1888 - d. 23 februarie 1962) a fost academician român, istoric, om politic, membru titular (1928) al Academiei Române. A participat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, unde a îndeplinit funcţia de secretar. După Unire, a fost în mai multe rânduri ministru, în perioada 1937-1940, între care Ministru de Stat şi Ministru al Minorităţilor.

[28] Silviu Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei*, Sibiu, 1943, Editura Astrei, p. 10.

PARTICIPAREA AVOCAȚILOR TRANSILVĂNENI LA INSTAURAREA NOILOR ORGANE JUDICIARE ÎN TRANSILVANIA DUPĂ MAREA UNIRE

AV. MIREL IONESCU

În 1918, în cadrul statului român existau mai multe legislații, rezultat al dezvoltării politice anterioare diferite. Nici pe teritoriul Transilvaniei nu se întâlnea în domeniul dreptului civil un cod unitar. Pe o parte a teritoriului se aplica dreptul civil maghiar, pe alta codul civil austriac din 1811, modificat în 1876. Se adăugau legile civile maghiare și ordonanțele regale și ministeriale promulgate în timp.

Menținerea acestei situații ducea la conflicte de legi interprovinciale, făcea dificilă cunoașterea și aplicarea unitară a legilor pe întregul teritoriul României. În consecință, problema unificării legislației s-a impus din considerente politice, sociale și juridice.

În fața Consiliului Dirigent s-a pus din primul moment chestiunea principială de mare importanță de a stabili sau elabora sistemul de acte normative, cu care să dirijeze sferele de activitate din Transilvania, rămase în competența sa. Era vorba fie de a se extinde legislația din România, fie de a se menține vechile legiuiri, cu modificările care se impuneau, până la o unificare generală. Pe moment, a câștigat teza care se pronunța împotriva extinderii imediate a unei legislații, punându-se speranțele în unificarea acesteia, prin elaborarea unor coduri unitare, proces care s-a dovedit a fi deloc ușor, urmând a se derula pe o secvență de timp mai îndelungată decât s-a sperat, dând naștere unor voci care au insistat în extinderea legislației din România în toată țara.

În fața acestor provocări, avocații au reacționat prompt prin organizarea Congresului Național al avocaților români din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, desfășurat la Sibiu în

1-2 februarie 1919. Prin discuţiile de atunci s-a încercat soluţionarea principalelor probleme pe care le aveau de înfruntat în lunile următoare. Provenind dintr-un spaţiu cu tradiţii juridice diferite de cele din Vechiul Regat, au dorit să le prezerve pe cât posibil în necesarul proces de unificare legislativă. Propunând ca model pentru un viitor cod comun românesc codul civil german din 1900 şi nu pe cel napoleonian, au deschis o problemă care s-a dovedit controversată în deceniile următoare, cea a relaţiei dintre regionalism şi integrare. S-a propus şi o organizare a justiţiei pe criterii regionale prin constituirea Uniunii avocaţilor români din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş, cu rolul de a le apăra interesele materiale şi morale şi a unei secţii ardelene a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Anticipând concurenţa avocaţilor din vechiul regat, dorind să se protejeze, au cerut ca oricare avocat care doreşte să profeseze în teritoriile nou unite să aibă pregătirea, „cualificarea" din aceste teritorii.[1]

În ceea ce priveşte organizarea corpului avocaţial, „în interesul validităţii elementului românesc" s-a propus o reîmpărţire a Camerelor avocaţiale şi anume constituirea a nouă Camere cu reşedinţele în: Sibiu, Braşov, Deva, Arad, Timişoara, Oradea, Cluj, Bistriţa şi Miercurea Ciuc (aceasta din urmă pentru întreg ţinutul secuiesc), Camerele urmând să îşi păstreze intactă autonomia. În cadrul lor limba oficială urma să fie limba română şi, odată cu introducerea justiţiei româneşti, toţi avocaţii români din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş urmau să fie obligaţi să depună un nou jurământ de fidelitate.[2]

Cea dintâi dispoziţie urgentă fundamentală ce a luat-o Consiliul Dirigent pentru reorganirea justiţiei a fost prin Decretul nr. 1 din 24 ianuarie 1919 despre funcţionarea în mod provizoriu a serviciilor publice, aplicarea legilor, despre funcţionari şi întrebuinţarea limbilor, unde se prevedea, printre altele: legile, ordonanţele, regulamentele şi statutele legale dinainte de 18 octombrie 1918 rămân în interesul ordinei publice şi pentru a asigura continuitatea de drept, până la altă dispoziţie, în vigoare,

---

[1] „Patria", nr. 4, 1919, p. 2, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, Editura Argonaut/Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012, p. 62.
[2] *Ibidem*, p. 62.

în mod provizoriu, cu excepţiile din acel decret şi celelalte care vor urma (art. 1); toţi funcţionarii numiţi sau aleşi, de orice categorie, rămân la locurile lor (art. 2); limba oficială în serviciile publice este limba română (art. 3).

Într-o primă etapă, prin Ordonanţa nr. 121 referitoare la judecători, avocaţi şi notari publici, publicată în „Gazeta Oficială" din 19 februarie 1919, s-a extins jurisdicţia statului român asupra instanţelor din cele 15 judeţe aflate la acel moment sub controlul efectiv al Consiliului Dirigent, instanţe subordonate Curţii de Apel Cluj şi Curţii de Apel Târgu Mureş.

A doua etapă în extinderea autorităţii Resortului de Justiţie asupra instanţelor judiciare de pe teritoriul Transilvaniei s-a realizat prin Ordonanţa nr. 1200 din 18 iunie 1919, prin care se separa jurisdicţia judeţelor Arad, Bihor, Mureş, Sătmar, Sălaj şi Ugocea de cea a statului maghiar şi se subordonau statului român.

A treia etapă, prin Ordonanţa nr. 6267 din 9 august 1919 se extindea autoritatea Resortului de Justiţie şi asupra judeţelor Caraş-Severin, Timiş-Torontal, Bichiş şi Cenad.

Problema acută în acele luni a fost însă cea a românizării justiţiei. Convinşi de necesitatea de a ajuta la instaurarea unei justiţii româneşti, avocaţii s-au gândit la protecţia profesională. Printre condiţiile solicitate la o eventuală intrare în magistratură au dorit să se ţină cont de experienţa şi prestigiul lor dorind ca: în posturile de preşedinţi de Tribunale şi de Curţi de Apel şi de judecători la Curtea de Casaţie să fie numiţi judecători şi avocaţi care au cel puţin zece ani vechime, avocaţii numiţi judecători cu o vechime de zece ani să fie numiţi cel puţin cu rangul de consilieri la Curtea de Apel, indiferent de postul ocupat, anii de practică avocaţială să se socotească în întregime la fondul de pensie şi la avansări să se considere ca şi cum ar fi fost de la începutul practicii în serviciul justiţiei. S-a dorit ca avocaţii care urmau să ocupe funcţii publice să-şi suspende practica avocaţială.[3]

Prin Decretele I şi II ale Consiliului Dirigent, limba română a devenit limba oficială în servicile publice, iar pentru celelalte etnii urmau să se aplice dispoziţiile Legii minorităţilor

[3] *Ibidem,* p. 62.

din anul 1868, cu menţiunea că în textul legii, în locul „limbii maghiare" se scria „limba română".

Introducerea limbii române în administraţie şi justiţie a fost una din primele decizii ale Consiliului Dirigent. La data de 10 decembrie 1918 s-a discutat prima dată chestiunea depunerii jurământului de credinţă faţă de statul român de către funcţionarii fostului stat maghiar. Ordonanţa prevedea şi depunerea jurământului de fidelitate a personalului juridic faţă de statul român cu următorul conţinut: ,,jur pe atotştiutorul Dumnezeu de a fi credincios regelui Ferdinand I şi Statului Român, de a respecta cu sfinţenie legile ţării precum şi decretele şi ordonanţele Consiliul Dirigent, şi de a îndeplini cu onoare, conştiinţă şi nepărtinire funcţiunile ce îmi sunt încredinţate şi a păstra secretul oficios. Aşa să îmi ajute Dumnezeu".

Cine declară că jurământul este în contrast cu convingerile sale religioase, acela în locul jurământului face promisiune solemnă. „Promisiunea solemnă se deosebeşte de textul jurământului prin aceea că în locul invocării lui Dumnezeu se vor întrebuinţa cuvintele: *Promit pe onoarea şi conştiinţa mea* (pct. 4 şi din 5 din Ordonanţă).[4]

Pe baza Decretului nr. 1 din 24 ianuarie 1919 despre funcţionarea în mod provizoriu a serviciilor publice, aplicarea legilor, despre funcţionari şi întrebuinţarea limbilor, s-a emis şi ordonanţa 121/1919 referitoare la judecători, avocaţi şi notari publici în al cărei paragraf 4 se stipula că toate organele judiciare (magistraţi, procurori, avocaţi, notari publici) trebuie să depună un nou jurământ de fidelitate faţă de statul român. Conform paragrafului 7, avocaţii, notarii publici şi experţii care nu voiau să

[4]Gheorghe Iancu, *Justiţie Românească în Transilvania (1919)*, Editura Ecumenica Press, Cluj-Napoca, 2006, p. 27 şi urm. „Ordonanţa referitoare la judecători, advocaţi, notari publici, emisă în baza decretului nr. 1 din 24 ianuarie 1919", în „Gazeta oficială", nr. 7-12, 1919, p. 12-13, avea în vedere comitatele care aparţinuseră până atunci statului ungar şi au intrat sub jurisdicţia statului român şi anume: Alba inferioară, Bistriţa-Năsăud, Braşov, Ciuc, Cojocna, Făgăraş, Hunedoara, Mureş-Turda, Odorhei, Sibiu, Solnoc-Dăbâca, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune şi Turda-Arieş.

depună jurământul/promisiunea „nu vor mai putea funcţiona în această calitate a lor”.[5]

Pentru a veni în ajutorul avocaţilor şi notarilor publici care nu ştiau limba română, prin paragraful 8 li s-a acordat o perioadă de graţie pentru învăţarea acesteia de şase luni de la intrarea în vigoare a ordonanţei. Bună parte din juriştii maghiari, evrei şi şvabi au refuzat depunerea jurământului, invocând prevederi ale Convenţiilor de la Haga din anii 1899 şi 1907 şi ale Armistiţiului de la Belgrad.[6]

În noile condiţii, o parte din juriştii maghiari au ales să părăsească România, creându-se o criză de personal în justiţie[7]. Ca atare, avocaţii români au fost chemaţi să contribuie la procesul de

---

[5] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească*…, p. 92, apud Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 63.

[6]Convenţia militară de la Belgrad din 13 noiembrie 1918 a reprezentat o convenţie militară de armistiţiu semnată între ţările aliate câştigătoare în Primul Război Mondial reprezentate de generalul Louis Franchet d'Esperey şi guvernul ungar al contelui Mihály Károlyi, instaurat după Revoluţia Crizantemelor. Aceasta a individualizat pentru Ungaria, în calitate de stat succesor al Austro-Ungariei, condiţiile de armistiţiu stabilite prin Armistiţiul de la Villa Giusti din data de 3 noiembrie 1918. Armistiţiul de la Villa Giusti a fost încheiat între Austro-Ungaria şi Antanta / Regatul Italiei la 3 noiembrie 1918, în vila conţilor Giusti del Giardino de lângă Padova. Prin el se puneau capăt luptelor, în special celor de pe frontul italian al Primului Război Mondial, între trupele italiene şi ale Antantei, pe de o parte şi cele ale Austro-Ungariei şi ale aliatului ei german, pe de altă parte. Potrivit armistiţiului, trupele ungureşti trebuiau să se retragă din Transilvania pe linia confluenţei Mureşului cu Tisa, rămânând sub ocupaţie maghiară o mare parte din Ardealul de Nord. Stabilirea acestei linii de demarcaţie a fost făcută fără consultarea României, care a lipsit atât de la semnarea armistiţiului, cât şi de la semnarea Convenţiei de la Belgrad, creând astfel tensiuni în zonă. Pentru acest motiv, Horace Humbold, ambasadorul Marii Britanii la Berna, recunoscând „arbitrariul stabilit prin armistiţiul de la Belgrad”, propunea semnarea unui nou angajament, deoarece vechiul aranjament împarte poporul roman în două elemente, ceea ce provoacă dificultăţi şi confuzii”, adăugând: „jandarmii unguri trebuie să fie demişi, iar autoritatea românească trebuie să fie îndrituită să garanteze menţinerea ordinii şi lichidarea haosului în Transilvania. Prezenţa autorităţilor ungureşti, ostile în totalitate românilor, provoacă incidente în fiecare zi, incidente criminale ale căror consecinţe nu se pot prevedea.”

[7] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească*, p. 79, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 63. Se apreciază că în 1921 erau în Ungaria 845 de magistraţi şi avocaţi plecaţi din România.

organizare instituţională, pentru ca instituţiile juridice să funcţioneze.[8]

Jurământul sau promisiunea solemnă urmau să fie depuse la sediul baroului avocaţial, într-o şedinţă plenară, iar de avocaţii din provincie înaintea şefului judecătoriei de ocol.

Termenul depunerii jurământului urma să fie fixat de preşedintele baroului, respectiv de şeful judecătoriei de ocol, în termen de opt zile de la primirea ordonanţei. Forul în faţa căruia s-a depus jurământul/promisiunea solemnă urma să elibereze fiecărui avocat un certificat atestator.[9]

Această ordonanţă nu a fost însă respectată de Camere, dominate de avocaţi de altă origine etnică decât cea românească. Nu a făcut excepţie nici de cea din Cluj. În urma apelului Consiliului Dirigent către Camera avocaţilor din Cluj de a-i convoca pe toţi avocaţii în şedinţă plenară pentru a le cere jurământul de credinţă faţă de statul român, comitetul executiv al Camerei, întrunit în şedinţa din 5 aprilie 1919, a decis în unanimitate să nu ceară jurământ de la avocaţi, deoarece Camera nu recunoaşte Consiliul Dirigent Român şi nici statul român.[10]

Pentru a surmonta o atare situaţie, care nu a fost singulară, s-a emis Decretul nr. XV referitor la modificarea în parte a art. de lege XXXIV din anul 1874[11], astfel încât barourile să poată fi reorganizate cu asigurarea continuităţii activităţii lor şi cu un număr mai mic de avocaţi decât cel prevăzut de lege (prin art. 17 al legii din 1874 se stabilise numărul minim la 30); se prevedea din nou obligativitatea avocaţilor, inclusiv a celor aflaţi în exerciţiul profesiunii, de a depune jurământul de credinţă, sub pedeapsa înlăturării din avocatură. Se dădea astfel posibilitatea reorganizării barourilor, ca şi continuatoare ale vechilor camere, chiar şi numai cu avocaţii români minoritari (în Camera avocaţilor din Cluj erau doar nouă avocaţi români), în condiţiile în care

---

[8] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească*, p. 82, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 63.

[9] „Gazeta oficială", nr. 13-15, 1919, p. 8, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 64.

[10] „Patria", nr. 48, 1919, p. 1, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 64.

[11] Decretul XV a fost publicat în „Gazeta Oficială" din 12 iunie 1919 la Sibiu.

ceilalţi ar fi refuzat din nou să depună jurământul de credinţă. Potrivit art. 7, dacă comitetul vreunui barou refuza executarea decretelor Consiliului Dirigent sau a ordonanţelor resorturilor acestui Consiliu, şeful resortului de justiţie era autorizat a dizolva comitetul şi a dispune reorganizarea baroului prin convocarea Adunării generale prezidate de un comisar numit de şeful resortului de justiţie. La această adunare puteau lua parte numai acei avocaţi care au depus noul jurământ[12].

În 14 iunie 1919 s-a emis o ordonanţă pentru aplicarea Decretului XV în care se specifica procedura depunerii jurământului. Astfel, dacă consiliul vreunui barou refuza să execute dispoziţiile decretului XV, respectiv ale ordonanţei 131/1919, avocaţii domiciliaţi în sediul baroului urmau să depună jurământul/promisiunea solemnă înaintea preşedintelui Tribunalului din sediul baroului, iar cei domiciliaţi în provincie în faţa şefului judecătoriei de ocol. Preşedintele Tribunalului, respectiv şeful judecătoriei de ocol „vor cita pe singuraticii avocaţi în biroul său cu citaţiune la persoană", indicând în citaţie că avocatul este citat în ziua şi la ora fixată să depună jurământul cuprins în art. 2 al decretului XV. Dacă avocatul citat: a) nu se prezintă în locul şi la ora fixată, b) ori nu-şi justifică absenţa până la termen, în mod acceptabil, cerând şi un termen nou, c) prezentându-se la convocarea preşedintelui, respectiv a şefului judecătoriei, pentru depunerea jurământului/promisiunii solemne „nu se declară", d) sau numai sub rezerva unei condiţii se învoieşte să depună jurământul, dreptul de a-şi exercita profesiunea de avocat încetează, în temeiul dispoziţiilor art. 5 şi 6 ale decretului XV, cu data zilei la care a fost citat pentru jurământ. Despre depunerea jurământului urmau să se alcătuiască procese-verbale, înaintate de şefii judecătoriilor de ocol preşedintelui tribunalului. Exemplarul original al proceselor-verbale urma să se păstreze în arhiva tribunalului, o copie autentică era înaintată şefului resortului de justiţie, iar alta trimisă baroului competent.

Procesele-verbale urmau să stea la baza reorganizării baroului şi la construirea baroului nou prevăzut în art. 1 şi 2 al

[12] „Gazeta Oficială", nr. 31-35, 1919, p. 12, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 65.

decretului XV. Avocatul care depunea jurământul oficios urma să primească de la preşedinte/şeful judecătoriei o adeverinţă semnată de acesta, prevăzută cu sigiliul tribunalului/judecătoriei, dată din ziua depunerii jurământului în care se va adeveri că avocatul... din... a depus jurământ prescris în art. 2 al decretului XV (adeverinţele deja eliberate pe baza ordonanţei 121/1919 erau şi rămâneau valabile).[13]

Toate autorităţile civile şi militare (justiţiale, administrative, financiare) şi organele subordonate acelora erau invitate să pretindă de la avocatul care se prezenta pentru vreun client să prezinte adeverinţa sus-menţionată; dacă aceasta nu li se arăta, urmau să procedeze ca şi faţă de avocaţii care nu au depus jurământul. Consiliile acelor barouri care nu îndeplineau dispoziţiile ordonanţelor 121/1919 şi 131/1919 în baza decretului XV art. 7 urmau să fie dizolvate, numindu-se în locul lor un comisar pentru reorganizarea baroului şi conducerea adunării generale la care urmau să participe şi să aibă drept de vot doar avocaţii care au depus jurământul. Consiliul nou ales urma să compună tabloul avocaţilor conform art. 1 şi 2 ale decretului XV[14].

Este de remarcat faptul că în documentele emise de Consiliul Dirigent s-a folosit denumirea de barou, după exemplul din Vechiul Regat, ca un prim pas şi cu valoare simbolică nu doar pragmatică, spre unificarea terminologiei[15]. Deoarece instanţele din Transilvania se aflau sub jurisdicţia Curiei din Budapesta, s-a adoptat soluţia, concretizată prin Decret-Lege nr. 3981/1919 a Preş. Just. din 14 iulie 1919, cu referire la înfiinţarea a trei Secţiuni transilvănene (a IV-a, a V-a şi a VI-a), pe lângă Curtea de Casaţie şi Justiţie din Bucureşti.

Decretul nr. 1 din 24 ianuarie 1919 a hotărât că „Legile, ordonanţele, regulamentele şi statutele legale emanate înainte de 18 octombrie 1918 rămân în interesul ordinei publice şi pentru a asigura continuitatea de drept, până la altă dispoziţie, în mod

---

[13] „Gazeta Oficială", nr. 31-35, 1919, p. 12, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 65.
[14] „Gazeta Oficială", nr. 36-37, Sibiu, 19-23 iunie, p. 5-6, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 66.
[15] *Ibidem*, p. 66.

provizoriu. Aceasta însemna că legile „deşi emanau de la factori străini [...] au fost învestite prin voinţa românească cu puterea de norme obligatorii" pentru Transilvania.

Faţă de această situaţie, avocatul Aurel Lazăr declara: „Devenind justiţia românească am fost nevoiţi să menţinem pentru scurt timp legile bune, rele, care au fost până acum în vigoare; ţinta va fi înlocuirea în mod treptat a acelor legi cu altele, care izvorând din conştiinţa de drept a poporului nostru, prin respectarea considerentelor politice [...] vor pregăti unificarea înţeleaptă a justiţiei neamului românesc".[16]

În paralel cu eforturile de reorganizare a barourilor, Consiliul Dirigent s-a preocupat şi de organizarea examenelor de admitere în corpul avocaţilor şi în magistratură. Resortul de Justiţie a decretat sistarea, începând din 20 ianuarie 1919, a Comisiei de cenzurare a avocaţilor şi judecătorilor din Târgu Mureş, diplomele eliberate după această dată urmând a fi considerate nule pe teritoriul administrat de Consiliul Dirigent.[17]

În 12/25 martie 1919 Consiliul Dirigent a instituit provizoriu o Comisie de examinare pentru examenele de capacitate ale avocaţilor şi magistraţilor cu sediul la Cluj, iar prin decretul X din 15 aprilie 1919/26 aprilie, conform ,,Gazetei oficiale" nr. 25, s-a hotărât ca diplomele eliberate cu începere de la 1 iulie 1919 de Comisia de examinare de la Budapesta să nu mai fie recunoscute în Transilvania. Ca obiect de examen s-a introdus dreptul constituţional român şi s-a stabilit, provizoriu, componenţa şi numărul membrilor Comisiei, care şi-a început lucrările la Cluj în 28 iunie. Emil Haţieganu, prim-preşedintele ei, a deschis prima sesiune, cu speranţa că acest început va fi „baza unui viitor plin de garanţie, că magistratul şi advocatul român va fi

---

[16] Ion Zainea, *Aurel Lazăr: (1872-1930). Viaţa şi activitatea*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999, p. 141, *apud* Gheorghe Iancu, *op.cit.*, p. 25.

[17] Decretul nr. X referitor la examenul de capacitate al magistraţilor şi avocaţilor, 15 aprilie 1919, publicat în „Gazeta oficială", nr. 24- 25, p. 7-8; „Ordonanţa referitoare la examenul pentru magistraţi şi advocaţi", Sibiu, 17 aprilie 1919 a fost publicată în „Gazeta oficială", nr. 26- 28, 30 aprilie, 3- 10 mai 1919, p. 1. Se preciza că examenul se poate face şi la Cluj; sigiliul oficial urma să aibă inscripţia „*Comisiunea de examinare pentru magistraţi şi advocaţi din Cluj*".

cel mai credincios apărător a voinţei, a simţului de drept a poporului român”.[18]

Este de reţinut că în această fază iniţială de reorganizare a întregii justiţii în România Mare au existat dispoziţii comune pentru magistraţi şi avocaţi în ceea ce priveşte accederea în aceste profesii juridice. Recunoscându-se importanţa practicii avocaţiale, s-a stabilit în alin. 3 din decretul nr. X ca o condiţie de a fi admişi la examen lit. b) doar cei care au dovedit că au efectuat o practică efectivă de cel puţin 3 ani, dintre care doi ani după dobândirea diplomei de doctor în drept completat cu alin. 4 unde se arată că din stagiul de 3 ani, candidatul va îndeplini 1 an la un avocat. Această obligaţie prevăzută între condiţiile dobândirii calităţii de magistrat (practicant judecătoresc) nu era una formală, prevăzându-se expres sancţiunile în cazul neîndeplinirii acestei cerinţe. Dacă nu era îndeplinită această condiţie, preşedintele curţii de apel urma a le conferi un concediu, timp în care practicanţii urmau a-şi îndeplini „fără întrerupere” practica pe lângă un avocat. Acesta putea alege singur avocatul pe lângă care să facă practica, iar în caz de nevoie preşedintele Curţii de Apel putea cere preşedintelui baroului să-l repartizeze pe lângă un avocat.

În vederea aplicării decretului X, prin şedinţa Consiliului Dirigent ţinută la Cluj la data de 30 decembrie 1919, s-a emis ordonanţa referitoare la comisiunea de examinare pentru magistraţi şi avocaţi, care prevedea ca jumătate din membrii acestei comisii să fie avocaţi.[19]

Activitatea de legiferare în ceea ce priveşte profesiunea de avocat a continuat cu decretul nr. XI referitor la instituirea în mod provizoriu - până la organizarea definitivă a României întregite - a unui consiliu superior de disciplină şi afaceri administrative pentru avocaţi, cu sediul la Cluj. Numărul membrilor acestui consiliu era de 20, din care 6 erau numiţi dintre magistraţi, iar restul din avocaţi, iar o hotărâre validă urma a fi luată doar în

[18] „Patria”, nr. 109, 1919, p. 1, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron*, Istoria Baroului Cluj*, p.67.
[19] Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 68.

prezenţa preşedintelui sau a substitutului acestuia şi cel puţin 2 magistraţi sau 2 avocaţi.

În procesul de reorganizare instituţională s-a integrat şi formarea Consiliului suprem disciplinar al avocaţilor, prim-preşedinte fiind numit Pompei Micşa (preşedinte al Curţii de Apel Cluj), iar preşedinţi Gustav Haupt (consilier la Curtea de Apel) şi Demetrie Kiss (avocat în Oradea)[20].

Dar noua situaţie politică impunea înfăptuirea unor importante modificări, cerute de mai multe considerente: constituţionale, în sensul că unirea Transilvaniei cu România a schimbat situaţia constituţională a acestor teritorii, ceea ce trebuia să se reflecte în organizarea justiţiei; prin desprinderea Transilvaniei din fosta Ungarie lipseau autorităţile centrale de justiţie, astfel încât era nevoie de o Curte de Casaţie, de un Contencios administrativ, de un Consiliu superior de disciplină pentru avocaţi şi, în sfârşit, pe considerentul că acele legi care erau inspirate de tendinţa de oprimare a unor naţiuni din Ungaria trebuiau abrogate, asigurându-se în acelaşi timp o reabilitare şi despăgubire a celor loviţi de ele. Toate acestea se vor putea realiza doar treptat, după instituirea controlului Consiliului Dirigent, a Resortului de Justiţie, asupra tuturor instanţelor judiciare din Transilvania.

O scurtă privire asupra organizării sistemului juridic în Transilvania este necesară, în cele ce urmează.

În Transilvania, instanţele judecătoreşti erau judecătoriile de ocol (rurale şi urbane), tribunalele, Curţile de Apel, Curţile cu

---

[20] Decretul nr. XI referitor la instituirea în mod provizoriu a unui Consiliu Superior de disciplină şi afaceri administrative pentru avocaţi, 17 aprilie 1919, semnat de Iuliu Maniu şi şeful resortului de justiţie, publicat în „Gazeta oficială", nr. 24-25, 1919, Sibiu, p. 8-9. S-a stabilit şi că un avocat nu poate fi în acelaşi timp membru în Consiliul baroului şi în Consiliul Superior de disciplină, „Ordonanţa pentru punerea în executare a decretului relativ la instituirea unui Consiliu superior de disciplină şi afaceri administrative pentru advocaţi", Sibiu, 17 aprilie 1919, semnată de şeful resortului justiţie, Aurel Lazăr, publicată în „Gazeta oficială", nr. 26-28, Sibiu, 30 aprilie, 3-10 mai 1919, p. 1-2. *Apud* Gheorghe Iancu, *Justiţie românească*, p. 85, *apud* Mirel Ionescu, Greta-Monica Miron, *Istoria Baroului Cluj*, p. 68.

juraţi, autorităţile administrative învestite cu drept de jurisdicţie, arbitrii instituiţi în cadrul Camerelor de Comerţ. Judecătoriile de ocol au fost organizate prin legea XXXI din 1871, modificată prin legea XVII din 1891. Potrivit legii din 1871, funcţionau 360 de judecătorii în întreaga ţară, numărul lor schimbându-se prin legile XXVII din 1873 şi III din 1885.[21]

Instanţele de apel pentru deciziile judecătoriilor de ocol erau tribunalele. Ele au fost organizate prin legea XXXI din 1871, modificată prin legea XVII din 1891. Potrivit legii din 1871, la nivelul ţării erau 102 tribunale. În Transilvania, numărul lor a fost de 21. Ele funcţionau doar ca primă instanţă. Prin legea XVIII din 1893 ele au fost considerate şi ca instanţe de apel. Dacă în Regatul României circumscripţia fiecărui tribunal avea aceeaşi arie ca şi circumscripţia administrativă a judeţului, în Transilvania situaţia nu era identică. Jurisdicţia unui tribunal se putea exercita şi asupra altui judeţ decât cel în care îşi avea reşedinţa.[22]

Curţile de Apel erau instanţele de apel faţă de hotărârile tribunalelor aduse în prima instanţă şi foruri de a treia instanţă faţă de hotărârile în prima instanţă aduse de judecătoriile de ocol, sau faţă de hotărârile aduse de tribunale în a doua instanţă – dacă revizuirea se admitea de lege. Potrivit legii LIV din 1868 pe teritoriul Ungariei erau 2 Table regeşti (Curţi de Apel) la Budapesta şi Târgu Mureş. Prin legea XXV din 1890, aceste instanţe au fost dizolvate, în locul lor s-au înfiinţat 11 Curţi de Apel, din care 4 în Transilvania. În cadrul Curţilor de Apel funcţionau 2 secţii: civilă şi penală. Circumscripţiile teritoriale erau: 1. Cluj, cu tribunalele: Cluj, Alba Iulia, Bistriţa, Dej, Deva, Sibiu, Turda; 2. Oradea, cu tribunalele: Oradea, Satu Mare, Sighet, Zalău; 3. Târgu Mureş, cu tribunalele: Braşov, Dumbrăveni, Odorhei, Târgu Mureş, Miercurea Ciuc şi Târgu Secuiesc; 4. Timişoara, cu tribunalele: Arad, Caransebeş, Lugoj, Timişoara.[23]

Preluarea instanţelor judiciare a însemnat doar un moment din procesul reorganizării justiţiei din Transilvania, care avea de

[21] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească*, p. 24.
[22] *Ibidem*, p. 24.
[23] *Ibidem*, p. 25.

rezolvat problema de a asigura la nivelul diferitelor instanţe un minim de persoane, pentru ca activitatea să nu sufere.

O problemă deosebit de spinoasă şi delicată a fost preluarea efectivă a conducerii instanţelor şi înlocuirea cu personal român.

După adoptarea Ordonanţei 121, printr-un Ordin circular din 8 februarie 1919 semnat de Aurel Lazăr, adresat judecătorilor şefi se explicitau prevederile Ordonanţei şi se dădeau îndrumări detaliate cu privire la procedura de urmat în procesul de preluare a judecătoriilor: „Vă rog ca fără amânare să convocaţi pe toţi judecătorii, notarii şi funcţionarii subalterni ai judecătoriilor, în şedinţă veţi comunica celor prezenţi preluarea oficiului... Veţi accentua, în special de la început că scopul şi dorinţa Consiliului Dirigent sunt ca trecerea justiţiei sub imperiu român să se înfăptuiască pe lângă respectarea libertăţilor naţionale, fără orişice jignire a intereselor publicului ce caută ajutorul justiţiei şi fără deteriorarea decorului oficios şi a independenţei morale şi materiale a corpului judecătoresc, a funcţionarilor justiţiei şi a corpului advocaţilor”. [24]

La 26 februarie 1919 s-a fixat ziua de 1 martie ca început al procesului de preluare a instanţelor judecătoreşti din judeţele aflate sub jurisdicţia Curţilor de Apel Cluj şi Târgu Mureş. „Părţile” erau pregătite pentru confruntări, care se anunţau aprige, atât sub raportul argumentelor juridice de drept intern şi internaţional, cât şi în cel al acţiunilor concrete.[25]

Statul român îşi baza demersurile pe hotărârea de unire de la Alba Iulia şi pe Decretul-lege de recunoaştere a Unirii. Juriştii maghiari, evrei şi un timp şi cei şvabi şi-au stabilit atitudinea invocând prevederi ale Convenţiilor de la Haga din anii 1899 şi 1907[26] şi ale Armistiţiului de la Belgrad.

---

[24] Ion Zainea, *Op. cit.,* p. 144.

[25] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească,* p. 24.

[25] *Ibidem*, p. 27.

[26] La Haga s-au ţinut două conferinţe internaţionale pentru pace în anii 1899 şi 1907, la care a fost prezentă şi România. Prima s-a desfăşurat între 18-29 iulie şi au participat 26 de state. A doua s-a ţinut între 15-18 octombrie, fiind prezente 44 de state. Parlamentul român a ratificat, sub forma unei legi, actele de la Haga în 27 martie – Camera Deputaţilor – şi la 30 martie 1900 – Senatul. Acelaşi for a adoptat

Actele despre preluări s-au trimis Resortului de Justiție, prefecților, președinților Curților de Apel și ai tribunalelor, în limbile română și maghiară. (Ordonanța 2384, Preș. Just. din 14 iunie 1919).[27]

Vom privi cu titlu exemplificativ momente ale preluării instanțelor judecătorești de către autoritățile românești, deoarece în mare parte s-a procedat la fel în toate ținuturile, cu opoziție din partea autorităților maghiare și cu o activitate susținută și categorică din partea autorităților românești. Pe de altă parte, nu se poate face o descriere exhaustivă a procedurii de preluare a tuturor instanțelor din Transilvania, deoarece ar necesita un volum foarte mare de spațiu, iar pe de altă parte ne-am îndepărta de subiectul acestei cărți, care îi are în atenție pe avocații care au contribuit la preluarea și organizarea justiției în Transilvania.

Primul pas în acțiunea de preluare a instanțelor a fost cel al preluării Curții de Apel Cluj cu instanțele subordonate.

La 11 martie 1919, Pompei Micșa[28] s-a prezentat la Curtea de Apel Cluj în calitate de președinte numit de Consiliul Dirigent și i-a solicitat locțiitorului președintelui Curții de Apel, Antonie Pozsoni, să îi predea instituția. Acesta a refuzat, făcând apel la prevederi ale Convenției de la Haga, ale armistițiului de la Belgrad, la faptul că până în acel moment Conferința de pace nu adoptase decizii definitive cu privire la granițele Ungariei precum și la textul Ordonanței lansată de Comandantul Diviziei a VII-a române din 24 decembrie 1918, la intrarea în oraș, prin care populația era asigurată că instituțiile de stat își vor continua activitatea conform legilor și normelor existente. Mesajul trupelor române de la Cluj era în ton cu Proclamația șefului Statului-Major al Armatei, generalul Constantin Prezan, la trecerea Carpaților.[29] Pompei

---

la 21 ianuarie 1912 – Adunarea Deputaților – și la 13 ianuarie 1912 – Senatul – Actele Conferinței din anul 1907.

[27] Gheorghe Iancu, *Op . cit.*, p. 27.

[28] Prim-președinte român al Curții de Apel Cluj.

[29] Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar roman (1918-1920)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1985, p.96. „Păşind cu dragoste pe pământul Transilvaniei oştirea română vine în numele unor sfinte drepturi naţionale şi omeneşti pentru a garanta libertatea deplină a tuturor. Însufleţiţi de aceste gânduri, asigurăm pe toţi locuitorii pământului românesc până

Micșa s-a întors însoțit de primarul Clujului, Iulian Pop, în calitate de delegat al prefectului municipiului Cluj, Valentin Poruțiu, și-l invită din nou pe A. Pozsoni să-i predea instituția, lucru care s-a întâmplat doar după intervenția simbolică a armatei și jandarmeriei. [30]

După aceasta, Pompei Micșa l-a informat pe Aurel Lazăr că toți magistrații și personalul auxiliar maghiar au refuzat depunerea jurământului față de statul român. Același lucru l-au făcut și oamenii de serviciu. Un judecător sas și nou-numiții Iuliu Popescu, judecător și Alexandru Pop, procuror general, au depus jurământul stabilit de Ordonanța 121.[31]

La tribunalul din Cluj, preluat de Laurențiu Nestor[32] la 11 martie 1919, lucrurile s-au desfășurat întocmai ca la Curtea de Apel. „A trebuit astfel – spunea L. Nestor în raportul adresat lui A. Lazăr – să-mi câștig convingerea că procedura este la fel ca cea de la Curtea de Apel. (…) În acest fel am rămas fără nici un fel de personal subaltern."[33]

Tribunalul din Turda s-a preluat în două etape. În 12 martie, președintele Tribunalului numit de Consiliul Dirigent, Alexandru Fărcășanu, s-a prezentat la tribunal, i-a făcut cunoscut celui maghiar desemnarea sa, l-a informat despre conținutul Decretului I al Consiliului și al Ordonanței 121 și i-a cerut predarea instituției, cerere care a fost respinsă. A doua zi, 13 martie, s-a întors, însoțit de prefect și de un sublocotenent. Prefectul Zosim Chirtop l-a somat pe președintele maghiar să predea tribunalul. Aceasta, ca și prezența forței armate l-au înduplecat pe juristul maghiar. Din raportul datat 16 martie, al lui A. Fărcășanu, rezultă că ținuta angajaților maghiari a fost similară cu cele de la Curtea de Apel și Tribunalul Cluj, adică nici măcar nu s-au prezentat la convocarea președintelui român pentru a-și

---

la Tisa și Dunăre, fără deosebire de neam și de lege, că vom păzi cu credință viața și avutul tuturora. Îndemnăm, deci, întreaga populație, ca sub pavăza oastei române, să-și continue ocupațiile obișnuite, astfel ca viața normală în sate și orașe să nu sufere nici o tulburare."

[30] *Ibidem*, p. 29-30.

[31] *Ibidem*, p. 31.

[32] Președintele Tribunalului Cluj.

[33] Gheorghe Iancu, *Justiție românească*, p. 33, documente 7 și 8.

expune punctele de vedere, refuzând, deci, în bloc depunerea jurământului. În 15 martie, însă, funcţionarii s-au prezentat la preşedinte, spunându-i că vor să lucreze în continuare. Până în acea zi nu se prezentaseră încă, la tribunal, noii magistraţi români numiţi de Consiliul Dirigent. [34]

La preluarea Tribunalului din Dej, efectuată în 26 martie, au fost prezenţi: preşedintele maghiar al tribunalului şi preşedintele de consiliu Ioan Chereches, numit preşedinte de Consiliul Dirigent, subprefectul ca delegat al prefectului judeţului Solnoc-Dăbâca şi comandantul român de poliţie din localitate. Predarea s-a făcut doar atunci când comandantul de poliţie i-a atins umărul preşedintelui maghiar, ca semn al aplicării simbolice a forţei.

Magistraţii şi funcţionarii maghiari s-au prezentat la şedinţa plenară convocată de preşedintele român şi au semnat o declaraţie, prin care refuzau depunerea jurământului. Acesta le-a făcut cunoscute efectele nedepunerii: înlăturarea din funcţii şi pierderea drepturilor la pensie.[35]

Relevant pentru atmosfera creată în momentele preluării instanţelor judecătoreşti este raportul prezentat de către preşedintele dr. Nicolae Pop, privind preluarea Tribunalului Bistriţa: „În ziua de 19 martie 1919, la orele 10, m-am prezentat însoţit de d-l prefect dr. Gavril Tripon în sediul Tribunalului din Bistriţa, unde am preluat conducerea şi oficiul prezidial de la fostul substitut de preşedinte, Bisz Alajos preşedinte de senat (de secţie, n.n.).

După preluarea conducerii, în coînţelegere cu dl prefect, am chemat separat pe judecătorii din tribunal, judecătoria de ocol şi procurorii, comunicându-le cele cuprinse în Ordonanţă şi Decret, i-am provocat să depună noul jurământ oficios prescris. La Judecătoria de Ocol au depus jurământul d-nii: Emil Bozac, dr. Friederich Simbringer, dr. Albert Berger şi dr. Adolf Klein cu calificaţiunea de judecător, respectiv de avocat. Ceilalţi judecători şi notari, toţi au denegat depunerea jurământului. Notarii au declarat că nici fără jurământ nu sunt aplecaţi a servi mai departe.

[34] *Ibidem*, p. 35, documentele 16-18.
[35] *Ibidem*, p. 36, documentele 19-23.

După terminarea cu corpul judecătoresc am chemat personalul auxiliar, oficianţii de birouri, servitorii de oficiu etc. şi i-am provocat să declare dacă sunt aplecaţi a intra în serviciul Consiliului Dirigent, sau nu.

Am măsurat îndrumările verbale însă de prezent, până la o eventuală ulterioară dispoziţie a dvs., jurământul ori declaraţia solemnă, pentru uniformitate nu le-am luat nici la aceia cari ar fi fost aplecaţi pentru a le depune. În această privinţă vă rog să dispuneţi.

Terminând cu personalul Tribunalului,

Judecătoriei de Ocol şi Procuraturii, am provocat translatorii şi executorul din localitate la depunerea jurământului. Executorul a denegat depunerea jurământului, iar translatorii au demisionat. Medic expert nu este, abdicând dinainte. Notarii publici şi avocaţii în înţelesul telegramei nu i-am provocat la depunerea jurământului. După acestea am început preluarea detaliată a Tribunalului şi Judecătoriei de Ocol. Raportez apoi că de prezent jude de instrucţie este Geza Preinesberger, judecător la Tribunal, care a depus jurământul şi de acord cu domnul prefect propun să fie menţinut şi mai departe în această funcţie."

Bistriţa, la 21 martie 1919. ss. Dr. Nicolae Popp, preşedinte[36]

La 28 februarie 1919, s-a preluat Judecătoria de ocol Hunedoara. Şeful maghiar al judecătoriei a predat instituţia doar după ce i s-a aplicat în mod simbolic forţa. Atât el, cât şi cei 3 judecători maghiari aflaţi în funcţie au refuzat depunerea jurământului solicitat, invocând cauze semnalate deja. La scurt timp au şi părăsit clădirea. În privinţa funcţionarilor, 6 maghiari au refuzat depunerea jurământului, în timp ce alţii, şi maghiari între ei, au subscris mai întâi la Declaraţia formulată de şeful Resortului de Justiţie, apoi au depus şi jurământul, la 4 martie. În 2 martie depuseseră jurământul şi avocaţii.[37]

La 4 martie, Victor Popu a preluat judecătoria din Orăştie. Funcţionarii au refuzat şi ei depunerea jurământului. Într-o asemenea situaţie, pentru „a nu închide porţile judecătoriei şi a înceta funcţionarea, servind astfel motiv de satisfacţie ironică contrarii intereselor Regatului", el i-a obligat să rămână în funcţii,

[36] *Ibidem.*

[37] *Ibidem*, p. 36, documentele 19-23.

până la sosirea altor funcţionari. În plus, a insistat ca ei să nu primească permise de călătorie – introduse după 1 Decembrie 1918 – pentru a-i putea ţine sub control. Ca atare, judecătoria a funcţionat aproape normal. La 24 aprilie, caz rar, temnicerul închisorii şi doi oameni de serviciu români au insistat şi au depus jurământul faţă de statul român, deşi lor nu li se cerea acest lucru.[38]

La judecătoria de ocol Turda a fost numit ca şef Pavel Moiş, judecător de ocol în Abrud. Acesta s-a prezentat la judecătorie în 14 martie şi a cerut predarea ei, dar şeful maghiar a refuzat. Pavel Moiş s-a întors peste 2 ore însoţit de subprefectul judeţului – ca reprezentant al prefectului –, preşedintele Tribunalului Turda şi de un căpitan român. În faţa iminentei folosiri a forţei, instituţia a fost predată. Judecătorii maghiari au refuzat depunerea jurământului. Prim-oficialul evreu Klein Samu a prezentat reprezentanţilor statului român o Declaraţie semnată de funcţionarii maghiari şi evrei. Ei apreciau preluarea ca ilegală, nu recunoşteau autoritatea Consiliului Dirigent şi, pentru a nu-şi încălca jurământul depus faţă de guvernul maghiar, au decis să părăsească judecătoria de ocol. Dar au continuat totuşi activitatea până la 31 martie 1919.[39]

Ceva mai „agitată" a fost preluarea judecătoriei de ocol urbană Cluj, efectuată la 17 martie 1919. Şeful maghiar a predat judecătoria doar atunci când s-a aplicat efectiv forţa, el fiind scos din clădire de către un soldat român.[40]

Preluarea Curţii de Apel Târgu Mureş a început la 18 martie, când prim-preşedintele român, Romul Popp, a preluat instituţia, după ce aplicase forţa în mod simbolic. În aceeaşi zi le-a dat fiecărui judecător şi procuror maghiar o invitaţie scrisă în limba maghiară pentru a participa în 20 martie la şedinţa de depunere a noului jurământ.

Intuind ce se va întâmpla, R. Popp i-a informat clar că „neparticiparea la această solemnitate va fi considerată ca refuz al prestării jurământului de fidelitate". Ei n-au fost prezenţi la

[38] *Ibidem*, p. 39, documentele 24-26 .
[39] *Ibidem*, p. 38, documentele 46-47.
[40] *Ibidem*, p. 39, documentele 62-63

întâlnirea stabilită, astfel că au fost consideraţi ca demisionaţi. Mai complicate s-au dovedit a fi lucrurile în privinţa funcţionarilor. Tot în 20 martie, ei nu s-au mai prezentat la serviciu. R. Popp s-a văzut silit să-i someze în scris că, dacă nu se prezintă de bunăvoie la lucru, îi va aduce cu forţa. A doua zi au venit şi i-au declarat prim-preşedintelui că îşi vor continua activitatea dacă se va folosi şi în cazul lor în mod simbolic forţa. Ei şi-au motivat cererea prin faptul că „în cazul, dacă cândva ar mai putea fi traşi la răspundere din partea guvernului maghiar, să fie acoperiţi”.[41]

Primul tribunal de sub jurisdicţia Curţii de Apel Târgu Mureş, trecut sub autoritatea statului român, a fost cel de la Dumbrăveni.[42]

În 10 martie s-au prezentat la Tribunal noul preşedinte, Simeon Cheţian, Dionisie Roman, prefectul judeţului Târnava Mică, Marcian Căluţiu, prefectul judeţului Târnava Mare şi l-au preluat de la fostul preşedinte maghiar. Preşedintele maghiar a refuzat depunerea jurământului, afirmând că încă în luna februarie 1919 a cerut guvernului maghiar să fie pensionat. Judecătorii au fost convocaţi a doua zi, deoarece Simeon Cheţian spera să-i convingă pe unii din ei „cu care aveam oareşcare legătură de prietenie şi despre care ştiam că sunt buni judecători să-i înduplece ca să rămână în oficiu”. Încercarea a fost zadarnică. „E clar – continua Cheţian – că toţi s-au înţeles să nu rămână în serviciu”.[43]

La 15 martie a fost preluat Tribunalul Târgu Mureş. Preşedintele român numit de Consiliul Dirigent, Gheorghe Repede, a fost însoţit de Ioan Vescan, prefectul oraşului şi al judeţului Mureş, de un procuror, un consilier de prefectură şi de un locotenent. Fostul preşedinte a refuzat iniţial predarea, invocând mai multe articole de legi maghiare, Convenţiile de la Haga, faptul că tratatul de pace nu se încheiase. La solicitarea lui Gh. Repede, prefectul i-a cerut şi el predarea tribunalului. Atunci, la indicaţia

[41] *Ibidem*, p. 39-44, documentele 141-151.
[42] *Ibidem*, p. 39-44, documentele 155-156.
[43] *Ibidem*, p. 45.

prefectului, locotenentul a aplicat forţa în mod simbolic, ceea ce a condus la predarea instituţiei.[44]

Instanţele judiciare din judeţele Ciuc, Odorhei şi Trei Scaune ar fi trebuit, potrivit Ordonanţei nr. 121, să fie preluate în lunile martie-aprilie 1919. Dar, din lipsa personalului calificat, Consiliul Dirigent a decis preluarea lor abia la 25 iulie, emiţând Dispoziţia Resortului de Justiţie nr. 3726.[45]

Judecătoria de ocol din Târgu Mureş s-a preluat la 15 martie, după aplicarea simbolică a forţei. Judecătorii au refuzat depunerea jurământului. Funcţionarilor li s-a cerut să-şi continue activitatea, ceea ce ei au acceptat. Unul din ei i-a spus şefului român al judecătoriei că „ei voiesc să servească sub imperiul român, dar din cauza boicotului nu pot. Mi-au cerut să aplic forţa faţă de ei şi astfel vor lucra." După o consultare cu prefectul judeţului şi cu preşedintele Curţii de Apel din localitate, el a trimis, prin poliţie, fiecăruia o somaţie în acest sens, care a şi avut rezultatul scontat.[46]

Judecătoria din Cristurul Secuiesc a fost preluată la 23 iunie, cea din Miercurea-Ciuc la 28 iulie, din Sânmartin la 29 iulie şi Gheorghieni, la 31 iulie. Datorită părăsirii posturilor de către maghiari, statul român s-a văzut nevoit să le închidă şi să le ţină sub supraveghere.[47]

În urma campaniei victorioase a armatei române din lunile aprilie-mai 1919 au trecut sub autoritatea faptică a statului român şi judeţele: Arad, Bihor, Sătmar, Sălaj şi Ugocea. Ca atare, prin Ordonanţa Resortului de Justiţie nr. 1200 din 18 iunie 1919 referitoare la forurile justiţiare de pe teritoriul nou eliberat, s-a decis ca jurisdicţia Curţii de Apel Debreţin asupra teritoriului aparţinând tribunalelor Sighetu Marmaţiei, Satu Mare şi Zalău şi jurisdicţia Curiei ungare, forul judiciar suprem asupra tuturor teritoriilor amintite, să înceteze. Tribunalele şi judecătoriile din

[44] *Ibidem*, p. 39-44, documentele 157-158.
[45] *Ibidem*, p. 45 şi urm.
[46] *Ibidem*, p.47, documentele 175-179.
[47] *Ibidem*, p. 49, documentele 223-229.

judeţele menţionate se subordonau Curţii de Apel Oradea, de care mai ţinea şi tribunalul din Oradea.[48]

Ca urmare, toate cazurile de pe aceste teritorii, de orice natură, care pentru recurs ar fi trebuit să fie înaintate Curţii de Apel Debreţin se trimiteau Curţii de Apel din Oradea, iar cele care ar fi trebuit adresate Curiei ungare se ţineau la instanţele respective în suspensie până la dispoziţii ulterioare. Toate instituţiile judiciare erau puse sub autoritatea şefului Resortului de Justiţie. [49]

Mai multe paragrafe ale Ordonanţei nr. 121 se aplicau şi pe aceste teritorii. Se specifica explicit că „Funcţionarul public prin denegarea jurământului fără o deosebită enunciaţiune se consideră destituit din oficiul său."[50]

La Curtea de Apel Oradea s-a identificat o situaţie total diferită faţă de cele de la Curţile de Apel Cluj şi Târgu Mureş. Deşi s-a invocat şi aici de către partea maghiară că soarta acestui teritoriu urmează a fi decisă de Conferinţa de Pace, instituţia s-a predat şi membrii ei au depus jurământul solicitat.[51]

Tribunalul Oradea a fost preluat în aceeaşi zi de 3 mai 1919. Din raportul preşedintelui din 14 mai adresat lui A. Lazăr, rezultă că un număr mare de magistraţi şi funcţionari au depus jurământul, în timp ce alţii l-au refuzat.[52]

Situaţia în Maramureş era destul de complicată, în condiţiile în care graniţele nu erau definitiv trasate. Aşa se face că abia la 23 mai 1919 prefectul a preluat Tribunalul Sighet. Din 19 judecători au depus jurământul doar 2 români şi din 19 notari a depus jurământul unul singur. La 28 mai, prefectul îl înştiinţa despre stările de fapt de la Tribunal pe şeful Resortului de Justiţie. Dintr-un alt raport al prefectului din 1 iulie 1919 rezulta că fuseseră preluate Tribunalul şi Judecătoria de Ocol din Sighet, care funcţionau.[53]

---

[48] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească*, p. 49.
[49] *Ibidem*, p. 49, anexa IV.
[50] *Ibidem*, p. 50.
[51] *Ibidem*, p. 53.
[52] *Ibidem*, p. 53, documentele 232-234.
[53] *Ibidem*, p. 54, documentele 238-242.

Tribunalul din Satu Mare a fost preluat în 25 iunie de către prefectul Alexandru Racoţi şi de preşedintele român Silviu Papp, armata română fiind intrată în oraş din data de 19 aprilie 1919. Anterior, la data de 23 aprilie, s-a ţinut o şedinţă plenară la care a participat Preşedintele Tribunalului şi al Procuraturii, avocatul Ioan Savaniu, preşedintele Consiliului Naţional Român Comitatens. Cu acea ocazie s-a solicitat ca sentinţele să se dea în numele statului român, având ca rege pe Ferdinand I. Totodată, s-a întocmit o listă a celor care doreau să-şi continue activitatea în statul român, listă care cuprindea 131 de nume.

În raportul prezentat către Resortul de Justiţie, evenimentele sunt astfel prezentate: „magistraţii şi funcţionarii au recunoscut dreptul Regatului Român peste acest teritoriu, s-au declarat că rămân în serviciul Regatului Român şi doresc a se bucura de aceleaşi beneficii ca şi funcţionarii regatului şi îşi vor continua funcţiunea lor cu conştiinciozitate." Totuşi, în acelaşi document, S. Papp consemna şi schimbarea de atitudine din partea magistraţilor: „judecătorii şi procurorii nu numai nu vor depune jurământul oficios, ci nu vor a recunoaşte nici dreptul Consiliului Dirigent de a dispune în chestiile justiţiei."[54]

Preluarea instanţelor judiciare a însemnat doar un moment din procesul reorganizării justiţiei din Transilvania. În faţa forurilor conducătoare s-a pus din acel moment o altă problemă rezultată din atitudinea unei părţi a vechilor jurişti şi anume aceea de a se asigura la nivelul diferitelor instanţe un minim de persoane, aşa încât activitatea acestora să nu sufere perturbări.[55]

La data de 1/14 decembrie 1918 s-a lansat un apel către funcţionarii români de la tribunale, judecătoriile şi tablele regeşti, avocaţi, militari cu invitaţia de a-şi oferi serviciile justiţiei româneşti. Primele invitaţii au fost adresate avocaţilor români.

Un asemenea apel a fost făcut prin intermediul prefectului oraşului Cluj, avocat Valentin Poruţiu. Întruniţi la 23 martie 1919, după alegerea unei comisii care să desemneze pe cei care urmau să treacă în rândul magistraţilor, avocaţii au declarat că vor

[54] *Ibidem*, p. 102, documente 243-244; Arhivele Naţionale, Direcţia Judeţeană Satu Mare, *Fondul Prefectura Judeţului Satu Mare*, dosar nr. 4/1918, p . 10.
[55] Gheorghe Iancu, *Justiţie românească...,* p. 81.

considera „ca o obligaţie morală de a se pune la dispoziţia Consiliului Dirigent şi a se angaja la justiţie". Cei desemnaţi (11 avocaţi şi 3 candidaţi de avocaţi) s-au pronunţat că sunt gata să-şi ocupe posturile.[56]

În anul 1919 au intrat în magistratură 264 de avocaţi, iar la începutul lui 1920 încă erau 111 în funcţii. Pentru acoperirea golurilor de personal, Resortul de Justiţie a cerut şi sprijinul magistraţilor din vechea Românie. S-a intervenit în mod particular pe lângă magistraţii din vechea Românie, demers care nu s-a soldat cu rezultate mulţumitoare. De aceea, Consiliul Dirigent s-a adresat pe cale oficială Ministerului de Justiţie, rugându-l să propună magistraţilor să plece în Transilvania. În urma acestei iniţiative, un număr nu foarte mare de magistraţi au trecut în Transilvania. Cu toate demersurile întreprinse, lipsa de personal a fost resimţită de către Consiliul Dirigent.

În preajma desfiinţării acestuia se găseau în serviciu, după cifrele date de I. Papp, 565 magistraţi, dintre care 251 saşi şi maghiari. După desfiinţarea Consiliului Dirigent, justiţia din Transilvania a trecut sub controlul Ministerului de Justiţie care, sesizând lipsa de magistraţi, a transferat mulţi magistraţi în Transilvania.[57]

Conform articolului apărut la data de 1-2 ianuarie-februarie 1945 sub titlul *Instaurarea justiţiei româneşti în Ardeal* în revista „Transilvania", organ al Astrei, sub semnătura Dr. Ioan P. Papp - primul Preşedinte al Curţii de Apel Cluj-Sibiu, la începutul anului 1920 se găseau în serviciul justiţiei din Transilvania din cei 264 de avocaţi care intraseră în cursul anului 1919 un număr de 111 avocaţi:1. dr. Cornel Albu, 2. dr. Augustin Bodea, 3. dr. Gavril Buzura, 4. dr. Simion Buteanu, 5. dr. Chirion Bânda, 6. dr. Sever Barbura, 7. dr. Sever Barbul, 8. dr. Ioan Berariu, 9. dr. Sever Bugariu, 10. dr. Cornel Crăciunescu, 11. dr. Ioan Cosma, 12. dr. Ioan Cherecheş, 13. dr. Ioan Ciortea, 14. dr. Aurel Ciupe, 15. dr. Vasile Covrig, 16. dr. Octavian Comşa, 17. dr. Simion Cheţian, 18. dr. Aurel Crişan, 19. dr. Ilie Chindriş, 20. dr. Corneliu Centea, 21. dr. Alexandru Coca, 22. dr. Felix Dumitreanu, 23. dr.

[56] *Ibidem*, p. 81 şi urm.
[57] *Ibidem*, p. 82.

Gheorghe Drimba, 24. dr. Ioan Ember, 25. dr. Gheorghe Ember, 26. dr. Octavian Furnea, 27. dr. Eugen Farchescu, 28. dr. Grigorie Gherman, 29. dr. Aurel Gherasim, 30. dr. Mihail Gropşan, 31. dr. Vasile Gyurko, 32. dr. Coriolan Grădinar, 33. dr. Mihail Ghiulvezan, 34. dr. Victor Hotăran, 35. dr. Iacob Hotăran, 36. dr. Ioan Hămbăşan, 37. dr. Petru Istvan, 38. dr. Nicolae Ioanoviciu, 39. dr. Alexandru Kiss, 40. dr. Gheorghe Lăbonţ, 41. dr. Aurel Marta, 42. dr. Aurel Moldovan, 43. dr. Teofil Moldovan, 44. dr. Ioan Moldovan, 45. dr. Ioan Marghiţa, 46. dr. Virgil Mureşan, 47. dr. Petru Meteş, 48. dr. Silviu Moldovan, 49. dr. Romul Moldovan, 50. dr. Coriolan Meseşanu, 51. dr. Enea Muntean, 52. dr. Petru Maier, 53. dr. Ştefan Mioc, 54. dr. Arsenie Micu, 55. dr. Emil Mureşan, 56. dr. Vasile Nossa, 57. dr. Victor Naum, 58. dr. Iustin Nestor, 59. dr. Cornel Ordace, 60. dr. Romul Oltean, 61. dr. Virgil Olariu, 62. dr. Nicolae Olariu, 63. dr. Ioan Papp, 64. dr. Iuliu Popescu, 65. dr. Andrei Pop, 66. dr. Cornel Petrovici, 67. dr. Sever Pop, 68. dr. Gheorghe Popescu, 69. dr. Rabin Patiţia, 70. dr. Emil Puşcariu, 71. dr. Victor Pop, 72. dr. Ioan Popoviciu, 73. dr. Liviu Pandrea, 74. dr. Teofil Peter, 75. dr. Ioan Popoviciu-Orşova, 76. dr. Clemente Petrovan, 77. dr. Aurel Şerban, 78. dr. Petru Stoina, 79. dr. Emilian Sfetcu, 80. dr. Traian Stoica, 81. dr. Eugen Sâmpetrean, 82. dr. Ioachim Tolciu, 83. dr. Nicolae Turla, 84. dr. Liviu Tămăşdean, 85. dr. Ioan Ursu, 86. dr. Gheorghe Vodă, 87. dr. Petru Vaida, 88. dr. Ilie Gropşan, 89. dr. Valer Hango, 90. dr. Aurel Iancu, 91. dr. Andrei Ilie, 92. dr. Andrei Coos, 93. dr. Salvator Mihali, 94. dr. Victor Şandor, 95. dr. Vasile Avramescu, 96. dr. Nicolae Birăescu, 97. dr. Gheorghe Ganea, 98. dr. Sever Popoviciu, 99. dr. Nestor Porumb, 100. dr. Iuliu Tămăşel, 101. dr. Gheorghe Miclea, 102. dr. Petru Penţia, 103. dr. Ioan Popoviciu (Făget), 104. dr. Octavian Crişmariu, 105. dr. Aurel Oprea, 106. dr. Ioan Nemet, 107. dr. Victor Gherasim, 108. dr. Cornel Clava, 109. dr. Iosif Bunea, 110. dr. Ioan Motoc, 111. dr. Valeriu Sovrea.[58]

Acelaşi prim-preşedinte al Curţii de Apel Cluj-Sibiu, referindu-se la rolul avocaţilor în instaurarea sistemului de jurisdicţie în Transilvania, face o sinteza remarcabilă:

---

[58] Ioan P. Papp, *Instaurarea justiţiei româneşti în Ardeal*, în revista „Transilvania", 1-2 ianuarie-februarie 1945.

„La justiție se cerea mai multă vigilență, prudență și energie ca suveranitatea națională să nu poată fi compromisă.

Resortul central de la Sibiu avea acum pe Consilierul Dr. Corneliu Crăciunescu, fost advocat în Timișoara la direcțiile judiciare civile; doctor Victor Andru la cea penală; pe d. Ion Iancu la cea de contabilitate, organizarea rămânând scurtă vreme în sarcina șefului de resort doctor Aurel Lazăr și el fost avocat.

În vederea preluării instanțelor, resortul de Justiție dăduse ordonanța nr.121 în baza decretului citat - publicată în „Gazeta Oficială" 6/19 februarie 1919 în care se arăta: „Prin extinderea suveranității Statului Român asupra județelor aparținătoare până acum Statului ungar…jurisdicțiunea acestor teritorii se separă de jurisdicțiunea Statului ungar și se subordonă jurisdicțiunei Statului Român"…toate organele judiciare (magistrații, procurorii, avocații, notarii publici) au să depună un nou jurământ oficios… Foarte mulți intelectuali, între ei advocații români din acele ținuturi de sub ocupații străine, se refugiaseră dincoace de liniile de demarcație de atunci, intrând în serviciul Justiției Române. La propunerea șefului de Resort - făcută în mare parte după sugestiile d-lui Emil Hațieganu, judecător la Tribunalul Cluj - s-au aprobat numirile la curțile de apel din Cluj, Târgu Mureș precum și la instanțele subordonate din raza celor două curți de apel, proces care a fost îngreunat de opoziția șefilor de instanțe și a magistraților din subordine care nu au dorit să depună jurământul de credință. Iar în ceea ce privește serviciile enorme aduse, în acea epocă, Justiției române din Transilvania de majoritatea advocaților români de aici, nimenea nu va putea să nu se închine în fața lor și a amintirii celor dispăruți între ei. Acești avocați, în cea mai mare parte au aparținut gărzii de vechi luptători democrați naționali români din vremea stăpânirii maghiare apusă. Falanga aceasta de ostași conștienți ai datoriei, neînfrânți, de pe vremuri, și dezinteresați idealiști în luptele frumoase naționale românești - și după declararea Unirii cu țara mamă la 1918 - în idealismul ei, n-a ezitat nicio clipă, când a fost invitată să dea mână de ajutor pentru organizarea Justiției române din Ardealul unit, în primele luni ale anului 1919, atunci când magistrații unguri de la instanțele judecătorești, cei mai mulți, corporativ au refuzat jurământul de credință către Statul Român și către Regele Ferdinand I și au părăsit serviciul…". A fost suficient,

prin o singură invitație de a resortului Justiției fostului Consiliu Dirigent de a se face apel la patriotismul cinstit al acestor veterani luptători probați, ca ei să-și lase casa și masa, familiile și cancelariile lor avocațiale aducătoare de venituri și să se pună la dispoziția resortului de Justiție, intrând în magistratură cei mai mulți în localitate, au fost trimiși să facă apostolatul Justiției românești, pe care ei au organizat-o cu spiritul lor național pur, înțelegător și superior, cimentând, asigurând, într-adevăr, și desăvârșind astfel Unirea românilor, chiar în timpul cel mai critic, în epoca pregătitoare a hotărârilor conferinței de pace postbelice.

Fără de acest sacrificiu nepreţuit al acestor advocați, Justiția românească pe aceste plaiuri, în acel timp, era descompusă, având ca efect chiar și iluzorificarea în mare parte a realizării ideii de Stat Român în Ardeal.

A trebuit să vină aceşti advocați români ardeleni, idealişti și nepretenţioşi, să ia în stăpânire în numele Statului Român, instanţele judecătoreşti, să organizeze serviciile acestora, cu cunoştinţele, experienţele și abnegaţiunea lor, făcându-se de toate – tuturor, ei făcând uneori și pe copiştii, chiar și pe aprozii curieri la poştă, tot atunci și împărţind dreptatea dreaptă și fără de prihană, din scaunele de judecători în numele legii și al ţării româneşti.

Aceşti advocați, deveniți magistrați mucenici, au alergat în număr mare, de peste 200 atunci, jertfindu-se pe sine, să aducă jertfa lor curată pe altarul Unirii neamului românesc și, după războiul de întregire dus cu arma, - acum în scaunele modeste dus de judecători români aici în Ardeal când totul era în revoluție, descompunere și fierbere, când totul trebuia clădit din nou și refăcut ."[59]

O preocupare a Resortului de justiție a fost aceea de a reorganiza activitatea avocaților și înființarea barourilor. Una dintre printre primele măsuri a fost oprirea funcționării, cu începere din 20 ianuarie 1919, a Comisiei de cenzurare a avocaților și judecătorilor din Târgu Mureș, diplomele eliberate după această dată urmând să fie considerate ca nevalabile pe teritoriul administrat de Consiliul Dirigent.[60]

---

[59] Dr. Ioan P. Papp, *Instaurarea justiției românești în Ardeal*, în „Transilvania", nr. 1-2 ianuarie-februarie 1945.
[60] *Ibidem*, p. 84.

Un organ judiciar care se impunea a fi creat era Consiliul suprem disciplinar al avocaţilor. La 12/25 martie 1919 Consiliul Dirigent a decis formarea lui, iar la 17 aprilie 1919 s-a dezbătut decretul privind înfiinţarea acestui consiliu cu sediul la Cluj. Ca prim-preşedinte a fost numit de către şeful Resortului de Justiţie Pompei Micşa, preşedintele Curţii de Apel Cluj, iar ca preşedinţi Gustav Haupt, consilier la acelaşi for şi Demetrie Kiss avocat din Oradea, adăugându-se şi un număr de 20 de membri.[61]

Un prim pas legislativ spre unificarea profesiei s-a făcut prin Legea pentru unificarea funcţionării corpului de avocaţi, votată în Parlamentul României în şedinţele din 10 iunie şi 15 iulie 1921. Prin cele trei articole s-a conferit libertatea avocaţilor de a se înscrie în orice barou din ţară. Se stipula, ca atare: art. 1. orice avocat înscris la unul din barourile din ţară va putea pleda în faţa oricărei instanţe judecătoreşti din întreg Regatul şi orice avocat înscris la orice barou va putea cere transferarea şi înscrierea în alt barou; art. 2 orice legi, regulamente, ordonanţe, dispoziţii etc. cu caracter local sau regional, moştenite de la imperiul rus şi de la cel austro-ungar, relativ la această lege se abrogă; art. 3. Ministerul de Justiţie va da instrucţiuni cuvenite pentru executarea acestei legi în termenul mai sus fixat. Dispoziţiile legii nu s-au aplicat în totalitate în barourile din Banat, Ardeal şi Bucovina.

Un alt pas spre unificarea profesiunii s-a făcut prin Legea pentru organizarea corpului de avocaţi din februarie 1923 care a preluat din tradiţia avocaturii transilvănene prevederi referitoare la stagiul şi examenul de intrare în barou. Decretul-lege din 1925 pentru modificarea art. 120 din legea din 1923, prin care s-a prevăzut că puteau profesa ca avocaţi toţi absolvenţii unei facultăţi de drept cu o

[61] „Decretul nr. XI relativ la instituirea în mod provizoriu a unui Consiliu Superior de disciplină şi afaceri administrative pentru advocaţi", 17 aprilie 1919, semnat de Iuliu Maniu şi şeful Resortului de justiţie, publicat în „Gazeta oficială", nr. 24-25, 1919, Sibiu, p. 8-9. „Ordonanţa pentru punerea în executare a decretului relativ la instituirea unui Consiliu superior de disciplină şi afaceri administrative pentru advocaţi", Sibiu, 17 aprilie 1919, semnată de şeful resortului justiţie, Aurel Lazăr, publicată în „Gazeta oficială", nr. 26-28, Sibiu, 30 aprilie, 3-10 mai 1919, p. 1-2.

durată de trei ani, a deschis calea pătrunderii masive a avocaţilor din Vechiul Regat în barourile din Transilvania şi Banat. [62]

Pe lângă participarea efectivă în organizarea justiţiei în Transilvania, avocaţii s-au implicat în însuşirea de către jurişti şi de publicul larg a unui limbaj şi a unei terminologii juridice româneşti, prin editarea unor reviste cu caracter juridic, astfel cum fusese stabilit de Congresul avocaţilor români ţinut la Sibiu între 1-2 februarie 1919.

Comitetul de redacţie era compus din: Aurel Lazăr, Emil Haţieganu, Lucian Borcia, Constantin Bucşan, Aurel Cosma, Victor Onişor, Camil Negrea, George Plopu, Petru Poruţiu, Nicolae Zigre, Romul Veliciu etc., toţi avocaţi de mare prestigiu.[63]

La 1 martie 1919 a apărut la Sibiu primul număr al „Revistei de drept", sub conducerea lui Aurel Lazăr, şeful Resortului de justiţie şi Emil Haţieganu, şeful Resortului de codificare, avându-l ca redactor responsabil pe Victor S. Andru. În această revistă, pe lângă dezbaterea unor probleme principiale, s-a publicat şi traducerea din limba maghiară a terminologiei juridice în materie penală, ca şi Decrete şi Ordonanţe ale Consiliului Dirigent şi ale resortului de justiţie. Din păcate, n-au apărut decât două numere ale acestei reviste.[64]

Acelaşi scop îl avea şi revista „Ardealul Juridic. Revistă de drept şi de unificare legislativă, doctrină, jurisprudenţă, legislaţie comparată", Organ oficial al publicaţiunilor judecătoreşti din Ardeal şi Banat, care a apărut la Cluj începând cu anul 1921, cu sprijinul financiar al Directoratului general al justiţiei din Cluj. A cuprins studii de specialitate, dicţionar juridic, cronică legislativă, informaţii. Directorii, redactorii responsabili şi membrii comitetului de colaborare şi control au fost jurişti de la Curţile de Apel, notari publici, profesori şi avocaţi din Cluj. S-au ocupat de revistă în primii ani ai apariţiei ei, în calitate de membri în Comitetul de colaborare şi control avocaţii Ştefan Fabius, administrator delegat, Emil Haţieganu, Aurel Isac şi Augustin Pordea. Revista s-a deschis în 1923 colaborării cu jurişti din întreaga ţară, dovadă fiind că pe lista colaboratorilor

---

[62] Cristina Nedelcu, Ionel Haşotti, *Avocatura în România. Culegere de texte*, vol. I, Editura Muntenia, Constanţa, 2004, p. 121.
[63] *Ibidem*, p. 86.
[64] *Ibidem*, p. 86.

regăsim juriști din București, Iași, Oradea, Lugoj, Târgu Mureș, Sibiu și Turda.

În noiembrie 1919 și, mai apoi, în 4 februarie 1920, Consiliul Dirigent a decis întocmirea unui proiect de lege privind încetarea activității sale, care ar fi urmat să fie dezbătut în parlamentul țării, însă înlocuirea guvernului Alexandru Vaida-Voevod cu guvernul Averescu, la 13 martie 1920, a transformat problema încetării acestui organism politic într-o puternică dispută politică între Partidul Național Român și guvernul Averescu.

Funcționarea Resortului de Justiție – ca și a întregului Consiliu Dirigent – a încetat la 10 aprilie 1920, ca urmare a desființării acestui organism politic de către guvernul central. Ultima ședință a Consiliului Dirigent a avut loc la Cluj.[65]

Problemele justiției din Transilvania au trecut în competența Departamentului Central într-o primă etapă, prin intermediul Secretariatului general din cadrul comisiei regionale de Unificare și Descărcare de la Cluj, prin acest organism continuându-se activitatea de unificare legislativă încă mulți ani, avocații având în continuare un rol determinant. Procesul de unificare a legislației, a organizării judiciare s-a realizat treptat și mult mai lent decât se sperase inițial.[66]

În manifestul „Către națiunea română din Transilvania, Banat, Crișana, Sătmar și Maramureș", care s-a dovedit a fi un bilanț al activității desfășurate de Consiliul Dirigent referitor la justiție, se arată că au fost organizate cele 4 Curți de Apel, toate procuraturile generale, 20 de tribunale, totalitatea parchetelor, 116 judecătorii de ocol și s-au reorganizat barourile avocaților.[67]

---

[65]Activitatea Consiliului Dirigent a fost sistată prin decretul-lege nr. 1462, semnat de Regele Ferdinand la 2 aprilie și dat publicității la 4 aprilie 1920.
[66]*Ibidem,* p. 86.
[67] Gheorghe Iancu, *Justiție românească*, p. 86.

CONTRIBUȚIA AVOCAȚILOR ROMÂNI DIN BANAT LA ÎNFIINȚAREA ȘI ACTIVITATEA CONSILIILOR ȘI A GĂRZILOR NAȚIONALE ROMÂNEȘTI ÎN TOAMNA ANULUI 1918

AV. LAZĂR GRUNEANȚU

La începutul anului 1918 se împlineau trei ani şi cinci luni de la declanşarea ostilităţilor militare între Puterile Centrale şi cele ale Antantei. Conştient că prin intrarea SUA în război se va putea înclina în scurt timp balanţa în favoarea adversarilor, Marele Stat Major General al armatei germane a propus aliaţilor reluarea ofensivelor pe toate fronturile de luptă pentru obţinerea cât mai grabnică a victoriei finale.

La 20 februarie 1918 a avut loc la Spa o întâlnire între împăraţii Wilhelm al II-lea şi Carol I. Cu acest prilej, suveranul german a solicitat interlocutorului său să sprijine ofensiva propusă de comandamentul armatei sale prin declanşarea unei acţiuni asemănătoare pe frontul de sud-vest. Ideea a fost acceptată şi în lunile următoare au început pregătiri de mare amploare atât pe frontul vestic cât şi pe cel italian.

Pornită la 21 martie 1918, sub denumirea de *bătălia kaizerului,* vasta operaţiune ofensivă germană pe frontul francez, deşi a produs grele pierderi aliaţilor, a fost în cele din urmă oprită. La fel s-a întâmplat şi cu celelalte atacuri care i-au urmat în lunile următoare[1].

Pe frontul italian atacul principal a fost declanşat la 15 iunie de-a lungul fluviului Piave şi avea drept scop forţarea ieşirii în zona de câmpie. Ofensiva se va sfârşi cu consecinţe catastrofale pentru armata austro-ungară. Au fost decimate 12 divizii care cuprindeau aproximativ 150.000 de militari.[2]

---

[1] Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 404-410.
[2] *Ibidem*, p. 415.

În urma acestui insucces, tot mai mulţi soldaţi, subofiţeri şi ofiţeri erau demoralizaţi. „La 15 iunie 1918, după eşecul austriac, în loc să ajungem la Veneţia, ne-am pomenit la Viena - îşi amintea peste ani avocatul dr. Ilie Gropşianu – aici, aeroplanele lui D'Annunzio[3] au fost primele rândunele ale păcii; deja succesele Antantei la Marna, prin mai, ne prevesteau aceste zile. Vienezii fierbeau de ură contra Ungariei, care nu le trimitea alimente. Când le spuneau că Hindenburg[4] se retrage, ca să cauzeze surprize, vienezul sincer, ca de obicei, dar cu un zâmbet dureros pe buze, îţi răspundea *Wir haben den Kriegverloren*" (*Am pierdut războiul*)[5].

Situaţia a devenit catastrofală pentru Puterile Centrale după destabilizarea fontului balcanic. La 15 septembrie 1918, prin atacul bine pregătit al Antantei la Dobropolje-Vetrenik, în Macedonia, s-a năruit apărarea armatei bulgare. La 26 septembrie guvernul bulgar a solicitat armistiţiu, iar peste 3 zile armata sa a capitulat fără condiţii. În cursul lunii următoare exemplul său a foste urmat de Turcia. Drumul trupelor aliate era deschis acum spre graniţele sudice ale Austro-Ungariei.

Armata cesaro-crăiască (kaiserliche-konigliche) mai lupta, însă, pe frontul italian. După patru luni de intense pregătiri, la 24 octombrie, italienii, în cooperare cu aliaţii francezi şi englezi, susţinuţi şi de câteva mii de voluntari polonezi, sârbi, cehi, slovaci şi români, proveniţi din rândul prizonierilor austro-ungari, au pornit ofensiva care se va dovedi a fi decisivă. Aflate în plin proces de dezintegrare, diviziile imperiale au părăsit linia frontului. La 3 noiembrie, în Villa Giusti, situată în apropierea Padovei a fost semnată convenţia de armistiţiu. În această situaţie, unităţile austro-ungare care nu fuseseră capturate au trecut la o retragere dezordonată. Toate mijloacele de transport au fost luate cu asalt, o parte din arme şi muniţii aruncate pentru a uşura reîntoarcerea acasă. Armata austro-ungară încetase să mai existe. Bucuria era

---

[3] Gabriele d'Annunzio (1863-1938) - poet, romancier, dramaturg şi politician italian. În cursul anului 1918 mai multe aeroplane italiene au lansat manifeste deasupra Vienei.

[4] Pau von Hindenburg (1847-1934) - feldmareşal şi politician german.

[5] Ilie Gropşianu, *Sasca Montană (1918-1919)*, în *Analele Banatului*, IV, nr. 1/1931, p. 113.

mare. Totul avea semnificaţia unui triumf al vieţii şi libertăţii. Pretutindeni cea mai rostită propoziţie era cea care conţinea cuvântul pace. Sub presiunea demonstraţiilor de stradă, atât la Viena cât şi la Budapesta, cele două capitale ale Monarhiei Dunărene, guvernele demisionează, iar consiliile naţionale constituite vor proclama republica ca formă de guvernământ.

Desigur că înfrângerile militare ale armatelor Puterilor Centrale pe toate fronturile de luptă, au avut un ecou deosebit şi în Banat, la fel ca şi în celelalte provincii ale Monarhiei Dunărene. Începând cu toamna anului 1918, numărul acţiunilor protestatare organizate în localităţile urbane şi rurale s-au înmulţit. Autorităţile administrative s-au văzut nevoite să recurgă la o serie de măsuri preventive. Prim comitele Timişului Körossy György inspectează în prima jumătate a lunii octombrie părţile sudice ale comitatului şi face declaraţii liniştitoare. Scopul vizitei era domolirea spiritelor tot mai agitate[6]. Referindu-se la situaţia deosebit de tensionată din Timişoara, primarul Geml József consemna că: „Muncitorimea de multă vreme se pregătea de revoluţie şi la sfârşitul lunii octombrie demonstraţiile deja se ţineau lanţ”[7].

La 6 şi 20 octombrie, pe străzile oraşului au loc demonstraţii pentru încheierea ostilităţilor militare. La 26 octombrie, participanţii la manifestaţia organizată au dărâmat statuia generalului austriac Antoniu Scudier[8] precum şi monumentul lui Coronini[9]. Trebuie avut în vedere faptul că încă din momentul înfiripării sale, construcţia dualistă s-a aflat mereu în faţa unor aprige controverse. Arhitecţii săi din partea maghiară, considerau că înţelegerea din 1867 reprezenta o soluţie menită să asigure fiinţa naţională a Ungariei, chiar în cazul unei eventuale dezmembrări a Imperiului. În schimb, adversarii prevesteau că, datorită politicii maghiare, ajunsă în situaţia de susţinătoare a monarhiei, Ungaria s-ar prăbuşi odată cu

---

[6] „Drapelul”, XVIII, nr. 108, din 24 octombrie 1918.

[7] Geml József, *Emlékiratok polgármesteri működésem idejéből*, Timişoara, 1924, p. 91.

[8] Antoniu von Scudier (1818-1900) - general austriac. Statuia a fost amplasată în anul 1881 în parcul care îi purta numele.

[9] Johann Baptist de Coronini (1794-1880) - general austriac. După Revoluţia de la 1848-1849 a fost numit în calitate de comandant militar şi civil asupra Voivodinei sârbeşti şi a Banatului timişan.

dezintegrarea acesteia. Relatând despre distrugerea statuii baronului Scudier, publicaţia locală *Temesvári hirlap* consemna că monumentul „a fost dărâmat cu o rudă. Nu are importantă de cine. Nici nu merită să mai fie ridicat. El reprezenta o lume veche, dispărută, militarismul, servilismul şi închinarea la idoli”[10]. În scurt timp, aceeaşi soartă a avut-o şi grupul statuar al Victoriei, ridicat de autorităţile habsburgice în anul 1852 în faţa Primăriei. Prin aceste acte, o parte a locuitorilor oraşului protestau împotriva dominaţiei austriece.

La 27 octombrie, organizaţia locală a Partidului Social Democrat a organizat un mare miting în zona centrală a oraşului, în timpul căruia mai mulţi fruntaşi locali au solicitat încheierea grabnică a războiului şi constituirea unui nou guvern care să cuprindă şi reprezentanţi ai muncitorimii şi naţionalităţilor.

Sub presiunea străzii, consiliul orăşenesc întrunit la 28 octombrie, într-un cadru festiv, sub preşedinţia primcomitelui Körossy György, la propunerea lui Rádocsay Ládisláu proclamă dezlipirea Ungariei de Austria. Cu acest prilej este adoptată o hotărâre în şase puncte prin care se cerea: sfârşirea grabnică a războiului, încheierea unei păci durabile, demobilizarea celor înrolaţi, abolirea înţelegerii cu Austria, menţinerea intactă a unităţii teritoriale a ţării, egala îndreptăţire a naţionalităţilor, legiferarea votului universal egal şi secret, desfiinţarea cenzurii, dreptul de asociere şi întrunire[11].

Starea de spirit antirăzboinică ce cuprinsese poporul s-a putut constata şi cu ocazia manifestaţiei organizate a doua zi de către tineretul timişorean, când participanţii au purtat în mod simbolic o spânzurătoare de care atârna o păpuşă, reprezentându-l pe fostul premier maghiar Tisza István, considerat ca unul din principalii vinovaţi de declanşarea războiului. Acţiunea protestatară s-a încheiat cu un nou miting în cadrul căruia au luat cuvântul liderii social-democraţi Otto Róth şi Leopold Somló precum şi reprezentantul organizatiei locale a Partidului radical Kolomán Jákobi. Toţi trei au criticat vehement starea de lucruri şi au cerut înlăturarea tuturor piedicilor din calea înfăptuirii păcii. În final, s-a lansat ideea ca în acele momente tulburi ar fi imperios ca locuitorii

[10] „Temesvári hirlap”, XVI, nr. 242, din 27 octombrie 1918.
[11] *Ibidem*, nr. 243, din 29 octombrie 1918 ; Geml József, *op. cit.*, p. 89.

Banatului să-şi ia soarta în propriile mâini, inclusiv de a purta tratative directe cu puterile Antantei. Ideea transformării regiunii într-o entitate autonomă începea astfel să mocnească printre unii oameni politici locali[12].

În această situaţie confuză, în cursul zilei de 30 octombrie au avut loc mai multe întruniri ale liderilor organizaţiei locale a Partidului Social Democrat. În cursul după amiezii, dr. Otto Róth şi dr. Koloman Jákobi s-au întâlnit cu primcomitele Körossy György iar în cursul serii cu locotenent colonelul Bartha Albert, şeful Statului-Major al Comandamentului militar local, care a prezentat ultimele ştiri referitoare la dezastrul militar al armatei. Pentru a feri zona de confruntări militare şi pentru a imprima un curs controlat al evenimentelor, cei trei au ajuns la concluzia că proclamarea unei autonomii limitate în cadrul statului maghiar putea fi o soluţie adecvată. Deoarece a doua zi urma a avea loc o nouă demonstraţie protestatară, s-a ajuns la concluzia că se putea profita de ea pentru atingerea obiectivului propus[13].

Ziua de 31 octombrie s-a dovedit a fi deosebit de agitată pentru oraşul de pe Bega. Încă în cursul dimineţii, prim-comitele Körossy a primit o notă telegrafică din partea Consiliului Naţional Maghiar care preluase puterea la Budapesta, în care se solicita ca autorităţile locale să recunoască acest for central şi să constituie Consiliului Naţional Maghiar comitatens. Pentru aceasta, la orele 10, el a convocat la o primă consultare la primărie pe toţi fruntaşii politici locali. Întruniţi în biroul primarului Geml József, aceştia au căzut de acord asupra unei liste de 20 de persoane, reprezentând liderii organizaţiilor politice locale şi au hotărât ca la orele 16 să se reunească într-un cadru festiv, pentru a constitui oficial Consiliul Naţional Maghiar al comitatului Timiş[14].

Între timp şi baronul Hordt, comandantul militar al garnizoanei a primit un aviz telefonic de la Viena, din partea Marelui Stat Major General al armatei imperiale privind constituirea consiliilor militare. Pentru menţinerea ordinii, împăratul Carol luase

---

[12] W. Marin, *Unirea din 1918 şi poziţia şvabilor bănăţeni*, Timişoara, Editura de Vest, 1978, p. 58-59.
[13] *Ibidem.*
[14] Geml József, *op. cit.*, p. 94.

în noaptea de 30 spre 31 octombrie hotărârea de a se constitui consilii militare pe naţionalităţi. În înţelegere cu lt. col. Bartha Albert, baronul Hordt a convocat pentru ora 11, în sala mare a Cazinoului militar pe toţi ofiţerii aflaţi în localitate. La întrunire au fost invitaţi şi câţiva fruntaşi locali ai Partidului Social Democrat printre care s-au numărat Otto Roth, Alfred Pinker şi Leopold Somló. În faţa câtorva sute de participanţi, baronul Hordt a citit telegrama menţionată, care anunţa libertatea tuturor celor aflaţi sub arme de a se constitui în consilii militare naţionale. Vestea a surprins pe cei prezenţi. În această atmosferă de nedumerire, la tribună a urcat Otto Róth şi a comunicat că potrivit informaţilor sosite în cursul dimineţii din Budapesta, revoluţia a izbucnit pretutindeni, regele Carol al IV-lea a abdicat, comanda militară locală va trece în mâinile lt. colonelului Bartha. El a explicat apoi necesitatea înfiinţării unui Sfat al Poporului, care urma să cuprindă reprezentanţi ai tuturor naţionalităţilor existente în zonă. Şi-a încheiat alocuţiunea cu cuvintele: *Trăiască Republica*. Majoritatea ofiţerilor, după ce l-au aplaudat şi-au îndepărtat de pe chipiuri rozeta cu inscripţiile monarhului[15].

Printre ofiţerii prezenţi în sală se aflau şi cei de naţionalitate română. Sesizând intenţia lui Roth, fruntaşul român avocat dr. Aurel Cosma, mobilizat cu gradul de căpitan, şi-a dat seama că trebuia să intervină. După ce s-a urcat pe tribună, el a făcut cunoscut în limba germană, că militarii români aflaţi în garnizoană se vor conforma întocmai dispoziţiilor primite şi vor constitui un Consiliu Militar Naţional Român. Peste ani, rememorând acele momente istorice, Otto Róth sublinia într-un interviu acordat publicaţiei „Temesvarer Zeitung" că: „dl. dr. Aurel Cosma, evident că a aşezat idealul cel mai înalt al fiecărui om politic român: România Mare. Şi a făcut-o evident, într-un timp, într-un loc şi într-un mod foarte riscant. Eu m-am jucat cu viaţa mea proclamând republica în conferinţa aceea a ofiţerilor din 31 octombrie 1918 şi numai după consumarea faptei, mi-am dat seama că atunci, din cei 700 de ofiţeri prezenţi nu s-a găsit nici unul, care să fi tras sabia fie pentru Habsburgi, fie pentru contele Tisza. Dar tot aşa puteau să-l taie bucăţi acolo şi pe Cosma, deoarece el a fost singurul, care sărind pe tribuna scenei din sala cazinoului militar

[15] Geml József, *op. cit.,* p. 92-93 ; „Drapelul", XVIII, nr. 112, din 20 octombrie/ 2 noiembrie 1918.

în sala îmbibată de o atmosferă pătimaşă a tunat: *Români, după mine*! şi *Trăiască Sfatul Naţional Român*!"[16].

Micul grup de ofiţeri români s-a retras apoi în sala mică a restaurantului „Kronprintz", aflat în apropiere şi s-a constituit într-un *Consiliu Militar NaţionalRomân*. Mărturiile vremii consemnează numele colonelului Jivan din Caransebeş, locotenent-coloneilor Iosif Musteţiu, Miron Şerb, Sebastian Brânduşa, maiorului Murariu, căpitanului avocat dr. Aurel Cosma, căpitanului auditor avocat dr. Ioan Popovici, căpitanului avocat dr. Lucian Georgevici, locotenenţilor avocat dr. Iustin Nemeth, avocat Tit Mălaiu, Vasile Eremiciu, Sever Barbura. Conştienţi că fără o bună organizare militară şi fără sprijinul locuitorilor români din satele învecinate nu se vor putea impune, s-a stabilit ca pe plan local, comanda militară să fie preluată de către lt. colonelul Miron Şerb, care deţinuse până atunci mai multe funcţii importante în cadrul unor unităţi locale ale armatei austro-ungare. Căpitanului avocat dr. Lucian Georgevici i-a revenit misiunea de a coordona activitatea de organizare a formaţiunilor militare româneşti în localităţile din jur, avându-se în vedere faptul că de-a lungul anilor în calitate de avocat se bucura de un mare prestigiu în satele din împrejurimi. În încheiere, cei prezenţi l-au ales în funcţia de preşedinte pe dr. Aurel Cosma, liderul organizaţiei comitatului Timiş al Partidului Naţional Român şi au redactat un *comunicat-declaraţie*. Documentul a fost formulat de către Aurel Cosma şi Ioan Popovici. Consiliile militare naţionale şi muncitoreşti din localitate aflate în curs de constituire erau informate că: 1. Ofiţerii şi soldaţii români care se găseau pe teritoriul comandamentului militar al garnizoanei Timişoara „declară astăzi Consiliul Naţional al soldaţilor de constituit" 2. Atitudinea lor va fi întru toate conformă cu „rezoluţia Marelui Sfat Naţional Român, la care ne ataşăm cu credinţă neschimbată"; 3. Militarii români subliniau că vor contribui „în orice moment şi cu promptitudine la păstrarea ordinii interne şi a liniştei"[17]. Documentul a fost apoi semnat de către toţi cei prezenţi şi pus la dispoziţia opiniei publice

[16] „Nădejdea", IX, nr. 683, din 26 septembrie 1927. Este preluat interviul lui Otto Roth acordat publicaţiei „Temesvarer Zeitung", 25 septembrie 1927.

[17] „Nădejdea", IX, nr. 683, din 26 septembrie 1927 ; I . Clopoţel, *Misiunea istorică a gărzilor naţionale în luptele de dezrobire din 1918*, Bucureşti, 1943, p. 15-16.

prin intermediul presei locale. La punctul al doilea declaraţia făcea aluzie la Marele Sfat Naţional Român Central, despre care cei prezenţi se pare că în acel moment nu aveau nicio informaţie (Consiliul Naţional Român Central s-a constituit în noaptea de 30/31 octombrie la Budapesta). Prevăzători, ofiţerii avocaţi români întruniţi şi-au dat seama încă din primul moment că pentru o reuşită deplină, activitatea tuturor consiliilor militare naţionale româneşti ce urmau să se constituiască în garnizoanele cu populaţie românească din Transilvania, Banat, Crişana, Sătmar şi Maramureş trebuiau conduse unitar. În cursul serii, cei prezenţi au redactat o telegramă pe care au expediat-o lui Teodor Mihali preşedintele Clubului parlamentar român în care subliniau faptul că „ofiţerii şi soldaţii români din garnizoana Timişoara şi cei de pe teritoriul comandei militare a Timişoarei s-au constituit în consiliu militar naţional român, care ţine să vă aducă la cunoştinţă că aceşti ofiţeri şi soldaţi stau solidari la dispoziţia Consiliului Naţional Român ales de organele poporului nostru român”[18]. Pentru a se consulta şi acţiona în funcţie de evoluţia evenimentelor locale, militarii români au hotărât să se reunească în acelaşi loc în cursul după amiezii.

Între timp, după ce au părăsit întrunirea ofiţerilor, reprezentanţii social-democraţilor s-au reunit într-o şedinţă cu ceilalţi fruntaşi ai organizaţiei P.S.D. Timişoara şi au luat hotărârea ca manifestaţia şi mitingul ce urmau să aibă loc peste puţin timp să fie folosite pentru proclamarea republicii. Conform scenariului pregătit, după ce încetaseră munca, câteva sute de timişoreni cu zeci de drapele roşii în mâini s-au îndreptat la orele amiezii spre Piaţa Libertăţii pentru a participa la mitingul anunţat. Circulaţia tramvaielor încetase iar cea mai mare parte a magazinelor din apropiere îşi închiseseră porţile. În sala festivă a Primăriei, liderii politici locali, sub presiunea străzii au aprobat propunerea reprezentantului social-democrat Franz Geistlinger de constituire a *Sfatului poporului din Banat* care urma să preia conducerea provinciei. În fruntea noului organism politic au fost desemnaţi doi conducători: comisar civil Otto Róth, iar comisar militar Bartha Albert. Din balconul Primăriei, cei doi s-au adresat mulţimii, comunicând hotărârile luate. În intervenţia sa, Róth a precizat că:

[18] „Drapelul”, XVIII, nr. 112, din 2 noiembrie 1918.

„Revoluţia a venit, dar de acum s-a şi încheiat. Noi am arătat lumii, noi am arătat urmaşilor noştri că poporul Banatului şi al Timişoarei a ştiut să-şi cucerească republica şi un viitor mai bun fără vărsare de sânge”[19]. După discursul lui Bartha, fanfara garnizoanei a intonat imnul de stat maghiar şi imnul Franţei. A urmat adunarea generală municipală în care Sfatul Poporului a fost considerat ca exponent al Consiliului Naţional Maghiar constituit la Budapesta în ziua de 25 octombrie şi care preluase puterea începând cu ultima zi a lunii octombrie.

Informat despre constituirea Consiliului Militar Naţional Român, comisarul militar Bartha l-a invitat pe Aurel Cosma la o întrevedere în timpul căreia i-a solicitat concursul. Cu acest prilej, fruntaşul român a precizat că potrivit comunicatului difuzat anterior, vor putea colabora pe linie militară numai în conformitate cu punctul al treilea referitor la apărarea ordinii publice interne.

Acţiunea militarilor români a găsit un larg ecou atât în cartierele oraşului cât şi în localităţile din împrejurimi. Din toate părţile au început să sosească locuitori români de toate vârstele, dornici de a fi martori oculari la derularea evenimentelor istorice începute în cursul dimineţii. Conform cu cele stabilite anterior, la orele 17, Consiliul Militar Naţional Român s-a reunit tot în sala mică a hotelului menţionat. Militarilor prezenţi în cursul dimineţii li s-au alăturat acum şi avocaţii: dr. Pompiliu Cioban, dr. Ioan Doboşean, dr. George Adam, protopopul Ioan Oprea, Dimitrie Balaş consilier la înalta curte de casaţie a Ungariei şi alţi fruntaşi locali. Atmosfera era însufleţită, sala arhiplină, iar la intrare aştepta o mare mulţime. Pentru organizarea locuitorilor români din satele de pe cuprinsul comitatului s-a luat hotărârea ca în fiecare plasă să fie trimis câte un ofiţer. El avea ca sarcină principală să organizeze o formaţiune militară în fiecare localitate rurală. Comanda generală a gărzilor naţionale româneşti ce urmau să ia fiinţă revenea conform hotărârilor stabilite în cursul dimineţii, căpitanului în rezervă dr. Lucian Georgevici care urma să fie ajutat de locotenent avocat dr. Iustin Nemeth. După ce s-a trecut în revistă derularea evenimentelor din ultimele ore, cei prezenţi au desemnat un comitet executiv. El avea în componenţă pe dr. Aurel Cosma, Sebastian Brânduşa, Ioan

[19] William Marin, *op. cit.*, p. 63.

Popovici, dr. Lucian Georgevici, Sever Barbura, Titu Mălaiu şi Vasile Eremiaş. Din acel moment, Consiliul Militar Naţional Român activa în calitate de Consiliul Naţional Român al comitatului Timiş[20].

Toţi cei prezenţi s-au îndreptat apoi în acordurile cântecului *Deşteaptă-te, române!* spre Piaţa Libertăţii aflată în apropiere şi au organizat un miting în faţa Primăriei. Urcat pe o masă adusă dintr-un birou, dr. Aurel Cosma a ţinut un discurs înflăcărat, cerând asistenţei să-şi unească eforturile sub conducerea Consiliului Militar Naţional Român. „Am şi acuma înaintea ochilor tabloul grandioasei adunări naţionale din faţa Primăriei oraşului Timişoara. Regretatul avocat dr. Aurel Cosma vorbind înflăcărat mulţimii"[21], va relata mai târziu un participant la întrunire. În ropote de aplauze, mulţimea a manifestat apoi pe străzile oraşului până noaptea târziu. „Şi încă în aceeaşi seară - îşi amintea şi dr. Otto Róth în interviul amintit - se cutremurau străzile sub pasul puternicelor sale gărzi, care cu el în frunte se duceau la Primărie cântând *Deşteaptă-te, române!* şi aclamau România Mare"[22].

Organizarea militarilor români a fost urmată în scurt timp şi de reprezentanţii celorlalte naţionalităţi bănăţene. Astfel, militarii de naţionalitate maghiară vor constitui Consiliul Militar Naţional Maghiar, care, relata gazeta „Drapelul", „şi-a ales în funcţia de preşedinte pe vicecolonelul Albert Bartha şi imediat a luat asupră şi comanda din mâinile generalului baron Hordt"[23].

La fel au procedat şi militarii de naţionalitate germană care şi-au constituit un Consiliu Militar Naţional Şvăbesc în frunte cu locotenent- colonelul Bela Fuchs, căpitanul Raedinger Peter, locotenentul Franz Neff, medic primar dr. Lenhardt Iosif, locotenent dr. Schira Endre şi cinci soldaţi. La sfârşitul întrunirii, cei prezenţi au redactat un document pe care l-au predat publicităţii în care făceau cunoscut că „prin înfiinţarea acestui Sfat militar, emanat dintr-o hotărâre a comandamentului militar, nu voim să provocăm stări

---

[20] Radu Păiuşan, *Mişcarea naţională din Banat şi Marea Unire*, Timişoara, Editura de Vest, 1993, p. 114-115.

[21] „Unirea română", II, nr. 385, din 26 septembrie 1932.

[22] „Nădejdea" , IX, nr. 683, din 26 septembrie 1927 ; R. Păiuşan, *op. cit.,* p. 113-114.

[23] „Drapelul", XVIII, nr. 112, din 2 noiembrie 1918. În fruntea Consiliului Militar Naţional Maghiar au fost aleşi alături de Bartha Albert, Braun Zsigmond, Kovács Ödön, Szenes Jenő, Baumann Károlyi, Roosz Péter şi Homas Lajos.

asemănătoare celor din Rusia, ci vrem să creăm ordine şi siguranţă ca să apărăm hotarele noastre ameninţate. Acest sfat militar a fost ales de către ofiţeri şi soldaţi, în înţelegere cu sfaturile militare maghiar, român şi sârb din Banat şi exercită puterea supremă militară din încredinţarea Sfatului Naţional Maghiar din Budapesta"[24]. În încheiere, documentul sublinia că sfatul va trebui sa fie întregit cu Sfatul civil şvăbesc care va avea menirea de a conduce soarta poporului şvăbesc din Banat şi căruia îi vor fi subordonate toate sfaturile comunelor germane.

Peste 3 zile, membrii săi se vor reuni în sala mare a restaurantului „Kronprinz" şi alături de mai mulţi fruntaşi civili vor alege un Consiliu Naţional Şvăbesc care şi-a propus să coordoneze activitatea şvabilor din întreaga Ungarie de sud. Cu acest prilej, după cuvântarea rostită de colonelul Albert Fuchs, locotenentul-major Franz Neff a prezentat un raport cu privire la activitatea desfăşurată de militarii şvabi. În continuare, avocatul dr. Kaspar Muth a făcut propuneri pentru componenţa noului organism politic şi desemnarea reprezentanţilor în Sfatul Poporului. Andreas Schira a propus luarea unor măsuri în vederea organizării unor consilii şvăbeşti locale. Propunerea a fost acceptată şi în acest sens cei prezenţi au formulat un *Apel* care a fost adresat tuturor conaţionalilor de a se organiza în toate comunele din Banat şi Bacica[25]. În cursul zilelor următoare se vor constitui consilii şvăbeşti în aproape toate localităţile bănăţene în care locuiau familii de şvabi.

La 31 octombrie s-a constituit şi Consiliul Militar Naţional Sârb. În funcţia de preşedinte onorific a fost ales episcopul timişorean Gheorghe Letić, în cea de preşedinte executiv generalul Svetozar Davidov, de vicepreşedinte Mladen Pilić, iar ca secretar Giura Terzin.[26] Cu acest prilej, episcopul Letić a subliniat faptul că în acele momente sârbii bănăţeni trebuie să acţioneze hotărât în

---

[24] Nicolae Ilieşiu, *Timişoara - monografie istorică*, Ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Planetarium, Timişoara, 2003, p. 108-109.

[25] „Temesvári hirlap", XVI, nr. 248, din 3 noiembrie 1918, nr. 249, din 5 noiembrie 1918; „Temesvarer Zeitung", LXVII, nr. 248, din 5 noiembrie 1918.

[26] Alături de cei menţionaţi, publicaţia „Temesvári hirlap" menţiona numele lui Giaconović Eta, Stoiaković Svetislav, Bogdanov Vasa, Stoicić Gheorghe şi Mihailović Svetislv, „Temesvári hirlap", XVI, nr. 246, din 1 noiembrie 1918.

favoarea intereselor lor[27]. Ca şi celelalte consilii militare menţionate şi cel sârb şi-a desemnat delegaţi pentru Sfatul Poporului. Reuniţi a doua zi, militarii şi civilii de naţionalitate sârbă, profitând de faptul că Sfatul Poporului se părea că nu va putea asigura ordinea publică, a propus să se facă apel la forţele militare ale Antantei.

Peste câteva zile, la 10 noiembrie sârbii timişoreni vor organiza o nouă întrunire în care Mladen Pilić a declarat că dorinţa sârbilor bănăţeni este de a trăi într-un stat iugoslav. Cu acest prilej, el a precizat că ostaşii sârbi care deja trecuseră Dunărea şi înaintau spre Timişoara vor fi întâmpinaţi cu căldură nu numai de conaţionalii săi ci şi de românii bănăţeni în calitate de aliaţi[28].

Legat de constituirea consiliilor naţionale militare din Banat gazeta „Drapelul" consemna că „unele aclamau deja republica, altele tind la închegarea Ungariei de sud ca o provincie separată doritoare a încheia mai repede pacea, ca teritoriul pe care răsună deja tunurile să nu devină acum la spartul târgului încă teatrul crâncenelor pustiiri ale războiului"[29].

Sintetizând evoluţia evenimentelor, publicaţia social-democrată timişoreană „Volkswille" consemna că „în foarte mare grabă, parcă ar fi vorba de a recupera repede cele de mult pierdute, au luat fiinţă sfaturi naţionale şi populare pentru a-şi făuri independenţa naţională. Maghiarii, germanii, românii şi sârbii proclamă lupta pentru dezvoltarea lor naţională, chemând întreaga lume civilizată pentru sprijinirea îndeplinirii revendicărilor lor drepte"[30].

Între timp, la 1 noiembrie 1918 în sala festivă a Primăriei s-a constituit Sfatul Poporului din Banat. În componenţa sa au intrat: reprezentanţi ai fostului consiliu municipal, ai consiliilor naţionale militare, ai muncitorimii (în aceeaşi zi la Timişoara se constituise şi un Sfat Muncitoresc) şi ai partidelor care aveau organizaţii în localitate. S-a ales apoi un Comitet Executiv, care cuprindea 20 de

---

[27] Ljubivoje Cerović, *Srbi u Temišvarskom Banatu na istorijskom raskršću 1918-1919*. godine, în *Prisajedinjenje Vojvodine kraljevini Srbiji 1918*, Novi Sad, 1993, p. 116.

[28] Wiliam Marin, Ion Munteanu, Gheorghe Radulovici, *Unirea Banatului cu România,* Timişoara, Muzeul Banatului, 1968, p. 117.

[29] „Drapelul", XVIII, nr. 112, din 2 noiembrie 1918.

[30] „Volkswille", din 30 noiembrie 1918.

oameni politici locali, care urmau să se întrunească zilnic, în sala de consiliu a Primăriei.[31] Primcomiţii celor trei comitate bănăţene au comunicat că se vor subordona noului organism politic.

Încă de la începutul activităţii sale au apărut două puncte de vedere. Primcomitele considera acest organism politic subordonat total Consiliului Naţional Maghiar iar Otto Roth ar fi dorit o cât mai mare independenţă. În faţa dificultăţilor ivite în încercarea de a controla întregul Banat el va accepta subordonarea faţă de Budapesta. În urma unei călătorii în capitala maghiară, Róth a obţinut la 8 noiembrie numirea lui Bartha în funcţia de comisar guvernamental pentru întregul Banat. După numirea acestuia în funcţia de ministru de război în guvernul Károly, Róth va fi investit la rândul său la 21 noiembrie în această calitate.

Dar situaţia din localităţile urbane cât mai ales din cele rurale scăpase de sub control. Au loc spargeri, devastări şi jafuri. În cursul nopţii de 31 octombrie spre 1 noiembrie, bande de răufăcători au deteriorat Uzina electrică şi astfel oraşul Timişoara a rămas în întuneric. La adăpostul acestuia au fost jefuite câteva pensiuni, poşta şi mai multe instituţii publice. Pentru restabilirea ordinii s-a apelat la elevii şcolii militare de subofiţeri, care au dus adevărate lupte de stradă cu bandele de hoţi la care se alăturaseră şi câţiva localnici. În urma ciocnirilor şi-au pierdut viaţa mai multe persoane iar câteva zeci au fost rănite[32].

Descriind atmosfera care domnea pe străzile oraşului în acele zile un martor ocular nota: „Pe străzile Timişorii un aspect neobişnuit îl izbeşte pe trecător. Ofiţerii armatei nu mai poartă rozeta cu însemnele monarhului ci nişte cocarde tricolore după diferite sfaturi naţionale. Sfaturile naţionale româneşti, maghiare, sârbe şi germane îşi dispută întâietatea. Deocamdată sunt în expectativă, căci în oraş izbucnesc tulburări care trebuiesc reprimate. O adunătură de puşcăriaşi evadaţi, de prizonieri şi de haimanale atacă prăvăliile de lângă gară. Şcoala de ofiţeri din localitate angajează lupte cu ei şi trag salve în plin. Oraşul e în stare de alarmă, gloanţele şuieră pe lângă urechile trecătorilor. Locuitorii

[31] Nicolae Ilieşiu, *op. cit*., p.108; Geml József, *op. cit.,* p. 94.

[32] „Temesvári hirlap", nr. 247, din 2 noiembrie 1918; Nicolae Ilieşiu, *op. cit*., p. 111.

sunt opriţi pe stradă, duşi cu forţa în cazărmi unde li se dau arme ca să lupte împotriva bandiţilor. Mişcare febrilă pe străzi, ofiţeri care strigă cu sabia scoasă şi cu revolverele gata de tir. Se aduc oameni legaţi cu funie cu sutele. Ofiţerii sunt degradaţi pe stradă”[33].

În scurt timp, flăcările revoltei se întind cu repeziciune pe cuprinsul întregului Banat. După destrămarea unităţilor militare austro-ungare, zeci de mii de soldaţi şi ofiţeri au început să se reîntoarcă acasă. O mare parte a lor şi-au păstrat armamentul din dotare. Într-o adresă a Ministerului de Război ungar la începutul lunii noiembrie către subprefecţii din comitate, se arăta că în ciuda apelurilor şi a ordinelor date, soldaţii care se reîntorceau acasă cu arme, muniţii şi echipament refuzau să le predea. Ministerul cerea insistent să facă totul pentru a ridica de la aceşti soldaţi efectele militare şi în special armele şi muniţia. Concomitent s-au răzvrătit şi soldaţii din interiorul ţării. După ce au dezarmat pe ofiţerii care se împotriveau, ei au părăsit cazărmile s-au alăturat celor întorşi de pe fronturi şi s-au îndreptat spre casele lor[34].

Consemnând derularea evenimentelor la Lugoj, centrul politic şi administrativ al comitatului Caraş-Severin, publicaţia amintită, „Drapelul”, consemna într-un articol intitulat *Cu cocarde şi flori*: „Vineri[35] dimineaţa a pătruns la Lugoj ştirea despre marile evenimente ale zilei premergătoare, aduse de soldaţii ce veneau de la Timişoara, Seghedin şi Vârşeţ. Şi ca lovirea unei vergele magice, au aclamat pacea şi orientarea naţională a popoarelor. Încă în decursul înaintea amenzii au îndepărtat soldaţii rozetele de pe chipie, înlocuindu-le cu cocarde naţionale şi cu flori. Cum n-a sosit trenul de dimineaţă de la Budapesta, nici trenul accelerat de noapte, nu avea publicul doritor de a şti ce se petrece, alt izvor decât spusele soldaţilor, cari bine înţeles nu puteau cuprinde evenimentele în mărimea lor. S-au lansat şi lozinci republicane, convoaie de tineri parcurgeau stradele, aclamând republica, dar sentimentul general ce

---

[33] William Marin, Ioan Munteanu, Gheorghe Radulovici, *Unirea Banatului cu România*, p. 274.

[34] Constantin Enea*, Aspecte ale descompunerii armatei austro-ungare (dezertări şi răscoale ale soldaţilor din Transilvania 1914 - 1918),* în *Acta Musei Napocensis*, Cluj-Napoca, V, 1968, p. 285-286.

[35] 1 noiembrie 1918.

bucură mai mult este că s-a gătat bătaia şi acum se pune pace! După mai bine de patru ani de crâncen război! Şi constatăm cu plăcere că deşi bucuria a erupt cu puterea elementară, n-a fost înregistrat în cursul zilei nici un act de tulburare”[36].

În scurt timp însă situaţia a scăpat de sub control în multe sate ale comitatului. Sute de soldaţi, subofiţeri şi ofiţeri au părăsit cazărmile din garnizoanele zonei şi cu armamentul din dotare s-au îndreptat spre case lor. În multe localităţi, cei reîntorşi au constatat numeroase abuzuri ale autorităţilor locale: plata ajutoarelor de război nu se făcuse corect de către notari, mărfurile de larg consum fuseseră speculate de către negustori în colaborare cu primarii, iar rechiziţiile de animale şi produse alimentare întreprinse de către echipe mixte alcătuite din jandarmi şi militari lăsaseră familiile lor fără cele necesare traiului de zi cu zi. Revoltaţi de toate aceste abuzuri, ei au considerat că venise vremea să-şi facă singuri dreptate şi au trecut la alungarea prin forţă a tuturor celor pe care îi considerau vinovaţi. Profitând de situaţia creată, în mai multe localităţi, elemente turbulente certate cu legea au spart depozite, magazine şi au devastat bănci, instituţii publice precum şi casele unor familii mai înstărite.

Potrivit informaţiilor culese de la mai mulţi martori oculari ai evenimentelor acelor zile, care au avut loc în satele de pe Valea Almăjului, profesorul Liviu Smeu din Bozovici consemna faptul că: „Toţi soldaţii aflaţi în garnizoana Biserica Albă, cum aflară de ordinul de încetare a focului pe toate fronturile, s-au considerat liberi şi, fără să dea socoteală cuiva, au plecat înarmaţi şi cu echipamentul militar spre vetrele lor. Nu-şi mai văzuseră casele de 4 ani. Se auzise în toate satele din Almăj că s-a pus pacea şi că au sosit la Bozovici *cătanele* de la Biserica Albă. Era ziua de 2 noiembrie 1918. Prima grupă care se reîntorsese în Almăj pe ruta Biserica Albă - Cheile Nerei - Şopotul Nou a fost condusă de sergentul Solomon Rotariu din Prigor, caporalul Ion Boloantă din Prilipeţ şi Nicolae Stângu din Mehadia; în total erau 60 soldaţi. La Bozovici, cătanele traseră la Pretură. Dar primpretorul Argalash fugise din comună, împreună cu ceilalţi funcţionari unguri. De la Pretură s-au dus la închisoarea contravenţională din cazarmă, i-au spart porţile dezarmând pe cei

[36]„Drapelul”, XVIII, nr. 112, din 2 noiembrie 1918.

doi paznici şi au eliberat pe ultimii deţinuţi. În această închisoare îşi ispăşeau pedeapsa cei condamnaţi de Judecătoria şi Pretura din Bozovici până la 15 zile închisoare. Cătanele au trecut apoi la postul de jandarmi unguri din casa lui Voica Pîşlea şi le-au luat armele şi muniţiile... Începuse marea răfuială, şi la Bozovici, şi în celelalte sate. Oamenii au devastat depozitul de ţuică a lui Constantin Burdea[37] şi au distrus toate instalaţiile; au devastat băncile din centrul comunei unde le era întabulată averea; apoi judecătoria, ca să se stingă nedreptăţile. Au luat fiecare ce a putut din marea prăvălie a lui Sperger, de unde se primeau şi articole raţionalizate; s-a mai trecut şi pe la alte prăvălii. Freamătul răzmeriţei rămasă în Almăj sub denumirea de *revoluţie,* se înteţise pe măsură ce venea mulţimea de oameni de prin satele almăjene... S-au tăiat toate liniile telefonice, aşa că Almăjul rămăsese izolat de restul lumii. Pe sate, răfuielile s-au concretizat în omorârea vitelor, incendierea iernaticului, a sălaşelor şi tăierea moşiilor de pomi fructiferi a celor înstăriţi. Din toate satele notarii şi primarii fugiseră. Încăpând armele în mâna tuturor chiar şi a nevârstnicilor s-au înmulţit ameninţările cu moartea şi furturile de prin casele oamenilor. Începuseră să se taie până şi pădurile de scut din jurul satelor”[38].

Evenimente asemănătoare celor din satele almăjene au avut loc şi în alte zone ale comitatului[39]. Pentru stoparea acestor acţiuni anarhice care ameninţau să se extindă pe cuprinsul întregului comitat, vicecomitele Aurel Issekutz a convocat la o consfătuire, în ziua de 2 noiembrie, personalităţile cele mai influente ale oraşului precum şi reprezentaţii organizaţiilor politice locale ale partidelor politice. Printre ei s-au numărat şi liderii organizaţiei comitatense a

---

[37]Constantin Burdia, fost primar şi deputat guvernamental al Caransebeşului, obţinuse în anul 1916, din partea guvernului, concesiunea de a achiziţiona prunele şi a prelucra ţuica în zonă. Astfel, locuitorilor li s-a interzis fabricarea ţuicii şi comercializarea ei pe piaţă, singurul venit ce le mai rămăsese pentru achiziţionarea unor bunuri necesare traiului de zi cu zi.

[38]Liviu Smeu, *Contribuţii la istoria Almăjului*, Bucureşti, Editura Litera, 1977, p. 132. Într-un articol publicat în gazeta lugojană „Drapelul”, Valeriu Braniște justifica aceste acțiuni „drept consecințele unor dureri înăbușite care au izbucnit după atâția ani de război și privațiuni, determinând pe locuitori să-și facă singuri dreptate”. „Drapelul”, XVIII, nr. 116, din 12 noiembrie1918.

[39] William Marin, Ion Munteanu, Gheorghe Radulovici, *op. cit.,* p. 133-140.

Partidului Național Român, între care figura și cunoscutul avocat local dr George Dobrin.[40] Întrucât militarii Regimentului 8 honvezi aflați în garnizoană, în majoritate români, plecaseră spre casele lor, iar jandarmeria și poliția locală nu mai putea controla situația, vicecomitele a solicitat sprijinul celor prezenți pentru apărarea ordinii publice prin organizarea unor gărzi civile.

În acest context, fruntașii români lugojeni convoacă pentru a doua zi o întrunire națională. Vom încerca să surprindem derularea ei, conform relatărilor apărute în presă[41]. Inițial, organizatorii îşi propuseseră ca întrunirea să aibă loc în pavilionul hotelului „Concordia". Cu toate că timpul era nefavorabil, la ora zece, ora stabilită, se adunase un număr foarte mare de români lugojeni şi locuitori din satele din împrejurimi. În această situație întrunirea s-a desfăşurat sub cerul liber. Cuvântul de deschidere a fost rostit de către dr. Valeriu Branişte. În calitate de preşedinte a fost ales episcopul greco-catolic dr. Valeriu Traian Frenţiu, iar în cea de notari: avocat dr. Trifon Laţia, profesor dr. Victor Bârlea şi Alexandru C. Vasile. Alături de cei menţionaţi mai sus, în prezidiul adunării a luat loc şi maiorul Remus Dobo care la 31 octombrie 1918 devenise preşedintele Consiliului Militar Național Român din garnizoana Lugoj.

După ce a salutat pe cei prezenţi, episcopul Valeriu Traian Frenţiu a adresat un apel călduros publicului adunat „pentru păstrarea în aceste vremuri de mari prefaceri cumpătul cum se cuvine unui popor creştin crescut la sânul bisericii"[42].

---

[40] Jakabffy Elemér, *A magyar állomhatalom utolsó hónapjai Krassó- Szörény vármegyében*, Lugoj, Tipografia Husvéth şi Hoffer, 1938, p. 18-19.

[41] „Regretăm mult, că în lipsa de stenografi nu suntem în situaţia de a da frumoasele discursuri, ce s-au rostit la adunare. În însufleţirea generală nici note nu s-au făcut după vorbitori, aşa că ne este cu neputinţă a reconstitui şi palid mersul ideilor din aceste discursuri, zămislite sub însufleţirea generală, discursuri care nu numai că au fost rostite, ci trăite de întreaga adunare, fiind fiecare cuvânt rupt din sufletul întregii adunări. Toţi au gândit şi simţit la fel şi oratorii au dat numai glas acestei cugetări şi simţiri unitare, contopite într-o singură voinţă. A fost o adunare frumoasă şi impozantă" - sublinia redacţia gazetei „Drapelul" în numărul 113, din 5 noiembrie 1918.

[42] *Ibidem.*

În cuvântul său care a durat aproape o oră, Valeriu Branişte a subliniat faptul că era prima adunare publică a românilor lugojeni după declanşarea războiului. Potrivit relatărilor presei „între continue aclamaţiuni expune cum din sălbăticia războiului se înalţă soliile mântuitoare ale preşedintelui Wilson, cărora se închină astăzi toate popoarele, în condiţiile păcii lumii, întemeiate pe libertate şi deplina proprie ocârmuire a tuturor popoarelor fără stăpâni şi stăpâniţi, arătând apoi pe larg rostul declaraţiei citite în Dietă prin care s-a anunţat constituirea naţiunii române în consiliul naţional".

A urmat expunerea profesorului dr. Victor Bârlea care „în cuvinte alese arată deosebita importanţă a momentului istoric prin care trecem. Astăzi toţi trebuie să avem sus inimile, ca pregătiţi sufleteşte şi cu demnitatea unui popor conştient, să facem faţă vremurilor grele de tranziţie prin care trecem la învierea naţională. Să ne ferim de fapte nesocotite - a subliniat el în final - să ne păstrăm cinstea naţională şi să fim cu încredere neclintită faţă de conducătorii noştri, întruniţi în consiliu naţional român, fiind aceşti bărbaţi depozitarii încrederii şi voinţei libere a poporului nostru".

Legat de cuvintele rostite de către cunoscutul avocat făgeţean dr. George Gârda se consemna: „Urmează, între aplauze, locotenentul dr. George Gârda, poetul nostru bănăţean, înrolat de la începutul războiului, ca într-un discurs pătrunzător bogat în imagini vii luate din viaţa poporului, să facă apel la înrolarea în primul batalion românesc, a cărui menţiune, nu este continuarea războiului, ci asigurarea operei păcii pe acest teritoriu, primejduit de bande de tăciunări şi jefuitori. Să ne apărăm avutul - a subliniat el - căci e pagubă naţională fiecare fir de grăunte distrus de vandalismul, ce trece şi pe hotarele comitatului nostru. Să grăbească toţi cei ce pot purta arme să ne păzim avutul şi să asigurăm pentru toţi siguranţa personală şi averii, fără privire la naţionalitate şi confesiune. Să fie mândri feciorii acestui prim batalion românesc al păcii, gândindu-se, că odată la bătrâneţe, stând la gura cuptorului şi legănând pe genunchi nepoţii, vor putea povesti că au făcut parte din primul batalion romanesc"[43].

[43] *Ibidem.* Cu multă satisfacţie s-a derulat momentul înfiinţării Gărzii Naţionale Române cu efectivul unui batalion. „Ofiţerii şi soldaţii acestui batalion românesc - consemna în continuare gazeta citată - care erau de faţă cu cocarde naţionale pe

Ultima cuvântare a fost rostită de avocatul dr. George Dobrin care a subliniat faptul că pentru acţiunea pornită sunt necesare şi mijloace materiale. În acest sens el „a propus un impozit naţional, o coroană de suflet, ca astfel să avem la îndemână cele trebuitoare pentru primul pas propus”[44].

Întrunirea a luat sfârşit într-o atmosferă entuziastă: „Spontan intonează mulţimea imnul naţional *Deşteaptă-te, române!*, stând toţi în picioare cu capetele descoperite. Au fost momente de sfântă emoţiune. După aceea, mai aclamând mulţimea pe militari şi pe oratori, s-au îndepărtat cu toţii la ale lor, fără nici un incident tulburător[45].

---

chipiu, au făcut obiectul celor mai călduroase aclamaţiuni, iar vorbitorul lor, căpitanul (mai sus se menţionase că avea gradul de căpitan) dr. George Gârda, a trezit lacrimi de emoţie, când a făcut din adâncul inimii sale româneşti, apelul să se înroleze feciorii români în primul batalion românesc”.

[44]*Ibidem.* La rubrica *Informaţiuni* gazeta lugojeană consemna faptul că: „După poeticul discurs al domnului dr. George Gârda, în care făcea apel la înrolarea în batalionul românesc, se desface din public domnul asesor al epitropiei orfanale C. Tunei şi mergând drept spre masa unde sta dl. maior şi comandant al batalionului romanesc Remus Dobo zice: *Domnule maior, aici mi-i scutirea de serviciu armat, o înapoiez şi intru în batalionul românesc*; alt moment - după discursul domnului dr. George Dobrin, care propusese un impozit naţional de o coroană de suflet pentru crearea unui fond naţional în scopul acoperirii speselor ce se vor ivi, s-au anunţat îndată contribuenţi benevoli şi pe scurta cale de la grădina „Concordia” până la locuinţa domnului dr. Valer Branisce i s-au înmânat pe stradă contribuiri, care se urcă la suma de1761 coroane, mai contribuindu-se în acelaşi răstimp şi la mâna domnului dirigent al „Albinei”, Dominic Raţiu 221 coroane. Iar domnul avocat dr. Corneliu Antal a adus din comuna Cireş suma colectată de 2470 coroane (la care a contribuit domnia sa cu 1000 coroane) punând în vedere continuarea colectei. De atunci curg mereu contribuţiile la administraţia *Drapelului*, unde se administrează deocamdată banii contribuiţi în acest scop. Despre toate sumele încasate se va da raport separat, pe care îl vom tipări în broşură”.

[45]*Ibidem.* „Dar n-ar fi completă oglinda gândirilor şi simţirilor acestei adunări - se sublinia în finalul articolului menţionat - dacă nu am remarca tabloul final, când mii de glasuri au cântat *Deşteaptă-te, Române!* Cânta vlădica între ţărani, maiorul între soldaţii săi, cânta cu mic cu mare, toţi, şi pe când cântau, pe multe feţe curgeau lacrimi de emoţie. Era cel dintâi *Deşteaptă-te, Române!*, cântat liber în adunarea publică de mii de guri, ziua sub cerul din a cărui nori se strecurau picături fine de ploaie măruntă. Plângea şi firea cu noi de bucurie, de fericire. Terminându-se cântarea, s-au resfirat toţi liniştit spre case lor, fără zgomot, fără gălăgie, doar în sufletele lor mai vibrau acordurile solemne ale imnului deşteptării noastre”.

Vom trece în revistă în continuare consideraţiile făcute de redacţia gazetei „Drapelul”[46] în legătură cu semnificaţia şi hotărârile acestei întruniri caracterizată ca „o mare manifestare naţională, un dat istoric în stăruinţa poporului nostru de a fi liber şi singur stăpân pe soarta lui. A fost o adunare frumoasă şi impozantă”.

Deşi a avut loc, după cum am văzut mai sus, într-un moment tensionat şi nu a fost prezent nici un reprezentant al forţelor de ordine publică, lucrările întrunirii s-au desfăşurat într-o ordine exemplară. Referindu-se la acest aspect se sublinia că acest fapt constituie „dovada maturităţii publicului nostru care nu-şi pierde cumpătul şi bunul simţ nici atunci când expansiunea sufletească este atât de mare ca în aceste zile de revoluţiune mondială”.

Legat de apelul autorităţilor referitor la sprijinul apărării ordinii publice se preciza faptul că: „Adunarea a comunicat, între aclamări, că în aceste zile, în care mulţi dintre cetăţenii neromâni au pierdut orientarea, lunecând pe terene, pe care le-au regretat ulterior, noi am ţinut morţiş de ordinea legală. N-am aprobat suspendarea nici unei autorităţi, ci am reclamat, ca până ce nu se vor aduce alte legi şi nu se vor aşeza alte autorităţi să se respecteze fără şovăire legile existente şi să sprijinim autorităţile în împlinirea datorinţelor lor. Dar bine înţeles, aceste autorităţi au să-şi priceapă acum corect misiunea lor, considerându-se că stând în serviciu publicului şi nu ca stăpâni ai poporului. Tocmai de aceea au să elimine din lucrarea lor considerentele politice, nefiind ele chemate a rezolva chestiile mari de la ordinea zilei şi să-şi dedice întreaga luare aminte asupra serviciului public şi garantarea ordinii legale şi a siguranţei avutului şi vieţii cetăţenilor fără nici o deosebire. În această lucrare pot conta autorităţile în această epocă de tranziţie la tot sprijinul nostru. Dacă vor nesocoti însă aceste datorinţe, se vor găsi faţă în faţă cu noi şi abia atunci poate deveni pentru noi actuala chestie, ca în interesul obştesc, în deplin acord ca toţi cetăţenii, să luăm măsuri coercitive în interesul ordinii şi siguranţei publice”.

Adunarea şi-a manifestat dezaprobarea totodată faţă de faptele iresponsabile care au avut loc în mai multe localităţi ale comitatului şi care erau puse pe seama unor locuitori români. „Am

[46] Deşi articolul nu este semnat, după stilul în care este redactat, autorul consideră că el aparţine lui Valeriu Branişte.

protestat contra concepţiei şi părerii că aceasta ar fi proprii ale poporului românesc. Acestea sunt îndeletniciri străine, generate astăzi în ţara întreagă şi provocate prin felul uşuratic şi neprevăzător cum s-a făcut deodată demobilizarea, dându-se liber prizonierilor de război, când calea spre casă le este deschisă şi întreţinerea lor lăsată în grija lor, siliţi a jefui spre a avea din ce trăi. Toate acestea după patru ani de război, în cursul cărora, mii şi mii de suflete blânde s-au sălbăticit, recăzând în stare barbară, care nu mai respectă nici viaţă nici avut. Faptele tăciunarilor şi jefuitorilor nu sunt fapte românești[47], dar sunt acuze contra războiului şi acelora, care au sforţat luptele până ce s-a cotropit întregul sistem militarist, incapabil a mai susţine ordine şi disciplină în şirele proprii. În situaţia creată, cei prezenţi aprobă propaganda pentru întărirea serviciului de siguranţă prin gardiştii civili şi aclamă tot sprijinul înfiinţării primului batalion romanesc din foştii honvezi ai regimentului 8 şi alte trupe".

Cu toate că la nivel central reprezentanţii Partidului Naţional Român şi ai Secţiei române a Partidului Social Democrat din Ungaria stabiliseră colaborarea în cadrul unui Consiliu Naţional Român Central, încă în dimineaţa zilei de 31 octombrie 1918, liderii locali ai celor două partide au luat hotărârea ca organizaţiile lor să-şi desfăşoare adunările separat. Astfel, social democraţii şi-au ţinut întrunirea în acelaşi loc în a doua parte a zilei de 3 noiembrie.

„N-a fost trebuinţă să se voteze moţiuni separate - se preciza în continuare. Într-un glas a aclamat adunarea încrederea sa neclintită în Consiliul Naţional Român constituit sub prezidiul domnului deputat Teodor Mihali a cărui pronunciament programatic a fost adus la cunoştinţa lumii şi ţării prin glasul domnului deputat Alexandru Vaida-Voevod în Dieta ţării. Şi până se va constitui în fel şi formă reprezentanţa naţională a naţiunii române nu recunoaştem îndreptăţirea altui factor a vorbi în numele nostru, afară de Consiliul Naţional Român. Acesta ne reprezintă astăzi, de la acesta aşteptăm avizul, căruia ne vom conforma întocmai. Aceasta trebuia să se spună şi s-a spus în mod elocvent şi hotărât la adunare.

[47] După cum se va constata ulterior, între cei care săvârşiseră acte reprobabile erau şi români.

Tot atât de unanim s-a luat poziţie contra eventualelor încercări de aranjamente şi tranzacţii locale şi regionale[48]. Nu singuraticele centre şi nu sub improvizaţii momentane, ci la masa verde a păcii, unde ne vom avea reprezentanţii naţionali legali, are să se decidă chestia mare a întreg neamului românesc, chestia aparţinerii sale politice şi a organizaţiei sale de stat.

Dar s-a subliniat îndeosebi şi că noi nu suntem nici revoluţionari şi nici republicani[49]. Pe noi ne însufleţeşte idealul nostru naţional, programul nostru a cărui osie este solia lui Simion Bărnuţiu din preziua adunării de pe Câmpia Libertăţii: *Libertatea naţională* pe care o vedem acum înfăptuindu-se ca răsplată a suferinţelor şi jertfelor noastre, a luptelor politice ce le-am ţinut până acum consecvent cu arma legii şi în spirit constituţional. Şi astăzi ţinem la legalitate. Suntem duşmanii anarhiei, voim ca trecerea din robia naţională la libertatea naţională să se facă în mod normal, fără zguduiri, fără nelegiuiri, fără acte pătimaşe de ură şi răzbunare nedemne de o naţiune conştientă, care respectă la toate popoarele aceleaşi drepturi pe care voieşte să le afirme pentru sine".

Aduse la cunoştinţa opiniei publice prin intermediul gazetei „Drapelul", începând cu numărul din ziua de 5 noiembrie 1918, hotărârile adunării lugojene au avut impact deosebit în rândurile comunităţilor româneşti bănăţene.

În zilele următoare în localităţile din jur a fost răspândit un *Apel chemare* intitulat *Fraţilor români*, prin care toţi cei apţi de a purta arme erau chemaţi să se înroleze în batalionul românesc lugojean.

---

[48] Se avea în vedere faptul că la 31 octombrie la Timişoara se proclamase republica, se constituise Sfatul Poporului care hotărâse crearea unor comisariate pentru fiecare comitat. „La Timişoara s-au constituit deja joi ofiţerii şi soldaţii în consilii naţionale militare separate după naţionalitate, decretând obligativitatea acestei constituiri pentru întreg teritoriul comandamentului de corp de la Timişoara. Unele consilii aclamă deja republica, altele tind la închegarea Ungariei de sud într-o provincie separată, doritoare a încheia mai repede pacea, ca teritoriul pe care răsună deja tunurile să nu devină acum, la spartul târgului, încă teatrul crâncenelor pustiiri ale războiului" - inserase gazeta lugojeană în numărul 112, din 2 noiembrie 1918.

[49] După cum am văzut, în cursul zilei de 1 noiembrie, pe străzile oraşului Lugoj, convoaie de tineri scandaseră lozinci republicane.

Pe baza informaţiilor primite în acele zile, Eöttevényi Olivér, în calitate de comite suprem al comitatului Caraş-Severin consemna la 6 noiembrie într-un *Raport* adresat cercurilor guvernante că: „La Lugoj, reşedinţa comitatului meu de la formarea guvernului popular, eforturile mele şi ale autorităţilor sunt îndreptate spre asigurarea în timpurile grele de azi, a înţelegerii paşnice între maghiarii, germanii şi românii care locuiesc aici. Acestui scop îi sunt dedicate toate măsurile luate în vederea apărării odinei publice, deoarece în urma tulburărilor apărute, din păcate mai în toate comunele de pe teritoriul comitatului, prima noastră obligaţie este restabilirea odinei publice. Nu se poate spune că unele tulburări s-ar fi îndreptat împotriva vreunei naţiuni, deoarece şi în comune pur româneşti au avut loc jefuiri. Întreaga revoltă regretabilă a reprezentat mai degrabă eruperea pasiunilor maselor dezlănţuite împotriva a tot ceea ce a reprezentat până acum ordinea şi raporturile consolidate. Este de la sine înţeles că zdrobirea anarhiei este de datoria noastră în interesul odinei legale a statului. Dar nu dispunem de forţe politice corespunzătoare. Armata în întregul comitat s-a împrăştiat şi este minim numărul acelor soldaţi care ne mai stau azi la dispoziţie. Degeaba am cerut ajutor de la Comandamentul militar teritorial din Timişoara, ni s-a răspuns că nu ni-l pot da. Jandarmeria ne stă la dispoziţie, de asemenea, într-un număr atât de mic încât aceasta nu poate fi luată în consideraţie. În mod firesc trebuie deci să asigurăm ca însăşi burghezia să se adune şi să se organizeze în gardă cetăţenească, respectiv în gardă naţională, pe care însă trebuie să o înarmăm. Nu dispunem de suficiente arme dar într-o oarecare măsură acest scop poate fi atins. Potrivit instrucţiunilor domnului ministru de război acei membri ai armatei staţionate în comitat, dar mai cu seamă în Lugoj, care nu sunt de pe aici, pleacă în localităţile de unde sunt. Aici rămân doar localnicii. Deoarece însă exact trei sferturi din populaţia comitatului sunt români este firesc ca burghezia locală, ca şi soldaţii care se întorc aici acasă, să fie în această proporţie români. A pornit deja o mişcare pentru a se organiza o armată gen miliţie cu caracter naţional român, formată din atâţia oameni câţi sunt necesari pentru asigurarea ordinii interioare. Această mişcare a creat îngrijorare în rândul populaţiei maghiare şi germane, întrucât se considera că este îndreptată

împotriva lor. Eu deci i-am convocat azi la o consfătuire pe următorii domni: Issekutz Aurel, vicecomite, Réthy Zsolt, colonel de honvezi, comandantul garnizoanei, Török Lajos, comandantul politiei din Lugoj, Dobo Remus maior de honvezi, Neu Ede, maior de artilerie de honvezi, comandantul taberei de honvezi din Lugoj, căpitanul Marton, comandantul poliţiei militare şi pe dr. Branişte Valer, redactorul foii politice româneşti locale „Drapelul", care este totodată unul din bărbaţii de frunte ai populaţiei româneşti. Lor le-am prezentat că sarcina noastră este apărarea siguranţei publice şi excluzându-se orice discuţie politică să se ia de urgenţă măsuri în interesul ordinii publice. Rezultatul consfătuirii s-a concretizat în următoarele: la Lugoj s-a format deja garda naţională care până în prezent are însă un număr mic de membri, iar românii nu au intrat în cadrul ei. Poziţia acestora a fost fixată de dr. Branişte, după care românii de aici pot fi activizaţi numai cu o lozincă care slujeşte demnitatea lor naţională. Acest scop şi l-a propus şi batalionul de pază care s-a înfiinţat după dizolvarea regimentului al 8-lea de honvezi infanterie din Lugoj în primele zile ale mişcării revoluţionare, al cărui comandant, maiorul Dobo Remus precum şi ofiţerii şi soldaţii sunt români, acest batalion utilizează steag naţional românesc şi cocardă de aceeaşi culoare.

Trebuie să exprim însă încă un aspect. Din mai multe localităţi ale comitatului mi se transmit informaţii după care grupuri burgheze aparţinând populaţiei româneşti vrea să-şi preia puterea publică, înfiinţează consilii şi somează conducătorii administraţiei (prim-pretor, notar public) să le predea funcţiile. Conform informaţiilor, acestea nu sunt elemente turbulente, ci cetăţeni români, care consideră că în conformitate cu politica guvernului popular puterea publică aici trebuie să le aparţină lor întrucât sunt majoritari. Întreagă această mişcare este doar în formare, dar sintetizând rapoartele sosite din diferite locuri trebuie să vedem clar direcţia în care ea se dezvoltă. Se pune problema deci care va fi poziţia guvernului în legătură cu această mişcare şi prin urmare, ce atitudine trebuie să am eu şi autorităţile, ce îmi sunt subordonate până ce problema independenţei românimii se va rezolva la Conferinţa de pace sau pe calea legislaţiei. Potrivit ordinelor de până acum, trebuie organizate gărzi naţionale, dar aceasta în comitatul Caraş-Severin ţin

mai cu seamă în reşedinţa acestuia, în Lugoj, din cauzele amintite nu se poate realiza în mod unitar. Totodată nu sunt indicaţii nici în ceea ce priveşte înfiinţarea acestora numai pe bază naţională românească. Evenimentele care au avut loc în apropiatul oraş Timişoara şi care la început aveau o tendinţă republicană aparte, în cadrul cărora s-au înfiinţat separat sfaturi maghiare, şvăbeşti, româneşti şi sârbeşti stabilind insigne naţionale proprii, au avut asupra populaţiei comitatului meu o mare influenţă. Consider că din această cauză românimea de aici doreşte azi o organizare separată. Deoarece însă aceasta în forma în care mi s-a prezentat şi aşa cum eu am descris-o în cele mai de sus, are în întregime şi exclusiv un caracter naţional românesc consider de datoria mea să raportez despre aceasta cerând indicaţii din partea guvernului. Acest raport, concomitent, îl trimit domnilor prim-ministru, ministru de interne, ministru de război şi ministru pentru afacerile naţionalităţilor[50].

Cele relatate de prim comitele din Lugoj, care de altfel va fi nevoit să demisioneze peste puţin timp, sunt consemnate şi în presa vremii. Gazeta „Drapelul" sublinia că pe teritoriul comitatului Caraş-Severin „actuala administraţie se află de acum în stadiul lichidaţiunii foarte mulţi dintre oficianţi şi-au părăsit posturile fără a se îngriji de locţiitori. În mai multe locuri s-au constituit consilii locale, care de capul lor au luat administraţia în mână"[51].

Evenimentele declanşate la Timişoara şi Lugoj începând cu ziua de 31 octombrie au avut un puternic impact în întreg spaţiul bănăţean. Potrivit mărturiilor vremii, la începutul lunii noiembrie, o mare parte a locuitorilor din Oraviţa şi împrejurimi s-au adunat în zona centrală a oraşului şi au ales cu vii aclamaţii un Comitet Naţional Român, sub preşedinţia avocatului dr. Petru Corneanu. Cei prezenţi au alcătuit totodată un Consiliul Militar Naţional Român local sub comanda căpitanului avocat dr. Mihai Gropşianu. Pe clădirile publice a fost arborat tricolorul românesc iar o Proclamaţie

---

[50] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, p. 615-616.

[51] „Drapelul", XVIII, nr. 118, din 16 noiembrie 1918.

tipărită în 800 de exemplare s-a răspândită în zeci de localităţi din jur[52].

Informându-şi cititorii despre evenimentele care au avut loc aici, gazeta „Românul" consemna faptul că organizaţia locală a Partidului Naţional Român „şi-a reînceput activitatea cu 1 noiembrie st. n. ca centrul Văii Caraşului sub prezidiul fruntaşului advocat şi director al băncii Orăviţeana dr. Petru Corneanu, fiind prezenţi toţi intelectualii şi măieştri din ambele Oravițe. Tot atunci s-a constituit şi consiliul militar român, alegându-şi de prezident pe inimosul advocat căpitan dr. Mihail Gropşianu iar de comandant al gardei naţionale compusă din 80 de gardişti pe căpitanul activ Petru Balică. Comitetul şi garda noastră naţională a organizat întreg jurul, aşa că deja avem comitete şi garde naţionale în fiecare comună, care sunt în deplină activitate şi au restabilit şi susţin ordinea în 38 de sate"[53].

Evenimente asemănătoare au avut loc şi în garnizoana Vârseţ. Ofiţerii români aflaţi aici s-au organizat şi ei într-un Consiliu Militar Naţional Român. Din *apelul* semnat de peste o sută de militari români, adresat ofiţerilor şi soldaţilor din Banatul sudic reiese că în fruntea sa au fost desemnaţi maiorul Petru Jucu şi căpitanul avocat dr. Romulus Molin. Din document rezultă că în scurt timp la acest organism au aderat câteva zeci de persoane.

La 4 noiembrie mai mulţi fruntaşi români din jurul oraşului amintit se întrunesc în locuinţa lui Romulus Molin şi după o analiză atentă a situaţiei, lansează un nou *apel* în care subliniază că „pentru a înconjura orice tulburare şi demonstraţii fără rost, în conferinţă intimă am hotărât a Vă sfătui deocamdată: 1.Vă constituiţi fiecare comună în consilii naţionale româneşti de câte 10-30 membri, prin care consilii să asiguraţi pacea, ordinea publică, avutul şi siguranţa personală, 2. Şi în caz de lipsă luaţi măsurile necesare pentru asigurarea averii comunale. Chiar a doua zi, acest apel a fost trimis prin curieri speciali tuturor locuitorilor români din satele din jur, cu sublinierea că pentru asigurarea unui climat de ordine în împrejurările de atunci cele hotărâte trebuiau să fie aplicate imediat.

---

[52] *Făurirea statului naţional unitar român. Contribuţii documentare bănăţene 1914 - 1919*, coordonator dr. Ioan Munteanu, Editura Direcţiei Arhivelor de Stat, Bucureşti, 1983, p. 54

[53] „Românul", VII, nr. 5, din 13 noiembrie.

Drept consecinţă, în zilele următoare îşi vor începe activitatea consilii şi gărzi naţionale în câteva zeci de localităţi: Alibunar, Coştei, Cuvin, Dobriţa, Deliblata, Doloave, Ecica Română, Glogoni, Grebenaţ, Iablanca, Iabuca, Iancahid, Jamu Mic, Marcovăţ, Mărghita Mare, Mesici, Nicolinţu Mare, Oreşaţ, Râţişor, Petrovasela, Ovcea, Sălciţa, Srediştea Mică, Satu Nou, Seleuş, Sân Mihai, Straja, Sascia Română, Sân Ianăş, Toracu Mare, Voivodinţ, Vlaicovăţ[54].

La începutul lunii noiembrie 1918 s-au întrunit şi militarii români aflaţi în garnizoana Caransebeş şi în unanimitate au luat hotărârea de a se constitui într-un Sfat Militar Naţional Român. Cu acest prilej a fost ales cu aclamaţii un comitet executiv compus din cinci membri: căpitan Ioan Maniu, locotenent avocat dr. Alexandru Morariu, locotenent David Popoviciu, sublocotenent Nicolae Ijac şi sergent major Ioan Forfota. De asemenea cei prezenţi au hotărât că noua structură militară „se declară organ executiv al Sfatului Naţional Român local şi împreună cu dânsul Marelui Sfat Naţional Român Central şi de datorinţă primordială îşi impune serviciul pentru restabilirea şi susţinerea ordinii şi a liniştei reclamate de demnitatea naţională şi de realizarea prefacerilor în curgere”[55]. În încheiere, locotenentul avocat dr. Alexandru Morariu a fost împuternicit să aducă la cunoştinţa Sfatului Naţional local cele stabilite şi să înmâneze protocolul luat de adunarea sa de constituire.

În seara zilei de 7 noiembrie 1918 a avut loc alegerea Consiliului Naţional Român şi a Gărzii Naţionale în Caransebeş. Potrivit relatărilor apărute în presa vremii, sala mare a Primăriei pavoazată cu tricolorul românesc era arhiplină. În această atmosferă entuziastă au luat cuvântul mai mulţi fruntaşi români din localitate. La propunerea secretarului consistorial dr. Cornel Cornean cei prezenţi ridicaţi în picioare au aprobat cu unanimitate constituirea Consiliului Naţional Român local. În continuare, locotenent avocat dr. Alexandru Morariu a făcut cunoscut că militarii români aflaţi in garnizoana s-au constituit în Sfat Militar Naţional şi au hotărât ca noua structură militară se va subordona atât Consiliului Naţional

[54] Vasile M. Zaberca, *Românii din Banatul iugoslav şi Marea Unire*, Timişoara, Editura Hestia, 1995, p. 10-11.

[55] Serviciul judeţean Caras-Severin al Arhivelor Naţionale, fond Consiliul Naţional Român Caransebeş, dosar 14/1918, f. 1.

Român local cât şi Consiliului Naţional Român Central. În încheierea întrunirii cei prezenţi au propus să se constituie o gardă naţională pentru asigurarea ordinii publice în oraş[56]. Intonând mai multe cântece patriotice cei prezenţi la întrunire s-au deplasat apoi la reşedinţa episcopală iar de acolo s-au întors la Primărie unde într-o mare însufleţire au arborat tricolorul românesc.

Ca şi consiliul naţional din Lugoj şi cel din Caransebeş a lansat o *Chemare* prin care solicita ca fiecare ofiţer şi soldat român să se înroleze sub stindardul naţional. În scurt timp, Consiliul Naţional Caransebeşean şi-a creat un mare prestigiu. Rând pe rând localităţile din jur îi solicită sprijin în vederea constituirii consiliilor şi gărzilor naţionale locale. Protocoalele încheiate cu aceste prilejuri în localităţile Obreja, Iaz, Borlova, Zerveşti consemna faptul că la înfiinţarea lor a fost prezent avocatul dr. Alexandru Morariu.

La 11 noiembrie 1918, Consiliul Naţional German din Caransebeşul Nou făcea cunoscut că „locuitorii comunei s-au constituit în Consiliu Naţional German, hotărând ca de vreme ce comuna noastră se află situată între comune româneşti şi suntem în atingere zilnică cu dânşii, dorim cu toţii ca între noi să fie înţelegere. Consiliul nostru aderează întru toate Consiliului Naţional Român Central supunându-se acestui consiliu precum şi dispoziţiilor Consiliului Naţional Român din Caransebeş”[57].

La 10 noiembrie 1918 au păşit hotărât pe drumul organizării şi locuitorii din plasa Bocşa Montană din comitatul Caraş-Severin. Din relatarea unei corespondenţe trimise redacţiei gazetei „Românul” rezulta că în acea zi de duminică în localitate a avut loc o mare întrunire naţională în care s-a ales Consiliul Naţional Cercual sub preşedinţia avocatului dr. A. Oprea. Cu acest prilej, cei prezenţi au hotărât „să înfiinţeze o cancelarie poporală pentru asigurarea alimentării publice şi au desemnat câte doi delegaţi pentru fiecare sat al cercului în vederea constituirii consiliilor şi gărzilor naţionale locale”[58].

---

[56] „Drapelul”, XVIII, nr. 118, din 3/ 16 noiembrie 1918.

[57] Gh. Neamţu, *Activitatea Consiliului Naţional Român din Caransebeş (noiembrie 1918- august 1919). Amintiri şi documente,* Caransebeş, 1927, p. 32.

[58] „Românul”, VII, nr. 8, din 17 noiembrie 1918.

Din lecturarea documentelor redactate cu ocazia acestor întruniri rezultă că atât consiliile cât şi gărzile naţionale româneşti bănăţene încă din momentul înfiripării lor s-au pus în slujba Marelui Sfat Naţional. Relatând despre organizarea ofiţerilor şi soldaţilor români din garnizoana Timişoara în ziua de 31 octombrie gazeta „*Drapelul*" preciza că ei s-au pus la dispoziţia Marelui şi Supremului Consiliu Naţional Român a cărei închegare în baza principiilor lui Wilson a anunţat-o deja oratorul clubului naţional român în Dieta din Budapesta[59].

Este cunoscut faptul că în urma tratativelor purtate între reprezentanţii Partidului Naţional Român şi ai Secţiei române a Partidului Social Democrat din Ungaria s-a ajuns în noaptea de 30 spre 31 octombrie la un consens. S-a constituit astfel Consiliul Naţional Român Central care urma să coordoneze activitatea tuturor locuitorilor români din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş. În calitate de preşedinte a fost desemnat avocatul arădean dr. Ştefan Cicio-Pop. La finalul şedinţei de constituire care avusese loc într-o sală a hotelului budapestan „Cornul Vânătorilor" a fost lansat un *Manifest* care a văzut lumina tiparului într-o ediţie specială a gazetei „Adevărul". Opinia publică era informată că românii din Transilvania şi Ungaria şi-au constituit acest organism politic ca unicul for care „reprezintă voinţa poporului român şi se bazează pe libera hotărâre asigurată de curentul vremii şi de voinţa popoarelor libere"[60]. Totodată, s-a hotărât ca sediul său să fie stabilit la Arad, localitate unde, până la acea dată, funcţiona un comitet de acţiune desemnat de conducerea Partidului Naţional Român. El şi-a început activitatea propriu-zisă în oraşul de pe Mureş începând cu ziua de 2 noiembrie în încăperile locuinţei preşedintelui său situată în strada Fabian la nr. 5. Un publicist arădan făcând în acele zile o vizită fruntaşilor români consemna: „O clădire simplă, numai parter. Acolo îşi rezolvă românii ardeleni problemele pe care ţara întreagă le aşteaptă cu nervii încordaţi. Acolo locuieşte Ştefan Cicio-Pop". Reproducând discuţiile avute cu preşedintele şi cu ceilalţi membri din cadrul consiliului,

[59] „Drapelul", XVIII, nr. 112, din 2 noiembrie 1918.
[60] „Adevărul", ediţie specială din 3 noiembrie 1918.

jurnalistul conchidea „Un lucru ce nu poate fi tăgăduit: aceşti români sunt solidari şi uniţi în concepţiile lor politice”[61].

Începuturile activităţii sale au fost deosebit de dificile. Una din primele acţiuni întreprinse a constat în editarea unei circulare intitulata *Spre orientare* în care se solicita ca în fiecare comitat în care locuiau români, trebuia să se constituie un consiliu naţional comitatens, iar acesta să înfiinţeze consilii naţionale orăşeneşti, cercuale şi comunale. Referindu-se la rolul pe care-l deţinea Consiliul Naţional Român Central în ansamblul luptei naţionale din Transilvania, Banat, Crişana, Sătmar şi Maramureş, încă în numărul apărut în 2 noiembrie gazeta lugojeană „Drapelul” consemna că românii aveau în acele zile „un singur punct fix Consiliul Naţional Român, singurul for competent după care trebuie să se orienteze întreaga suflare românească. Acest consiliu are să ne dea avizul, are să facă toate pregătirile pentru organizarea voinţei naţionale româneşti, după avizul acestui consiliu trebuie să se orienteze întregul neam… Calea noastră este clar desemnată prin însăşi voinţa proprie: Consiliul Naţional Român. În jurul acestuia trebuie să ne grupăm!”[62].

La 6 noiembrie 1918, avocatul Ștefan Cicio-Pop se adresează locuitorilor de naţionalitate română prin intermediul unui *Manifest*. După ce făcea cunoscut noul context internaţional după sfârşitul războiului, românii ardeleni, bănăţeni, crişeni şi maramureşeni erau informaţi despre constituirea Consiliului Naţional Român Central care reprezenta „întreg neamul românesc din Ungaria şi Ardeal şi era recunoscut nu numai de puterile mari ale lumii ci şi de guvernul unguresc revoluţionar”. În continuare, documentul consemna faptul că „s-au ivit veşti triste şi din satele româneşti, care ne vorbesc despre jafuri, fărădelegi, volnicii comise nu din partea poporului cinstit şi a românilor de bine ci de oameni destrăbălaţi şi beţivii satelor”. Adresându-se *Fraţilor Români*, în apel se specifica: „Consiliul Naţional Român se adresează către voi şi vă cere următoarele lucruri: 1. Daţi mână toţi cei buni şi cinstiţi, fără deosebire de neam şi lege şi susţineţi ordinea, apăraţi viaţa şi avutul oamenilor. 2. Primiţi cu încredere bărbaţii trimişi de Consiliul Naţional Român între voi cu

[61] „Magazin istoric”, XI, nr.12, decembrie 1877.
[62] „Drapelul”, XVIII, nr. 112, din 2 noiembrie 1918.

scopul de a vă lumina şi ajuta. 3. Constituiţi-vă imediat în gardă locală, în care poate fi primit fiece om de cinste fără deosebire de neam şi lege. 4. Să luaţi la cunoştinţă, că jafuri şi omoruri compromit cauza sfântă a democraţiei nouă, care este chemată a închega întreaga lume într-o singură societate, unde vor domni cele mai curate idei a libertăţii, frăţietăţii şi egalităţii. 5. Fiecare ofiţer şi soldat român care nu s-a anunţat şi nu are împărţire, are datorinţa a se prezenta fără amânare la biroul Consiliului Naţional Român. Fiecare român are datorinţa să contribuie la susţinerea ordinii. Jefuitorii sunt cei mai mari duşmani chiar ai poporului românesc. Daţi-ne mână de ajutor ca să putem prezenta înaintea lumii tânăra şi frumoasa naţiune română în deplina ei curăţenie, nepătată, în întreaga ei splendoare”[63]. Răspândit în sute de exemplare, publicat apoi în primul număr după reapariţie a gazetei „Românul”, documentul de mai sus reprezintă un punct de referinţă în derularea ulterioară a evenimentelor.

Şi fruntaşii românilor, şvabilor, maghiarilor, sârbilor şi ai celorlalte naţionalităţi din Banat îşi intensifică acţiunile înfierând tulburările şi îndemnând populaţia la linişte, la respectarea avutului, calmarea spiritelor şi restabilirea odinei.

La 5 noiembrie, cunoscutul avocat dr. Ioan Nedelcu din Oraviţa, lansa un manifest numit *Chemare* locuitorilor români din împrejurimi. „Fraţi români - consemna chemarea sa - Trecutul meu politic de zeci de ani mă îndreptăţeşte, ba chiar mă obligă, să vă adresez în aceste vremuri mari următoarele. Dezrobirea popoarelor e ajunsă în pragul înfăptuirii. Începe a se crăpa de ziuă, s-au ivit zorile zilei mari când ni se vor dezlega lanţurile în care ne-a aruncat asprimea vremurilor de până acum. Să ne pregătim de această mare sărbătoare a neamului românesc, înlăturând din toate ascunzişurile sufletului orice bănuieli, orice nedumeriri, orice mâhniri şi întristări, pricinuite de zilele grele pe care le-am trăit. Lacrimile durerii au secat. De acum înainte numai lacrimi de bucurie pe faţa fiecărui român. Astăzi nu mai putem învinovăţi pe nimeni că s-ar clinti de lângă steagul naţional, pe care cei buni ai noştri l-au apărat în vremurile grele, acoperindu-l cu trupurile lor, trecând adeseori prin codru de suliţe până ce au izbutit să-l aducă la biruinţă. Renegaţi în

[63] *Idem,* nr. 116, din 12 noiembrie 1918.

sânul neamului nostru acum nu mai pot fi. Astăzi toţi românii sunt sub steagul naţional. În asemenea clipe mari, îmbrăţişându-ne de bucurie, n-avem să mai judecăm pe nimeni. Fiecare român îşi va da seama de faptele şi sentimentele sale înaintea conştiinţei sale proprii. Şi acum fraţilor mei, cine dintre D-voastră n-ar fi pe deplin lămurit asupra celor ce se petrec în momentele de faţă, iată v-o spun şi pe calea aceasta cu slovă. Au ajuns la izbândă principiile din programul Partidului Naţional Român, cuprinse şi în vederile din solia lui Wilson, din care va răsări libertatea deplină a popoarelor, principii susţinute cu bărbăţie în casa ţării şi de vrednicul nostru deputat Alexandru Vaida-Voevod. Şi cum dânsul a grăit din sufletul nostru al tuturora, urmează în mod firesc, că şi noi toţi românii din această ţară aderăm şi aşteptăm cu dor realizarea idealului nostru naţional, în felul cum l-au susţinut d-nul Vaida în Dieta ţării. Măreţia acestui ideal naţional, însă, ne impune să ne arătăm vrednici de soarta ce ni s-a croit prin bărbăţia partidului nostru şi prin ajutorul preţios ce ni l-au dat şi ni-l vor da încă şi alte neamuri mai înaintate decât noi. Drept aceea repet, fraţilor mei buni, purtaţi-vă omeneşte, feriţi-vă de fapte urâte, ce ne-ar putea tulbura veselia marelui praznic naţional la care ne pregătim. Toţi câţi îmi veţi citi aceste rânduri spuneţi şi altora care nu vor ajunge să le citească: să-şi ia la inimă aceste poveţe binevoitoare, pe care mi le-a dictat îngrijorarea ce-am avut-o totdeauna pentru scumpul meu neam românesc. Puneţi toţi umărul pentru menţinerea ordinei şi a siguranţei publice, pentru scutirea de înstrăinare a averii voastre şi a tuturor concetăţenilor voştri, ca astfel să ne găsească ziua învierii nepătaţi, căci numai aşa putem fi socotiţi şi noi românii între popoarele civilizate ale lumii izbândindu-ne în felul acesta visul poetului: Viitor de aur România are şi prevăz prin secoli a ei înălţare”[64].

Dacă în primele zile ale lunii noiembrie, atenţia fruntaşilor români s-a îndreptat spre organizarea militarilor aflaţi în diferite garnizoane, după 6 noiembrie a fost dat în mod oficial semnalul de

---

[64] *Făurirea statului naţional unitar român. Contribuţii documentare bănăţene 1914 - 1919*, coordonator dr. Ioan Munteanu, p. 53; Ioan Munteanu, Vasile M. Zaberca, Mariana Sârbu, *Banatul şi Marea Unire 1918*, coordonator dr. Ioan Munteanu, Timişoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1992, p. 96-97; Ilie Gropşianu, *op. cit.,* p. 116.

constituire a consiliilor şi gărzilor naţionale, pe întregul teritoriu locuit de români. Din lecturarea documentelor încheiate cu prilejul acestor dezbateri care au avut loc, rezultă că în componenţa lor au intrat reprezentanţi ai tuturor categoriilor sociale şi au fost aleşi prin vot deschis drept conducători, oameni politici români în mare parte slujitori ai şcolii, bisericii dar şi avocaţi, cunoscuţi în opinia publică ca fruntaşi ai luptei naţionale. Întrucât rolul acestora din urmă a fost mai puţin evidenţiat în studiile de specialitate publicate până în prezent, încercăm în rândurile de faţă să evidenţiem activitatea avocaţilor români care au avut o contribuţie importantă în constituirea şi activitatea desfăşurată de aceste organisme politice şi militare româneşti din satele şi oraşele Banatului.

Legat de constituirea şi activitatea gărzilor naţionale în comitatul Timiş, viitorul avocat dr. Aurel Cosma - junior, consemna: „Şi eu am fost printre primii care, imediat după ziua istorică de la 31 octombrie 1918, m-am înrolat ca voluntar în garda naţională română din judeţul Timiş înfiinţată de unchiul meu. Deoarece această unitate militară nu îşi avea sediul de organizare, nici pentru arhiva sa, căpitanul dr. Lucian Georgevici, şi-a pus la dispoziţia comandamentului, localurile biroului său de avocatură, care era situat la etajul imobilului din colţul străzii actuale Gheorghe Lazăr (pe atunci *Szerb utca*) şi a vastei Pieţe a Unirii de astăzi (numită odinioară de *Domplatz*).Când a ajuns dr. Lucian Georgevici să fie comandantul gărzilor naţionale române din judeţul nostru, la îndemnul unchiului meu, noul comandant de unitate militară a naţiunii române, a făcut apel la mine ca să-i fiu de ajutor în acţiunea de organizare pe teren a gărzilor şi ca să-i ţin evidenţa lor într-o arhivă păstrată în acest birou, ca fiind un tânăr foarte activ şi însufleţit, după cum mă lăudase unchiul meu. Tot la stăruinţa sa am acceptat această nouă sarcină, fiind mândru de încrederea ce mi se acordase din partea lui şi a comandantului meu. Desigur că am dorit în primul rând să-l ajut pe unchiul meu, ca să pot realiza planul său de acţiune şi de organizare a gărzilor, la care ţinea foarte mult. Tenacitatea cu care mi-am desfăşurat această sarcină nouă mi-a adus satisfacţia şi în special lauda unchiului meu şi a comandantului dr. Lucian Georgevici. Am cutreierat toate satele noastre din judeţ, am stat de vorbă cu oamenii extrem de înflăcăraţi pentru cauza idealului

naţiunii noastre şi am ajuns în scurtă vreme să pot raporta că avem deja un efectiv de 60.000 de oameni în gărzile din judeţ. Am purtat cu zel şi evidenţa recrutărilor şi a activităţii acestor unităţi militare de ordin naţional”[65].

La 12 noiembrie, dr. Lucian Georgevici făcea cunoscut printr-un *Comunicat* că la Timişoara se constituise un comandament al gărzilor naţionale din comitatele Timiş şi Torontal. Cu acest prilej el solicita ca în cazul că existau localităţi în care din diferite motive nu se putuseră constitui astfel de gărzi „fruntaşii comunelor să se sfătuiască imediat şi să înfiinţeze după numărul locuitorilor garde naţionale”[66]

Un rol important în înfiinţarea şi activitatea consiliilor şi gărzilor naţionale din satele cărăşene l-au avut avocaţii: Cornel Ţeicu[67] care a organizat „Legiunea Română” la Ilidia şi satele din jur, Ilie Gropşianu[68] şi Alexandru Coca[69] ce au organizat exemplar gărzile naţionale din Sasca Montană[70] şi Ciclova Montană.

Potrivit documentelor de arhivă, a relatărilor din presa vremii, precum şi a însemnărilor unor martori oculari, lista avocaţilor menţionaţi mai sus poate fi completată cu numele celor care s-au remarcat în localităţile comitatului Torontal. Astfel potrivit consemnărilor avocatului dr. Cornel Petrovici care deţinea funcţia de secretar general al Consiliului Naţional Român comitatens, Coriolan Băran, dr. Nestor Oprean şi dr. Ioan Damian au participat activ la constituirea consiliilor şi gărzilor naţionale româneşti în mai multe

---

[65] A. Cosma - junior, *Amintiri şi mărturii despre dr. A. Cosma 1867-1931*, mss. aflat în posesia domnului prof. univ. Ispas Moţiu.

[66] „Românul”, VII, nr. 4, din 12 noiembrie 1918.

[67] Lazăr Gruneanţu, *Avocaţii Baroului Timiş 1875-2015 - lexicon*, Timişoara, Editura Artpress, 2017, p.423.

[68] *Ibidem,* p. 179.

[69] *Ibidem*, p. 101.

[70] Privitor la evenimentele care au avut loc la Sasca Montană, gazeta „Românul” consemna: „Încă la 4 noiembrie (st.n.) s-a constituit Consiliul Naţional Român şi Garda Naţională compusă din 63 gardişti. Prezidentul Consiliului Naţional Român e Ion Murgu iar al gardei avocat dr. Ilie Gropşianu. Comandant sublocotenent Ştefan Ieremia. Prin colectă s-a adunat din această comună cu 1888 suflete suma considerabilă de 18.000 coroane. Garda din acest loc ca şi a celorlalte comune din jur e supusă conducerii centrale din Oraviţa în frunte cu căpitanii dr. Mihai Gropşianu şi Petru Balică. („Românul”, VII, nr. 19, din 1 decembrie 1918.)

localităţi de pe cuprinsul plasei Sânnicolau Mare, Pavel Obădeanu în Becicherecu Mare, dr. Anton Bogdan în Pesac, dr. Sever Bugărin şi dr. Coriolan Bugărin în Beregsau, dr. Ioan Pascu şi dr. Ştefan Pascu în Comloşu Mare, dr. Ioan Mezin şi dr. Liviu Ghilezan în Modoş, dr. Petru Penţia în Panciova, dr. Sever Miclea în Alibunari[71].

Gărzile naţionale româneşti au funcţionat până la intrarea în Banat a armatei regale sârbe, care după cum am văzut, în scurt timp a sistat activitatea acestora, a interzis manifestările populaţiei româneşti, mai mult au reţinut, arestat şi întemniţat mai mulţi fruntaşi români, bănuiţi că au desfăşurat activităţi de propagandă în favoarea unirii cu România. Evocând receptivitatea locuitorilor din satele din împrejurimile Caransebeşului faţă de instituţia gărzii, Gheorghe Neamţu arăta că „aceştia au răspuns cu multă însufleţire. În fiecare comună s-a înrolat în gărzi elita satului, oameni voinici, sănătoşi la trup şi mai ales la suflet. Ei au reuşit să se impună prin număr şi spirit de dreptate, dovedind un înalt spirit patriotic şi în acele momente de cotitură istorică. Pe aceşti bărbaţi puteai să te bizui, având certitudinea că-şi vor face datoria chiar cu preţul vieţii lor”[72].

Deşi activitatea lor a fost întreruptă brusc la finele lunii noiembrie 1918, prin dispoziţiile armatei sârbe, care în intervalul 5-20 noiembrie 1918 ocupase întreg Banatul istoric, rolul consiliilor şi gărzilor naţionale române a fost important. Pe durata scurtei activităţii, ele au asigurat ordinea publică, au apărat proprietatea privată a locuitorilor şi au luat o serie de măsuri pentru rezolvarea problemelor de ordin economic, social şi administrativ ale comunităţilor.

Pentru asigurarea unităţii de acţiune a tuturor gărzilor naţionale constituie în zonele locuite de români, Consiliul Naţional Român Central a dispus la 11 noiembrie să se constituie un for central care a primit denumirea de Comanda supremă a gărzilor naţionale române din Ungaria şi Transilvania. La comanda acestui înalt for militar a fost desemnat maiorul Alexandru Vlad. Publicaţiile

---

[71] Mircea Vaida-Voevod, Gelu Neamţu, *1 Decembrie mărturii ale participanţilor - Ioachim Crăciun, Documente la un sfert de veac de la Marea Unire*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005, p. 256-259.

[72] Gh. Neamţu, *op. cit.*, p. 36.

periodice ale vremii au publicat zi de zi ample relatări despre constituirea şi activitatea atât a consiliilor, cât şi a gărzilor naţionale.

Având în vedere faptul că vechea administraţie nu mai putea controla situaţia în cea mai mare parte a Transilvaniei, Banatului, Crişanei, Sătmarului şi Maramureşului, tot mai mulţi fruntaşi români solicitau puterea politică şi militară în vederea preluări administraţiei în zonele locuite în majoritate de români. „Noi însă am dori mult, tocmai în interesul evitării oricărei neînţelegeri ca această executivă să treacă în mod clar şi în forme legale asupra noastră prin Consiliul Naţional Român Central, care e chemat a dispune de întreg teritoriul locuit de români. Noi numai pe răspundere proprie putem pacifica poporul nostru, iar pentru a putea împlini această datorinţă avem trebuinţă de autorităţile legale”[73] consemna la 12 noiembrie Valeriu Branişte. În acest sens, liderii români întruniţi într-o şedinţă a Consiliului Naţional Român Central propun întreprinderea unui demers energic pe lângă guvernul Karolyi. Vasile Goldiş este împuternicit să redacteze o notă diplomatică ultimativă în care să solicite puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite în majoritate de români. Printre cele 23 de comitate amintite în document se aflau şi cele trei bănăţene. În cazul acceptării demersului, liderii români garantau ordinea publică, siguranţa averii şi a vieţii iar în caz contrar responsabilitatea revenea pe umerii guvernului maghiar. Modalităţile de predare a puterii urma să fie stabilite de către o comisie mixtă. Sediul guvernului român urma să fie stabilit la Sibiu. Răspunsul era aşteptat până la ora 6 p.m. a zilei de 12 noiembrie.

Răspunsul guvernului maghiar la această acţiune politică a fost mai întâi o amânare de 12 ore, apoi trimiterea unei delegaţii, în frunte cu sociologul Jászi Oszkár, ministrul naţionalităţilor. Sosită cu un tren special în dimineaţa zilei de 13 noiembrie, delegaţia maghiară a propus începerea tratativelor la ora 11,30 în biroul comisarului guvernamental dr. Várjássy Lajos de la Prefectura locală. De la Timişoara au sosit dr. Otto Roth comisar guvernamental, locotenent colonel dr. Sebastian Brânduşa, avocat dr. Aurel Cosma din partea românilor, profesorul József Striegl, avocatul dr. József Gabriel şi dr. Franz Neff din partea şvabilor. Potrivit publicaţiei

[73] „Drapelul”, XVIII, nr. 116, din 12 noiembrie 1918.

„Temesvarer Zeitung", înaintea începerii tratativelor cei trei reprezentanţi ai şvabilor bănăţeni s-au întâlnit cu ministrul Jászi şi l-au rugat să ţină seama de interesele specifice ale şvabilor la delimitarea circumscripţiilor administrative[74].

Dialogul a început într-o atmosferă tensionată. De la început discuţiile au fost vii, contradictorii. Înainte de a se stabili ordinea de zi, Ştefan Cicio-Pop a comunicat faptul că din informaţiile sosite pe adresa Consiliului Naţional Român Central rezulta că din mai multe localităţi ale Transilvaniei şi Banatului au sosit ştiri referitoare la maltratarea şi uciderea unor locuitori de naţionalitate româna. Jászi a promis că autorităţile vor cerceta toate actele reprobabile iar cei găsiţi vinovaţi vor fi pedepsiţi. După ce a ascultat solicitările românilor, el a propus constituirea provizorie până la Conferinţa de pace a unor blocuri naţionale cu guvernare proprie pe întreg teritoriul Transilvaniei şi Banatului care urmau să funcţioneze în cadrul hotarelor Ungariei. El a accentuat faptul că aceste noi entităţi puteau să se constituie într-un scut în faţa pericolului comunist. Delegaţii români au solicitat suspendarea discuţiilor până a doua zi pentru a studia cu atenţie aceste propuneri. La reluarea tratativelor, liderii români, la care se alăturase şi Iuliu Maniu, în prezenţa de această dată şi a reprezentanţilor şvabilor bănăţeni comunica faptul că nu pot accepta soluţia propusă. Dialogul celor două delegaţii a continuat în aceeaşi atmosferă tensionată. Văzând că nu se poate ajunge la consens, şeful delegaţiei maghiare a făcut o nouă propunere potrivit căreia guvernul său era de acord ca românii să preia administraţia oraşelor şi a comitatelor în care erau majoritari dar cu condiţia ca legile existente să fie păstrate în mod provizoriu, iar funcţionarii, cu excepţia prefecţilor şi a comisarilor guvernamentali să nu fie înlocuiţi. Şi această ofertă a fost respinsă cu toată hotărârea de către reprezentanţii românilor care solicitau recunoaşterea suveranităţii absolute asupra teritoriilor puse în discuţie. La sfârşitul tratativelor, delegaţia maghiară a organizat o conferinţă de presă iar românii au dat un comunicat prin care opinia publică era anunţată de eşecul tratativelor.

Relatând despre acest eşec, corespondentul „Drapelului" consemna: „Ne despărţim deolaltă şi fiecare parte vom porni pe calea

[74] „Temesvarer Zeitung", LXVII, nr. 256, din 14 noiembrie 1918.

noastră proprie, aşa după cum ne dictează interesele propriei noastre ocârmuiri independente şi ale libertăţii noastre naţionale pentru că noi nu voim să fim luaţi în picioare de evenimente şi să ajungem unde nu voim să mergem, ci vom căuta să stăpânim noi cursul evenimentelor ce ne privesc pe noi”[75].

Peste câteva zile, Consiliul Naţional Român Central care îşi va lua numele de Marele Sfat Naţional Român a dat publicităţii un *Manifest* intitulat *Către popoarele lumii,* în care sublinia faptul că naţiunea română din Ungaria şi Transilvania, oricum ar decide puterile lumii, era hotărâtă „a pieri mai bine decât a suferi mai departe sclavie şi reprimare”[76].

Paralel cu tratativele duse la Arad, guvernul maghiar era angajat la Belgrad în tratative şi cu reprezentanţii Antantei. Deşi în documentele armistiţiului încheiat la 3 noiembrie pe frontul italian se stipula că aliaţii aveau dreptul de a ocupa punctele strategice de pe tot teritoriul Monarhiei Dualiste, după dezlipirea de Austria, guvernul condus de Károly căuta cu febrilitate mijloacele care să-i asigure păstrarea integrităţii teritoriale a ţării. La începutul lunii noiembrie o delegaţie maghiară a sosit în capitala Serbiei şi a început tratativele cu generalul Louis Franchet d Esperey. După mai multe întruniri s-a semnat o convenţie militară. Dacă generalul francez acorda acestui document numai o valoare militară, guvernul maghiar îi atribuia una politică. Încă de la început, executivul condus de Károlyi Mihály a considerat convenţia ca un armistiţiu, care avea semnificaţia unei recunoaşteri internaţionale a frontierelor sale.

Încă din primele săptămâni de război, guvernul sârb declarase că unul din obiectivele sale principale era să elibereze şi să unească într-un singur tot, pe toţi sârbii, croaţii şi slovenii aflaţi sub dominaţie străină. Astfel, la 7 decembrie 1914, Adunarea Naţională Sârbă, reunită la Niş, preciza în *Rezoluţia* adoptată: „Guvernul declară în aceste momente că sarcina sa cea mai importantă este aceea de a asigura victoria în acest mare război care a devenit deopotrivă din momentul în care a început, lupta pentru eliberarea şi unirea tuturor

[75] „Drapelul”, XVIII, nr. 119, din 19 noiembrie 1918.
[76] *Idem*, nr. 120, din 23 noiembrie 1919; „Românul”, VII, nr. 10, din 20 noiembrie 1918.

fraţilor noştri neeliberaţi încă, sârbi, croaţi şi sloveni”[77]. Ulterior, guvernul sârb şi-a reiterat în repetate rânduri poziţia, conform căreia teritoriile locuite de slavi în Austro-Ungaria vor trebui alipite statului sârb, sub egida Belgradului.

După cum am văzut, în toamna anului 1918, după ieşirea Bulgariei din război, unităţile militare ale armatei sârbe, alături de cele franceze au înaintat cu repeziciune spre nord, eliberând în scurt timp întregul teritoriu al Muntenegrului şi Serbiei. La 1 noiembrie ele au intrat triumfal in Belgrad. Intenţia lor era de a-şi continua înaintarea peste Dunăre. La 5 noiembrie 1918, Marele Cartier General sârb a decis ca în contextul internaţional favorabil, comandanţii marilor unităţi să-şi continue acţiunile peste Dunăre având printre obiective ocuparea Banatului printr-o operaţiune rapidă şi eficientă. Această acţiune de cucerire a părţii de sud a statului dualist a început la 6 noiembrie prin punctul Grădiştea Mare. După ce au ocupat câteva sate de pe malul stâng al Dunării s-au îndreptat spre Kusici, Biserica Albă, Lugoj şi apoi spre Timişoara[78]. Acţiunea a fost mult facilitată de prevederile amintitei Convenţii militare încheiate la Belgrad între reprezentanţii Ungariei şi ai Antantei în ziua de 13 noiembrie. În document se preciza că „guvernul ungar îşi retrage toate trupele la nord de linia marcată de Valea superioară a Someşului Mare, Bistriţa, Valea Mureşului până la confluenţa cu Tisa”.[79] De asemenea se stipula faptul că „administraţia civilă va rămâne acolo în mâinile guvernului actual”[80].

Profitând de prevederile acestei convenţii, unităţile militare sârbe vor controla în scurt timp aproape în întregime Banatul. La 20 noiembrie ele ating linia Mureşului pe distanţa dintre Lipova şi Arad. Firește, sârbii bănăţeni şi-au întâmpinat cu simpatie confraţii[81]. Celelalte naţionalităţi erau însă neliniştite. În zilele anterioare se

---

[77] Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă*, Bucureşti, Editura Oscar Print, 1998, p. 222.
[78] Ljubivoje Cerović, *op. cit.,* p. 118.
[79] Gh. Iancu, G. Cipăianu, *La consolidation de l union de la Transylvanie et de la Roumanie 1918-1919*, Témoignages francais, Bucarest, 1990, p. 21-26; Bogdan Krizman, *The Belgrade Armistice of 13 November1918*, in *The Slavonic and East European Review*, nr. 48 (1970), p. 67-68.
[80] *Ibidem.*
[81] „Temesvári hirlap”, XVI, nr. 259, din 16 noiembrie.

răspândiseră zvonuri potrivit cărora ostaşii sârbi ar avea un comportament răzbunător. Se avea în vedere desigur faptul că armata austro-ungară atacase Serbia în vara anului 1914 şi în numeroase cazuri ostaşii săi, săvârşiseră multe atrocităţi în mod nejustificat.

La 17 noiembrie, în Timişoara au intrat primele unităţi militare sârbe. Cu acest prilej primarul Geml a rugat corpul ofiţeresc să aibă un comportament tolerant faţă de locuitori. Din partea românilor a luat cuvântul Aurel Cosma care a cerut protecţia conaţionalilor săi. Colonelul Colović a dat asigurări că locuitorii Banatului vor avea parte de un tratament uman.

Începând cu acea zi garda civilă a fost dizolvată, ordinea urmând a fi asigurată de poliţişti asistaţi de soldaţi sârbi. Francisc Bee, în calitate de şef al poliţiei timişorene, anunţa populaţia că în înţelegere cu comandamentul sârb a hotărât că fiecare locuitor putea purta culorile naţionale. Peste puţin timp o nouă circulară anunţa că cine va insulta sau lovi un militar sârb va fi pedepsit cu pedeapsa capitală.

Controlând din punct de vedere militar aproape întreaga provincie, autorităţile sârbe au ajuns la o înţelegere cu cele din Timişoara, potrivit căreia ele urmau să deţină puterea militară, iar Sfatul poporului cea civilă. Câteva zile mai târziu o delegaţie condusă de dr. Kolomán Jákobi s-a deplasat la Budapesta unde a obţinut aprobarea pentru înţelegerea parafată la Timişoara. Guvernul condus de contele Károlyi Mihály şi-a dat consimţământul, desemnându-i totodată pe Otto Róth în calitate de guvernator al său pentru întregul Banat, pe Kálman Jákobi ca primar al Timişoarei, iar pe Emeric Tökés în calitate de prefect al comitatului Timiş.

A doua zi după eşuarea tratativelor de la Arad, reprezentanţii Consiliului Naţional Român Central au luat hotărârea de a convoca o mare întrunire naţională a românilor ardeleni, bănăţeni, crişeni, sătmăreni şi maramureşeni. În Circulara lansată către toate Consiliile Naţionale comitatense, cercuale şi comunale se solicita ca în termen de 12 zile să fie organizate alegeri de delegaţi. Sufragiul urma să se desfăşoare pe circumscripţii potrivit legii electorate din anul 1910. În fiecare cerc urmau să fie aleşi 5 delegaţi care trebuiau să primească un mandat prin care să se exprime voinţa alegătorilor. Documentul

trebuia semnat de preşedintele, secretarul şi bărbaţii de încredere ai întrunirii. Votul era universal şi erau admişi numai românii. De asemenea se apela la elita clericală şi laică reprezentând asociaţii, organizaţii şi instituţii ce jucaseră un rol în viaţa politică şi spirituală a românilor[82].

La 20 noiembrie 1918 a fost înaintată publicităţii data şi locul adunării. Chemarea a avut răsunetul aşteptat şi în spaţiul bănăţean. Într-un articol intitulat *La Alba Iulia* gazeta lugojeană „Drapelul" lansa o vibranta chemare către românii bănăţeni de a-şi manifesta cu vigoare hotărârea de unire cu România[83]. Şi organizaţiile social democrate bănăţene erau chemate să-si trimită delegaţi în calitate de reprezentanţi ai muncitorimii.

Cu toate greutăţile datorate prezenţei trupelor de ocupaţie sârbe, într-o atmosferă de entuziasm, în cercurile electorale au loc întruniri în vederea alegerii delegaţilor. Sunt semnificative în acest sens protocoalele, procesele verbale precum şi mandatele şi împuternicirile cu care locuitorii şi-au împuternicit aleşii. Însufleţiţi de îndemnurile primite, începând cu ultimele zile ale lunii noiembrie, delegaţii bănăţeni, unii îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, alţii purtând uniformele ostăşeşti purtate în timpul crâncenului război la care luaseră parte, au pornit spre Alba Iulia. Primii delegaţi bănăţeni au plecat încă din ziua de 26 noiembrie. Potrivit relatărilor din presă, o parte a delegaţilor lugojeni au plecat în seara zilei de 27 noiembrie în frunte cu episcopul greco-catolic dr. Valeriu Traian Frenţiu. Cei care au încercat să plece a doua zi au întâmpinat greutăţi din cauza autorităţilor militare sârbe. În urma unor repetate demersuri ale lui Valeriu Branişte s-a obţinut aviz favorabil numai pentru delegaţii oficiali. O parte a delegaţilor din zona Caransebeşului s-au deplasat pe Valea Haţegului, cei din părţile Bocşei şi Vârşeţului prin Lugoj. Delegaţilor oficiali li s-au alăturat alte câteva sute de locuitori care doreau să fie martori la marele eveniment ce se prefigura. O mare parte a delegaţilor mai ales din partea sudică a Banatului au fost debarcaţi şi reţinuţi în gara din Timişoara.

---

[82] Arhivele Naţionale Bucureşti, *Fond Consiliul Naţional Caransebeş*, dosar 4/1918, f. 1.

[83] „Drapelul", XVIII, nr. 122, din 15/ 28 noiembrie 1918.

Legat de plecarea unui grup de delegaţi pe ruta Timişoara-Arad-Alba Iulia, un redactor al publicaţiei „Românul" consemna: „Azi, o grupă imensă de delegaţi bănăţeni au umplut un tren, ducând cu ei steagul tricolor purtat în războaiele acestor patru ani. În vreme de câteva ceasuri ce au avut, s-au abătut şi pe la noi şi desfăşurându-şi steagul purtat în lupte, la fâlfâirea lui au cântat cântece care nu încetează de a ne însufleţi"[84].

Peste ani, avocatul dr. Ilie Gropşianu, delegatul cercului electoral Sasca, consemna legat de deplasarea sa şi a altor delegaţi la Alba Iulia că încă la 26 noiembrie au pornit spre Caransebeş. Pentru că toţi călătorii pe calea ferată erau verificaţi cu atenţie a solicitat legitimaţie de călătorie. Fiind în uniformă militară el a afirmat că merge la Cluj pentru demobilizare, cunoscutul istoric dr. Ioan Sârbu tot la Cluj pentru un control medical, iar alţi delegaţi au declarat că merg la Mediaş ori Braşov cu diferite probleme. În seara zilei de 28 noiembrie s-a întâlnit în gara din Caransebeş cu episcopul Miron Cristea, unde după mai multe consfătuiri cei prezenţi au hotărât să se îndrepte spre Arad prin Timişoara. După un nou control în gara din oraşul de pe Bega au ajuns cu bine la Arad. După o noapte albă, în dimineaţa zilei următoare s-au îmbarcat într-un tren special împreună cu membri Consiliului Naţional Român Central. Spre seară au ajuns la destinaţie. În gară îi aşteptau oficialităţile locale şi un public numeros. O gardă naţională le-a dat onorul. În numele celor sosiţi, Ştefan Cicio-Pop le-a mulţumit pentru primire. El a găsit ospitalitate în casa unui funcţionar evreu[85].

După ce au sosit la Alba Iulia, cea mai mare parte a delegaţilor bănăţeni s-au întrunit în cursul zilei de 30 noiembrie la hotelul *Hungaria* într-o consfătuire legată de situaţia creată în Banat ca urmare a ocupaţiei sârbe. Cu acest prilej, unii au relatat despre dificultăţile întâmpinate, mai ales în comitatul Torontal, cu ocazia întrunirilor şi a deplasărilor spre Alba Iulia. În unanimitate s-a solicitat înlocuirea unităţilor militare sârbe cu trupe franceze sau engleze. Relatând despre aceasta întrunire, gazeta „Românul" consemna într-un articol intitulat *Bănăţenii* că cei prezenţi au

---

[84] „Românul",VII, nr. 19, din 18 noiembrie /1 decembrie 1918.

[85] Ilie Gropşianu, *Sasca Montană (1918-1919)*, în *Analele Banatului*, IV, nr. 1/1931, p. 119-120.

subliniat faptul că „voinţa nestrămutată a românilor bănăţeni este ca Banatul întreg să facă parte din regatul României şi accentuează deosebit ca unirea românilor din Transilvania, Ungaria şi Banat trebuie să se facă fără nici o condiţie”[86].

A doua zi, într-o atmosferă entuziastă delegaţii sosiţi din toate părţile Ardealului, Banatului, Crişanei, Sătmarului şi Maramureşului au votat pentru unirea cu România. Rezoluţia adoptată prevedea însă menţinerea unei autonomii provizorii până la întrunirea Constituantei care urma să fie aleasă prin vot universal. Alexandru Vaida Voevod a propus constituirea unui Mare Sfat Naţional care să cuprindă 250 de membri.

În cursul dimineţii zilei de 2 decembrie, întruniţi în sala mare a Palatului Justiţiei din Alba Iulia, fruntaşii români au ales organele de conducere şi au desemnat un Comitet Executiv cu activitate permanentă care urma să conducă problematica curentă din teritoriile unite cu România. În rândurile Marelui Sfat Naţional figurau numele a 19 avocaţi români care profesau în localităţi bănăţene: dr. Caius Brediceanu - Lugoj, dr. George Dobrin - Lugoj, dr. Alexandru Coca - Sasca Montană, dr. Petru Cornean - Oraviţa, dr. Aurel Vălean - Lugoj, dr. Mihai Gropșian - Oraviţa, dr. Ioan Nedelcu - Oraviţa, dr. Alexandru Morariu - Caransebeș, dr. Emanuil Ungureanu - Timişoara, dr. Aurel Novac - Biserica Albă, dr. Victor Mercea - Ghilad, dr. Aurel Cosma - Timişoara, dr. Tit Mălaiu - Biserica Albă, dr. Lucian Georgevici - Timişoara, dr. Aurel Crişan - Aradu Nou, dr. Constantin Missici - Lipova, dr. Nestor Oprean - Sânnicolau Mare, dr. George Miclea - Alibunar şi dr. Alexandru Birăescu - Panciova[87].

Mărturiile timpului dovedesc faptul că cea mai mare parte a localităţilor bănăţene au trăit din plin ziua marii sărbători. Aproape că nu a existat sat ori oraş în care românii să nu se fi adunat la biserică, școală, primărie sau chiar sub cerul liber pentru a asculta însufleţitoarele cuvântări ale preoţilor, învăţătorilor, avocaţilor sau altor intelectuali referitoare la semnificaţia evenimentului. În multe cazuri cei întruniţi au adresat telegrame pe adresa Marii Adunări Naţionale prin care îşi exprimau adeziunea totală la hotărârile luate.

---

[86] „Românul”, nr. 20, din 20 noiembrie/3 decembrie 1918.

[87] Bogdan Bucur, *Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri*, București, Editura Rao, 2017, p. 333-334.

Cotidianul de limba germană „Temesvarer Zeitung" îşi informa cititorii într-un reportaj întitulat *Lugojul împodobit cu drapele* că „Marele eveniment care s-a desfăşurat la Alba Iulia duminică a avut şi în Lugoj festivitatea sa. De aici au călătorit peste 300 de români la Alba Iulia pentru a lua parte la adunarea naţională. Participanţii s-au întors acasă luni înainte de masă. Pe clădirile băncilor româneşti şi pe nenumărate case particulare erau arborate drapele. În toate bisericile româneşti au avut loc slujbe divine festive. La orele 11 înainte de masă s-a bătut toaca la toate bisericile iar apoi au sunat peste tot clopotele. Pe străzile oraşului, populaţia românească s-a arătat în haine de sărbătoare având cocarde cu culorile drapelului românesc. Atmosfera era voioasă, liniştea nu a fost tulburată în nici un fel"[88].

După încheierea lucrărilor Marii Adunări Naţionale, cea mai mare parte a delegaţilor bănăţeni s-au reîntors acasă, câţiva însă de frica autorităţilor militare sârbe s-au retras la Sibiu, constituind un grup de refugiaţi politici. Sub conducerea cunoscutului istoric dr. Ioan Sârbu din Rudăria, ei au desfăşurat o intensă activitate propagandistică pentru retragerea armatelor sârbe din Banat.

Cei reveniţi la casele lor, au făcut cunoscut celor care i-au desemnat postulatele formulate la marea întrunire naţională. Astfel, la 4 decembrie protopopul Buziaşului George Muntean s-a deplasat în satul Silagiu. Întâmpinat de o mare mulţime, după un scurt serviciu religios el a vorbit celor prezenţi despre cele hotărâte la Alba Iulia[89]. La rândul său şi delegatul avocat dr. Ilie Gropşianu a prezentat la 6 decembrie o dare de seamă la întrunirea Consiliului Naţional Român din Sasca Montană. După ce a lecturat rezoluţia adoptată, el a prezentat detaliat întreaga sa activitate desfăşurată cu ocazia deplasării la marele forum naţional. În final cei prezenţi i-au adus mulţumiri pentru modul în care au fost reprezentaţi[90].

Peste ani, Ioan Vasiloni locuitor în Mâtnicul Mic relata: "Mi-a rămas întipărită în minte această zi când am aşteptat să vină de la Alba Iulia delegatul nostru Pantilimon Babescu. Despre pregatiri îmi aduc aminte că toţi locuitorii satului erau îmbrăcaţi ca la rugă cu

---

[88] „Temesvarer Zeitung", LXVII, nr. 275, din 6 decembrie 1918

[89] „Drapelul", XVIII, nr. 132, din 11/24 decembrie 1918.

[90] Ilie Gropşianu, *op. cit.,* p. 119

muzică şi haine de sărbătoare. Când a sosit a fost aşteptat de tot satul. Şi el s-a dus la şcoală, a dat jos firma ungurească şi a pus drapelul trei culori, cântând Hora Unirii, Pe-al nostru steag şi Desteaptă-te române. După aceea a urmat o petrecere. În jurul lui s-a adunat multă lume care l-a ascultat povestind despre ce s-a petrecut la Alba Iulia. Fostul primar pus de unguri a lansat svonuri printre lume că nu e ceva sigur ce spune el şi dacă va ramâne tot statul austro-ungar, el va fi primul spânzurat în faţa satului"[91].

Aceste luări hotărâte de poziţie erau cu atât mai necesare cu cât începând cu acele zile, cercurile potrivnice hotărârilor de unire cu România, au trecut la o intensă activitate de propagandă. Într-un articol de fond întitulat *Propaganda clandestină pe satele noastre*, „Drapelul" consemna faptul că „satele noastre sunt inundate de proclamaţii şi volante, al căror singur scop este a introduce şi în corpul nostru otrava sufletească. Sunt volante anonime iar mâna ce le trimite se ascunde sub sonorul titlu „Comitet regnicolar de propagandă"[92].

Reîntorşi la casele lor, delegaţii timişoreni au constatat cu satisfacţie că parţial, unul din deziderateleor susţinute la Alba Iulia devenise realitate. În cursul zilei de 3 decembrie în oraş îşi făcuseră apariţia primele subunităţi ale armatei franceze. Ele aveau în frunte pe generalul Jouinot Gambetta. El îşi va stabili punctul de comandă în Palatul Lloyd din zona centrală a urbei. Peste câteva săptămâni, generalul francez va primi misiunea de a se deplasa la Arad. Trupele sale vor fi înlocuite de unităţi ale Diviziei coloniale nr. 11 aflată sub comanda generalului Léon Farret.

Sub impulsul celor trăite la Alba Iulia mai mulţi fruntaşi români timişoreni s-au întrunit la 5 decembrie într-o consfătuire confidenţială şi au luat hotărârea de a edita o publicaţie periodică. În acest scop s-a ales o comisie alcătuită din Constantin Crăciunescu, dr. Lucian Georgevici şi Iosif Velceanu care a pus bazele unei societăţi pe acţiuni. După ce au fost adunate fondurile necesare şi s-a obţinut aprobarea de la cenzura sârbă s-a reuşit editarea gazetei „Banatul". Avându-l ca editor pe avocat dr. Lucian Georgevici iar ca redactor pe

---

[91] Ioan Vasiloni, relatare datată 2 decembrie 1988, Arhiva Muzeului Banatului Timişoara, fond Istorie modernă şi contemporană.

[92] „ Drapelul", XVIII, nr.135, din 2 ianuarie 1919.

Iosif Velceanu, noua publicaţie, începând cu ziua de 18 februarie, va deveni un adevărat manifest al mişcării naţionale româneşti bănăţene[93]

Între timp consiliile naţionale sârbe locale şi-au intensificat activitatea şi au luat hotărârea de a se subordona Consiliului Naţional Sârb Central de la Novi Sad care îşi începuse activitatea la 3 noiembrie. Profitând de situaţia creată, Consiliul Naţional din Novi Sad a început pregătirile pentru organizarea unei mari adunări populare a popoarelor slave din Bacica, Banat şi Baranya. Locuitorii de naţionalitate slavă care împliniseră 20 de ani atât bărbaţi cât şi femei urmau să-şi desemneze delegaţii pe primării, astfel încât cel ales să reprezinte 1000 de votanţi. Sunt consemnate 36 de localităţi din Banatul Timişan care şi-au trimis 72 de delegaţi. Ei au reprezentat conaţionalii lor la Adunarea naţională care a avut loc la 25 noiembrie. Trebuie precizat că la aceasta întrunire nu au luat parte reprezentanţii caraşovenilor, cehilor şi slovacilor. Într-o atmosferă entuziastă cei 757 de delegaţi din 211 localităţi au hotărât separarea teritoriilor lor de Ungaria şi unirea cu regatul sârb. Peste câteva zile la 1 decembrie la Belgrad se va constitui Regatul sârbo-croato-sloven.

Întrunirea de la Novi Sad a ales un Mare Sfat Naţional cu atribuţii legislative şi un organ executiv denumit Consiliul Naţional. Acesta şi-a început activitatea la 4 decembrie[94].

Între acesta şi Sfatul Poporului din Timişoara vor avea loc, începând cu săptămânile următoare multe neînţelegeri. La 30 decembrie dr. Otto Róth în calitate de comisar al guvernului şi Kálmán Jakobi în cea de prefect al oraşului făceau cunoscut printr-un memoriu adresat comandantului armatei franceze sosită între timp în localitate că în repetate rânduri comandantul trupelor de ocupaţie sârbe le-a cerut demisia pentru a putea instala în locul lor funcţionari desemnaţi de Consiliul Naţional Sârb din Novi Sad. În cazul unui refuz acesta le-a subliniat faptul că va folosi forţa. Cu toate aceste ameninţări cei doi au declarat hotărât că nu-şi vor părăsi posturile

---

[93] Iosif Velceanu, *Autobiografie*, Timişoara, Institutul de arte grafice „Tipografia românească”, 1936, p. 88.

[94] Ljubivoje Cerović, *op. cit.,* p. 22.

decât constrânşi de forţa militară. În finalul demersului ei solicitau generalului francez să intervină grabnic pe lângă autorităţile sârbe pentru ca acestea să respecte clauzele armistiţiului de la Belgrad şi să lase în continuare administraţia în mâinile lor promiţând că vor face cum vor putea mai bine pentru ca ordinea publică să fie menţinută, aprovizionarea populaţiei şi a trupelor de ocupaţie să funcţioneze normal[95].

În vederea întăririi poziţiei sale, dr. Otto Róth a iniţiat un plan de reorganizare a Sfatului poporului. Acesta urma să fie transformat într-un Parlament Popular Bănăţean, alcătuit din 150 de deputaţi, adică câte un deputat pentru zece mii de locuitori. Ca organ executiv urma să fie ales un comitet format din 15 persoane[96].

La 20 februarie 1919, autorităţile sârbe intervin în forţă la Timişoara, Sfatul Poporului este desfiinţat iar în principalele funcţii administrative sunt numiţi funcţionari noi. Avocatul dr. Martin Filipon originar din Alibunar a fost instalat în funcţia de prefect, inginerul Reinhold Heegen din Vârşet a fost instalat la Primărie iar Mihai Jivanovic a preluat comanda poliţiei. Aceste măsuri abuzive care încălcau prevederile Convenţiei de la Belgrad au stârnit o puternică reacţie din partea locuitorilor. În dimineaţa zilei de 21 februarie în oraş s-a declanşat o grevă generală care s-a extins cu repeziciune şi în alte localităţi bănăţene. În următoarele două zile a încetat orice activitate industrială şi comercială. S-a întrerupt şi circulaţia trenurilor. Pentru a ieşi din impas, autorităţile sârbe s-au văzut nevoite să înceapă negocieri şi să semneze un protocol care prevedea respectarea unor drepturi şi libertăţi cetăţeneşti.

Cu ajutorul unor ofiţeri francezi Otto Róth a reuşit să se refugieze la Arad. Aici el a întocmit un memorandum în care propunea guvernului francez să sprijine constituirea unui Banat independent. El motiva că în acest fel urmau să fie aplanate conflictele interetnice şi se evita divizarea zonei. După ce au analizat propunerea, autorităţile franceze au ajuns la concluzia că demersul este irealizabil.

---

[95] Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, État Major de l'Armée, 250/1918.

[96] „Temesvarer Volksblatt", din 10 decembrie 1918.

Analizând cu atenţie situaţia din zonă, noua administraţie sârbă a ajuns la concluzia că pentru atingerea obiectivelor propuse trebuiau să acţioneze în trei direcţii: atragerea locuitorilor germani, intimidarea celor de naţionalitate română şi toleranţă faţă de maghiari. Într-un raport întocmit de Biroul 2 al Statului Major al Diviziei nr. 11 colonială franceză se consemna că Partidul Naţional Sârb aflat sub conducerea inginerului Pilić era „singurul autorizat şi încurajat să facă propagandă. Ea are drept scop să creeze o mişcare de opinie în favoarea legării de Serbia. Ea acţionează în trei moduri: într-o manieră blândă faţă de şvabi pe care doreşte să-i atragă, o manieră dură faţă de români pe care îi ştie de neschimbat şi indiferentă faţă de maghiari pentru că este convins că în nici un caz Banatul nu va fi păstrat de Ungaria”[97].

[97] Archives Historiques Militaires Vincennes, Ministère de la Guerre, État Major de l'Armée, 120/1919.

CONTRIBUȚIA AVOCAȚILOR ROMÂNI DIN BANAT LA INSTAURAREA ADMINISTRAȚIEI ROMÂNEȘTI ÎN JUDEȚELE CARAȘ-SEVERIN ȘI TIMIȘ-TORONTAL ÎN ANUL 1919

AV. LAZĂR GRUNEANȚU

Profitând de prezenţa militară a conaţionalilor, Consiliul Naţional Sârb din Novi Sad a impus, după cum am văzut, încă la sfârşitul lunii noiembrie, un control complet asupra comitatului Torontal şi a unei părţi din Timiş. Primul pas l-a constituit demiterea primcomitelui dr. Steuer György şi numirea în locul său a dr. Jupanschi Slavco. În scurt timp, acesta a dat un decret prin care a înlocuit majoritatea funcţionarilor din administraţia centrală a comitatului precum şi a plăşilor aflate în subordine[1]. Astfel, la 14 decembrie Valeriu Braniște era informat de către Ioan Cimponeriu, unul din pretorii cercului Iam, că a fost silit să predea pretura unui *nacialnic* sârb. Totodată el menţiona faptul că „era informat că procedura asta se va continua la Oraviţa, Bozovici şi celelalte cercuri din comitat”[2].

În urma protestelor Consiliului Dirigent, a guvernului român, precum şi a memoriilor înaintate de românii bănăţeni, conducerea Antantei a luat la finele lunii decembrie 1918 hotărârea ca trupele sârbe staţionate în partea de est a Banatului să fie înlocuite cu unităţi militare franceze. La 27 ianuarie 1919, în Lugoj au intrat primele subunități ale Diviziei 11 coloniale de infanterie aflate sub comanda colonelului Henry Lemoigue. Pretutindeni militarii francezi au fost întâmpinaţi cu multă simpatie de către localnicii români. În zilele următoare militarii francezi au sosit la Caransebeş şi Vârşeţ. Legat de primirea lor la Vârşeţ, gazeta „Opinca” consemna: „Săptămâna aceasta ne-a adus o foarte mare şi plăcută surprindere, căci au sosit

[1] „Temesvári hirlap”,XVI, nr. 283, din 14 decembrie 1918.
[2] *Valeriu Branişte - corespondenţă 1911-1918*, vol. IV, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2001, p. 349-350.

trupe de ocupaţie franceză sub conducerea domnului colonel Blanchin. Sunt fraţii noştri, poporul cel mai luminat din întreaga lume, care au luptat şi au adus cele mai mari jertfe pentru eliberarea tuturor naţiunilor asuprite. Lumea noastră e încântată de prezenţa lor şi păşirea lor face cea mai bună impresie. Dumnezeu să ne trăiască oaspeţii şi noi le dorim să se simtă bine în mijlocul nostru"[3].

După instalarea armatei franceze în comitatul Caraş-Severin, Consiliul Dirigent a luat în calcul instaurarea administraţiei româneşti. Un rol important în luarea deciziilor legate de numirea principalilor funcţionari ai noii administraţii în Banat i-a revenit lui Valeriu Breanişte, şeful Resortului Cultelor şi Instrucţiunii Publice. Se avea desigur în vedere faptul că în calitate de lider al organizaţiei din Lugoj a Partidului Naţional Român şi director al gazetei „Drapelul" cunoştea foarte bine situaţia din spaţiul bănăţean. Acuzat de spionaj în favoarea României, el fusese arestat în februarie 1918 şi întemniţat la Szeged până la 1 octombrie 1918. Deşi a participat activ la alegerea şi a sprijinit plecarea delegaţilor lugojeni, starea sănătăţii nu i-a îngăduit să fie prezent la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. La 1 decembrie 1918 a fost ales în Marele Sfat Naţional iar a doua zi în Consiliul Dirigent, mai întâi în calitate de ministru fără portofoliu iar din martie a devenit titularul Resortului Culte şi Instrucţie Publică. A depus jurământul de fidelitate faţă de statul român la 8 ianuarie la Lugoj şi şi-a reluat activitatea ministerială la Sibiu la începutul lunii martie 1919.

La început a fost agreată ideea numirii în funcţia de prefect a avocatului dr. Caius Brediceanu fiul cunoscutului fruntaş lugojean Coriolan Brediceanu, însă datorită faptului că acesta fusese numit consilier iar apoi membru al delegaţiei României la Conferinţa de Pace de la Paris a mai fost vehiculat şi numele lui Ioan Baltescu primarul Lugojului şi cel al avocatului dr. George Dobrin.

Misiunea trupelor franceze consta în a supraveghea ca linia de demarcaţie de pe Mureş să fie respectată şi să interzică pătrunderea în zonă a trupelor maghiare, române sau sârbe. La mijlocul lunii martie, subunităţile Diviziei coloniale nr. 11 au părăsit oraşul de pe Timiş. La 26 martie gazeta locala „Drapelul" făcea cunoscut cititorilor săi că „vineri, 21 martie s-a îndepărtat din oraşul

[3] „Opinca", II, nr. 4, din 9 februarie 1919.

nostru o parte din garnizoana franceză, ce a fost la noi în Lugoj. Ne pare rău că aşa de curând a trebuit să ne părăsească dimpreună cu colonelul Lemoigue. În locul lor va sosi la noi sâmbătă generalul de divizie Farret[4] cu tot statul său major. Sperăm că noii veniţi se vor afla destul de bine la noi. În credinţa şi cu toată dorinţa aceasta îi salutăm în mijlocul nostru cu tradiţionalul *Bine aţi venit*[5].

Instaurarea dictaturii proletare în Ungaria a alertat şi autorităţile militare franceze din Banat. Sub influenta propagandei comuniste, mulţi locuitori au trecut clandestin frontiera bănăţeană şi s-au înrolat în unităţi ale armatei roşii maghiare. Caracterizând atmosfera acelor zile care domnea în Lugoj, avocatul George Dobrin făcea cunoscut lui Valeriu Braniște, într-o scrisoare datată 14/27 martie, că: „Duminica trecută, toţi funcţionarii din Lugoj, de la toate oficiile, până şi căpitanul de poliţie dimpreună cu toţi poliţiştii au intrat în partidul nou socialist - au devenit toţi bolşevici şi mari apărători ai integrităţii Ungariei. Lumea oficială de la noi stă pe picior de război cu Antanta şi francezii nu numai îi sufăr ci şi îi protejează. Farret cu Kovács[6] au fost în Belgrad ieri şi alaltăieri. Ieri au fost chemaţi reprezentanţii presei la şeful statului Major. Aici domnul Raymond le-a atras atenţia că nu le este permisă publicarea de îmbărbătări pentru bolşevici, nu e permisă arătarea unui neam contra celuilalt şi nici românii - deşi ştia că sunt 75% - nu e permis să facă propagandă. Numai dacă au protectoratul Regatului României se pot mişca mai liberi, căci Consiliul din Sibiu şi Uprava din Neusatz[7] nu le recunosc de organe naţionale, fiind acestea numai rezultate ale revoluţiei. Mişcaţi-vă odată, căci aşa cu tertipuri de acestea nu merge”[8] .

---

[4] Generalul francez Léon Gaston Jean-Baptiste Farret era comandantul celei de a 11-a Divizii Coloniale de Infanterie, instalată la Timişoara încă de la finele lunii ianuarie 1919. După plecarea sa la Lugoj, în oraş vor sosi subunităţile Diviziei 17 Coloniale de Infanterie aflate sub comanda generalului Ernest Pruneau.

[5] „Drapelul”, XVIII, nr. 28, din 26 martie 1919.

[6] Kovács Braun era unul din secretarii generalului. Fruntaşii români din Lugoj au constatat faptul că avea o atitudine antiromânească.

[7] Novi Sad (oraş în Serbia).

[8] Gheorghe Iancu, *Realităţi politico-administrative din Banat (ianuarie-aprilie 1919). Mărturii epistolare*, în *Societate şi civilizaţie în Banatul istoric*. Omagiu Prof. univ. dr. Ioan Munteanu, din partea studenţilor, doctoranzilor, colaboratorilor la împlinirea

Pentru a preîntâmpina izbucnirea unor conflicte între români, maghiari şi sârbi, autorităţile franceze au luat în calcul un nou proiect referitor la partea de est Banatului, unde spiritele erau încinse la maximum. Potrivit ordonanţei nr. 418/2 a comandantului Diviziei 11 coloniale franceze, noua unitate administrativă purta numele de comitatul Lugoj şi urma a fi controlată numai de francezi. El cuprindea patru cercuri: Lipova, Orşova, Reşiţa şi Lugoj, 3 oraşe: Lugoj, Reşiţa, Caransebeş şi 15 plăşi: Bega, Bozovici, Buziaş, Făget, Caransebeş, Lipova, Lugoj, Mureş, Orşova, Reşiţa, Anina, Timiş, Recaş, Teregova şi Aradul Nou. În fiecare cerc administraţia era supervizată de un ofiţer francez. Puterea armată era în mâna generalului francez iar administraţia rămânea maghiară. Potrivit ordonanţei menţionate, gărzile naţionale erau desfiinţate, era interzisă purtarea cocardelor şi arborarea drapelelor iar publicaţiile erau cenzurate. Valuta legală a zonei rămânea coroana. De asemenea, a fost reluat traficul feroviar pe distanţele Lugoj-Ilia şi Caransebeş-Bouţari.

Pentru consolidarea relaţiilor cu militarii francezi, colegiul de redacţie al gazetei „Drapelul" a luat hotărârea de a edita începând cu 18 martie a unei rubrici în limba franceză intitulată *Pentru prietenii noştri francezi*. Ea oferea informaţii culese din presa internaţională care erau considerate interesante pentru aceştia. În urma succesului s-a hotărât editarea unui supliment al publicaţiei care urma să apară numai în limba franceză. La Lugoj a sosit din România profesorul George Oprescu care a reuşit în perioada 22 martie - 13 mai 1919 să redacteze acest supliment mult apreciat mai ales de ofiţerii francezi[9].

La mijlocul lunii aprilie, Divizia comandată de Farret a fost dizolvată, comandantul rechemat în Franţa, iar la 27 aprilie a fost creat un comandament administrativ sub denumirea Cercul Lugoj. În locul generalului Farret a sosit generalul Charles de Tournadre care încă din primul moment a afişat, spre deosebire de predecesorul său, o atitudine binevoitoare cauzei româneşti.

---

vârstei de 65 de ani, Timişoara, Editura Mirton, 2003, p. 106 9 I. D. Suciu, „Banatul şi Unirea din 1918", în *Studii*, nr. 6 /1968, p. 1103.

[9] I. D. Suciu, *Banatul şi Unirea din 1918*, în *Studii,* nr. 6 /1968, p. 1103.

În scurt timp, el a primit ordinul comandantul şef al Armatelor Aliate din Orient cu privire la sprijinirea acţiunii militare române şi de înlocuire a administraţiei maghiare cu cea românească în partea de est a Banatului, conform hotărârilor Conferinţei de Pace de la Paris. Totodată, generalul francez d'Esperey a făcut cunoscută această decizie şi lui Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului Dirigent. În baza noilor dispoziţii, comandantul zonei de ocupaţie franceză din Banat a trecut la elaborarea unui plan concret de acţiune. Legat de ritmul şi modalităţile de instituire a autorităţilor româneşti, punctele de vedere exprimate de comandantul francez şi fruntaşii români din Lugoj nu coincideau întru totul. Pentru armonizarea poziţiilor, generalul De Tournadre s-a întâlnit de mai multe ori cu fruntaşii organizaţiei locale a Partidului Naţional Român. În timpul discuţiilor, aceştia au insistat asupra instituirii cât mai grabnice a noii administraţii româneşti în toate compartimentele, a recunoaşterii avocatului dr. George Dobrin ca prefect, conform deciziei Consiliului Dirigent şi a lui Ioan Baltescu ca subprefect[10].

În dimineaţa zilei de 23 mai, străzile oraşului Lugoj erau împodobite cu sute de drapele româneşti. În localitate urmau să sosească de la Deva, primii jandarmi români. Cu acest prilej gazeta „Drapelul" consemna: „Bine aţi venit în ţinuturile noastre, sentinele credincioase, ca să puneţi temelia trainică siguranţei şi ordinii şi să deschideţi calea glorioaselor oştiri române, ce vor veni să ia în moştenire cea mai mănoasă şi mai binecuvântată parte a României Mari: Banatul mult încercat. Îndepliniţi-vă munca grea cu energia şi priceperea cunoscută a soldatului român. Daţi dovadă că ştiţi ce e suferinţa, voi care aţi suferit atât şi arătaţi omenie faţă de toţi şi mai ales faţă de duşmanii voştri"[11].

În după amiaza aceleiaşi zile, o delegaţie bănăţeană a plecat cu un tren special pentru a întâmpina familia regală română aflată în vizită pe frontul din Ungaria. Primirea solemnă a avut loc la Békéscsaba, în ziua de 24 mai. Cu acest prilej, protopopul ortodox al Lugojului dr. George Popoviciu a rostit un discurs în care a subliniat

---

[10] Gheorghe Iancu, George Cipăianu, *Prezenţa militară franceză şi administraţia Banatului (noiembrie 1918- august1919)*, în *Sfârşit şi început de epocă,* Zalău - Satu Mare, Editura Lekton, 1998, p. 392.

[11] „Drapelul", XIX, nr. 48, din 24 mai 1919.

că „Urmând glasul vremii delegaţii noştri, care s-au putut strecura la Alba Iulia, participând la memorabila adunare din 1 Decembrie 1918 au declarat categoric, conform dorinţei şi voinţei poporului român bănăţean, că aderă la alipirea întregului Banat la România Mare fără nici o rezervă şi fără nici o condiţiune. După ce legăturile noastre cu Casa de Habsburg – Lotharingia sunt rupte, Românii bănăţeni, pătrunşi de un sentiment dinastic profund, aştern la treptele tronului şi Casei Majestăţii Voastre rugămintea fierbinte, de ai primi şi privi ca şi pe ceilalţi fraţi ai lor, asigurându-vă solemn de loialitate şi fidelitatea lor[12].

Cu acest prilej George Dobrin a fost informat de către generalul Constantin Prezan că tocmai sosise telegrama prin care generalul Franchet îl confirma în funcţia de prefect al noului judeţ a cărei reşedinţă era oraşul Lugoj. În această situaţie s-a hotărât ca jurământul de fidelitate să fie depus într-o încăpere a gării din oraşul amintit unde se afla familia regală română în acel moment. Din procesul-verbal întocmit cu acel prilej rezultă că la început episcopul greco-catolic al Lugojului a dat citire decretului emis în ziua de 14 mai 1919 de către Consiliul Dirigent din Sibiu după care a urmat momentul solemn prin avocatul lugojean care jura că se va supune cu credinţă Majestăţii Sale Regelui Ferdinand I şi consiliului Dirigent Român, va respecta înfăptuirea legilor şi ordonanţelor, va apăra cinstea, demnitatea şi interesele ţării, va păstra secretul oficial. Documentul poartă semnătura episcopului Valeriu Traian Frentiu, marelui proprietar din Bulci Atoniu Mocioni şi avocatului dr. Virgil Bejan[13].

Vestea s-a răspândit cu repeziciune printre românii bănăţeni. Revenit acasă a doua zi, noul prefect a fost întâmpinat la gară de un grup numeros de români lugojeni care purtau zeci de drapele şi eşarfe tricolore. Era prezentă şi o delegaţie alcătuită din mai mulţi membri ai Consiliului Naţional Şvăbesc local, în frunte cu Henrik Anwender, redactorul-şef al gazetei „Lugoscher Zeitung".

---

[12] *Memorii cu privire la integritatea Banatului* - redactate de dr. George Popoviciu protopopul Lugojului, Caransebeş, Tiparul Tipografiei Diecezane, 1919, p. 78-79.

[13] Documentul original se păstrează în colecţia documentară a Muzeului de Istorie, Etnografie şi Artă Plastică Lugoj.

După o scurtă întrevedere cu noul prefect, generalul Charles de Tournadre a dispus înlocuirea jandarmeriei maghiare cu jandarmi români iar vicecomitele Aurel Issekutz a fost somat să predea documentele legate de problemele de administraţie. În prezenţa comandantului francez, la 28 mai, George Dobrin a fost instalat în funcţie la sediul prefecturii, preluând practic în mâinile sale puterea politică. În aceeaşi zi, el a lansat un apel tuturor locuitorilor judeţului în care sublinia: „Vă aduc la cunoştinţă că prin dispoziţia Consiliului Dirigent Român din Sibiu în coînţelegere cu comandamentul suprem al glorioasei armate franceze de ocupaţie din Banat, m-a numit pe mine prefect al judeţului Caraş-Severin şi a zonei de ocupaţie franceză, din nordul judeţului Timiş şi de azi am preluat imperiul şi conducerea tuturor agendelor. Conştient de marile îndatoriri ce le-am luat asupra mea şi condus de dorinţa ca să corespund după putinţă tuturor justelor aşteptări legate de prefacerea nouă, având hotărâte intenţii ca vouă tuturora deopotrivă, fără deosebire de naţiune ori confesiune, să vă fiu de folos, Vă rog pe toţi să-mi daţi sprijinul de lipsă”[14]. Vechii funcţionari trebuiau să-şi precizeze până la 1 iunie poziţia pe către urmau să o ia legat de depunerea jurământului de fidelitate faţă de statul român. Cea mai mare parte a funcţionarilor publici au depus acest jurământ. Cei care au refuzat să colaboreze cu noua administraţie au fost destituiţi. În cele mai multe cazuri aceştia s-au repatriat în Ungaria.

Vestea instaurării administraţiei româneşti a fost primită cu entuziasm. La 29 mai multe delegaţii de săteni din satele din împrejurimi purtând drapele româneşti s-au prezentat la reşedinţa judeţului şi l-au ovaţionat pe noul prefect[15].

Pentru funcţia de primar al oraşului a fost propus Ioan Harambaşa. La 26 iunie consiliul local făcea cunoscut: „Cu prilejul acesta de mare însemnătate pentru oraşul nostru, senatul opidan doreşte după constituirea corpului diregătoresc, să aducă în corpore omagiile sale Şefiei Voastre, însă şi până atunci Vă binecuvântăm pe această cale, făcându-Vă solemna promisiune că Senatul opidan Vă va sprijini cu stăruinţă în conducerea administraţiei opidane,

[14] „ Drapelul”, XIX, nr. 53, din 7 iunie 1919.
[15] *Idem,* nr. 49, din 14 /27 mai 1919.

uşurându-Vă în modul acesta sarcina grea, responsabilitatea morală şi materială ce apasă cercul de activitate al D-voastră”[16].

În cursul lunii iunie, administraţia românească a fost introdusă treptat în toate localităţile judeţului. Astfel, în iunie noul prefect roman a fost întâmpinat într-o atmosferă sărbătorească la Primăria din Caransebeş. Aici el a primit jurământul de fidelitate al funcţionarilor şi a dispus ca primarul Frigyes (Frederic) Pauck să-şi continue activitatea. Apoi s-a deplasat la sediul Preturii şi l-a instalat în calitate de primpretor pe avocatul dr. Valeriu Meda iar ca şef de gară l-a numit pe I. Gaşpar. Atmosfera de însufleţire din localitate a continuat la catedrală unde protopopul dr. Andrei Ghidiu a oficiat un serviciu religios pentru sfinţirea unui imens drapel tricolor şi a unei inscripţii care urmau să fie arborate pe clădirea liceului local. Tineretul a format apoi un imens cortegiu şi în frunte cu drapelul tricolor şi noua inscripţie s-a deplasat spre clădirea liceului. De pe unul din balcoane, dr. Cornean s-a adresat celor prezenţi iar în final a înmânat unui elev din anul terminal atât drapelul, cât şi inscripţia pentru a fi arborate pe faţada clădirii. Din acel moment, această cunoscută instituţie de învăţământ urma să primească numele generalului Traian Doda, una din cele mai reprezentative personalităţi ale Banatului.[17]

Martor ocular la derularea procesului de instaurare a administraţiei româneşti în localitatea Răcăjdia, învăţătorul Emilian Novacovici, consemna faptul că la începutul lunii august, mai mulţi reprezentanţi ai preturii din Sasca Montană, însoţiţi de un grup de jandarmi au fost întâmpinaţi la intrarea în localitate de un mare număr de localnici îmbrăcaţi în haine de sărbătoare. Erau prezenţi membrii corului şi ai fanfarei locale. După cuvântul de bun venit, rostit de învăţătorul mai sus menţionat, oaspeţii au fost conduşi în frunte cu un alai de călăreţi până în piaţa localităţii în faţa casei comunale. În faţa mulţimii, pretorul avocat dr. Cornel Ţeicu a rostit o scurtă alocuţiune legată de semnificaţia instaurării noii administraţii,

[16] Documentul original se păstrează în colecţia documentară a Muzeului de Istorie, Etnografie şi Artă Plastică Lugoj.
[17] Ioan Munteanu, Vasile M. Zaberca, Mariana Sârbu, *Banatul şi Marea Unire 1918*, coordonator dr. Ioan Munteanu, Timişoara, Editura Mitropoliei Banatului, 1992, p. 322.

după care a desemnat primarul în persoana lui Ilie Crăciunel şi secretarul în cea a lui Gheorghe Ivan. A urmat numirea celor şase consilieri comunali Gheorghe Măzgoni, Costa Crăciunel, Ana Ianăş, Petru Cotreanţi, Petru Stărian şi Bagiu Albu. După depunerea jurământului de fidelitate faţă de statul român de către cei numiţi s-a încins o horă la care s-a petrecut până noaptea târziu. Pentru oaspeţi, localnicii au oferit o masă la care au participat peste 200 de persoane[18].

Prezenţa autorităţilor militare franceze, care trebuiau să confirme toate numirile propuse de prefectul român însemna o limitare a exercitării depline a autorităţii româneşti. De aceea „trebuie tins într-acolo ca să scăpăm şi de piedica aceasta, spre a ne putea mişca liber”[19] aprecia la 31 mai George Dobrin într-un raport adresat Consiliului Dirigent. Peste câteva zile, trupele militare franceze încep procesul de retragere. Pe măsura plecării lor se permitea înaintarea unităţilor militare române. Generalul Charles de Tournadre urma să se deplaseze la Timişoara începând cu ziua de 18 iulie, autoritatea lui exercitându-se în părţile Lugojului până în seara zilei de 22 iulie prin prezenţa colonelului Betrix. Acesta rămânea în oraşul de pe Timiş până la 23 iulie orele 12, când urma să predea zona trupelor române.

Misiunea de a apăra noile frontiere ale României a revenit Diviziei a II-a oltene aflată sub comanda generalului Iancu Jitianu. Legat de atmosfera cu care au fost întâmpinaţi militarii români în satele din sudul Banatului în acele zile, Alexandru Georgescu Vâlcea, atunci având gradul de sublocotenent în statul-major al Diviziei, va consemna mai târziu: „E ora 9. Trenul se apropie încet de o staţie. Dar iată că, spre surprinderea noastră, pe peronul gării zăresc cămăşi albe şi silueta unui tricolor. E Teregova. Trenul se opreşte în urale şi din mulţimea de cămăşi albe, ce-şi agită în vânt căciulile, chiuind de bucurie, se desprinde silueta demnă şi simpatică a unui preot. Se apropie de generalul nostru şi în câteva cuvinte calde şi simţite, prin care vibrează un entuziasm nefăţărit şi sincer, urează un bun venit pe pământul Banatului, primului sol al României vechi, primei rândunici ce anunţă primăvara”. După răspunsul plin de căldură al

[18] Emilian Novacoviciu, *Restituiri*, Timişoara, Editura Eubeea, 2013, p. 609.
[19] Gheorghe Iancu, George Cipăianu, *op. cit*, p. 393.

generalului, a urmat o horă frățească „în care oltenii noştri au bătut cu atâta îndârjire talpa, încât se cutremura şi inima pământului. Apoi s-a jucat laolaltă cu toţii: ofiţeri, bănăţeni, soldaţi - lugojeana - jocul Banatului. A trebuit să sune de repetate ori gornistul înaintarea, ca să putem aduna soldaţii, a trebuit să ne înăbuşim cu greutate regretul ca să plecăm”[20]. Scene asemănătoare au avut loc şi în alte localităţi rurale aflate pe traseul parcurs. Şi locuitorii oraşelor Caransebeş şi Lugoj au făcut o caldă primire soldaţilor români[21].

Potrivit relatărilor apărute în presă, la Lugoj i-au întâmpinat peste câteva mii de locuitori. Casele erau împodobite cu covoare şi drapele tricolore. „Mulţimea, îngrămădită atât pe peronul gării cât şi pe marginea drumului ce ducea de la gară în oraş, cu toată ploaia torenţială ce porneşte, rămâne nemişcată , consemna „Drapelul”. În fine, la ora două fără un sfert, trenul îşi face apariţia în depărtare. Publicul de pe peron în frunte cu corurile din Sâlha, Herendeşti şi Lugojel, Hodoş, Coştei se înşiruie pe linia ferată, aşteptând intrarea trenului pe peron. Cel dintâi care se dă jos din vagoane este domnul general Jitianu, urmat de corpul ofiţeresc. Între uralele nesfârşite, acoperit de flori, domnul general strânge mâna d-lui prefect George Dobrin, care apoi în numele autorităţilor rosteşte un discurs, urând bun sosit eliberatorilor noştri, eroilor de la Mărăşeşti”[22]. A urmat apoi cuvântul primarului Ioan Harambaşa care în final a oferit tradiţionala pâine şi sare. După primirea de la gară, ostaşii români au fost conduşi în uralele mulţimii până în piaţa centrala a oraşului unde era amenajată o tribună. Aici a urmat cuvântul de bun venit rostit de episcopul greco-catolic dr. Valeriu Traian Frenţiu. Apoi corul condus de Ioan Vidu şi Lira au intonat mai multe cântece patriotice, după care militarii au fost conduşi până la cazarma de încartiruire. Seara oficialităţile oraşului au oferit un banchet în cinstea corpului ofiţeresc. Cu acest prilej au luat cuvântul episcopii dr. Valeriu Traian Frenţiu şi dr. George Popovici, dr. Iuliu Radu în numele bihorenilor, avocat dr. Virgil Bejan în numele armatei

[20] Al. Georgescu Vâlcea, *Douăzeci de ani de la intrarea oştirii româneşti în Banatul eliberat (22 iulie 1919- 22iulie 1939)*, Lugoj,1939, p. 12.
[21] „Banatul”, I, nr. 43, din 23 iulie 1919.
[22] „Drapelul”, XIX, nr. 71, din 24 iulie 1919.

franceze şi avocat dr. Nestor Porumb în numele bănăţenilor subjugaţi.

La fel de impozantă a fost primirea armatei române şi la Oravița. Din programul[23] întocmit de către autorităţile locale şi relatările din presă rezultă că în dimineaţa zilei de 3 august 1919 oraşul luase un aspect de mare sărbătoare. Străzile erau pavoazate cu drapele tricolore şi covoare. Alături de localnici erau prezenţi un număr mare de locuitori din satele din jur. Ei erau însoţiţi de coruri şi fanfare. Mărturiile vremii consemnau prezenţa reprezentanţilor din localităţile Broşteni, Ciclova Româna şi Montană, Greoni, Grădinari, Vărădeni, Maidan, Ticvanul Mare, Jitini, Răcăjdia, Ticvanul Mic, Mercina, Sasca, Ilidia, Adgadici, Vrani, Ciudanovița, Secaş, Călina, Macovişte, Jurilovca, Socolar, Cârnecea. La intrarea în oraş fusese amenajat un frumos arc triumfal împodobit cu flori. In fruntea unor grupuri de călăreţi îmbrăcaţi în costume populare primarul a întâmpinat ostaşii români cu pâine şi sare şi a rostit cuvântul de bun venit. Subunităţile armatei române au fost conduse apoi în uralele celor prezenţi spre piaţa centrală. Elevii şcolilor aveau steguleţe tricolore iar elevele coşuri cu flori. De pe o scena special amenajată avocatul dr. Cornel Cornean a salutat militari români în numele locuitorilor din întreg ţinutul Oraviţei. După răspunsul comandantului armatei a urmat o scurtă slujbă religioasă efectuată de un sobor de preoţi după care a urmat încartiruirea. După servirea unei mese comune, mulţimea s-a deplasat în piaţa liceului şi a încins o horă în acordurile fanfarelor reunite. Festivităţile s-au încheiat seara printr-o defilare cu torţe în zona centrală a oraşului.

Şi locuitorii Văii Almăjului i-au întâmpinat cu căldură pe primii militari români. „Populaţia Almăjului, pe întregul parcurs, de la Borlovenii Noi - Prigor- Prilipeţi, întâmpină cu mare însufleţire armata română - consemna peste ani profesorul Liviu Smeu. La Bozovici li s-a improvizat un arc de triumf cu ghirlande de brad, foiofiu şi flori de primăvară. Autorităţile nou instalate i-au întâmpinat cu pâine şi sare, cu plosca cu ţuică. Şi în timp ce se rostea cuvântările, populaţia plângea de bucurie şi se îmbrăţişa cu soldaţii

[23] Un exemplar din acest Program a fost donat la 17 iulie 1972, de către Virgil I. Epure, pentru a fi păstrat în colecţiile Muzeului de Istorie a Teatrului şi a oraşului Oravița.

români. În marşul fanfarei militare au ajuns în faţa cazărmii, unde taraful lui Sima Luca a cântat hora almăjeană şi a jucat pentru prima oara în istoria Almăjului, soldatul român cu fata almăjeană”[24].

La mijlocul lunii iulie atenţia opiniei publice se concentra asupra evenimentelor aflate în derulare la Timişoara. La 18 iulie aici sosise o delegaţie constituită din Valeriu Braniște, care deţinea în acel timp după cum am văzut funcţia de şef al Resortului Culte şi Instrucţiune în Consiliul Dirigent, prefectul judeţului Caraş-Severin avocat dr. George Dobrin, Ioan Spătaru, directorul căilor ferate din Transilvania şi doi ofiţeri superiori ai armatei române[25]. Membrii delegaţiei aveau mandat din partea Consiliului Dirigent să se întâlnească cu generalul de Tournadre şi comandantul trupelor sârbe pentru soluţionarea tuturor problemelor legate de evacuarea localităţilor timişene revenite României.

Între timp, în oraşul de pe Bega îşi începuse lucrările şi o comisie militară de evacuare alcătuită din generalul francez mai sus menţionat, colonelul român Virgil Economu şi colonelul sârb Velković. În conformitate cu ordinul Comandantului şef al armatelor aliate din Orient, dezbaterile acestei întruniri au fost prezidate de reprezentantul francez[26]. La încheierea lucrărilor desfăşurate într-o încăpere a Palatului Lloyd s-a decis ca armata sârbă să înceapă evacuarea în conformitate cu hotărârea Consiliului puterilor aliate de la Paris în intervalul cuprins între 28 iulie şi 3 august 1919. Totodată, comisia a stabilit o linie de demarcaţie provizorie între Serbia şi România, indicându-se localităţile de graniţă care urmau să fie controlate de români[27].

Valeriu Braniște primise mandat din partea lui Iuliu Maniu de a studia cu atenţie situaţia din Timişoara. După o serie de consultări avute cu mai mulţi lideri politici locali, el a întocmit un raport detaliat din a cărui analiză rezulta un deosebit simţ politic şi o reală apreciere a situaţiei. El propunea să fie numit un singur prefect pentru zonele fostelor comitate Timiş şi Torontal revenite României, în persoana

---

[24] Liviu Smeu, *Contribuţii la istoria Almăjului*, Bucureşti, Editura Litera, 1977, p. 138.
[25] „Drapelul”, XIX, nr. 71, din 24 iulie 1919.
[26] „Banatul”, I, nr. 24, din 27 iulie 1919.
[27] *Ibidem.*

avocatului dr. Aurel Cosma unul din liderii organizaţiei locale a Partidului Naţional Român. Pentru funcţia de primar al oraşului Timişoara era propus avocatul dr. George Adam. Plaşile Lipova, Recaş şi Buziaş urmau să fie integrate la noul judeţ Timş-Torontal iar administraţia din Lugoj urma să fie extinsă asupra întregului fost comitat Caras-Severin[28]. La 23 iulie acest document a fost expediat la Sibiu. În baza lui, la 25 iulie dr. Aurel Cosma a fost numit prefect al judeţului Timiş-Torontal şi interimar al oraşului Timişoara. La sugestia lui Valeriu Branişte, factorii de decizie din cadrul Consiliului Dirigent au considerat ca oportună numirea unui german în funcţia de viceprimar.

La 27 iulie 1819, ultimele subunităţi militare sârbe au părăsit oraşul Timişoara. A doua zi dimineaţa, însoţit de generalul De Tournadre şi de dr. G. Crăciun, dr. Aurel Cosma, în calitate de prefect s-a prezentat la Primăria oraşului, care funcţiona în acel timp în Piaţa Libertăţii. Cu acest prilej, el l-a informat oficial pe primarul Geml Jozsef că a preluat administraţia judeţului, interimatul oraşului şi l-a somat totodată să-şi continue în condiţii normale activitatea alături de toţi colaboratorii. Membrii delegaţiei s-au deplasat apoi într-un elegant automobil pavoazat cu drapelele Franţei şi României la sediul Prefecturii. Aici, ei au constatat că fostul prefect Martin Filipon instalat de către administraţia sârbă la 20 februarie, părăsise deja localitatea. În această situaţie, a fost luată legătura cu locţiitorul acestuia, subprefectul Ferenczy Sándor. Ca şi primarului şi lui i s-a adus la cunoştinţă că începând cu acea zi, în judeţ funcţiona noua administraţie românească. Delegaţia a poposit apoi la sediul poliţiei orăşeneşti. Aici s-a dispus înlocuirea comandantului Mihai Jivanović cu Eusebiu Stoica, locotenent în armata română[29].

Primul prefect român şi-a început activitatea administrativă în condiţii dificile. Cu ocazia retragerii, comandanţii armatei sârbe dispuseseră luarea ca pradă de război a unor instalaţii din mai multe întreprinderi industriale şi a întregului mobilier a unor instituţii publice ale oraşului. Astfel şi la Prefectură majoritatea încăperilor erau goale. Proaspătul prefect s-a văzut nevoit să se întoarcă la

[28] Biblioteca Academiei Române, Arhiva Valeriu Branişte, fond VI, doc. nr. 40.
[29] „Banatul", I, nr. 25, din 30 iulie 1919; *Temesvarer Zeitung*, LXVIII, nr. 168, din 29 iulie 1919.

Primărie, instalându-şi aici biroul în vederea începerii activităţii. De aici el a lansat un *apel- rugăminte* către locuitorii mai înstăriţi ai oraşului de a împrumuta cu mobilier oficiile publice în vederea continuării activităţilor întrerupte. „Armata regală sârbă - menţiona chemarea sa - în retragerea ei, cum se ştie, fie în temeiul dreptului armatelor de asediu, fie sub pretextul permutării a dus cu sine întreg mobilierul şi alte obiecte de aranjament a celor mai multe oficii publice, aşa că în unele birouri n-au lăsat decât zidurile goale”[30]. Locuitorii oraşului au răspuns cu promptitudine apelului său, în câteva zile majoritatea oficiilor publice fiind înzestrate cu cele necesare, putând să-şi desfăşoare activitatea în condiţii normale.

La 28 iulie, dr. Aurel Cosma a semnat o *Proclamaţie*[31] care, începând cu a doua zi a fost publicată de către aproape toate publicaţiile periodice care apăreau pe cuprinsul noului judeţ Timiş-Torontal. Prin ea opinia publică locală era informată de noua stare de lucruri. Se sublinia de la început că noua administraţie va fi condusă în spiritul Consiliului Dirigent şi sub autoritatea comandantului francez din localitate. Poliţia, jandarmeria şi armata franceză erau solicitate să apere siguranţa personală şi proprietatea particulară. Tuturor locuitorilor li se cerea să păstreze ordinea iar funcţionarilor publici să rămână la posturile lor şi să-şi rezolve cu conştiinţă datoriile oficiale. În continuare, noul prefect promitea că va lua măsuri pentru înviorarea producţiei industriale şi a vieţii comerciale pentru îmbunătăţirea situaţiei materiale a populaţiei. În încheiere locuitorii de naţionalitate română de pe cuprinsul întregului judeţ să respecte fără nicio rezervă drepturile celorlalte popoare, ca în schimb şi ale sale să fie respectate de către acelea şi să trăiască în armonie frăţească cu toţi conlocuitorii acestor ţinuturi ale frumosului şi de Dumnezeu binecuvântatului nostru Banat”[32].

Tot la 28 iulie Aurel Cosma îl informa, printr-o telegramă,[33] pe Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului Dirigent, despre preluarea administraţiei judeţului Timiş şi a oraşului Timişoara, acţiune ce

---

[30] *Ibidem.*

[31] „Temesvarer Zeitung”, LXVIII, nr. 168, din 29 iulie 1919.

[32] „Banatul”, I, nr. 25 din 30 iulie 1919 ; N. Ilieşiu*, op. cit.*, p. 123-125.

[33] Serviciul jud. Timiş a Arhivelor Naţionale, Fond Prefectura judeţului Timiş - Torontal, dosar nr. 1/1919, f. 5.

urma să se extindă în zilele următoare şi asupra localităţilor din fostul comitat Torontal revenite României.

Pentru rezolvarea crizei alimentare, semnalată în mai multe părţi ale judeţului, Prefectura a emis o ordonanţă în baza căreia era interzis cu stricteţe exportarea oricărui produs alimentar în afara zonei controlate de Consiliul Dirigent[34].

În seara zilei de 29 iulie 1919, mai mulţi fruntaşi români bănăţeni au luat hotărârea de a organiza în sala mare a restaurantului timişorean *Principele de coroană* un banchet în onoarea noului prefect. În faţa celor 100 de participanţi, dr. Aurel Cosma a ţinut un discurs emoţionant în care a solicitat concursul tuturor pentru depăşirea greutăţilor ce se aflau în faţa noii administraţii. Printre cei care l-au felicitat cu acest prilej s-au remarcat: dr. Lucian Georgevici, protopopul Ioan Oprea, colonelul Virgil Economu, Atanasiu Todan, dr. Ioan Zărie, originar din Alibunar, Emil Buia şi dr. Avram Imbroane. În încheiere, cei prezenţi au trimis telegrame de adeziune lui Iuliu Maniu şi premierului Ion I. C. Brătianu. „Banchetul a durat până la orele 11, când toţi s-au dus la cafeneaua Palace, unde s-a petrecut românește cu jocuri populare”[35], remarca gazeta lugojeană „Banatul” care consemnase evenimentul.

Peste câteva zile, la Prefectură s-a prezentat o delegaţie alcătuită din 31 de personalităţi ale oraşului, pentru a-l felicita pe noul prefect şi a-i exprima încrederea locuitorilor din cele cinci cartiere ale oraşului pe care le reprezentau. Luând cuvântul în numele celor prezenţi, prelatul catolic David Lang, după ce a exprimat încrederea timişorenilor în administraţia românească a subliniat că, din vremuri îndepărtate domnește între bănăţeni, indiferent de naţionalitate şi religie, cea mai frumoasă armonie. „Noi am lucrat umăr la umăr şi roadele acestei activităţi se vădesc şi în dezvoltarea oraşului nostru”[36] a precizat el în încheiere. Membrii delegaţiei au solicitat apoi ca Geml József să rămână mai departe în fruntea Primăriei. Emoţionat, Aurel Cosma a mulţumit pentru manifestarea de ataşament şi încredere, subliniind faptul pe care l-a

[34] „Banatul”, I, nr. 25, din 30 iulie 1919.
[35] *Idem*, nr 26, din 3 august 1919.
[36] „Temesvarer Volksblat”, din 1 august 1919; „Temesvarer Zeitung”, LXVIII, nr. din 1 august 1919; „Temesvári hirlap”, XVI, nr. din 1 august 1919.

constatat încă din anii de şcoală petrecuţi în Timişoara, că în pofida diversităţii naţionale şi confesionale, oamenii trăiesc bine împreună când sunt uniţi prin legătura trainică a culturii. El a precizat că în calitate de prefect v-a pune accent pe această idee şi se va strădui ca tradiţia timişoreană să fie continuată. „Noi trebuie să ne stimăm unii pe alţii, noi trebuie să ne respectăm unii pe alţii, fără a ţine seama de naţionalitate”[37] a conchis el, asigurând totodată membrii delegaţiei, ca, în orice împrejurare pot să apeleze cu încredere la autorităţile române, uşa Prefecturii fiind deschisă oricând şi oricui.

Conform dispoziţiilor Consiliului Dirigent, în dimineaţa zilei de 2 august 1919, de la Arad au sosit cu un tren special 480 de jandarmi români. Pe peronul gării centrale a oraşului ei au fost întâmpinaţi de un grup numeros de timişoreni în frunte cu prefectul Aurel Cosma. În după masa aceleaşi zile a mai sosit încă un detaşament de jandarmi din direcţia Lugoj. Drumul militarilor români prin localităţile timişene a constituit un adevărat marş triumfal. În toate staţiile de oprire a trenului ei au fost salutaţi cu entuziasm de către locuitorii satelor din împrejurimi. În gara Izvin cuvântul de bun venit l-a rostit preotul Melentie Şora. A urmat un scurt program artistic prezentat de corul sătenilor sub bagheta învăţătorului Ştefan. În gara Remetea Mare, în faţa celor prezenţi au vorbit preoţii Toldan şi Ionescu, în numele locuitorilor pe care îi păstoreau şi preotul Constantin Micu din partea celor din Bucovăţ. Şi aici a fost prezent corul local, sub conducerea învăţătorului Leu. La Ghiroda, în apropierea oraşului era prezent un grup de călăreţi îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, cu buchete de flori şi drapele tricolore. Impresionat, maiorul Pop în calitate de comandant, după rostirea câtorva cuvinte de mulţumire sufletească a subliniat că, în vara anului 1914, a străbătut aceste locuri spre câmpul de luptă „purtând steagul românesc urgisit iar acum îl poartă biruitor”[38]. În aceeaşi atmosferă s-a derulat primirea şi în gara Timişoara. În faţa câtorva mii de locuitori, prefectul Aurel Cosma a subliniat faptul că „Jandarmeria are datoria să ocrotească legea, adevărul şi dreptatea, pentru toţi fără deosebire de neam şi confesiune”[39]. La rândul său,

[37] *Ibidem.*
[38] „Banatul”, I, nr. 48, din 7 august 1919.
[39] *Ibidem.*

maiorul Pop i-a asigurat pe cei prezenţi că jandarmii români vor fi la înălţimea chemării. În uralele mulţimii, militarii români s-au îndreptat apoi spre Şcoala de cadeţi, unde au fost încartiruiţi. Din acele momente, ei urmau să asigure ordinea şi liniştea în oraş şi judeţ.

Între timp, străzile metropolei Banatului luaseră un aspect sărbătoresc. Vestea că a doua zi urmau să sosească ostaşii primelor unităţi operative ale armatei regale române se răspândise cu repeziciune. Îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, mii de săteni au sosit în oraş pe jos, călări sau cu căruţele pentru a fi martori oculari la marele eveniment anunţat. Dar să dăm cuvântul lui Iosif Velceanu, unul din organizatorii manifestărilor. „Şi iată că la 3 august 1919, sosi deci ziua mult aşteptată şi dorită. Peste noapte Metropola îmbrăcase haine de sărbătoare. Ca o vrajă a unei nopţi de vară, înfloriră pretutindeni steagurile tricolore. Dimineaţa, Metropola se deştepta transformată într-o podoabă neobişnuită de drapele româneşti, care fluturau vesel pe case şi palate, pe turlele bisericilor. Vitrinele prăvăliilor şi geamurile cafenelelor erau toate împodobite cu portretele Regelui Ferdinand I şi a Reginei Maria, între care se vedea împodobit cu panglici tricolore portretul moştenitorului de tron, A.S.R. Carol. Lumea orăşeană asaltase balcoanele şi ferestrele palatelor, mulţimea ocupase străzile iar publicul românesc din Timişoara şi jur se aglomerase spre centru, grăbind să-şi asigure loc în Piaţa Unirii, unde autorităţile aşteptau sosirea armatei române. Armata regală română, armata glorioasă, în ochii plini de admirare a lumii, venit-a ca să ieie în stăpânire moştenirea. Azi a intrat cu glorie în cetatea Timişorii. Flamura noastră tricoloră te transpunea parcă în alte lumi, te simţeai oarecum înălţat văzând simbolul neamului nostru că fâlfâie în bătaia vântului şi anunţă dezrobirea de sub jug secular şi preluarea în stăpânire a cetăţii lui Ioan Corvin şi a pământului udat cu sângele strămoşilor noştri. Simţeai o bucurie mare la vederea poporului nostru îmbrăcat în haine de sărbătoare, cum în şire prelungi, pe jos, în trăsuri, în trupe de călăreţi, grăbea ca să salute pe luptătorul, care şi-a dat viaţa pentru acest simbol, pe mândrul dorobanţ român”[40].

[40] Iosif Velceanu, *Autobiografie*, Timişoara, Institutul de arte grafice „Tipografia românească”, 1936, p. 92-93.

Potrivit programului stabilit, la ora 8,30 ostaşii români au fost întâmpinaţi la vama de la marginea oraşului de un public numeros în frunte cu prefectul Aurel Cosma, care în numele tuturor locuitorilor judeţului Timiş-Torontal le-a mulţumit pentru sacrificiile făcute şi le-a urat bun venit pe meleagurile Banatului. Conduşi de câteva sute de călăreţi îmbrăcaţi în haine de sărbătoare şi înconjuraţi de mii de locuitori, ostaşii români s-au oprit apoi în faţa bisericii unite pentru a asculta un scurt serviciu religios. În aceeaşi atmosferă înălţătoare, mulţimea s-a îndreptat apoi spre Piaţa Domului, una din pieţele centrale ale oraşului, care, din acel moment va fi denumită Piaţa Unirii. Aici, în uralele celor prezenţi s-a desfăşurat primirea oficială. În numele locuitorilor români a luat cuvântul protopopul Ioan Oprea. În cuvinte simple el a mulţumit ostaşilor eliberatori şi i-a asigurat de neţărmurită dragoste frăţească. În numele locuitorilor judeţului şi ai oraşului, militarii români au fost salutaţi şi de subprefectul Ferenczy Sándor şi primarul Geml József, care conform tradiţiei le-a oferit pâine şi sare. Din partea locuitorilor de naţionalitate germană a vorbit colonelul în retragere Karl von Möller, din partea sârbilor protopopul Novacovici iar a maghiarilor avocatul Albert Márton. Tuturor în numele armatei române le-a răspuns colonelul Virgil Economu.

Peste ani, rememorând acea zi, Aurel Cosma va consemna: „Noi, Românii bănăţeni, am fost poate cei din urmă, care am putut ridica, în strigăte de bucurie, pălăria noastră în faţa drapelelor celor dintâi regimente româneşti care au intrat pe pământul nostru. Într-adevăr nu era decât la 3 august 1919, când oraşul Timişoara şi-a deschis porţile în faţa dorobanţilor români, care au venit să pună stăpânirea veşnică pe acest pământ românesc. Era o zi mare pentru noi. Era praznicul dezrobirii Banatului...Nu se poate cuprinde în cuvinte însufleţirea nemărginită a românilor de aici care au venit în număr de aproape o sută de mii ca să întâmpine glorioasa noastră armată”[41].

În după masa aceleiaşi zile, în jurul orei 17, la Timişoara a sosit cu un tren special şi Ion I. C. Brătianu, liderul Partidului Naţional Liberal, care deţinea funcţia de premier al României. Potrivit relatărilor din presa vremii în seara zilei de 31 iulie el

[41] „Nădejdea”, IX, nr. 696, din 22 decembrie 1927.

părăsise Bucureştiul pentru a vizita linia frontului. La 1 august asistase la trecerea trupelor române peste Tisa, le însoţise până în liniile cele mai înaintate în acea zi de Marş biruitor iar de acolo aflând de sosirea armatei române la Timişoara, se întorsese spre miazăzi, socotind că locul său era în acel moment în oraşul ce revenea României.[42] El era însoţit de Ştefan Cicio-Pop, reprezentant de frunte al Partidului Naţional Român, ministru în Consiliul Dirigent, Mihai Popovici, colonelul Tuhari şi şeful său de cabinet. După trecerea în revistă a gărzii de onoare, înaltul oaspete a fost salutat de dr. Aurel Cosma, care, după ce i-a prezentat principalele personalităţi ale oraşului, i-a făcut cunoscut că din încredinţarea Consiliului Dirigent începând cu ziua de 28 iulie a preluat conducerea administraţiei zonei timişene evacuate de sârbi. Şeful guvernului român a mulţumit pentru primirea făcută şi în uralele mulţimii s-a îndreptat spre Primăria oraşului. Primarul Geml József, alături de toţi colaboratorii l-au întâmpinat cu emoţie. Întreţinându-se în limba germană, Brătianu a subliniat că de acum apartenenţa românească a Timişoarei fiind definitivă, ţine să precizeze că întreaga provincie, în frunte cu Metropola sa va cunoaşte o dezvoltare însemnată în noua eră care începe. În răspunsul său, interlocutorul l-a asigurat că toţi locuitorii oraşului, indiferent de naţionalitate vor fi întotdeauna loiali faţă de statul român. Convoiul de trăsuri s-a îndreptat apoi spre Prefectură. Aici înaltul oaspete a fost informat de către colonelul Virgil Economu despre activitatea comisiei de delimitare a noii frontiere cu sârbii, a analizat raportul prefectului privind situaţia din judeţ şi l-a primit în audienţă pe Avram Imbroane, preşedintele *Ligii bănăţenilor*.

În cursul serii, autorităţile locale au oferit un dineu în saloanele hotelului „Principele de coroană". După alocuţiunea prefectului şi cuvântul generalului francez De Tournadre a urmat discursul primului ministru român. Legat de acest moment, dr. Aurel Cosma va consemna în paginile gazetei „Nădejdea": „Era o zi mare pentru noi. Era praznicul dezrobirii Banatului. Şi în această zi de sărbătoare, parcă bunul Dumnezeu a vrut să fie aşa, a sosit între noi şi dl. Ion I. C. Brătianu, care venise din Paris, unde era la Conferinţa

[42] Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, Bucureşti, Editura Albatros, p. 450-451; „Drapelul" , XIX, nr. 76, din 6 august 1919.

de Pace ca să ne apere drepturile noastre sfinte asupra provinciilor locuite de români. Nu se poate cuprinde în cuvinte însufleţirea nemărginită a Românilor de aici care au venit în număr de aproape o sută de mii ca să întâmpine glorioasa noastră armată. Dar această însufleţire şi-a ajuns culmea în momentul când domnul Brătianu a rostit în mijlocul bănăţenilor următoarele cuvinte: <Simt o deosebită fericire că sunt în capitala Banatului pe veci liberă. Soarta neamului nostru va fi asigurată cum nevoile sale o cer. Neamul nostru prin bărbăţia sa şi-a atras admiraţia lumii întregi. Acum vă pot spune că anarhia maghiară e înfrântă, patrulele cavaleriei noastre sunt la 15 km de Budapesta. Cu această ştire vă zic, bine v-am găsit>"[43].

Tot în aceeaşi zi de 3 august, prefectul Aurel Cosma era informat oficial de către dr. George Dobrin, prefectul judeţului Caraş-Severin că localităţile Buziaş, Recaş, şi Lipova şi satele din împrejurimile lor reveniseră sub autoritatea Prefecturii din Timişoara.[44]

Având în vedere faptul că o mare parte a românilor bănăţeni nu se putuseră manifesta faţă de hotărârile Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia, datorită prezenţei trupelor de ocupaţie şi pentru a protesta împotriva divizării Banatului, liderii organizaţiilor locale ale Partidului Naţional Român au convocat o mare întrunire la Timişoara pentru ziua de 10 august. În cursul dimineţii, pe Câmpul Târgului din apropierea cetăţii se adunaseră circa 40.000 de locuitori. Presa timpului consemna că, încă în cursul nopţii „soseau grupe de popor între cântece naţionale şi steaguri cu preoţi şi învăţători în frunte"[45]. La acestea s-au adăugat mii de trăsuri şi câteva trenuri speciale. La ora 11, după ce protopopul Ioan Oprea a oficiat, de pe o tribună ridicată în mijlocul mulţimii, serviciul divin şi au fost ascultate câteva cântece interpretate de corul condus de Ioan Vidu, prefectul dr. Aurel Cosma a deschis lucrările mitingului. În continuare în uralele celor prezenţi au luat cuvântul: George Popovici protopopul Lugojului, istoricul Ioan Sârbu, profesorul universitar bucureştean V. Popescu, preotul Gherasim Sârbu, Avram

[43] „Nădejdea", IX, nr. 696, din 22 decembrie 1927.
[44] „Banatul", I, nr. 25, din 30 iulie 1919.
[45] *Idem,* nr. 29, din 17 august 1919; „Temesvarer Zeitung", LXVIII, nr. 180, din 12 august 1919.

Imbroane şi protopopul ortodox al Timişoarei Ioan Oprea. În încheiere cei prezenţi au adoptat o *Rezoluţie* care cuprindea şapte puncte. Manifestaţia s-a încheiat cu trimiterea unor telegrame pe adresa regelui Ferdinand, a reginei Maria, lui Iuliu Maniu şi Ion I. C. Brătianu.

În dimineaţa zilei de 12 august 1919, generalul de Tournadre, însoţit de ultimii militari francezi a părăsit Timişoara, încetând astfel prezenţa trupelor franceze în Banat, întreaga putere politică şi administrativă rămânând în mâna autorităţilor româneşti. Cu această ocazie, prefectul Aurel Cosma a emis un Apel în care sublinia că după plecarea ultimilor ostaşi francezi, autorităţile din subordinea sa preluaseră inventarul tuturor problemelor legate de administrarea judeţului. Toţi locuitorii erau chemaţi să respecte legile şi hotărârile aflate în vigoare. Autorităţile statului urmau să facă uz de toate mijloacele pentru asigurarea liniştei şi a păcii sociale. Şi cu acest prilej el reamintea că administraţia românească era condusă „de iubirea de dreptate imparţială faţă de toţi fără deosebire de religie, naţionalitate şi treaptă socială”[46].

[46] „Nădejdea”, IX, nr. 696, din 22 decembrie 1927; „Temesvarer Zeitung”, LXVIII, nr. 182, din 14 august 1919.

UNIFICAREA LEGISLAȚIEI. CONTRIBUȚIA AVOCAȚILOR LA PRELUAREA ȘI REORGANIZAREA INSTANȚELOR. EVOLUȚIA PROFESIEI DE AVOCAT DUPĂ MAREA UNIRE

AV. LAZĂR GRUNEANȚU

După înfăptuirea Unirii, pentru integrarea noilor teritorii în Regatul României, până la convocarea Constituantei, era necesară înființarea unui organism care să asigure desfășurarea activităților în Ardeal și Banat. În data de 2 decembrie 1918 a fost ales la Alba Iulia Marele Sfat Național, care a desemnat un organ executiv cu activitate permanentă ce urma să conducă și să rezolve problemele curente din teritoriile încorporate Regatului României, Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria,[1] în componența căruia au intrat o serie de personalități din noile teritorii. Din păcate, bănățenii nu au putut fi cooptați datorită situației speciale în care se afla teritoriul bănățean ocupat de forțe militare străine. Atribuțiile Consiliului Dirigent se exercitau doar asupra Ardealului și Banatului, erau atribuții legislative și executive, urmăreau asigurarea ordinii și liniștii publice funcționarea instituțiilor publice în localitățile, din care au plecat funcționarii unguri, locul acestora fiind luat de către gărzile naționale și de consiliile naționale locale.

Imediat după înfăptuirea Unirii, în cea mai grea situație s-a aflat justiția. Cu excepția serviciilor de carte funciară, toate celelalte sectoare din justiție nu au mai funcționat, deoarece atât judecătorii, cât și personalul auxiliar (unguri) au refuzat prezența la locul de muncă. Problema primordială ce trebuia rezolvată de către Consiliul Dirigent prin resortul de justiție era unificarea legislativă.

---

[1] Consiliul Dirigent a funcționat în perioada 2 decembrie 1918-4 aprilie 1920 la Alba Iulia, Sibiu și Cluj.

În teritoriile ce urmau să intre în componenţa României, erau în vigoare o serie de reglementări ce nu aveau corespondenţă cu legislaţia românească.

Fără a intra în amănunte, menţionez câteva din aceste reglementări cu aplicaţie locală: în Basarabia, erau în vigoare Condica lui Al. Donici, Manualul lui Xarmenopol, Sbornicescul hrisov a lui Mavrocordat, obiceiul pământului precum şi o serie de reglementări ruseşti, norme de drept rusesc cu elemente de drept moldovenesc (legile civile româneşti). Legislaţia în vigoare existentă în România (inclusiv teritoriile alipite) cuprindea normele de drept românesc, aplicabile în vechiul regat, drept austriac cu elemente de drept ungar cu aplicabilitate în Ardeal şi graniţa militară, drept austriac aplicabil în Bucovina şi drept ungar aplicabil în Banat (parţial), Maramureş şi părţile ungurene. Vespasian Erbiceanu, analizând situaţia în care se afla justiţia în Basarabia preciza: „aplicarea legilor locale a fost restrânsă în chip arbitrar numai la populaţia de origină moldovenească încât un drept basarabean propriu zis nu s-a putut stabili sub vechiul regim”[2]. Foştii judecători ruşi care împărţeau dreptatea în Basarabia, apreciau mai mult jurisprudenţa Curţii de Casaţie din Petrograd decât textele legale. Faţă de această stare de fapt se impunea introducerea cu celeritate a legislaţiei româneşti în această provincie.

În Bucovina, era în vigoare Codul civil austriac, completat ulterior cu Novele împărăteşti. În Transilvania, Codul civil austriac, dreptul cutumiar maghiar, legile civile maghiare, ordonanţele regale, dreptul local din părţile săseşti. Pe teritoriul Ardealului şi a Banatului s-a aplicat, după anul 1918, dreptul privat maghiar, dreptul civil austriac se aplica pe teritoriul Banatului şi în părţile ungurene[3].

Unificarea legislaţiei ridica o serie de probleme care trebuiau rezolvate de către specialişti. Trebuia acordată o atenţie deosebită modificării procedurii civile, urmând să se intervină chiar în legislaţia aplicată în vechiul regat. Au fost supuse atenţiei mai multe probleme din procedura civilă; voi enumera doar câteva dintre acestea, care, deşi nu au fost acceptate, şi-au găsit aplicabilitatea peste ani.

---

[2] *Aspecte juridice din Basarabia*, în „Dreptul”, nr.13/8 feb. 1920, p.145.

[3] „Tribuna juridică”, III, nr. 8-9/1921, p. 20.

S-a propus ca procedura civilă să fie orală, dezbaterile să fie scurtate, acţiunea să fie concisă, să cuprindă descrierea faptelor, temeiul juridic, dovezile pentru susţinerea acţiunii, toate actele să fie comunicate părţii adverse. Procura dată avocatului să fie generală, valabilă pentru toate fazele procesului. Referitor la citarea părţilor, aceasta trebuia efectuată o singură dată (ar scădea costurile procesului), numai în cazul chemării la interogatoriu ar trebui dispusă o nouă citare. Statul ar trebui să fie citat şi la sediul altor instanţe nu numai la Bucureşti; s-ar elimina cheltuielile cu deplasarea din ţară a justiţiabilului care se judecă cu statul. Referitor la cheltuielile de judecată, era necesar ca acestea să fie acordate de către judecător în limita dovedirii lor, nu lăsate la bunul plac al judecătorilor, care de multe ori nu le acordau, nici măcar taxele de timbru. În ceea ce priveşte onorariul avocaţilor, acesta trebuia acordat, cuantumul lui fiind stabilit de lege[4].

Unificarea legislaţiei presupunea: „Legea urmând a se aplica uniform pentru toate provinciile". Pentru ca o lege să fie eficientă, aceasta trebuie să fie „unitară, ordonată, precisă şi clară" [5] .

Un rol deosebit de important în procesul de unificare a legislaţiei l-a avut avocatul dr. Ioan Suciu, care a desfăşurat o activitate deosebită în cadrul Consiliului Dirigent; după desfiinţarea acestuia, a fost numit preşedintele „Comisiei Regionale de Unificare şi Descărcare a serviciilor publice din Transilvania". Odată cu desfiinţarea Consiliului Dirigent, unificarea legislaţiei intră într-o nouă etapă, multe dintre problemele cu care se confrunta justiţia fiind soluţionate prin Constituţia din anul 1923.

Problema unificării a generat multe discuţii între juriştii ardeleni şi cei din vechiul regat. Voi prezenta mai jos câteva puncte de vedere susţinute de către juriştii vremii, ardeleni şi din vechiul regat.

Marea majoritate a specialiştilor în drept au susţinut unificarea legislativă de îndată. Au fost două păreri contrare unificării în această variantă: Dem. Dobrescu, preşedintele Uniunii avocaţilor, care susţinea unificarea lentă a legislaţiei, menţinerea

---

[4] G.D. Benderli, *Cu privire la unificarea legislației*, în „Tribuna juridică", II, nr. 34/1920, p. 101.

[5] Alex. Otelişanu, *Unificarea legislativă*, în „Tribuna juridică", II, nr. 37/1920, p. 106.

pluralismului legislativ pentru a ține cont de specificul normelor de drept din provinciile istorice[6] și Ștefan Laday, care susținea „un drept civil neunificat este mai bun decât un drept unificat" sau „un drept cutumiar este totdeauna mai bun decât un drept civil codificat**",** susținând ideea ca normele din legislația ardeleană să funcționeze în paralel cu normele de drept din vechiul regat[7]. Juristul ardelean Petre Poruțiu, tratând problema unificării legislației, insista pe preluarea în număr mare a principiilor de drept din Codul civil austriac, cod care avea foarte bine reglementate instituțiile de drept. Făcea referire în principal la Registrele de Carte funciară, la capacitatea de exercițiu a femeii care prin casătorie devenea majoră. Punea la îndoială că aceste prevederi vor fi preluate sau abandonate de noua legislație, ba mai mult nu vedea modul în care ar putea fi puse în concordanță prevederile din codul austriac cu cele din Codul Napoleon[8]. Majoritatea juriștilor implicați în procesul de unificare erau conștienți de dificultatea acestui proces și de durata armonizării normelor de drept.

Principala dificultate a unificării legislative provenea din faptul că „juriștii provin din școli și instituții diferite, din diferite unghiuri ale țării, cu regionalismul specific tuturor, acest fenomen putând fi numit nostalgie de drept." Astfel că un conflict apare ca inevitabil[9].

Juriștii au fost de acord că era imperios necesară unificarea legislației, trebuia elaborată o legislație aplicată pe întreg teritoriu, țara având nevoie de această legislație, numeroase controverse a suscitat metoda prin care să se facă unificarea. O variantă a fost aceea a extinderii codurilor din vechiul regat în noile provincii (fără a ține cont de legislația acestora), cea de a doua a fost aceea de a se elabora noi coduri (de unificare) prin revizuirea generală a codurilor în vigoare având la bază codurile din vechiul regat.

---

[6] Dem. Dobrescu, *Pericolul unificării legislative*, în „Curierul judiciar", 1924, p. 161.
[7] Dr. Ștefan Laday, *Pericolul unificării legislative*, în „Curierul judiciar", 1928, p. 81.
[8] Dr. Petre Poruțiu, *Unificarea Legislativă*, în „Tribuna juridică", I, nr. 39/1919, p.74.
[9] Dr. Corneliu Crăciunescu, *În chestiunea unificării dreptului*, în „Dreptul", nr. 6/1922, p. 41.

Un rol important în această operaţiune l-a avut comisia de unificare care a funcţionat la Ministerul Justiţiei în perioada 1920-1925, comisie alcătuită din valoroşi specialişti ai lumii juridice: magistraţi, avocaţi, profesori universitari, comisie care a beneficiat de îndrumarea profesorilor Matei Cantacuzino şi Dumitru Alexandrescu[10]. Unificarea legislaţiei în mare parte s-a realizat prin publicarea în anul 1939 a noului cod civil, fără a putea afirma că operaţiunea de unificare a fost realizată.

În cadrul Consiliului Dirigent a fost înfiinţat Resortul de Justiţie care avea ca obiectiv rezolvarea problemelor cu care se confrunta justiţia. Coordonarea acestui resort a revenit avocatului orădean dr. Alexandru Lazăr, un luptător neobosit pentru drepturile românilor cu o activitate remarcabilă în pregătirea Unirii. A fost numit în calitate de secretar la Resortul central din Sibiu reputatul avocat timişorean dr. Corneliu Crăciunescu, care a coordonat direcţia judiciară civilă, iar la data de 1 martie 1919 a fost numit secretar general la resortul justiţie dr. Alexandru Marta, consilier la Curtea de Apel Szeged, care a părăsit postul de consilier, a sosit la Sibiu unde şi-a preluat postul[11].

Sarcinile ce reveneau Consiliului Dirigent erau complexe, impuneau măsuri ce trebuiau adoptate rapid. În faţa Consiliului Dirigent stăteau o serie de probleme ce trebuiau să primească rezolvare imediată: lipsa de specialişti români în toate domeniile de activitate presupunea demararea acţiunii de cooptare a specialiştilor în diverse domenii de activitate din rândul românilor ce ocupau posturi în justiţia şi administraţia maghiară, preluarea controlului instanţelor judecătoreşti, instaurarea administraţiei româneşti în localităţile din teritoriile alipite Regatului României, apoi introducerea limbii române în justiţie şi administraţie, depunerea jurământului de fidelitate faţă de statul român etc.

În vederea atragerii personalului calificat de naţionalitate română aflat în subordinea statului maghiar, imediat după constituirea Resortului justiţiei, a fost adresat un apel (provocare)

---

[10] Dr. Aurelian Ionaşcu, *Problema unificării legislaţiei civile în cugetarea juridică românească*, în „Pandectele Române", 1942, p. 146-154.

[11] Dr. Ioan P. Papp, *Instaurarea administraţiei Româneşti în Ardeal*, în „Transilvania", nr.1-2/1945.

către funcţionarii români aflaţi în slujba Ministerului de finanţe ungar de a se anunţa şefului sectorului de finanţe (al Consiliului Dirigent) pentru a fi luaţi în serviciul de finanţe al statului român. Acelaşi apel a fost adresat şi funcţionarilor români, avocaţilor, auditorilor (de la Judecătorii, Tribunale şi Tablele regeşti), doritorii urmând să anunţe resortul justiţiei [12].

Prin Decretul nr. 1 din 24 ianuarie 1918, Consiliul Dirigent a hotărât următoarele: „toate legile, ordonanţele, regulamentele, emanate înainte de 18 octombrie 1918, rămân în vigoare în mod provizoriu, în interesul ordinii publice şi pentru a asigura continuitatea de drept până la altă dispoziţie, cu excepţiunile cuprinse în acest decret cum şi în alte decrete ce se vor da"[13]. Potrivit acestei prevederi, rezultă că se recunoşteau unele legi emise de către autorităţile ungare, au fost învestite şi li s-a dat putere obligatorie de către autorităţile române, urmând a fi aplicate în Transilvania şi Banat (ca măsură tranzitorie). Se mai specifica faptul că „toţi funcţionarii publici numiţi sau aleşi, rămân pe funcţiile lor. Această măsură a fost justificată de lipsa personalului de specialitate de naţionalitate română. Potrivit ordonanţei, orice judecător, notar public putea fi disponibilizat sau pensionat. Referitor la judecători şi notarii publici, se preciza că aceştia vor putea fi transferaţi fără consimţământul lor, apoi judecătorii cu funcţii de conducere în cadrul Curţilor de Apel şi prim-procurorii nu vor mai putea fi supravegheaţi, controlul acestora revenea şefului Resortului justiţiei.

S-a decis ca limba oficială în serviciile publice să fie limba română. Aceasta urma să fie folosită în justiţie, administraţie, şcoli, pe teritoriul Ardealului şi Banatului rămâne valabila dispoziţia cuprinsă în articolul XLIV din Legea naţionalităţilor din anul 1868, cu precizarea că în loc de limba maghiară se înţelege limba română.

Referitor la procedura urmată în cazul recursurilor care după vechea reglementare erau de competenţa Curiei Ungare, acestea rămâneau suspendate, în evidenţa instanţelor care au judecat cauzele respective până la noi dispoziţii.

---

[12] Decretele, Regulamentele şi Ordonanţele Consiliului Dirigent din Transilvania, Cluj, Editura „Buletinul Justiţiei" , 1929, p. 55.

[13] Decretele, Regulamentele, *op. cit.,* p. 55; „Gazeta Oficială", nr. 6/14 ianuarie, 1919, p. 55.

Potrivit Ordonanței 121/19 februarie 1919, s-a extins competența instanțelor românești asupra noilor teritorii, având loc separarea de justiția maghiară.

Normele dreptului material, procedura judiciară și extrajudiciară rămân în vigoare, sentințele și încheierile se aduc la îndeplinire „în numele legii". Actele emise de justiție urmau să fie publicate în Gazeta Oficială; s-a mai precizat faptul că pe viitor justiția va solicita efectuarea de expertize Institutului „Mina Minovici" și Școlii Superioare de Medicină Veterinară din București, fiind astfel înlăturate competențele instituțiilor maghiare.

Se impunea și reorganizarea magistraturii: înființarea de instanțe noi, stabilirea competenței acestora, arondarea instanțelor, înființarea instanțelor de control judiciar (prin încetarea pe teritoriul românesc a competenței Curiei maghiare, a Curților de Apel).

Consiliul Dirigent a stabilit obligativitatea tuturor funcționarilor ce activau în justiție să depună „jurământul oficios". *„Jur pe atotștiutorul Dumnezeu de a fi credincios Regelui Ferdinand I și Statului Român, de a respecta cu sfințenie legile Țării și decretele, ordonanțele Consiliului Dirigent, și de a îndeplini cu onoare, conștiință și nepărtinire funcțiunile ce îmi sunt încredințate și a păstra secretul oficios. Așa să-mi ajute Dumnezeu"*. Judecătorii, notarii, avocații români și sași s-au conformat, depunând jurământul de fidelitate[14].

Odată cu încetarea competenței Curiei maghiare asupra instanțelor din Ardeal și Banat, trebuia rezolvată competența instanței ce urma să preia judecarea recursurilor, deoarece erau unele cauze care nu erau supuse controlului judiciar. Șeful resortului justiției a solicitat opinia factorilor de decizie din cadrul magistraturii, să propună soluții pentru înlăturarea acestui neajuns. Dr. Gavril Chindriș din cadrul Curții de Apel Cluj[15] a propus să se înființeze o secție specială „transilvană" pentru teritoriile unite din fosta Ungarie, care să soluționeze chestiunile juridice intervenite ca urmare încetării pe teritoriul Transilvaniei a competenței Curiei Maghiare. Părerea unanimă a fost aceea ca Înalta Curte de Casație și Justiție din București să-și extindă competența și asupra teritoriul

[14] „Gazeta Oficială, nr. 15/23 feb.1919, în Decretele, Regulamentele, *op.cit.,* p. 150.
[15] Gheorghe Iancu, *Contribuția Consiliului Dirigent la Consolidarea Statului Național Român 1919-1920,* Cluj Napoca, Editura Dacia, 1985, p. 178-179.

transilvănean. Soluția adoptată în final a fost aceea de a înființa pe lângă Curtea de Casație din București a unui număr de 3 secțiuni care să rezolve recursurile care anterior erau soluționate de către Curia Maghiară. Au fost desemnați conducători ai noilor secțiuni, magistrați, avocați de o pregătire profesională fără cusur, buni cunoscători ai legislației din Transilvania și Banat. La Secția a IV-a președinte a fost numit Gheorghe Plopu[16]. Secția pe care a condus-o judeca recursurile în materie civilă și procedură civilă. Conducerea Secției a V-a, care soluționa recursurile în materie de drept penal și drept de procedură penală, a fost încredințată eminentului jurist, dr. Iustin Pop. La Secția a VI-a, care soluționa recursurile în materie comercială, cauzele de Contencios administrativ, cauzele de conflict de atribuțiuni din Transilvania, a fost numit dr. Alexandru Marta, fost avocat, magistrat la Curtea de Apel Szeged.[17].

---

[16] Plopu Gheorghe (Gyorgiu, 1857-1940). Absolvent și doctor în științe juridice al Facultății de Drept din cadrul Universității din Budapesta, avocat în Arad, va fi numit judecător la Gyula, apoi la Curtea de Apel Oradea. În anul 1905 este numit judecător, consilier supleant la Curia din Budapesta. Civilist de mare valoare, specialist în dreptul mănăstirilor, al fundațiilor. Stabilit în București în anul 1918, va sprijini activitatea Consiliului Dirigent, apoi este numit Consilier la înalta Curte de Casație și Justiție de unde se pensionează în anul 1928. A acordat consultanță în materia privind averile grănicerilor, averile mănăstirești și la implementarea reformei agrare. A fost autorul valoroasei lucrări *Părți alese din dreptul privat ungar* lucrare însumând peste 2300 de pagini. („Pandectele săptămânale", 1940, p. 770).

[17] Alexandru Marta (1870-1965). S-a născut în localitatea Căprioara (aparținea de comitatul Timiș) a fost absolvent și doctor în drept al facultății din cadrul Universității din Budapesta. A fost înscris în Baroul Arad și Timișoara, a profesat avocatura până în anul 1915. Promovat judecător, consilier de Tablă Regească la Curtea de Apel Szeged, fiind deosebit de apreciat ca jurist. A fost numit de Consiliul Dirigent în funcții juridice importante; după desființarea Consiliului Dirigent a fost numit prim-președinte la Curtea de Apel Oradea, apoi transferat pe aceeași funcție la Curtea de Apel Timișoara. A preluat „imperiul" în justiție, la Curtea de Apel Timișoara. Pentru a înlătura orice interpretare tendențioasă a explicat în limba română și maghiară condițiile în care se face preluarea instanțelor, depunerea jurământului de fidelitate față de statul român, consecințele refuzului. A condus Curtea de Apel o perioadă de 18 ani, fiind primul președinte de naționalitate română. „Om mic de statură, vioi, de o cultură juridică superioară și vastă, Român intransigent și mare patriot deplin cunoscător al organizației judecătorești cu enorma mulțime de norme juridice, caracter pur, integru și dârz", așa cum îl caracteriza dr. I. P. Papp. Vezi „Transilvania", nr.1-2/1945. L. Gruneanțu, *Avocații Baroului Timiș 1875-2015 - Lexicon*, Timișoara, Editura ARTPRES, 2017, p. 259.

Pe linia unificării legislaţiei privind cauzele de contencios, prin Decizia din data de 24 iulie 1921, s-a hotărât organizarea serviciului contencios în Ardeal şi Banat. Potrivit acestei decizii s-a dispus funcţionarea cu caracter provizoriu a două servicii de contencios, unul la Cluj condus de către avocatul Dr. Ion Suciu [18] şi unul cu sediul la Arad condus de către Dr. V. Avramescu. Activitatea acestor servicii urma să fie desfăşurată de către avocaţii statului, fiind sub conducerea serviciului contencios central din cadrul Ministerul Agriculturii şi domeniilor. Activitatea celor două servicii regionale de contencios se extindea asupra circumscripţiilor juridice ale Curţilor de apel din Ardeal, Banat şi părţile ungurene. Se mai specifica faptul că toate litigiile în faţa instanţelor vor fi susţinute de corpul de avocaţi al statului, cheltuielile de judecată acordate vor fi încasate numai de către stat[19].

Una din sarcinile dificile ce stătea în faţa Consiliului Dirigent şi care trebuia soluţionată cu prioritate era ocuparea posturilor din justiţie şi administraţie. În condiţiile în care majoritatea funcţionarilor şi avocaţilor nu cunoşteau limba română, s-a stabilit un termen de 12 luni pentru ca judecătorii, procurorii şi funcţionarii din justiţie să stăpânească limba română, iar pentru avocaţi şi notarii publici un termen de 6 luni.

La sfârşitul anului 1918, în Banat existau un număr redus de juriști de naţionalitate română care ocupau funcţii de conducere în justiţie: Gheorghe Plopu era Consilier la Curtea de Casaţie din Budapesta, Alexandru Marta ,consilier la Curtea de Apel din Szeged, Timotei Radi, judecător la tribunalul din Chichinda Mare. Mai erau

[18] Ioan Suciu (decembrie 1862- martie 1939). S-a născut în localitatea bănăţeană Şistarovăţ, urmează liceul la Arad unde este coleg cu Vasile Goldiş. Absolvent al Facultăţii de Drept a Universităţii din Budapesta unde obţine şi doctoratul juridic. Membru al PNR, s-a implicat în pregătirea Marii Unirii, fiind cel ce a organizat impecabil acest act măreţ. Avocat în Baroul Arad, în perioada 1889-1912, apoi în Baroul Cluj, unde ocupă demnitatea de Decan. Din anul 1930 revine în Arad, se stabileşte la Chişineu-Criş unde va profesa ca notar public, până la deces. Stelian Ioan Boia, *Şistarovăţ. Monografie*, Arad, „Vasile Goldiş" University Press, 2015, p. 237, 267.

[19] C. Hamangiu, *Codul General al României, Legi uzuale, col. vol. IX-X*, în „Monitorul Oficial", nr.88 din 24 iulie 1921, p. 987.

angajaţi ca judecători: Ioan Ember, Augustin Rezei, Emil Petrovici, şi judecători/notari publici stagiari: Fabius Rezei şi Ioan Ocnariu[20].

Elocventă este situaţia posturilor ocupate în justiţie, avocatură şi notari publici de către juriştii de naţionalitate română. Prezentăm mai jos structura ocupaţiilor juridice precum şi naţionalitatea acestora, în funcţie de limba maternă în judeţele Caraş, Timiş şi Torontal, judeţe ce intrau în componenţa Banatului Istoric[21].

Structura populaţiei: justiţie şi profesii liberale

Nr. Crt.	Profesia/ Categoria socială	1900							1910							Dif. +/-
		Caraş Sev.	Timiş	Torontal	Timişoara	Vârşeţ	Pancicova	Banat	Caraş Sev.	Timiş	Torontal	Timişoara	Vârşeţ	Pancicova	Banat	
1.	Notari publici	116	149	198	3	1	2	469	128	152	188	1		-	469	0
2.	Ajutori de notari	94	81	150	3		-	328	82	88	189	1	1	-	357	29
3.	Judecători	52	41	72	49	6	16	236	60	50	70	56	6	17	259	23
4.	Procurori	4	4	5	4	-	2	10	-	-	-	-	-	-	-	-
5.	Avocaţi	65	45	108	54	23	19	314	103	63	142	88	18	28	442	128
6.	Candidaţi de avocaţi	17	15	27	26	11	6	102	41	39	43	61	9	13	206	104

Structura populaţiei: după profesiuni juridice şi limba maternă. Anul 1910.

Profesiunea	Total	Limba maternă							
		Română	Germană	Maghiară	Sârbă	Slovacă	Ruteană	Croată	Alta
Notari publici	469	60	26	330	51	1	-	-	1
Ajutori de notari	357	36	45	232	40	-	1	3	-
Judecători şi Procurori	259	13	2	243	1	-	-	-	-
Avocaţi	442	87	26	280	44	2	-	1	2
Candidaţi de avocaţi	206	36	14	139	16	-	-	-	1

[20] Dr. Ioan P. Papp, *op.cit.* p.18; Coriolan Băran, *op. cit.* 207.

[21] Ioan Munteanu, *Banatul Istoric în perioada 1867-1918*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2006, p. 256, 264.

După preluarea administrației locale, începând cu luna martie 1918 în Ardeal începe acțiunea de preluare a controlului asupra instanțelor judecătorești, care vor trece sub autoritatea Consiliului Dirigent, acțiune coordonată nemijlocit de către Dr. Aurel Lazăr, fiind sprijinit de prefecții români și de către noii președinți ai Curților de Apel. Au fost preluate instanțele de pe raza Curților de Apel Cluj, Târgu Mureș, Oradea, acțiunea fiind încheiată în Ardeal până în luna mai 1919. A fost stabilită competența Curților de Apel Cluj și Târgu Mureș cărora le-au fost arondate instanțe care anterior au aparținut de Curțile de Apel din Debrețin și Szeged.

Dacă în Ardeal, încă din luna decembrie 1918 se trece la instaurarea administrației românești și preluarea puterii de către noile autorități inclusiv a justiției, în mare parte acțiunea fiind finalizată în primăvara anului 1919, situația era total diferită în Banat, unde abia în iunie 1919 se retrag armatele de ocupație – sârbă și franceză – dată de la care începe instaurarea administrației românești. Preluarea justiției în Banat s-a efectuat în etape, începând cu luna iunie, acțiunea începută la Lugoj, apoi extinsă toate instanțele din Comitatul Caraș-Severin. Prin Ordonanța nr. 6267/9 august, se trece la preluarea totală a instanțelor judiciare din Banat, are loc reorganizarea justiției, rearondarea unor instanțe Curții de Apel Timișoara respectiv Oradea (instanțele din competența tribunalului Arad). Începând cu punerea în aplicare a acestei ordonanțe se poate considera încheiată operațiunea de trecere în subordinea Consiliului Dirigent a tuturor instanțelor din Ardeal și Banat.

Începutul anului 1919 găsește instituțiile publice fără funcționari deoarece aceștia fie au demisionat fie au părăsit țara. Nu toți funcționarii statului au fost maghiari, au fost sârbi, germani, evrei, slovaci, ruteni, care au fost maghiarizați, au depus jurământul față de statul maghiar, în schimbul unor privilegii, în această conjunctură au hotărât să rămână loiali acestuia.

Unii dintre funcționarii din justiție, administrație, au părăsit țara, alți funcționari nu s-au mai prezentat la locul de muncă, unii au refuzat pur și simplu să depună jurământul de fidelitate. Au fost și cazuri în care juriști (în special magistrați) au contestat dreptul statului român de a solicita depunerea jurământului de credința față de statul român. S-au înregistrat cazuri în care unii funcționari au

solicitat „să se facă presiuni" formale asupra lor pentru a putea justifica depunerea jurământului.

Consiliul Dirigent face un apel la avocaţii români să intre în administraţie, putând să practice concomitent şi avocatura, deşi ulterior exercitarea în paralel şi a profesiei de avocat nu a mai fost posibilă. La nivel naţional, în anii 1919-1920, 375 de avocaţi optează pentru magistratură pentru ca la sfârşitul anului 1930 să mai fie magistraţi activi (dintre avocaţi), un număr de 30. Majoritatea au părăsit magistratura nemulţumiţi de condiţiile oferite, de speranţele înşelate, mulţi erau în vârstă, cu câştiguri modeste, fiind neglijaţi de către autorităţile vremii.

În perioada 1919-1920, un mare număr de avocaţi din Banat au acceptat să fie numiţi notari publici; au ocupat funcţia de notar în primă fază: dr. Cornel Albu, dr. Sever Bugariu, dr. Cornel Crăciunescu, dr. Aurel Crişan, dr. Alexandru Coca, dr. Petru Işfan, dr. Nicolae Ioanovich, dr. George Lăbonţiu, dr. Nicolae Birăescu, dr. Nestor Porumb, dr. Petru Penţia, dr. Traian Şincai etc[22].

Un mare număr de avocaţi bănăţeni, mulţi avocaţi tineri, alţii membrii ai P.N.R., cu multă experienţă şi pregătire profesională solidă, acceptă să ocupe funcţii în justiţie şi administraţie: dr. Victor Mercea (viitorul Decan al Baroului bănăţean) care va ocupa funcţia de subprefect, având o colaborare foarte bună cu prefectul dr. Aurel Cosma, precum şi cu viitorul prefect maiorul Corneliu Dragalina, apoi va accepta funcţia de vicepreşedinte al Consiliului judeţean, deşi era un avocat foarte cunoscut în Banat. Au mai acceptat funcţii în administraţie: primpretori, dr. Valeriu Boleanţu la Buziaş, dr. Alexandru Iacob la Ciacova[23], dr. Iuliu Ionescu la Lipova, dr. Ion Mezin la Modoş (localitate care va fi cedată Serbiei odată cu definitivarea graniţei de stat), dr. Liviu Luţai la Periam, dr. Antoniu Ardelean la Sânnicolaul Mare, dr. Coriolan Baltă la Timişoara, dr. Paraschiv Licăreţu la Vinga, dr. Titu Haţeg plasa Bega, dr. Trifon Laţia plasa Balinţ, dr. Cornel Grofşorean la Reşiţa, dr. Emil Ţieran pretor la Recaş, toţi aceştia, au desfăşurat o activitate deosebită. A fost numit

[22] Ioan P. Papp, *op.cit.,* p. 18; Ordonanţa Consiliului Dirigent din 18 iunie 1919 în „Gazeta Oficială" nr. 37/23 iunie 1919**.**

[23] Coriolan Băran, *Reprivire asupra Vieţii-memorii*, Arad*,* „Vasile Goldiş" University Press, 2009, p.206.

prefect al judeţului Timiş, avocatul dr. Nicolae Imbroane, iar primar al oraşului Timişoara, avocatul dr. Cornel Grofşoreanu, dr. Cornel Antal a fost numit inspectorul domeniului de stat Buziaş[24]. Avocatul timişorean dr. Vasile Chiroiu a fost numit prefect la Maramureş, fiind primul român numit prefect al acestui ţinut[25].

O situaţie grea pe care trebuia să o rezolve Consiliul Dirigent era cea a notarilor publici. În lunile noiembrie şi decembrie 1918 mulţi notari (maghiari) şi-au părăsit posturile, alţii au căzut prada furiei populaţiei nemulţumite de abuzurile pe care aceştia le-au săvârşit. Puţinii notari maghiari rămaşi au refuzat să depună jurământul de fidelitate. Odată cu preluarea justiţiei de către statul român şi reorganizarea acesteia era nevoie de un număr sporit de notari. În aceste condiţii s-a apelat la avocaţi, unii au acceptat să renunţe la avocatură, să devină notari publici. În Banat au fost angajaţi notari avocaţii: dr. Dimitrie Chiroiu, dr. Titu Mălaiu, dr. Petru Penţia - notari publici la Timişoara, dr. Gheorghe Repede - notar Caransebeş, dr. Ioan Gaiţă - notar la Făget, dr. Eugen Beleş, dr. Traian Şincai - notari la Arad, dr. Victor Ioanneş de Apşa - notar public la Biled, dr. Duşan Spăriosu - notar public la Deta, dr. Petru Ţepeneag - notar public la Vinga. Toţi notarii aveau „censura" (examenul de definitivat), putând ocupa „oficiul" de avocat, judecător, procuror, notar, având şi titlul de doctor în drept, ştiinţe juridice etc.[26].

Justiţia bănăţeană, până la preluarea de către Consiliul Dirigent, a fost condusă de magistraţi unguri în mare parte. Erau un număr redus de judecători de naţionalitate română la instanţele din Banat (fără a ocupa funcţii de conducere). În aceste condiţii, Consiliul Dirigent a numit ca prim-preşedinte al Curţii de Apel Timişoara pe avocatul dr. Alexandru Marta, membru al Consiliului Dirigent, avocat la Timişoara şi Arad, consilier la Curtea de Apel Szeged înainte de 1 Decembrie. Acesta, în scurt timp de la preluarea conducerii instituţiei, a sprijinit numirea în magistratură a unui mare număr de avocaţi şi notari, cunoscându-le activitatea din perioada în care a

[24] „Drapelul", 17 iunie 1919, p.4.
[25] „Foaia Diecezană", Eparhia Ortodoxă Română a Caransebeşului, anul XXXVII, n.41/1922.
[26] Anuarul Magistraturii - 1 decembrie 1924, Tipografia „Curierul Judiciar" Bucureşti, 1925, p. n. 43-152.

lucrat ca avocat, respectiv ca magistrat. Au fost numiți la instanțele bănățene următorii avocați: dr. Fabius Gelejan, dr. Nestor Porumb, dr. Ștefan Kleman - judecători la Tribunalul Lugoj, dr. Fabius Rezei - procuror la Lugoj, dr. Aurel Alexa, dr. Dimitrie Nistor - notari, dr. Iosif Buha - judecător la Orșova, dr. Ilie Gropșianu -judecător la Sasca, apoi consilier la Curtea de Apel Timișoara, dr. Alexandru Coca din Sasca - consilier la Curtea de Apel din Timișoara, avocatul reșițean dr. Albin Vadas - judecător la Făget respectiv Lugoj[27], dr. Ioan Doboșan, dr. Ioan Kirch - judecători la Aradul Nou**,** la Buziaș a fost numit judecător dr. Octavian Crâșmariu (iunie 1919 - ianuarie 1920), personalitate juridică remarcabilă a Banatului; anterior a fost practicant în drept (grefier) la Tribunalul din Budapesta, apoi notar la Tribunalul din Fiume, a fost cooptat ca secretar al delegației Ardealului și Banatului la tratativele de la Paris, va fi numit membru în comisia de trasare a graniței dintre România și Serbia.

Prezența trupelor franceze pe teritoriul județului Caraș-Severin a dus la înființarea județului Lugoj de către autoritățile militare franceze care au exercitat autoritatea asupra acestui județ. În aceste condiții, sarcina instaurării administrației românești era mult mai ușoară decât în restul Banatului. O piedică în calea instaurării administrației românești în Banat a reprezentat-o formularea neclară a prevederilor tratatului de la Belgrad încheiat la începutul lunii noiembrie 1918 între Comandantul Armatelor Aliate din Orient, generalul Franchet d'Esperey și Karolyi Mihaly, ca reprezentant al guvernului ungar. Deși obiectul tratatului era încheierea armistițiului, respectiv, soluționarea problemelor militare, în tratat s-a introdus și următoarea precizare: „administrația civilă va rămâne în mâinile guvernului actual, aliații nu vor interveni în administrația interioară a statului ungar"[28].

În 11/24 mai 1919, avocatul dr. George Dobrin se deplasează la Bekescsaba, unde se afla Familia Regală Română venită să întâlnească trupele române din zonă. Cu această ocazie, generalul Prezan îi aduce la cunoștință că a fost numit de către Consiliul Dirigent prefect al județului Caraș-Severin, numire agreată de către

[27] „Drapelul", 17 iunie 1919. p. 4.

[28] Gheorghe Iancu*, Justiție Românească în Transilvania* 1919, Editura „Ecumenica Press", Cluj-Napoca, 2006.

Generalul Francez Franchet d'Esperey. Profitând de prezența Regelui, acesta depune jurământul de credință fiind învestit prefect.

Presa locală a salutat această numire, locuitorii județului fiind convinși că o nouă eră se va instala în teritoriul bănățean.

Avocatul dr. George Dobrin, fire energică, beneficiind de sprijinul armatei franceze care ocupa o parte din județul Caraș-Severin, a trecut la instalarea administrației românești și implicit la preluarea justiției.

Prima măsură luată a fost aceea de a numi noi oficianți în administrația județului, fiind numiți: Ionel Mocsonyi, secretar general la Prefectură, notarii Octavian Daminescu, Cornel Milutinovici, Pavel Sârbu, Alexandru Petru, Nicolae Bireescu, vicepreședinte la secția orfanală a fost numit avocatul Dr. Ion Gaiță[29].

Înainte de a prezenta preluarea justiției în Banat, consider necesar a face câteva precizări privind modul în care erau organizate instanțele pe teritoriul Banatului și Transilvaniei.

Judecătoriile de ocol au fost înființate prin Legea XXXI/1871 modificată în anul 1891. Funcționau judecătorii urbane la Cluj și la Oradea, judecătorii rurale în mai multe localități. Ca instanțe de apel funcționau tribunalele, acestea având în competență și cauze de primă instanță (conform Legii XXXI/1871). Tribunalul era condus de un președinte, iar în cadrul acestuia funcționau secții de specialitate (senat) în componența cărora intrau mai mulți judecători.

Prin Legea din 1868 au fost înființate Table Regești (Curți de Apel) la Budapesta și Târgu Mureș, care au funcționat până în anul 1890 când au fost desființate și 11 Curți de Apel în Banat și Ardeal la Cluj, Oradea, Târgu Mureș și Timișoara. În cadrul Curților de Apel funcționau secția civilă și penală. Curtea de Apel Timișoara avea competență asupra tribunalelor din Timișoara, Caransebeș, Lugoj și Arad[30].

Prin Ordinul din 8 februarie 1919, Consiliul Dirigent a stabilit ca dată de începere a procedurii de preluarea instanțelor de către autoritățile române, data de 1 martie, arătând și procedura de urmat.

---

[29] „Drapelul", 17 iunie 1919.

[30] Alexandru Marta, *Organizarea judecătorească în Transilvania, Banat și părțile ungurene în comparație față deVechiul Regat*, Cluj, 1922, p. 3-25.

Preluarea imperiului (puterii de la autoritățile ungare) în Comitatul Caraș-Severin în sectorul judiciar s-a făcut de către prefectul județului, a pretorului ca reprezentant al prefectului, apoi de către președinții de tribunal nou numiți. Preluarea instanțelor s-a efectuat în numele Consiliului Dirigent, pe baza împuternicirilor primite.

O situație deosebită s-a înregistrat la Caransebeș, unde judecătorii și procurorii, întreaga justiție locală (Judecătorie, Tribunal, Parchet) era controlată de către maghiari, au fost solicitați să depună jurământul de credință față de statul român, dar au refuzat, au declarat că refuză să folosească limba română în justiție; mai mult au declarat că nu recunosc autoritatea Consiliului Dirigent, rămân credincioși statului maghiar. În aceste condiții, la 21 iunie 1919, Consiliul Dirigent prin Ordonanța nr.13/1919, a dispus eliberarea tuturor din funcție, fiind numit președinte al judecătoriei Caransebeș avocatul dr. George Lăbonțiu. La sediul Primăriei Caransebeș s-au prezentat în data de 30 iunie avocații dr. George Lăbonțiu, numit președintele Tribunalului, dr. Alexandru Morariu, numit procuror pe lângă tribunal și dr. Valer Meda, desemnat pretor (solgabirău), care au fost primiți de către primarul orașului, Frigyes (Frederic) Pauck, confirmat în funcție de către prefectul George Dobrin. Aceștia s-au deplasat la sediul judecătoriei Caransebeș unde au comunicat președintelui dr. Cziko Janoș hotărârea Consiliul Dirigent prin care a fost desemnat dr. George Lăbonțiu ca președintele Tribunalului. Acesta a declarat că este gata să depună jurământul și să preia conducerea instanței. Dr. Cziko Janoș împreună cu cei prezenți au protestat, susținând că dr. Csiko Janoș, fost consilier de curte, împreună cu ceilalți magistrați, consideră un act iresponsabil, din punctul lor de vedere este inaplicabil, s-ar crea impresia prin prezența lor că jurământul a fost asumat și depus într-un cadru legal[31]. Judecătorul Cziko Janoș a precizat că toți magistrații de la Caransebeș precum și cei de la judecătoriile de ocol Teregova, Orșova, Bozovici au avut o întâlnire în data de 29 iunie, unde au hotărât să nu depună jurământul. Primarul orașului a atras atenția că

[31] Gh. Iancu, *op cit.*, p. 417-418; C. Brătescu, „Instituții judecătorești, avocați, notari publici, Penitenciarul local, între anii 1919-1921", Comunicare susținută la Caransebeș la data de 4 august 2016, Dr. Jakabffy Elemer, *A magyar allamhatalom utolso honapjai Krasso-Szoreny varmegyebem.*

numirile au fost făcute de către Consiliul Dirigent, au fost agreate de către comandantul trupelor franceze din Lugoj (care şi-a dat acordul la aceste numiri). Punerea în aplicare a măsurii a fost dispusă de către prefectul de Caraş, avocatul dr. George Dobrin. Magistraţii maghiari, nefiind de acord, au părăsit sala pe timpul depunerii jurământului, au revenit, au predat conducerea instanţei, apoi au părăsit sediul instanţei. Au fost convocaţi funcţionarii instanţelor, li s-a explicat că cei care depun jurământul de fidelitate îşi păstrează toate drepturile, cei care refuză vor fi concediaţi. Din procesul-verbal întocmit rezultă că au depus jurământul un număr de 14 funcţionari români şi un şvab, l-au refuzat funcţionarii unguri şi evrei. În zilele următoare a fost numit preşedintele judecătoriei dr. George Ember, care va fi înlocuit de către dr. Ştefan Mioc. Fostul preşedinte Geza Suszter a refuzat predarea instanţei, contestând numirile dispuse de Consiliul Dirigent. Pentru preluarea agendei instanţei, cei prezenţi au utilizat „forţa brachială". După preluarea conducerii, noul preşedinte a luat jurământul personalului auxiliar, a numit notarul instanţei, conducătorul de Carte funciară etc[32].

Au fost preluate şi celelalte instanţe din judeţul Caraş-Severin. La toate instanţele s-au întâmpinat aceleaşi probleme, la unele instanţe nu s-au găsit funcţionari, mai mult, au fost instanţe la care a funcţionat un singur judecător care a trebuit o perioadă scurtă de timp să îndeplinească toate atribuţiunile. Fără a intra în amănunte, fac doar succinte consideraţii privind preluarea instanţelor din Comitatul Caraş-Severin, apoi din judeţul Timiş.

Tribunalul Lugoj a fost preluat la data de 30 iunie 1919, fiind numit preşedinte avocatul dr. Nicolae Ioanovits, acesta a „luat" jurământul de la funcţionarii instanţelor şi ai procuraturii lugojene. Va face carieră în magistratură, fiind avansat consilier în cadrul Curţii de Apel Timişoara, cu grad de consilier Curte de Casaţie şi Justiţie, transferat la Bucureşti, unde în perioada 1938-1947, va fi delegat la Curtea Superioară Administrativă.

Ca preşedinte al judecătoriei de ocol a fost numit avocatul dr. Petru Maior; au depus jurământul judecătorii :Victor Kohanyi, Fiala

[32] Gh. Iancu, *op. cit.,* p. 428-429.

Koloman, Ioan Kirch, Dănilă Zsiska, precum şi foştii notari, Ştefan Klemann, Carol Lengyel[33].

În data de 1 iulie s-a prezentat la Sasca Montană pretorul dr. Cornel Țeicu, solicitând ca judecătorii şi personalul auxiliar să depună jurământul de fidelitate; preşedintele judecătoriei dr. Virag Iosif, judecătorul Linder Odon precum şi personalul auxiliar au refuzat depunerea jurământului. A fost numit preşedintele judecătoriei avocatul dr. Alexandru Coca, care a solicitat să fie numit judecător ajutor, avocatul dr. Ilie Grofşianu. Întrucât Ilie Gropşianu a fost numit judecător la Turda, a solicitat din motive personale să fie absolvit de a se prezenta la noul post. A preluat judecătoria de Ocol Sasca Montană, iar dr. Alexandru Coca va fi numit consilier la Curtea de Apel Timişoara. Ulterior, foştii magistraţi şi funcţionari care au refuzat depunerea jurământului de fidelitate vor reveni asupra acestei decizii, unii dintre ei fiind reprimiţi. În memoriul trimis prefectului George Dobrin, aceştia au motivat refuzul depunerii jurământului ca urmare a presiunilor şi dezinformărilor efectuate asupra lor de către judecători, şefii lor direcţi[34].

O situaţie specială era la Judecătoria Buziaş, unde pretorul dr. Valer Gaiţă a desemnat pe avocatul dr. Octavian Crâşmariu ca preşedinte al judecătoriei. Fostul preşedinte dr. Emerci Jako a refuzat să predea agendele instanţei, împreună cu judecătorul dr. Ştefan Kaminszky au refuzat depunerea jurământului, ca de altfel majoritatea funcţionarilor. Situaţia va fi reglementată în luna octombrie, după ce judecătoria Buziaş va fi arondată tribunalului Timiş; unii dintre judecători şi marea majoritatea a personalului administrativ va depune jurământul de fidelitate[35].

Preluarea judecătoriei Făget a avut loc la data de 1 iulie, fiind numit preşedinte avocatul dr. Aurel Hădan. O parte din personal a depus jurământul de fidelitate.

Preluarea Judecătoriei Orşova s-a realizat la data de 4 iulie 1919. Dr. George Lăbonţiu, în calitate de preşedinte al Tribunalului Caransebeş, a solicitat dr. Ludovic Szabo, preşedintele judecătoriei locale, predarea instanţei. Acesta a refuzat, a declarat că nu

[33] *Ibidem*, p. 419, 432, 433.
[34] *Ibidem,* p. 435, 436.
[35] *Ibidem,* p. 439, 441.

recunoaşte autoritatea Consiliului Dirigent şi nici a domnului George Lăbonţiu. Fiind ameninţat cu folosirea forţei, a fost de acord să predea conducerea instanţei. A fost numit preşedinte avocatul dr. Ioan Popovici, care a depus jurământul la data de 19 iulie. La acea dată au depus jurământul mai mulţi funcţionari.

Judecătoria de ocol Teregova a fost preluată de autorităţile române la data de 11 iunie 1919, dată la care a fost numit preşedintele instanţei dr. Ilie Miclău. Acesta a preluat agendele instanţei de la fostul preşedinte dr. Laszlo Malakovszchy, care a susţinut că „preluarea „imperiului" de către statul român a avut loc la data de 1 iulie, dată la care a fost arborat pe sediul instanței, tricolorul şi înlăturate însemnele/inscripţiile maghiare". În zilele următoare au depus jurământul mai mulţi funcţionari ai judecătoriei[36].

Sunt foarte puţine informaţii despre preluarea judecătoriei Oraviţa. La data de 9 august, în prezenţa prim-pretorului dr. Carol Zeller au depus jurământul funcţionarii şi personalul auxiliar. Judecătorii au refuzat depunerea jurământului. Ulterior o parte din aceştia au revenit depunând jurământul următorii judecători: dr. Adalbert Cserba, dr. Eugen Papp, dr. Gheorghe Kiss, dr. Iosif Virany. A fost numit preşedintele judecătoriei, la data de 10 octombrie, avocatul dr. George Miclea[37]. Acesta a avut o remarcabilă carieră ca magistrat, fiind numit consilier la Curtea de Apel Timişoara; revine în avocatură după încetarea calităţii de magistrat, prin pensionare, se înscrie în Baroul Caraş în anul 1935, la câteva zile după depunerea jurământului, dar moare la începutul anului 1936.

Preluarea Curţii de Apel Timişoara a avut loc în şedinţa din data de 21 septembrie 1919, desfăşurată în localul Curţii, în prezenţa prefectului dr. Aurel Cosma. Dr. Alexandru Marta, ca delegat al Consiliului Dirigent, a informat pe cei prezenţi că va prelua „imperiul" explicând în limba română şi maghiară, condiţiile în care va avea loc preluarea, depunerea jurământului precum şi consecinţele refuzului. Unii judecători au cerut asigurări că nu vor fi transferaţi, alţii au arătat că termenul de un an nu este suficient pentru învăţarea limbii române. Majoritatea judecătorilor au refuzat

[36] *Ibidem*, p. 465, 469.
[37] *Ibidem*, p. 474.

depunerea jurământului, unii invocând împrejurarea că au promisiuni din partea guvernului ungar că vor fi transferaţi în alte părţi; apoi unii au susţinut că până la semnarea tratatului de pace, jurământul nu este actual. Conducerea Curţii de Apel nu a fost prezentă la depunerea jurământului de fidelitate. Au depus jurământul un număr de 20 de judecători şi mai mulţi funcţionari. A fost desemnat cu conducerea provizorie a Curţii de Apel dr. Lothar Nyekheguy, fiind abilitat a prelua toate agendele Curţii[38].

La data de 1 septembrie 1919 a avut loc preluarea „imperiului român" asupra tribunalului Timişoara şi a judecătoriei de ocol. Reprezentantul Consiliului Dirigent, dr. Alexandru Marta a explicat în limba maghiară şi română semnificaţia acestui eveniment, a precizat condiţiile depunerii jurământului şi consecinţele refuzului, s-au consemnat obiecţiunile formulate de către judecători. Preşedintele tribunalului, dr. Virag Bela, a susţinut că depunerea jurământului trebuia să aibă loc după semnarea tratatului de pace; el personal refuză depunerea jurământului, ocazie cu care i s-a comunicat că va fi eliberat din funcţie.

Au depus jurământul un număr de 10 judecători ai tribunalului şi un număr de 4 judecători de la judecătorie. A fost desemnat temporar cu „preluarea agendelor" judecătorul dr. Rosenfeld Bela[39].

Preluarea judecătoriei Aradul Nou a avut loc la data de 29 iunie 1919. Prim-pretorul avocat dr. Sever Mladen împreună cu avocatul dr. Aurel Crişan au solicitat preşedintelui judecătoriei, dr. Akos Kover, predarea instanţei autorităţilor statului român. Acesta a refuzat, susţinând că nu recunoaşte autoritatea statului român şi nici nu depune jurământul. Au fost chemaţi jandarmii, judecătorul fiind ameninţat cu folosirea forţei. Judecătorii au refuzat depunerea jurământului ca şi majoritatea personalului auxiliar, apreciind că ar comite un gest de infidelitate faţă de statul maghiar. Ca soluţie provizorie, conducerea judecătoriei a fost încredinţată judecătorului Sandor Csaklany, fiind înlocuit în scurt timp la 1 august cu avocatul dr. Iohann Kirch [40].

---

[38] *Ibidem,* p. 416.
[39] *Ibidem,* p. 425
[40] *Ibidem,* p. 70, 426.

Preluarea judecătoriei de ocol Biled s-a realizat la data de 27 noiembrie, dată la care Rafael Budur a depus jurământul la sediul Curții de Apel Timișoara. Acesta a fost practicant în drept în perioada 1899-1901, apoi angajat ca subnotar la Tribunalul din Chicihinda (actuală localitate în Serbia), pentru ca din anul 1909 să fie angajat judecător la Biled, unde va funcționa până în la data de 1 martie 1924, dată la care este pensionat. Va fi înscris avocat în Baroul Timiș, exercitând profesia până la deces, în 27 august 1937.

Tot la data de 27 noiembrie a depus jurământul de fidelitate noul președinte al judecători Deta - Emil Poruțiu, judecător, consilier la Curtea de Apel. Toți funcționarii au depus jurământul, a refuzat numai judecătorul Ludovic Mottl, care a fost eliberat din funcție.

Din conținutul procesului-verbal încheiat la data de 9 decembrie la sediul judecătoriei de ocol Ciacova, rezultă că toți judecătorii și personalul auxiliar, au depus jurământul, președintele judecătoriei a fost numit Nicolae Popovici[41].

La Bozovici a fost numit președintele judecătoriei avocatul Arsenie Micu, născut la data de 8 octombrie 1883 la Timișoara. Absolvent și doctor în drept al Facultății de Drept din Budapesta, a profesat avocatura în perioada 1912-1920 în Baroul Timiș, având sediul profesional la Orșova, apoi la Lugoj până în anul 1920, când a fost numit magistrat la Bozovici și Oravița, fiind promovat Consilier la Curtea de Apel Timișoara. La conducerea judecătoriei Bocșa Montană, a fost numit Oprea Aurel.

Odată cu preluarea instanțelor, numirea noilor conducători și depunerea jurământului de către cei învestiți, se întocmea un proces-verbal în limbile română și maghiară, acesta se înainta prefectului și Consiliului Dirigent de la Sibiu.

Prima provincie care și-a declarat Unirea cu România a fost Basarabia, Sfatul Țării a decis la data de 27 martie 1918 - Unirea cu România, pentru ca la data de 10 Decembrie, să fie declarată Unirea necondiționată cu Regatul României. Printre primele măsuri luate au fost cele referitoare la justiție și avocatură. A fost promulgate acte normative (decrete) pentru organizarea justiției din Basarabia și Bucovina care stabileau norme de aplicare a codului penal român, a

[41] *Ibidem,* p. 478.

codului de procedură penală, a codului comercial român şi a legilor de aplicare a acestora[42].

Prin Decretul Lege nr. 868/26 februarie 1919, a fost extinsă Legea românească a timbrului, urmând ca pe teritoriul Basarabiei să se aplice Legea taxelor de timbru din România; aceasta urma să intre în vigoare cu data de 15 septembrie 1919. În acest sens, s-a decis ca în termen de 30 zile de la publicarea Decretului să fie preschimbate toate timbrele care poartă inscripţiile: V.i.R. respectiv „Gutlig 9 armee" urmând ca acestea să fie prezentate depozitelor pentru preschimbare[43].

Preocupaţi de unificarea legislaţiei, la Chişinău, în localul Cercului juridic s-au întâlnit la începutul lunii martie 1919 un mare număr de juriști care au dezbătut problema unificării legislaţiei. Au participat și susținut comunicări printre alții: Vespasian Erbiceanu președintele Curții de Apel, Alexandru Vâlgariu, avocat. În luna septembrie 1918, ministrul Justiției din Basarabia a publicat o nouă ediție a Decretului Regal nr. 2770/1918, cu modificările intervenite. Începând cu data de 1 iunie 1919 au intrat treptat în vigoare o serie de legii care se aplicau pe teritoriul României: Codul penal, Codul de procedură penală, Regulamentul închisorilor, urmat de aplicarea Codului comercial, precum și unele dispoziții din Codul civil și Codul de procedură civilă. S-au stabilit localităţile în care urmau să funcţioneze judecătoriile de pace, tribunalele urmând să funcţioneze în cele nouă județe de pe teritoriul Basarabiei. S-a dispus înființarea unei Curți de Apel la Chișinău și a Curților cu juraţi ce urma să-şi desfăşoare activitatea pe lângă fiecare tribunal. Legiuitorul a stabilit limba oficială în care urma să fie redactate acţiunile judecătorești și în care să aibă loc judecăţile – limba română. Se puteau introduce acţiuni în limba rusă, dar acestea trebuiau traduse în limba română de un traducător autorizat. În cazul persoanelor care participau la judecată și nu cunoșteau limba română, trebuia asigurat traducător. Era menţinută instituţia notarilor, aceştia aveau obligaţia redactării

[42] Decretul Lege nr.1730/2 mai 1919; Decretul Lege nr. 2048/22 mai 1919; Decretul Lege nr.1731/2 mai 1919.
[43] „Monitorul Oficial", nr. 267/1919.

actelor în limba română; mai mult, trebuiau să angajeze secretari care să cunoască limba română.

Pe lângă Curtea de Apel din Chişinău urma să-şi desfăşoare activitatea corpul avocaţilor din Basarabia. Avocaţii (priseajnîi poverenîi) urmau să se supună legislaţiei existente şi a celei ce urma să fie elaborată, corpul avocaţilor îşi păstra toate drepturile obţinute.

Referitor la profesia de avocat, legiuitorul a stabilit următoarele obligaţii: fiecare avocat sau apărător în cauzele penale domiciliat în Bucovina trebuia să depună în termen de 14 zile jurământul de credinţă faţă de Rege, avocaţii urmau să depună jurământul în faţa Curţii de Apel din Chişinău, iar apărătorii în faţa instanţei unde desfăşurau activitatea. Acei avocaţi sau apărători care nu se conformau urmau să-şi piardă calitatea de avocat sau apărător fiind şterşi (radiaţi) din listele avocaţilor s-au apărătorilor. Jurământul de credinţă trebuia depus şi de către candidaţii de avocaţi (avocaţii stagiari, n.n. L.G.). Avocaţii cu funcţii de conducere (preşedintele camerei, membrii biroului camerei, membrii biroului disciplinar, procurorul disciplinar) trebuiau să cunoască limba română. Conducerea Camerei era obligată să ia măsuri pentru ca lucrările să fie redactate în limba română, limba română urmând a fi folosită de către organele de conducere. Ministrul Justiţiei avea dreptul să dizolve Biroul camerei[44]. Apărătorii care profesau puteau exercita în continuare avocatura, li se recunoşteau toate drepturile câştigate, nu mai puteau fi primiţi alţii în viitor. Trebuie subliniat faptul că apărătorii puteau profesa numai în faţa instanţei unde erau luaţi în evidenţă, avocaţii puteau pleda în faţa tuturor instanţelor din Basarabia, situaţie în care erau obligaţi să ceară transferul la Consiliul avocaţilor de pe lângă Curtea de Apel Chişinău. Atât avocaţii, cât şi apărătorii trebuiau să cunoască limba română[45].

În această etapă de profunde transformări, corpul avocaţilor din noile teritorii încorporate României nu a putut să rămână indiferent. Un grup de iniţiativă format din avocaţii dr. Ioan Preda, dr. Ioan Fruma, dr. T. Ienciu au convocat pentru zilele de 1-2 februarie 1919 la Sibiu, avocaţii din Banat, Ardeal, Crişana şi Marmaţia (Maramureş) la un Congres în care să fie discutate

[44] „Tribuna juridică", nr.2/10 martie 1919, p. 8.
[45] *Ibidem*, nr. 32-36 octombrie 1919, p. 94-98.

problemele ce preocupau pe avocaţii români. Au fost supuse dezbaterii următoarele probleme: înfiinţarea Uniunii Avocaţilor Români din Ardeal, Banat, Crişana, Marmaţia, înfiinţarea unei reviste şi a unui dicţionar juridic, reorganizarea Camerelor avocaţiale, contribuţia avocaţilor la opera de organizare şi unificare a justiţiei. Apelul lansat de către iniţiatori a avut un larg ecou în rândul avocaţilor. Au participat peste 100 de avocaţi din ţinuturile alipite, au lipsit avocaţii bănăţeni, deoarece Banatul era sub ocupaţie militară străină. Din partea Consiliului Dirigent au fost prezenţi Iuliu Maniu, preşedintele Consiliului Dirigent, avocatul Alexandru Lazăr şeful Resortului de Justiţie, precum şi ministrul Justiţiei[46].

Participanţii la această întrunire au arătat că teritoriile alipite României au rupt legăturile cu Curia de la Budapesta, au afirmat hotărârea avocaţilor de a depune eforturi susţinute pentru integrarea justiţiei româneşti în noile teritorii. Participanţii au apreciat că uniformizarea legislaţiei va fi un proces lung şi dificil. Cei prezenţi au considerat prioritară problema unificării legislaţiei, era necesară în opinia participanţilor „întocmirea" unui cod aplicabil tuturor provinciilor din România reîntregită. Acest cod trebuia redactat de o comisie de codificare a legislaţiei care să-şi desfăşoare activitatea la Bucureşti, compusă din cei mai valoroşi juriști din România, Ardeal, Basarabia şi Bucovina. Participanţii au propus ca până la apariţia noului cod, să se renunţe la improvizaţii care nu vor avea rezultatul scontat. Pentru a soluţiona problematica supusă dezbaterii, s-au organizat un număr de patru comisii care urmau să dea răspuns problemelor ridicate de către avocaţi. Printre temele dezbătute amintim următoarele: necesitatea înfiinţării unei uniuni a avocaţilor din teritoriile alipite, cei prezenţi au hotărât ca din noul organism să poată face şi avocaţii aparţinând naţionalităţilor cu condiţia de a fi loiali statului român. O altă secţiune a studiat posibilitatea înfiinţări unei reviste juridice a avocaţilor. Cea de a treia secţiune a studiat problema reorganizării camerelor avocaţiale, funcţionarea acestora în concordanţă cu legislaţia ce reglementa avocatura din România. Secţiunea IV-a a analizat modul în care avocaţii se pot implica în organizarea justiţiei în noile teritorii precum şi în România. La încheierea Congresului de la Sibiu a fost

[46] „Renaşterea Română", 4/22 ianuarie 1919; „Patria" nr. 4/6 februarie 1919.

trimisă o telegramă Dinastiei române, Baroului Ilfov, prin care participanţii şi-au manifestat aderenţa la Baroul Românesc precum şi Baroului Iaşi cu ocazia manifestărilor prilejuite de Ziua Unirii (24 ianuarie)[47].

Având în vedere propunerile şi concluziile desprinse din întâlnirea avocaţilor de la Sibiu, Consiliul Dirigent a dispus luarea unor măsuri privind avocatura. În noile teritorii urmau să funcţioneze camere ale avocaţilor în oraşele: Arad, Bistriţa, Braşov, Cluj, Deva, Miercurea Ciuc, Oradea, Sibiu şi Timişoara. Luând în considerare faptul că unele camere avocaţiale refuzau să solicite jurământul de credinţă faţă de statul român, mai mult nu recunoşteau autoritatea Consiliului Dirigent, s-a dispus modificarea Legii nr.34/1874 în sensul că o Cameră avocaţială nu putea funcţiona cu un număr mai mic de 30 de avocaţi . În situaţia în care conducerea camerei refuză depunerea jurământului de credinţă sau nu organiza acest eveniment, Consiliul camerei urma să fie dizolvat, autoritatea camerei suspendată, iar activitatea acesteia va fi condusă de către comisarul guvernamental din teritoriul respectiv. În Banat şi Ardeal, conducerea camerei era asigurată de avocaţi maghiari şi evrei, loiali statului maghiar; astfel se explică neimplicarea conducerii Camerei în luarea jurământului. Este elocvent faptul că de la înfiinţarea Camerei Avocaţilor din Timişoara (1875) până în anul 1921 în organul de conducere (consiliul camerei) au fost aleşi doar un număr de 3 consilieri de naţionalitate română.

În Timişoara comisar guvernamental pentru Banat a fost nominalizat avocatul dr. Mihail Gropşianu, care a fost numit procuror general**.** Acesta se implică în organizarea Baroului bănăţean. După ce dizolvă consiliul camerei, dispune numirea unei conduceri provizorii formată din 8 apoi 12 avocaţi, care au asigurat desfăşurarea normală a activităţii până în data de 7 februarie 1921, dată la care a fost aleasă noua conducere a avocaturii bănăţene, Decan fiind ales avocatul dr. Aurel Cosma[48].

Un rol deosebit de important în organizarea justiţiei şi a avocaturii în teritoriile alipite statului român după unire l-au avut comisarii guvernamentali. Numiţi de către Consiliul Dirigent în

[47] Decrete, Regulamente, *op.cit.,* p. 63.
[48] Arhiva Baroului Timiş , mapa nr.1.

Ardeal şi Banat, aceştia erau avocaţi sau magistraţi de naţionalitate română cu multă experienţă, cu o solidă pregătire profesională, au luat rapid măsuri eficiente pentru ca justiţia să poată intra în normalitate.

În Banat era o lipsă acută de magistraţi, au venit unii judecători şi procurori din vechiul regat, dar aceştia se confruntau cu o situaţie deosebită, nu cunoşteau limba şi legea maghiară care se aplica încă în justiţie. Mai mult, o serie de avocaţi (localnici) nu cunoşteau limba română în condiţiile în care până cu puţin timp în urmă în justiţie şi administraţie s-a folosit limba maghiară. Comisarul guvernamental Mihail Gropşianu, procurorul general al Parchetului Curţii de Apel Timişoara (a fost transferat de la Cluj), a luat hotărârea de a organiza conferinţe juridice săptămânale cu participarea procurorilor de la Arad, Caransebeş, Timişoara, Lugoj. Aceste conferinţe aveau rolul de a familiariza procurorii cu legislaţia penală maghiară şi română[49].

Începând cu luna iunie 1919 se acordă o atenţie sporită evoluţiei profesiei de avocat în condiţiile în care un număr de camere avocaţiale refuză să organizeze depunerea jurământului de credinţă, mai mult, avocaţii de naţionalitate maghiară refuză în corpore. Consiliul Dirigent hotărăşte reorganizarea examenului de definitivat, „censura", are loc desfiinţarea comisiei de examen de la Târgu Mureş, se înfiinţează comisia de la Cluj, fiind numit în calitate de preşedinte al comisiei dr. Iuliu Haţieganu, preşedintele Curţii de Apel Cluj- dr. Pompei Micşa a fost numit şef al Comisiei de disciplină al avocaţilor, iar judecătorul clujean (sas) Gustav Haupt, respectiv Dr. Demetrie Kiş din Oradea au ocupat demnitatea de preşedinţi. Au fost numiţi mai mulţi membrii, dintre avocaţi, din Banat fiind nominalizaţi: dr. Aurel Cosma, dr. Mihail Gropşianu, Dr. Cornel Crăciunescu, dr. Gheorghe Dobrin, dr. Nestor Oprean, dr. Traian Şincai[50].

S-au luat o serie de măsuri pentru organizarea examenului de „censură", a fost înlocuită disciplina Drept Constituţional Ungar cu disciplina Drept Constituţional Român, au fost stabilite noi condiţii de desfăşurare a examenului de „censură" (discipline, limba în care se desfăşoară examenul, componenţa comisiilor, probele erau scrise

[49] „Dreptul" nr. 31/1920.
[50] „Gazeta Oficială" nr. 37/3 mai 1919, în Decrete, Regulamente, *op. cit.,* p. 284.

şi orale). Ulterior se va înfiinţa o comisie pentru susţinerea „censurii" şi la Oradea, din aceasta făceau parte: Decanul Baroului, doi profesori universitari de la Facultatea de Drept, doi consilieri de la Curtea de Casaţie sau Curtea de Apel, doi avocaţi cu vechime în profesie.

În anul 1919, constatându-se că pe teritoriul României existau reglementări diferite în legislaţia referitoare la profesia de avocat cu unele particularităţi în Ardeal, Banat, Bucovina faţă de cele din vechiul regat, la nivelul Uniunii Avocaţilor din România se creează o comisie care are sarcina să culeagă propuneri din întreaga ţară pentru a se unifica legislaţia de avocat, aceasta urmând să devină unitară, viitorul congres al avocaţilor ce urma să se desfăşoare la Bucureşti să aibă ca sarcina principală unificarea legislaţiei profesiei de avocat.

Începând cu luna februarie 1919 Baroul Ilfov a constituit o comisie coordonată de către prodecanul Baroului, avocatul Dem. Dobrescu, care avea sarcina de a propune modificarea legii Corpului de avocaţi, urmând ca proiectul noii legi să fie supus dezbaterii la viitorul congres al avocaţilor. Proiectul cuprindea prevederi referitoare la naţionalitate, vârstă, onorabilitatea şi moralitatea viitorilor avocaţi, dar şi cu privire la cunoştinţele juridice ale acestora. Era prevăzută durata stagiului de 4 ani, cu precizarea că numai în ultimul an avocatul stagiar putea pleda în cauzele maestrului[51].

Baroul Timiş, sigurul organism profesional care cuprindea avocaţii din Banat, organizează Adunarea generală în data de 14 noiembrie 1920, care printre altele a analizat situaţia avocaturii după terminarea războiului, perspectivele profesiei, „avocaseria" ce se desfăşura de către secretarii de avocaţi, secretarii comunali, funcţionarii administrativi, cei de la administraţie financiară. S-a evidenţiat faptul că aceste activităţi se desfăşoară în detrimentul avocaţilor înscrişi în Barou, prejudiciind grav activitatea Corpului profesional.

S-a propus ca Baroul să sesizeze Ministerul Justiţiei, care să oprească aceste practici, mai mult, să intervină la autorităţile administrative pentru a înlătura restricţiile impuse avocaţilor. A fost

[51] Conferinţa Baroului Bucureşti - *Problema unificării legislaţiunei*, „Tribuna juridică" nr.39/14 decembrie 1919, p. 73-76.

delegat avocatul dr. Aurel Cosma să participe la Ministerul Justiției cu reprezentanții barourilor din țară având ca temă unificarea legislației.

La presiunea barourilor din vechiul regat este adoptată la data de 26 iulie 1921 Legea pentru unificarea funcționării corpului de avocați. Legea cuprinde un număr de 3 articole și avea următoarele precizări: orice avocat înscris la unul din barourile din țară va putea pleda în fața oricărei instanțe judecătorești din întregul Regat, orice avocat înscris la oricare barou va putea cere transferul și înscrierea în alt barou, orice lege, regulamente, ordonanțe, dispozițiuni cu caracter local sau regional, moștenite de la imperiul Rus și cel austro-ungar referitoare la această lege se abrogă.

Aprobarea legii a creat un val de nemulțumiri în rândul avocaților din Ardeal și Banat. Aceștia susțineau că legea a fost dată în favoarea avocaților din regat, deoarece erau diferențe foarte mari în ceea ce privește pregătirea profesională, condițiile cerute pentru primirea în avocatură[52]. În cele două provincii, durata studiilor de drept era de 4 ani, la absolvirea facultății se susținea examenul de licență (*absolutoriul*) după care în mod obligatoriu absolventul urma un an pregătirea doctoratului. Se susțineau un număr de 3 examene (*rigurosul*) istoric, pozitiv și mixt, apoi se susținea teza de doctorat. După susținerea tezei se acorda titlu de doctor (în drept, științe juridice, științe politice), și abia atunci absolventul se putea angaja (stagiar) judecător, avocat, notar sau putea lucra în administrație. Pentru viitorii avocați urma „praxa" de 2 ani în biroul unui avocat definitiv, la finele căruia se susținea „*censura*", examen ce odată promovat îi conferea dreptul avocatului de a avea „cancelarie" proprie, putea practica *advocatura* în mod liber, pe cont propriu. Avocații care doreau specializarea în drept cambial și comercial trebuiau să susțină cel de al doilea examen de „cenzură", separat, care se susținea imediat după promovarea primul examen.

Examenul de „cenzură" era susținut de către judecători, procurori, avocați, în fața unei comisii unice; odată promovat, fiecare putea ocupa la alegere fără alte condiții una din profesiile respective. În regat, durata studiilor universitare era de 3 ani, nu se cerea doctoratul, ba mai mult din primul an stagiarii puteau profesa

[52] Coriolan Băran, *op.cit.,* p.316.

independent. Opinia predominantă a avocaților din Ardeal și Banat era aceea că legea a fost slab pregătită, aceasta a creat privilegii pentru avocații din vechiul regat. Unele Barouri au refuzat să înscrie avocații veniți din regat, abia după anul 1925 s-au înregistrat transferuri ale acestora în barourile din Banat și Ardeal.

Din dorința de a cunoaște legislația din România, începând cu anul 1922, avocații formulează o serie de cereri ministrului justiției prin care solicită să li se pună la dispoziție legislația privind profesia de avocat, regulamentele și orice dispoziție legală existentă pentru a putea face propuneri de unificarea legislației.

Un mare număr de avocați și slujbași nu cunoșteau limba română în Banat (30% erau avocați români, 70% erau de alte naționalități, în condițiile în care populația românească reprezenta 70%), au solicitat ministrul justiției Jean Florescu care a vizitat Timișoara în luna mai 1920 o prelungire a termenului acordat pentru învățarea limbii române. A fost adresat de către avocați un memoriu semnat „membrii români ai Baroului advocațial din Timișoara care nu știu bine românește, semnat Dr. Adolf Ungar și consorții”[53]. Avocații au solicitat Ministrului Justiției Jean Florescu prezent la Timișoara ca ministerul să organizeze un curs de limbă juridică pentru avocați, urmând ca Baroul să suporte costurile (nu s-a primit niciun răspuns la această solicitare).

Introducerea limbii române în justiție, corelată cu obligarea judecătorilor, avocaților, notarilor, experților, a tuturor persoanelor care erau angrenate în sistemul judiciar, la cunoașterea și redactarea actelor în limba română a creat mari dificultăți acestor categorii de profesioniști. Deși erau dispoziții imperative privind obligativitatea folosirii limbii române, acest deziderat nu s-a realizat. Au fost acordate numeroase derogări prelungirii de termen pentru a fi folosită limba română. Elocventă în acest sens este poziția unui judecător din vechiul regat sosit la Oradea: „Noi magistrații veniți aici din vechiul regat, cu drept cuvânt am fost mirați când am fost trimiși aici în Ardeal, de această stare de lucruri și aproape că începusem să ne întrebăm care este rostul nostru aici, dacă limba maghiară este încă cea oficială, căci noi când am acceptat să trecem în Ardeal, n-am fost întrebați dacă cunoaștem sau măcar dacă avem de gând să ne

[53] Arhiva Baroului Timiș, mapa nr.1.

însuşim limba ungurească”[54]. Magistratul a constatat că sunt introduse acţiuni în limba maghiară, că dezbaterile se desfăşoară în limba maghiară, căile de atac de asemenea erau redactate în aceeaşi limbă. Mai mult, a constatat că nu sunt depuse traduceri ale actelor redactate în limba maghiară.

Legea din anul 1923, pentru unificarea corpului de avocaţi a fost publicată în Monitorul Oficial la data de 25 februarie. Câteva din prevederile acesteia sunt: legea stabilea condiţiile cerute pentru a dobândi calitatea de avocat, durata stagiului, organizarea examenului în centrele Bucureşti, Cluj, Iaşi, Cernăuţi, a fost eliminată condiţia obligatorie a doctoratului. S-a înfiinţat serviciul de asistenţă judiciară, precum şi Casa de ajutor a avocaţilor ce funcţiona pe lângă Uniunea avocaţilor. Legea prevedea atribuţiile organelor profesiei, răspunderea disciplinară a avocaţilor, a permis avocaţilor să pledeze la toate instanţele din ţară indiferent de data intrării în profesie şi de Baroul din care făceau parte. Odată promulgată, legea prevedea în mod expres abrogarea legilor, regulamentelor şi oricăror dispoziţii în vigoare la apariţia acesteia. Legea a trezit un val de nemulţumiri în rândul avocaţilor din Ardeal şi Banat, care apreciau că vor veni un mare număr de confraţi din vechiul regat, intraţi în profesie în condiţii lejere, prejudiciind astfel avocaţii localnici. Temerile acestora au fost nejustificate, deoarece în următorii ani s-au transferat un număr redus de avocaţi în barourile locale.

În luna martie 1923 se înfiinţează Uniunea Avocaţilor din România, fiind stabilite totodată şi organele de conducere ale profesiei: Consiliul General al Uniunii, Comisia permanentă precum şi atribuţiile acestor organe de conducere. Unii magistraţi din Bucureşti care nu înţelegeau modul în care a funcţionat justiţia în Ardeal şi Banat au scos în evidenţă ,,privilegiile” pe care legislaţia maghiară le-a acordat avocaţilor, privilegii referitoare la: autentificare actelor de notariat, contrasemnarea de către avocat a acţiunilor introduse în instanţă, atacarea hotărârilor judecătoreşti (atribuţii exclusive ale avocaţilor) apoi era criticat nivelul onorariilor încasate.

Dezbaterile din spaţiul public cu privire la tarifele de onorarii practicate au fost pe ordinea de zi a Congresului de la

[54] „Tribuna juridică” nr. 8/1921, p.21.

Chişinău desfăşurat în perioada 30 aprilie - 2 mai 1924. Nici la Congres nu s-a tranşat problema onorariilor, unele barouri insistau pentru introducerea onorariilor minimale/maximale, astfel că au fost organizate de către Consiliul general al uniunii mai multe întâlniri la Bucureşti cu avocaţii din ţară din dorinţa de a ajunge la o poziţie comună.

Reprezentantul Baroului Timiş, avocatul dr. Adolf Ungar, a susţinut cu ocazia discuţiilor purtate asupra onorariilor că „un proiect nu poate fi bun dacă emană de la cercurile conducătoare, el trebuie să ţină cont de poziţia barourilor, de condiţiile economice din provinciile României , trebuie să satisfacă întreaga masă de avocaţi".

Până în anul 1925 nu exista un tablou al onorariilor avocaţiale obligatoriu pentru toţi avocaţii, fiecare Barou având tarife pe care le practica. Acestea serveau ca norme la stabilirea cheltuielilor de judecată, de către instanţe, erau diferite de la un barou la altul. Au fost în vigoare până la data de 30 septembrie 1925, dată la care Consiliul General al Uniunii a stabilit uniformizarea tarifelor şi emiterea normelor de aplicare. Deoarece nu s-a ţinut cont de observaţiile făcute, Baroul Timiş a apreciat că noul proiect este inaplicabil, a invitat delegaţii Baroului Arad şi Severin (Lugoj) la Timişoara la o conferinţă comună pentru a stabili o strategie care trebuia urmată. Conferinţa ţinută la data de 31 mai 1924 a stabilit un punct de vedere comun, l-a desemnat pe Decanul dr. Liviu Cigăreanu să susţină acest punct de vedere la întâlnirea ce urma să aibă loc la Cluj. Avocaţii din Ardeal şi Banat întruniţi la Cluj în luna iunie au hotărât să respingă proiectul Uniunii, au adus mici modificării propunerilor Baroului Timiş, apoi au înaintat acest proiect Uniunii Avocaţilor care l-a adoptat, fiind legiferat prin publicarea în Monitorul Oficial**.**

Avocaţii s-au implicat şi în proiectul dat publicităţii de către Ministerul Justiţiei de modificarea procedurii civile care, în opinia avocaţilor, după adoptare ar aduce grave prejudicii atât corpului profesional, cât şi justiţiabililor. O delegaţie a avocaţilor bănăţeni din care făceau parte dr. Mihail Gropşianu, dr. Adolf Ungar, dr. Ioan Doboşan a fost primită de către Ministrul Justiţiei fiindu-i prezentate nemulţumirile corpului profesional care au adus critici proiectului referitoare la intervenţia judecătorului în reducerea cheltuielilor de

judecată, nu se putea dispune unificarea procedurii penale din Ardeal şi Vechiul Regat deoarece ar crea confuzii grave, s-a criticat intenţia de a modifica normele procedurale prin înlăturarea în totalitate a normelor aplicate în Banat şi Ardeal, s-a criticat introducerea instituţiei portăreilor care urmau să genereze noi costuri pentru justiţiabili, modul în care se efectua citarea părţilor, costurile mari suportate de către justiţiabil, a fost criticată desfiinţarea Sedriei orfanale care a avut un rol deosebit în ocrotirea minorilor, a persoanelor cu capacitate restrânsă, au criticat modificarea procedurii civile considerată una din cele mai moderne din Europa, au scos în evidenţă condiţiile deosebit de grele în care îşi desfăşoară activitatea judecătorii şi avocaţii, în sedii total improprii etc. Ministerul a apreciat criticile formulate, a dat asigurări că vor fi analizate toate aspectele sesizate; din păcate, nu am identificat niciun răspuns la aceste probleme ridicate, mai mult, nu s-a constatat o îmbunătăţire a condiţiilor în care magistraţii şi avocaţii îşi desfăşurau activitatea.

Deoarece nu s-au luat măsuri de către Ministerul Justiţiei la gravele probleme cu care se confrunta justiţia, Barourile din Ardeal şi Banat s-au întâlnit în luna februarie 1926 la Cluj unde au hotărât să înainteze ministerului un memoriu în care să scoată în evidenţă toate probleme cu care se confruntă justiţia solicitând ca până la 26 martie 1926 să rezolve aceste probleme; în caz contrar, vor declanşa greva generală. Solicitările avocaţilor priveau în principal următoarele aspecte: legea accelerării judecăţilor, desfiinţarea corpului portăreilor, soluţionarea chestiunii Sedriei orfanale, mai mult se solicita intervenţia ministerului în favoarea magistraţilor de la judecătoriile de ocol care aveau de soluţionat un mare număr de dosare precum şi numeroase chestiuni administrative; în opinia avocaţilor, era de neconceput faptul că justiţia s-a transformat în agent de încasare a taxelor fiscale[55]

Deşi s-a acordat un răgaz Ministerului justiţiei să rezolve problemele, Baroul Bihor a declanşat greva generală pe termen nelimitat la data de 8 martie 1926, a solicitat tuturor barourilor să adere la grevă, să paralizeze activitatea instanţelor judecătoreşti. Cu acţiunea Baroului Bihor s-au solidarizat toate barourile din ţară, cu

[55] Arhiva Baroului Timiş, mapa nr.1.

excepţia Baroului Prahova. Având promisiunea ministerului că se vor soluționa probleme ridicate, barourile au hotărât încetarea grevei. Mulţi judecători au apreciat revendicările avocaţilor care nu au formulat cereri doar în interesul corpului profesional, doreau luarea unor măsuri pentru rezolvarea unor situaţii cu care se confruntau judecătorii, pentru îmbunătăţirea condiţiilor de muncă ale acestora, pentru reducerea fiscalităţii aplicate justiţiabililor. Multe din revendicările avocaţilor au fost corecte, apreciate ca atare de către magistratul I. Manu, preşedintele Curţii de Apel Bucureşti, care afirma: „nu pot fi puse la îndoială unele revendicări ale puterii pledante -avocatura - dar trebuie criticat modul în care corpul profesional a înţeles să-şi argumenteze revendicările".

Odată cu această acţiune a avocaţilor, se poate trage concluzia că într-o primă etapă, unificarea legislaţiei privind profesia de avocat a luat sfârşit, avocatura avea o legislaţie unitară, mai mult chiar şi legislaţia civilă şi penală a fost în mare parte uniformizată, în toate instanţele din ţară se aplica legislaţia română. Transformările prin care a trecut legislaţia României privind profesia de avocat după anul 1918 au fost scoase în evidenţă de către avocatul Dem. Dobrescu, preşedintele Uniunii Avocaţilor, care în discursul ţinut cu ocazia Congresului de la Timişoara a subliniat „rolul Uniunii Avocaţilor în unificarea sufletească şi legislativă cu România Mare, aceasta fiind singurul apărător al spiritului juridic, dar a criticat modul în care Ministerul Justiţiei a coordonat unificare legislativă, cu spirit anti-juridic, antiştiinţific, şovinist, a fost impus provinciilor dreptul metropolei fără a se cunoaşte dreptul din provinciile alipite"[56].

Constituţia din anul 1923, Legea de organizare judecătorească din anul 1924 precum şi Legea administrativă din anul 1925 în principiu au rezolvat unificarea legislativă pentru dreptul public. Reglementările ulterioare au încercat să rezolve unificarea legislativă şi în domeniul privat, acţiune extrem de complexă.

[56] „Nădejdea",19 septembrie 1926.

CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

AV. MIREL IONESCU

La data de 18 ianuarie 1919, în sala oglinzilor de la Versailles, președintele Franței Raymond Poincare deschidea lucrările conferinței de pace care trebuia să pună capăt Primului Război Mondial, îndatoririle conferinței fiind deosebit de importante: trasarea noilor frontiere ale statelor; restaurarea vieții economice în cea mai mare parte a Europei; înființarea Societății Națiunilor cu misiunea de a asigura tuturor statelor garanții pentru independența lor politică și integritatea teritorială.

Până la acel moment, istoria nu mai cunoscuse o conferință de pace de asemenea amploare, fiind prezenți peste 10.000 de delegați, oameni politici, diplomați, consilieri, experți. Cu toată această pleiadă de delegați de pe întreg mapamondul, cu experiență politică și istorică, acest „Parlament al Lumii" a devenit curând o instituție dominată și condusă de cele patru puteri ale lumii - Franța, Anglia, S.U.A. și Italia, cărora li s-a adăugat și Japonia, puteri care adesea au deliberat fără a conlucra cu statele mici. Din acest motiv, Alexandru Marghiloman[1] a caracterizat conferința drept „o oligarhie autocratică", o reeditare a altor congrese internaționale la care se hotărâse soarta lumii spre folosul celor mari și pe seama celor mici."[2]

Oricum, *principiul de bază al conferinței a* fost cel al *ierarhiei de putere, statele fiind împărțite în două categorii: marile puteri, cu interese nelimitate și micile puteri, cu interese speciale.*

---

[1] Alexandru Marghiloman (4 iuie 1854-10 mai 1925), om de stat conservator român care a îndeplinit funcția de prim-ministru al României în anul 1918 și a avut un rol decisiv în timpul Primului Război Mondial.

[2] Alexandru Marghiloman, *Note Politice, 1897-1924*, vol. IV, 1918-1919, Editura Institutul de Arte, București, 1927, p. 258, *apud* C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisiuc, *România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920), Triumful principiului naționalităților*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 280.

Participanţii la Conferinţa de pace erau conştienţi de faptul că imperiul Austro-Ungar încetase a mai exista înainte de deschiderea lucrărilor, popoarele hotărându-şi singure destinul. Charles Seymour[3], expert al comisiei americane pentru Austro-Ungaria arăta: „monarhia habsburgică nu mai era decât o instituţie ce aparţinea trecutului, aşa încât cea mai mare parte a sarcinii pacificatorilor a constat în determinarea pur şi simplu a detaliilor frontierelor."[4] Premierul englez David Lloyd George[5] nota la rândul său: „… înainte ca puterile să ajungă să examineze pacea austriacă, ele erau confruntate cu fapte săvârşite şi ireversibile". Ceea ce se prevăzuse cu multă vreme înainte, prăbuşirea imperiului jefuitor Austro-Ungar, se realizase în practică, dar „într-un ritm neaşteptat de rapid şi într-un mod complet imprevizibil şi ireparabil."[6]

La rândul său, profesorul J.A.S. Greenville[7] nota: „de fapt Aliaţii şi Statele Unite au venit la Paris să confirme statele noi, succesoare ale Imperiului Austro-Ungar…"[8].

---

[3] Charles Seymour (1 ianuarie 1885-11 august 1963), academician american, istoric şi preşedinte al Universităţii Yale între 1937 şi 1951. În calitate de administrator academic, a contribuit la stabilirea sistemului colegiilor rezidenţiale ale Universităţii Yale. Scrisul său s-a axat pe istoria diplomatică a Primului Război Mondial. A fost şeful diviziei austro-ungare a Comisiei americane de negociere a păcii în 1919. A fost, de asemenea, delegatul SUA în comisiile teritoriale române, iugoslave, cehoslovace în 1919.

[4] E.M. House, Ch. Seymour, *What Really Happened at Paris. The story of the Peace Conference 1918-1919, by American Delegates*, New York, 1021, p. 91, *apud* C. Botoran, I. Calafeteanu, E . Campus, V. Moisiuc, *Op. cit.,* p. 267.

[5] David Lloyd George (17 ianuarie 1863-26 martie 1945), om politic britanic, prim-ministru al Regatului Unit în Primul Război Mondial, între 1916 şi 1922, cf. Wikipedia, accesat în 26.02. 2018 ora 16,35.

[6] David Lloyd George, *Memoirs of the peace Conference*, vol. I, Yale University Press, New Haven, 1939, p. 50-51, *apud* C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisiuc, *Op. cit.,* p.267.

[7] John Ashley Soames Greenville (11 ianuarie 1928-7 martie 2011), profesor la Universitatea din Nottingham, profesor de istorie internaţională la Universitatea din Leeds, profesor şi directorul departamentului de istorie modernă la Universitatea din Birmingham, cf. Wikipedia, accesat în 26.02. 2018, ora 19.

[8] J.A.S. Grenville, *The Major Internaţional Treaties 1914-1923*, London, 1934, p. 18, *apud* C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisiuc, *Op. cit.,* p. 268.

Lucrările Conferinței au fost conduse de Clemenceau, primul ministru al Franței, David Lloyd George, primul ministru al Marii Britanii, Woodrow Wilson, președintele SUA, V.F. Orlando, primul ministru al Italiei.

România a participat la lucrările Conferinței de Pace după ce a luptat în războiul mondial de partea Antantei, iar condițiile participării ei au fost stabilite în tratatul încheiat cu Franța, Anglia, Rusia și Italia la 17 august 1916. Prin tratatul de Alianță cu Antanta, însoțit de Convenția militară, România se angaja să intre în război contra Austro-Ungariei, iar Antanta îi recunoștea drepturile legitime de a alipi teritoriile românești din Austro-Ungaria: Transilvania cu Crișana, de la vărsarea Someșului în Tisa până la vărsarea Mureșului în Tisa, Bucovina, Banatul întreg, inclusiv cel sârbesc (articolele III și IV din tratat).

În conformitate cu prevederile Convenției militare, România a declarat război Austro-Ungariei la 14 august 1916. În noaptea de 15 august, trupele române au înaintat peste Carpați, intrând în Transilvania, ocupând Brașovul, Sfântu Gheorghe, Miercurea-Ciuc, Gheorgheni, Borsec, Tulgheș, Orșova și alte localități (articolul II din tratat).

România, prin vocea reprezentanților săi, a fost prezentă în capitala franceză pentru a-și susține cauza și pentru a obține consacrarea internațională și recunoașterea diplomatică a Marii Uniri, care deja avusese loc.

Delegația României la Conferința de Pace era alcătuită din personalități de prestigiu ale vieții politice, îndeosebi de orientare liberală, precum și din diplomați de carieră și anume: Ion I.C. Brătianu – prim-ministru, Nicolae Mișu – ministrul României la Londra, Victor Antonescu – ministrul României la Paris, generalul Coandă, Al. Vaida-Voevod. Ulterior, delegația a fost completată cu Nicolae Titulescu și dr. Ioan Cantacuzino. Acesteia i s-au adăugat unii experți: Gheorghe Crișan (avocat), Alexandru Lapedatu, Neagoe Flondor, Ioan Pelivan, D. Danielopol, V. Stoica și Constantin Brătianu, secretar al delegației.

Unele dificultăți cu care a fost confruntată delegația României, în frunte cu prim-ministrul I.I.C. Brătianu, s-au datorat faptului că în componența delegației nu au fost cuprinși reprezentanții tuturor provinciilor istorice românești, reproșându-se componența

predominant liberală a delegaţiei şi, mai ales, faptul că românii ardeleni nu au fost reprezentaţi în mod corespunzător.

În prima parte a Conferinţei de Pace, delegaţia română a fost condusă de către marele om politic Ion I.C. Brătianu, cel care a fost arhitectul principal al făuririi României Mari, dar care, ulterior, din spirit de demnitate şi-a dat demisia, atât din fruntea guvernului, cât şi a delegaţiei României, întrucât nu a fost de acord cu cedarea Banatului de Sud Serbiei, precum şi cu controlul Marilor Puteri asupra guvernului român în ceea ce priveşte modul în care vor fi ocrotite drepturile minorităţilor naţionale. În această situaţie, conducerea delegaţiei României la Conferinţa de Pace de la Paris şi funcţia de prim-ministru a fost preluată de Al. Vaida-Voevod.

Delegaţia României la Conferinţa de Pace a desfăşurat, încă din primele zile, o amplă activitate politico-diplomatică pentru anihilarea manevrelor de culise ale diplomaţiei şi ale propagandei desfăşurate de exponenţii statelor cu care România s-a aflat în război, precum şi a anumitor tentative ale unor diplomaţi ai statelor Antantei de a menţine conglomeratul multinaţional austro-ungar, sau de a impune României condiţii absolut inacceptabile, care lezau suveranitatea şi interesele sale naţionale.

Despre această situaţie André Pierre Gabriel Amédée Tardieu[9] declara: „Am dus lupte dure pentru a face să i se recunoască lui Brătianu şi României calitatea de aliat. Eu aveam împotriva mea pe Clemenceau care nu-i ierta armistiţiul său, pe Wilson care declara că nu ţine cont de tratatul nostru de alianţă din 1916, pe toţi juriştii pentru care pacea din 7 mai cu Germania despuiase România de calitatea sa de aliat. Până acum mi-am pierdut timpul pentru a le arăta că această pace nu îi este imputabilă nici din punct de vedere moral, nici din punct de vedere politic, marii aliaţi neaprobând-o, nici din punct de vedere juridic, regele nesancţionând şi nemobilizând de la primul contact cu armatele de la Salonic. În concluzie, în numele dreptăţii, se comite o mare nedreptate vrând să pedepsească România pentru nefericirile sale de care sunt responsabili aliaţii săi, noi înşine

[9] André Pierre Gabriel Amédée Tardieu (22 septembrie 1876 - 15 septembrie 1945), de trei ori prim-ministru al Franţei şi o figură dominantă a vieţii politice franceze, conservator moderat, cu o reputaţie puternică intelectuală.

pentru că nu ne-am ţinut angajamentele de la Salonic, apoi şi în mod deosebit Rusia”[10].

România se prezenta la Conferinţa de Pace cu încredere în opera de justiţie ce urma să fie făcută, aducând spre recunoaştere internaţională hotărârile istorice ale poporului român proclamate definitiv la adunările de la Chişinău 27 martie 1918, Cernăuţi 28 noiembrie şi Alba Iulia 1 decembrie 1918. Conferinţa de Pace de la Paris nu era în situaţia de a crea un stat român unitar nou, aceasta fiind chemată să dea consacrare juridică noului stat teritorial şi politic prin recunoaşterea principiului autodeterminării naţionale.

Semnarea Tratatului de la Bucureşti cunoscut şi sub numele de Pacea de la Buftea la data de 7 mai 1918 cu Imperiul German şi Austro-Ungaria în urma prăbuşirii frontului rusesc sub presiunea revoluţiei bolşevice din Imperiul Ţarist a creat mari probleme delegaţiei române la Conferinţa de Pace de la Paris.

Ieşirea Rusiei din război ca urmare a păcii de la Brest-Litovsk, semnată cu Puterile Centrale la 5 decembrie 1917 a făcut imposibilă continuarea războiului de către România, rămasă singură în faţa armatelor Puterilor Centrale.

Pacea de la Buftea-Bucureşti, numită de istorici „pacea odioasă”, impunea României condiţii foarte aspre: Austro-Ungaria ocupa crestele Carpaţilor; România renunţa la Dobrogea în favoarea Bulgariei; României îi erau impuse convenţii (agricolă, a petrolului, a pădurilor), care o puneau într-o dependenţă economică totală faţă de Germania. Tratatul mai prevedea demobilizarea armatei române şi menţinerea în ţară a unor forţe militare de ocupaţie până la încheierea păcii definitive.

Regele, riscând consecinţele cele mai grave, a refuzat să ratifice tratatul de pace cu Germania, ceea ce a făcut ca acesta să nu aibă niciodată valabilitate legală. De asemenea, şefii guvernelor statelor Antantei au primit din partea regelui Ferdinand „asigurările necesare asupra politicii pe care voia să o urmeze”, chiar după încheierea fortuită a tratatului de pace cu Germania, în sensul menţinerii alianţelor tradiţionale, precum şi a hotărârii poporului român de a

[10] Comte de Saint-Aulaire, *Confession d’un vieux diplomate*, p. 484-485 *apud* C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisiuc, *Op. cit.,* p. 315.

reîncepe ostilităţile împotriva Puterilor Centrale, în condiţiile posibile favorabile.

O primă bătălie dusă în culisele Conferinţei de Pace de la Paris a avut ca obiect includerea în comisiile de lucru care o interesau direct a reprezentanţilor români, astfel că, după proteste, România a fost reprezentată în comisia pentru instituirea Societăţii Naţiunilor (C. Diamandy); Responsabilităţile războiului (S. Rosenthal); Reparaţii (G. Danielopol şi E. Neculce); Regimul internaţional al porturilor, al căilor navigabile şi căilor ferate (N. Mişu şi N. Ştefănescu); Financiară (V. Antonescu); Economică (E. Pangrati şi E. Neculce); Aeronautică (colonel Toma Dumitrescu).[11]

La 1 februarie 1918, şeful delegaţiei române, prim-ministrul Ion I.C. Brătianu, a prezentat memoriul „România în faţa Conferinţei de la Paris. Revendicările sale teritoriale", în care a făcut un expozeu asupra conduitei ţării în război şi a împrejurărilor în care s-a încheiat pacea separată cu Puterile Centrale. Premierul a cerut recunoaşterea internaţională a actelor de unire din anul 1918, exprimate în hotărârile de la Chişinău, Cernăuţi, Alba Iulia.

Delegaţia română condusă de Ion I.C. Brătianu nu a avut o atmosferă foarte favorabilă, premierul adoptând o atitudine intransigentă în ceea ce priveşte: recunoaşterea integrală a Tratatului din 4-17 august 1916 prin care Banatul urma să revină în întregime României; au existat divergenţe privind minorităţile, România neacceptând controlul internaţional; sarcinile financiare impuse statelor succesoare ale Imperiului Austro-Ungar.Ion I.C. Brătianu, însă, a respins cu fermitate teza conform căreia România anulase ea însăşi Convenţia politică şi militară din 1916, prin care i se promiteau Transilvania, Banatul şi Bucovina în schimbul intrării în conflict de partea Aliaţilor, atitudinea sa tranşantă determinându-i pe preşedintele american Woodrow Wilson şi pe premierul britanic David Lloyd George să propună chiar eliminarea României de la Conferinţa de Pace pe 9 iunie 1919.

Pe lângă această luptă în jurul statutului de beligerant, prim-ministrul României a avut de dus bătălii grele de negociere şi în

[11]*România şi Conferinţa de Pace de la Paris (1918-1920): triumful principiului naţionalităţilor,* Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 278-279.

ceea ce privește recunoașterea unirii cu Basarabia și a trasării frontierei în Banat.

Deși în Tratatul din 1916 României i se promisese întreg teritoriul Banatului (inclusiv cel sârbesc), marile puteri au considerat că și Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor merita o parte din acesta, având în vedere efortul depus în război, parte pe care în cele din urmă a și primit-o.

Premierul englez (David Lloyd George) recunoștea nedreptatea ce s-a făcut la Conferință țărilor mici, mai ales României, Serbiei, Belgiei care „au îndurat sacrificii și suferințe mai mari decât chiar cele la care fuseseră supuse Marile Puteri."[12]

Tratatul minorităților, care îl însoțea pe cel cu Austria l-a pus la încercare pe Brătianu. Documentul prevedea dreptul marilor puteri de a supraveghea situația minorităților naționale de pe teritoriul statelor succesoare, clauză care i se părea politicianului liberal o limitare a suveranității naționale. Neizbutind să-și convingă partenerii de negociere de validitatea argumentelor sale, Brătianu a părăsit conferința la începutul lunii iulie. Relațiile cu aceștia se degradaseră și pentru că premierul refuzase să retragă trupele armatei române de pe Tisa pe linia de demarcație trasată de Consiliul Interaliat.[13]

Situația ajunsese în impas, iar pe 12 septembrie 1919 Ion I.C. Brătianu a demisionat din fruntea Guvernului, iar pe 15 noiembrie 1919 noul guvern condus Alexandru Vaida-Voevod a primit un ultimatum prin care i se cerea ca în termen de opt zile să semneze

---

[12] David Lloyd George, *Op. cit.*, p. 134, *apud* C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisiuc, *Op. cit.,* p.280.

[13] Ion Mărgineanu, *100 Români ai Marii Uniri (V), Omagiu Zilei Naționale a României – 1 Decembrie 2009*, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 11. Guvernul României și-a întețit eforturile pentru obținerea anulării liniei de demarcație dintre România și Ungaria, stabilită prin armistițiul de la Belgrad. S-a solicitat Conferinței de Pace și Consiliului Militar Interaliat de la Versailles recunoașterea unirii întregii Transilvanii cu România, revizuirea liniei de demarcație, deoarece autoritățile maghiare se foloseau de bande înarmate de civili și de foști militari ai armatei imperiale pentru desfășurarea de activități teroriste în zona rămasă sub administrație maghiară. Soldații români din fosta armată austro-ungară erau opriți la Budapesta și trimiși să lupte împotriva Cehoslovaciei. În aceste împrejurări, armata română, cu acordul Consiliului Antantei, a împins linia de demarcație spre vest, depășind cursul Mureșului. Până la 22 ianuarie 1919, Divizia I, a II-a și a VII-a au atins aliniamentul Sighetu Marmației, Ciucea și Zaur.

tratatul cu Austria şi cel al minorităţilor, altfel România va fi exclusă din Conferinţa de Pace.

Cu unele mici reformulări, tratatele au fost semnate şi, în cele din urmă, şi desăvârşirea unităţii naţionale a României a căpătat recunoaşterea internaţională de care avea nevoie.

Desăvârşirea unităţii naţionale a României a căpătat astfel recunoaştere internaţională prin tratatul de la Saint-Germain-en-Laye cu Austria care recunoştea unirea Bucovinei cu România, semnat la 10 decembrie 1919 (celelalte puteri îl semnaseră la 10 septembrie), prin tratatul de la Trianon[14], cu Ungaria care recunoştea unirea Transilvaniei cu România, semnat la 4 iunie 1920 (semnat de Nicolae Titulescu şi Ioan Cantacuzino), prin tratatul de la Paris prin care Franţa, Marea Britanie, Italia şi Japonia (care nu l-a ratificat, însă) recunoşteau unirea Basarabiei cu România, semnat la 28 octombrie 1920.

Chiar dacă componenţa delegaţiei române a fost compusă preponderent din oameni politici, trebuie amintit că din delegaţie au făcut parte în calitate de consultanţi, implicaţi direct în negocieri, avocaţi a căror contribuţie nu trebuie trecută cu vederea, aceştia participând cu inteligenţa, cunoştinţele de specialitate, patriotismul la susţinerea pretenţiilor justificate ale delegaţiei române în bătălia diplomatică desfăşurată la Paris.

S-au făcut remarcaţi în rândul delegaţiei române avocaţii transilvăneni Gheorghe Crişan, Ion Iosif (expert economic), Voicu Niţescu, Gavrilă Iuga.

Observarea implicării nemijlocite a avocaţilor în pregătirea Marii Uniri, în asigurarea desfăşurării în bune condiţii a întregului eveniment de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia – realizarea visului tuturor românilor –, contribuţia şi susţinerea cu argumente

[14]*Ibidem*, p. 9. În articolul 45 al Tratatului de la Trianon se stipulează: „Ungaria renunţă, în ceea ce o priveşte, în favoarea României, la toate drepturile şi titlurile situate dincolo de frontierele Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27, Partea a II-a, Frontierele Ungariei şi recunoscute prin prezentul Tratat sau prin orice alte tratate încheiate în scop de a regula afacerile actuale, ca făcând parte din România." În articolul 177 se prevedea: „Ungaria va restitui fiecăruia dintre guvernele aliate sau asociate interesate, toate actele, documentele şi memoriile istorice aflate în stabilimentele ei publice, care au o legătură directă cu istoria teritoriilor cedate şi care au fost ridicate din aceste teritorii la 1 ianuarie 1868."

științifice prin experiența profesională la pledoaria delegației române la Conferința de Pace de la Paris în sprijinul intereselor justificate ale României având ca scop legitim finalizarea și oficializarea și pe plan diplomatic a unei realități deja existente, ne îndreptățește să afirmăm că avocații și-au găsit un binemeritat loc în Panteonul patrioților români.

FIȘE BIOGRAFICE

ACIU, ALEXANDRU
n. 16 septembrie 1875, Măierişte, jud. Sălaj
d. 1954, Cluj

A urmat studiile şcolii primare la şcoala primară din localitate, în Măierişte, după care s-a înscris la Liceul din Şimleu Silvaniei, transferându-se spre finalul studiilor la Oradea. Cursurile universitare le-a absolvit la Facultatea de Drept din Cluj. După examenul de avocat a practicat avocatura la Tăşnad, judeţul Satu Mare.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial a fost trimis pe front luptând pentru armata Monarhiei Austro-Ungare. În toamna anului 1918 activează în zona Şimleului Silvaniei implicându-se în formarea Consiliului Naţional Român şi a Gărzii Naţionale Române din zona Şimleului Silvaniei. A fost ales de ceilalţi români implicaţi secretar al Consiliului şi comandant al Gărzilor. Din postura deţinută a condus delegaţia românilor din Şimleu Silvaniei la Alba Iulia unde, la 2 decembrie 1918 a fost ales membru în Marele Sfat Naţional.

În contextul instabilităţii din primăvara anului 1919, în luna martie este arestat de armata maghiară şi luat ostatic. Reuşeşte totuşi să evadeze şi se întoarce în Şimleu Silvaniei unde la 7 mai 1919 a fost ales prim-pretor al plasei Şimleu Silvaniei.

După formarea României Mari s-a implicat şi în viaţa politică a noului stat creat fiind ales, pe rând, deputat şi senator în Parlamentul ţării. Între anii 1925-1928 a fost numit prefect al judeţului Sălaj. A deţinut şi poziţia de preşedinte al Partidului Naţional Liberal Sălaj.

Pe lângă activitatea politică desfăşurată a deţinut şi funcţia de director al Băncii „Silvania", iar între anii 1924-1937 a fost directorul *Gazetei de Duminică*, periodic care apărea la Şimleu Silvaniei.

În anul 1940, în contextul evenimentelor privind cedarea Ardealului de Nord Ungariei, Alexandru Aciu a fost expulzat de către autorităţile hortiste din zona Sălajului. S-a mutat la Ineu, în judeţul Arad unde a profesat ca notar.

După încetarea războiului s-a reîntors în Ardealul de Nord, iar în anul 1954 a decedat la Cluj.

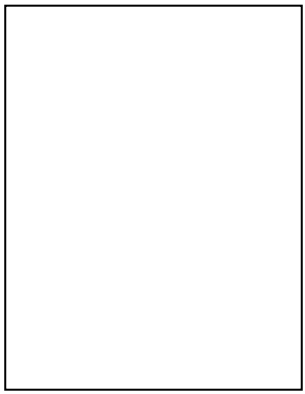

ADAM, GHEORGHE
n. 21 aprilie 1873, Belinţ, jud. Timiş
d. 2 decembrie 1922, Timişoara, jud. Timiş

După terminarea studiilor liceale, urmează cursurile Facultăţii de Drept din Budapesta, unde îşi susţine licenţa şi doctoratul. Se stabileşte în Timişoara, după promovarea *censurii* îşi deschide cabinet de avocatură, fiind înscris în Baroul Timiş la data de 17 septembrie 1901. A fost unul dintre fruntaşii Partidului Naţional Român, militând pentru drepturile naţiunii române. S-a remarcat prin poziţia intransigentă avută faţă de autorităţile maghiare privind politica acestora în domeniul învăţământului. A fost unul dintre iniţiatorii mişcării de protest din primăvara anului 1907 împotriva Legii Apponyi ce urmărea restrângerea drepturilor naţionalităţilor conlocuitoare la învăţământ în limba maternă. A participat activ la desfăşurarea întrunirilor legate de introducerea votului universal şi a alegerilor dietale din anii 1906-1910. În Adunarea Generală de alegere a organelor de conducere ale Baroului timişorean din anul 1914, apare în documentele Baroului ca fiind ales membru în Consiliul subconducerii (consilier supleant – n.n., figurând pe poziţia 2 din tabloul avocaţilor – printre puţinii avocaţi români aleşi în conducerea Baroului).

După înfiinţarea Astrei bănăţene, a desfăşurat o amplă activitate susţinută în cadrul acesteia. Datorită activităţii avută în cadrul Partidului Naţional Român, a fost ales o perioadă preşedintele acestuia, fiind adeptul activismului. La 31 octombrie 1918 are loc constituirea Consiliului Militar Român din Timişoara. Dr. Gheorghe Adam având gradul de locotenent în rezervă, a fost ales alături de avocaţii (căpitani în rezervă în armata cezaro-crăiască) dr. Aurel Cosman, dr. Lucian Georgevici, membru al acestui consiliu. A avut un rol major în organizarea Consiliilor Naţionale Române şi a Gărzilor Naţionale din judeţul Timiş-Torontal în toamna anului 1918.

În aceeaşi perioadă este ales membru în Comitetul Executiv al Consiliului Militar Român din Timişoara şi în Sfatul Poporului din

Banat. În condițiile în care un grup de avocați de naționalitate maghiară au creat Republica Bănățeană, a combătut această idee, apreciind că nu este în interesul românilor să sprijine această formă de organizare constituită cu sprijinul aristocrației maghiare. La adunarea națională a românilor din Timișoara de la 1 noiembrie 1918 a fost adeptul unirii necondiționate a Banatului cu Regatul României.

A fost desemnat de către Cercul electoral Becicherecul Mic, județul Timiș, ca participant la Marea Adunare de la Alba Iulia. Odată cu numirea ca prefect a avocatului dr. Aurel Cosma, dr. Adam Gheorghe a fost nominalizat pentru ocuparea demnității de primar al Timișoarei. A fost numit comisar de alimentare pentru comitatul Timiş la începutul lunii august 1919, aducându-şi contribuţia la organizarea intrării Armatei Române în oraşul Timişoara. În calitate de conducător al PNR a sprijinit instaurarea administraţiei româneşti în Banat.

Grav bolnav, este internat într-un sanatoriu italian (suferea de TBC) unde urmează un tratament de specialitate. După o îndelungată suferinţă s-a stins în iarna anului 1922.

ALBU, CORNELIU
n. 31 ianuarie 1884, Mânerău, jud. Arad
d. Șiria, jud. Arad

A fost fiul învăţătorului Simion Albu și al Savetei. Şcoala medie a făcut-o la Gimnaziul superior ortodox din Braşov (1897-1905). După absolvire a urmat cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii „Ferencz József" din Budapesta, în perioada 1905-1909, fiind beneficiar al unei burse din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu". A obţinut titlul de doctor în ştiinţe juridice la aceeaşi universitate, în 5 mai 1910.

Stagiatura o face între 7 mai 1910 - 7 octombrie 1913, fiind înscris în registrul Baroului din Arad, în biroul de avocatură al lui Romulus Veliciu.

Obținând dreptul de liberă practică, a activat ca avocat începând cu 22 noiembrie 1913 până în 26 iunie 1920, după cum reiese din Registrul avocaților din Baroul arădean. Această perioadă este întreruptă doar de intervalul în care a fost înrolat, în timpul războiului.

După izbucnirea războiului este recrutat, cu gradul de sublocotenent.

În 2 noiembrie participă la o consfătuire secretă, alături de alți fruntași ai vieții politice din comitat, înrolați în armata austro-ungară, printre care cpt. Victor Cernea, cpt. Moise Rișcuția (viitor adjunct la comanda supremă a Gărzilor Naționale Române), cpt. Teodor Șerb, mai tinerii Victor Hotăran și Traian Mager. Ei înființează Sfatul Militar al Gărzilor Naționale și trimit la comandantul garnizoanei, generalul Resch, demisia lor din armata austro-ungară.

A fost desemnat secretar în cadrul Statului-Major al Gărzilor Naționale Române pentru Transilvania și Ungaria, conduse de maiorul Alexandru Vlad.

A fost ales delegat la Marea Adunare Națională în cercul electoral Arad.

După Unire a practicat avocatura până în 20 iunie 1920, după care s-a înscris în magistratură, unde a activat o scurtă perioadă de timp. În 17 mai 1922 va fi numit notar public în Reghinul săsesc, activând aici până în august 1929. Anulându-i-se numirea ca notar, s-a înscris în Baroul din Arad în aprilie 1930, practicând avocatura timp de aproape patru ani, până în decembrie 1934. La începutul anului 1935 își deschide birou notarial în Șiria, alături de Iacob Hotăran și Gheorghe Costa. Activitatea sa a luat sfârșit în 1950, când notariatele publice sunt desființate.

A fost decorat în iulie 1940 cu *Medalia Ferdinand I* cu spade pe panglică, pentru serviciile aduse ca membru al Gărzilor Naționale Române.

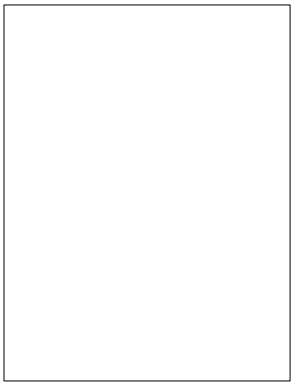

ALBU, CORNEL TEODOR
n. 01 mai 1883, Brad, jud. Hunedoara
d.

Provine dintr-o familie de intelectuali transilvăneni, tatăl său, Ştefan Albu, a profesat ca profesor. După ce îşi finalizează studiile liceale alege să urmeze studiile universitare în drept. Astfel că în anul 1901 se înscrie la Academia Reformată de Drept din Debreţin unde studiază un an. În următorul an universitar, 1902-1903, a studiat la Academia de Drept din Oradea pe care o părăseşte un an, timp în care a fost înscris la Facultatea de Drept din Budapesta (1903-1904). Ultimul an de studenţie îl va petrece tot la Oradea unde îşi finalizează studiile. A continuat pregătirea în domeniul juridic, astfel că la 23 noiembrie 1907 şi-a susţinut doctoratul la Facultatea de Drept din Cluj.

A profesat avocatura în Timişoara, fapt pentru care în toamna anului 1918 s-a implicat în evenimentele care au pregătit Marea Adunare de la Alba Iulia. Cornel Teodor Albu a fost preşedintele Consiliului Naţional Român din Timişoara, postură din care în 27 noiembrie alege cei cinci delegaţi pentru Alba Iulia. Notarul şedinţei a fost Lazăr Bain. Printre delegaţi s-a aflat şi preşedintele Cornel T. Albu care a fost desemnat să reprezinte cercul electoral Timişoara.

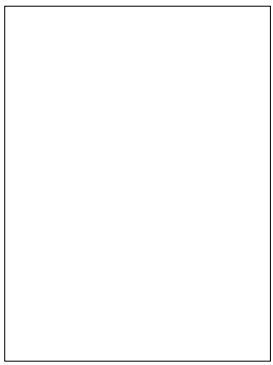

ALBU, VASILE
n. 13 februarie 1881, Geoagiu de Sus, comitat Alba de Jos (azi jud. Alba)
d.

Tatăl său, Gheorghe Albu, a fost mic proprietar de pământ în Geoagiu de Sus. Fiul său alege cariera de avocat, astfel că îşi începe studiile superioare în drept la Academia Evanghelică de Drept Eperjes din Prešov între

anii 1907-1909. Următorii doi ani de studiu îi va face la Facultatea de Drept din Cluj, între 1909-1911. Tot aici şi-a susţinut doctoratul în ştiinţe politice la 22 iunie 1912 şi un doctorat în ştiinţe juridice la 24 ianuarie 1914.

Examenul pentru admiterea în avocatură l-a susţinut doar în 16 septembrie 1918 la Târgu Mureş, acest lucru datorându-se şi izbucnirii Primului Război Mondial în vara anului 1914. A fost admis în Barou în 25 ianuarie 1919, când şi-a deschis birou de avocatură la Ibaşfalău (azi Dumbrăveni, jud. Mureş).

În lunile care au urmat după susţinerea *censurii,* Albu Vasile s-a implicat activ în pregătirea Marii Adunări de la Alba Iulia. Astfel că în luna noiembrie a fost ales membru al Consiliului Naţional Român din Dumbrăveni, iar la sfârşitul aceleiaşi luni, în ziua de 27, a fost ales delegat supleant al cercului electoral Dumbrăveni în vederea participării la Alba Iulia în 1 decembrie 1918.

În perioada interbelică a continuat să practice avocatura la Dumbrăveni, unde s-a căsătorit cu Ecaterina Horváth, fără a avea însă copii. Odată cu schimbarea regimului monarhic în România, la fel ca ceilalţi avocaţi din ţară şi-a reînnoit jurământul în anul 1938 şi 1940. La data de 26 iunie 1943 şi-a înaintat cererea de radiere din tabloul avocaţilor, după care să revină asupra deciziei anul următor, în 24 aprilie 1944. A mai profesat avocatura în Baroul Sibiu, dar odată cu formarea Colegiului avocaţilor din Târnava Mică a cerut aderarea la acest colegiu în 16 februarie 1948.

ARDELEAN, CORNEL

n. 15 octombrie 1864, Târnova, jud. Arad
d. 8 octombrie 1937, Chişineu-Criş, jud. Arad

S-a născut într-o familie modestă. Urmează şcoala confesională din localitatea natală şi apoi Liceul românesc din Beiuş, pe care îl absolvă în anul 1883. Datorită situaţiei materiale durata studiilor universitare se întinde pe o perioadă mai mare, fiind angajatul

unor birouri avocaţiale pentru a-şi câştiga existenţa. Este absolvent al Facultăţii de Drept a Universităţii Ferencz József din Budapesta (1893).

În perioada 1893-1897 îşi efectuează stagiatura în cancelariile avocaţiale ale lui Mihai Veliciu din Chişineu-Criş şi Ştefan Cicio-Pop din Arad. În anul 1896 obţine şi diploma de „*Doctorem Juris Universi*" a Universităţii budapestane. După ce dobândeşte dreptul de liberă practică (1897), prin obţinerea diplomei de avocat la aceeaşi universitate, în ianuarie 1898 îşi deschide propriul birou de avocatură la Chişineu-Criş.

Apropierea sa de lumea avocaţilor arădeni încă din anii studenţiei, dar mai ales în timpul stagiaturii, l-au pregătit pentru a deveni un bun activist pe tărâmul luptei naţionale. Astfel, Cornel Ardelean se implică în fondarea societăţii „*Caritatea*" (1894) pentru ajutorarea tinerilor învăţăcei români din Arad. Este unul dintre animatorii activităţilor de la *casina română* şi a *Asociaţiei Naţionale Arădane pentru cultura poporului român*. Mai intens a activat, însă, în plan politic. Apropiat de Mihai Veliciu şi Ştefan Cicio-Pop, a fost părtaş la evenimentele din anii memorandului (1892-1894), iar după anul 1900 devine un partizan al activismului politic, ca tactică de luptă a Partidului Naţional Român din Transilvania. În anul 1901este membru al clubului electoral comitatens din Arad. Fiind unul dintre liderii românilor din circumscripţia Chişineu, va contribui la alegerea lui Ioan Russu Şirianu de deputat în Parlamentul de la Budapesta (1905).

În toamna anului 1918 se implică în organizarea Consiliului Naţional Român din Chişineu, participând ca reprezentant al alegătorilor din acest cerc la adunările de la Arad. În 12 noiembrie are loc adunarea poporală a locuitorilor din Chişineu, în cadrul căreia se constituie Consiliul Naţional Român din acest cerc electoral, avându-i în componenţă printre alţii pe dr. Cornel Ardelean, dr. Dimitri Barbu, dr. Gheorghe Popoviciu, dr. Sever Popoviciu ş.a. Preşedintele comitetului de conducere a fost ales dr. Dimitrie Barbu, iar Cornel Ardelean a fost desemnat vicepreşedinte.

Va fi investit cu mandat, alături de dr. Romul Veliciu, Sever Miclea şi Iustin Petruţiu să-i reprezinte pe românii din cercul Bătania, comitatul Cenad (azi Battyonya, în Ungaria).

După Unire se implică în activitatea de organizare a noilor structuri administrative din zonă. La alegerile din noiembrie 1919 va fi ales senator pentru circumscripţia Chişineu-Criş în primul Parlament al României Mari din partea Partidului Naţional Român.

Dr. Cornel Ardelean a continuat activitatea de avocat în Chişineu până la sfârşitul vieţii sale (1937).

S-a implicat în mişcarea economică din ţinut. În anul 1935 a susţinut organizarea unui mare congres economic al Ardealului şi Banatului pentru susţinerea creditului românesc din aceste regiuni.

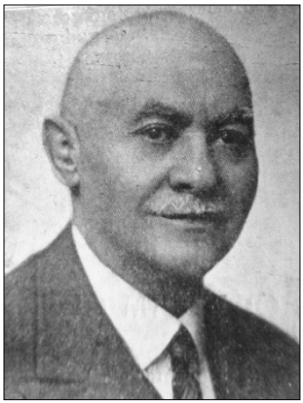

ARDELEAN, IUSTIN
n. 1865, Chişindia, jud. Arad
d. 23 mai 1943

S-a născut în familia numeroasă a învăţătorului din Chişindia. A studiat la Oradea, Arad, Brad, şi Beiuş.

Studiile superioare le-a urmat la Academia de Drept din Oradea Mare şi la Universitatea din Budapesta, al cărei absolvent a fost în anul 1904. În anii studenţiei din capitala maghiară a fost angajatul Teatrului Naţional Maghiar, impresionând prin vocea sa de bariton. A fost bursier al Fundaţiei Nicolae Jinga. Pe parcursul anilor de studenţie se implică şi în activitatea Societăţii de lectură a studenţilor.

Îşi deschide birou avocaţial în Oradea, în anul 1904.

Ca avocat s-a implicat nu doar în apărarea în cauze procesuale a românilor din zonă, ci a fost un foarte respectat lider de opinie.

A editat revista *Vulturul* (în anul 1892, când era încă student în anul IV), publicată mai multe decenii, chiar şi în România, sub numele de *Vulturul Ardealului*. În acest proiecta fost nu doar finanţator, ci a scris textele şi a realizat multe din desenele din paginile acestora. În 1894, în timpul procesului memorandiştilor, este judecat de autorităţile maghiare pentru articolele publicate în

favoarea acestora. A fost vizat de mai multe procese de presă, din care unele au avut ca rezultat amendarea sa, iar într-un caz fiind chiar condamnat la două săptămâni de închisoare.

Datorită atitudinilor sale, la izbucnirea războiului, autorităţile îl concentrează şi îl trimit pe front, deşi avea 50 de ani.

Revenit acasă, contribuie la organizarea Consiliului Naţional Român comitatens, dar şi la nivelul localităţilor, făcând parte din conducerea acestuia.

Va fi reprezentantul circumscripţiei electorale Oradea Mare la Adunarea Naţională de la Alba Iulia.

În anul 1919 cade în mâinile trupelor bolşevice maghiare, fiind condamnat la moarte, dar este repede eliberat la intervenţia trupelor maghiare din Oradea.

Cu ocazia intrării Armatei Române, primarul maghiar al Oradiei insistă ca Iustin Ardelean să facă parte din delegaţia care să o întâmpine.

După Unire va continua să editeze revista *Vulturul.*

Iustin Ardelean s-a bucurat de respectul întregii urbe, de români şi maghiari deopotrivă. A fost ales în circumscripţia electorală Oradea, în noiembrie 1919, devenind deputat în primul Parlament al României Mari. În 1920 este ales deputat în Parlamentul de la Bucureşti, iar în 1922, în timpul guvernării liberale, este numit prefect.

A susţinut şi mişcarea sportivă din judeţ, fiind chiar preşedinte al Asociaţiei Sportive din Oradea.

AVRAMESCU, VASILE
n. 18 decembrie 1873, Cuveşdia (com. Şiştarovăţ), jud. Timiş-Torontal (azi, jud. Arad)
d. 16 februarie 1949, Arad, jud. Arad (înhumat în Radna)

S-a născut în familia dascălului Moise Avramescu şi al Emiliei (născută Mihailovici). A urmat şcolile primare şi secundare în Arad, Oradea şi Timişoara.

În perioada 1891-1896 a urmat Facultatea de Drept şi Ştiinţe politice a Universităţii „Ferencz József" din Budapesta. Tot la această instituţie îşi susţine şi teza de doctorat în ştiinţe juridice (1900). Pe parcursul studiilor universitare a fost bursier al Fundaţiei „Emanoil Gojdu", fiind coleg cu Iulia Maniu, Aurel Vlad, Sever Ispravnic ş.a.

Îşi începe stagiatura în 4 ianuarie 1897, când se înscrie în Baroul din Szeged, pentru ca în perioada 10 aprilie 1899-4 martie 1901 să îşi facă practica în cancelaria avocatului arădean Sigismund Nemeş (Nemess Zsigmond). Îşi depune cenzura de avocat la Curtea de Casaţie din Budapesta, iar din 1 iunie 1901 devine avocat definitiv. Se stabileşte în Radna, unde îşi deschide propriul birou de avocat.

Se căsătoreşte cu Victoria Suciu, sora avocatului şi liderului politic român Ioan Suciu. Relaţia cu acesta, dar şi statutul profesional dobândit în localităţile limitrofe Radnei îl determină să se implice în activităţile de organizare a vieţii sociale, economice şi culturale ale românilor de aici.

În timpul războiului este mobilizat cu gradul de căpitan în rezerva Regimentului 93 Infanterie. Evenimentele din luna octombrie 1918 îl găsesc la Comandamentul Liniilor Ferate din Arad. De aici trece direct la Consiliul Naţional Român, făcând parte din echipa însărcinată să organizeze şi să redactează statutele Gărzilor Naţionale Române. Este numit referent prezidenţial la Comandamentul suprem al Gărzilor.

A organizat CNR din cercul electoral Radna şi a condus Gărzile Naţionale de aici. Căpitanul Vasile Avramescu este desemnat delegat al Gărzii Naţionale din comitatul Arad la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, alături de Ioan Montani şi Vasile Simion.

A fost desemnat primul preşedinte român al Tribunalului din Arad (1919-1921). Timp de trei luni şi jumătate (mai-august 1920) a condus cu delegaţie prefectura judeţului Arad, după demisia lui Iustin Marşieu.

Începând din 1 aprilie 1921 şi până la 1 mai 1937 când se pensionează, a deţinut funcţia de avocat şef al Serviciului Contencios Regional Arad. A avut şi cancelarie avocaţială în Arad, unde şi-au făcut practica mulţi avocaţi tineri în perioada interbelică.

Se implică în activităţile de aplicare a reformei agrare din 1921 în judeţul Arad şi nu numai, colaborând cu Ministerul Agriculturii şi Domeniilor.

Din 1 aprilie 1937 devine directorul sucursalei Arad a Institutului Naţional de Credit Agricol, funcţie care îi creează neplăceri, fiind considerată incompatibilă cu statutul meseriei de avocat.

A îndeplinit şi funcţia de consilier în Ministerul Justiţiei în mandatul lui Nicolae Titulescu, cu atribuţii în cunoscutul „proces al optanţilor".

A fost decorat cu Ordinul *Coroana României* şi cu medalia *Răsplata Muncii pentru învăţământ*, clasa I.

A publicat lucrarea *Instituţia cărţii funduare* (1920) la cererea şi cu finanţarea Ministerului Agriculturii şi Domeniilor.

Unul dintre fiii săi, Aurel Avramescu, ajunge membru al Academiei Române, un important nume în ingineria românească.

BACIU, AUREL
n. 2 februarie 1886, com. Nadeş, jud. Mureş
d. iarna 1954/1955, Sighetu Marmaţiei, jud. Maramureş (penitenciar)

S-a născut în familia preotului ortodox Ioan Baciu, care a păstorit peste 50 de ani credincioşii comunei Nadeş. Aurel a fost unul dintre cei opt copii ai preotului (5 băieţi şi 3 fete).

El urmează Şcoala primară germană din Nadeş, apoi Gimnaziul superior de stat din Dumbrăveni, după care se înscrie la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Juridice a Universităţii „*Ferencz József* "din Budapesta (1905-1908). În capitala maghiară este coleg de generaţie cu poetul Octavian Goga, de care se apropie foarte mult în acea perioadă, legându-şi chiar traseul politic viitor din România Mare.

După absolvirea studiilor superioare şi parcurgerea stagiaturii, îşi obţine *censura* de avocat la Tabla regească din Tg. Mureş şi doctoratul la Universitatea din Cluj (20 ianuarie 1912). Îţi face stagiatura, apoi practică avocatura în cabinetele unor avocaţi cunoscuţi din Sibiu, Tg. Mureş, Dumbrăveni, Agnita (Sombary István, Láday István, Telegdy István, Tischler Martin, Alexandru Morariu, Simion Cheţian).

Tânăr şi foarte dinamic, Aurel Baciu se implică în activităţile din toamna anului 1918, făcând parte din Consiliul Naţional Român din comitatul Mureş-Turda. În cadrul adunării electorale din cercul Tg. Mureş I (26 noiembrie), desfăşurată sub preşedinţia protopopului ortodox Ştefan Rusu, unul dintre cei 5 delegaţi este desemnat prin vot şi avocatul Aurel Baciu. Acesta participă la şedinţa din 30 noiembrie unde se discută proiectul de hotărâre ce urma să fie prezentat Marii Adunări a doua zi, pronunţându-se pentru unirea fără condiţii cu România.

Aurel Baciu va fi desemnat să facă parte şi din Marele Sfat Naţional, ca reprezentant al comitatului. Conducerea locală îl propune la preşedinţia Scaunului orfanal, dar acesta o respinge pe

motiv că nu are experienţă. În cele din urmă este numit juristconsult al judeţului (16 ianuarie-decembrie 1919). Părăseşte acesta funcţie în urma alegerii sale în primul Parlament al României Mari, în circumscripţia Tg. Mureş (noiembrie 1919-mai 1920).

Nemulţumit de unele probleme din Partidul Naţional Român, Aurel Baciu nu va candida pe listele acestuia la scrutinele din 1920 şi 1922. În cele din urmă, decide să părăsească partidul, urmându-l pe prietenul său din studenţie, Octavian Goga, alături de care se va înscrie în Partidul Poporului. Începând cu anul 1923 este ales preşedintele organizaţiei judeţene a acestei formaţiuni politice conduse de mareşalul Al. Averescu. Din această poziţie va rămâne activ în viaţa politică şi administrativă a judeţului.

Aurel Baciu va mai obţine un mandat de deputat pentru perioada 1926-1927, suferind eşecuri la alegerile din iulie 1927, decembrie 1928, iunie 1931. Căderea de la guvern în 1927, nereuşitele din anii următori şi pierderea din popularitate a liderului partidului determină apariţia neînţelegerilor dintre Averescu şi Goga. Acesta din urmă fondează Partidul Naţional Agrar. Aurel Baciu îl urmează în noua formaţiune politică, organizând-o la nivelul judeţului, unde şi participă la alegerile din 1934, când obţine un nou mandat de deputat. Rămâne un om de bază pentru Octavian Goga şi după ce Partidul Naţional Agrar va fuziona cu Liga Apărării Naţional Creştine, devenind Partidul Naţional-Creştin (iulie 1935).

În calitate de membru al noului partid şi de colaborator apropiat al lui O. Goga, Aurel Baciu va fi desemnat subsecretar de stat la Departamentul Justiţie în guvernul prezidat de prietenul său.

După crearea de către Regele Carol al II-lea a Frontului Renaşterii Naţionale, Aurel Baciu este numit preşedintele organizaţiei judeţene Mureş. Va prelua aceeaşi funcţie şi după transformarea FRN în Partidul Naţiunii.

A fost unul dintre cei mai activi membri din judeţ, şi nu numai, ai *Ligii Antirevizioniste române*.

Fondează şi conduce ziarul *Drum drept* (februarie 1936-1938), organ de presă al Partidului Naţional Creştin.

Va profesa avocatura până în anul 1948. După un scurt mandat de prodecan (1919-1920), Aurel Baciu va deveni decan pentru o foarte lungă perioadă (1920-1940). În perioada Arbitrajului

de la Viena se va refugia pentru o scurtă perioadă la București, apoi la Timișoara, unde va fi ales chiar decan al baroului local (ales la 24 aprilie 1942).

În anul 1936 este decorat cu *Meritul Cultural pentru Biserică*.

Este arestat în mai 1952 și este închis, fără a fi judecat, la Penitenciarul Sighet. Aici va împărți celula cu Silviu Dragomir, Ioan Lupaș, Valer Pop. A decedat în decembrie 1953 (după C. Giurescu) sau ianuarie 1954, în urma bătăilor aplicate.

BĂRAN, CORIOLAN
n. 06 octombrie 1896, Nerău, jud. Timiș
d. 02 iunie 1979, Timișoara, jud. Timiș

Provine dintr-o familie de intelectuali români, ambii părinți, Pavel Băran și mama sa Sofia (născută Miescu), au fost învățători. Urmează cursurile școlii primare în localitatea natală, după care va fi înscris la școala maghiară din Dumbrăvița. Ca licean, urmează cursurile Liceului din Makó, dar finalizează studiile liceale la gimnaziul greco-ortodox din Brașov, unde va lega o strânsă prietenie cu poetul Lucian Blaga și cu alți bănățeni aflați la studii. La insistențele părinților, se înscrie la Institutul Teologic din Arad, deoarece conform legii, tinerii care urmau studii teologice erau scutiți de stagiul militar. Va fi admis, dar renunță, nefiind atras de cariera preoțească spre supărarea părinților.

Se înscrie la Facultatea de Drept din Budapesta, continuă studiile în cadrul Facultății de Drept din Cluj unde a obținut și doctoratul în anul 1923. Este înscris stagiar în Baroul Timiș în anul 1920, va efectua practica în biroul avocaților dr. Aurel Cosma și dr. Vasile Chiroiu. Examenul de avocat îl va susține la Oradea. În timpul Primului Război Mondial este concentrat la Szeged. Este trimis pe frontul italian (1916), dar în bătălia de la Doberdo este rănit. Este

trimis în concediu la Budapesta unde a funcționat ca secretar pe lângă Ioan Erdelyi. La începutul anului 1918 este declarat „apt pentru serviciul militar ușor" și este trimis pe frontul italian unde îl cunoaște pe generalul Domășneanu cu care va colabora și după încetarea războiului. Împreună cu un grup de studenți a asigurat ieșirea din Parlamentul din Budapesta a lui Alexandru-Vaida Voevod după discursul care a anunțat aderarea națiunii române la principiile declarației Wilsoniene.

În tomna anului 1918 se implică în organizarea Gărzii Naționale din Sânnicolau Mare, după ce în prealabil se consultă cu avocatul Nestor Oprean, Băran fiind delegatul titular la Marea Adunare de la Alba Iulia.

Pe plan politic a fost membru al Partidului Național Român, iar din 1921 se înscrie în P.N.Ț, în județul Timiș-Torontal, unde a deținut funcții de conducere, ocupând mai multe demnități. Tot în această perioadă redactează ziarul *Voința Banatului.*

După Unire va ocupa mai multe demnități locale: a fost primar al Timișoarei de două ori, în 1929 și în 1938, între anii 1932-1933 prefect al județului Timiș, postură din care a susținut mai multe proiecte de dezvoltare a zonei.

Pe plan național a funcționat ca subsecretar de stat sub guvernele Miron Cristea și Armand Călinescu. În această perioadă înființează Societatea „Corala Banatului" și ajunge în conducerea „Astrei Bănățene", dar și a Institutului Social Banat-Crișana. A deținut funcția de director general al Băncii Comerciale din Timișoara și președinte al Clubului de fotbal „Ripensia" (1938-1942).

În anul 1940 s-a retras definitiv din politică și s-a dedicat carierei. După instaurarea regimului comunist în România, la fel ca mulți alți demnitari și oameni politici care au contribuit la realizarea Marii Uniri, a fost arestat în anul 1950, după care petrece cinci ani și șase luni în detenție la București, Gherla și Aiud. La procesul care a avut loc la Timișoara după acești ani de închisoare, mai mulți muncitori din fabricile timișorene au depus mărturie în favoarea lui. A fost achitat, repus în drepturi, iar casa i-a fost restituită. A decedat la vârsta de 83 de ani.

În anul 1994 a fost promovat un recurs în anularea Sentinței penale nr. 45/5 martie 1956 și a Deciziei penale nr.294/28 aprilie

1956. Curtea de Casaţie a constatat că nu se face vinovat de abuz de funcţii publice, nu a desfăşurat activităţi antimuncitoreşti fiind reabilitat.

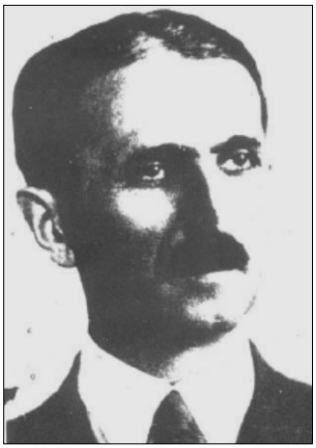

BARBUL, ILIE CAROL
n. 31 iulie 1883, Lipău, jud. Satu Mare
d. 6 februarie 1946, Arad

A fost avocat, fiul lui Augustin Barbul şi al Vilheminei (n. Kolbusewski).

A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii *„Ferencz József”* din Budapesta, tot aici obţine şi diploma de doctor în ştiinţe juridice. În anii studenţiei a activat în cadru *Societăţii de lectură a studenţilor români „Petru Maior”*.

O parte din stagiatură o va face în cancelarii din Arad (4 septembrie 1907-15 august 1908).

Este considerată cea mai reprezentativă şi dinamică personalitate din generaţia Unirii care s-a manifestat pe meleagurile sătmărene.

Este iniţiatorul acţiunilor organizatorice în direcţia constituirii noilor organe ale administraţiei româneşti în aceste părţi şi a măsurilor pregătitoare în vederea participării românilor din zonă la Marea Adunare Naţională de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia.

În şedinţa din 6 noiembrie 1918 a Comitetului comitatens Satu Mare al Partidului Naţional se decide înfiinţarea Consiliului Naţional Român comitatens. Cu această ocazie se decide înfiinţarea consiliilor şi a gărzilor la nivelul tuturor localităţilor. Astfel, în 13 noiembrie are loc adunarea naţională din cercul electoral Satu Mare în care se alege conducerea locală. Avocatul Ilie Carol Barbul este ales preşedintele Consiliului Naţional Român din circumscripţia electorală Satu Mare. Românii de aici îi încredinţează mandat de reprezentare la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. El se va implica şi în cazul înfiinţării CNR din localitatea Careii Mari.

Ilie Carol Barbul va participa alături de Gheorghe Racoți-Filep și dr. Ioan Tibil, din partea sătmărenilor, la consfătuirea din 30 noiembrie 1918. Este ales în Marele Sfat Național Român. Consiliul Dirigent al Transilvaniei îl va numi subprefect (decembrie 1919 – iunie 1920), prefect fiind agreat Alexandru Racoți.

Cu toate eforturile pe care le-a depus în acea perioadă, a implicării sale, a popularității de care se bucura, nu a candidat la alegerile din noiembrie 1919. Probabil că se reorientează politic, căci în septembrie 1920, în timpul guvernului prezidat de mareșalul Al. Averescu este numit prefect al orașului Satu Mare.

Lui îi revine onoarea de a conduce delegația fruntașilor români sătmăreni care îl primesc în gara orașului pe generalul H. M. Berthelot, aflat într-o călătorie de documentare asupra situației și doleanțelor populației românești din orașele de la granița de vest a României Mari. La fel, a condus și delegația locală care a întâmpinat, la 19 aprilie 1919, armata română, contactând pe podul de peste Someș prima patrulă a Diviziei a II-a Cavalerie.

Ilie Carol Barbul va fi unul dintre fondatorii primului periodic laic românesc din orașul de pe Someș, intitulat *Satu Mare* (1919).

Rămâne o personalitate importantă a urbei și după Unire, fiind ales senator pe listele Partidului Poporului în Parlamentul României Mari, iar în perioada aprilie 1926 – mai 1927 va deține funcția de subprefect al județului. Va activa și în Partidul Național Creștin după 1935.

Este ales președinte al Sindicatului hidraulic Tisa-Someș, președinte al Comitetului de inițiativă pentru ridicarea monumentului Vasile Lucaciu, membru în consiliile de administrație a unor societăți (Hotel *Dacia*, *Unio*, cinema *Urania* etc.).

Soția sa, Valeria Lazin, se implică și ea în activitatea socială și culturală a urbei, fiind președintă a *Asociației Româncelor Sătmărene* (fondată în 1926).

Datorită activității naționale desfășurate în perioada ce a urmat Unirii, I.C. Barbul este nevoit să părăsească orașul după semnarea Arbitrajului de la Viena și instaurarea administrației maghiare. Se stabilește la Arad, unde este numit director al Fabricii de vopsele *Policrom*.

După încheierea războiului alege să rămână la Arad, fiind şi proprietarul unei mici moşii în zona Păuliş. Aici va muri, în urma unui infarct, fiind înmormântat în cimitirul *Eternitate*, alături de alţi membri ai *generaţiei Unirii*, Vasile Goldiş, Ştefan Cicio-Pop.

BELEŞ, EUGEN
n. 29 aprilie 1878, Radna, jud. Arad
d. 1943, Arad, jud. Arad

S-a născut în familia lui Ioan şi Aurelia (n. Raţiu) Beleş.

A absolvit Facultatea de Drept din Budapesta (1896-1901). Doctoratul în ştiinţe juridice îl obţine la 10 iunie 1905. În 25 ianuarie 1901 se înscrie în Baroul avocaţilor din Arad, ca stagiar în Chişineu-Criş. A fost practicant până în 23 octombrie 1905.

După parcurgerea tuturor etapelor pentru obţinerea dreptului de liberă practică îşi deschide birou propriu în Radna, la data 15 septembrie 1909. Practică avocatura până în 26 iunie 1920.

A fost comandantul Gărzii Naţionale Române din plasa Radna, având gradul de căpitan.

În adunarea electorală din 26 noiembrie ce a avut loc pentru cercul electoral Radna (Maria Radna) au fost aleşi cei cinci delegaţi care să-i reprezinte la Marea Adunare Naţională şi anume: dr. Eugen Beleş, Vasile Goldiş, Traian Givulescu, Iancu Ştefănuţ şi Stoia Sârb.

După Unire, dată fiind nevoia de magistraţi şi de notari publici, decide să părăsească avocatura şi, din 1921, va activa ca notar public în Arad.

În anul 1921 este numit subprefect al judeţului Arad.

A fost decorat în iulie 1940 cu *Medalia Ferdinand I* cu spade pe panglică, pentru serviciile aduse ca membru al Gărzilor Naţionale Române. Au mai fost decoraţi cu aceeaşi medalie şi Al. Vlad, fostul comandant suprem, Moise Rişcuţia, Cornel Albu ş.a.

S-a căsătorit cu Elisabeta Laskadi şi a avut un fiu, Camil, care îi calcă pe urme, îmbrăţişând cariera de avocat. Acesta a preluat în 1943 agendele cabinetului de avocatură al tatălui său decedat în acel an.

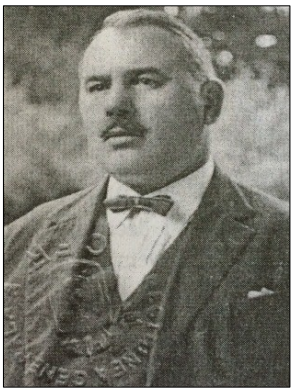

BIANU, ION
n. 05 mai 1882, Soroştin, jud. Alba
d.

Studiile liceale le-a urmat la Liceul greco-catolic din Blaj unde a şi absolvit, promovând examenul de bacalaureat în anul 1901. Studiile universitare le-a urmat la Facultatea de Drept din Cluj şi Viena. După terminarea studiilor a profesat ca avocat stagiar în mai multe oraşe din Transilvania, precum Sibiu, Alba Iulia şi Cluj. După promovarea *censurii* a profesat ca avocat definitiv în localitatea Valea Lungă, dar şi în Blaj.

A fost prezent la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 în calitate de delegat al cercului electoral Diciosânmărtin (Târnăveni) votând unirea Transilvaniei cu România. În luna noiembrie a fost comandant al Gărzilor Naţionale din Plasa Valea Lungă. După Marea Unire a deţinut funcţia de prim-pretor al Plasei Valea Lungă, fiind şi procuror delegat pe lângă Judecătoria Valea Lungă între anii 1918-1919 şi membru în Consiliul Judeţean. În plan cultural s-a remarcat din poziţia de vicepreşedinte al Astrei – Despărţământul Blaj şi preşedinte al Despărţământului Valea Lungă. A fost şi preşedintele Societăţii Meseriaşilor şi Industriaşilor din Blaj.

S-a implicat în viaţa politică a noului stat format, astfel că a candidat la primele alegeri de după Unire, fiind ales deputat şi mai apoi senator. A fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc. În perioada interbelică, între 1932-1933 a mai deţinut un mandat de senator. Începând cu anul 1938, timp de doi ani, până la 15 octombrie 1940 a fost primar al oraşului Blaj.

Pentru activitatea desfăşurată a fost decorat cu *Ordinul Crucea României* în grad de Comandor, membru al *Ordinului Ferdinand I* în grad de Cavaler şi al *Ordinului Vulturul României* în grad de Cavaler.

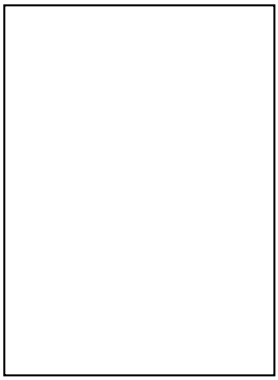

BIREESCU, ALEXANDRU
n. Lugoj, jud. Timiş
d. 1953, Poarta Albă, jud. Constanţa

Cursurile liceale le-a urmat la liceul din localitate, iar mai apoi s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta, unde în perioada studiilor universitare a beneficiat de o bursă de studiu acordată de Fundaţia „Emanoil Gojdu". Tot aici obţine şi titlul de doctor în ştiinţe juridice. În urma susţinerii examenului de *censură* s-a înscris în Baroul Timiş la 21 martie 1893 şi şi-a deschis biroul avocaţial în Panciova.

Ca tânăr avocat a desfăşurat o activitate intensă pe tărâm naţional, cultural, economic, financiar. De asemenea, a participat la toate acţiunile întreprinse de Partidul Naţional Român în partea de sud a comitatului Torontal. Devenind o personalitate care se bucura de o mare popularitate în rândul românilor din Panciova, autorităţile locale l-au supravegheat cu atenţie şi au dispus după intrarea României în război să-l interneze împreună cu fiul său Nicolae (viitorul magistrat, procuror la Cluj şi Bucureşti, prefect la Cluj, prefect al judeţului Timiş-Torontal) în lagărul de la Şopron.

În toamna anului 1918 a desfăşurat o activitate deosebită, s-a implicat în organizarea adunărilor din cadrul cercurilor electorale, fiind prezent la multe adunări ale românilor, îndeplinind funcţia de notar al adunărilor respective. Împreună cu avocatul Ştefan Pascu pun bazele Consiliului Naţional Român din Pancevo. Deşi avea calitatea de delegat, nu a fost prezent la Alba Iulia, deoarece nu i s-a permis deplasarea de către autorităţile militare sârbe, la fel ca multor alţi delegaţi bănăţeni. Ca o recunoaştere a activităţii desfăşurate pe tărâm naţional, a fost ales în Marele Sfat Naţional Român.

După divizarea Banatului, ia hotărârea de a părăsi oraşul Panciova, şi a se reîntoarce în oraşul natal, unde îşi va deschide birou avocaţial. A fost numit de către prefectul judeţului, dr. George Dobrin, notarul prefecturii judeţului Caraş-Severin. În anii următori va desfăşura o activitate intensă pe tărâm cultural atât din calitatea de

preşedinte a Reuniuni de cântări „Ion Vidu”, cât şi din cea de primar al oraşului de pe Timiş.

După instaurarea regimului comunist, la fel ca mulţi alţi avocaţi, a fost arestat de către organele de securitate, interogat şi trimis pentru reeducare la Canalul „Poarta Albă”, unde datorită condiţiilor grele de detenţie şi-a găsit sfârşitul în anul 1953.

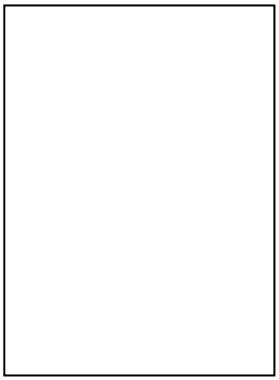

BIRĂIESCU, NICOLAE

n. 06 ianuarie 1884, Peştere, jud. Caraş-Severin

d.

Pregătirea juridică a desăvârşit-o la Budapesta, unde a obţinut licenţa şi doctoratul juridic. După obţinerea diplomei de avocat în anul 1912, s-a înscris în Baroul Timiş; pe tabloul avocaţilor definitivi apare din data de 23 iulie 1912.

În toamna anului 1918 s-a implicat în acţiunile care au pregătit unirea de la Alba Iulia. De pildă, în data de 10 noiembrie 1918, în sala mare a berăriei din localitatea Bocşa Montană a avut loc o şedinţă prezidată de Aurel Oprea în care, printre alţii, a fost ales ca membru al Consiliului Naţional Român, Nicolae Birăiescu. La închiderea adunării, cei prezenţi au cântat „Deşteaptă-te române”. Peste câteva săptămâni, la 27 noiembrie 1918 a avut loc adunarea electorală a circumscripţiei Bocşa în care Nicolae Birăiescu a fost ales delegat al cercului electoral şi reprezentantul românilor la Alba Iulia.

În anul 1919 a renunţat la profesia de avocat şi a intrat în magistratură în calitate de judecător, urmând apelul Consiliului Dirigent. La 16 martie 1922 solicită înscrierea pe tabloul avocaţilor definitivi. Fiind reînscris, îşi deschide birou de avocatură în Bocşa Montană. A desfăşurat o activitate intensă şi pe plan cultural în cadrul despărţământului Bocşa al Asociaţiei Astra.

BLAGA, LIONEL
n. 14 aprilie 1885, Lancrăm, comitatul Sibiu 90 (azi jud. Alba)
d. 18 septembrie 1952, Sibiu

S-a născut într-o familie de preoți, dar cu tradiție și în profesia de avocat sau notar. De pildă, bunicul său, Simion Blaga a păstorit parohia ortodoxă din Lancrăm unde funcționase mai întâi ca notar. Tatăl său, Isidor Blaga, a fost preot în aceeași localitate, iar mama lui Lionel, Ana Moga, a fost strănepoata episcopului Vasile Moga (1774-1845). Lionel Blaga a fost al patrulea copil al familiei, din totalul de cei nouă avuți de preotul din Lancrăm. Ultimul născut din familie a fost fratele mai mic al lui Lionel, poetul Lucian Blaga.

Studiile liceale le-a făcut la Brașov, la Gimnaziul Superior după care s-a înscris în 1905 la Universitatea din Cluj. Aici a ales Facultatea de Matematică și Științe Naturale, dar nu a studiat decât un semestru. Renunță la această specializare, drept dovadă că în semestrul al doilea începe să studieze dreptul la aceeași universitate, până în anul universitar 1906/1907 semestrul I. Din semestrul al II-lea s-a transferat la Academia Reformată de Drept din Kecskemét până în anul 1907/1908 semestrul I. Studiile juridice le va finaliza la Budapesta (primise o bursă de la consistoriul mitropolitan din Sibiu) în anul 1909, unde se va transfera începând cu anul 1907 semestrul II. În timpul studenției la Budapesta, în anul 1908, în Lancrăm, moare tatăl său. A continuat studiile juridice, astfel că la 2 decembrie 1911 a susținut doctoratul în drept la Universitatea din Budapesta.

După susținerea doctoratului și-a susținut *censura* la Târgu Mureș, după care și-a deschis un birou de avocatură la Sebeș unde a practicat avocatura. În acest timp se căsătorește cu Wilhelmina Dahinten, care la câțiva ani se îmbolnăvește și moare.

În anul 1915, după izbucnirea Primului Război Mondial, Lionel Blaga este chemat la arme, înregimentat în armata austro-ungară și trimis pe front în Galiția. În gară la Alba Iulia, la plecarea pe

front, a fost însoţit de mama acestuia şi de fratele Lucian Blaga. Pe front rămâne doar câteva luni deoarece se îmbolnăveşte după ce bea lapte otrăvit şi este trimis în Transilvania primind şi scutirea stagiului militar. În anul următor pleacă cu Lucian Blaga la Viena unde era chemat la o comisie medicală, însă se întorc la scurt timp, cu câteva săptămâni înainte de intrarea României în război. Din postura de frate mai mare îl va ajuta pe Lucian Blaga cu bani pentru deplasarea la Viena de la sfârşitul anului 1916, unde acesta primise o bursă de studiu.

În toamna anului 1918 se afla la Sebeş unde este implicat în evenimentele premergătoare Adunării de la Alba Iulia. În 3 noiembrie, când în Sebeş au sosit primii soldaţi români, Lionel Blaga a rostit câteva cuvinte în faţa „Casei Oraşului" privind separarea Transilvaniei de Ungaria. În acel context a fost ales de către mulţimea adunată primar provizoriu al Sebeşului, iar comandant al pieţei a fost Nicolae Teclu. La 24 noiembrie a fost ales de către Consiliul Naţional Român ca reprezentant delegat al cercului electoral Sebeşul săsesc, alături de alte nume sonore, precum Sebastian Stanca, proprietarul Nicolae Chircă sau medicul Ioan Elecheş.

După unire Lionel Blaga a primit un post de notar public, post pe care îl va accepta. S-a mutat la Sibiu, împreună cu el plecând şi mama lui, Ana Blaga, care la 19 aprilie 1933 a decedat fiind înmormântată în cimitirul din Sibiu. În anul 1928, după moartea primei soţii, Lionel s-a recăsătorit cu Carmen Dombora. În anul 1940, odată cu cedarea Ardealului de Nord Ungariei familia poetului Lucian Blaga a părăsit Clujul şi s-a refugiat la Sibiu, într-o primă fază locuind în casa fratelui Lionel Blaga.

La fel ca mama lui, după moarte a fost înmormântat în cimitirul din Sibiu.

BOCA IOAN
n. 23 aprilie 1879, Căianul Mic, jud. Someş, azi jud. Cluj.
d.

S-a născut în familia învăţătorului Ioan Boca din Căianul Mic. A făcut şcoala primară în localitatea natală, apoi urmează Gimnaziul grăniceresc la Năsăud, unde promovează bacalaureatul (1899). Studiile superioare le începe la Academia Reformată de Drept din Debreţin (1899-1901), după care se înscrie la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1901-1903). Doctoratul îl obţine la Cluj în 12 iunie 1909.

Stagiatura o face în Dej, după care tânărul avocat se stabileşte în Gherla. Se implică în activităţile organizate de elita românească din comitatul Solnoc-Dăbâca. Prestigiul pe care îl dobândeşte îl va plasa între liderii politici, colaborator al lui Teodor Mihaly şi Vaida-Voevod, colaborând cu ceilalţi avocaţi din zonă: Iosif Boca, Liviu Micşa. Devine acţionar şi director de bancă.

Adunarea alegătorilor din cercul Dej îl desemnează pe dr. Ioan Boca să participe la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Credenţionalul îi este semnat de dr. Liviu Micşa, în calitate de preşedinte al Consiliului Naţional Român comitatens.

Ioan Boca a participat la alegerile parlamentare din noiembrie 1919, fiind ales deputat în circumscripţia Reteag. A mai obţinut alte trei mandate de deputat.

BOCA, IOSIF
n. 21 februarie 1879, Gherla, jud. Cluj
d. 1934, Dej, jud. Cluj

A fost fiul comerciantului Iosif Boca din Gherla. Studiile elementare le-a efectuat la şcoala confesională din localitatea natală, după care a urmat cursurile liceului gherlean. După absolvire se înscrie la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta, ale cărei cursuri le frecventează în perioada 1899-1902. Ultimul an de studii îl face la Universitatea „Ferencz József" din Cluj. Doctoratul îl susţine la universitatea clujeană în 14 mai 1904. A urmat şi un semestru la Universitatea Tehnică Regală Maghiară, secţia inginerie generală (1899).

Practica de avocat o face în Radna (cot. Arad) în perioada 16 octombrie 1905 - 1 iunie 1907. În acelaşi an a obţinut diploma de avocat şi profesează în Dej, Bistriţa şi Aiud. Înainte de 1918 ajunge să fie secretar al Uniunii Avocaţilor - secţia Solnoc-Dăbâca. Prestigiul câştigat ca avocat îl transferă în planul politic, fiind un colaborator al liderilor Partidului Naţional Român din zonă, dr. Teodor Mihaly şi Al. Vaida-Voevod. A activat în cadrul Despărţământului Dej al Astrei (a fost principalul organizator al Serbărilor din 1910, de la Dej) şi în Societatea pentru Fond de Teatru Român. A fost acţionar şi membru în conducerea Băncii Poporale (Dej) înfiinţată în anul 1901.

Activitatea sa a însemnat şi valenţe gazetăreşti. El a fondat şi a condus timp de trei ani ziarul *Poporul român*. A mai funcţionat şi ca redactor la ziarul *Gazeta de duminecă* ce apărea la Şimleu Silvaniei.

În 3 noiembrie s-a constituit Consiliul Naţional Român din comitatul Solnoc-Dăbâca şi s-a ales un birou de conducere, din care făcea parte şi Iosif Boca, în calitate de secretar. A fost emis un manifest care cerea organizarea consiliilor la nivelul tuturor localităţilor, a gărzilor, dar mai ales cerea măsuri pentru a împiedeca „cu toată forţa" orice încercare de tulburări, jafuri,

devastări etc. Avocaţii Iosif Boca şi Ioan Mezei sunt însărcinaţi cu organizarea Gărzilor Naţionale la nivelul comitatului.

După Unire a fost ales deputat în Parlamentul României din circumscripţia Reteag (alegerile din noiembrie 1919). În anul 1920 se desprinde din PNR, împreună cu alţi colaboratori, şi înfiinţează organizaţia judeţeană Someş a Partidului Poporului (Averescu). A fost ales preşedintele organizaţiei, funcţie ce o va deţine până în 1934, la decesul său. În această calitate a fost ales deputat de Dej cu ocazia alegerilor din 1921 şi 1926. În anul 1920 a fost numit secretar general în guvernul prezidat de Averescu.

În anul 1923 a fost ales Decan al Baroului avocaţilor din judeţul Someş, iar în anul 1925 a fost desemnat vicepreşedinte al Camerei de agricultură din acelaşi judeţ.

A fost unul dintre fondatorii ziarului *Someşul*, al cărui director figurează în perioada 1926-1934.

BOCA, ROMULUS

n. 31 august 1880, Orăştie, jud. Hunedoara
d. 1956, Alba Iulia, jud. Alba

S-a născut în Orăştie, într-o familie de ţărani înstăriţi, tatăl său fiind Romulus Boca, mare proprietar de pământ. Urmează şcoala elementară în localitatea natală şi tot aici şi cursurile Colegiului Kun. A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta (1899/1900, 1900/1901) şi a Universităţii din Cluj (1902/1903). Doctoratul în ştiinţe juridice l-a obţinut 10 iunie 1905. A fost beneficiar al sprijinului financiar din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu".

Parcurge toate etapele necesare profesării avocaturii, obţinând doctoratul şi *censura* specifică, după care se stabileşte în localitatea natală, la 10 septembrie 1908.

Se remarcă atât ca avocat prin prestaţia sa de apărător al românilor din ţinutul Orăştiei, cât mai ales prin încadrarea sa în

gruparea din jurul avocaţilor Ioan Mihu şi Aurel Vlad. Încă din anii studenţiei devenise un apropiat al celui de-al doilea. Este ales în consiliul de conducere a Băncii Ardeleana, dar şi în conducerea celorlalte asociaţii şi reuniuni din localitate. Investeşte în acţiuni la băncile din zonă şi nu numai.

A fost unul dintre cei mai buni prieteni ai lui Aurel Vlaicu, încă din anii de copilărie şi de liceu, fiind unul dintre cei care l-au susţinut pe pionierul aviaţiei româneşti. A fost unul dintre fondatorii clubului aviatic din Orăştie, care avea ca scop susţinerea proiectelor prietenului său. În 1920 întocmeşte împreună cu Aurel Vlad *Albumul Vlaicu*, în memoria acestuia.

A fost mobilizat în Primul Război Mondial şi trimis pe front. A dezertat, ajungând în lagărele de prizonieri din Rusia. I se alătură lui Victor Deleu, Octavian Vasu ş.a. în efortul de a mobiliza prizonierii români pentru a se înrola ca voluntari în Armata Română şi a pleca pe front. A făcut parte din primul corp de voluntari ce a sosit la Iaşi. A fost folosit în calitate de conferenţiar-şef de către Serviciul Prizonierilor Români din Rusia ce s-a constituit în anul 1917. Astfel, acesta străbate mai multe lagăre (din circumscripţia militară Moscova) pentru a mobiliza prizonierii români.

La Adunarea Naţională de la 1 Decembrie 1918, Corpul Voluntarilor este reprezentat de o delegaţie din care făceau parte: Victor Deleu, V. Osvadă, T. Vasica, R. Boca şi dr. I. Chioran. Cel dintâi va fi ales în biroul Marii Adunări.

A fost ales cel dintâi primar român al oraşului Orăştie în decembrie 1918.

Cu ocazia alegerilor din noiembrie 1919 câştigă mandatul de deputat pentru circumscripţia Geoagiu. A candidat şi cu ocazia alegerilor din 1920 în aceeaşi circumscripţie.

Se mută la Alba Iulia, unde este numit notar public.

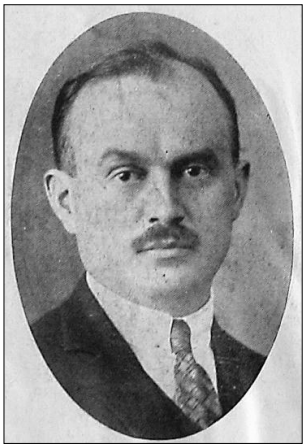

BOERIU, IOAN
n. 3 ianuarie 1888, Cioara de Sus (Boiereşti), azi în jud. Alba
d. 19 noiembrie 1952, Văcăreşti (penitenciar)

A fost fiul preotului ortodox Aurel Boeriu din Cioara de Sus (lângă Baia de Arieş) şi al Lucreţiei. A urmat Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj, fiind bursier al Fundaţiei „Emanoil Gojdu" (1907-1910).

Tânărul Ioan Boeriu a parcurs toate etapele necesare obţinerii dreptului de liberă practică a meseriei de avocat. Se stabileşte în Turda, centrul administrativ al comitatului.

După izbucnirea războiului este înrolat în Armata austro-ungară. Asemeni altor tineri români chemaţi să lupte sub steag străin, ajunge în România. Aici a beneficiat de sprijinul „Comitetului de ajutorare a românilor refugiaţi din ţările subjugate". El se va înrola voluntar în Armata Română, activând la Iaşi, pe lângă Marele Cartier General.

El părăseşte Iaşiul după 14 noiembrie, revenind în Transilvania, însoţindu-l pe avocatul Laurenţiu Oanea, trimis în misiune, la guvernul român, de către Consiliul Naţional de la Arad.

Sfârşitul războiului şi izbucnirea evenimentelor revoluţionare din toamna anului 1918 îl găsesc, aşadar, pe Ioan Boeriu la datorie pe meleagurile natale. Se implică în organizarea gărzilor naţionale şi în acţiunile de păstrare a ordinii în comunele din jurul Turzii.

Având în vedere că procesul de desemnare a delegaţilor era deja avansat, Ioan Boeriu a fost prezent la Alba Iulia ca simplu participant. Este totuşi ales de către Marea Adunare Naţională, în 2 decembrie, să facă parte din Marele Sfat Naţional din Transilvania.

Primeşte sarcina din partea Consiliului Dirigent să se ocupe de încărtiruirile din Cluj. La sfârşitul anului 1919 se restabileşte în Turda.

Cu ocazia alegerilor parlamentare din noiembrie 1919 va fi ales deputat în primul Parlament al României Mari, ca reprezentant al circumscripţiei Trăscău (judeţul Turda-Arieş).

După căderea guvernului prezidat de Vaida-Voevod, ia decizia de a trece în Partidul Poporului condus de Al. Averescu. Va părăsi însă acest partid destul de repede, înscriindu-se în Partidul Naţional Liberal. A reuşit să devină deputat liberal de Turda în mandatul 1922-1926. Bucurându-se de prestigiu în comunitate, prin implicarea sa în viaţa judeţului, atât ca avocat, cât şi ca om politic, Ioan Boeriu va fi ales senator în 1927-1928 şi 1933-1937, ajungând chiar să fie ales vicepreşedinte al Senatului.

A fondat ziarele *Turda* şi *Turda liberală*.

Merită menţionat că în perioada regimului carlist, când cea mai mare parte a oamenilor politici s-a înregimentat în Frontul Renaşterii Naţionale, dr. Ioan Boeriu a rămas fidel ideologiei politice a PNL.

După terminarea războiului, ia iniţiativa, alături de fostul ministru Gheorghe Cipăianu, de a reorganiza PNL din judeţul Turda. În vara anului 1946, înainte de Campania electorală, în locuinţa sa din Turda organizează o şedinţă a reprezentanţilor din zonă, la care participă peste 80 de delegaţi. Agenţii Siguranţei care îl supravegheau îl caracterizau ca fiind un „vechi şi fanatic propagator al ideii brăteniste".

Instaurarea comunismului în România a însemnat sfârşitul carierei şi chiar al vieţii omului politic Ioan Boeriu. În 5 mai 1949 a fost arestat şi a fost închis la Turda, Cluj şi Văcăreşti. A murit în spitalul închisorii Văcăreşti.

BOHĂŢIEL, CORIOLAN

n. 24 noiembrie 1886, Cerneşti, Maramureş
d. 1945, Baia Mare, Maramureş

S-a născut în familia preotului Ioan Bohăţiel care a slujit în Lăpuşel până în perioada interbelică, în anul 1936. Studiile gimnaziale le-a absolvit la Baia Mare şi la Bistriţa, iar cele universitare la Facultatea de Drept de la Universitatea din Cluj între anii 1903-1907. În anul 1908 a obţinut licenţa în

Ştiinţe Juridice, iar peste cinci ani, la Budapesta îşi va susţine şi doctoratul şi examenul de avocatură.

S-a reîntors la Baia Mare unde a practicat profesia de avocat şi de notar. De pildă, este renumit pentru participarea sa, alături de alţi avocaţi ai apărării, Iuliu Coroianu, Ioan Bordaş sau Boilă la procesul în care preotul Gheorghe Mureşanu din Moftinul Mic a fost arestat în noaptea de Paşti a anului 1913, alături de câţiva săteni în urma unor agitaţii produse de revizorul şcolar Jaczkovica Mihai.

Pe lângă activitatea juridică desfăşurată, a sprijinit cultura poporului român, fiind membru al *Astrei*.

A mai deţinut şi funcţia de prim-jurist consult al oraşului Satu Mare şi preşedinte al Cooperativei „Dacia".

La sfârşitul anului 1918 i se încredinţează conducerea Gărzilor Naţionale Române din zona Baia Mare şi Satu Mare. În această calitate (a deţinut gradul militar de locotenent) a asigurat protecţia delegaţilor din comitat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. A fost ales şi delegat din partea Gărzilor Naţionale în adunarea din 27 noiembrie 1918 care a avut loc în Sătmar.

A fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc din Satu Mare. Din această postură a colaborat cu Iuliu Maniu, iar din anul 1927 a devenit secretarul general al partidului din regiune şi apoi membru în Comitetul executiv.

S-a implicat în politica noului stat constituit, astfel că a fost ales senator în trei legislaturi din partea Partidului Naţional Ţărănesc Satu Mare.

Pentru activitatea desfăşurată a fost decorat cu *Ordinul Steaua României* în Grad de Ofiţer.

A decedat la Baia Mare la vârsta de 59 de ani.

BOILĂ, ROMUL
n. 8 octombrie 1818, Târnăveni, jud. Mureș
d. 14 martie 1946, Cluj-Napoca, jud. Cluj

Provine din cunoscuta familie de intelectuali Boilă. A urmat cursurile şcolilor primare din Târnăveni, Mediaş şi Orăştie. În anul 1891 a absolvit Gimnaziul săsesc din Mediaş, iar în anul 1896 a absolvit Gimnaziul superior romano-catolic din Cluj. A urmat studiile juridice la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice din cadrul Universităţii maghiare „Ferencz Jozsef" din Budapesta, obţinând doctoratul în drept la 5 decembrie 1903 şi în ştiinţe politice la 24 decembrie 1903. S-a specializat în drept penal şi economie politică la Universitatea din Berlin şi la cea din Paris.

Cariera profesională şi-a început-o în anul 1903, fiind stagiar în cancelaria lui Iuliu Maniu din Blaj. A fost membru al Partidului Naţional Român din Transilvania, iar în anul 1905 a fost delegat la Conferinţa Naţională de la Sibiu organizată de partid. Începând cu anul 1906 a devenit avocat de Târnăveni. S-a implicat în diferite activităţi publice, începând cu anul 1907 fiind ales în conducerea băncii „Vulturul. Institutul de credit şi economii" din Târnăveni care avea un capital social de 100.000 de coroane. Din anul 1910 şi până în anul 1914 a fost preşedinte al Despărţământului Târnăveni.

A fost profesor universitar titular de drept constituţional la Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj între anii 1919-1945, dar şi directorul seminarului de drept constituţional de la aceeaşi facultate. Timp de doi ani, începând cu 1 aprilie 1935 şi până în 31 martie 1937, a fost şi profesor suplinitor la Catedra de Ştiinţă şi legislaţie financiară. În cadrul facultăţii şi a Universităţii a ocupat şi funcţii administrative, fiind pe rând Decan şi Prodecan al Facultăţii de Drept de la Cluj, dar şi membru al Senatului Universităţii.

În perioada Primului Război Mondial a fost mobilizat în serviciul de intendenţă din Sibiu, iar mai apoi a fost trimis pe fronturile din Galiţia şi Italia. După revenirea din război, la Târnăveni, se implică direct în activităţile premergătoare Marii Uniri. A fost preşedintele adunării electorale a cercului electoral Bălăuşeri

din 25 noiembrie 1918, şedinţă în care au fost aleşi 5 delegaţi titulari şi 5 delegaţi supleanţi. A doua zi, în 26 noiembrie 1918, Romul Boilă a fost ales delegat titular din partea Cercului electoral Târnăveni la Adunarea de la Alba Iulia. A fost membru în Consiliul Dirigent din Ardeal şi şeful Resortului comunicaţiilor, lucrări publice, poştă, telegraf şi alimentaţie publică (2 decembrie 1918-5 aprilie 1920). În anul 1919 a fost însărcinat să preia Universitatea din Cluj, fiind implicat în organizarea ei. A fost deputat în primul Parlament al României Mari.

Pe lângă activitatea didactică, pentru care a dedicat o bună parte din viaţă, Romul Boilă s-a implicat şi în viaţa politică. A fost deputat, senator, iar între anii 1928-1929 a deţinut funcţia de vicepreşedinte al Senatului României. Ideile politice pe care le-a agreat au fost cele promovate de Partidul Naţional Ţărănesc, fiind un membru marcant în partid şi în Consiliul de revizuire legislativă din perioada guvernului condus de Iuliu Maniu.

La 1 iulie 1940 s-a pensionat, iar după cedarea Ardealului Ungariei s-a mutat la Sibiu. La începutul anului universitar, 1 noiembrie 1943, a fost rechemat la Catedra de Drept constituţional ca titular al acestei catedre. După eliberarea Clujului de sub administraţie maghiară, s-a dedicat studiilor juridice şi cursurilor universitare. În anul 1945 şi-a luat concediu de boală. În acelaşi an publică un articol în ziarul *România Nouă* din Sibiu, intitulat „Restitutio in integrum", pentru care ziarul este suspendat, iar Romul Boilă este sancţionat cu arest la domiciliu, măsură care a rămas în vigoare până în anul decesului.

A murit în urma unui stop cardiac la 64 de ani.

Pentru activitatea sa profesională a fost decorat cu ordinele *Steaua României* în grad de mare ofiţer, *Ferdinand I* în grad de comandor şi medalia *Răsplata Muncii pentru învăţământ* clasa I.

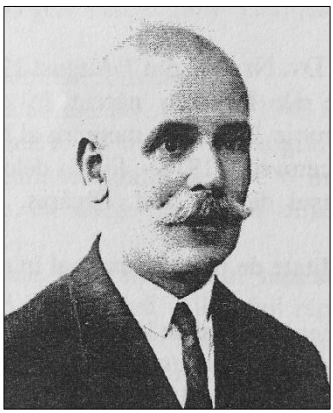

BOIȚĂ, SPIRIDON

n. 8 iunie 1869, Tohanu Vechi, jud. Brașov d.

Studiile universitare le-a urmat la Academia Regală de Drept din Debrecen între anii 1892-1895. Între anii 1895-1896 a continuat studiile la Universitatea Regală din Budapesta, Facultatea de Drept și Științe Juridice.

S-a implicat activ în mișcarea de emancipare a românilor din Transilvania colaborând mereu cu elitele din România, dar și cu autoritățile din Vechiul Regat. În luna mai 1913 s-a înrolat voluntar în Armata Română în campania dusă de România contra Bulgariei. S-a întors acasă în luna august a aceluiași an.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, în anul 1914 s-a angajat și mai intens în serviciul națiunii române, fiind un activ colaborator al organelor secrete române. Pentru acele fapte a fost arestat la 23 octombrie 1915 împreună cu soția lui Elisabeta și fiica lor Paraschiva. Pe lângă familia Boiță au mai fost arestați încă 16 români, condamnați toți la trei ani de închisoare la Târgu-Mureș, Cluj, Oradea, Caşovia și Budapesta. La 7 martie 1917 a fost condamnat de Curtea Marțială de Honvezi din Cluj la spânzurătoare împreună cu alte opt persoane din grupul de 16.

Datorită faptului că trebuia să fie spânzurat ultimul și până la îndeplinirea procedurilor necesare, reușește să scape, fiind eliberat din închisoarea de la Cluj la 29 octombrie 1918. S-a întors la Brașov, unde a înființat Garda Națională, iar din 23 noiembrie 1918, fiind împuternicit de Sfatul Național, a preluat Prefectura Brașov. La Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 a participat ca delegat din partea comunei Tohanul Vechi, plasa Bran.

În luna martie 1919 a trecut la Prefectura Regională de Poliție din Brașov. A demisionat, deoarece la scurt timp a primit un post la Siguranța Generală București. A practicat avocatura până la pensionare.

A deținut titlul de membru al *Ordinului Ferdinand I* în grad de cavaler.

BOLCAŞ, NICOLAE
n. 24 noiembrie 1882, Remetea, jud. Bihor
d. 4 aprilie 1919, Lunca, jud. Bihor

A fost unul dintre cei doi băieți ai familiei Bolcaș pe care familia i-a trimis la școală în Beiuș. Dacă fratele său, Gheorghe, hotărăște la terminarea liceului să se ocupe de comerț, Nicolae îmbrățișează cariera de avocat. Astfel, după cursurile absolvite la Liceul „Samuil Vulcan" din Beiuș, urmează Facultatea de Drept a Universității din Cluj.

După obținerea titlului de doctor în științe juridice și a diplomei de avocat, își deschide cancelarie avocațială în 1912 în Beiuș, în casa unchiului său, Teodor Cristea (fratele mamei sale).

Cu ocazia alegerii lui Vasile Lucaciu în 1907 ca deputat pentru parlamentul maghiar, Nicolae Bolcaș a contribuit la mobilizarea alegătorilor din marea parte a zonei Beiuș.

Este încorporat și trimis pe front în anii războiului.

Reîntors de pe front, se alătură celorlalți fruntași din ținutul Beiușului și Vașcăului, fiind un apropiat ajutor lui Ioan Ciordaș în organizarea structurilor de putere și a celor de ordine din zonă. El ia inițiativa de a arbora pe biserica din Beiuș steagul tricolor.

A fost delegat al *Reuniunii de cântări „Lyra"* din Beiuș, alături de Ioan Bușiță.

Deși la Alba Iulia s-a decis unirea tuturor românilor, teritoriile situate la vest de „linia Diaz" rămâneau sub autoritatea administrației maghiare. Consiliul Național Român comitatens Bihor și cercurile românești din Oradea nu puteau pune în aplicare hotărârile luate la Alba Iulia. În luna decembrie 1918 și în primele luni ale anului următor liderii românilor, printre care și Nicolae Bolcaș, făceau demersuri atât la Sibiu, către Consiliul Dirigent, cât la București și Budapesta, pentru a interveni la Conferința de Pace de la Paris să impună încetarea abuzurilor trupelor de secui sau de honvezi ce se comportau asemeni trupelor de ocupație. Participanții la Adunarea de la Alba Iulia erau pedepsiți, se efectuau confiscări și chiar maltratări asupra populației românești. În 12 martie 1919 se

atinge apogeul, conducerea CNR din Oradea (Coriolan Pop, Sever Andru, Gheorghe Tulbure, Roman Ciorogariu) este pusă sub pază militară, sub acuzație de spionaj. Starea de asediu impusă de noua conducere bolșevică instaurată la Budapesta întețește regimul de teroare în zona Bihorului.

În acest context, orașul Beiuș este ocupat de o unitate de soldați secui sub conducerea cpt. Kalman Verböczy. Avocatul Bolcaș intră în conflict cu acesta. Este dus la Oradea, sub escortă pentru a fi arestat și judecat, dar este repede eliberat. Ofițerul maghiar se va răzbuna însă. Acesta ordonă în Vinerea Mare (3/4 aprilie 1919) ridicarea de la reședințele lor a avocaților Nicolae Bolcaș și Ioan Ciordaș, lideri ai românilor din ținut. Duși cu trenul pe ruta Beiuș-Vașcău, au fost schingiuiți, mutilați și apoi uciși și aruncați ambii într-o groapă improvizată în satul Lunca.

Liceul pedagogic din Beiuș va primi după 1990 numele avocatului dr. Nicolae Bolcaș.

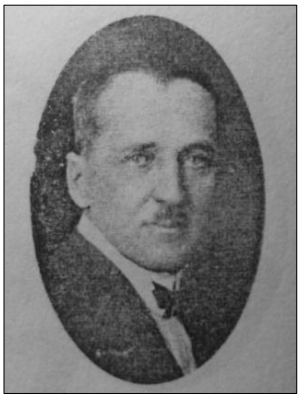

BONTESCU, VICTOR

n. 17 februarie 1879, Hunedoara, jud. Hunedoara

d. 28 octombrie 1933, Cluj-Napoca, jud. Cluj

Urmează școala primară în Hațeg (unde se mutase familia Bontescu încă din anul 1895), apoi în Orăștie, la Blaj și mai apoi la Gimnaziul din Brașov, susținând examenul de maturitate în anul 1897, unde este notat la proba scrisă cu calificativul *foarte bine*, iar la proba orală cu *bine*. În vederea studiilor universitare se orientează spre Facultatea de Drept din Budapesta, dorind să ducă mai departe cariera tatălui său, cea de avocat.

A dus mai departe profesia tatălui său, avocatul Mihai Bontescu (1839-1909) care fusese căsătorit cu Maria Bontescu (1856-1921), fiica lui George Bariţiu. Stagiatura și-a făcut-o în cabinetul de avocatură din Deva al lui Francisc Hossu-Longin. În anul

1902 semnează Apelul grupului neoactivist de la Orăştie, grupat în jurul ziarului *Libertatea*, alături de Aurel Vlad, Alexandru Vaida-Voevod, Teodor Mihali, Ioan Moţa, Aurel Cosma.

În anul 1903 este ales membru în comitetul comitatens Hunedoara al Partidului Naţional Român. La alegerile din anul 1905 a candidat din partea cercului electoral Hunedoara în vedere ocupării unui loc de reprezentant în Parlamentul de la Budapesta, dar nu reuşeşte să obţină niciun mandat. În 1910 a fost desemnat pentru a candida în cercul electoral Recaş (Timiş), dar a fost înlocuit cu Valer Moldovan cu puţin înainte de alegeri. A participat la Conferinţa electorală din ianuarie 1905 ca reprezentant al românilor din Haţeg, fiind desemnat în comisia electorală permanentă prezidată de Aurel Vlad, alături de Nicolae Ivan şi Ioan Suciu. A participat, de asemenea, în aceeaşi calitate la Conferinţa din aprilie 1910, fiind ales în comitetul de conducere. În anul 1908 a devenit acţionar la *Societatea română de editură* alături de Gheorghe Pop de Băseşti, Teodor Mihali, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad, Iuliu Maniu etc.

Poziţia sa politică şi administrativă, experienţa în chestiunile agrare din Transilvania, implicarea în reforma agrară l-au impus ca director al Băncii Agrare din Cluj. S-a aflat printre fondatorii Băncii Centrale de Industrie şi Comerţ, Întreprinderea „Forestiera" şi altele, toate cu capital românesc. În cazul Băncii Agrare, a fost ales primul preşedinte al Consiliului de administraţie.

La izbucnirea Primului Război Mondial a fost încorporat şi repartizat la Curtea Marţială, calitate din care a scăpat de la pedepse şi chiar de la moarte mulţi români. În anul 1916 la o consfătuire a fruntaşilor români, ţinută la Arad, devine suspect pentru autorităţile statului, care decid trimiterea lui pe frontul italian. A fost ales reprezentant al românilor din Haţeg la Marea Adunare Naţională din 1 Decembrie 1918, fiind numit membru în Marele Sfat Naţional. La constituirea Consiliului Director a făcut parte şi din acest organism fiind însărcinat să conducă Resortul pentru Agricultură şi Comerţ. A fost ministru al Industriei şi Comerţului în primul guvern ales al României Mari condus de Alexandru Vaida-Voevod.

După Marea Unire s-a implicat în viaţa politică a României Mari, iar după căderea guvernului Vaida, datorită unor neînţelegeri

cu alţi lideri ai Partidului Naţional Român, s-a orientat spre Octavian Goga, de care îl lega oricum o prietenie mai veche, încă din anii studenţiei. Cu timpul se retrage din viaţa publică, dar în timpul guvernării ţărăniste este readus în prim plan de vărul său, Aurel Vlad. Astfel, la preluarea guvernului de către Partidul Naţional Ţărănesc a fost numit prefect de Hunedoara.

Moare într-o zi de sâmbătă, 28 octombrie 1933, la ora 4 dimineaţa, la Cluj, la vârsta de 54 de ani. După prohodul ţinut la Cluj, unde au participat mai multe personalităţi, trupul neînsufleţit a fost transportat la Haţeg, unde a fost înmormântat.

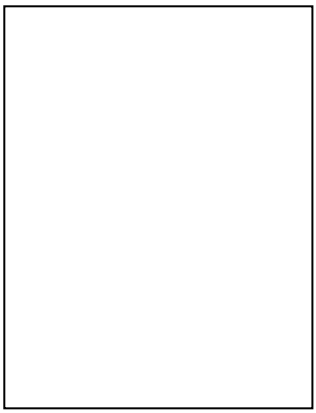

BORCIA, LUCIAN
n. 26 mai 1878, Sibiu, jud. Sibiu
d. 29 august 1945, Sibiu, jud. Sibiu

S-a născut într-o familie cu tradiţie în avocatură, tatăl său, Ioan Borcia, a practicat avocatura în Sibiu şi a fost căsătorit cu Maria, născută Cioran. Încă din adolescenţă îşi pierde tatăl, astfel că la înscrierea la facultate era orfan. Se înscrie la Academia de Drept din Debreţin unde studiază un an, între 1896-1897, după care se transferă la Cluj, unde obţine şi doctoratul în ştiinţe juridice la 23 septembrie 1901. În perioada studenţiei a beneficiat de o bursă a Fundaţiei „Gojdu" şi de o bursă a Societăţii „Transilvania".

După susţinerea examenului de avocat la Târgu Mureş în 23 octombrie 1903 a practicat avocatura în Sibiu. S-a implicat în viaţa politică a Transilvaniei, fiind membru al Partidului Naţional Român. În anul 1902 îl găsim implicat alături de Aurel Vlad, Victor Bontescu şi alţii în grupul neoctivist de la Orăştie constituit în jurul ziarului *Libertatea.* A deţinut şi poziţia de membru al Băncii „Albina" din Sibiu.

În toamna anului 1918 a fost ales delegat la Adunarea de la Alba Iulia fiind ales în şedinţa din 24 noiembrie ca reprezentant al

cercului electoral I Sibiu. La 1 decembrie semnează şi el alături de alţi sibieni telegrama prin care românii din regiune aderă la hotărârile Marii Adunări Naţionale. După unire îl găsim în poziţia de secretar general al preşedinţiei Consiliului Dirigent, Lucian Borcia aflându-se în subordinea preşedintelui Iulia Maniu.

A fost ales deputat în primul parlament al României Mari. Nu a renunţat la viaţa politică după primul mandat, astfel că în legislaturile din 1928 şi 1932 a fost senator din partea Partidului Naţional Ţărănesc.

Pe lângă activitatea politică a activat şi în plan financiar. Lucian Borcia a fost unul dintre fondatorii Băncii Agrare din Cluj alături de Victor Onişor, Aurel Lazăr, Victor Bontescu sau Aurel Vlad. S-a implicat şi în activitatea „Solidarităţii" (Centrala Băncilor Ardelene). A deţinut distincţia de Decan al Baroului Sibiu, dar a fost membru şi în Consiliul Arhiepiscopesc Ortodox Român şi în Consiliul oraşului Sibiu.

După expirarea mandatului de senator a continuat să practice avocatura. În funcţie de schimbarea regimului monarhic în România şi-a reînnoit jurământul faţă de ţară. De pildă, în 3 martie 1938 a depus jurământul la Tribunalul din Sibiu, iar în 9 septembrie 1940 a depus jurământ faţă de regele Mihai I.

A decedat la Sibiu, moartea lui a fost anunţată de sora acestuia, Elena Borcia, deoarece nu era căsătorit. A fost radiat din Baroul Sibiu la 18 septembrie 1945.

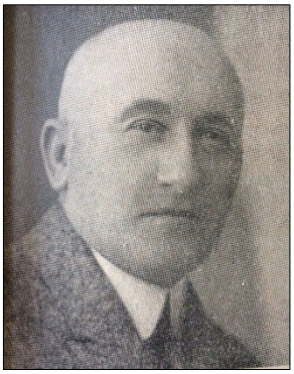

BOROŞ, IOAN
n. 1874, Văşad, jud. Sălaj
d.

Studiile liceale le începe la Carei după care se transferă la Gimnaziul greco-catolic din Beiuş. S-a înscris la Academia de Drept din Oradea şi a urmat cursurile acesteia între anii 1896-1900. Doctoratul l-a urmat la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii

din Cluj, susţinându-l în 31 octombrie 1903. După obţinerea titlului de doctor în ştiinţe juridice şi-a deschis birou de avocatură în Oradea. A fost membru al Baroului Oradea unde a deţinut şi calitatea de casier. În această perioadă a fost şi profesor înlocuitor la Academia de Drept din Oradea. A publicat mai multe lucrări ştiinţifice printre care şi *Proprietatea privată şi apărarea acesteia*.

În toamna anului 1918 s-a implicat în evenimentele care au precedat unirea Transilvaniei cu România. A fost membru al Partidului Naţional Român din Oradea, fapt ce l-a făcut să participe în 3 noiembrie 1918 la şedinţa de partid ţinută în casa avocatului Aurel Lazăr unde s-au planificat paşii care trebuiau urmaţi pentru participarea la Alba Iulia. A făcut parte din Consiliul Naţional Român pentru Oradea şi Biharia care s-a format în aceeaşi zi de 3 noiembrie. La 4 noiembrie 1918 a redactat, împreună cu alţi membri ai Consiliului din Oradea un manifest către poporul român din Oradea Mare şi Biharia, care îndemna la respectarea ordinii publice şi la buna înţelegere între cetăţeni. A făcut parte din Comitetul executiv al Consiliului Naţional Român din Oradea Mare, contribuind şi la formarea Gărzilor Naţionale din comitat. În 26 noiembrie 1918 a fost ales ca delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia din partea cercului electoral Oradea Mare, comitatul Bihor.

După anul 1919 a continuat să practice avocatura în Oradea.

BRAN, EUGEN
n. 1865, Sâncel, cot. Târnava Mică (azi. jud. Alba)
d.

Tatăl său a fost preotul Zaharia Bran.

Studiile universitare le-a absolvit la Universitatea din Cluj, în cadrul Facultăţii de Drept, beneficiind de o bursă de studiu din partea Fundaţiei „Alexandru Şterca-Şuluţiu”. A studiat la Cluj între anii 1884-1888. Doctoratul în specializarea ştiinţe juridice l-a obţinut în 16

ianuarie 1892. După susţinerea concursului de avocat şi-a luat diploma, dându-i posibilitatea de a profesa. Astfel că în anul 1889 îşi deschide un birou de avocatură în Teaca. Înainte de a-şi deschide cabinetul, a ocupat şi poziţia de sub-jude regional.

La data de 27 noiembrie 1918 a fost ales de comunitatea din Teaca drept delegat din partea acestei circumscripţii la Adunarea de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918. Următoarea zi, la 2 decembrie 1918, a fost ales membru în Marele Sfat Naţional. Consiliul Dirigent, organul executiv al Transilvaniei, l-a numit prefect de Târgu Mureş în anul 1919.

S-a implicat în viaţa politică a noului stat format, România Mare, fiind ales deputat de Cojocna în anul 1920. Pe lângă activitatea politică, a sprijinit cultura românească. Drept dovadă a fost membru activ al Astrei Bistriţa şi creator al unei biblioteci în Despărţământul Teaca. A fost unul dintre contributorii importanţi şi membrii pe viaţă ai „Societăţii pentru Fond de Teatru Român". La fel ca majoritatea avocaţilor, s-a implicat şi în viaţa economică locală, fiind cenzor în cadrul Băncii „Bistriţeana" din Bistriţa.

În timp a devenit unul dintre cei mai înstăriţi avocaţi din regiunea Bistriţei. A fost căsătorit cu Simon Amalia, cu care a avut doi copii, Amalia Alexandrina şi Eugen Ludovic Zacharie, care se pare, că a absolvit tot ştiinţele juridice, la fel ca tatăl său.

BREDA, EMIL
n. 24 februarie 1883, Deag, jud. Mureş
d. 11 martie 1920, Deag, jud. Mureş

Fiul lui Toader Breda şi al Anicăi (n. Filip), mici proprietari în Deag (cot. Târnava Mare, azi jud. Mureş).

Urmează şcoala primară la Târnăveni (Diciosânmărtin), apoi Gimnaziul superior reformat din Tg. Mureş, după care se înscrie la Facultatea de Drept şi ştiinţe politice a Universităţii Ferencz József

din Cluj (1904-1909). În 9 aprilie 1910 obține doctoratul în științe juridice, iar în ianuarie 1913 își deschide cancelarie avocațială în Târnăveni. Devine și jurist-consultul Băncii „Vulturul".

Se remarcă în viața socială, economică, culturală și politică a comitatului Târnava Mică. Îl regăsim membru al Despărţământului Târnăveni al Astrei și un susținător al demersurilor sociale ale bisericilor ortodoxe și greco-catolice.

La 1 noiembrie 1918 devine membru al Comitetului Naţional Român din comitatul Târnavei Mici, format din 20 de membri. Cu ocazia adunării electorale din cercul Bălăușeri, din data de 12/25 noiembrie a fost ales delegat supleant pentru a participa la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Credenționalul purta semnătura lui Romul Boilă în calitate de președinte al adunării alegătorilor, la care se adaugă alte 57 de semnături în calitate de bărbați de încredere.

Practică avocatura până în anul 1920, când încetează din viață. Este asasinat de două persoane din Subpădure, la vârsta de 36 de ani.

BREDICEANU, CAIUS
n. 25 aprilie 1879, Lugoj, jud. Caraș-Severin
d. 1953, Lădești, jud. Râmnicu Vâlcea

A fost fiul avocatului Coriolan Brediceanu, unul din importanţii luptători pentru emanciparea naţională a românilor bănăţeni, care s-a remarcat mai ales ca fiind unul dintre apărătorii românilor în procesul Memorandului. Școala primară a făcut-o în localitate, ca elev al învăţătorului Ștefan Lipovan, iar mai apoi a urmat cursurile Liceului German din Sebeș, Alba și ale Liceului German din Sibiu. Ultimele două clase liceale le face la Colegiul „Sf. Sava" din București și Liceul internat din Iași pe care le absolvă în anul 1896.

Se înscrie la Facultatea de Medicină din Viena şi intră în Societatea „România Jună”. După doi ani abandonează cursurile acestei facultăţi, se înscrie la Facultatea de Drept, urmând cursurile la Viena şi Montpellier. A fost trimis la Haga (în calitate de corespondent al ziarului *Tribuna*), unde a avut loc primul congres de dezarmare. În anul 1902 şi-a luat doctoratul în drept. S-a înscris ca avocat definitiv în Baroul Timiş la data de 5 mai 1909.

S-a întors în Banat unde a luat parte activ la mişcarea naţională a românilor de aici. De pildă, în anul 1906, a sprijinit campania electorală a tatălui său, iar în anul 1910 a luat parte la campania electorală, candidând din partea circumscripţiei Moraviţa, însă nu obţine mandatul.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial este mobilizat la bateria sedentară din Lugoj, însă datorită activităţii politice pe care a desfăşurat-o în tot acest timp, în luna februarie 1918 a fost trimis pe front. În toamna anului 1918 este implicat în organizarea Gărzii Naţionale Române de la Pola (localitate în care se afla un mare număr de soldaţi şi marinari români cărora le redactează statutul). A fost decorat cu Medalia *Signum Laudis*. În cursul lunii noiembrie 1918 se întoarce la Lugoj şi participă la Marea Adunare de la Alba Iulia ca delegat al judeţului Caraş-Severin, unde a fost ales notar al şedinţei. După ziua de 1 decembrie 1918 a făcut parte şi din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, fiind ales secretar general la resortul de externe. A fost ales membru în Marele Sfat Naţional. În data de 3 decembrie este însărcinat cu pregătirea locaţiilor în care urma să se instaleze Consiliul Dirigent, la Sibiu. Datorită situaţiei tensionate din Banat este trimis de Iuliu Maniu la Bucureşti pentru a lua legătura cu generalul Berthelot, propunându-i acestuia o vizită în Ardeal şi Banat. În perioada scurtă în care a stat la Sibiu la propunerea lui Iuliu Maniu a redactat către guvernul României notificarea cu hotărârile Marii Adunării de la Alba Iulia. A fost membru al delegaţiei care a prezentat Hotărârea din 1 decembrie 1918 privind unirea Transilvaniei cu România.

Cu ocazia vizitei la Lugoj a generalului Berthelot, acesta a fost aşteptat în gara oraşului de o mulţime de locuitori ai judeţului. Având în vedere tulburările ce au avut loc la Arad cu ocazia vizitei

generalului a dat dispoziţii ca autorităţile administrative maghiare să nu participe la acest eveniment.

Împreună cu Ion Pillat a primit sarcina să organizeze secţiunea transilvană pentru Conferinţa de Pace de la Paris, în 1919, unde se întâlneşte cu Traian Vuia şi cu Nicolae Titulescu. După anul 1921 a intrat în corpul diplomatic al României, fiind ministru plenipotenţiar în Argentina, Brazilia şi Chile. Din anul 1927 a fost ambasador la Vatican, iar în perioada 1930-1931 a fost la Viena şi mai apoi la Helsinki, unde a rămas până în anul 1935. În ţară, a deţinut în mai multe rânduri funcţia de deputat în Parlamentul României Mari.

A profesat avocatura în Banat până în anul 1918, iar mai apoi s-a transferat în Baroul Ilfov, unde a activat până în anul 1927. S-a reînscris în Baroul Lugoj, profesând avocatura (cu întreruperi) până la 19 februarie 1928. S-a reînscris în Baroul Lugoj, prin Decizia nr.196/12 mai 1939, depunând jurământul la data de 16 mai 1939 moment în care s-a retras din viaţa publică.

BREDICEANU, TIBERIU
n. 2 aprilie 1877, Lugoj, jud. Caraş-Severin
d. 19 decembrie 1968, Bucureşti

A fost fiul lui Coriolan Brediceanu, cunoscut membru al mişcării naţionale româneşti din Transilvania şi fratele lui Caius Brediceanu, avocat şi luptător pentru drepturile românilor din Banat şi al Corneliei Brediceanu, soţia lui Lucian Blaga.

Studiile primare şi gimnaziale le urmează la Lugoj iar cele secundare la Blaj unde l-a avut coleg pe Iacob Mureşianu. Studiile universitare le începe la Facultatea de Drept din Budapesta unde se înscrie în anul 1895 şi studiază până în anul 1899. În anul universitar 1899/1900 se transferă la Facultatea de Drept din Cluj unde îşi finalizează studiile. Tot aici şi-a susţinut şi teza de doctorat

în ştiinţe juridice, primind titlul de doctor în 26 iunie 1902. A mai studiat la Pojon, Viena şi Roma. A fost pasionat de muzică, domeniul căruia s-a dedicat. În acest sens a făcut specializări la Sibiu şi Braşov cu Paul Richter. În perioada 1890-1914 a profesat şi ca pianist concertist. A fost secretar şi substitut de director al institutului „Albina" din Sibiu începând cu anul 1902 şi mai apoi directorul primei filiale a acestei bănci din Braşov. În anul 1905 cu ocazia inaugurării Muzeului etnografic al Astrei a reprezentat lucrarea „Ardealul, Banatul, Crişana şi Maramureşul în port, joc şi cântare", lucrare care va fi prezentată peste ani şi la Cluj în anul 1920 la serbările de inaugurare a Universităţii din Cluj la Teatrul naţional, de faţă fiind regele Ferdinand şi regina Maria. Din însărcinarea Academiei Române a cules în anul 1910, 200 de melodii populare din ţinutul Maramureşului, iar în toamna anului 1921 a adunat, din încredinţarea Ministerului cultelor şi artelor, 400 de doine, cântece, jocuri, colinde şi bocete din 44 de comune din Banat.

În toamna anului 1918 a fost ales ca delegat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 din partea „Societăţii pentru crearea unui fond de Teatru român". A fost ales membru în Marele Sfat Naţional. Familiarizat cu domeniul cultural a fost chemat ca referent în chestiuni de artă la departamentul cultelor şi instrucţiunii publice al Consiliului Dirigent. Din această poziţie a condus primul turneu oficial în Ardeal şi Banat al Teatrului Naţional din Bucureşti. El a fost cel care a luat în primire şi s-a ocupat de introducerea administraţiei româneşti în muzeele şi teatrele din Transilvania şi Banat. La ultima şedinţă a Marelui Sfat naţional din august 1919 a fost ales Şef al Resortului Ocrotirii sociale şi artelor în cadrul Consiliului Dirigent.

În toamna anului 1919 a fost ales şi deputat în primul parlament al României Mari din partea circumscripţiei Bocşa-montană. Din postura de şef al resortului a inaugurat la Cluj Institutul Surorilor de ocrotire şi înfiinţează primul Conservator de muzică şi artă dramatică din Ardeal, ca instituţie de stat în anul 1920. A fost primul director al Operei Române din Cluj începând cu anul 1920.

În perioada interbelică a deţinut mai multe poziţii importante în aparatul administrativ al instituţiilor de cultură din România. De pildă a fost director al Operei Române din Bucureşti, preşedinte al „Comisiunei pentru arhiva fonografică şi publicarea de folclor

muzical" din cadrul Ministerului culturii naționale și cultelor, președinte al Conservatorului de muzică Astra din Brașov. A fost și membru al Academiei Române începând cu anul 1937.

Pentru activitatea sa a fost decorat cu „Steaua României" și „Coroana României" în grad de Mare ofițer, Ordinul „Ferdinand I" în grad de Comandor. A mai obținut și „Premiul național pentru muzică" în anul 1927 și titlurile de Maestru Emerit al Artei în 1952 și Artist al Poporului în anul 1957.

BUCȘAN, CONSTANTIN

n. 08 noiembrie 1883, Sibiel, jud. Sibiu
d.

A urmat studiile universitare la Facultatea de Drept din Budapesta între anii 1902-1907, după care tot la Universitatea din Budapesta a susținut un doctorat în științe politice la 13 noiembrie 1908 și încă unul în științe juridice la 8 mai 1909. A fost membru în mai multe organizații atât culturale, cât și economice. De pildă a fost membru la Societatea Anonimă Cassa de Economie „Agrar" din Târgu Mureș, dar și membru și pe urmă vicepreședinte în anul 1913 la Banca „Ajutorul" din Șeica Mare, unde a colaborat cu Tiberiu Brediceanu.

S-a implicat activ în viața culturală transilvăneană, făcând parte din colectivul de redacție a ziarului *Tribuna.* În perioada Primului Război Mondial se va refugia în Vechiul Regat alături de alte elite ardelene. Între 20 martie 1915-3 iulie 1916 a făcut parte din colectivul director al ziarului *Tribuna București* care apărea în exil, alături de Onisifor Ghibu și Gheorghe Popp. A fost un apropiat a lui Octavian Goga; în anul 1915, când acesta s-a întors de la Paris cu dorința de a edita un cotidian, *Ardealul*, Constantin Bucșan este propus redactor al acestui periodic. Drept dovadă a fost membru al grupării conduse de Goga „tinerii oțeliți".

În toamna anului 1918 a fost delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia din partea Reuniunii meseriaşilor români din Sălişte, Sibiu. A fost ales în şedinţa din 24 noiembrie 1918, preşedinte al adunării fiind Dimitrie Comşa. La Alba Iulia a participat în ziua de 1 decembrie 1918, fiind ales şi membru în Marele Sfat Naţional.

După Marea Unire, în calitatea de membru al Marelui Sfat, a participat la ultima şedinţă a acestui organism la Sibiu între 29 iulie-12 august 1919. Aici a făcut parte din comisia pentru adoptarea Legii electorale, alături de alţi 25 de membri printre care Nicolae Şerban, Iuliu Coroianu, Iustin Pop etc. A candidat pentru un post de deputat în alegerile din 3 iunie 1920 în circumscripţia electorală Bistriţa Română împotriva lui Victor Moldovan, însă pierde categoric alegerile, întrunind doar 570 de voturi, pe când contracandidatul său a obţinut 2495 de voturi.

Având în vedere viaţa politică din perioada interbelică şi implicarea lui Constantin Bucşan în acest mediu, în perioada 1923-1934 au loc mai multe schimburi de păreri şi scrisori între el, Petru Groza şi Alexandru Averescu.

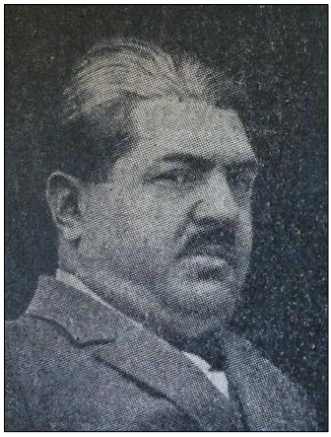

BUGARIU, SEVER

n. 8 decembrie 1883, Beregsău Mare, jud. Timiş

d. 25 ianuarie 1962, Timişoara, jud. Timiş

S-a născut într-o familie de intelectuali, tatăl său fiind preot de profesie. Studiile gimnaziale le urmează în localitatea Bichişciaba la Gimnaziul superior reformat, după care se înscrie la Academia de Drept din Oradea unde studiază între 1904-1905. În anul şcolar 1905-1906 se înscrie la Academia de Drept din Bratislava. Aici a rămas doar un an, în următorul se transferă la Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta unde îşi finalizează studiile între 1906-

1909. Doctoratul în drept l-a susţinut tot la Budapesta în 11 mai 1912.

A fost înscris în calitate de avocat stagiar la 5 noiembrie 1909. Până în anul 1918 a profesat ca avocat în zonele Recaș și Timișoara. În toamna anului 1918 s-a implicat activ în organizarea acţiunilor ce aveau să pregătească Marea Adunare de la Alba Iulia. La 25 noiembrie la Izvin, localitate înscrisă în cercul electoral Timiş-Recaş, a avut loc şedinţa care stabilea delegaţii care trebuiau să se deplaseze la Alba Iulia pentru a vota unirea Transilvaniei cu România. Dintre cei cinci delegaţi aleşi a făcut parte și Sever Bugariu, el reprezentând circumscripţia Timiş-Recaş. Preşedintele acelei comisii a fost Ștefan Pop.

Avocat apreciat în satele din jurul Recașului s-a implicat activ în organizarea unor activităţi cu caracter cultural care au avut loc sub egida Despărţământului local al Asociaţiei Astra.

După Marea Unire a continuat să profeseze ca avocat în aceleaşi zone ca până înainte. A fost avocat până în 17 septembrie 1930, după care renunţă şi optează pentru un post de notar în Reşiţa. A activat în această calitate până când comuniștii au desfiinţat notariatele şi s-a înfiinţat Notariatul de Stat în anul 1951.

BURDAN TEODOR

n. 25 ianuarie 1872, Mişca, jud. Arad
d. 28 martie 1931, Arad, jud. Arad

S-a născut în familia lui Ioan Burdan, ţăran din satul Mişca, dar rămâne la vârstă fragedă orfan de tată. Împreună cu mama sa vor avea parte de ajutorul preotului Burdan din Sintea. Acesta îl trimite pe copilul orfan la studii la Beiuș, unde va absolvi liceul românesc. Având în vedere situaţia sa, a beneficiat de stipendii din partea Fundaţiei „Nicolae Jiga” (Fundaţiunea jigăiană - cum era cunoscută în epocă).

Teodor Burdan a început studiile juridice la Ademia Regală de Drept din Bratislava (1894/1895), dar a absolvit cursurile Academiei Regale de Drept din Oradea (1895-1898), beneficiind de această dată de bursă din partea Fundației „Gojdu". Pentru stagiatură a optat pentru orașul Arad, unde a intrat în biroul lui Sever Ispravnic (12 iulie 1898 - 20 mai 1902). Pentru o scurtă perioadă de timp (1900-1901) va lucra în biroul avocațial al lui Mihai Veliciu din Chișineu. După obținerea doctoratului și a diplomei de avocat se înscrie la 8 iulie 1902 în Baroul avocaților din Arad, unde va activa până în 15 septembrie 1925. Își deschide birou propriu în Ineu. Aici se căsătorește cu Florica Ciorogariu.

Ca avocat se remarcă prin abnegația dovedită în procesele în care își apără compatrioții. Câștigându-și reputația, devine un element activ în mișcarea națională aromânilor din comitat. Se implică în activitatea Asociației Naționale Arădene pentru cultură, dar și în activitatea clubului politic local. Fiind un adept al neoactivismului, îl va susține foarte mult pe avocatul Ioan Suciu în campaniile sale electorale din anii 1905, 1906 și 1910. A fost prezent, ca mirean, și în structurile administrative ale bisericii ortodoxe.

La finalul războiului, în timpul evenimentelor din toamna anului 1918 se implică în organizarea Consiliului Național Român și a Gărzilor Naționale din Ineu, precum și în localitățile circumscrise acestui cerc electoral. S-a dovedit un colaborator de nădejde al avocatului dr. Ioan Suciu, ce își avea și el biroul avocațial în Ineu. Mai mult, în perioada în care acesta din urmă era foarte ocupat cu organizarea Adunării de la Alba Iulia, îi preia din activitatea biroului cauzele românilor. Tot lui Teodor Burdan îi revine și sarcina de a susține activitatea organizatorică a românilor din circumscripția electorală Baránd-Hosszupálya (comitatul Bihor).

Este ales delegat la Marea Adunarea Națională de la Alba Iulia din partea circumscripției Baránd-Hosszupálya.

După Unire, Teodor Burdan se orientează spre o carieră de notar public, rămânând însă activ în plan politic.

CĂLUȚIU, MARȚIAN
n. 26 februarie 1883, Tg. Mureș, jud. Mureș
d. 8 iulie 1940, Cluj

Fiul avocatului Simion Căluţiu şi al Mariei (n. Găietan).
Studiile juridice le-a făcut la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1901-1906). Obţine titlul de doctor la data de 2 aprilie 1910.

Pe parcursul anilor de studiu a fost bursier al Fundaţiei „Alexandru Şterca Şuluţiu", al Fundaţiei „S. Romanţai" şi al Astrei.

În perioada 1906-1912 îşi efectuează stagiul de avocat şi lucrează în cabinetele avocaţilor consacraţi din zonă. În noiembrie 1912 îşi deschide propria cancelarie avocaţială în Târnăveni (Diciosânmărtin).

Marţian Căluţiu se înregimentează în mişcarea naţională românească din comitatul Târnava Mică. Îl găsim membru al Despărţământului local al Astrei încă din anul 1901.

Se remarcă drept un colaborator apropiat al fruntaşului politic dr. Romul Boilă, alături de care militează intens pentru vot universal şi secret, pentru învăţământ în limbile naţionalităţilor, pentru libertatea presei, exprimându-se critic faţă de sistemul de arondare a cercurilor electorale defavorabil minorităţilor din Ungaria.

După declanşarea Primului Război Naţional este înrolat în Regimentul 50 Alba Iulia, cu gradul de locotenent. Deţinând un asemenea grad, prestigiul şi autoritatea de care se bucura în comitat determină Consiliul Naţional Român local să îl numească comandant al Gărzii Naţionale din Târnava Mică (1 noiembrie 1918). Din această poziţie este desemnat adjutant al Legiunii române din Alba Iulia, fiind delegat de CNR din localitate să participe la şedinţele din 13-14 noiembrie de la Arad.

La data de 27 noiembrie 1918, dr. Marţian Căluţiu este ales să reprezinte Garda Naţională Română din comitatul Târnava Mică la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia.

După constituirea Consiliului Dirigent, se declanşează procesul de preluare a controlului în administraţia locală. Dr. M. Căluţiu este desemnat ca prim-comisar, cu prerogative de conducere a întregii activităţi de preluare a puterii şi instituire a autorităţii româneşti. În 13 decembrie este numit prefect al judeţului, provizoriu, iar din 11 ianuarie 1919 până în aprilie 1920 fiind numit cu drepturi depline. După o pauză de câteva luni este numit din nou prefect al judeţului (octombrie 1920- decembrie 1921), dar de această dată de către guvernul condus de Al. Averescu (Partidul Poporului). Va candida în circumscripţia Târnăveni pentru un mandat de deputat, pe care îl câştigă, învingându-l pe Ioan Bianu (PNR).

Dr. Marţian Căluţiu va părăsi Partidul Naţional Român, alături de Octavian Goga, trecând în Partidul Poporului (mai 1920), al cărui lider judeţean va fi o scurtă perioadă. Activitatea sa în acest partid va fi recompensată în 1926, când ajunge la putere, cu funcţia de prefect al judeţului Cluj. (aprilie 1926-iunie 1927).

Este unul dintre fondatorii *Băncii comerciale şi industriale din Valea Târnavelor* (martie 1920) sau al *Băncii Comerţului – Turda* (august 1926), al *Băncii Generale de Credit din Târnăveni*; acţionar şi preşedinte al SC Furnica – Târnăveni (1929)

Va locui şi va activa ca avocat în Târnăveni până în anul 1926, când se mută la Cluj.

În anul 1931 va fi distins cu *Ordinul Ferdinand I în grad de ofiţer*.

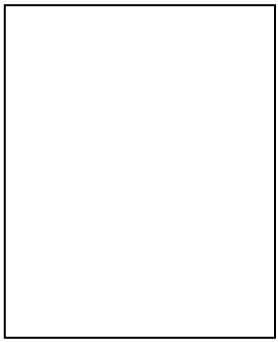

CHEȚIAN, SIMON
n. 29 aprilie 1878, Ercea-Mare, jud. Mureș
d.

A fost fiu de preot, tatăl său s-a numit Simon Cheţian. Studiile liceale le-a absolvit la Gimnaziul superior greco-catolic din Blaj. S-a înscris la Facultatea de Drept de la Universitatea din Cluj, unde în perioada anilor de studenţie a beneficiat de o bursă de studiu de la Fundaţia „Alexandru Șterca-Șuluțiu”. Cursurile universitare le-a urmat în perioada 1898-1902, continuând să studieze dreptul şi la doctorat, pe care îl susţine la 20 iunie 1903 la Cluj. A fost avocat în Agnita în perioada aprilie 1908-10 martie 1919.

La finele anului 1918 a colaborat îndeaproape cu avocatul Toma Cornea, preşedintele Consiliului Naţional Român din regiune. Simon Cheţian a însărcinat preoţii parohi din Agnita şi din Răvăşel să dispună alegerea bărbaţilor de încredere pentru votarea delegaţilor la Alba Iulia, dar şi pentru constituirea Consiliilor Naţionale. Având în vedere implicarea de care a dat dovadă în toată această perioadă, a fost ales delegat al cercului electoral Agnita la 27 noiembrie 1918. După 1 decembrie a fost ales membru în Marele Sfat Naţional.

Începând cu anul 1919, mai precis lunile martie-octombrie, a fost numit preşedinte al Tribunalului din Dumbrăveni. În perioada interbelică a deţinut mai multe funcţii în sistemul de justiţie, a fost preşedinte al Tribunalului din Oradea din octombrie 1919, consilier la Curtea de Apel din Oradea în perioada februarie 1924-16 ianuarie 1930, procuror de secţie la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie în perioada 16 ianuarie 1930-12 iulie 1933, consilier la Secţia a III-a la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie din 12 iulie 1933.

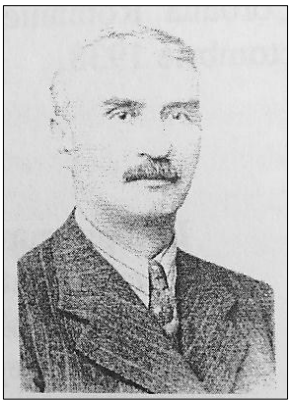

CHINDRIŞ, VASILE

n. 13 decembrie 1881, Ieud, jud. Maramureş
d. 6 ianuarie 1947, Sighetu Marmaţiei, jud. Maramureş

A fost descendent dintr-o familie maramureşeană înnobilată cu important trecut istoric. Studiile primare le-a urmat în localitatea Dragomireşti, tot din Maramureş. Cursurile liceale le-a urmat la Liceul maghiar din Sighet, figurând în perioada 1895-1898 printre bursierii „Asociaţiei pentru Cultura Poporului Român din Maramureş".

Studiile universitare le absolvă la Facultatea de Drept a Universităţii din Berlin. În perioada studenţiei a fost vicepreşedintele Asociaţiei studenţilor români din Berlin. Din această poziţie îl cunoaşte pe Vasile Pârvan care şi el, la rându-i, îşi făcea studiile la Berlin.

Odată încheiată perioada studiilor, se reîntoarce în Maramureş, unde îşi începe cariera de avocat. S-a implicat în viaţa socială şi culturală maramureşeană; din acest motiv, în anul 1914, când ia fiinţă Despărţământul Astrei la Sighet, este ales preşedinte al acestuia.

După începerea Primului Război Mondial a fost mobilizat pe front de unde s-a întors în toamna anului 1918, exact în ziua când avea loc adunarea convocată pentru alegerea delegaţilor la Alba Iulia. La adunare a fost îmbrăcat în uniformă militară austro-ungară, având gradul de cadet aspirant. Vasile Chindriş a fost propus şi ales ca delegat al Gărzii Naţionale Române din Maramureş. După alegeri, Alexandru Anderco Cuza, proprietar român din Borşa, i-a înmânat 100.000 de coroane pentru cheltuielile necesare organizării româneşti a judeţului. Odată cu definitivarea unirii, o perioadă de timp a condus judeţul, pregătind instaurarea deplină a administraţiei româneşti, care a avut loc la 28 aprilie 1919. În toamna anului 1919 a fost ales deputat şi senator în primul parlament al României Mari.

Pe lângă activitatea politică desfăşurată, s-a implicat în promovarea valorilor româneşti, drept dovadă conduce ziarul

românesc *Sfatul*, apărut în 1919-1920 la Sighet. A deținut și funcția de jurist consult al județului Maramureș.

În contextul evenimentelor din anul 1940, Vasile Chindriș se refugiază la București, unde a lucrat ca jurist consult la Ministerul de Interne. După revenirea administrației românești în Ardealul de Nord se întoarce la Sighet, însă nu mai activează ca avocat și se pensionează. Aici a și decedat, însă a fost înmormântat în localitatea natală, Ieud.

CHIRTOP, ZOSIM
n. 1868, Câmpeni
d. 1953, Râmnicu Sărat

A absolvit Gimnaziul Superior de Stat din Sibiu. Între anii 1887-1891 a urmat cursurile Facultăţii de Drept din cadrul Universităţii din Cluj, beneficiind de o bursă acordată de Fundaţia „Emanoil Gojdu". Definitivarea studiilor le-a obţinut prin acordarea titlului de doctor în ştiinţe juridice la data de 20 noiembrie 1893.

Activitatea juridică și-a început-o la Beiuș ca avocat. Pe lângă activitatea juridică, ZosimChirtop a fost membru al Partidului Naţional Român din Transilvania, dar și membru al societăţii ASTRA militând pentru promovarea valorilor românești. De pildă, la ședința din 26 septembrie 1903 a asociației propune reabilitarea casei lui Avram Iancu din Vidra de Sus, lucru care s-a realizat între anii 1903-1904. În anul 1911 Chirtop a fost prezent la Luduș la adunarea Partidului Naţional Român, unde s-a discutat despre situaţia politică existentă atunci și despre reforma electorală. Pentru ideile sale și pentru susținerea cauzei românești de-a lungul timpului a fost pedepsit cu 3 ani de închisoare pentru „vina" de a nu fi devotat statului Austro-Ungar. Pedeapsa și-a ispășit-o la închisoarea de la Vác, unde mai multe personalităţi ardelene au fost închise.

A fost unul dintre susţinătorii cauzei româneşti din Transilvania. Acest lucru îl face, de pildă, să doneze în anul 1916, 100 de coroane pentru orfelinatul din Blaj. Aceasta, dar şi alte manifestări au dus la arestarea sa, fiind întemniţat la Sopron. Înainte de Marea Unire a organizat politic zona Munţilor Apuseni. Chirtop a fost membru al sinodului arhidiecezan de la Sibiu între 1915-1918, reprezentând cercul X, Câmpeni. A fost conducătorul Gărzii Naţionale din Câmpeni în toamna şi iarna anului 1918.

A fost ales delegat la Adunarea de la Alba Iulia din partea cercului electoral Trascău, cu centrul la Câmpeni, din comitatul Turda-Arieş. A fost ales membru al Marelui Sfat Naţional. La 29 decembrie 1918 a fost numit de către Consiliul Dirigent al Transilvaniei prefect al judeţului Turda-Arieş (1918-1920).

După Marea Unire şi preluarea funcţiei de prefect, s-a implicat în reorganizarea zonei Arieşului. Tot în această calitate i-a primit pe suveranii României, Ferdinand I şi Maria, care au vizitat oraşul la 27 mai 1919. Familia regală a vizitat mormântul lui Mihai Viteazul, localitatea Vidra de Sus şi oraşele Câmpeni şi Abrud. Zosim Chirtop a fost unul dintre apropiaţii episcopului Nicolae Ivan, întemeietorul Episcopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului şi Clujului. În anul 1920 a fost ales în sinodul eparhial al Clujului, funcţie care i-a fost reînnoită în anul 1921 şi respectiv în anul 1923, ca deputat mirean. În anul 1924 a devenit asesor consistorial, el fiind cel care a contribuit decisiv la crearea Fundaţiei „Nicolae Candrea", care avea ca scop înfrumuseţarea bisericilor ortodoxe.

Pe lângă aceste demnităţi deţinute, Chirtop a fost director al Băncii *Doina* din Câmpeni, înfiinţată în anul 1895, şi membru în comitetul de conducere a Casei de Economii *Auraria* din Abrud, începând cu anul 1925 şi până în anul 1937. În anul 1926 a candidat pentru un post de senator din partea Partidului Naţional Român, însă fără succes. Această postură o obţine doar peste doi ani, în 1928, când candidează tot pe listele aceluiaşi partid din partea judeţului Turda. Mandatul l-a avut începând cu anul 1928 şi până în anul 1931, pe durata guvernării ţărăniste. În plan personal a fost căsătorit cu Sofia cu care a avut patru copii: Elvira, Bia, Virginia şi Vasile.

A murit în anul 1953 la Râmnicu Sărat, dar nu în închisoare. În anul 1964 a fost deshumat şi înmormântat la Câmpeni.

CHIŞ, IULIU

n. 18 februarie 1879, Bănişor, Sălaj
d.

Provine din zona Sălajului. A urmat studiile juridice la Facultatea de Drept din Cluj, Universitatea „Ferencz József”, unde şi-a susţinut şi doctoratul la data de 9 martie 1907. A profesat avocatura în Marghita.

S-a implicat în mişcarea naţională a românilor ardeleni, fiind membru în Partidul Naţional Român. În acest sens, în toamna premergătoare evenimentelor de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, s-a aflat în casa lui Aurel Lazăr la şedinţa partidului din 3 noiembrie care a avut scopul de a trasa în linii mari traseul de urmat dat fiind circumstanţele vremii.

La 22 noiembrie 1918 a fost însărcinat de comitetul executiv al Consiliului Naţional Român din Oradea şi Bihor să prezideze alegerile viitorilor delegaţi la Alba Iulia, din partea cercului electoral Marghita. Alegerile au avut loc în 25 noiembrie, iar Iuliu Chiş a fost ales, alături de încă patru reprezentanţi, în unanimitate, îndreptăţit să participe la Marea Adunare de la Alba Iulia şi să voteze unirea Transilvaniei şi Banatului cu Regatul României.

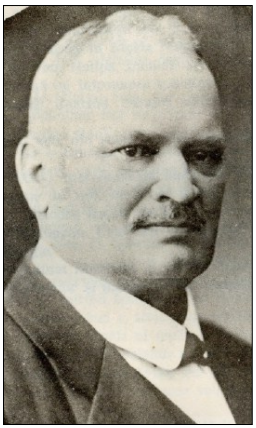

CICIO-POP ŞTEFAN

n. 1 aprilie 1865, Şigău, jud. Cluj
d. 16 februarie 1934, Conop, jud. Arad

Ştefan Cicio-Pop, fiul dascălului Emanuil Cicio şi al Măriuţei (n. Mânzat), devenind orfan, este crescut, împreună cu alte două surori, de un unchi al său din partea tatălui, canonicul Vasile Pop. Este trimis la şcoala primară la Gherla, urmează apoi studiile gimnaziale la Dej, finalizându-le la Sibiu. Studiile superioare le

urmează la Facultăţile de Drept din Universităţile din Viena şi Budapesta, perioadă în care activează în cadrul societăţilor studenţeşti *România Jună* din Viena şi *Petru Maior* din Budapesta. Obţine diploma de doctor în 13 aprilie 1889, iar censura de avocat în anul 1891, după care se stabileşte în Arad, la insistenţele avocaţilor Nicolae Oncu şi Mihai Veliciu. În acelaşi an va fi arestat pentru propagandă naţională românească. Figurează ca membru al Baroului avocaţilor din Arad, cu cancelarie în localitate, pentru perioada mai 1891- 5 iulie 1919.

Se afirmă ca un foarte bun avocat, participând la Conferinţa de la Haga, unde susţine cauza românilor din Ardeal în faţa maghiarilor, dar mai ales în procesele în care i-a apărat pe românii din comitat în faţa abuzurilor autorităţilor, precum şi a ziariştilor români sau slovaci în procesele de presă. În Procesul Memorandului a fost apărătorul avocaţilor arădeni Mihai Veliciu şi Aurel Suciu. A mai pledat ca apărător în procesele de presă intentate de autorităţile maghiare ziarelor sârbeşti *Branik* şi *Zastva*.

A excelat în procesele legate de punerea în aplicare a reglementărilor urbariale, activitatea sa derulându-se în cazuri din comitatele Arad, Hunedoara, Cenad, Timiş-Torontal.

În cadrul Conferinţei naţionale a PNR din ianuarie 1905 este ales în comitetul executiv. Va participa la confruntările electorale din 1905, 1906 şi 1910, obţinând de fiecare dată mandatele de deputat în Parlamentul de la Budapesta, ca reprezentant al cercul electoral Şiria.

În anii războiului are numeroase intervenţii în Parlament, semnalând abuzurile la care erau supuşi românii de către autorităţile maghiare. El face o cauză din situaţia celor duşi la munci în folosul frontului sau al celor internaţi în lagăre. Pentru această atitudine va fi numit cu ocazia congresului de creare a *Uniunii naţionale a foştilor întemniţaţi şi internaţi* (1919), *„părinte al internaţilor din Şopron*."

Ştefan Cicio-Pop va participa la toate întâlnirile reprezentanţilor românilor din Transilvania din toamna anului 1918. Va fi ales în Consiliul Naţional Român Central, al cărui sediu este stabilit în Arad, chiar în casele acestuia. De altfel, acesta îndeplinea şi funcţia de preşedinte al CNRC. Cu puţine zile înainte de ziua convocării Adunării, Ştefan Cicio-Pop s-a îmbolnăvit, dar va participa în cele din urmă la Marea Adunare de la Alba Iulia, ca reprezentant

ales în circumscripţia Şiria (comitatul Arad). Va conduce lucrările Adunării alături de preşedintele George Pop de Băseşti, fiind ales vicepreşedinte al acesteia.

Prin poziţia avută de-a lungul anilor, contribuţia sa la lupta românilor pentru drepturi politice, Ştefan Cicio-Pop va fi ales în Marele Sfat Naţional, dar mai ales i se încredinţează Resortul de Război şi Siguranţă Publică în cadrul Consiliului Dirigent. Alături de Iuliu Maniu, Aurel Vlad, Ştefan Cicio-Pop va însoţi delegaţia oficială ce a fost desemnată să prezinte Regelui Ferdinand I Rezoluţia Unirii. În urma tratativelor ce au avut loc între liderii din Ardeal şi reprezentanţii politici de la Bucureşti, Ştefan Cicio-Pop, Al. Vaida-Voievod şi Vasile Goldiş vor fi incluşi în guvernul prezidat de I.I.C. Brătianu, ca miniştrii fără portofoliu (decembrie 1918-septembrie 1919). Această poziţie o păstrează şi în guvernul condus de Arthur Văitoianu (septembrie-noiembrie 1919).

Odată cu formarea guvernului de către Al. Vaida-Voievod este numit ministru secretar de stat pentru Transilvania, ministru ad-interim la Ministerul Justiţiei (9 decembrie 1919-12 martie 1920), ministru ad-interim la Consiliul de Miniştri (9 ianuarie-13 martie 1920), cu ocazia plecării lui Vaida-Voievod la Conferinţa de Pace.

În perioada de guvernare naţional-ţărănistă va conduce în calitate de preşedinte Camera Deputaţilor (23 decembrie 1928-30 aprilie 1931, respectiv 10 august 1932-18 noiembrie 1933).

CIGĂREAN, LIVIU

n. 07 decembrie 1875, Turda, jud. Cluj
d. 21 august 1952, Văcăreşti, Bucureşti

Provine dintr-o familie cu un important trecut în lupta pentru emanciparea naţională a românilor din Transilvania, şi anume familia Raţiu de Noşlac, din Turda. A fost fiul lui Ion şi al Anei Cigărean, sora protopopului Nicolae Portoş-Raţiu, strănepot al lui Ioan Raţiu.

Urmează cursurile şcolii primare din Turda, după care pleacă la liceul din Blaj, unde promovează examenul de bacalaureat la vârsta de 17 ani. În anul 1893, se înscrie la Facultatea de Drept din Cluj, dar în anul următor este exmatriculat, împreună cu alţi 41 de colegi studenţi, din toate facultăţile Imperiului Austro-Ungar, pe motivul semnării unui apel în apărarea memorandiştilor. Guvernul român depune un memoriu la Curtea de la Viena, iar aceasta aprobă reînscrierea studenţilor exmatriculaţi. În octombrie 1894 se reînscrie la facultate, iar în anul IV de studiu s-a transferat la Universitatea din Budapesta. După obţinerea licenţei, în anul 1903, obţine titlul de doctor în ştiinţe juridice. În anul următor promovează examenul de *censură* obţinând diploma de avocat.

Încă din anul 1899 s-a încadrat ca practicant pe lângă subprefectul comitatului Turda-Arieş, apoi a practicat avocatura în birourile avocaţilor dr. Armin Koning din Vârşeţ (după absolvirea facultăţii din Budapesta, Liviu Cigărean a fost considerat „persona non grata", fiind silit să se auto exileze la Biserica Albă) şi dr. Alexa Mangiuca, dr. Mihai Gropşianu din Oraviţa.

A fost membru al Partidului Naţional Român din anul 1894, iar ca membru în conducerea partidului mobilizează românii de pe valea Caraşului în vederea adoptării activismului. În anul 1906, la Oraviţa, înfiinţează împreună cu învăţătorul Gheorghe Jian, Ion Nedelcu şi Ion Epure ziarul *Progresul*, iar în anul 1907 tipografia cu acelaşi nume, trecută ulterior la Societatea *Librăria şcoalelor*. Ziarul şi-a încetat apariţia în anul 1913.

În toamna anului 1918 se implică în evenimentele ce aveau loc pe Valea Almăjului. A fost numit preşedintele Consiliului de Război înfiinţat de Consiliul Naţional Român din zona Oraviţa. Organismul avea sarcina să-i judece pe toţi cei ce săvârşeau acte contrare legii, urmând a-şi înceta activitatea odată cu preluarea şi instaurarea administraţiei româneşti în zonă. La 26 noiembrie 1918 a fost ales delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, din partea cercului electoral Oraviţa. A participat la Conferinţa de pace de la Paris ca asistent a lui M. Vaida Voevod.

După Marea Unire din anul 1921 se transferă la Timişoara ca avocat şi jurist consult la Întreprinderea Uzinelor şi Domeniilor Reşiţa. A fost ales Decan al Baroului în perioadele 1924-1927, 1927-1929,

1937-1939, a ocupat funcţia de prefect al judeţului în perioada 1928-1930 şi aceea de notar public în perioada 1939-1948. A fost membru al Consiliului Uniunii Avocaţilor, ales la Timişoara în anul 1927. În anul 1927 cu ocazia Congresului avocaţilor de la Timişoara a fost ales vicepreşedintele Uniunii avocaţilor, ocazie cu care a rostit un magistral discurs în care afirma: „Este bine ca nimeni să nu vorbească de sine însuşi, faptele să vorbească. De aceea mă voi sili ca faptele mele să fie la înălţimea mandatului ce mi s-a încredinţat. Prin muncă vă voi arăta mulţămirea mea".

La 15 aprilie 1952, în Sâmbăta Paştilor, a fost arestat de către organele de Securitate, condamnat la 24 de luni în colonia de muncă de la Penitenciarul Văcăreşti, unde a decedat după patru luni de detenţie în urma unor probleme medicale (enterită dizenteriformă), dar şi din cauza tratamentului la care a fost supus la vârsta de 77 de ani.

Pentru activitatea desfăşurată a fost decorat cu *Ordinul Coroana României* în grad de Comandor în anul 1930 şi *Ordinul Ferdinand* în grad de ofiţer pentru serviciile aduse Marii Uniri.

CIOBANU, AUREL
n. 25 noiembrie 1873, Roşia Montană, cot. Turda Arieş, azi jud. Alba
d. 1946, Lipova, jud. Arad

A fost unul dintre cei patru copii, trei băieţi şi o fată, ai notarului (şi învăţătorului) Vasile Ciobanu, căsătorit cu Iustina Gritta. Băieţii, Aurel şi Pompiliu, au urmat cariere în domeniul ştanţelor juridice, iar Virgiliu a devenit medic militar. După câte se pare, familia se mută la Lupşa, căci aşa îi apare domiciliul în documente.

Primii ani de şcoală i-a urmat în Roşia Montană, după care merge Gimnaziul superior de stat din Sibiu, unde a promovat şi examenul de maturitate. A studiat dreptul la Universităţile din Cluj (1895/1896) şi Budapesta (1896-1900), după care şi-a luat

doctoratul în ştiinţe juridice (24 decembrie 1904). Pe durata studiilor universitare a fost bursier al Fundaţiei „Alexandru Şterca-Şuluţiu". Practica o efectuează în Radna în perioada 6 iulie 1902 - 28 ianuarie 1905. După obţinerea dreptului de practică se stabileşte în Belinţ (cot. Timiş), în vreme ce fratele său Pompiliu s-a stabilit în Timişoara, devenind un avocat de mare succes.

Aurel Ciobanu se implică în activităţile organizate de liderii din Banat, fie cei de la Timişoara, fie cei din Lugoj: Aurel Cosma, George Dobrin, Valeriu Branişte, Avram Imbroane, George Adam. Este liderul de opinie al românilor din Lipova şi comunele adiacente, alături de avocatul Constantin Missici şi de Sever Bocu.

Cei doi fraţi vor participa împreună la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, Aurel Ciobanu fiind ales delegat al cercului Lipova (aparţinător de cot. Timiş), iar Pompiliu din partea cercului Becicherecul Mic.

A fost prefect pentru o scurtă perioadă, între 8-18 mai 1931.

A fost senator, primul preşedinte al Camerei de Agricultură Timiş-Torontal, preşedinte al Consiliului Judeţean.

CIOBANU, POMPILIU
n. 15 iunie 1878, Roşia Montană, jud. Alba
d. 1962, Timişoara, jud. Timiş

A urmat cursurile şcolii primare din Roşia Montană, iar mai apoi clasele gimnaziale şi Liceul din Sibiu. Studiile universitare le-a continuat la Budapesta, unde a absolvit Academia Comercială şi Industrială, Facultatea de Drept, specialitate în care a obţinut şi doctoratul.

Practica de avocatură şi-a făcut-o în cabinetele de avocatură arădene între 18 iunie 1903 şi 1 aprilie 1904. S-a înscris pe tabloul avocaţilor stagiari din Baroul Timiş, prin Decizia nr. 503 din 25 aprilie 1904, iar pe tabloul avocaţilor definitivi la 5 august 1907. A exercitat profesia de avocat până la data de 4 august 1944, când a solicitat pensionarea pentru limită de vârstă, fiind radiat din

scriptele Baroului, prin Decizia nr.122 din 25 februarie 1945. A avut un fiu, Silviu, născut în anul 1907, care la rândul lui a practicat avocatura în Baroul Timiş. În al Doilea Război Mondial Silviu Ciobanu a fost înrolat în armată participând la luptele pentru cucerirea Odesei din anul 1941 unde a fost ucis.

Înainte de anul 1918 a desfăşurat o bogată activitate culturală şi politică naţională prin implicarea sa în mişcarea de emancipare naţională a românilor din Banat. Membru marcant al P.N.R., a fost un membru activ al *ASTREI* bănăţene a sprijinit activitatea acesteia, dar şi instituţia şcolară şi bisericească naţională. În perioada 1909-1910 a participat la multe adunări electorale în satele bănăţene, militând pentru vot universal şi libertăţi naţionale. În toamna anului 1918 a trimis informaţii Marelui Cartier General al Armatei Române cu privire la situaţia din sud-vestul ţării. A fost ales delegat titular al Cercului electoral Becicherecul Mic la Marea Adunare Naţională de la 1 Decembrie 1918. Contribuie la instaurarea administraţiei româneşti în Banat din vara anului 1919, fiind ales preşedintele Comisiei pentru Codificarea reformei agrare şi la întâmpinarea Armatei Române.

După Marea Unire a fost ales deputat în mai multe legislaturi, îndeplinind în anul 1921 statutul de preşedinte al Comisiei pentru codificarea Reformei agrare din acelaşi an. Din calitatea de ataşat comercial la ambasada română de la Budapesta s-a preocupat de înfiinţarea Camerei de Comerţ româno-maghiară de la Budapesta. În perioada interbelică s-a aflat în fruntea mai multor organizaţii social-edilitare: preşedinte al Asociaţiei proprietarilor de case din Timişoara, vicepreşedinte al Uniunii proprietarilor de case din România. Din această calitate a participat la câteva congrese internaţionale, de pildă la Berlin în anul 1933 şi Roma în anul 1935.

Pe lângă activitatea social-politică, a derulat de-a lungul vieţii şi o activitate culturală intensă, publicând numeroase articole în ziare şi reviste editate în Timişoara, Lugoj etc. A publicat şi lucrări în calitate de autor: *Probleme economice,* Timişoara, 1922, *Producţia aurului şi reforma monetară,* Timişoara, 1928, *Unirea Banatului şi încorporarea Timişoarei la România Mare. Date istorice,* Timişoara, 1934.

Odată cu schimbarea sistemului de guvernare, comuniști i-au sistat pensia. În aceste condiții a fost ajutat de Mitropolitul Banatului Vasile Lăzărescu care l-a găzduit împreună cu soția la Mănăstirea Bodrog unde a stat între anii 1952-1956. După această perioadă s-a stabilit la Secusigiu, în casa preotului, fratele soției.

A decedat la vârsta de 84 de ani fiind înmormântat în cimitirul Eroilor din Timișoara.

CIORDAȘ, IOAN
n. 25 decembrie 1877, Beftia, jud. Bihor
d. 4 aprilie 1919, Lunca, jud. Bihor

Ioan a fost al doilea dintre cei șapte copii ai preotului Mihai Ciurdariu, căsătorit cu Emilia Farcaș de Peterfalva. Acesta va urma liceul la Oradea, perioadă în care își schimbă numele din Ciurdariu în Ciordaș. După absolvire se înscrie la Academia de Drept din Oradea. Este însă eliminat datorită atitudinilor sale românești. Se va înscrie la Universitatea din Cluj, unde își obține și doctoratul în științe juridice (1900).

Stagiatura și-o efectuează în cancelariile avocațiale ale lui Ioan Făsie din Beiuș (spetembrie-decembrie 1899), dr. Aurel Lazăr din Oradea (1900-1902), apoi în cea a lui dr. Ioan Suciu la Arad (26 aprilie -26 septembrie 1902). După obținerea dreptului de practică se stabilește la Beiuș, unde își deschide birou avocațial.

În anul 1900 obține și gradul de sublocotenent în rezervă, după un stagiu efectuat la Timișoara.

Stabilit în Beiuș se implică în activitatea politică a românilor de aici, dar reorganizează și Despărțământul *Astrei* din localitate, alături de profesorul Ioan Bușița. Cei doi reorganizează și Reuniunea de cântări *Lyra*, al cărei președinte este ales. Va fi ales și în fruntea *Casinei române* din Beiuș, conducând și Despărțământului Beiuș al *Astrei*.

Bucurându-se de prestigiu între românii din circumscripția electorală Beiuș, își depune candidatura în 1906 pentru mandatul de

deputat în Parlamentul de la Budapesta. În anul 1907, cu ocazia alegerii lui Vasile Lucaciu ca deputat în circumscripţia Beiuş-Vaşcău,pentru parlamentul maghiar, Ciordaş a reprezentat elementul hotărâtor.

Reuşeşte să mobilizeze românii din zonă şi înfiinţează Institutul de credit şi economii „*Drăganul*", al cărui director va fi ales.

Tot în planul asociaţionismului, Ioan Ciordaş va reuşi să mobilizeze eforturile elitei din localitate pentru înfiinţarea Librăriei şi Tipografiei „*Doina*", fiind primul ei preşedinte.

Atât în nume personal, cât şi în numele instituţiilor care le conduce, se constată o implicare sub toate aspectele în sprijinirea şcolii şi bisericii, instituţii considerate importante pentru supravieţuirea românismului în contextul unei politici de deznaţionalizare agresive.

După izbucnirea războiului este înrolat, pentru a-l extrage din sânul comunităţii, fiind un posibil pericol, şi este trimis cu sarcină să reorganizeze spitalele militare în B. Bánya. Fiind preşedintele băncii *Drăganul* este demobilizat în anul 1915, revenind în Beiuş.

Evenimentele din toamna anului 1918 îl găsesc la fel de activ. A luat parte la consfătuirea politică din 12 octombrie 1918, ce a avut loc la Oradea, la reşedinţa avocatului Aurel Lazăr, în care s-a elaborat *Declaraţia de autodeterminare naţională*, prezentată de Al Vaida-Voievod în parlamentul maghiar la 18 octombrie.

În data de 3 noiembrie, tot în casele lui Aurel Lazăr, are loc şedinţa membrilor conducerii Partidului Naţional din comitatul Bihor, care decide înfiinţarea Consiliului Naţional Român comitatens. Imediat s-a înfiinţat Consiliului Naţional Român din Beiuş, al cărui preşedinte este ales. Aceeaşi funcţie o primeşte prin vot şi pentru CNR comitatens cu sediul la Oradea. În această postură îşi asumă, alături de colaboratorii săi, organizarea Gărzilor Naţionale.

Cu ocazia adunării din 27 noiembrie 1918, dr. Ioan Ciordaş este ales, alături de alţi patru fruntaşi, ca reprezentant al circumscripţiei Beiuş-Vaşcău, să reprezinte alegătorii români la Adunarea Naţională de la Alba Iulia. El a fost ales, alături de protopopul Petru E. Papp, dintre delegaţii circumscripţiei, să facă parte şi din Marele Sfat Naţional.

După declararea Unirii cu România la 1 decembrie, Ioan Ciordaș se întoarce acasă, la Beiuș. Zona, aflată dincolo de linia de demarcație, intra sub controlul trupelor maghiare bolșevizate, care încercau să salveze cât mai mult din teritoriul Transilvaniei pentru Ungaria. În aceste condiții se declanșează represalii asupra populației românești, mai cu seamă a celor care au participat la Alba Iulia. Avocatul beiușen, deși conștient de pericolul ce-l aștepta, refuză să se refugieze din fața furiei bolșevicilor maghiari. În noaptea de 3/4 aprilie 1919, cu două săptămâni înainte de data la care avea să fie eliberat Beiușul de Armata Regală Română, este ridicat de la domiciliul său de o bandă de secui și dus, împreună cu avocatul Nicolae Bolcaș către Valcău. În satul Lunca aveau să fie torturați cu bestialitate și puși să-și sape singuri groapa. Familiile celor doi au reușit să recupereze trupurile după circa trei săptămâni.

CIORTEA, TITUS

n. 12 aprilie 1883, Cistei, comuna Mihalț, jud. Alba

d. 30 iulie 1921,Târgu Lăpuș, jud. Maramureș

A fost fiul cel mai mare al familiei Ciortea, pe tatăl său chemându-l Dumitru Ciortea. Clasele primare le urmează în satul natal, după care a fost înscris la Liceul din Blaj, ale cărui studii le finalizează.

Din cauza posibilităților limitate ale familiei nu își continuă studiile universitare, fiind angajat ca secretar la un cabinet de avocatură din Alba Iulia. Cu sprijinul avocatului la care era angajat, care a intervenit pe lângă Tabla Regească din Târgu Mureș, Titus Ciortea a fost înscris la Facultatea de Drept din localitate. La finalizarea studiilor, a dobândit gradul militar de sublocotenent rezervist în armata austro-ungară.

Din punctul de vedere al carierei politice, se va înscrie în Partidul Național Român. În anul 1911 renunță la a practica avocatura în Alba Iulia și se reîntoarce la Târgu Lăpuș unde s-a

implicat în ridicarea conştiinţei naţionale româneşti în satele maramureşene.

După izbucnirea Primului Război Mondial este înregimentat şi trimis pe front, unde cade prizonier la ruşi. S-a întors la Târgu Lăpuş abia în octombrie 1918, reluându-şi activitatea politică. Având în vedere evenimentele din toamna anului 1918 premergătoare Marii Adunări de la Alba Iulia a fost ales membru în Consiliul Naţional Român din cercul electoral Lăpuş. Din această calitate participă activ la organizarea Consiliilor şi Gărzilor Naţionale. A fost ales delegat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

S-a reîntors de la Alba Iulia şi în 5 decembrie 1918 a fost unul dintre cei numiţi în vederea organizării adunării populare în Lăpuş pentru a aduce la cunoştinţa populaţiei locale hotărârile luate la 1 decembrie. În timpul adunării, mulţimea a fost atacată de un detaşament al armatei maghiare, iar Titus Ciortea a fost grav rănit.

Din cauza rănii nevindecate, starea de sănătate i s-a agravat, fapt ce a dus la decesul său.

CIULEI, EMANOIL
n. 1886, Saschiz, jud. Mureş
d. 05 noiembrie 1970, Oraviţa, jud. Caraş-Severin

După terminarea cursurilor primare şi gimnaziale, urmează cursurile la Institutul Teologic din Sibiu, fiind numit preot în localităţile bănăţene Ciuchici şi Iam până al Marea Unire. La Sibiu a studiat şi ştiinţele juridice. Încă din tinereţe s-a încadrat în rândurile mişcării naţionale româneşti din Banat. În calitate de membru marcant al Partidului Naţional Român s-a implicat în lupta pentru apărarea drepturilor românilor bănăţeni. A avut o activitate meritorie în cadrul despărţământului Oraviţa al Asociaţiei Astra fiind şi vicepreşedinte al Casinei române din localitate.

Datorită acestei activităţi pe tărâm naţional a fost condamnat şi întemniţat la finele anului 1916, timp de 4 luni, în închisoarea din Szeged.

În toamna anului 1918, a avut un rol important în organizarea consiliilor şi gărzilor naţionale româneşti din împrejurimile Oraviţei. Pentru a-şi exprima dorinţa de unitate naţională a fost numit ca delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia (împreună cu alţi doi locuitori - Nicolae Ghilezan şi George Balotă). Nu a participat în 1 decembrie 1918, deoarece autorităţile militare sârbe i-au refuzat eliberarea permisul de călătorie pe calea ferată. A sprijinit instaurarea autorităţilor şi administraţiei româneşti în localitate în anul 1919. În perioada interbelică a fost numit prim-pretor la Sasca. În anul 1927 a fost înscris pe tabloul avocaţilor definitivi în Baroul Caraş, iar la 26 septembrie 1939 va ocupa demnitatea de Decan al acestui barou.

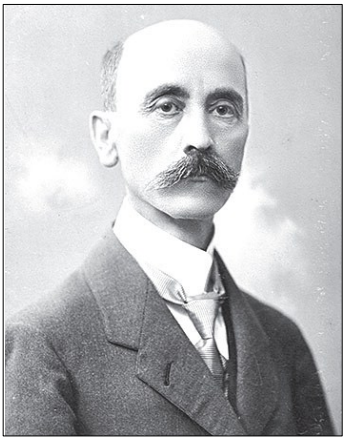

COCA, ALEXANDRU
n. 01 noiembrie 1860, Sasca Montană, jud. Caraş-Severin
d. 30 septembrie 1942

A urmat cursurile liceale la Oraviţa şi Lugoj. După promovarea examenului de bacalaureat în anul 1881 s-a înscris la Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta. După obţinerea diplomei a continuat studiul ştiinţelor juridice, specializându-se la doctorat între anii 1885-1888, iar la 5 mai 1888 a primit diploma de doctor în drept. În urma susţinerii examenului de *censura* a fost înscris pe tabloul avocaţilor definitivi ai Baroului Timiş, profesând la Sasca şi Timişoara.

A fost unul din membrii fondatori ai despărţământului local al Asociaţiei Astra, s-a implicat şi a participat la toate manifestările acesteia.

În toamna anului 1918 a participat activ la constituirea Consiliului Naţional Român şi a Gărzii Naţionale româneşti la Sasca. A fost delegat de către comunitatea locală din Sasca Montană la Alba Iulia. Nu a fost prezent la Adunarea de la Alba Iulia, deoarece nu a obţinut biletul de călătorie. A participat activ la preluarea „imperiului" din judeţul Caraş-Severin. A fost numit judecător şef la judecătoria de ocol Sasca Montană, apoi va fi promovat consilier Curte de Apel la Timişoara. Pentru meritele avute şi pentru întreaga activitate desfăşurată a fost decorat cu *Medalia Coroana României* în grad de Comandor.

După Unire, în anul 1919, Consiliul Dirigent l-a numit judecător la Curtea de Apel Timişoara. S-a pensionat în anul 1925, dar îşi va continua activitatea profesională ca notar şi mai apoi ca avocat până în anul 1942.

CORNEAN, PETRU
n. 21 noiembrie 1864, Apadia, Caraş-Severin
d.

Cursurile liceale le-a a urmat la Caransebş, Kekskemet şi Braşov. Studiile universitare le-a făcut la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta între anii 1883-1888. În timpul anilor de studenţie a beneficiat de o bursă de studiu din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu". Între anii 1888-1890 a fost înscris la doctorat la aceeaşi facultate din Budapesta pe care a reuşit să-l susţină în 18 aprilie 1891.

Petru Cornean a fost implicat la finele anului 1918 în acţiunile care au precedat Adunarea de la Alba Iulia, astfel că în 7 noiembrie a fost membru în comitetul naţional al adunării care a avut loc în Caransebeş. La adunare au participat aproximativ 700-800 de persoane, tot atunci s-a luat decizia constituirii Sfatului Naţional din

Caransebeş ca organ al românilor. În 9 noiembrie s-a deplasat la Oraviţa Montană pentru a contribui la înfiinţarea Consiliului Naţional din localitate, al cărui preşedinte a devenit. Din această postură a semnat manifestul adresat ofiţerul şi soldaţilor români din Banatul Sudic. La 25 noiembrie a prezidat şedinţa care a votat delegaţii Gărzii Naţionale din Oraviţa la Alba Iulia pentru 1 decembrie 1918. Deşi nu a participat la Alba Iulia pentru implicarea de care a dat dovadă în toamna anului 1918 a fost ales în Marele Sfat Naţional.

A colaborat cu gazetele româneşti *Dreptatea*, *Luminătorul*, *Foaia Orăviţii*. A fost directorul Băncii Orăviceana militând pentru înfiinţarea judeţului Caraş, în anul 1926 fiind numit primul prefect. A fost senator de Caraş. S-a retras din avocatură în anul 1937.

COSMA, GAVRIL
n. 1866, Beiuş, jud. Bihor
d. 9 martie 1943, Beiuş, jud. Bihor

Şcoala elementară a absolvit-o în Beiuş, studii gimnaziale la Gimnaziul superior romano-catolic din Oradea, iar bacalureatul l-a promovat la Nyiregyháza. Urmează studii superioare la Universitatea Agricolă din Klosterneuburg (în Austria), unde obţine diploma de licenţă. Decide, însă, ca e mai potrivit pentru cariera de avocat şi se înscrie la Academia de Drept din Oradea, dar în perioada 1887-1889 este student la Universitatea din Cluj. Doctoratul în ştiinţe juridice îl obţine la Universitatea din Cluj (10 decembrie 1892).

După parcurgerea paşilor necesari pentru dreptul de liberă practică, şi-a deschis birou de avocat în Beiuş (1894), unde s-a remarcat printr-o intensă activitate în plan naţional.

A fost unul dintre fondatorii Şcolii elementare din Beiuş şi a susţinut material Internatul ortodox din localitate. A militat foarte mult pentru înfiinţarea Şcolii pedagogice româneşti de aici.

S-a implicat în activitatea politică încă din anii în care era doar avocat stagiar în Beiuş. Astfel, în 1892 este ales în conducerea comitetului electoral al Partidului Naţional din cercul Beiuş. Alături de alţi tineri, se situează pe poziţiile activismului politic.

Beiuşul devenise un centru foarte puternic şi activ al mişcării naţionale româneşti, aici activând alături de Gavril Cosma, avocaţii Ioan Ciordaş şi Nicolae Bolcaş, medicul Cornel Nyes (Neş), profesorii dr. Constantin Pavel şi Moise Popovici ş.a.

În 3 noiembrie 1918 a fost convocată adunarea de constituire a Consiliului Naţional Român din Beiuş. Iniţiativa a aparţinut avocaţilor Ioan Ciordaş, Gavril Cosma şi Constantin Popovici. Aceştia vor fi aleşi şi membrii comitetului de conducere. Gavril Cosma va face parte şi din Consiliul Naţional comitatens, constituit în urma unei adunări a fruntaşilor din Bihor, care s-au întrunit la locuinţa dr. Aurel Lazăr.

În adunarea membrilor *casinei române* din Beiuş, ce a avut loc în 25 noiembrie, a fost ales, alături de Roman Cristian, delegat la Marea Adunare Naţională.

Cu ocazia alegerilor pentru primul Parlament al României Mari obţine unul dintre cele opt mandate de senator din fostul comitat al Bihorului. În calitate de senator în circumscripţia Ceica îşi continuă efortul pe tărâm social şi şcolar.

După Unire s-a încadrat politic în Partidul Poporului, fiind ales senator de Beiuş (1920-1922). În toamna anului 1921 a trecut însă la Partidul Naţional Liberal. La alegerile din martie 1922 obţine un nou mandat de senator pentru circumscripţia Beiuş-Vaşcău.

Îşi continuă activitatea de avocat şi după Unire.

În noiembrie 1922 a fost decorat cu *Steaua României* în grad de mare ofiţer şi *Ordinul Răsplata Muncii.*

Fiul său, Gavril, medicinist la vremea războiului, a fost remarcat pentru fapte de vitejie pe front. Rănit în mai multe rânduri a fost decorat cu medalia *Signum laudis*, cu *Medalia de argint*, primind şi *Crucea Carol*, obţinând urcarea în gradul de sublocotenent.

CORNEA, TOMA
n. 07 iulie 1874, Ileni, cot. Făgăraş (azi jud. Braşov)
d. 04 aprilie 1944, Bucureşti

Toma Cornea, la fel ca şi fratele său, dr. Simion Cornea (avocat, apoi notar public în Mediaş), a îmbrăţişat o carieră juridică.

După ce a terminat şcoala primară din Făgăraş, a urmat gimnaziul la Braşov, apoi s-a înscris la Facultatea de Drept şi Ştiinţe politice a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta (1894-1899). În anii studenţiei a beneficiat de bursă din partea Societăţii „Transilvania". Va susţine doctoratul la Universitatea „Ferencz Jozsef" din Cluj.

În anul 1903 îşi deschide birou avocaţial în Sighişoara, devenind un activ militant pentru drepturile românilor din această zonă. Astfel, este unul dintre cei mai importanţi promotori ai asociaţionismului economic sau cultural. Contribuie la fondarea Institutului de credit şi economii „Târnăveana" din localitate, al cărei director executive este ales de către acţionari (funcţie deţinută şi în anii interbelici). Cu siguranţă implicarea sa în activităţile organizatorice cultural îi aduc alegerea sa în funcţia de director al Despărţământului Sighişoara a Astrei (1911-1925). În această calitate va dezvolta foarte mult reţeaua de biblioteci în mediul rural (aproape 40 de biblioteci).

Greco-catolic fervent, contribuie la Fondul cultural al Mitropoliei de Alba Iulia şi Făgăraş cu suma de 1.000 coroane (mare pentru acea vreme), dar se implică şi în demersurile de obstrucţionare a politicii autorităţilor de înfiinţare a unei biserici greco-catolice maghiare (1912).

Toma Cornea va fi înrolat în armata austro-ungară la izbucnirea Primului Război Mondial încă din primele zile. După ce face întreaga campanie, evenimentele din toamna anului 1918 îi permit să revină acasă şi să se implice în organizarea Consiliului Naţional Român din comitatul Târnava Mare. Va fi ales

preşedintele acestui organism, având printre principalii colaboratori pe avocaţii dr. Ioan Ioanoviciu şi dr. Simion Cornea, preoţii Ioan Muntean, Dimitrie Moldovan şi Onoriu Sasu.

În data de 25 noiembrie 1918, în adunarea electorală din circumscripţia Sighişoara (comitatul Târnava Mare), dr. Toma Cornea este ales pentru a participa cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Credenţionalul său poartă semnătura protopopului Dimitrie Moldovan, în calitate de preşedinte al adunării, precum şi de alţi 21 de bărbaţi de încredere. Ca reprezentant al românilor din comitatul Târnava Mare, va participa la şedinţa din 30 noiembrie, organizată în Alba Iulia, în care s-a discutat proiectul de hotărâre ce urma să fie supus aprobării Marii Adunări Naţionale. În cadrul acesteia se va pronunţa pentru unirea Transilvaniei cu România fără condiţii. După proclamarea Unirii, va fi ales în Marele Sfat Naţional Român.

În perioada interbelică va continua să profeseze avocatura, dar se implică şi în viaţa socială a urbei sale, Sighişoara. Îndeplineşte până în anul 1925 funcţia de director executiv la Banca „Târnăveana”, va face parte din consiliul de administraţie al Casei de păstrare S.A. Odorhei.

Dacă înainte de 1918 a activat în mişcarea naţională, fiind activist al Partidului Naţional, după Unire evită să se implice politic. Totuşi, în virtutea unei prietenii cu generalul Al. Averescu, acceptă funcţia de prefect al judeţului Odorhei pentru perioada aprilie 1920-29 decembrie 1921, când formaţiunea condusă de acesta se afla la guvernare.

În anul 1930 se mută în Sibiu, unde îşi continuă activitatea de avocat.

A fost căsătorit cu Letiţia (n. Cornea) şi împreună au avut 6 copii.

A decedat la Bucureşti în aprilie 1944, în timpul bombardamentului american al Gării de Nord, chiar în momentul în care a sosit cu trenul de la Sibiu. Nu i s-a găsit corpul şi nu are mormânt.

COROIANU, IULIU

n. 14 iunie 1847, Craidorolţ, jud. Satu Mare

d. 29 martie 1927, Cluj-Napoca, jud. Cluj

Provine dintr-o familie de preoţi. A fost fiul lui Demetriu Coroianu şi Iulianei Pop. Tatăl său a fost profesor la Gimnaziul din Blaj, fiind coleg cu Timotei Cipariu, Simion Bărnuţiu şi Ştefan Moldovan. O altă funcţie importantă deţinută a fost cea de Rector al Seminarului Teologic din Gherla (1874). Bunicul său a fost primul teolog român care a studiat la Universitatea din Viena. Chiar dacă făcea parte dintr-o familie cu tradiţie în domeniul teologiei, Iuliu Coroianu se apleacă asupra ştiinţelor juridice. Şcoala primară o finalizează la Şimleu, unde tatăl său fusese numit vicar. Continuă studiile la Liceul piariştilor din Cluj (1859-1867) unde îşi ia şi bacalaureatul alături de alţi intelectuali români din Transilvania: Grigore Silaşi, Aurel Lazăr, Petre Dulfu etc. Studiile universitare le-a absolvit la Academia de Drept din Oradea (1867-1870), iar diploma de avocat a obţinut-o la Universitatea din Budapesta. Cariera profesională o începe ca jurist la Şimleu Silvaniei, iar din anul 1872 a ajuns subprefect în cercul Crasna din acelaşi comitat. Începând cu anul 1874 s-a stabilit la Cluj unde îşi deschide un birou de avocatură.

Împreună cu prima soţie, Doina Raţiu (fiica lui Ioan Raţiu) a fost naşul de botez al lui Iuliu Maniu, fiul surorii sale, Clara Maniu.

Din anul 1881 a făcut parte din comitetul de conducere a Partidului Naţional Român, alături de Vasile Lucaciu, Ioan Slavici, Eugen Brote etc. Dintre cazurile pe care le-a avut din postura de avocat al apărării au fost şi procesele intentate lui Vasile Lucaciu de la Satu Mare, în 1889 şi ianuarie 1893.

S-a implicat nu doar în viaţa politică a Ardealului, ci şi în cea economică. De pildă, a făcut parte din colectivul care a pus bazele instituţiei de credit şi economii *Economul* de la Cluj. În plan politic, a

întocmit încă din 1887 un prim proiect al *Memorandului* românilor ardeleni. Al doilea a fost redactat împreună cu Vasile Lucaciu şi prezentat celei de-a IV-a Conferinţe de la Sibiu a P.N.R. În procesul care a fost intentat la Cluj românilor ardeleni care au redactat actul Memorandului, Iuliu Coroianu a fost condamnat la doi ani şi jumătate de închisoare.

A luat parte la Adunarea de la Alba Iulia ca delegat din partea a două localităţi Şimleul Silvaniei (Sălaj) şi Dumbrăveni – Ibaşfalău (Târnava Mică). Alegerea delegaţilor a avut loc în 24 noiembrie 1918 la hotelul „Elisabeta" din Turda. A fost ales şi membru în Marele Sfat Naţional.

În perioada Marii Uniri, după 1 decembrie 1918, a fost numit ministru al Agriculturii în Consiliul Dirigent al Transilvaniei până în anul 1920. A făcut parte şi din Parlamentul României Mari în calitate de senator. A fost activ din punct de vedere politic până aproape de moartea sa. De pildă, în anul 1926 alături de Emil Haţiegan, V. V. Tilea şi alţii au semnat apelul numit *Chemare către tinerimea română* prin care cereau reformarea morală şi politică a ţării.

A fost înmormântat la Cluj, în cimitirul Central al oraşului la funeralii luând cuvântul Ioan Suciu, prefectul Marţian Căluţiu, Gavril Tripon şi mulţi alţii.

COSMA, AUREL
n. 26 septembrie 1867, Beregsăul Mare, jud. Timiş
d. 31 iulie 1931, Timişoara, jud. Timiş

A provenit dintr-o familie de intelectuali români, fiind fiul învăţătorului Damaschin Cosma şi al Mariei Panaiot. A urmat şcoala primară în Topolovăţul Mare, unde tatăl fusese transferat. Studiile liceale le-a finalizat la Liceul Piarist din Timişoara, unde a susţinut bacalaureatul în anul 1888.

Beneficiind de o bursă a Fundației „Emanoil Gojdu", reușește să urmeze studiile Facultății de Drept din Debrețin și Budapesta. La Universitatea din Budapesta obține doctoratul în anul 1894 cu teza „Pedeapsa cu moartea", susținând necesitatea înlăturării acestei sancțiuni din legislația penală. Practica a efectuat-o în birourile avocaților timișoreni dr. Pavel Rotariu și dr. Emanoil Ungureanu. În anul 1896 promovează *censura* la Budapesta, fapt ce-i dă dreptul să profeseze independent avocatura, și își deschide cabinet avocațial la Timișoara.

A participat ca membru activ la lucrările Societății Academice „Petru Maior" și se implică în activitatea *ASTREI* și în organizarea despărțămintelor sale în Banat. A fost membru marcant al Partidului Național Român, președinte din anul 1902. A candidat la alegerile dietale din anii 1905 și 1906 în cercurile electorale Ocna Sibiului și Făget. Pe lângă activitatea politică, a desfășurat și o importantă activitate publicistică. De pildă, a publicat mai multe articole în ziarele românești *Dreptatea, Tribuna* etc. În anul 1914 a fost ales în consiliul baroului.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, este mobilizat și repartizat la mai multe unități militare. Toamna anului 1918 îl găsește la Timișoara, unde se implică în evenimentele care se derulau. La 31 octombrie 1918 prezidează adunarea națională a românilor din Timișoara, fiind proclamat președinte al Consiliului Militar Român din Banat. Are un rol deosebit de important în constituirea Consiliilor Naționale și a Gărzilor Naționale Române din Banat, alături de Lucian Georgevici și George Adam. La Adunarea de la Alba Iulia a participat ca delegat al cercului electoral Becicherecul Mic. La sosirea în Alba Iulia, la 30 noiembrie 1918, din inițiativa sa are loc întâlnirea tuturor delegaților bănățeni pentru susținerea Unirii fără condiții a Transilvaniei cu România. A pus în discuție problema românilor din Timoc, solicitând ca și aceștia să fie integrați Banatului. A fost sprijinit în demersul său de către I.D.Suciu, delegatul Partidului Social Democrat, Ioan Mihuțiu nu a fost de acord, mai mult, Iuliu Maniu s-a opus pe considerentul are informații că va fi atribuit României întregul Banat. Mai mult problema acestora se va soluționa separat după trasarea granițelor, existând un acord

internaţional de schimb de populaţii între români şi sârbi. A fost ales membru în Marele Sfat Naţional.

După 1 decembrie 1918, Consiliul Dirigent îl numeşte prefect al judeţului Timiş-Torontal, fiind investit în funcţie ca primul prefect român la 28 iulie 1919. În corelaţie cu funcţia de prefect a fost ales şi Decan al Baroului Timiş. Renunţă la funcţia de prefect în anul 1920 şi organizează filiala din Banat a Partidului Naţional Liberal. Între 1922-1923 a fost ministru al Lucrărilor Publice în guvernul condus de Ion I. C. Brătianu. În anul 1927 este ales deputat din partea judeţului Timiş-Torontal, iar în primăvara anului 1931 este ales senator.

A mai exercitat această ultimă funcţie până în vara aceluiaşi an. A decedat la 31 iulie, fiind înmormântat la 2 august. A fost decorat cu ordine şi medalii, ale statului român dar şi străine, printre care *Regele Ferdinand* în rang de comandor, *Steaua României* în rang de comandor, Coroana României în rang de Mare Cruce, *Ordinul Sf. Sava al Serbiei* în rang de Mare Cruce, *Ordinul Polonia Restituta* în rang de Mare Cruce, *Ordinul Phoenix al Greciei* în rang de Mare Cruce, *Ordinul Sfântului Mormânt*, în rând de Mare Ofiţer.

COSMA, AUREL JR.
n. 25 martie 1901, Timişoara, jud. Timiş
d. 26 februarie 1983, Timişoara, jud. Timiş

A fost fiul lui Meletie şi al Elenei Cosma, tatăl său fiind grefier la Tribunalul Timişoara. După moartea tatălui său, în anul 1907 a fost luat sub protecţia unchiului său, Aurel Cosma. A urmat cursurile Şcolii Primare Maghiare şi Liceului Piariştilor din oraşul natal, după care s-a înscris la Institutul Teologic Ortodox din Arad.

În toamna anului 1918 era încă elev, iar unchiul său, fiind prins în organizarea evenimentelor care au precedat unirea, s-a

implicat şi el. A fost delegat din partea Gărzilor Naţionale Româneşti din comitatul Timiş. În acest sens participă la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, descriind acea zi astfel: „Sunt momente în viaţa unui om care nu pot fi uitate niciodată, întrucât intensitatea trăirii lor depăşeşte orice potenţial de strălucire şi bucurie. Astfel de clipe, de unică şi profundă emoţie, au fost cele pe care le-am simţit în zilele perioadei de pregătire şi înfăptuire a unirii de la Alba Iulia, la care am luat parte cu tot elanul tinereţii mele de atunci".

Studiile universitare le urmează tot în specializarea unchiului său, ştiinţe juridice, la Universitatea din Bucureşti obţinând, în anul 1922 diploma de licenţă. În perioada 1923-1926, urmează studii doctorale la Paris. În iunie 1926 susţine examenul de doctorat cu teza *La Petite Entente*. Paralel cu studiile juridice a frecventat şi cursuri de jurnalistică. Publică în mai multe gazete ale vremii foiletoane, evocări istorice şi critici literare. În anul 1923 devine director al gazetei *Nădejdea,* care apărea sub egida organizaţiei timişorene a Partidului Naţional Liberal. În anul 1935 fondează revista literară *Luceafărul,* care va apărea la Timişoara până în anul 1940. A fost un om de cultură, participând la congrese şi conferinţe naţionale şi internaţionale. A scris numeroase articole: Noi principii de drept internaţional, Noi principii de drept public, Politica spaţiului de soartă comună, Grupurile Etnice, Concepţia unităţii etnice. A publicat lucrarea *Noua ordine europeană*.

Devenit membru marcat al Partidului Naţional Liberal, participă activ la viaţa politică, fiind ales deputat în trei legislaturi. În anul 1943 acceptă numirea în funcţia de consilier ministerial în Ministerul Propagandei, cu sarcina de a coordona activitatea presei străine. După înlăturarea generalului Ion Antonescu de la cârma statului a fost exclus din Barou şi i s-a intentat un proces care s-a finalizat în anul 1945, cu condamnarea în lipsă la închisoare pe viaţă, pentru colaborarea cu regimul antonescian. Reuşeşte să părăsească Timişoara şi să-şi procure documente pentru o nouă identitate. A fost reţinut şi încarcerat abia în anul 1960, iar în anul 1964 beneficiază de decretul de amnistie al deţinuţilor politici.

După eliberarea din închisoare a fost marginalizat. A participat la Timişoara la manifestările organizate cu ocazia semicentenarului Marii Uniri (1968).

COSMA, NERVA TRAIAN
n. 1897, Beiuş, jud. Bihor
d. 17 septembrie 1939

S-a născut în familia avocatului dr. Gavril Cosma din Beiuş, un lider şi un binefăcător al românilor de aici.

Este absolvent al Seminarului teologic din Arad, dar decide să îmbrăţişeze cariera de avocat, asemeni tatălui său. Prin urmare, se înscrie la Academia de Drept din Oradea (1914-1919) şi apoi la Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti.

Tânărul Nerva Cosma a contribuit, alături de tatăl său şi ceilalţi fruntaşi, la organizarea Consiliului Naţional Român din circumscripţia Beiuş.

La Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia a fost delegat al Tinerimii universitare de la Academia de Drept din Oradea.

După 1918 a fost numit secretar al Prefecturii Bihor, până în anul 1921, când revine la Beiuş şi activează ca avocat. Se implică în activităţile sociale şi culturale ale urbei natale.

A fost primar al oraşului Beiuş în 1923-1924 şi 1935-1937.

Din punct de vedere politic, Nerva Traian Cosma s-a încadrat în mişcarea liberală, devenind unul dintre liderii Partidului Naţional Liberal din judeţul Bihor. Îl va convinge şi pe tatăl său să treacă de la Partidul Poporului la partidul condus de I.I.C. Brătianu.

A fost şeful de cabinet al lui Nicolae Zigre pentru perioada în care acesta a făcut parte din guvernul prezidat de I.I.C. Brătianu (ianuarie - iunie 1922), ca secretar de stat cu problemele minorităţilor în Ministerul de Interne.

Cu ocazia alegerilor din 1926 obţine un mandat de deputat în Parlamentul României.

A fondat, finanţat şi condus în calitate de director ziarul *Beiuşul* între anii 1921-1930. Ziarul apare în seria a II-a în perioada 1942-1945. Perioada de vârf a ziarului au constituit-o anii 1921-1925, când a apărut regulat, ca săptămânal.

Nerva Traian Cosma a fost, după Unire, acţionar şi membru în conducerea Băncii *Drăganul*, fondată în 1908.

S-a numărat printre fondatorii Oficiului local de turism (iulie 1935), fiind ales cel dintâi preşedinte.

În timpul mandatului său de primar al Beiuşului, s-a ridicat monumentul dedicat celor doi eroi uciși de bolşevicii maghiari în aprilie 1919 - dr. Ioan Ciordaş şi dr. Nicolae Bolcaş, dezvelit în mai 1935.

COSTE, IULIU
n. 26 aprilie 1876, Nădlac, jud. Arad
d. 8 decembrie 1967

A urmat cursurile şcolii primare în localitatea natală, cele liceale la Makó şi Chişineu-Criş iar cele universitare la Oradea şi Budapesta. În anul 1899 a promovat examenul de doctorat la Budapesta, pentru ca în anul 1903, după promovarea *censurii*, să-şi deschidă birou avocaţial propriu. Iniţial s-a înscris în Baroul Arad în anul 1903, dar în scurt timp s-a transferat în Baroul Timiş, profesând avocatura la Ciacova până în anul 1921 când s-a stabilit în Timişoara.

În anul 1916 a fost încorporat timp de un an în Regimentul 61 Infanterie Timişoara. În toamna anului 1918 a fost delegat al cercului electoral Ciacova din comitatul Timiş la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Nu a reuşit să ajungă la Alba Iulia, deoarece delegaţia din care făcea parte a fost reţinută de către autorităţile militare sârbe în gara Timişoara, delegaţii fiind eliberaţi în ziua de 2 decembrie 1918.

După Unire a devenit membru al Partidului Naţional Liberal, iar la 9 iunie 1930 a înfiinţat şi condus organizaţia locală a Partidului Naţional Liberal. A deţinut funcţia de prefect al judeţului Timiş-Torontal în două rânduri, 4 februarie 1922 - 4 iulie 1925 şi 27 iunie

1927-15 noiembrie 1928. După instaurarea dictaturii regale, a devenit deputat şi a fost desemnat preşedinte al organizaţiei judeţene a Frontului Renaşterii Naţionale.

A fost membru în Consiliul Baroului Timiş, a înfiinţat Banca *Ciacovana* şi a fost unul dintre acţionarii principali ai Fabricii *Kandia.* A profesat avocatura până în anul 1947, fiind pensionat pentru limită de vârstă.

Pentru meritele aduse comunităţii a fost decorat cu *Ordinul Coroana României* în grad de Comandor şi *Răsplata muncii.*

În anul 1952 a fost arestat, apoi deportat şi eliberat după 9 luni de detenţie. Ultimii ani de viaţă au fost dificili, deoarece pensia i-a fost sistată şi a rămas fără venit.

CRĂCIUNESCU, CORNEL
n., Timişoara, Timiş
d.

A fost fiu de preot ortodox, tatăl său numindu-se Alexandru Crăciunescu. Într-o primă variantă se înscrie la Facultatea de Medicină din Viena, însă în anul următor se răzgândeşte şi se îndreaptă către ştiinţele juridice. Astfel că între anii 1899-1901 apare ca student la Academia Regală de drept din Bratislava. Începând cu anul 1901 s-a transferat la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj. Şi-a susţinut doctoratul în ştiinţe juridice la 31 octombrie 1903.

După promovarea examenului de avocat s-a înscris în Baroul Timiş, începând cu 23 ianuarie 1907. A desfăşurat o activitate intensă în cadrul mişcării naţionale româneşti din Banat. Alături de dr. Pompiliu Ciobanu, dr. Aurel Cosma şi dr. Lucian Georgevici a devenit unul din cei mai importanţi lideri ai organizaţiei comitatense a Partidului Naţional Român. A participat activ la activităţile desfăşurate de către despărţământul timişorean al Asociaţiei Astra.

A fost iniţiatorul înfiinţării Institutului de credit Timişana, ocupând funcţii de conducere în cadrul acestuia. S-a implicat în

întemeierea gazetei Dreptatea din Timişoara. A fost unul dintre cei care au participat la viaţa politică bănăţeană, implicându-se activ în campaniile electorale din anii 1905-1910.

În toamna anului 1918 s-a implicat activ în alegerea membrilor delegaţi la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie. A fost ales în şedinţa care a avut loc în 24 noiembrie, la ora 11 dimineaţa, în Timişoara, ca membru delegat din partea cercului electoral Timişoara.

În şedinţa din 5 februarie 1919 a fost numit de către Consiliul Dirigent la direcţia juridică civilă. La 21 septembrie 1919, în calitate de consilier ministerial, participă la „preluarea imperiului" la instanţele din Timişoara alături de Alexandru Marta. A fost promovat în luna aprilie 1920 consilier la Curtea de Apel Cluj, apoi transferat în cadrul Curţii de Casaţie având o carieră remarcabilă ca magistrat.

CRIŞAN, AUREL
n. 16 martie 1875, Sintea Mică, jud. Arad
d.

S-a născut în familia notarului Teodor Crişan, căsătorit cu Maria (n. Ghergar). Studiile medii le face la Gimnaziul superior romano-catolic din Arad şi la Gimnaziul inferior comunal din Salonta Mare. Examenul de maturitate îl susţine la Gimnaziul superior din Sibiu, la 13 iunie 1894. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj, beneficiind de o bursă din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu". Tot aici îşi obţine şi diploma de doctor în ştiinţe juridice (27 aprilie 1901). Examenul pentru diploma de avocat îl susţine la Budapesta, la 16 decembrie 1902. Până la această dată îşi efectuează şi stagiatura în cancelariile avocaţilor Ioan Nemet şi Nagy Sandor, fiind înscris ca atare în Baroul Arad (1 mai 1899 - 1 iulie 1902), iar pentru o scurtă perioadă se transferă în Baroul Timiş. Aici se înscrie şi ca avocat definitiv, deschizându-şi birou propriu în Aradul Nou (cercul făcea

parte din comitatul Timiș), la 17 ianuarie 1903, unde a activat ca avocat înainte și după Unire.

Toamna anului 1918 îl găsește implicat în activitățile reprezentanților românilor din zona Banatului și Crișanei, aflată într-o situație incertă, datorită disputelor dintre români, sârbi și maghiari de a-și impune autoritatea.

În 26 noiembrie, în adunarea electorală a cercului Aradul Nou, este ales delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, alături de preoții Sava Seculin și Aurel Sebeșan, țăranul Nicolae Radu și învățătorul Damian Sebeșan.

În urma Adunării este ales Marele Sfat Național al Transilvaniei, printre ai cărui membri s-a numărat și dr. Aurel Crișan.

După Unire este numit prin Decret Regal, avocat al statului, pentru Arad, alături de dr. Vasile Avramescu. A mai fost numit primul român procuror general român al Parchetului Arad.

Activează în Baroul avocaților din Arad din perioada 10 martie 1926 - 31 martie 1948 (prin rearondarea teritorială a plasei Aradul Nou care trece în județul Arad). După anul 1940 a fost ales și în consiliul de conducere al acestuia.

Din punctul de vedere al politicii, Aurel Crișan părăsește Partidul Național Român și trece la Partidul Poporului condus de Al. Averescu. Din această postură va fi numit prefect al județului în timpul guvernării averescane (15 iulie-17 octombrie 1920), mandat împărțit cu colegii săi Vasile Avramescu (1 mai-15 iulie 1920) și Silviu Moldovan (17 octombrie 1920-4 mai 1921).

După instaurarea regimului comunist este acuzat de politică vaidistă, de dreapta, fiind candidat al Frontului Românesc la alegerile comunale. În baza acestei acuzații este exclus (epurat).

CRIŞAN, GEORGE
n. 7 noiembrie 1887, Beiuş, jud. Bihor
d. 23 iunie 1935, Bucureşti

S-a născut în familia meşterului tăbăcar Ilarie Crişan, fiind unul dintre cei cinci copii ai acestuia. A rămas la o vârstă fragedă orfan de mamă.

Studiile superioare le-a făcut la Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta, unde obţine atât licenţa, cât şi titlul de doctor în ştiinţe juridice.

Tânărul aspirant s-a înscris în Baroul Arad pentru stagiatură în perioada 5 februarie 1909-1 septembrie 1912, iar începând cu data de 12 noiembrie 1912 se înscrie ca avocat definitiv în baroul arădean şi îşi deschide propriul birou.

În scurta perioadă până la izbucnirea războiului, tânărul avocat se implică în acţiunile menite să menţină trează conştiinţa de neam a românilor din comitatul Aradului. El a devenit un apropiat al liderilor importanţi ai mişcării naţionale. A ajuns să facă parte din conducerea Partidului Naţional Român.

Evenimentele din toamna anului 1918 îl găsesc foarte implicat. Fiind un colaborator al lui Ştefan Cicio Pop, odată cu înfiinţarea Consiliului Naţional Român Central, a fost mereu la dispoziţia acestui for. Astfel, în timpul tratativelor româno-maghiare de la Arad, G. Crişan a fost desemnat secretarul părţii române.

Organizându-şi propriul aparat de lucru, Consiliul Naţional Român Central îl avea preşedinte pe Ştefan Cicio Pop, iar secretari pe G. Crişan, Sever Miclea şi Petru Groza. G. Crişan va semna în calitate de secretar, iar Cicio Pop în calitate de preşedinte al Marelui Sfat al Naţiunii Române din Ungaria şi Transilvania, manifestul *Către popoarele lumii* (18 noiembrie 1918). Semnătura celor doi apare şi pe convocatorul Adunării Naţionale (20 noiembrie).

A fost ales în comitetul de conducere al CNR din comitatul Arad, alături de Ştefan Cicio Pop, Vasile Goldiş şi alţi trei reprezentanţi ai PSD.

Bucurându-se de prestigiu în rândul conaționalilor săi, a fost ales delegat la Marea Adunare Națională din partea cercului electoral Aletea-Sântana, cu ocazia adunării ce a avut loc în 26 noiembrie.

Înainte de a lua parte la evenimentele de la Alba Iulia, este trimis de către Consiliul Național Român să participe la Congresul General al Românilor din Bucovina. Aici a vorbit în numele Transilvaniei și Banatului (28 noiembrie).

Dr. George Crișan a fost desemnat unul dintre secretarii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, alături de Silviu Dragomir, Laurențiu Oanea, Ionel Pop, Victor Deleu ș.a. De asemenea, a fost ales în Marele Sfat Național al Transilvaniei.

După Unire a fost desemnat să facă parte din delegația română la Conferința de Pace de la Paris.

În anul 1919 a fost desemnat să facă parte din delegația română de la Conferința Internațională de la Haga.

La alegerile parlamentare din noiembrie 1919 a obținut mandatul de deputat în circumscripția Vașcău.

El a rămas un activist de marcă al PNR și apoi al PNȚ. Astfel, în timpul guvernării PNȚ a fost secretar de stat la Ministerul Lucrărilor Publice și Comunicații (1931-1932). A făcut parte din conducerea organizației Transilvania-Banat a partidului, fiind un colaborator apropiat al liderilor ardeleni, Iuliu Maniu și Al. Vaida Voevod. A îndeplinit chiar și funcția de secretar al acesteia. Pentru o lungă perioadă de timp a fost și președintele organizației județene Bihor a Partidului Național Țărănesc.

La alegerile din 1931 a obținut un nou mandat de deputat de Bihor, când a fost ales și vicepreședinte al Camerei Deputaților.

A mai fost președintele Casei Naționale de Economii și Cecuri Poștale.

Conform registrului avocaților definitivi din Baroul Arad a fost avocat practicant până în 30 decembrie 1920, apoi după o pauză din 5 august 1926 până în 18 ianuarie 1927.

A publicat în presa românească articole politice, dar și studii de specialitatea drept internațional sau de analiză politică. În anul 1929 a editat volumul *Două politici*, iar în 1930 *Un nou program de finanță publică*.

CURȚA, ROMULS I.
n. 7 noiembrie 1882, Bunești (Bunedorf, fostul județ Târnava Mare), azi jud. Brașov
d.

A fost fiul preotului ortodox Ioan Curta. Studiile le-a făcut la Gimnaziul superior fundațional Năsăud. Studiile superioare le face la Facultatea de Drept și Ştiințe Politice a Universității „Ferencz József" din Cluj (1903-1907). Tot aici și-a susținut examenul de doctorat la 26 iunie 1910. Pe parcursul anilor de studiu a beneficiat de susținerea Fundației „Cologea".

Își deschide birou propriu de avocat în Agnita.

După izbucnirea războiului a fost înrolat și trimis pe front.

În toamna anului 1918 tocmai se întorsese de pe front, având gradul de locotenent în Regimentul 12 Comarom, când au izbucnit evenimentele revoluționare. Aflat în localitatea natală, la domiciliul părinților, a fost solicitat să participe la constituirea Consiliului Național Român din cercul electoral Rupea (Cohalm) din comitatul Târnava Mare. În adunarea alegătorilor din acest cerc, ce a avut loc 26 noiembrie, este ales delegat la Marea Adunare Națională, alături de Ioan Iosif (profesor), George Repede (judecător de tribunal), Ioan Leuca (preot) și Dănilă Sasu (preot).

Revenit de la Alba Iulia, este solicitat (6 decembrie) să preia comanda Gărzii Naționale din plasa Rupea, căci căpitanul Lene fusese împușcat de trupele germane aflate în retragere.

Din luna ianuarie 1919 preia și președinția Consiliului Național Român din plasa Agnita, înlocuindu-l pe dr. Chirion Chețan, avocat în Agnita, care fusese numit în magistratură.

După 1918 a fost avocat în Cohalm și Agnita.

DAN, SEVER
n. 23 februarie 1885, Mociu, jud. Cluj
d.1961

Sever Dan s-a născut în familia medicului Ion Dan din Mociu. Şcoala elementară o face în localitatea natală, după care familia îl trimite pentru 3 ani la Liceul German din Bistriţa, pentru ca după alţi 3 ani petrecuţi la Liceul Piarist din Cluj să ajungă la Liceul românesc greco-catolic din Beiuş, unde îşi încheie studiile (1904).

A urmat studiile juridice la Universitatea din Cluj (1904-1909), obţinând aici şi doctoratul în ştiinţe politice şi juridice. Trecând prin toate etapele specifice pentru obţinerea dreptului de liberă practică, Sever Dan şi-a deschis birou avocaţial.

Încă din anii studenţiei este animat de ideea unităţii culturale şi politice a românilor de pe cele două versante ale Carpaţilor. În anul 1904 participă la serbările de la Putna închinate memoriei lui Ştefan cel Mare. Împreună cu studenţi români din Regat face o excursie amplă prin Transilvania, iar după doi ani, împreună cu alţi colegi ai săi, vor întoarce vizita, ajungând la cursurile lui N. Iorga de la Vălenii de Munte.

Ca student a fost atras şi de presă, colaborând cu articole şi informaţii la ziare româneşti din Transilvania, dar şi la *Neamul românesc* (Bucureşti) şi *Ramuri* (Craiova) din Vechiul Regat. Această experienţă este valorificată şi după absolvire, continuând să scrie la diverse publicaţii, iar în 1910 a ajuns directorul ziarului *Gazeta Transilvaniei*.

Impunându-se prin activitatea sa, a ajuns să fie desemnat secretar al Comitetului executiv al Partidului Naţional Român, fiind însărcinat şi cu conducerea redacţiei ziarului *Românul* din Arad.

Având în vedere prestigiul de care se bucura în rândurile populaţiei româneşti, statutul său de lider politic, autorităţile maghiare îl vor interna în lagărul de la Şopron, după intrarea României în război de partea Antantei (august 1916).

Revenit acasă în toamna anului 1918, se implică în evenimentele ce au dus la preluarea puterii în circumscripţia electorală Cojocna. Românii de aici îl desemnează ca delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia.

După Unire, Consiliul Dirigent îl deleagă ca reprezentant la Ministerul de Finanţe de la Bucureşti. La alegerile din noiembrie 1919 este ales deputat în circumscripţia Mociu, iar în 1920 în circumscripţia Cojocna.

A rămas membru al Partidului Naţional Român, devenit Partidul Naţional Ţărănesc, devenind unul dintre oamenii de bază, fiind ales secretar general. În timpul guvernării naţional-ţărăniste ocupă o serie de funcţii ministeriale: subsecretar la Ministerul de Finanţe (iunie 1927), în guvernul Ştirbey, ministru al Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (noiembrie 1928 - noiembrie 19290. În aprilie 1931 a fost numit membru în Consiliul de administraţie a Casei autonome a construcţiilo*r*; a fost administrator al Băncii Naţionale Române (1932-1934).

În urma conflictului dintre Iuliu Maniu şi Al. Vaida Voevod, cel din urmă îşi fondează un nou partid, *Frontul Românesc* (1935). Sever Dan s-a înscris în noua formaţiune politică. În timpul regimului carlist devine membru al „Frontului Renaşterii Naţionale", ajungând membru în Consiliul superior, fiind numit deputat şi apoi senator în parlamentul României.

În 15 decembrie 1938 semnează, alături de Iuliu Maniu şi alţi 48 de fruntaşi ai PNŢ, *Memorandumul românilor din Transilvania*, prin care se cerea o schimbare radicală de regim şi respectarea principiilor democratice conform hotărârilor de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Instaurarea regimului comunist a însemnat pentru Sever Dan arestarea şi întemniţarea sa la Sighet, de unde este eliberat în iunie 1955, grav bolnav. Constantin C. Giurescu povesteşte în memoriile sale că Sever Dan a fost bătut de directorul închisorii pentru că a găsit asupra lui o cruce de lemn pe care şi-o confecţionase singur.

DANDEA, EMIL
n. 23 februarie 1893, Bucium, cot. Alba de Jos, azi jud. Alba
d. 18 august 1969, Bucureşti

S-a născut într-o familie de proprietar de mină. Rămas orfan de foarte mic, este crescut doar de mama sa, Agaftia.

Studiile le-a început la şcoala maghiară din Alba Iulia, după care îşi continuă studiile la Gimnaziul superior de stat din Sibiu. A urmat studii juridice la Universitatea din Cluj (1911-1914). Îşi susţine doctoratul la Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj (8 aprilie 1916). S-a mai înscris în anul 1918 la Facultatea de Medicină a aceleiaşi universităţi clujene, absolvind doar primul semestru; în al doilea semestru s-a înscris la Facultatea de Filosofie, Limbi şi Istorie. De-a lungul anilor de studiu a beneficiat de susţinerea Fundaţiei „Emanoil Gojdu". În unele surse biografice se vorbeşte despre faptul că ar fi absolvit Academia Comercială din Viena. Conform cercetărilor, corelate cu vârsta şi traiectoria şcolară şi apoi cu cariera considerăm acest aspect neclar.

În anul 1915, când se afla la studii, este înrolat şi trimis pe front cu gradul de sublocotenent. Ajunge în prima linie, la început în Italia, apoi în Galiţia. A fost rănit la mână şi trimis în refacere. Este declarat invalid. Acest fapt îi permite să-şi reia studiile.

A fost implicat în evenimentele din toamna anului 1918 încă de la început. În calitatea sa de lider al studenţilor români, a fost ales în comitetul Senatului Naţional Român din Ardeal, ca reprezentant al tinerimii universitare. A fost omul de legătură al Senatului cu consiliile formate în localităţile din Munţii Apuseni ce aparţineau de comitatul Turda-Arieş.

Participă la Marea Adunare Naţională ca reprezentant a tinerimii universitare, alături de Virgil Marian.

În 25 februarie 1919 este numit secretar al Consiliului Primăriei Cluj. Mânat de entuziasmul acelor momente se înrolează voluntar pentru campania din Ungaria (1919). A fost decorat cu *Ordinul Coroana României* în grad de cavaler.

După Unire se stabileşte în Tg. Mureş, unde practică avocatura şi jurnalismul. În anul 1922 este numit primar al oraşului. A avut două mandate de primar, primul în 1922-1926 şi al doilea în 1934-1937.

Candidează la alegerile parlamentare din 1927, când este ales senator, fiind chiar secretarul acestei camere.

În primul mandat a ridicat o statuie lui Avram Iancu, plasată în centrul oraşului (1925), monumentul Eroului necunoscut, precum şi o statuie a Lupoaicei cu Remus şi Romulus.

Tot lui i se datorează ridicarea Palatului administrativ, un spital, căminul pentru ucenici, trei şcoli şi edificiile catedralelor ortodoxă şi greco-catolică.

A donat comunei natale suma de 72.000 lei pentru edificarea unei case culturale.

A fost dedicat ideii de modernizare a administraţiei publice. A înscris oraşe din România în *Uniunea oraşelor de pe glob* şi a organizat *Uniunea oraşelor româneşti* (1923), al cărui secretar a fost până în anul 1926. A editat ziarele *Administraţia* (Cluj,1921), *Oraşul* (Tg. Mureş, 1923), *Glasul Mureşului* (Tg. Mureş, 1934).

A colaborat la ziare ca: *Noi*, *Patria*, *Înfrăţirea*, *Viitorul Mureşului*, *Monitorul oraşelor române.*

După instaurarea comunismului a fost supus unei adevărate prigoane. Se mută la Bucureşti pentru o perioadă (1947-1950), după care se stabileşte la Baia Mare (lucrează ca jurist consult la Combinatul„Phoenix"), însă în 1952 este arestat şi închis în colonia de muncă de la Poarta Albă. A fost eliberat în 1953 şi i s-a stabilit domiciliul obligatoriu la Tazlău, trăind izolat de familie şi lucrând ca muncitor necalificat.

A scris o serie de lucrări cu tematică juridică sau administrativă: *Studii asupra rezolvării crizei de locuinţe* (Tg. Mureş, 1928), *Nemulţumirile Ardealului şi chestia românească* (Bucureşti, 1928), *Chestiunea moţilor* (Cluj, 1926), *Noua lege a conversiunii* (Tg. Mureş, 1934). A făcut parte din comisia pentru reformă administrativă (1934).

În anul 1996 i s-a ridicat un bust în municipiul Tg. Mureş.

DEAC, AUGUSTIN
n. 12 noiembrie 1879, Vădurele, jud. Sălaj
d. 1960, Orăştie, jud. Hunedoara

S-a născut în Vădurele (azi jud. Sălaj), în familia notarului comunal Elek Deacu.

Este absolvent al Gimnaziului superior greco-catolic din Beiuş şi al Facultăţii de Drept a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1897-1901).

După obţinerea doctoratului şi a diplomei de avocat se stabileşte în Orăştie (1903) unde îşi deschide propriul birou. Activează în această calitate între anii 1905-1919, cu o perioadă de întrerupere cât este mobilizat, în anii războiului.

A fost implicat în toate activităţile organizate de Despărţământul Orăştie al Astrei, de *casina română*, de Reuniunea economică etc. A investit în băncile din ţinut, fiind membru în conducerea acestora. A devenit membru în conducerea Bancii „Ardeleana", a treia bancă românească din Ardeal, ajungând până în anul 1940 unul dintre principalii acţionari, alături de Aurel Vlad.

Face, aşadar, frontul, ca ofiţer de rezervă, participând la luptele din Italia. Demobilizat, revine acasă (la jumătatea lunii noiembrie) şi se implică în evenimentele din toamna anului 1918.

Contribuie la preluarea autorităţii în Orăştie şi în comunele din jur, organizând consiliile naţionale la nivelul tuturor localităţilor.

Este ales în conducerea Consiliului Naţional Român din Orăştie şi, totodată, delegat al circumscripţiei electorale Orăştie (oraş) pentru Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, alături de Constantin Sotir, Ioan Rob (ţăran), George Silian (ţăran).

După Unire este numit cel dintâi român în funcţia de judecător şef la Ilia (jud. Hunedoara). După o perioadă revine la Orăştie în aceeaşi funcţie de magistrat. Se pensionează cu grad de Consilier de Curte de Apel.

În noiembrie 1938, în timpul regimului carlist, este instalat primar al Orăştiei.

DELEU, VICTOR
n. 25 mai 1876, Pericei, jud. Sălaj
d. 31 decembrie 1939, Cluj-Napoca, jud. Cluj

S-a născut într-o familie cu vechi tradiţii de luptători pentru drepturile românilor din Ungaria. Străbunicul său, Andrei Deleu, a fost preot, bunicul său Iacob (n. 1804) a îmbrăţişat aceeaşi carieră de preot, dar împrejurările l-au îndrumat spre o scurtă carieră militară în vâltoarea luptelor revoluţionare din anii 1848-1849, iar după pacificarea Ardealului devine un dascăl respectat în zonă. Tatăl lui Victor Deleu, Daniel (n. 1844), urmează studiile juridice la Universitatea din Pesta, după care îmbrăţişează cariera de notar în localitatea natală.

Victor Deleu parcurge într-un mod firesc traseul educaţional, după anii petrecuţi în :coala confesională greco-catolică din Pericei, este înscris în anul 1887 la Gimnaziul Minorit din Şimleu Silvaniei, iar în 1888 la Liceul Reformat din Zalău. Datorită atitudinilor avute în anul 1892, prilejuite de acţiunea memorandistă, la începutul anului şcolar 1893, atât Victor, cât şi fratele său, sunt nevoiţi să părăsească instituţia şi să ia drumul Blajului. Dată fiind rigoarea disciplinei de aici sunt nevoiţi să se înscrie la Liceul Ortodox din Braşov, de unde, după un semestru, se transferă la Liceul românesc greco-catolic din Beiuş. Aici îşi vor susţine examenul de maturitate în anul 1895.

Tânărul Victor Deleu se înscrie la Facultatea de Drept din Budapesta (fratele său merge la Universitatea din Graz). Aici se implică în activităţile organizate de *Societatea de lectură „Petru Maior”*, alături de majoritatea studenţilor români, printre care Iuliu Maniu şi Aurel Vlad. Absolvent al Universităţii din capitala maghiară în 1900, se va înscrie, din motive financiare, la doctorat în cadrul Universităţii de la Cluj. În acelaşi an se înscrie în Baroul Avocaţilor din Oradea ca stagiar al cunoscutului avocat G. Maior.

În toată această perioadă, tânărul sălăjean se apropie de Iuliu Maniu şi de George Pop de Băseşti, implicit şi de grupul tinerilor din mişcarea naţională ce milita pentru intrarea PNR în activitate

parlamentară. La scurtă vreme este nevoit să se mute ca stagiar la Arad în cabinetul avocaţial al lui Ştefan Cicio-Pop, unde va rămâne timp de trei ani. În primăvara anului 1905 va susţine examenul de avocat, care îi permite să profeseze liber. Ca urmare, se decide să-şi deschidă cancelarie avocaţială în Şimleu Silvaniei („în casele domnului dr. Iuliu Maniu").

În contextul schimbării tacticii politice a PNR după Conferinţa Naţională din ianuarie 1910, Victor Deleu se implică tot mai mult în acţiunile din cercul electoral ce îşi avea centrul în Şimleu Silvaniei. Este convins că un important canal de comunicare cu românii din ţinut îl constituie presa; astfel se implică în editarea *Gazetei de Duminecă*, ajungând chiar redactor-responsabil (1905-1910). Mai colaborează şi la *Tribuna* (Arad) sau *Românul* (Arad).Cu ocazia alegerilor parlamentare din 1910 decide să candideze în cercul electoral Şimleu Silvaniei.

La izbucnirea Marelui Război, Victor Deleu este mobilizat şi trimis pe frontul din Galiţia. Trecutul de luptători naţionali ai celor din familia Deleu constituia un trecut compromiţător pentru autorităţi, care au pus în permanenţă presiune prin ameninţări asupra celor rămaşi acasă. Această presiune creşte odată cu intrarea României în război de partea Antantei, dar mai cu seamă după ce se află că Victor Deleu „a trecut cu voluntarii la români". Familia supusă anchetelor şi ameninţărilor era considerată „familie de trădători", iar locotenentul Victor Deleu „dezertor de pe frontul austro-ungar".

După multe şi grele frământări, decide să dezerteze în toamna anului 1914 împreună cu ostaşii români din compania sa, înfruntând moartea, judecata Curţii Marţiale dacă eşua sau incertitudinea prizonieratului.

Prizonier, Victor Deleu nu se mulţumeşte cu acest statut şi relativa siguranţă din spatele frontului, el ia iniţiativa şi contactează autorităţile ruse în vederea organizării unui corp militar de voluntari, care să lupte alături de armatele Antantei. După eforturi susţinute, atât în faţa autorităţilor ruse, cât şi a conaţionalilor săi aflaţi în diverse lagăre de prizonieri, ia fiinţă la Darniţa, lângă Kiev (decembrie 1916), un lagăr în care sunt concentraţi un număr mare de prizonieri români. Cu tact, răbdare şi perseverenţă, locot. Deleule-

a insuflat prizonierilor simţul responsabilităţii odată cu ideea luptei pentru o cauză nobilă.

Corpul de Voluntari se va integra în armata română şi va lua parte la bătălia de la Mărăşeşti.

La Adunarea Naţională de la 1 Decembrie 1918, Corpul Voluntarilor este reprezentat de o delegaţie din care făceau parte: Victor Deleu, V. Osvadă, T. Vasica, R. Boca şi dr. I. Chioran. Cel dintâi va fi ales în biroul Marii Adunări.

Victor Deleu va fi ales în cadrul Marelui Sfat Naţional şi i se va încredinţa secretariatul general la Resortul de Interne. Va face parte, ca deputat ales în circumscripţia Şimleu Silvaniei, din primul parlament al României Mari. De altfel, acesta nu va lipsi din niciun parlament ales în toată perioada interbelică.

Va îndeplini şi funcţia de primar al Clujului în perioada 10 iunie 1932 – 18 noiembrie 1933. Ia iniţiativa înfiinţării Uniunii Foştilor Voluntari Români, va fonda în anul 1924, la Cluj, Banca Voluntarilor. Este iniţiatorul *Federaţiei Voluntarilor Micii Antante* (alături de cehoslovaci şi iugoslavi).

DEMIAN, IOAN

n. 06 ianuarie 1878, Hărţăgani, comuna Băiţa, jud. Hunedoara

d. 30 ianuarie 1952, Hărţăgani, comuna Băiţa, jud. Hunedoara

Urmează şcoala confesională din localitate, apoi cursurile Gimnaziului din Brad şi ale liceului „Andrei Baron de Şaguna” din Braşov. Pregătirea juridică o desăvârşeşte la Budapesta, susţine licenţa în anul 1904 apoi doctoratul în ştiinţe juridice la Cluj în anul 1906. În timpul studiilor liceale la Braşov a fost coleg cu o serie de tineri din Ardeal şi Banat ce vor juca un rol important în realizarea Unirii, printre care Octavian Goga.

Practica avocaţială a desfăşurat-o în birourile avocaţiale ale avocaţilor: dr. Ioan Popp din Brad, Virgil Olariu din Deva şi dr. Iustin

Miron din Cuvin. După susţinerea examenului de avocat în faţa unei comisii de pe lângă Curtea de Apel din Târgu Mureş şi-a stabilit domiciliul la Sânnicolau Mare. Aici îşi va deschide un birou avocaţial în anul 1910 care a funcţionat până în anul 1930. Solicită înscrierea pe tabloul avocaţilor incompatibili, deoarece îşi deschide birou notarial la Periam, judeţul Timiş. În perioada 1930-1934 a locuit la Periam, iar din anul 1934 şi-a stabilit domiciliul în Timişoara.

A avut 3 copii, fiica Ileana s-a căsătorit cu fiul avocatului Pompiliu Ciobanu, Silviu, cel care a fost ucis pe frontul de est în anul 1941.

A participat la manifestările organizate de către PNR în zona Sânnicolau Mare unde se găsea un puternic nucleu de luptători pentru drepturile românilor. Ca tânăr avocat a desfăşurat o activitate intensă pe teren naţional, cultural, economic, a fost membru fondator al Astrei, un colaborator permanent al acestei asociaţii, a deţinut calitatea de preşedinte al despărţământului Astra, preşedinte al Reuniunii de cântări Doina, întemeietor şi conducător al mai multor asociaţii cu caracter social-cultural.

În toamna anului 1918 s-a implicat în organizarea Gărzilor Naţionale Române la Sânnicolau Mare, susţinând ideile de unitate naţională a românilor. A participat la Marea Adunare de la Alba Iulia ca delegat titular al Cercului electoral Sânnicolau Mare. După ani de zile îşi aducea aminte: „am plecat spre Alba Iulia împreună cu preotul ortodox dr. Petru Fleşeriu din localitate mergând spre Timişoara. Aici am evitat cu greu cordonul şi opreliştea pusă de către armatele sârbeşti. Ne-am întors la Periam, am plecat la Aradul Nou, apoi am luat trenul spre Alba Iulia, ajungând în dimineaţa zilei de 1 Decembrie, participând la marea şi înflăcărata adunare naţională". Singura dezamăgire trăită după acest eveniment a fost că prietenul său, Nestor Oprean a fost oprit de cordonul instalat de către armata sârbă şi nu a putut fi prezent. A întâmpinat alături de mii de timişoreni intrarea armatei române în Banat, sprijinind instaurarea administraţiei româneşti.

După Marea Unire a fost ales deputat în Parlamentul României Mari. În anul 1950, odată cu desfiinţarea instituţiei notarului public fost informat de către şeful postului de poliţie Periam că încep deportările în Bărăgan a locuitorilor din Banat, el

aflându-se printre cei vizați. Împreună cu familia se ascunde la surorile sale din Hărţăgani, în localitatea natală, unde a şi decedat.

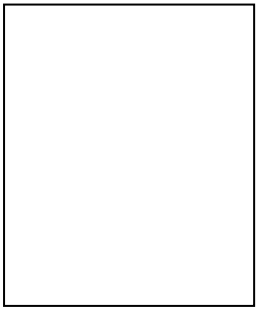

DOBOŞI, ANDREI
n. 14 februarie 1875, Vama, jud. Satu Mare
d. 12 iunie 1955, Cluj, jud. Cluj

A fost fiul lui Petru Doboşi, paroh greco-catolic local, şi al Anei Pop. Provenea dintr-o familie cu tradiţie în profesia de avocat. Acesta a fost şi motivul pentru care se înscrie la Facultatea de Drept la Târgu Mureş unde îşi finalizează studiile la 13 noiembrie 1903.

S-a stabilit la Satu Mare unde a profesat ca avocat. În tot acest timp, până în anul 1918, s-a implicat în viaţa politică, participând la toate acţiunile politice şi culturale româneşti. A fost membru al Partidului Naţional Român, dar şi membru al Despărţământului Sătmar al Astrei.

Momentul de ascensiune în cariera de avocat a avut loc în anul 1913, în celebrul caz „procesul moftinenilor" de la Satu Mare, unde a figurat ca avocat al apărării părintelui Gheorghe Mureşan şi a celorlalţi acuzaţi împotriva Episcopiei de Hajdudorog.

În toamna anului 1918 a participat la acţiunile care trebuiau să pregătească Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. În acest sens a fost ales, alături de alţi politicieni români sătmăreni, membru în biroul Consiliului Naţional Român din Satu Mare.

Începând cu anul 1926, după ce Partidul Naţional Român a fuzionat cu Partidul Ţărănesc al lui Ion Mihalache, a continuat să rămână membru al noii formaţiuni politice, Partidul Naţional Ţărănesc.

În perioada interbelică a deţinut mai multe funcţii publice, printre care şi aceea de deputat de Satu Mare sau de pildă de prefect între 15 noiembrie 1928-24 aprilie 1931. S-a implicat în viaţa politică a României Mari fapt pentru care în 15 decembrie 1938 numele lui s-a aflat printre semnatarii „Memorandului românilor din

Ardeal" semnalând dezacordul lor față de politica autoritară a lui Carol al II-lea. Odată cu evenimentele aferente anului 1940, Andrei Doboşi s-a mutat împreună cu soţia sa, Maria Ghita lângă Luduş, la Bogota (judeţul Mureş).

Regimul comunist i-a confiscat întreaga avere în anul 1949, inclusiv imobilul din Satu Mare cunoscut sub numele de „palatul Doboşi".

Datorită activităţii sale fructuoase şi pentru merite deosebite a fost decorat în anul 1930 cu ordinul „Steaua României" în grad de ofiţer, fiind şi propus pentru ordinul „Ferdinand I".

A decedat în Cluj aflându-se în locuinţa fiului său din oraş, la vârsta de 80 de ani.

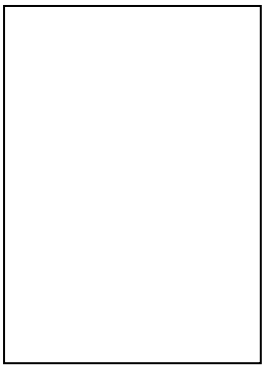

DOBOŞI, IOAN

n. 30 noiembrie 1889, Medieşul Aurit, jud. Satu Mare

d. noiembrie 1966, Satu Mare, jud. Satu Mare

Provine dintr-o importantă familie sătmăreană de intelectuali. Tatăl său, Ioan Doboşi, a fost paroh greco-catolic în Medieşu Aurit, iar unchiul său, Andrei Doboşi a fost unul dintre liderii marcanţi a Partidului Naţional Ţărănesc, prefect şi parlamentar de Satu Mare.

Cursurile şcolii primare le-a urmat în localitatea natală, liceul l-a urmat la Beiuş, iar studiile universitare şi le-a definitivat la Academia de Drept din Oradea şi pe urmă la Facultatea de Drept din Cluj. Cu toate acestea, în anul 1912 obţine diploma de doctor în ştiinţe juridice la Târgu Mureş.

Activitatea politică pe care a desfăşurat-o înainte de Marea Unire a fost una importantă, implicându-se cu succes în mişcarea naţională, mai ales în anul 1907, alături de tatăl său. Participă la Marea Adunare de la Alba Iulia, reprezentând cercul electoral Halmeu, comitatul Ugocea alături, printre alţii, şi de avocatul Sever Pop. După proclamarea Unirii a fost ales membru în Marele Sfat Naţional Român.

După toamna anului 1918 a practicat în continuare avocatura în Halmeu, fiind numit şi prim-pretor al acestei plăşi. S-a remarcat ca un bun politician în cadrul Partidului Naţional Ţărănesc din Satu Mare.

Odată cu schimbarea sistemului de stat din România după anul 1948, din pricina trecutului său politic (fusese membru în conducerea P.N.Ţ.) a fost dat afară din Barou, iar biroul său de avocatură din Halmeu împreună cu întreaga sa avere a fost confiscate de stat. A fost trimis la domiciliu obligatoriu în Turda, în anul 1949 şi mai apoi la Gherla, în anul 1950. În Satu Mare a revenit abia în anul 1964, la fosta locuinţă, unde a şi murit doi ani mai târziu.

Pentru contribuţia sa la dezvoltarea sistemului cooperatist bancar, a fost decorat cu *Ordinul Steaua României.*

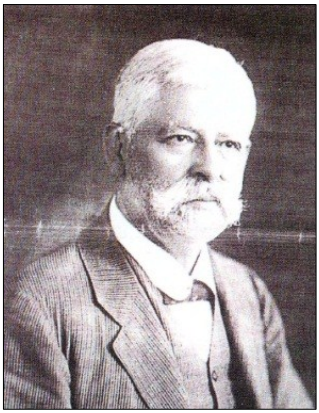

DOBRIN, GEORGE

n. 19 aprilie 1862, Lugoj, Caraş-Severin
d. 1952, Lugoj, jud. Caraş-Severin

A provenit dintr-o familie fruntaşă de meşteri cojocari. A urmat cursurile şcolii primare sub îndrumarea dascălului Ştefan Lipovan şi a absolvit Liceul de stat în Lugoj. Este îndrumat de către părinţi spre o carieră militară, drept urmare s-a înscris la Şcoala de Ofiţeri din Viena unde urmează concomitent şi cursurile Facultăţii de Drept, beneficiind de o bursă a Fundaţiei lugojene „Ana Alexandrovici". S-a transferat la Facultatea de Drept din Debreţin unde a susţinut licenţa, iar mai apoi obţine în anul 1888 şi doctoratul juridic. Stagiatura a efectuat-o în cancelaria avocatului Coriolan Brediceanu. Datorită relaţiilor de rudenie pe care le avea (Constantin Rădulescu-socrul său, Coriolan Brediceanu-cumnatul lui) a ajuns în scurt timp unul din liderii românilor din judeţul Caraş-Severin. În anii studenţiei a participat la activitatea Societăţii *România Jună.* A regizat opereta „Crai Nou" a lui Ciprian Porumbescu, unde interpretează rolul lui Moş Corbul.

Întors la Lugoj, sprijină moral şi material întemeierea gazetei româneşti *Dreptatea.* Susţine poziţia lui Alexandru Mocioni în

problema Memorandului. În vara anului 1892 participă alături de alți fruntași ardeleni la Conferința națională de la Sibiu a P.N.R., iar în anul 1894 s-a aflat printre apărătorii celor acuzați în procesul memorandului, el fiind reprezentantul lui Titus Mera. Un rol deosebit îl are în fondarea și editarea ziarului *Drapelul* din Lugoj, unde și colaborează la anumite rubrici.

A fost președintele „Reuniunii de cântări" din Lugoj, implicându-se în manifestările destinate strângerii de legături culturale cu România. În plan economic, sprijină activitatea unor bănci românești, cum a fost, de pildă *Lugojana*. La începutul anului 1900, la Lugoj, fruntașii bănățeni având în frunte pe dr. George Dobrin., dr. Petru Țepeneag avocat în Vârșeț, dr. Ioan Roșu avocat la Biserica Albă, dr. Coriolan Brediceanu, dr. Ștefan Petrovici, dr. Cornel Jurca, dr. Gheorghe Popovici, hotărăsc înființarea unei gazete locale. În acest scop îl conving pe Valeriu Branișteș, care se stabilise în Lugoj, să conducă ziarul local *Drapelul* primul număr urmând să apară în data de 14 ianuarie 1901. Pe lângă acestea, a fost și membru în comitetul conducător al „Reuniunii învățătorilor români" din Diecesa Caransebeșului. La fel ca alți avocați, s-a aflat printre principalii organizatori ai marii adunări de la Lugoj din 1/14 aprilie 1907, inițiativă în semn de protest față de proiectele de lege școlară Appony.

În plan politic a făcut parte din conducerea organizației de partid județene Caraș-Severin a P.N.R. Chiar dacă nu a candidat la alegerile pentru Parlamentul din Budapesta din 1905-1910, s-a implicat direct în susținerea românilor prin campanii electorale. După moartea lui Coriolan Brediceanu a devenit liderul organizației județene a P.N.R. din Lugoj.

După intrarea României în Primul Război Mondial este pus sub pază politică de către autoritățile austro-ungare. În toamna anului 1918, a organizat Comitetul Național Român din Lugoj, având o contribuție însemnată și la constituirea Gărzilor Naționale. S-a implicat în pregătirea Adunării Naționale de la Alba Iulia, prin mobilizarea populației, prin organizarea transportului CFR. Din păcate nu a putut participa deoarece soția era foarte grav bolnavă, va deceda în luna septembrie 1919. Ținând cont de rolul avut la înfăptuirea Unirii, a fost ales în Marele Sfat Național. După numirea

ca prefect al judeţului Caraş-Severin, în anul 1919 a instalat administraţia românească în multe localităţi din judeţ. Cu această ocazie a trecut la numirea de noi primari, de funcţionari publici în localităţile în care foştii funcţionari au refuzat depunerea jurământului de fidelitate. A preluat şi instituţiile judecătoreşti, prima instanţă a fost Tribunalul Lugoj şi mai apoi Tribunalul Caransebeş. A întreprins numeroase demersuri la Consiliul Dirigent prin care a solicitat să se înceapă tratativele pentru retragerea totală a armatei franceze din Banat, deoarece orice măsură pe care o lua trebuia discutată în prealabil cu generalul francez De Tournadre. A avut o colaborare bună cu avocatul dr. Aurel Cosma după ce acesta a devenit prefectul judeţului Timiş, de comun acord stabilind ca unele localităţi ce aparţineau judeţului Caraş să treacă în administraţia judeţului Timiş. Între anii 1930-1933 a fost senator în Parlamentul României

După înfiinţarea Baroului Severin-Lugoj, va ocupa funcţia de Decan al acestuia. A murit la vârsta de 90 de ani.

DOMŞA, ANDREI IULIAN
n. 20 martie 1887, Miluani, jud. Sălaj
d. 15 februarie 1978, Bucureşti

A urmat studiile primare la Şcoala din Zalău și pe urmă cursurile liceale în același oraș, dar și la Dej și Sibiu. În vederea studierii ştiinţelor juridice a ales Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj.

A profesat ca avocat în urma susţinerii examenului pentru dobândirea acestei profesii. În toamna anului 1918 și până în ajunul Marii Adunări de la Alba Iulia a fost comandantul Gărzilor Naţionale Române din judeţul Sălaj. A participat la adunare ca delegat al gărzilor din Sălaj, unde alături de alţi delegaţi a votat unirea Transilvaniei cu România.

După Marea Unire a fost primul primar român al oraşului Zalău. A avut un rol important în decizia privind stabilirea reşedinţei

de judeţ la Zalău şi nu la Şimleu din data de 31 martie 1921. Mandatul său de primar s-a încheiat în anul 1922. A fost numit prefect din partea Partidului Liberal între anii 1922-1925, timp în care a influenţat dezvoltarea oraşului.

S-a implicat în viaţa politică a României Mari, fiind ales senator în mai multe legislaturi. După preluarea puterii de către comuniști a activat ca și colaborator intern de lingvistică al Academiei Republicii Socialiste România. A lucrat şi ca traducător-corector la Editura Medicală şi Ştiinţifică. Datorită poziţiei sale, în anul 1968, când oficialii comuniști au vrut să reorganizeze administrativ România şi să elimine judeţul Sălaj din structura ţării, Iuliu Domşa a făcut diligenţele necesare pentru păstrarea Sălajului ca judeţ.

DRAGOMIR, SIMION
n. 7 iunie 1883, Ohaba, cot. Alba de Jos, azi jud. Alba
d. 1968, Sibiu, jud. Sibiu

S-a născut într-o familie de ţărani moți. Tatăl său, Ioan Dragomir, l-a trimis să înveţe carte. A absolvit liceul din Blaj, după care urmează dreptul, atât la Universitatea din Cluj, cât şi la cea din Budapesta. În 30 ianuarie 1909 obţine titlul de doctor în ştiinţe juridice.

Simion Dragomir se stabileşte în Ilia în 18 ianuarie 1913, unde ia parte la toate activităţile sociale, culturale, economice şi culturale organizate în localităţile din jurul Iliei şi Dobrei. A fost într-un permanent contact cu liderii români din Deva, centrul administrativ al comitatului, dar mai ales cu Aurel Vlad, care a reprezentat ca deputat acest cerc electoral.

Alături de avocatul Ştefan Rozvan se implică în organizarea structurilor locale ale consiliilor naţionale din circumscripţia electorală Dobra, dar mai ales pentru asigurarea ordinii în aceste localităţi. Consiliul Naţional Român pentru cecul Ilia s-a constituit în

2 noiembrie. Simion Dragomir îşi asumă coordonarea Gărzilor Române din localităţile preturii Ilia.

În comitatul Hunedoara prima adunare pentru desemnarea delegaţilor la Marea Adunare Naţională are loc la Dobra, în 24 noiembrie, pentru circumscripţia Dobra-Ilia. Cu această ocazie, Simion Dragomir a fost ales delegat, alături de avocatul dr. Ştefan Rozvan (Rozvany).

După Unire a fost numit notar public în Ilia.

Se mută la Sibiu după un timp.

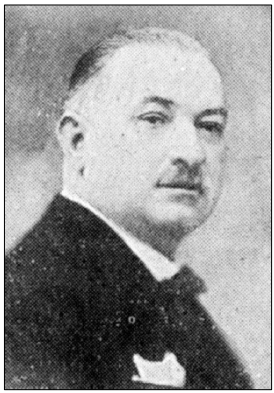

DRAGOŞ, TEOFIL

n. 24 decembrie 1874, Hideaga, comitatul Satu Mare (azi, jud. Maramureş)
d. 18 ianuarie 1934, Hideaga, jud. Maramureş

A fost fiul lui Gabriel şi al Mariei Dragoş. Cursurile şcolii primare le-a absolvit în localitatea natală, iar cele medii la Baia Mare. Studiile universitare le-a desăvârşit la Budapesta şi Viena. Diploma de avocat o obţine la Budapesta în anul 1900, iar mai apoi devine şi doctor în drept. Odată cu finalizarea studiilor a început să practice avocatura la Baia Mare. În perioada cât a profesat în oraşul de pe râul Săsar, datorită implicării active în viaţa socială şi politică a cetăţii a fost înnobilat de către administraţia austro-ungară, cu domeniile Dragomireşti şi Deseşti.

După absolvire, la scurt timp, a devenit membru al Partidului Naţional Român, perioadă în care colaborează cu Vasile Lucaciu. În acest context, la vârsta de 28 de ani, Teofil Dragoş a devenit consilierul politic şi juridic al lui Lucaciu. În data de 31 august 1909 a fost ales vicepreşedinte al P.N.R., în comitatul Satu Mare.

La sfârşitul anului 1918, la 12 noiembrie, a deţinut aceeaşi funcţie în Consiliul Naţional Român comitatens Satu Mare. Din această postură se implică şi susţine înfăptuirea Marii Uniri. După realizarea Unirii, în anul 1919, P.N.R. îi propune un post de ministru

în guvernul Vaida-Voevod, însă refuză. Îşi schimbă orientarea politică, astfel că în acelaşi an se implică în organizarea Partidului Naţional Liberal la Satu Mare.

După preluarea guvernării de către partidul liberal, între 31 ianuarie-30 octombrie 1922 i se oferă postul de prefect al judeţului Satu Mare, după care devine deputat în Parlamentul României Mari. În anul 1933 a fost ales iar deputat, însă la începutul anului viitor, 1934 a decedat la vârsta de 60 de ani.

În plan economic a îndeplinit funcţia de director al Casei de Economii „Aurora" şi a fost o perioadă preşedinte al Camerei de Comerţ şi Industrie Satu Mare.

Pentru activitatea sa a fost decorat de către regele Carol al II-lea cu Ordinul *Coroana României* în rang de cavaler.

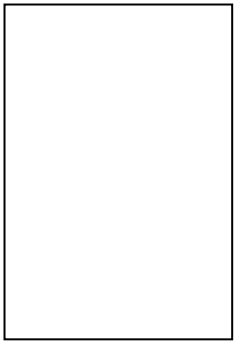

DUBLEŞIU, GHEORGHE
n. 11 martie 1875, Romos, jud. Hunedoara
d. 23 decembrie 1938, Blaj (înmormântat la Romos, jud. Hunedoara)

S-a născut în familia notarului Nicolae Dubleşiu din Romos (comitatul Hunedoara), o localitate prosperă cu populaţie mixtă, formată din români şi saşi. Părinţii îl trimit la şcoală în Orăştie, dar mai apoi la Gimnaziul superior de stat din Sibiu, unde îşi susţine bacalaureatul. Urmează Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj (1895-1900). Pe durata studiilor va beneficia de susţinerea financiară a Fundaţiei Emanoil Gojdu.

După susţinerea examenelor de doctorat la Universitatea din Cluj (20 aprilie 1901), şi obţinerea *censurii* de avocat la Budapesta, îşi deschide birou propriu în Hunedoara la 9 iulie 1903, remarcându-se ca un valoros profesionist.

Având un statut asigurat de meseria liberală practicată se implică în organizarea vieţii sociale, economice, culturale şi politice a românilor din Hunedoara şi ţinutul aferent. A făcut parte din grupul neoactivist de la Orăştie condus de Aurel Vlad. Împreună cu

economistul Vasile Osvadă, Nicolae Macrea şi apropiaţi au organizat casina română din localitate şi au înfiinţat instituţii de credit: „Agricola" şi „Corvineana". Ei fondează şi un ziar ce promova asociaţionismul, în primul rând economic, *Tovărăşia*.

După unele surse, la izbucnirea războiului a fost mobilizat şi a fost trimis pe front în perioada Marelui Război, ca ofiţer de rezervă. Conform altor informaţii, a activat în localitate până în anul 1916, când, în urma intrării României în război, autorităţile au decis să-l trimită, alături de alţi lideri români hunedoreni, în lagărele din Ungaria. La intervenţia comitelui suprem, Ladislau Mara (din veche familie românească), acesta este lăsat liber.

Fiind un important activist politic naţional, participă la consultările liderilor Partidului Naţional Român din luna octombrie 1918, care au printre altele ca subiect şi tratativele româno-maghiare.

La data de 5 noiembrie 1918 are loc adunarea de constituire a Consiliului Naţional Român din circumscripţia electorală Hunedoara, ocazie cu care va fi ales preşedintele acestuia. Contribuie la organizarea consiliilor naţionale la nivelul local şi mobilizează populaţia din localităţile limitrofe Hunedoarei în vederea participării la Alba Iulia, pentru a-i susţine pe delegaţii aleşi să voteze în cadrul Marii Adunări Naţionale Unirea Transilvaniei cu România. El însuşi va fi desemnat delegat din partea hunedorenilor în adunarea alegătorilor ce a avut loc la data de 24 noiembrie.

După 1918, din ordinul Consiliului Dirigent, preia Uzinele de Fier ale Statului din Hunedoara.

Consiliul Dirigent îl numeşte în 3 aprilie 1919 prefect al judeţului Ciuc. În aprilie 1920 este numit prefect al judeţului Hunedoara.

Cu ocazia Congresului Partidului Naţional Român din 1920 este ales în *Comisia de 40*.

Lui Gheorghe Dubleşiu i se face propunerea de a se înscrie în Partidul Naţional Liberal. Din această postură va fi numit prefect al judeţului Hunedoara, pe toată durata guvernării liberale (1922-1926).

În anul 1935 se mută la Sibiu unde îşi deschide birou de notar public în anii 1936-1938.

A fost Decorat cu *Ordinul Coroana României* în grad de Comandor.

Moare într-un accident stupid de tren în staţia Crăciunel (lângă Blaj) fiind înmormântat la Romos.

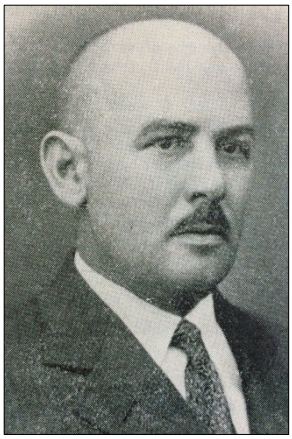

ERDELI, SEVER
n. 1884, Oradea, jud. Bihor
d.

Tatăl său, Erdely Josef, a fost unul dintre cei mai importanţi avocaţi din Oradea.

Studiile gimnaziale le-a început la Oradea, dar le-a finalizat în cadrul Gimnaziului superior greco-catolic din Blaj între anii 1902-1904, iar studiile universitare le-a început la Academia Regală de Drept din Oradea. Un semestru din perioada de studiu a ştiinţelor juridice l-a făcut la Universitatea din Cluj, mai precis în anul academic 1905/1906. Titlul de doctor în ştiinţele juridice l-a dobândit în 6 martie 1909. După finalizarea studiilor a lucrat la Budapesta, în cabinetul avocatului Ioan Erdely. La finalul perioadei de practică şi-a deschis birou de avocatură propriu. A părăsit Budapesta în anul 1914 şi s-a întors la Oradea unde s-a implicat intens în mişcarea naţională românească.

În preajma evenimentelor din toamna 1918 a făcut parte din Consiliul Naţional Român din Oradea şi Bihor ales în 3 noiembrie 1918. La fel ca alţi avocaţi şi intelectuali orădeni, a luat parte la redactarea Manifestului adresat românilor pentru menţinerea ordinii publice. A fost unul din cei şase membri ai Consiliului Naţional Român în Comitetul Executiv al Consiliilor comitatense. În 27 noiembrie 1918 au avut loc alegerile delegaţilor la Marea Adunare de la Alba Iulia. Astfel, Sever Erdely a fost ales, alături de alţi patru, în unanimitate, delegat oficial din partea cercului electoral Oradea Mare.

La un an după Marea Unire a fost numit secretar pe lângă Coriolan Pop, prefectul judeţului Bihor de atunci. În anul 1926 a devenit consilier local pe listele Partidului Naţional Ţărănesc, iar după căderea guvernului Averescu-Goga a fost numit primar interimar al oraşului pentru o scurtă perioadă, iunie-august 1927.

S-a implicat în viaţa politică a României Mari, fiind ales senator pe listele Partidului Naţional Român în anul 1928. În această perioadă a ieşit în evidenţă prin discursurile ţinute cu ocazia dezbaterii Legii Siguranţei Naţionale. Din anul 1932 a mai obţinut un mandat de senator.

A fost decorat pentru activitatea sa în anul 1929 cu ordinul „Steaua României" în grad de ofiţer.

FOLEA, EMIL
n. 30 ianuarie 1887, Şilea, jud. Alba
d. 21 mai 1943, Târnăveni, jud. Mureş

Emil Folea s-a născut în familia lui Vasile Folea şi Carolina (n. Frăţilă). A urmat şcoala primară în localitatea natală, urmând Gimnaziul superior Greco-catolic din Blaj. Aici a fost coleg de generaţie cu Emil F. Negruţiu şi Zonovie Pâclişan. Pe perioada studiilor a primit stipendii din partea Fundaţiei „Vanceana" şi a Societăţii „Transilvania". În anul 1905 a fost ales preşedinte al „Societăţii de lectură a tinerimii studioase" constituită în cadrul Gimnaziului. După absolvire se înscrie la Facultatea de Drept şi Ştiinţe politice din cadrul Universităţii „Ferencz József" din Budapesta (1906-1010), unde pe tot parcursul studiilor va beneficia de bursă din partea Fundaţiei „Al. Şterca Şuluţiu". În ianuarie 1912 va obţine titlul de doctor în ştiinţe juridice la Universitatea din Cluj. În tot acest timp îşi face şi stagiatura, depunându-şi *censura* de avocat, la Tabla Regească din Tg. Nureş, după care îşi deschide birou avocaţial în noiembrie 1913 în Târnăveni.

Asemeni altor avocaţi români, Emil Folea se implică în viaţa politică, economică şi culturală din comitatul Târnava Mare. Astfel, îl întâlnim activând în Despărţământul Târnăveni al Astrei, susţinând Reuniunea de femei Greco-catolice şi ortodoxe din comitat. În anul 1910 fondează, alături de dr. Romul Boilă, prima gazetă în limba română din comitat, *Românul târnăvean,* care a fost interzisă după izbucnirea războiului (1914).

Evenimentele din toamna anului 1918 îl găsesc alături de ceilalţi fruntaşi ai românilor din ţinut. Ia parte la adunarea de constituire a Comitetului Naţional Român din comitat, care are loc în 1 noiembrie. Este unul dintre organizatorii adunării populare ce are loc la Târnăveni, la data de 13 noiembrie, cu participarea locuitorilor români din localitate şi a unui mare număr de reprezentanţi ai comunelor învecinate. Cu acea ocazie participanţii au ocupat Palatul administrativ şi au arborat drapelul tricolor.

Dr. Emil Folea este ales în cadrul adunării electorale din circumscripţia Bălăuşeri delegată la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Credenţionalul său este semnat de dr. Romul Boilă, preşedintele respectivei adunări, alături de alţi 57 bărbaţi de încredere.

Consiliul Dirigent îl numeşte în funcţia de subprefect al judeţului Târnava Mare (prefect fiind Teodor Radu), funcţie pe care o deţine până în noiembrie 1920, când preia pentru o scurtă perioadă postul de prefect.

Dr. Emil Folea va părăsi, alături de alţi 14 membri, PNR şi va înfiinţa organizaţia judeţeană a PNL, devenind primul ei preşedinte (1921-1929), iar apoi secretar general (1929-1933), preşedinte fiind ales Gheorghe Cipăianu. Pentru perioada 1933-1937 este ales vicepreşedinte. Când partidul vine la putere (ianuarie 1922), el va fi numit prefect, deţinând un mandat de patru ani (1922-1926). Ajunge şi deputat liberal în urma alegerilor din 1927 (până în 1928), dar şi în legislatura 1934-1937. Cu ocazia alegerilor din 1937 obţine un mandat de senator, de care însă nu se poate bucura căci după demiterea guvernului Goga-Cuza Parlamentul este dizolvat. În timpul dictaturii carliste a fost numit primar al oraşului pentru aproape un an (1939).

În 1923 ia inițiativa constituirii Societății „Invalizii de război" în județele Târnava Mică și Alba Inferioară, fiind ales președinte.

Va edita ziarul liberal *Târnava. Foaie politică, socială și națională* (1937-1938), fiind redactor responsabil.

Va profesa meseria de avocat până la finalul vieții în orașul Târnăveni, autosuspendându-se în momentele în care îndeplinea funcții administrative. A fost căsătorit cu Irina (n. Maroș).

Pentru activitatea sa, atât înainte de Marea Unire, cât și după 1918, dr. Emil Folea a fost răsplătit cu Ordinul *Coroana României* în grad de Comandor, Ordinul *Coroana României* în grad de Ofițer, Medalia *Bărbăție și Credință* clasa I, Medalia *Meritul Comercial și Industrial* clasa I.

FRÂNCU, AMOS

n. 11 ianuarie 1866, Baia de Criș, jud. Hunedoara

d. 03 noiembrie 1933, Cluj, jud. Cluj

S-a născut într-o familie cu tradiție în lupta pentru drepturile românilor din Transilvania. Tatăl său, Ioan Frâncu, a fost jurist de profesie, jurist-consultul județului Zarand, iar unchiul său, Amos Frâncu, jurist de profesie, a fost căpitan în legiunea Blasiana condusă de Axente Sever în timpul Revoluției de la 1848 și mai apoi maior în legiunea condusă de Avram Iancu. A rămas orfan la vârsta de șase ani fiind crescut de mama sa.

A urmat studiile liceale la Gimnaziul catolic de stat din Sibiu, iar după absolvirea liceului s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Budapesta, cursuri urmate între 1882-1887. În timpul studenției a fost membru al Societății Studențești „Petru Maior" din Budapesta, fiind unul dintre redactorii foii manuscrise a societății, *Roza cu ghimpi*. După absolvirea facultății pleacă un an la Paris pentru completarea studiilor, după care se întoarce la

Budapesta unde își susține doctoratul în științe juridice în anul 1896. Tot aici susține și examenul de *censură* pentru a putea profesa ca avocat. Stagiatura o face la Budapesta, iar după un an se stabilește la Sibiu unde înainte de a-și deschide un birou de avocatură a lucrat ca avocat la Banca „Albina" din oraș.

Punctul de ascensiune al carierei lui Amos Frâncu a fost anul 1894, când l-a reprezentat pe liderul Partidului Național Român, Ioan Rațiu, în procesul care se intentase semnatarilor *Memorandului* din anul 1892. A mai fost de asemenea avocat al apărării în procesul intentat celor care au inițiat o strângere de fonduri pentru mormântul lui Avram Iancu, redactând un apel care a fost tipărit.

În anul 1900 s-a mutat la Cluj, unde a fost membru în consiliu și mai apoi director al Băncii „Economul" din Cluj. În primi ani ai secolului XX, Amos Frâncu a reușit să revigoreze activitatea culturală a despărțământului Astra de la Cluj prin organizarea de evenimente culturale și caritabile. Începând cu 9 octombrie 1904 a deținut funcția de președinte al despărțământului până în 18 aprilie 1907.

În timpul Primului Război Mondial a fost înregimentat în armata austro-ungară ca soldat la Praga. Spre sfârșitul războiului, în toamna anului 1918, la 28 octombrie, Amos Frâncu a redactat la Cluj un manifest prin care cerea mobilizarea românilor în vederea unirii cu România. Din inițiativa lui s-a creat la Cluj, Senatul Național Român din Ardeal a cărui președinte a fost. La 2 noiembrie apare un comunicat prin care cerea întregirea acestui organism cu 100 de membri, în fruntea cărora se afla Amos Frâncu și Emil Hațieganu. În acest timp au fost organizate Gărzile Naționale, și se ia decizia depunerii jurământului față de Consiliul Național Român. A fost înlocuit din poziția de președinte cu vicepreședintele Emil Hațieganu pentru a evita un conflict cu Consiliul Național Român Central de la Arad. În data de 27 noiembrie 1918, în ședința care a avut loc la Cluj, Amos Frâncu a fost ales delegat la Alba Iulia pentru adunarea din 1 decembrie din partea cercului electoral II Cluj.

După Unire, din anul 1919 a activat ca avocat în cadrul Baroului Cluj, implicându-se în procese care vizau mai ales dreptul de proprietate a moților asupra pădurilor. În acest sens a înființat la Cluj „Frăția de Cruce" a moților. În anul 1923 a fost ales președintele Asociației foștilor voluntari români din timpul războiului.

A decedat la Cluj, însă prin testament a cerut să fie înmormântat în cimitirul greco-catolic din Baia de Criș, lângă părinții săi.

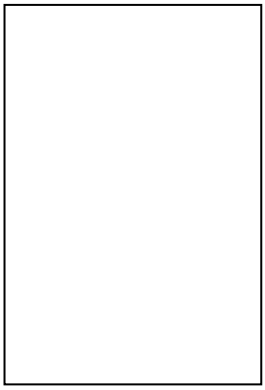

FRUMA, IOAN
n. 09 martie 1877, Nucet, jud. Sibiu
d. 04 august 1946, Sibiu, jud. Sibiu

Studiile superioare le-a urmat la Facultatea de Drept din Budapesta unde a beneficiat pentru perioada studiilor universitare de o bursă a Fundației „Emanoil Gojdu". Perioada în care a studiat dreptul în capitala Ungariei a fost cuprinsă între 1897-1902. Doctoratul în științe juridice l-a susținut la 10 mai 1902 la aceeași facultate din Budapesta. Calitatea de avocat a dobândit-o la Târgu Mureș în ziua de 12 noiembrie 1904, după care și-a deschis birou avocațial la Sibiu.

În toamna anului 1918, Ioan Fruma a fost cel care în 19 noiembrie a făcut apelul de convocare a populației cu vârsta de peste 24 de ani din cercul electoral al Nocrihului pentru ziua de duminică, 24 noiembrie, ora 12 la școala din localitate pentru alegerea delegaților. În ziua stabilită pentru adunare, populația de naționalitate română s-a reunit la școal[, Ioan Fruma fiind cel care a prezidat ședința. Delegații care au fost aleși din partea cercului electoral Nocrich au fost Ioan Lapedatu, Nicolae Bălan și Ioan Hidu. În aceeași zi a avut loc alegerea delegaților și în cercul electoral Sibiu, de la ora 15, unde Ioan Fruma a fost ales delegat din partea acestui cerc alături de Nicolae Ivan.

După anul 1918 a practicat în continuare avocatura, fiind implicat și în viața politică. De pildă, în anul 1937 a fost redactorul publicației *Cuvântul liber*, organul de presă al Partidului Național Liberal Sibiu.

A fost cunoscut și pentru publicarea volumelor *Procesul Mântuitorului,* în anul 1944 la Sibiu și *Horea. Procesul și martiriul său,* editat postum în anul 1947, tot la Sibiu.

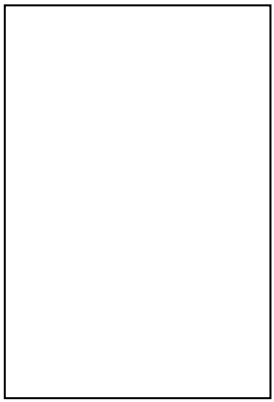

FURDUI, REMUS
n. 26 noiembrie 1888, Câmpeni, cot. Turda-Arieș, azi jud. Alba
m. 1942, Câmpeni, jud. Alba

Fiul lui Romulus Furdui. A făcut școala elementară în Câmpeni și a absolvit Gimnaziul superior ortodox din Brașov.

A urmat Facultatea de Drept și Științe politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1906-1910). Aici a obținut și titlul de doctor în științe juridice (8 aprilie 1911).

După ce parcurge etapele necesare pentru obținerea dreptului de liberă practică se stabilește în Abrud, unde își deschide propriul birou de avocat. S-a implicat în activitățile organizate pentru românii din Munții Apuseni de către Despărțământul *Astra*. Înainte de izbucnirea războiului a ajuns președintele comitetului de conducere.

În 8 noiembrie 1918 preotul ortodox din Câmpeni, Iosif Arieșanu, a convocat „adunarea poporului român din Câmpeni", însemnând aproape o mie de participanți. A fost prezent și tânărul student Emil Dandea, care era mesagerul Senatului Român din Cluj. Cei prezenți își aleg un comitet, având-l președinte pe Zosim Chirtop, vicepreședinte pe Iosif Arieșanu, notari pe Remus Furdui și Patricie Pallade. Comandant al gărzilor a fost ales Teodor Orlea. Efortul de organizare a Munților Apuseni a fost susținut și de reprezentanții Consiliului Național Român din Blaj, care îl deleagă pe canonicul Alexandru Nicolescu să întreprindă un turneu însoțit de liderii locali Zosim Chirtop, Remus Furdui.

În 23 noiembrie este convocată adunarea alegătorilor din circumscripția Trascău, pentru alegerea celor cinci delegați la Marea

Adunare Naţională de la Alba Iulia. Sunt aleşi cu majoritate avocaţii dr. Zosim Chirtop şi dr. Remus Furdui, alături de alţi trei reprezentanţi.

A fost ales în Marele Sfat Naţional, alături de prietenul şi colaboratorul său Zosim Chirtop.

GEORGEVICI, LUCIAN
n. 16 ianuarie 1875, Ictar-Budinţ, jud. Timiş
d. 9 februarie 1940, Timişoara, jud. Timiş

A urmat cursurile şcolii primare din localitatea natală, iar mai apoi cele ale Liceului Piarist din Timişoara şi ale Liceului din Lugoj. Susţine bacalaureatul la Beiuş, după promovarea căruia devine student al Facultăţii de Drept din Oradea. După absolvirea facultăţii, susţine licenţa la Cluj, în anul 1901, devenind candidat de avocat. A susţinut examenul pentru dobândirea calităţii de avocat la data de 17 noiembrie 1905, în localitatea Oşorhei (a primit diploma de avocat nr.147/17 noiembrie 1905). A fost înscris ca stagiar în Baroul Timiş, la 18 ianuarie 1902, efectuând practica în birourile avocaţilor dr. Petru Czegle şi dr. Emanoil Ungureanu, până în anul 1905, când va fi înscris pe tabloul avocaţilor definitivi. A exercitat profesia în Timişoara până în anul 1922, când solicită trecerea pe tabloul avocaţilor incompatibili, deoarece a devenit primar al Timişoarei.

La 22 aprilie 1926 solicită din nou trecerea pe tabloul avocaţilor, reluându-şi activitatea avocaţială, până în anul 1927, când redevine primarul Timişoarei, ocupând această demnitate până în data de 19 februarie 1929. Solicită trecerea pe tabloul avocaţilor pledanţi. Îşi desfăşoară activitatea în Timişoara, până la 16 august 1930, dată de la care îşi mută biroul la Recaş, preluând biroul avocatului Sever Bugariu, trecut notar public. Exercită profesia până la data de 3 mai 1935, când va fi numit notar public în Reşiţa.

A fost un susţinător al Astrei bănăţene, participând la toate acţiunile acesteia. Începând cu anul 1905 va fi în primele rânduri ale luptelor electorale. A fost unul din iniţiatorii şi organizatorii protestelor împotriva legii Apponyi ce urmărea limitarea învăţământului în limba română.

Înrolat în armata austro-ungară, în perioada 1914-1918, având gradul de căpitan, a participat la luptele de pe frontul sârbesc şi italian. După întoarcerea de pe front, se implică în evenimentele din preajma Marii Uniri, fiind un apropiat al avocatului dr. Aurel Cosma. A fost însărcinat să înfiinţeze şi să organizeze Gărzile Naţionale în Timişoara şi în judeţ. Publicarea Comunicatului în ziarul *Românul* în luna noiembrie 1918 adresat populaţiei Banatului, prin care a îndemnat tineretul să se înroleze în gărzile naţionale, a avut un ecou deosebit, mulţi înrolându-se în aceste gărzi. A fost delegat la Marea Adunarea Naţională de la Alba Iulia, reprezentând cercul electoral Recaş, membru în Marele Sfat Naţional. A contribuit la editarea, în 16 februarie 1919, a gazetei *Banatul,* organ al P.N.R.

A făcut parte din Parlamentul României Mari, în calitate de deputat, reprezentând Plasa Recaş. A fost primar al Timişoarei timp de 6 ani, implicându-se în activitatea bisericii, fiind membru al adunării eparhiale de la Arad, apoi în Congresul Naţional bisericesc din Bucureşti. În ultima parte a vieţii va activa ca notar public la Reşiţa.

GÎRDA, GHEORGHE
n. 17 septembrie 1879, Mănăştur, jud. Timiş
d. 23 decembrie 1948, Făget, jud. Timiş

Şcoala primară o urmează în localitatea natală, apoi cursurile liceale la Lugoj şi Braşov, după care se înscrie la Politehnica din Budapesta în anul 1901 şi trece la Facultatea de Drept din Budapesta în 1902, unde va fi coleg cu Petru Groza. Se înscrie ca stagiar în Baroul Timiş în anul

1905, obține titlul de doctor în drept în anul 1906, susține examenul în anul 1907, dată de la care își va deschide birou de avocatură propriu la Făget, unde va profesa până în anul 1948.

După înființarea Baroului Lugoj, devine membru al acestuia, fiind ales consilier în primul consiliu al Baroului. De-a lungul vieții a avut o importantă activitate publicistică. De pildă, încă din anul 1897, în timpul liceului, a publicat schița *Nenorociții*, citită în cadrul Societății de lectură „Ioan Popasu", dar și versuri, cum este volumul intitulat *Bănatu-i fruncea* publicat în anul 1908. A colaborat la mai multe reviste și ziare cum sunt: *Poporul român, Drapelul, Convorbiri literare, Banatul, Semenicul.*

A fost organizatorul Gărzilor Naționale Românești în anul 1918, bucurându-se de o mare popularitate. A solicitat participanților la adunarea din grădina hotelului „Concordia" să contribuie la susținerea primului Regiment românesc alcătuit din foștii soldați și ofițeri ai Regimentului 8 de honvezi din Lugoj. A fost numit comandantul batalionului românesc, precum și comandantul gărzilor românești din zona Lugoj-Făget-Birchiș. Sub conducerea sa, au fost organizate în zona Făget-Birchiș, întâlniri pentru desemnarea candidaților la Alba Iulia. A fost delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. În seara zilei de 30 noiembrie, cu un grup de bănățeni, a participat la o întâlnire cu Iuliu Maniu, în care bănățenii și-au exprimat dorința „Unirii fără condiții".

A fost deputat și senator în perioadele 1919-1920, 1922-1926, 1927-1928, având calitatea de secretar al Parlamentului României Mari. După Unire i-a fost acordată de către Consiliul Dirigent conducerea resortului de Justiție, însă a refuzat. A susținut în cadrul Baroului Lugoj conferința intitulată „Ideea de drept", iar în Parlamentul României prelegerea „Integritatea Banatului", făcând un apel la conducerea statului să depună toate eforturile pentru restituirea întregului pământ bănățean.

A fost înmormântat la Făget.

GIURGIU, AUGUSTIN

n. 1869, Lugoj, jud. Timiş
d. 26 ianuarie 1949, Lugoj, jud. Timiş

A urmat cursurile primare şi gimnaziale în localitatea natală. După promovarea examenului de bacalaureat a devenit student al Facultăţii de drept a Universităţii din Budapesta. A promovat examenul de doctor în Drept la Târgu Mureş. S-a înscris în Baroul Timiş la 28 februarie 1914, având sediul profesional la Lugoj.

În toamna anului 1918 a participat la evenimentele care au pregătit adunarea de la Alba Iulia în teritoriul Banatului. A fost ales ca delegat al Institutului de Credit şi Economie Societate pe Acţiuni „Poporul" din Lugoj, al cărui membru activ a figurat încă de la constituirea acestuia.

După Unire a participat activ la viaţa comunităţii lugojene, afirmându-se şi pe plan cultural. A funcţionat în calitate de notar public în perioada 1940-1948. După încetarea calităţii de notar revine în Barou, în anul 1948 fiind supus legilor de epurare apoi pensionat.

GIURGIU, IOAN

n. 24 martie 1877, Chinteni, cot. Cojocna, azi jud. Cluj
d. 12 ianuarie 1941, Cluj

S-a născut în familia preotului Nicolae Giurgiu din Chinteni (lângă Cluj) şi nepot al protopopului greco-catolic al Clujului, Vasile Podoabă. Urmează şcoala primară la Dej, studiile liceale le face atât la Cluj, la Liceul Piarist din localitate, cât şi la Bistriţa, încheindu-le în cele din urmă la Liceul român greco-catolic din Blaj (1896/1897).

În anul 1897 s-a înscris pentru a urma studiile juridice la Universitatea din Budapesta, dar după un semestru trece la Universitatea din Viena, pentru ca în anul al doilea să se înscrie la Universitatea din Cluj. În 18 aprilie 1903 obține și diploma de doctor în ştiinţe juridice. În perioada în care îşi pregătea doctoratul frecventează şi cursurile Facultăţii de Filosofie, Limbi şi Istorie din cadrul Universităţii clujene (sem. I din anul universitar 1901/1902 şi sem. I din 1902/1903). După aceasta a beneficiat de o bursă din partea Societăţii „Transilvania" din Bucureşti, pentru un stagiu de doi ani la Paris.

Încă din anii de studenţie se implică în activităţile naţionale, ca membru al societăţilor studenţeşti „Petru Maior" (Budapesta) şi „România Jună" (Viena), dar şi la serbările prilejuite de dezvelirea monumentului lui G. Candrea la Graz (1899), jubileul de 300 de ani de la Unirea lui Mihai Viteazul, sărbătorirea a 200 de ani de la Unirea religioasă (Blaj, 1901) ș.a.

Stagiatura a făcut-o în biroul de avocatură al lui Liviu Lemeny din Sibiu. În perioada respectivă s-a implicat şi în organizarea grandioasei serbări prilejuite de Adunarea generală a Astrei. Își continuă stagiatura pentru trei ani în biroul avocatului Aurel Isac din Cluj. Examenul pentru diploma de avocat îl susţine în anul 1908 la Tg. Mureș, după care își deschide propriul birou de avocatură la Cluj, înscriindu-se în Baroul local. După numai un an își mută biroul la Iara (lângă Turda), unde a considerat că este mai util pentru a ajuta moţii în lupta lor cu autorităţile. Se implică în activităţile asociaţiilor şi reuniunilor culturale şi economice din zonă, ţinând conferinţe. Peste ani, afirma că încă din anii studenţiei a înţeles că „sărăcia a fost pedeca desnaţionalizăriei noastre în trecut". Ca lider al studenţilor l-a provocat la duel pe redactorul şef al ziarului maghiar „Ujsá" pentru că într-un articol i-a numit pe studenţii români „studenţi vlahi idioţi" și „ploşniţe ale ungurilor".

După izbucnirea războiului, plecarea pe front a unor avocaţi, revine la Cluj, unde activitatea sa devenise indispensabilă. S-a implicat ca apărător în procesele românilor trimişi în faţa Curţii marţiale, pentru dezertări sau spionaj. Printre procesele în care a pledat a fost şi cel al protopopului greco-catolic Elie Dăianu, al celor 15 români

acuzaţi de spionaj în favoarea României. Pentru atitudinea avută în instanţe i se va retrage dreptul de practică şi este trimis pe front.

La finalul războiului revine acasă şi se implică în evenimentele din toamna anului 1918. Organizează, alături de alţi tineri, apărarea noilor organisme de conducere şi reprezentare ale românilor din comitatul Cluj. În urma neînţelegerilor iscate între liderii din Cluj, în special între avocaţii Amos Frâncu şi Toma Ienciu, este cel care reprezintă la Arad, în faţa conducerii PNR situaţia şi contribuie la aplanarea conflictului, apărându-l pe Amos Frâncu.

Primeşte credenţional din partea electoratului, pentru a reprezenta circumscripţia Cluj II la Marea Adunare Naţională (27 noiembrie), alături, printre alţii, de dr. Amos Frâncu, preşedintele Senatului Naţional Român din Cluj.

După Unire, în urma preluării administraţiei de către noile autorităţi române, Ioan Giurgiu a fost numit consilier la primăria oraşului Cluj, cu probleme edilitare.

A revenit la vechea lui meserie, practicând avocatura în Cluj, fiind unul dintre avocaţii de prestigiu din judeţ. El se implică în alegerile pentru conducerea Baroului din Cluj încă de la început. În anul 2004 va candida împotriva lui Ioan Suciu pentru postul de decan, dar pierde. A fost unul dintre cei mai combativi avocaţi din Ardeal în probele unificării sistemului de drept din România Mare.

Ca avocat a pledat în câteva procese răsunătoare din România Mare, în unele cazuri alături de nume mari ai avocaturii, printre care Istrate Micescu.

În perioada interbelică editează ziarul *Glasul libertăţii* şi revista socială *Coasa*. Atât prin intermediul ziarelor, cât şi prin conferinţe continuă activitatea de educare a lumii satului românesc din zonă.

În viaţa politică avocatul Ioan Giurgiu are un traseu mai aparte, după ce în noiembrie 1919 obţine un mandat de deputat de Gilău din partea PNR, în 1922 trece la PNL, cochetează o perioadă cu Garda de Fier, după care intră în Partidul Ţărănesc al lui Gr. Iunian. În anul 1936 a fost susţinătorul Partidului Renaşterea Naţională condus de Ioan G. Stoian.

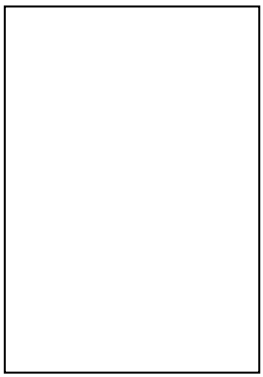

GLAVA, CORNEL
n. 19 octombrie 1883, Şesuri, com Bucureşci, jud. Hunedoara
d. 1953, Criscior, jud. Hunedoara

Fiu de preot, Cornel Glava a urmat Colegiul „Kun" din Orăştie şi apoi a absolvit studiile liceale la Sibiu (1902). Se înscrie la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj.

Se stabileşte în anul 1913 în Criscior şi îşi deschide birou de avocat (4 ianuarie), dată la care este înscris în Registrul avocaţilor definitivi din Baroul Arad.

Devine un element activ în dinamica vieţii politice, culturale şi economice din zona Bradului.

La izbucnirea războiului este mobilizat şi dus pe front. Se va întoarce în Brad după ce se structuraseră organismele noi de autoritate, Consiliul Naţional Zărăndean şi Gărzile Naţionale Române, sub autoritatea protopopului ortodox Vasile Damian, deputat în Parlamentul de la Budapesta (1905-1918). Cu toate acestea, în adunarea electorală a cercului Baia de Criş (26 noiembrie) este ales delegat la Adunarea Naţională de la Alba Iulia, alături de medicul dr. Nicolae Robu şi ţăranii (economii) Petru Rişcuţa, Adam Bolcu şi Petru Pârva. Era o dovadă a aprecierii sale.

Activează ca avocat în Brad până în anul 19 iunie 1920, ca membru al Baroului Arad, după care se mută în Baroul Hunedoara, ce se organizase de curând.

Prin efortul dr. Ioan Papp s-au înfiinţat judecătorii la Haţeg şi Brad. La aceasta din urmă preşedinte a fost numit dr. Cornel Glava.

În anul 1922 a fost numit preşedintele Comisiei de ocol pentru împroprietărire Brad.

Din punctul de vedere politic, dr. Cornel Glava a rămas apropiat de Partidul Naţional Român, însă în 1926 decide să-i urmeze pe Vasile Goldiş şi Petru Groza la Partidul Poporului.

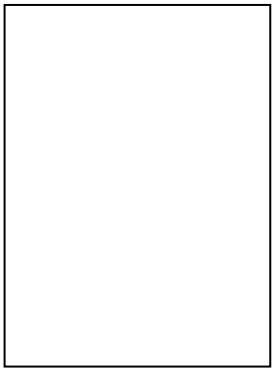

GRODZA, AUREL
n. 5 iunie 1876, Şimandul de Jos, jud. Arad
d. 13 decembrie 1938, Arad, jud. Arad

S-a născut în familia preotului ortodox Petru Grodza, căsătorit cu Sofia (n. Ciobota).

Şcoala elementară a făcut-o în localitatea natală, finalizând-o la Arad, după care urmează studiile liceale la Sibiu. A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj. În 20 octombrie 1899 obţine titlul de doctor în ştiinţe juridice.

A fost înscris în calitate de practicant în Baroul Arad, pentru Chişineu, în perioada 14 mai 1898-13 septembrie 1901, făcându-şi stagiatura în birourile avocaţilor Cornel Ardelean, Kertén Mikcsa, Nemes Zsigmond şi Mihai Veliciu. Censura de avocat o susţine la Tg. Mureş (1901).

Şi-a deschis propriul birou, practicând avocatura în Buteni, fiind înscris în Registrul avocaţilor definitivi din Baroul Arad pentru perioada 18 iunie 1903- decembrie 1938.

A organizat Despărţământul Astrei din Buteni (1903), conferenţiind, alături de alţi intelectuali din zonă, în cadrul adunărilor populare ce au avut loc în localităţile aferente.

Aurel Grodza a fost reprezentantul cercului Buteni la Conferinţa naţională a Partidului Naţional Român ce a avut loc în ianuarie 1905, susţinând intrarea în activitate a partidului.

A devenit lider al mişcării naţionale a românilor din zona Buteni-Iosaş.

Din 17 noiembrie 1917 şi până în martie 1918 a fost internat la Sopron, alături de alţi fruntaşi ai românilor ardeleni.

A fost ales delegatul cercului electoral Iosăşel, com. Gurahonţ, jud. Arad la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Din păcate nu a participat din cauza îmbolnăvirii sale de gripă spaniolă în zilele premergătoare. A fost ales, totuşi, membru în Marele Sfat Naţional.

A fost ales deputat în primul Parlament al României Mari în circumscripţia Buteni (1919) şi apoi deputat de Gurahonţ (1920), Hălmagiu (1922).

A îndeplinit funcţii în conducerea românească a judeţului Arad.

În anul 1935 a fost ales în consiliul de conducere a Baroului Arad, sub conducerea decanului dr. Silviu Moldovan. Fiul său, dr. Mircea Grodza i-a călcat pe urme, remarcându-se ca un bun avocat.

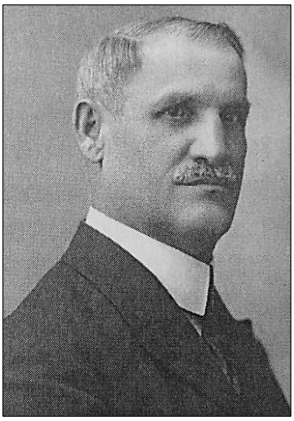

GROPŞIANU, MIHAIL
n. 23 decembrie 1869, Sasca Montană, jud. Caraş-Severin
d. 25 octombrie1948/1952, Oraviţa, jud. Caraş-Severin

Urmează cursurile şcolii primare din localitate, studiile liceale la Biserica Albă, studiile juridice la Budapesta şi Oradea. Doctoratul juridic îl obţine în anul 1896, la Budapesta. Se înscrie la data de 20 februarie 1896 în Baroul Timiş pentru ca, la data de 12 aprilie 1899, să susţină examenul de avocat, fiind înscris pe tabloul avocaţilor definitivi. În plan cultural a desfăşurat o activitate intensă în cadrul despărţământului Oraviţa al Asociaţiei *Astra*. A pus bazele ziarului *Foaia Orăviţii*, în care erau publicate multe articole ce urmăreau cultivarea conştiinţei de neam. Ziarul a apărut în circa 100 de numere, după care şi-a încetat activitatea, deoarece toţi redactorii au fost trimişi pe front de către autorităţile austro-ungare.

La doi ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, în 1916, a fost înrolat în armata austro-ungară, trimis pe front în Albania, unde avea funcţia de comandant de etapă. Prăbuşirea frontului îl găseşte la Oraviţa, unde se implică în organizarea Gărzilor Naţionale Româneşti din Oraviţa, Valea Nerei şi Valea Caraşului. La 4 noiembrie 1918, în faţa Băncii „Oraviţeana”, a avut loc o adunare la care au participat în jur de 1000 de persoane, ocazie cu care s-a înfiinţat Consiliul Naţional Român, Garda Naţională şi Consiliul Militar, al

cărui preşedinte a fost Mihail Gropşianu. A doua zi, la 5 noiembrie 1918, împreună cu învăţătorul Gheorghe Lipovan, a editat ziarul *Legiunea Română,* cu rol de monitor oficial al organismelor de coordonare a luptei naţionale din zona Oraviţa.

La Marea Adunare de la Alba Iulia a fost delegat din partea localităţii Sasca Montană, iar după unire a fost ales în Marele Sfat Naţional Român.

După Unire, în anul 1919, a fost numit procuror general al Parchetului de la Târgu Mureş, apoi prim-procuror al Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Cluj. După instalarea administraţiei româneşti în Banat, a fost numit de către Consiliul Dirigent prim-procuror al Curţii de Apel Timişoara, unde a funcţionat până în anul 1921, când s-a pensionat. Din acel an şi-a deschis un birou de avocatură, ocupând după aceea demnitatea de Decan al Baroului între anii 1922-1928. Din anul 1923 a fost ales vicepreşedinte al Uniunii Avocaţilor.

În perioada 1922-1927 a avut calitatea de senator, ca reprezentant al judeţului Caraş, iar între 1925-1929 a fost membru al Consiliului Comunal Timişoara.

Regele Mihai I îi acordă personal Medalia *Regele Ferdinand I cu spadă*, în anul 1941. A mai primit şi *Decoraţia Gărzile Naţionale Române din Banat 1918-1919* – Marila.

Se pensionează începând cu data de 1 aprilie 1945 şi se retrage la Oraviţa. Deşi pensionat este trimis în faţa Comisiei de epurare (pentru revizuirea/anularea pensiei). Refuză să se prezinte, dar trimite punctul său de vedere în scris arătând printre altele: „Ţin să răspund mai detaliat acuzelor ce mi se aduc, având în vedere că procedura împotriva mea a fost deschisă de către un for de înaltă intelectualitate specială (Consiliul Baroului) măcar aşa trebuie să fie şi nădăjduiesc că aşa şi este în realitate."

GROPŞIANU, ILIE
n. 24 iunie 1889, Sasca Montană, jud. Caraş-Severin
d. 11 martie 1942, Sasca Montană, jud. Caraş-Severin

A fost absolvent al Liceului de Stat din Biserica Albă (Serbia) unde a susţinut examenul de bacalaureat la 16 iunie 1899. A urmat cursurile Facultăţii de Drept din Budapesta începând cu anul 1900, unde a obţinut licenţa şi doctoratul juridic la 16 iunie 1906. A susţinut examenul pentru magistraţi şi avocaţi la Budapesta, în data de 27 ianuarie 1911.

În perioada studiilor a intrat în contact cu familia Babeş, într-o primă fază cu avocatul Emil Babeş, în biroul căruia a lucrat cinci ani. După această perioadă au urmat încă trei ani în care a activat în biroul lui Vicenţiu Babeş.

Ca avocat stagiar, a profesat în cabinetul avocatului dr. Mihail Gropşian, în Sasca Montană. Examenul de definitivat, *censura* a promovat-o la Budapesta în data de 27 iunie 1911. Pe lângă cariera de avocat a desfăşurat şi o amplă activitate publicistică. De pildă, a fost membru în comitetul de editare a *Foii Oraviţei*; de asemenea, a mai publicat şi articole cum ar fi: „Sasca Montană (1918-1919)" în *Analele Banatului*-1931, „Un proces istoric", în *Analele Banatului*-1931 sau studiul despre Vicenţiu Babeş.

Evenimentele din toamna anului 1918 îl surprind la Viena. Se întoarce în comuna natală, unde, cu prilejul unei adunări la 6 noiembrie, propune constituirea de Consilii Naţionale pentru naţionalităţile existente în zonă. La data de 16 noiembrie 1918 a deschis adunarea românilor din Sasca Montană organizând, împreună cu Ştefan Ieremia, Gărzile Naţionale din comună. A fost numit Preşedintele Gărzilor Naţionale, iar Ştefan Ieremia a primit funcţia de comandant.

A fost delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din partea cercului Sasca Montană. După ani, a descris deplasarea la Alba Iulia cu un grup de orăviţeni împreună cu Î.P.S.S. Miron Cristea. El a

fost cel care a predat secretariatului Adunării un Memoriu al locuitorilor din jurul Oraviței în care erau prezentate condițiile grele de trai, abuzurile autorităților maghiare. În adunarea bănățenilor la care a participat și Iuliu Maniu a militat pentru unirea fără condiții susținând integritatea Banatului. A fost numit în primăvara anului 1919 de către Consiliul Dirigent președintele judecătoriei Turda, însă din motive de sănătate a refuzat. Participă la preluarea „imperiului" în Caraș Severin, și mai apoi este numit judecător ajutor la Sasca, iar după plecarea la Timișoara a lui Alexandru Coca va fi numit președintele judecătoriei.

În anul 1919, a înregistrat la Judecătoria Oravița prima acțiune redactată în limba română. După unire devine magistrat la Timișoara, fiind promovat consilier la Curtea de Apel Timișoara, de unde va fi pensionat pentru limită de vârstă prin Înaltul Decret Regal nr. 1683/3 iulie 1938. A fost reînscris în Baroul Timiș, ca avocat definitiv, prin Decizia nr. 2100/15 iulie 1938. A profesat avocatura până la moarte, fiind înmormântat la Sasca Montană.

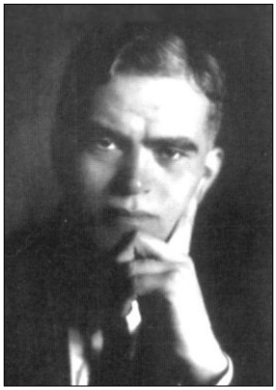

GROZA, PETRU
n. 7 decembrie 1884, Băcia, jud. Hunedoara
d. 7 ianuarie 1958, București

Fiul preotului Adam Groza din Băcia își face școala la Coșteiu Mare și la Lugoj, după care urmează cursurile la Colegiul Kun din Orăștie (1903). Studiile superioare în domeniul juridic le parcurge la universitățile din Budapesta (1903-1905), Berlin și Leipzig. Doctoratul îl va obține în 1907. După absolvire își face stagiatura la Lugoj în cabinetul avocatului Aurel Văleanu (1908-1909), „cel mai celebru în tot Banatul". Cenzura o depune la Budapesta la Tribunalul Penal (1911).

În 25 august 1911 își deschide birou de avocatură în Deva și se integrează în viața politică, culturală și economică din urbe.

La izbucnirea războiului este mobilizat încă din primele zile la Regimentul 8 honvezi, dar, așa cum mărturisea el însuși, nu a tras un foc cu arma, „nu am văzut frontul și n-am mirosit praful de pușcă, sub diferite pretexte sustrăgându-mă oricărui serviciu militar".

Reîntors de pe front în toamna anului 1918 se implică în acțiunile de organizare a Consiliilor Naționale comitatens și locale. Este ales în conducerea CNR din Deva și totodată delegat la Marea Adunare Națională pentru cercul electoral Deva. Popular, bun orator, Petru Groza va fi desemnat alături de Aurel Vlad, Victor Bontescu, Silviu Dragomir să vorbească mulțimii de la tribunele amplasate pe platoul cunoscut sub numele de Câmpul lui Horia. Este ales membru în Marele Sfat Național.

Cu ocazia alegerilor din toamna anului 1919, pentru cel dintâi Parlament al României Mari va candida pe lista Partidului Național Român în circumscripția Băița.

A practicat avocatura și după Unire. A fost înscris în Baroul Arad până în 2 iunie 1923, cu o întrerupere (12 iunie 1920 - 30 martie 1922) cât a fost ministru. După înființarea Baroului Hunedoara se va înscrie ca membru.

Va părăsi PNR în martie 1920, alături de Oct. Goga, și va trece în formațiunea politică a generalului Al. Averescu, fiind inclus în guvern ca ministru fără portofoliu. Atât în alegerile din anul 1922 cît și cu ocazia celor din 1926 câștigă mandatele de deputat.

Practică avocatura până în 2 iunie 1923, cu perioade de întreruperi datorate înrolării din timpul războiului și a participării sale la guvernul Averescu (1920-1922).

Va continua în Partidul Poporului și pentru perioada când la guvernare se află PNL. În anul 1926, Mareșalul Averescu este chemat să formeze un nou guvern, ocazie pentru Petru Groza să facă parte din acesta, primind portofoliul Lucrărilor Publice.

În 1933 fondează Frontul Plugarilor, formațiune ce se plasa pe stânga eșichierului politic, intrată sub influența Partidului Comunist din România (aflat în ilegalitate). Devine unul dintre promotorii concentrării mișcării de stânga în diverse formule, dar mai ales sub auspiciile unei mișcări antifasciste (Acordul de la Băcia și cel de la Țebea - 1935). În anul 1943 participă la crearea Frontului

Patriotic Antihitlerist, iar în 1944 la constituirea Blocului Naţional Democrat.

După lovitura de stat de la 23 august 1944 revine în prim planul politicii, fiind vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri prezidat de gen. Sănătescu. În 2 martie 1945 dr. Petru Groza este desemnat să formeze un nou guvern, iar în 6 martie lista miniştrilor este acceptată de Regele Mihai. De acum, numele omului politic ardelean este legat definitiv de instaurarea comunismului în România.

Funcţia de prim ministru al guvernului o va păstra până în iunie 1952, după care va fi investit ca preşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale până la moartea sa în anul 1958.

Lucrări publicate: *În umbra celulei. Malmaison: 1943-1944*, Bucureşti, 1945; *Discursuri politice, conferinţe, interviuri 19441946*, Bucureşti, 1946; *Reconstrucţia României. Discursuri politice, conferinţe şi interviuri 1944-1949*, Bucureşti, 1946; *Am văzut cu ochii ţara păcii*, vol. 1, Bucureşti, 1954-1956; *Prin ţara celor 600 de milioane. China de ieri şi azi. Note de drum*, Bucureşti, 1956; Articole. *Cuvântări, Interviuri.* Texte alese, prefaţă de G. Ivaşcu, Bucureşti, 1973.

HAŢIEGANU, EMIL
n. 09 decembrie 1875, Tritenii de Sus, comitatul Turda-Arieş (azi jud. Cluj)
d. 13 mai 1959, Cluj

S-a născut în familia unui preot greco-catolic, Ioan Haţiegan, de pe Valea Someşului, căsătorit cu Aurelia şi a avut patru fraţi, printre care a fost şi cunoscutul medic, Iuliu Haţieganu, profesor universitar şi rector al Universităţii din Cluj.

Emil Haţieganu a urmat cursurile gimnaziale la Blaj şi la Cluj, după care s-a îndreptat înspre studierea ştiinţelor juridice între anii 1898-1902. De-a lungul perioadei de

studiu a beneficiat de mai multe burse de studiu. De pildă, a primit susţinere financiară prin bursele Fundaţiilor „Alexandru Şterca Şuluţiu", „Simion Ramonţai" sau „Transilvania". Şi-a susţinut doctoratul în Ştiinţe Juridice la data de 29 noiembrie 1902. După terminarea studiilor a fost numit judecător la Huedin şi la tribunalul din Cluj.

Înainte de anul 1918 s-a implicat şi în viaţa politică a Transilvaniei, fiind membru în Partidul Naţional Român din Transilvania, fiind angrenat şi el în politica partidului de emancipare naţională a românilor ardeleni. În toamna anului 1918 Emil Haţieganu se afla la Cluj de unde a luat parte activ la organizarea evenimentelor care au precedat adunarea de la Alba Iulia. A fost ales preşedinte al Consiliului Naţional Român din Cluj. La 1 decembrie a fost prezent la Alba Iulia, iar în următoarea zi a fost ales membru al Consiliului Dirigent la resortul de Codificare.

La primele alegeri electorale de după unire a fost ales deputat în Parlamentul României Mari. A făcut parte şi din primul guvern condus de Alexandru Vaida-Voevod. În anul 1919, în contextul preluării Universităţii din Cluj de către administraţia românească, Emil Haţieganu a fost numit profesor la Facultatea de Drept. Aici a desfăşurat o importantă activitate didactică şi de cercetare. În anul universitar 1921-1922 a fost ales decan al Facultăţii de Drept, iar între anii 1929-1930 rector al Universităţii din Cluj. Între 23 august 1920 şi 27 septembrie 1923 a fost directorul şi fondatorul revistei *Glasul libertăţii* din Cluj.

În perioada interbelică a avut o amplă activitate politică, fiind deputat de mai multe ori (1926, 1928, 1931), vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor, subsecretar de stat la Ministerul Justiţiei (1930), ministrul Sănătăţii (1931) şi ministrul Transilvaniei (1932-1933). În anul 1940 când Ardealul de Nord a fost cedat Ungariei, a avut un discurs ferm, condamnând actul din 30 august. În acest sens a publicat mai multe articole în ziarul *Tribuna Ardealului*. Datorită faptului că a propus rezistenţă armată faţă de noul regim din Transilvania, la 1 septembrie 1944 a fost arestat de Gestapo şi deportat până în aprilie 1945. În perioada celui de al Doilea Război Mondial s-a retras din politică, dar odată cu semnarea păcii a revenit pe scena politică, de data aceasta în fruntea opoziţiei înainte de

căderea regimului antonescian. În acest sens, după conferința de la Moscova din anul 1945, a fost desemnat ministru fără portofoliu în guvernul comunist impus de sovietici la 6 martie 1946 și condus de Petru Groza. În același an, comuniștii au încercat un atentat împotriva sa și a ministrului Partidului Național Liberal, Mihai Romniceanu. În anul 1945, Academia Română, dorind să îl omagieze pentru faptele sale de curaj și pentru activitatea științifică, l-a ales membru de onoare.

Chiar dacă a făcut parte din guvernul condus de comuniști, după anul 1948, când aceștia și-au însușit puterea total, la 6 noiembrie a fost arestat pentru „activitate în P.N.Ț." și condamnat la trei ani de închisoare pentru sabotaj. A fost încarcerat la Sighet timp de 36 de luni, pedeapsa fiind majorată ulterior la 60 de luni de închisoare. A reușit să supraviețuiască închisorii comuniste, fiind eliberat la 15 iunie 1955. A decedat după patru ani de la eliberare, la Cluj.

HARȘIA IOAN

n. 12 aprilie 1872, Milășel, jud. Mureș
d. 26 ianuarie 1953, Reghin, jud. Mureș

Ioan Harșia provine dintr-o familie de țărani înstăriți, Ilisie și Maria (n. Bondriș), fiind unul dintre cei șase copii. A absolvit Gimnaziul superior greco-catolic din Blaj (1883-1891) și apoi Facultatea de Drept și Științe politice a Universității Ferencz József din Budapesta (1891-1895). După terminarea studiilor universitare se angajează „practicant cu plată" la Tabla Regească din Tg. Mureș, după care își obține diploma de avocat. În 5 februarie 1898 obține și titlul de doctor în științe juridice la Universitatea din Cluj.

Se stabilește ca avocat în Reghin, unde își construiește o carieră strălucită prin apărarea cu precădere a intereselor românilor din zonă. Activează în cadrul Despărțământului Reghin al Astrei, a

cărei conducere o preia în perioada 1910-1914. În această perioadă, în cadrul despărţământului sunt organizate agenturile culturale şi numeroase biblioteci poporale. Se va implica şi în activitatea Institutului de credit „Mureşiana", a *Reuniunii învăţătorilor greco-catolici* şi a *Societăţii pentru crearea unui fond de teatru român*, precum şi a *Societăţii meseriaşilor români*. A fost un aprig susţinător şi apărător al intereselor Bisericii Greco-Catolice.

După izbucnirea războiului, va fi mobilizat şi trimis pe front, în Galiţia. A căzut prizonier la ruşi. Se înrolează în corpul voluntarilor ardeleni.

Reîntors acasă, la Reghin, în toamna anului 1918 se implică în evenimentele revoluţionare ce au loc în Transilvania. Alături de alţi fruntaşi locali organizează Consiliul (Senatul) Naţional Român comitatens Mureş-Turda (5 noiembrie), dar structurile locale din localităţile comitatului. Este ales în conducerea CNR din Reghin în calitate de secretar. În 28 noiembrie, în cadrul adunării electorale desfăşurate la Reghin va fi ales delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. În această calitate va participa la întrunirea din 30 noiembrie, când se dezbate proiectul de hotărâre ce urma să fie prezentat delegaţilor românilor din Transilvania, Banat şi Crişana. A doua zi după votarea Unirii cu România, Ioan Harşia, alături de alţi fruntaşi locali, revin de urgenţă la Reghin pentru a întâmpina Divizia a VII Infanterie aflată sub conducerea gen. Traian Moşoiu.

După Unire va rămâne activ în viaţa politică a comunităţii. Va părăsi PNR şi se va înscrie în Partidul Poporului (1920), devenind senator din partea acestei formaţiuni politice după alegerile din martie 1920. Nu îşi va duce mandatul căci acceptă să preia Primăria oraşului Tg. Mureş (octombrie 1920 – 22 decembrie 1922). Va mai candida şi cu alte ocazii, reuşind la alegerile parţiale pentru Senat, din 1926, să obţină un mandat pentru doi ani. Odată cu despărţirea lui Octavian Goga de Alexandru Averescu şi înfiinţarea de către cel dintâi a Partidului Naţional Agrar, mai mulţi fruntaşi mureşeni se înscriu în noua formaţiune. Odată cu fuziunea acestuia în anul 1935 cu Liga Apărării Naţional Creştine şi crearea Partidului Naţional Creştin, îl găsim pe Ioan Harşia, alături de avocatul Aurel Baciu, în conducerea formaţiunii conduse de Octavian Goga. După desfiinţarea partidelor politice şi înfiinţarea Frontului Renaşterii Naţionale se

înscrie şi activează în partidul unic creat de Regele Carol al II-lea. Se va manifesta foarte activ şi în mişcarea antirevizionistă.

Pe tot parcursul perioadei interbelice Ioan Harşia a fost un membru deosebit al comunităţii, implicându-se în toate sectoarele de activitate: cultural, financiar-bancar, economic, administrativ etc.

A practicat avocatura până la retragerea sa din viaţa publică, fiind membru al Baroului avocaţilor din municipiu. Ajunge delegat în Consiliul superior al Uniunii avocaţilor din România.

În anii Arbitrajului de la Viena, dr. Ioan Harşia a rămas în teritoriul alipit la Ungaria, fiind la un moment dat acuzat, alături de alţi români, de spionaj. Refuză să facă parte din Casa Magnaţilor din Budapesta, ca reprezentant al judeţului.

Pentru activitatea depusă a fost distins cu *Ordinul Coroana României* în grad de ofiţer şi cu Medalia *Meritul Comercial şi Industrial*, clasa I.

După instaurarea comunismului va fi urmărit, arestat şi închis fără proces la Gherla în anul 1950. Datorită stării de sănătate precare şi a vârstei înaintate va fi eliberat în anul 1951, fixându-i-se domiciliu forţat la Reghin.

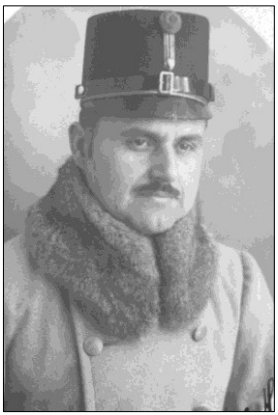

HEŢCO, AUREL
n. 24 februarie 1884, Bozânta Mare, Maramureş
d. 1967, Cluj

A urmat cursurile Facultăţii de Drept de la Cluj, pe care a absolvit-o în anul 1908, după care şi-a susţinut examenul pentru profesia de avocat. A profesat avocatura în Jibou.

În timpul primei conflagraţii mondiale, a fost mobilizat cu gradul de locotenent. În urma unei telegrame primite de la fruntaşii locali din Jibou, la începutul lunii noiembrie 1918, se întoarce acasă, luând măsuri urgente de reorganizare a tuturor celor 34 de comune româneşti din plasa Jibou, contribuind

totodată şi la constituirea Consiliului Naţional Român înfiinţat la 19 noiembrie 1918. A avut un rol deosebit de important în organizarea Gărzilor Naţionale Române din oraşul Jibou şi din localităţile din jur. A fost delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia din partea cercului electoral Dioşd. După anul 1919 Aurel Heţco a îndeplinit funcţia de prim pretor al plasei Jibou, până în anul 1923. A fost ales preşedinte al centralei Cluj a Asociaţiei Foştilor Luptători din Gărzile Naţionale din Ardeal şi Banat pe care a condus-o între anii 1928-1940.

În anul 1940 a rămas la Cluj după cedarea Ardealului de Nord Ungariei, iar după reîntregirea ţării, a fost ales preşedinte de onoare al Asociaţiei Foştilor Luptători din Gărzile Naţionale din Ardeal şi Banat.

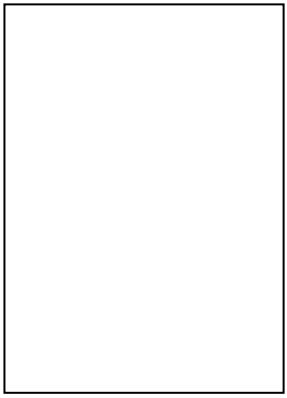

HOLOM, ILARIE
n.20 noiembrie 1880, Lepindea, comitatul Târnava-Mică (azi jud. Mureş)
d.

S-a născut într-o familie de oameni simpli, tatăl său, Filon Holom, fiind agricultor. Fiul, Ilarie, a beneficiat de o bursă de studiu din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu" pe perioada anilor de facultate. S-a înscris în anul 1903 la Academia Evanghelică de Drept Eperjes din Prešov, unde rămâne doar un semestru. Începând cu semestrul al doilea se transferă la Facultatea de Drept din Cluj unde rămâne până la absolvirea studiilor juridice în anul 1906. Anul următor, la aceeaşi facultate, a susţinut doctoratul în ştiinţe juridice, la 16 noiembrie 1907.

A susţinut examenul de avocat la Târgu Mureş la 24 martie 1910, fiind învestit în profesia de avocat începând cu 12 aprilie acelaşi an. A profesat avocatura la Ibaşfalău (azi Dumbrăveni, jud. Mureş). A fost căsătorit cu Otilia Câmpian născută în 19 iulie 1887, cu care a avut două fete, Elena născută în 31 martie 1915 şi Silvia născută la 26 mai 1921.

La 27 noiembrie 1918, în sala festivă a restaurantului din Dumbrăveni, Consiliul Național Român din localitate si-a ales delegații care să îi reprezinte la Adunarea de la Alba Iulia. Printre delegați a fost ales și avocatul Ilarie Holom, care la 1 decembrie 1918 a fost ales și membru în Marele Sfat Național. După Marea Unire a fost numit de către Consiliul Dirigent subprefect al județului Târnava Mică. În această calitate a participat la prima manifestare politică a țiganilor din România care a avut loc la Rupea în 16 ianuarie 1919.

În perioada interbelică a practicat avocatura, implicându-se frecvent în viața politică și culturală a României. De pildă, în anul 1932, la 27 septembrie își depune o cerere de radiere din Barou deoarece a fost numit prefect al județului Târnava Mică, fiind incompatibil cu calitatea de avocat. Rămâne doar un an în această funcție, astfel că la 17 noiembrie 1933 se reînscrie în tabloul avocaților. Începând cu 8 decembrie 1938 și-a exercitat profesia de avocat în același birou avocațial cu avocatul Petru Baciu din Dumbrăveni. În anul 1940 deținea și poziția de consilier în cadrul primăriei Dumbrăveni.

În anul 1948, în contextul înființării Colegiului de avocați Târnava Mică, s-a radiat la 16 februarie din Colegiul Sibiu.

HOSSU-LONGIN, FRANCISC

n. 2 octombrie 1847, Zam, jud. Hunedoara
d. 12 februarie 1935, Băseşti (azi jud. Maramureş)

Tatăl său a fost Mihai Lupu Hossu, funcționar, căsătorit cu Luiza (n. Pandak). Școala elementară o face în Deva, fiind apoi trimis la liceul din Beiuș, absolvind în cele din urmă studiile gimnaziale la Orăștie (Gimnaziul „Kun"). La vârsta de 10 ani rămâne orfan de tată, iar la 16 ani și de mamă. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Pesta (1868-1872); anii de studii de aici au fost deosebit de grei; orfan fiind, trebuia să și

muncească. A activat şi ca membru al Societăţii de lectură a studenţilor „Petru Maior".

După absolvire intră practicant la Tribunalul din Deva, apoi se înscrie în Baroul Arad (19 octombrie 1875-8 iulie 1876) ca practicant făcându-şi stagiatura în Deva şi Arad.

Îşi deschide propriul birou de avocat în Deva (1877) şi se căsătoreşte cu Elena Pop (1882), fiica lui George Pop de Băseşti.

De-a lungul anilor s-a impus în întreg comitatul Hunedoara ca un mare apărător al drepturilor românilor de aici. Pe lângă aceasta se implică în organizarea politică, economică, socială şi culturală a românilor din comitat.

Prin poziţia sa în comunitate este ales să reprezinte Clubul naţional comitatens la Conferinţa naţională a Partidului Naţional Român din 1881. Este ales secretar al conferinţei şi membru în conducerea partidului. Va fi unul dintre cei mai importanţi şi activi lideri ai românilor din comitat, alături de dr. Ioan Mihu, dr. Aurel Vlad, I.I. Vulcu ş.a., manifestându-se atât la nivelul organizaţiei politice cât şi în congregaţia comitatensă.

Francisc Hossu-Longin este unul dintre apărătorii memorandiştilor în procesul de la Cluj din 1894.

A făcut parte din conducerea Despărţământului Deva al Astrei, în câteva rânduri fiind chiar preşedinte.

Pe tărâm economic, Fr. Hossu-Longin a susţinut activitatea *Reuniunii economice* din Orăştie, a participat la fondarea unor institute de credit rural şi a unor bănci (în comitetele de conducere a acestora fiind mereu prezent) nu doar din comitatul Hunedoara.

A colaborat la publicaţiile româneşti din Transilvania, mai cu seamă la *Gazeta Transilvaniei*.

Un rol important a avut şi în evenimentele din toamna anului 1918, fiind ales în structurilor nou înfiinţate. Este ales să reprezinte cercul electoral Deva, alături de avocatul Petru Groza, finanţistul Valer Petco, Octavian Munteanu şi Nicolae Bembea la Adunarea Naţională de la Alba Iulia. Date fiind meritele sale recunoscute, este ales şi în Marele Sfat Naţional.

Alegerile din noiembrie 1919 pentru primul Parlament al României Mari îi aduc lui Francisc Hossu-Longin mandatul de senator pentru circumscripţia Deva.

Soţia sa, Elena, a fost una dintre cele mai active promotoare a mişcării feministe din Transilvania şi deopotrivă o luptătoare asiduă pentru drepturile românilor.

De asemenea, fratele său, Alexandru (1856-1922) a îmbrăţişat cariera de avocat, activând la Deva, secondându-l adesea pe Francisc Hossu-Longin în acţiunile sale.

După moartea socrului său, George Pop de Băseşti (1919) se mută din Deva la Băseşti, la ferma familiei (1920). Se retrage din politică până la finalul vieţii.

Şi-a scris memoriile, din care o parte au fost editate sub titlul: *Amintiri din viaţa mea*. Text stabilit, introducere şi glosar de Georgeta Antonescu, Cluj-Napoca, 1975.

A donat întreaga sa arhivă, precum şi a socrului său, George Pop de Băseşti, Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj.

HOTĂRAN IACOB

n. 27 decembrie 1855, Şiria, jud. Arad
d. 29 ianuarie 1936, Şiria, jud. Arad

A urmat cursurile Gimnaziului superior evanghelic din Szarvas, după care se înscrie la Academia Regală de Drept din Oradea. În anii studenţiei este orfan.

Practica avocaţială şi-a făcut-o în Arad, în perioada 17 iunie 1880 - 8 iunie 1883. După ce obţine censura de avocat îşi deschide propriul birou în Şiria la 21 noiembrie 1884.

A fost avocat şi notar public în Şiria. Aici se implică în activităţile sociale, culturale, economice şi politice inspirate de centrul mişcării din comitat, oraşul Arad. Este prezent la Conferinţa naţională de la Sibiu din ianuarie 1892, ca reprezentant al cercului electoral Şiria. În anul 1894, se manifestă împotriva condamnării memorandiştilor după procesul de la Cluj.

A cedat locul de candidat la Șiria, deși era foarte apreciat și avea foarte mari șanse să fie ales, în favoarea lui Ștefan Cicio-Pop, cu ocazia alegerilor din 1905. Cu ocazia campaniei electorale din anul următor este condamnat pentru agitații la 24 de zile de închisoare și 100 coroane amendă.

Cu ocazia adunării cercului Șiria ce a avut loc în 8 noiembrie 1918, dr. Iacob Hotăran este ales „comisar" al cercului, în fruntea unui „Senat" al comunei Șiria. Tot atunci se alege un primar român și cinci „sfetnici comunali".

Dr. Iacob Hotăran a făcut parte și din Consiliul Național Român pentru comitatele Arad, Cenad și Bichiș, prezidat de Mihai Veliciu, ales în 24 noiembrie.

A organizat consiliile naționale și Garda Națională Românească în localitățile din cercul Șiria.

În adunarea electorală a cercului Șiria, ce a avut loc în 25 noiembrie, chiar sub președinția lui, Iacob Hotăran fost ales delegat al cercului la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Alături de el a mai fost ales în același cerc Ștefan Cicio-Pop.

Imediat după Unire, familia trece printr-o dramă, soția sa, Virginia Hotăran și fiul său Gheorghe, medic, grav bolnav după război, sunt ridicați de la casa din Șiria și uciși cu bestialitate de „gărzile roșii", bolșevice, ca răzbunare pe avocații Iacob Hotăranu și fiul său Victor. Aceasta după ce își mai pierduse în război unul dintre băieți. El însuși a fost arestat și închis de către maghiari.

Cu ocazia primelor alegeri din România Mare obține un mandat de senator în cercul Ineu, urmând ca la alegerile din iunie 1920 să repete succesul.

IANCU, CORNEL
n. 30 mai 1976, Ciutei, jud. Arad
d. 1956, Arad, jud. Arad

S-a născut în familia preotului Ioan Iancu (1825-1907), căsătorit cu Anna, având încă doi frați, Iustin și Aurel, ambii îmbrăcând haina preoțească. Preotul Ioan din Ciutei a fost

un apărător al drepturilor românilor, înscriindu-se printre membrii partidului național încă de la începuturile acestuia (1868).

A absolvit Gimnaziul superior greco-catolic din Beiuș, după care urmează studiile superioare la Academia Regală de Drept din Oradea (1895-1899), iar doctoratul îl susține la Facultatea de Drept a Universității „Ferencz József" din Cluj, la 25 mai 1901. A beneficiat de bursă din partea Fundației „Faur".

În 6 ianuarie 1900 se înscrie ca stagiar în Baroul avocaților din Arad, făcând practică în cancelariile avocaților Simion Popovici Deseanu și Ștefan Cicio-Pop. După promovarea examenelor, obține licența de practică și își deschide propriu birou în Arad (8 iulie 1904).

Se implică în viața politică și culturală a românilor din comitatul Arad, dovedindu-se un apărător curajos al drepturilor românilor de aici. El se evidențiază ca apărător al țăranilor răsculați din Șepreuș (1904-1905).

Făcând parte din generația tânără, este un susținător al activismului politic, atât în cadrul clubului comitatens Arad, cât și la nivelul conducerii Partidului Național Român. El este desemnat, alături de alți lideri locali, să reprezinte comitatul Arad la Conferința națională din ianuarie 1905, care decide schimbarea tacticii PNR. Din această poziție va susține campaniile electorale din circumscripțiile comitatului Arad pentru alegerile din 1905, 1906 și 1910, la care au candidat Ioan Russu Șirianu, Ștefan Cicio-Pop, Ioan Suciu, Octavian Goga ș.a.

Implicat în evenimentele din toamna anului 1918, este ales în circumscripția Arad să reprezinte alegătorii de aici la Adunarea Națională de la 1 Decembrie. Apropiat al lui Ștefan Cicio-Pop, dovedindu-și de-a lungul anilor spiritul de luptă și de sacrificiu, va fi ales ca membru al Marelui Sfat Național.

După Unire, candidează la alegerile din noiembrie 1919, fiind ales deputat în cercul electoral Șimandu de Jos, în cel dintâi Parlament al României Mari.

Beneficiind de apreciere și popularitate, Cornel Iancu va obține și la alegerile din 1920 un mandat de deputat, dar candidând din partea Partidului Poporului.

Se retrage treptat din viaţa politică, dedicându-se mai mult profesiei de avocat, dar şi unor întreprinderi economice (acţionar şi membru în conducerea Societăţii de Agricultură „Corvin”, acţionar al Societăţii „Reşiţa”, al Întreprinderii Forestiere Române ş.a.). Organizează o fermă model la Iratoşu (Arad).

Va funcţiona ca avocat în Arad până în 4 martie 1947, dată la care este radiat.

A fost parlamentar – deputat şi senator – din partea Partidul Naţional Ţărănesc.

După instaurarea regimului comunist, este deposedat de proprietăţile agricole, îi este naţionalizat biroul avocaţial, iar el este trimis cu „domiciliu forţat” în Haţeg. Se întoarce în cele din urmă la Arad, unde şi moare. Este reînhumat în Ciutei.

ILLE, ANDREI
n. 1870, Ursad, Bihor
d. 26 octombrie 1933, Oradea, Bihor

A fost fiul preotului Gheorghe Ille din comuna Ursad şi al Anei Ille, născută Herman. A urmat studiile Gimnaziului superior romano-catolic din Oradea, iar cele universitare le-a absolvit la Academia Regală de Drept din Oradea (1891-1893, 1894-1895) şi la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta (1893-1894). Tot aici obţine şi doctoratul în ştiinţe juridice la 2 iunie 1899. A beneficiat de susţinerea Fundaţiei „Faur”.

În anul 1898 s-a căsătorit cu Maria Zigre stabilindu-se în comuna Tinca din judeţul Bihor. Începând cu anul 1900 a început să profeseze aici avocatura până după Marea Unire, în anul 1920.

S-a implicat în lupta pentru emancipare naţională, iar în plan cultural a fost conducătorul şi organizatorul Despărţământului ASTRA din comuna Tinca. A deţinut şi funcţia de preşedinte a comitetului eparhial din aceeaşi comună, dar şi membru al sinodului

eparhial şi membru al Consistoriului ortodox din Oradea şi membru al Congresului Naţional Bisericesc din Sibiu.

La Adunarea de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 a fost delegat oficial al românilor din circumscripţia Tinca. A fost ales membru în Marele Sfat Naţional. După unire, la 29 ianuarie 1929 a fost numit preşedinte de secţie la Curtea de Apel Oradea, iar la 29 ianuarie 1930 a fost avansat prim-preşedinte al aceleiaşi Curţi de Apel. A fost timp de trei ani profesor suplinitor la Facultatea de Drept din Oradea şi în mai mulţi ani membru în comisia de admitere în corpul de avocaţi. În Oradea s-a implicat în continuare în viaţa culturală a oraşului fiind o perioadă preşedintele „Casei Naţionale" din acelaşi oraş.

Pentru activitatea şi implicarea sa în viaţa socială şi culturală a fost decorat cu Coroana României în grad de comandor.

IMBROANE, NICOLAE
n. 09 decembrie 1880, Coşteiu (Vârşeţ), Serbia
d. 16martie 1961, Văradia, jud. Caraş-Severin

Provine dintr-o familie de ţărani, Mihai Imbroane şi Romaniţa, născută Mităr. A fost frate cu Avram Imbroane.

Şcoala primară a făcut-o la Coşteiu, cele patru clase gimnaziale la Biserica Albă, iar studiile liceale le-a definitivat la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov în anul 1903. Studiile universitare le-a continuat la Budapesta şi Cluj, iar după obţinerea doctoratului a dat concurs de avocat la Târgu Mureş. În anul 1913 şi-a început practica de avocat la Vârşeţ, unde se şi căsătoreşte cu Ecaterina Bojici.

A fost membru al Astrei, participând la manifestările culturale ale românilor din cercul Vârşeţ. În timpul Primului Război Mondial, a fost înrolat în armata austro-ungară, fiind trimis pe frontul din Galiţia. A obţinut gradul de caporal în Regimentul de honvezi. În

toamna anului 1918 s-a implicat în evenimentele premergătoare Marii Uniri din anul 1918. A fost „sergent voluntar" în Consiliul Militar Vârşeţ din Banatul de Sud. A făcut parte din comitetul de conducere a Consorţiului de înfiinţare a ziarului *Opinca*, suportul de transmitere a mesajului Consiliul Naţional Român. La Adunarea de la Alba Iulia a participat din partea cercului electoral Moraviţa.

După anul 1918 se stabileşte la Lugoj, după care se mută la Timişoara. A fost o perioadă, câte un an, prefect al judeţului Timiş-Torontal, 1921-1922 şi respectiv 1926-1927. A fost ales în două mandate deputat în Parlamentul României Mari, ca reprezentant al Circumscripţiei Timişoara şi Oraviţa.

A colaborat la mai multe publicaţii bănăţene: *Banatul, Independenţa* şi *Poporul.*

În 1951 a fost reţinut de către organele de securitate pentru verificări şi i se stabileşte domiciliul obligatoriu în localitatea Salcâmi (Feteşti), fiind pus în libertate abia în anul 1956.

A fost un om politic de marcă, elocvente fiind gândurile transmise la împlinirea vârstei de 70 de ani copiilor „Am trăit pe această lume fără să cunosc senzaţia de a avea o casă, liber fiind nu am căutat-o. Ar fi fost pentru mine o cuşcă, o încătuşare, un plumb la picioare, în zborul meu pe înălţimile Ţării mele, pe care am ţinut-o de singura mea casă , în fiecare petec al ei." După încetarea calităţii de avocat, s-a retras la Vărădia unde a şi decedat.

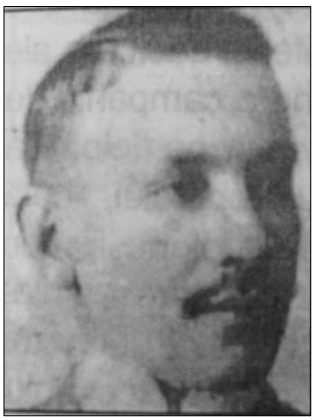

IOANOVICI, IOAN
n. 19 iunie 1884, Boiu, comitatul Târnava Mică (azi. jud. Mureş)
d. 17 ianuarie 1951, Sighişoara, jud. Braşov

Tatăl său, Ilie Ioanovici, a fost preot. Fiul său, Ioan, a absolvit studiile liceale la Gimnaziul superior reformat din Odorheiul Secuiesc. În anul 1904 s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj, unde a studiat până

în anul 1907. Între timp, în ultimul an de studiu, 1906/1907, rămâne la Cluj şi se înscrie, şi la Academia Regală de Comerţ. La Facultatea de Drept din Cluj şi-a susţinut doctoratul în 19 martie 1910. După susținerea doctoratului în științe juridice la Cluj la data de 19 martie 1910, va deschide birou avocațial în Sighișoara.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial a fost mobilizat în armata austro-ungară, iar în toamna anului 1918 a revenit la Sighișoara. În 5 noiembrie 1918 a fost ales membru în Consiliul Naţional Comitatens din Sighișoara. A fost semnatarul proclamaţiei cetăţenilor comitatenşi dată la 6 noiembrie alături de Hock János, preşedintele Consiliului Naţional Maghiar, Theodor Mihali, preşedintele Consiliului Naţional Român şi Wilhelm Melzer, preşedintele deputaţilor dietali saşi, care îndemna la respectarea ordinii şi liniştii publice în Sighișoara. La 25 noiembrie este ales delegat al Albei Iulia din partea cercului electoral Sighișoara alături încă patru membri.

După Unire a continuat activitatea de avocat, ocupând o serie de funcţii administrative.

La data de 23 februarie 1922 a fost numit prin Decret Regal nr. 9450 jurist-consult al judeţului Târnava Mare şi ulterior a fost numit prim jurist-consult în cadrul Consiliului judeţului Târnava Mare, iar din anul 1937 va fi şeful biroului juridic din acel Consiliu.

A fost vicepreşedinte al Consiliului „Frăţia”, institut de credit şi economii, societate pe acţiuni, vicepreşedinte în Consiliul de administraţie la Banca Română S.A. Sighișoara sucursala Odorhei. Pe linie profesională a fost prodecanul Baroului de avocaţi din Sighișoara.

S-a implicat în viaţa politică fiind membru al Partidului Poporului şi al FRN La începutul anului 1939, a fost numit primar al oraşului Sighișoara. În anul 1948, noile autorităţi comuniste îl exclud din Barou din cauza activităţii politice din trecut şi i se stabileşte domiciliu forţat în Sighișoara unde a şi decedat.

IOSIF, IOAN
n. 1 septembrie 1887, Geoagiu, Odorhei
d. 18 iulie 1969, Rupea, Braşov

A fost fiul lui Gligor şi al Anei, ambii ţărani agricultori.

A urmat cursurile şcolii secundare în Baraolt, iar studiile liceale le-a finalizat la Sighişoara. S-a înscris la Politehnică în Budapesta, iar mai apoi a urmat cursuri la Universitatea din Laussane în Elveţia. Doctoratul şi l-a susţinut în Drept la Universitatea Sorbona din Paris. A urmat câteva cursuri de economie la Universitatea din Londra.

După izbucnirea Primului Război Mondial a fost închis împreună cu soţia sa în lagărul de la Sopron din Ungaria. În toamna anului 1918 a fost eliberat, fapt pentru care se implică în organizarea evenimentelor care trebuiau să aibă loc la Alba Iulia. A fost ales preşedinte al Consiliului Naţional Român din plasa Cohalm şi s-a ocupat de organizarea Gărzilor Naţionale din oraş şi împrejurări.

A participat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 ca delegat al cercului electoral Rupea (Cohalm). A doua zi a fost ales membru în Marele Sfat Naţional, fiind numit pe urmă şi prim pretor al plăşii Cohalm. Datorită pregătirii sale profesionale este numit şi comisar economic al Consiliului Dirigent pentru plasa Cohalm. Cunoscut pentru implicarea în evenimentele sfârşitului de an 1918, a fost numit de Guvernul României consilier la Congresul de Pace de la Paris fiind acreditat la deliberările din comisiile financiare şi economice unde a funcţionat până la data semnării tratatelor de pace de la Versailles şi Saint-Germain-en-Laye.

S-a implicat în politica noului stat format, fiind ales deputat în primul Parlament al României Mari, dar şi numit inspector în Ministerul Muncii şi Sănătăţii. Între anii 1924-1944 a fost membru al Partidului Naţional Liberal.

A practicat avocatura în biroul avocatului Radu Dumitraşcu din Bucureşti, însă începând din anul 1936 se va retrage la Rupea unde a practicat avocatura în continuare.

Activitatea publicistică a fost una fructuoasă, publicând mai multe lucrări de specialitate pe teme economice, atât în ţară, cât şi în străinătate. De pildă, în anul 1939 a publicat la Paris lucrarea *La stabilisation du changer roumain.*

Odată cu instaurarea regimului comunist au început represiunile împotriva lui şi a familiei acestuia. I-a fost confiscată averea (3 hectare şi 17 ari de pământ şi o casă), iar la 16 august 1952 este arestat prima dată şi trimis la lagărul de la Capul Midia pentru o perioadă de 36 de luni. A fost eliberat în anul 1955, dar nu pentru multă vreme, deoarece a fost din nou acuzat de uneltiri împotriva statului şi arestat la 29 septembrie 1959. A fost încarcerat în penitenciarul Codlea, însă de această dată stă închis câteva luni, fiind eliberat în 2 mai 1960.

Ultimii nouă ani din viaţă i-a trăit la Rupea.

IŞFAN, PETRU
n. 7 februarie 1885, Denta, jud. Timiş
d.

A fost absolvent al Liceului Maghiar de Stat din Timişoara, obţinând, în anul 1905, diploma de bacalaureat. Absolvent şi doctor în drept al Facultăţii din Cluj, în anul 1912. S-a înscris ca stagiar în Baroul Timiş, la data de 29 decembrie 1909. S-a înscris pe tabloul avocaţilor definitivi, prin Decizia nr. 472/1913. A profesat avocatura la Vârşeţ.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, a participant pe front în armata austro-ungară, iar la terminarea ostilităţilor revine la Vârşeţ, unde îşi reia activitatea juridică. Odată cu constituirea consiliului comunal, în luna noiembrie 1918, a fost numit notarul acestui organism. Fiind rezervist, s-a înscris în Consiliul Militar din localitate, postură din care a semnat apelul adresat *Către oficerii şi soldaţii români din Banatul Sudic*.

A participat la Alba Iulia ca delegat al cercului electoral Vârşeţ. După Unire se stabileşte la Timişoara. În perioada 1929-1933, a fost membru în Consiliul Baroului, ocupând în mai multe mandate demnitatea de prodecan.

ISPRAVNIC, SEVER
n. 10 iulie 1871, Curtici, jud. Arad
d. 28 iulie 1954, Arad, jud. Arad

S-a născut în familia meseriaşului cizmar Ştefan Ispravnic, căsătorit cu Rozalia (n. Răducanu), fiind unul dintre cei cinci copii ai acestora. Bunicul său a fost învăţătorul Petru Ispravnic.

Şcoala elementară a urmat-o la Curtici, după care îşi continuă studiile la Liceul din Arad timp de un an (1885-1886), fiind nevoit, din cauza limbii, să se mute la Liceul Piarist din Timişoara, unde îşi susţine bacalaureatul.

Se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii „Ferencz József" din Budapesta (1891-1895), fiind susţinut material de sora sa, Silvia, învăţătoare. Aici este coleg de generaţie printre alţii, cu Aurel Vlad. Doctoratul îl obţine în 24 octombrie 1896.

Stagiatura de avocat şi-o face (25 februarie 1895 - 9 septembrie 1898) în biroul memorandistului Aurel Suciu şi la avocaţii Ilie Precupă, Ioan Suciu şi Virgil Bogdan. După obţinerea diplomei de doctor şi promovarea examenului de avocat, va prelua cabinetul avocaţial al lui Aurel Suciu din Arad. S-a înscris ca avocat deplin în 24 martie 1898 în Baroul Arad, fiind membru până în 1948, când a fost exclus, prin măsurile de epurare practicate de regimul comunist.

Se căsătoreşte cu Adriana Şiclău, fiică de preot, nepoată de soră a lui episcopului de Oradea, Roman Ciorogariu.

A colaborat intens la *Tribuna* şi *Românul* şi a fost un apropiat al lui Ioan Russu Şirianu şi a lui Sever Bocu.

A activat în conducerea PNR din comitatul Arad, iar din 1910 a făcut parte din Comitetul central al PNR.

A fost acţionar al Băncii *Victoria* din Arad, făcând parte din organismele de conducere ale acesteia. A lucrat, la începuturile carierei, în cadrul băncii pentru o perioadă, ca jurist-consult.

După izbucnirea războiului a fost mobilizat la Brod (în Croaţia), la Tribunalul Militar, fiind adus apoi la Garnizoana din Arad, la partea sedentară.

A fost ales delegat din partea cercului electoral Pecica la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia.

La Adunarea Naţională a participat şi soţia sa Adriana Ispravnic, fiind delegată de *Reuniunea femeilor Române din comitatul Arad*, alături de Elena Cicio-Pop şi Elena Goldiş.

A făcut parte din corpul de specialişti care au contribuit la punerea în aplicare a decretelor privind organizarea justiţiei. A fost numit în *Consiliul superior de disciplină şi afaceri administrative pentru avocaţi*, alături de avocaţi cu experienţă Iuliu Popescu, Andrei Pop, George Dobrin, Aurel Socol, Aurel Isac, Ioan Papp, George Popescu etc.

După Unire şi-a continuat activitatea de avocat, fiind ales încă din 1921 în consiliul de conducere al Baroului arădean, fiind prodecan al Baroului din anul 1935 până în anul 1941, când şi-a înaintat demisia împreună cu decanul dr. Silviu Moldovan. Pentru perioada 1941-1945 va fi ales decan.

A fost ales în două rânduri senator.

În 1930 decide să se alăture proiectului politic al lui Gheorghe Brătianu.

A fost decorat cu *Ordinul Coroana României* în grad de cavaler (1922) şi *Ordinul Steaua României* în grad de ofiţer (1926).

După instaurarea regimului comunist este exclus din Barou şi i se refuză pensia, ca în scurtă vreme să piardă toate proprietăţile şi casa. Excluderea din barou s-a făcut pe considerentul că a desfăşurat activitate gazetărească şi politică liberală profascistă.

În 16 august 1952, la vârsta de 81 de ani, este ridicat împreună cu fiul său şi duşi la Penitenciarul din Aiud. Este eliberat în preajma Crăciunului aceluiaşi an, însă fiul său Sever Ispravnic jr. va fi închis, fără a fi pus sub acuzare, la Piteşti, până în anul 1954.

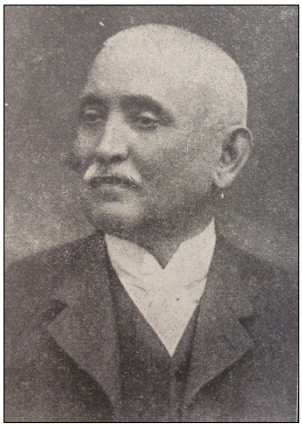

KISS, DEMETRIU
n. 27 octombrie 1854, Cheţiu, Bihor
d. 12 noiembrie 1932, Oradea, Bihor

A fost cumnatul lui Aurel Lazăr din Bihor, om politic şi important membru al luptei pentru emanciparea naţională a românilor din Transilvania.

Primele clase primare le face în comuna natală, însă în anul 1864, cu ajutorul învăţătorului din localitate, Teodor Suciu, s-a transferat la Seminarul greco-catolic din Oradea unde a studiat între anii 1866-1874. În 10 iulie 1874 trece examenul de maturitate şi se înscrie la Academia de Drept din Oradea. În urma studiilor, obţine diploma de avocat în 28 ianuarie 1884, conform certificatului nr. 5/1884, la Universitatea din Budapesta. Stagiatura şi-a făcut-o în cancelaria lui Iosif Roman.

S-a căsătorit cu fiica avocatului Teodor Lazăr la 16 februarie 1884 şi sora lui Aurel Lazăr. În acelaşi an a fost numit şi avocat diecezan pe lângă titularul Ioan Erdelyi. Calitatea o va păstra până în anul 1888, când a fost numit titular pe acel post.

În toamna anului 1918 s-a implicat în toate activităţile premergătoare Unirii de la Alba Iulia. De pildă, s-a aflat în casa lui Aurel Lazăr, alături de alte elite din Oradea la şedinţa partidului din 3 noiembrie, care a avut scopul de a trasa în linii mari traseul de urmat dat fiind circumstanţele vremii. Nu a participat la Unire, însă rolul său în stabilirea delegaţilor a fost unul de importanţă majoră.

După Unire s-a implicat în viaţa politică a României Mari, astfel că în anul 1922 a fost ales senator în Parlamentul României Mari.

Înainte de Unire a fost decorat cu *Ordinul „Sfântul Grigore cel Mare”* civil, în grad de comandor, iar în anul 1930 a fost decorat cu *„Steaua României”* în grad de comandor.

LAZĂR, AUREL
n. 17 august 1872, Oradea, jud. Bihor
d. 18 noiembrie 1930, Oradea, jud. Bihor

Tatăl său, Teodor Lazăr, a fost fiul preotul din Chiraleu, iar mama, Iuliana (n. Papp).

În anul 1890 îşi încheie studiile gimnaziale la Oradea, la arhigimnaziul tutelat de ordinul Premonstratens, după care se înscrie la Academia Regală de Drept din aceeaşi localitate (1890-1893), fiind bursier al *Fundaţiei „Elena Birta Ghibu"* şi al *Fundaţiei „Gojdu"*. În anul universitar 1893/1894 trece la Facultatea de Drept şi Ştiinţe politice a Universităţii „Ferencz József" din Budapesta.

În perioada *memorandistă*, înainte de împrocesuarea liderilor mişcării naţionale, Aurel Lazăr va semna alături de alţii 200 de studenţi *Manifestul studenţilor* şi *Apelul.*

În anul 1896 obţine titlul de doctor în ştiinţe juridice, iar iunie 1897 intră în avocatură la Tabla Regală din Budapesta, deschizându-şi cabinet în Oradea, împreună cu Vasile Bledea.

Se căsătoreşte cu Valeria, fiica avocatului Gheorghe Fejer din Ineu, colaborator al lui Iosif Vulcan şi Mihai Veliciu. Acest fapt îi sporeşte autoritatea, mobilizându-l totodată la lupta naţională a românilor din ţinut. Publică în *Tribuna poporului*.

Poziţia câştigată în ţinutul Crişanei îl recomandă ca reprezentant autorizat în conducerea mişcării naţionale din Transilvania. În anul 1901 este cooptat în Comitetul Central Executiv al Partidului Naţional, fiind unul dintre promotorii ideii de trecere la activism politic, militând pentru participarea formaţiunii politice româneşti la viaţa parlamentară. După ianuarie 1905, când are loc Conferinţa naţională, va intra în conducerea partidului, alături de I. Maniu, Al. Vaida, A. Vlad ş.a., contribuind la revigorarea acestuia. Va candida la alegerile parlamentare din 1905, 1906 şi 1910 în circumscripţia Tinca din comitatul Bihor. Eforturile depuse pe toate planurile îi aduc şi responsabilitatea conducerii Despărţământului bihorean al Astrei.

Activitatea sa politică îi atrage un tratament special al autorităţilor maghiare după izbucnirea războiului, fiind concentrate în mod repetat. Rămâne totuşi acasă, datorită faptului că era bolnav de diabet. Continuă însă să ţină legătura cu alţi lideri politici din comitatele transilvănene. Aradul a devenit în anii războiului principalul centru al mişcării naţionale.

Locuinţa lui Aurel Lazăr a găzduit mai multe întâlniri ale liderilor românilor, printre care, cea mai importantă, cea din 12 octombrie 1918, când este elaborată *Declaraţia de autodeterminare a Transilvaniei*. La baza declaraţiei au stat două proiecte, unul inspirat de Vasile Goldiş şi Aurel Lazăr, iar celălalt aparţinând lui Vaida-Voevod.

Aurel Lazăr va face parte din Consiliul Naţional Român Central, fiind desemnat să conducă şi structurile locale şi comitatense subordonate acestui for de reprezentare a românilor.

Este desemnat să reprezinte voinţa românilor din comitat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, fiind ales în Marele Sfat Naţional şi în Consiliul Dirigent, în care i se încredinţează Resortul Justiţiei.

Aurel Lazăr va obţine mandatul de deputat pentru circumscripţia Tinca în primul Parlament al României Mari (noiembrie 1919).

Chiar dacă face parte din grupul dizident al lui V. Goldiş din cadrul PNR (1925), nu va părăsi partidul, ajungând să preia preşedinţia organizaţiei Bihor în 1926. Va fi ales deputat de Oradea al Partidului Naţional Ţărănesc în 1927. În 1928 ajunge vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor. În anul 1930 este ales primar al Oradiei şi membru în comitetul administrativ al judeţului Bihor.

În plan profesional continuă să practice avocatura. În 27 mai 1923 este ales vicepreşedinte al Uniunii Avocaţilor din România, la a cărei fondare contribuise.

LAZĂR, ILIE
n. 12 decembrie 1895, Giuleşti, Maramureş
d. 06 noiembrie 1976, Cluj-Napoca, Cluj

A fost descendentul unei importante familie nobiliare maramureşene, Lazăr din Purcăreţi, dar şi al unei familii de intelectuali români maramureşeni. Bunicul său, Vasile Lazăr, a fost descendentul a şapte generaţii de preoţi, acesta ocupând şi poziţia de protopop al Sighetului.

Studiile le urmează la Liceul Piarist din Sighet, însă din clasa a V-a a fost transferat la Liceul din Lugoj. După finalizarea cursurilor liceale se înscrie la Academia de Drept din Sighet, dar se mută la Universitatea din Cluj, unde obţine şi titlul de doctor în Ştiinţe Juridice. Suplimentar, a mai urmat câteva studii de specializare în economie la Viena.

La izbucnirea Marelui Război, Ilie Lazăr a fost înrolat în armata austro-ungară. În anul 1918 a dezertat din armată împreună cu un grup de soldaţi, implicându-se în eliberarea oraşului Cernăuţi. Operaţiunea a reuşit, Ilie Lazăr fiind primul care a pus drapelul românesc pe clădirea primăriei din Cernăuţi. De aici a plecat spre Maramureş cu un tren militar, iar la Iacobeni s-a oprit la preotul Mihalcea din localitate. A doua zi de dimineaţa a pornit pe jos până la Borşa, unde a înnoptat la Alexandru Anderco Cuza. Ajuns la Sighet, se implică în organizarea evenimentelor premergătoare Unirii. A fost ales delegat la Alba Iulia din partea cercului electoral Ocna Şugatag, având atunci vârsta de doar 23 de ani. După 1 decembrie 1918 a fost însărcinat de autorităţile româneşti centrale să se ocupe de organizarea judeţului Satu Mare.

Din anul 1923 s-a stabilit la Bucureşti unde a activat ca avocat. În acelaşi timp s-a implicat şi în viaţa politică a noului stat format, ca membru al Partidului Naţional Român. După formarea Partidului Naţional Ţărănesc, a candidat din partea acestuia la alegerile parlamentare, fiind ales din partea circumscripţiei Maramureş, de trei ori deputat (1928, 1932, 1937). Cariera sa a luat o nouă turnură, mai ales după ce a intervenit în apărarea populaţiei

evreieşti din Maramureş. A condamnat regimurile autoritare ale lui Carol al II-lea şi Ion Antonescu, fapt pentru care a fost internat cu domiciliu forţat la Mănăstirea Turnu şi în lagărul de la Târgu-Jiu.

Instaurarea regimului comunist în România i-a adus lui Ilie Lazăr noi arestări. Înaintea alegerilor din anul 1946, la 27 mai a fost arestat şi condamnat la şapte luni de închisoare corecţională. În anul următor, la 14 iulie 1947, a fost din nou arestat pentru implicarea în aşa-numita „Înscenare de la Tămădău". Judecat alături de Iuliu Maniu şi de alţi lideri ţărănişti, a fost condamnat la 12 ani de închisoare şi confiscarea averii. Acuzarea era de „complot în scop de trădare". A fost încarcerat la Galaţi, iar din 1951 a fost transferat la Sighet. În anul 1955 a fost din nou mutat, de această dată la Râmnicu Sărat. A executat toţi cei 12 ani de închisoare, iar la eliberare i s-au mai fixat încă trei ani de domiciliu obligatoriu la coloniile de muncă de la Culmea şi Periprava. A fost eliberat la 9 mai 1964.

Ultimii ani din viaţă i-a trăit la Cluj, urmărit în permanenţă de Securitate. A decedat la vârsta de 81 de ani.

LO(Ă)BONŢIU, GEORGE

n. 13 iulie 1878, Caransebeş, jud. Caraş-Severin
d. 29 ianuarie 1960, Caransebeş, jud. Caraş-Severin

A urmat cursurile şcolii primare şi liceale în localitatea natală. După susţinerea examenului de bacalaureat, s-a înscris la Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta în anul 1898, unde promovează examenul de licenţă în anul 1902. A obţinut titlul de doctor în ştiinţe juridice la 1 octombrie 1904. În timpul anilor de studenţie a activat intens în cadrul Societăţii „Petru Maior", fiind o perioadă secretarul acesteia.

A fost înscris pe tabloul avocaţilor definitivi ai Baroului Timiş la 28 decembrie 1907, cu sediul profesional la Caransebeş. A participat activ la activităţile despărţământului Astrei din localitate.

Datorită prestigiului de care s-a bucurat a fost ales vicepreşedintele Casinei române din localitate. A acordat o atenţie deosebită activităţilor bisericeşti, îndeplinind calitatea de notar şi de preşedintele al Comitetului parohial.

În toamna anului 1918 a luat parte la acţiunile locale de pregătire a evenimentului care urma să aibă loc la Alba Iulia în 1 decembrie 1918. Având în vedere implicarea acestuia în mişcarea de emancipare a românilor din regiune atât în plan politic, cât şi cultural, a fost ales ca delegat la Marea Adunare din partea Consiliului Orăşenesc Caransebeş.

În luna iunie 1919 a fost numit preşedintele Tribunalului din localitate ca urmare a demiterii conducerii instanţelor locale, datorită refuzului de a depune jurământul de credinţă faţă de statul român. A fost avansat în calitatea de consilier la Curtea de Apel din Timişoara.

Pe lângă activitatea profesională de jurist a activat şi în plan publicistic, având calitatea de director între 1933-1938 la publicaţia *Cercul Juridic Bănăţean.*

LOGIN, DIONISIE
n. 27 ianuarie 1862, Nepos, Bistriţa
d. 03 aprilie 1940, Bistriţa, Bistriţa-Năsăud

Studiile liceale le-a făcut la Năsăud, iar cele universitare le-a absolvit la Facultatea de Drept din Cluj. A activat ca avocat la Bistriţa după finalizarea studiilor, începând cu anul 1886.

Înainte de anul 1918 s-a implicat la nivel local în politică fiind unul dintre membrii Partidului Naţional Român.

În perioada convocării Adunării Marii Uniri, la data de 20 noiembrie 1918 a propus în şedinţa care a avut loc la Năsăud abrogarea şi declararea fără valoare a statutului impus administraţiei fondurilor grănicereşti de către guvernul Ungariei

începând din anul 1889. Tot atunci s-a hotărât amplasarea tricolorului pe direcţiunea silvică din Bistriţa. La 26 noiembrie 1918 a fost ales delegat la Marea Unire din partea cercului electoral Bistriţa cu unanimitate de voturi.

În perioada interbelică se implică în viaţa politică a României Mari trecând de la Partidul Naţional Liberal la Partidul Naţional Liberal.

A fost investit prin Decretul Regal din 18 octombrie 1927 în funcţia de prefect al judeţului Bistriţa-Năsăud înlocuindu-l pe Gh. Dimitriu. Şi-a dat demisia din funcţia de prefect odată cu retragerea Partidului Naţional Liberal de la guvernarea ţării.

MANGRA, DEMETRIU
n. 10 mai 1881, Sălbolciu, Bihor
d.

A urmat studiile Gimnaziului Superior greco-catolic din Beiuş şi ale Academiei Regale de Drept din Oradea între anii 1900-1902. Următorii doi ani se transferă la Cluj, astfel că între anii 1902-1904 urmează cursurile Universităţii „Franz József" Cluj, în cadrul Facultăţii de Drept. În luna aprilie 1907 dobândeşte titlul de doctor în ştiinţe juridice. Şi-a deschis cabinet de avocatură începând cu anul 1909 la Oradea.

În data de 12 decembrie 1918 la Oradea a avut loc şedinţa Comitetului executiv al Consiliului Naţional Român din Oradea şi Bihor, în care, pe lângă alte probleme pe ordinea de zi s-a discutat şi formarea Gărzilor Naţionale din Bihor. Comandant în Oradea a fost numit Demetriu Mangra primind şi gradul militar de locotenent. La 26 noiembrie a fost ales ca delegat al cercului electoral Uifalău la Marea Adunare de la Alba Iulia în unanimitate.

A fost prim secretar al Baroului din Oradea, iar pe lângă această funcţie a mai fost şi secretar al comitetului eparhial ortodox.

În Oradea s-a implicat în viaţa socială a urbei susţinând mai multe activităţi culturale.

MANIU, CASSIU
n. 27 iulie 1867, Şimleu Silvaniei, jud. Sălaj
d. 1943, Sibiu, jud. Sibiu

A fost fiul Clarei şi al lui Ioan Maniu. Fratele său a fost cunoscutul om politic, membru al Partidului Naţional Ţărănesc, Iuliu Maniu. A început cursurile şcolii primare la Şimleu. A absolvit aici trei clase, iar următoarea la Zalău, unde tatăl său a fost transferat, în anul 1876, cu serviciul la Tribunalul din Zalău. Cursurile gimnaziale le-a urmat la Gherla, unde Demetriu Coroianu era canonic şi rector al seminarului. Cursurile liceale le începe la Cluj, însă s-a transferat la Zalău. Şi aici rămâne doar un an, după care se transferă la Năsăud în anul 1885. Datorită capacităţii sale intelectuale ajunge succesorul lui George Coşbuc în funcţia de preşedinte al societăţii literare din Năsăud.

Studiile universitare le-a urmat la Viena şi la Cluj. Doctoratul îl va susţine în 19 martie 1897 la Cluj. Examenul pentru postura de avocat practicant sau „censura" a obţinut-o în anul 1897 la Budapesta.

S-a implicat activ şi în viaţa culturală, ajungând secretar al despărţământului Astrei din Şimleu Silvaniei. Astfel, pe data de 1 august 1892, îl găsim ca participant la adunarea anuală a despărţământului, care a avut loc în Bobota. Din perspectiva publicistică, a colaborat la mai multe periodice, printre care *Tribuna*, *Românul* (Arad), *Revista culturală* (Blaj), *Lupta* (Budapesta), *Răvaşul* (Cluj), *Gazeta Transilvaniei* (Braşov), *Revista culturii* (Craiova). De pildă, în urma articolului intitulat „O ideie injustă, nelegitimă şi nejuridică: Ideia de stat unitar naţional maghiar" (sic) publicat în anul 1903, în *Tribuna*, Cassiu Maniu, a fost arestat, judecat şi

condamnat la un an de închisoare la Vaţ şi 100 de cor. amendă. Cu acest prilej este suspendat şi din barou.

În toamna anului 1918 s-a implicat în pregătirea evenimentului de la Alba Iulia, fiind ales şi delegat din partea cercului electoral Şimleu Silvaniei la Marea Adunare din 1 decembrie 1918. A fost ales în Marele Sfat Naţional.

După preluarea Universităţii de la Cluj de către autorităţile româneşti, la 1 octombrie 1919 a fost numit titular la Catedra de Politică. La Universitatea din Cluj a fost preocupat de teoria politicii şi filosofia dreptului şi poate fi considerat unul din precursorii ştiinţelor politice româneşti. A predat la Facultatea de Drept din Cluj toată perioada interbelică, în 1940 părăsind Clujul odată cu refugiul Universităţii.

A fost căsătorit cu Bertha, cu care a avut două fiice: Clara, absolventă a Facultăţii de Filosofie din Cluj şi Domniţa, absolventă a Facultăţii de Medicină din Cluj. A decedat în anul 1943 la Sibiu în exil unde a fost şi înmormântat.

Datorită activităţii sale profesionale a fost decorat cu mai multe distincţii, printre care *Ordinul Steaua României* în grad de comandor, *Ordinul Ferdinand I*, în grad de ofiţer, medalia *Răsplata Muncii pentru învăţământ* clasa I, pentru serviciile aduse învăţământului superior.

MANIU, IULIU
n. 8 ianuarie 1873, Bădăcin, jud. Sălaj
d. 5 februarie 1953, Sighetu Marmaţiei, jud. Maramureş

Este descendentul unei familii nobiliare din zona Şimleului Silvaniei. Tatăl său, Ioan Maniu, a fost nepotul lui Simion Bărnuţiu, care l-a crescut în casa lui, deoarece acesta rămăsese orfan de tată de la o vârstă fragedă. Influenţat de Bărnuţiu, Ioan Maniu a urmat studiile

juridice la Universităţile din Pesta şi Viena, susţinându-şi doctoratul în anul 1862. În anul 1865 s-a căsătorit cu Clara Coroianu, fiica vicarului Demetriu Coroianu. Din căsătoria lor s-au născut doi fii, Cassiu - devenit profesor la Universitatea din Cluj şi Iuliu. Cei doi băieţi au mai avut încă trei surori, Sabina, care moare la vârstă fragedă, Cornelia care a devenit sora Cecilia din ordinul surorilor franciscane şi Elena, căsătorită cu Ioan Pop, profesor la Năsăud.

Iuliu Maniu a copilărit în localitatea natală, iar mai apoi a urmat şcoala primară la Blaj şi liceul calvin din Zalău. A susţinut bacalaureatul în anul 1890. S-a conformat tradiţiei de familie, astfel că se înscrie începând cu anul 1891 la Facultatea de Drept din Cluj, continuând pregătirea juridică la Budapesta, dar şi la Universitatea din Viena, unde obţine şi doctoratul în anul 1896. Începând cu anul 1898, din 2 octombrie, s-a stabilit la Blaj unde devine avocat al Mitropoliei Române Unite, funcţie pe care o îndeplineşte până în anul 1915.

În anii studenţiei a fost membru şi preşedinte al Societăţii Academice „Petru Maior" din Viena. Din această calitate, în anii Memorandului a organizat acţiuni de solidaritate cu cei care era implicaţi în acţiune. În această perioadă a făcut câteva călătorii în România, alături de alţi studenţi din Austro-Ungaria, precum Aurel Vlad, Elie Cristea sau Elie Dăianu.

A fost un apropiat al preşedintelui Partidului Naţional Român, Ion Raţiu, implicându-se major în politica pe care o promova partidul pentru cauza românilor din monarhie. La începutul anului 1902, Iuliu Maniu a fost alături de alţi tineri cu viziuni noi, Aurel Vlad, Ioan Mihu, Victor Bontescu şi alţii, în elaborarea ziarului *Libertatea* de la Orăştie. Împreună cu ceilalţi tineri din partid a reuşit să impună la Conferinţa de la Sibiu a Partidului Naţional Român din 10 ianuarie 1905 politica activistă în rândul partidului, în pofida celei pasiviste folosite până atunci. Datorită acestui program elaborat, în anul 1906, Maniu alături de alţi intelectuali români reuşesc să intre în Parlamentul de la Budapesta ca deputaţi ai cercurilor electorale transilvănene. În anul 1908, Partidul Naţional Român a devenit o secţie a Clubului parlamentar al naţionalităţilor, al cărui preşedinte era Teodor Mihali. Cu ajutorul lui Maniu, Alexandru Vaida-Voevod a înfiinţat ziarul *Lupta* din Budapesta.

A făcut parte din comisia de tratative româno-maghiare care au avut loc după anul 1910, implicându-se mereu în lupta de emancipare națională a românilor transilvăneni.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, profesiunea de avocat a avut de pierdut, afectat fiind și Iuliu Maniu. La scurt timp de la începerea războiului, în luna mai 1915, Iuliu Maniu a fost încorporat în armata austro-ungară la Aiud și trimis pe frontul italian. De la soldat ajunge ofițer de artilerie în regimentul 26, fiind detașat pe frontul sudic, în munții Tirolului. În vara anului 1918 armata austro-ungară trecea prin momente de derută și înfrângeri, astfel că Maniu, care era comandant de baterie în regimentul 14 Artilerie la Piave, dezertează și merge la Arad unde se reunise consiliul de conducere a PNR.

În toamna anului 1918 a plecat la Viena ca reprezentant al poporului român unde a format un comandament de români, un Senat militar care să apere capitala Austriei și să stabilească ordinea publică. A format aici Consiliul Național al Românilor din Transilvania. La 14 noiembrie 1918 Maniu s-a întors la Arad unde a contribuit la adoptarea hotărârii Consiliului Național, de separare deplină de Ungaria. A participat la Alba Iulia, unde a fost delegat din partea cercului electoral Vințul de Jos. În temeiul declarației care stabilea unirea Transilvanei cu România s-a format Marele Sfat Național din rândul căruia s-a ales Consiliul Dirigent compus din 15 membri. Iuliu Maniu a fost ales președintele acestui guvern provizoriu.

În august 1919 Iuliu Maniu a preluat conducerea Partidului Național Român după ce președintele acestuia, Gheorghe Pop de Băsești, decedase în luna februarie. Acum schimbă și sediul acestuia de la Sibiu la Cluj.

După dizolvarea Consiliului Dirigent, Iuliu Maniu se va implica activ în viața politică a României Mari, în anul 1926 Partidul Național Român fuzionând cu Partidul Țărănesc al lui Ion Mihalache constituindu-se Partidul Național Țărănesc. Iuliu Maniu a fost președintele acestui partid între 1926-1933 și 1937-1947. După alegerile din decembrie 1928 partidul condus de Maniu a obținut majoritatea favorabilă, ajungând la conducerea statului într-o perioadă deloc favorabilă, marea Criză economică. Tot în timpul

guvernării ţărăniste se reîntoarce Carol al II-lea în ţară, înlăturându-l pe Maniu de la conducerea Guvernului. Maniu s-a opus guvernării autocratice a lui Carol şi înfiinţării la 15 decembrie 1938 a Frontului Renaşterii Naţionale. După anul 1940, Iuliu Maniu a refuzat colaborarea cu regimurile care au urmat, fiind un opozant al lui Ion Antonescu.

După 23 august 1944, Iuliu Maniu a fost dintre cei care au luptat cu vehemenţă împotriva preluării puterii de către comunişti. S-a opus instalării guvernului Petru Groza din 6 martie 1945. Momentul în care se încheie cariera politică a liderului ţărănist a fost „Înscenarea de la Tămădău" prin care mai mulţi lideri ai Partidului Naţional Ţărănesc au fost prinşi la 14 iulie 1947 încercând să părăsească ţara. După acest incident, la vârsta de 74 de ani, Maniu ajunge în închisoarea din Galaţi împreună cu Ion Mihalache, Nicolae Carandino etc. A stat închis până în anul 1951, când liderii ţărănişti au fost transferaţi la Sighet. Aici se îmbolnăveşte şi după câteva zile de suferinţă moare la o lună după ce împlinise vârsta de 80 de ani. Trupul i-a fost aruncat în groapa comună în cimitirul închisorii din Sighet.

MARCIAC, IOAN
n. 17 iulie 1862, Alba Iulia (comitatul Alba de Jos), jud. Alba
d. 3 august 1942, Alba Iulia, jud. Alba

A fost fiul unui ţăran înstărit din Alba Iulia, Matei Marciac. Acesta îşi trimite fiul la şcoala primară din localitatea natală, apoi la Gimnaziul superior romano-catolic din Alba Iulia. Studiile superioare le face la Facultatea de Drept a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta în perioada 1883/1884-1887/1888. Tot aici îşi susţine şi teza de doctorat în ştiinţe juridice la 17 decembrie 1892.

La 4 noiembrie a luat fiinţă Consiliul Naţional Român din Alba Iulia, sub conducerea protopopului ortodox Ioan Teculescu (viitorul episcop Justinian), cu contribuţia protopopului greco-catolic Vasile

Urzică, a avocaţilor Ioan Marciac, Zaharia Munteanu, Ioan Colbazi, Rubin Patiţa şi medicul Alexandru Fodor. Paralel cu acesta s-a organizat Consiliul Militar Român, cu sediul la Alba Iulia, condus de Ioan Fechete Negruţiu şi Florian Medrea. Acesta urma să aibă patru batalioane (la Alba Iulia, Blaj, Abrud şi Turda).

Dr. Ioan Marciac a fost ales şi în Consiliul Naţional comitatens, cu ocazia adunării din 11 noiembrie ce a avut loc la Blaj.

Consiliul Naţional din Alba Iulia a trebuit să facă faţă deopotrivă organizării teritoriului întregului comitat, dar şi să asigure condiţii pentru o bună desfăşurare a evenimentelor din zilele premergătoare Marii Adunări Naţionale.

A fost ales delegat la Marea Adunare Naţională reprezentând cercul electoral Vinţul de Jos. Mai mult, a fost desemnat şi membru în Marele Sfat Naţional.

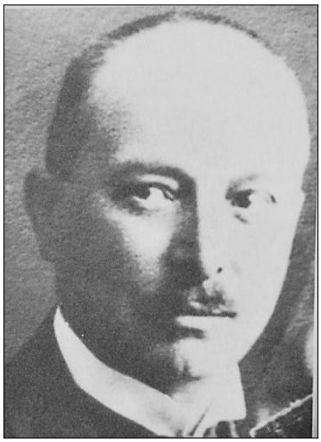

MARGHITA, IOAN

n. 11 ianuarie 1874, Beriu, jud. Hunedoara
d. 8 august 1929, Geoagiu, jud. Hunedoara

Provine dintr-o familie de ţărani din Beriu (din zona Orăştie). Şcoala elementară o face în localitatea natală, după care urmează Colegiul „Kun" din Orăştie. În anul 1897 devine absolvent al Facultăţii de Drept a Universităţii din Budapesta. În 20 iunie 1900 obţine titlul de doctor în drept.

În 22 iulie 1903 se stabileşte în Geoagiu, unde îşi deschide birou de avocatură. Se va integra repede în cercul elitei româneşti din zonă, devenind un foarte activ colaborator al liderilor orăştieni dr. Ioan Mihu, dr. Aurel Vlad, organizând viaţa economică, culturală şi politică din Geoagiu. Astfel, îl regăsim în acea perioadă fondator, acţionar şi membru în conducerea băncii „*Geogeana*" din localitate, dar şi a altor instituţii financiare din comitatul Hunedoara, membru al Despărţământului Orăştie al Astrei, al Reuniuni economice etc.

Apropiat de vârsta lui Aurel Vlad, îi împărtășește ideile politice și semnează programul politic al grupului neoactivist ce ia naștere la Orăștie în jurul ziarului *Libertatea*, alături de Al. Vaida Voevod, Ilarie Chendi, Ioan Moța ș.a. Se implică în viața politică a comitatului, fiind ales deputat în congregația comitatensă. De asemenea, l-a susținut pe Aurel Vlad la alegerea din circumscripția Dobra, când a devenit primul deputat român cu program național. A rămas pe mai departe un activ susținător al candidaților români la alegerile din 1905, 1906, 1910. A fost deputat mirean în Consistoriul de la Sibiu, implicându-se în viața bisericii din Transilvania.

În toamna anului 1918 reprezintă un element de echilibru în zonă, reușind să evite excesele revoluționare. Apreciat de populația din zonă, acesta preia autoritatea în Geoagiu și comunele învecinate. Va organiza structurile locale ale consiliilor naționale. Va fi ales în conducerea Consiliului Național Român din Orăștie și în această calitate, bucurându-se de aprecierile alegătorilor, este delegat să reprezinte cercul electoral Geoagiu la Adunarea Națională de la Alba Iulia.

După Unire va fi numit primul judecător șef la Judecătoria din Geoagiu. În 1929 va fi numit consilier la Curtea de Apel.

Continuă și după 1918 să impulsioneze viața socială, culturală și economică a localității sale, dar și a Orăștiei, precum și a comunităților rurale din vecinătate. A condus Despărțământul Orăștie al Astrei, organizând și participând cu conferințe pe diverse teme în adunările acesteia sau cu alte ocazii. A fost pe mai departe implicat în activitatea Băncii „Ardeleana" din Orăștie. S-a numărat printre fondatorii Băncii Agrare din Cluj (noiembrie 1919), precum și a Băncii Centrale pentru Industrie și Comerț (Cluj, ianuarie 1919).

În anul 1920 face parte din comisia Fundației „Gojdu", care propune măsurile ce se impuneau în vederea salvării bunurilor acesteia, aflate sub jurisdicția statului maghiar.

MARTA, ALEXANDRU
n. 9/21 decembrie 1869, com. Căprioara, jud. Severin (azi Caraş-Severin)
d. 3 aprilie 1965, Timişoara, jud. Timiş

S-a născut în familia unuia dintre cei mai înstăriţi ţărani din comună, Ioachim Marta, căsătorit cu Marta. În localitatea Nataşă îşi începe primii ani de şcoală, după care este trimis la liceu în Arad.

A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta (1888-1893) şi tot aici a obţinut şi titlul de doctor (2 aprilie 1897). Pe durata studiilor a fost beneficiarul unei burse din partea Fundaţiei „Emanuil Gojdu".

S-a înscris în Baroul Arad ca stagiar, la 16 octombrie 1894, după care se transferă în Baroul Timişoara, încheindu-şi stagiatura, apoi profesând la Vinga.

După absolvire şi parcurgerea etapelor necesare obţinerii dreptului de liberă practică (1898), se stabileşte pentru o perioadă în Lipova. În intervalul 1905-1915 este localizat ca fiind avocat aici. În anul 1915 intră în magistratură, fiind judecător în Lipova, după care este promovat, datorită pregătirii sale, consilier la Curtea de Apel din Seghedin (azi în Ungaria). A fost primul magistrat român care ajunge într-o asemenea funcţie. Dată fiind prestaţia sa, după izbucnirea războiului este scutit de front.

În plan politic a fost adeptul activismului ca tactică a Partidului Naţional Român. Alături de avocatul Constantin Missici au stat în expectativă la început, din respect faţă de Alexandru Mocioni, după care s-au alăturat mai tinerilor lideri ai mişcării naţionale: bănăţenii Aurel Cosma, George Adam, ardelenii Vaida-Voevod sau Aurel Vlad. ş.a. În anul 1910 face parte din comitetul de conducere al partidului la nivelul comitatului Timiş.

Deşi nu a fost delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, totuşi, cunoscându-se calităţile sale, experienţa şi mai ales sentimentele sale naţionale româneşti, este ales în Marele Sfat Naţional al Transilvaniei. A participat la şedinţele acestui organism,

dar mai mult, a fost numit secretar general al Resortului de Justiție, condus de dr. Aurel Lazăr. Dacă el nu a participat la evenimentele din 1 decembrie 1918, a fost în schimb prezent fratele său, Gherasim, ca reprezentant al comunei.

După desființarea Consiliului Dirigent, va fi desemnat secretar general al Ministerului Justiției pentru justiția din Transilvania și Banat. Perioada acestei asumări a fost una redusă, căci în 30 august 1920 trece ca prim-președinte la Curtea de Apel Oradea, după care, în mai 1921, a fost numit și prim-președinte la Curtea de Apel Timișoara. A ocupat această funcție până în 30 aprilie 1938, când, în baza limitei de vârstă, se va pensiona.

În 14 august 1938 a fost reactivat în noile structuri ale regimului carlist, fiind numit Rezident Regal al Ținutului Timiș (cuprindea județele Timiș, Caraș, Hunedoara, Arad, Severin). Mandatul său va înceta în 30 septembrie 1940, după ce vine la putere generalul Ion Antonescu.

Din poziția pe care o avea în cadrul Consiliului Dirigent, preocupat de dezvoltarea profesională a magistraților, a luat inițiativa de a înființa, în februarie 1920, Asociația Magistraților din Ardeal și Banat, pe care a condus-o foarte mulți ani (în 1939 încă era președinte). A fost inițiatorul Cercului Juridic Bănățean și prin acesta a editat o revistă de profil. A fost unul dintre fondatorii, alături de Ioan Papp omologul său din Cluj, ai Casei Magistraților de la Sovata.

A continuat să se manifeste și pe tărâm cultural, rămânând un susținător al *Astrei,* contribuind la editarea revistei acesteia *Dacia* (iulie 1939). A activat și în cadrul Institutului Social Banat-Crișana, fiind președintele secției juridice.

Alexandru Marta a fost unul dintre cei mai insistenți susținători pentru înființarea Episcopiei de Timișoara.

S-a ocupat personal de procesul de transferare a Universității din Cernăuți la Timișoara (iulie 1940), în contextul intrării în vigoare a Pactului Ribbentrop - Molotov și a primelor efecte ce au decurs din acesta.

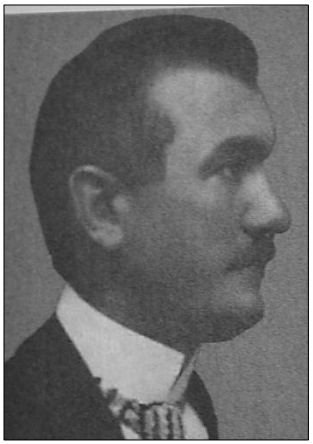

MARŞIEU, IUSTIN

n. 19 iunie 1879, Socodor, cot. Arad, azi jud. Arad
d. 19 decembrie 1955, Sighetu Marmaţiei, jud. Maramureş

S-a născut în familia meseriaşului croitor Ioan Marşieu căsătorit cu Ana (n. Bulboacă) şi a urmat şcoala confesională din Chişineu-Criş. Intrat sub protecţia lui Mihai Veliciu, un apărător al drepturilor românilor arădeni, tânărul Iustin va continua studiile gimnaziale la Liceul greco-catolic românesc din Beiuş. Studiile superioare le face la Academia de Drept din Oradea (1897-1900), absolvindu-le la Universitatea din Cluj (1900-1901). A beneficiat şi de bursă din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu". La Cluj îşi va susţine şi teza de doctorat în ştiinţe juridice (iunie 1903).

Iustin Marşieu îşi desfăşoară stagiatura în cancelaria avocatului arădean Alexandru Nagy în perioada mai 1901-decembrie 1904. După depunerea *censurii* de avocat îşi deschide birou propriu în 18 martie 1905 în Arad, unde va activa până la 24 august 1919.

În perioada până la izbucnirea Primului Război Mondial se afirmă ca un activist pentru apărarea drepturilor românilor din această parte. Îl găsim implicat în activităţile organizate de asociaţiile culturale, în organizarea instituţiilor de credit din comitat etc. În perioada războiului fiind supravegheat îndeaproape, ajunge să fie arestat de către autorităţile maghiare. Eliberarea sa se datorează intervenţiei conducerii administraţiei militare franceze, care îi facilitează în cele din urmă chiar şi deplasarea către Sibiu, la Consiliul Dirigent.

Forul suprem al Transilvaniei îl va numi la 27 martie 1919 prefect al judeţului Arad.

În anul 1920 (30 octombrie) deschide birou avocaţial, în Arad, alături de cumnatul său dr. Aurel Raicu (se căsătorise cu sora acestuia, Hortensia Raicu, fosta soţie a lui Mihai Veliciu). Figurează înscris în Baroul Arad până în 3 noiembrie 1942.

A făcut parte din consiliul de conducere al Baroului avocaţilor din Arad.

Este unul dintre fondatorii, alături de Dem Dobrescu, Istrate Micescu ș.a., a *Buletinului Uniunii Avocaţilor*, care apare începând din aprilie 1924.

În plan politic, Iustin Marşieu continuă să fie un apropiat al liderilor ardeleni, Iuliu Maniu şi Alexandru Vaida-Voevod. El reuşeşte să obţină un mandat de deputat la Şimand, la alegerile din martie 1922, organizate şi câştigate de liberali. Va obţine un mandat şi în 1926 împotriva candidatului Partidului Poporului.

În anii 1928-1932, în timpul guvernării PNŢ, este numit prefect al judeţului Arad.

Este arestat de autorităţile comuniste la data de februarie 1952, fiind internat la început pentru 24 de luni (14.081952-14.08.1954). Figurează în fişele penale ca eliberat la 27 octombrie 1953, la propunerea unei comisii. În opinia unor surse, a decedat la Sighet, conform altora a decedat acasă, la 19 decembrie 1955.

MĂLAI, TITU
n.
d.

A fost absolvent al Facultăţii de Drept şi a profesat avocatura în localitatea Biserica Albă. De-a lungul anilor a desfăşurat o remarcabilă activitate culturală în localitate. Astfel, în perioada 1905-1913 a coordonat în calitate de preşedinte activitatea Corului Vocal din Biserica Albă.

S-a implicat în lupta dusă de către naţionalităţile din Monarhia Dualistă pentru dobândirea de drepturi politice. În anii Primului Război Mondial a fost înrolat în armata austro-ungară cu gradul de locotenent. Se pare că, aflându-se la Timişoara în toamna anului 1918, a participat activ în ziua de 31 octombrie 1918 la constituirea Consiliului Naţional Militar Român din garnizoana din capitala

Banatului. A tradus discursul susţinut la Straja de către Edmund Steinnacher, reprezentantul naţionalităţilor din Banatul sârbesc.

La 1 decembrie 1918 a avut calitatea de delegat al cercului electoral Biserica Albă din comitatul Timiş, iar la Alba Iulia a fost ales membru în Marele Sfat Naţional.

MERCEA, VICTOR
n. 04 august 1882, Parţa, jud. Timiş
d. 30iulie 1981, Cluj-Napoca, jud. Cluj

A provenit dintr-o familie de intelectuali români, tatăl său Rusu Viktor, fiind preotul bisericii ortodoxe din localitate. La vârsta de 7 ani, rămâne orfan de ambii părinţi. A fost înscris la şcoală în Arad, unde urmează cursurile primare, apoi, beneficiind de o bursă, cele liceale şi pe urmă cele ale Facultăţii de Drept din Oradea, începând cu anul 1900. Obţine licenţa în drept în anul 1904. Se înscrie la Facultatea de Drept din Cluj, în anul 1906, unde va obţine doctoratul juridic, pentru ca, în anul 1910, să se prezinte în faţa Comisiei de examen a magistraţilor şi avocaţilor, promovând cu succes examenul şi dobândind calitatea de avocat. În perioada 1904-1910, va practica avocatura în Oradea.

Începând cu anul 1910, se înscrie în Baroul Timiş, activând până în 10 septembrie 1919. Încă din tinereţe a desfăşurat o activitate intensă pe tărâm naţional, cultural, economic, financiar, fiind un susţinător al Astrei bănăţene şi participând la acţiunile acesteia. De pildă, a fost dirijorul corului românesc din Buziaş până în anul 1920. S-a implicat în luptele electorale, sprijinind candidatura românilor pentru Parlamentul de la Budapesta, mai ales în campaniile din anul 1910 şi 1912.

În toamna anului 1918 a contribuit la formarea Gărzilor Naţionale şi la constituirea Consiliului Naţional Român. A fost ales ca

delegat al cercului electoral Rittberg (Tormac) la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, fiind ales şi membru în Marele Sfat Român.

În perioada 1919-1921 va fi trecut pe tabloul avocaţilor incompatibili, deoarece răspunde apelului Consiliului Dirigent, care a solicitat avocaţilor să intre în administraţie. S-a reînscris în Baroul Timiş la 31 decembrie 1921. A ocupat funcţia de subprefect al judeţului Timiş, pentru ca, în anul 1925, să accepte demnitatea de Preşedinte al Consiliului Judeţean Timiş. În perioada 1929-1937 a ocupat demnitatea de Decan al Baroului. A profesat avocatura până în 19 ianuarie l949, dată la care a fost trimis în faţa Comisiei de epurare, fiind îndepărtat din profesie. Pentru a se întreţine, a lucrat ca portar la un spital din Deva.

S-a stins din viaţă la Cluj, la vârsta de 99 ani.

MEZEI, IOAN

n. 1882, Dej, comitatul Solnoc-Dăbâca (azi jud. Cluj)

d. 11 octombrie 1943, Dej, jud. Cluj

Ioan Mezei s-a născut în Dej, tatăl său, Gavrilă, fiind asesor la Sedria orfanală din Dej, apoi judecător de plasă. Şcoala primară a absolvit-o în localitatea natală, după care este trimis la Gimnaziul superior din Gherla, unde îşi ia bacalaureatul.

A studiat la Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj (1901-1906), unde şi-a susţinut şi examenele pentru titlul de doctor (26 iunie 1908). Examenul de avocat îl susţine la Curtea de Apel din Tg. Mureş.

Stabilit la Dej, unde îşi aveau fieful mari personalităţi ale mişcării naţionale a românilor din Transilvania, dr. Teodor Mihali (avocat) şi dr. Alexandru Vaida Voevod (medic), tânărul Ioan Mezei reuşeşte să se impună atenţiei opiniei publice ca un deosebit de activ militant pentru drepturile românilor din comitatul Solnoc-Dobâca. A

fost un harnic activist în cadrul Despărţământului local al Astrei, precum şi al altor asociaţii sau reuniuni culturale şi economice.

Odată cu începerea războiului, a fost înrolat la Regimentul 32 Honvezi din Dej, alături de alţi tineri: dr. Romul Micşa, dr. Iosif Boca ș.a.

La finalul războiului toată elita comitatului s-a mobilizat pentru a lua parte la schimbările ce se produceau la nivelul întregii Europe, dar mai cu seamă ce se întâmplau în Transilvania. În 3 noiembrie 1918, Teodor Mihali convoacă întreaga inteligenţă română. A fost prezent chiar şi Al. Vaida-Voevod. Cu această ocazie s-a constituit Consiliul Naţional Român comitatens, format din 30 de persoane. Preşedinte a fost ales dr. Liviu Micşa, vicepreşedinţi protopopii Teodor Herman şi Ilariu Boroş. Ioan Mezei, alături de dr. Iosif Boca, a fost desemnat comisar militar.

Atunci când se decid la nivelul tuturor structurilor administrativ-electorale delegaţii pentru Marea Adunare Naţională convocată pentru a decide soarta teritoriilor locuite de români, dr. Ioan Mezei a fost delegat de către *Reuniunea Meseriaşilor Români* din Dej să-i reprezinte la Alba Iulia pe 1 Decembrie 1918.

A fost ales membru în Marele Sfat Naţional, în 2 decembrie 1918.

După Unire, Consiliul Dirigent îl numeşte primar, fiind primul român care deţine această funcţie în Dej (ianuarie 1919 - martie 1920). Va mai fi numit prefect al judeţului Someş (fost Solnoc-Dăbâca), în perioada 1928.

A continuat să practice avocatura, fiind ales şi decan al Baroului avocaţilor din Dej. În anumite perioade a făcut parte din consiliul Baroului Cluj.

De-a lungul activităţii sale în urbea dejeană s-a mai remarcat şi prin activitatea economico-financiară; a fost membru în conducerea unor instituţii financiare din localitate, dar, cel mai important, a fost unul dintre fondatorii Băncii Populare „*Plugarul*" din Dej, al cărei preşedinte a şi fost o mare perioadă de timp.

După 1922 trece la Partidul Naţional Liberal, devenind vicepreşedintele organizaţiei judeţene Someş. Din postura de activist liberal va ajunge şi deputat în 1922-1926.

Fiul său, Zeno Mezei, cu studii juridice, va îmbrăţişa cariera diplomatică, fiind funcţionar în cadrul Legaţiei române din Praga. După instaurarea comunismului refuză să revină în ţară, alegând exilul.

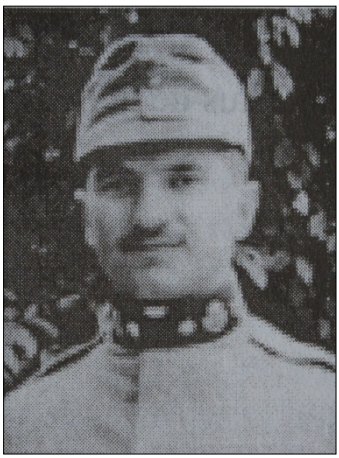

MEZEI, EUGEN
n. 21 aprilie 1882, Petreştii de Sus, jud. Cluj
d. 1966, Turda

S-a născut în familia preotului greco-catolic Ştefan Mezei, parohul din Petreştii de Sus. Studiile primare şi secundare le face la Turda şi Cluj. Studiile superioare le face la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1904-1907). Aici îşi obţine diploma de licenţă în ştiinţe juridice, desăvârşindu-şi pregătirea prin dobândirea titlului de doctor (16 iunie 1910). Pe durata studiilor a avut susţinere din partea Fundaţiei „Ferdinand Hirsch". Examenul pentru obţinerea diplomei de avocat îl susţine la Tg. Mureş. După dobândirea dreptului de liberă practică, îşi deschide birou propriu de avocatură în Vinţu de Sus (azi Unirea, jud. Alba) din comitatul Turda-Arieş.

Membru al reuniunilor şi asociaţiilor economice sau culturale din Turda, avocatul Eugen Mezei face eforturi de a dinamiza viaţa din comună şi din localităţile vecine, contribuind la dezvoltarea conştiinţei naţionale.

Izbucnirea războiului a prilejuit autorităţilor maghiare să-l îndepărteze din comunitate. A fost înrolat şi trimis în Austria, apoi în Bulgaria. Asemeni altor tineri români, a încercat să treacă în România, dar este prins şi trimis în faţa Curţii marţiale, sub acuzaţia de spionaj şi dezertare. După ce a stat închis 8 luni, a

scăpat, însă, ajungând să fie internat în spital, simulând nebunia, mai întâi la Budapesta, apoi la Sibiu.

Sfârşitul războiului îl găseşte, aşadar, nu departe de locurile natale. Aflat în libertate în toamna anului 1918, se implică în activitatea de organizare a consiliilor şi a gărzilor româneşti, împreună cu George Pătăceanu, vărul său. Alegătorii români din cercul electoral Vinţu de Sus, pe care l-a străbătut în întregime, organizându-l, îl desemnează, în adunarea din 24 noiembrie, să-i reprezinte la Marea Adunare Naţională convocată la Alba Iulia. Alături de el au mai fost delegaţi din acelaşi cerc medicul dr. Ioan Matei, George Pătăceanu, preotul unit Iuliu Căpâlnean şi Amos Popa.

După Unire se mută la Turda, unde îşi deschide birou propriu de avocatură. A fost numit consilier juridic la Primăria oraşului Turda, calitate în care a activat până în 1944.

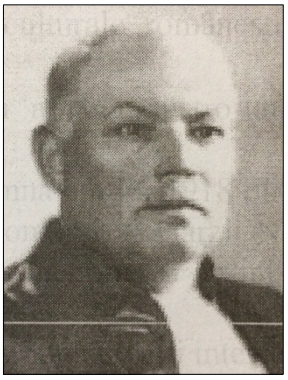

MEZEI-CÂMPEANU, IULIU
n. 28 martie 1881, Turda, Cluj
d. 24 octombrie 1943, Turda, Cluj

Descendent al familiei Raţiu din Turda şi al familiei Câmpeanu de Satu-Mare, a fost fiul lui Ioan Mezei-Câmpeanu, judecător la Înalta Curte de Justiţie şi Casaţie Regală din Budapesta şi al Ecaterinei Raţiu. În ciuda faptului că Ioan Mezei Câmpeanu era înalt funcţionar la stat, s-a implicat în susţinerea românilor aflaţi la studii în Budapesta şi în promovarea acestora.

Fiul, Iuliu Mezei Câmpeanu, a urmat calificarea tatălui său finalizându-şi studiile la Turda, Cluj şi mai apoi Budapesta. Doctoratul l-a susţinut la Universitatea din Budapesta.

Datorită educaţiei primite, în spiritul românesc, s-a implicat deseori în lupta de emancipare a românilor din Transilvania. În Primul Război Mondial a fost încorporat în armata austro-ungară. Toamna anului 1918 îl prinde la Budapesta, motiv pentru care

participă la discursul lui Alexandru Vaida Voevod din 18 octombrie în Parlamentul de la Budapesta. S-a alăturat Consiliului Naţional Român din Budapesta la 10 noiembrie 1918. A participat la Marea Adunare de la Alba Iulia ca delegat din partea Comisariatului Militar Român din Budapesta. La data de 11 decembrie 1918, la scurt timp după Unire a fost numit Consilier de Legaţie la Budapesta. Odată cu intrarea Armatei Române în Budapesta, în anul 1919, a fost numit de către gen. Ştefan Holban (guvernatorul Budapestei) şef al cenzurii militare. La 14 noiembrie 1919, odată cu întoarcerea armatei române în ţară, s-a repatriat.

După întoarcerea în România întregită a profesat avocatura la Cluj. În anul 1940, odată cu ocuparea Clujului de către trupele lui Horthy, s-a stabilit la Turda, unde a înfiinţat revista *Luptători români ardeleni*.

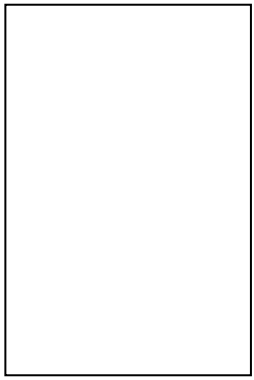

MICLEA, GHEORGHE
n. 23 octombrie 1870, Brădişorul de Jos, jud. Caraş-Severin
d. ianuarie 1936, jud. Caraş-Severin

Tatăl său, Petru Miclea, a fost agricultor în localitate. După absolvirea studiilor primare în localitatea natală a fost înscris la Gimnaziul superior greco-catolic din Blaj. Studiile superioare le-a început la Academia de Drept din Oradea, beneficiind de o bursă a Fundaţiei „Emanoil Gojdu". Astfel, între anii 1889-1891 a studiat în Oradea, după care un semestru participă la cursurile Facultăţii de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta, între 1891-1892. În semestrul al doilea din anul 1892-1893 revine în Oradea. Ultimul an de studiu îl încheie la Budapesta, unde obţine şi licenţa în drept. Doctoratul îl va susţine la Universitatea din Budapesta în anul 1898.

S-a înscris în Baroul Timiş ca avocat definitiv şi va profesa la Oraviţa până în anul 1919. De-a lungul anilor a activat în cadrul despărţământului Astra din localitate. În toamna anului 1918 s-a implicat în pregătirea adunării de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

A fost delegat al cercului electoral Ozora-Uzdin – comitatul Torontal. Din cauza interdicţiilor impuse de armata sârbă nu a fost prezent la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Cu toate acestea a fost ales în Marele Sfat Naţional.

Răspunde apelului Consiliului Dirigent acceptă în 10 octombrie postul de preşedinte al Judecători Oraviţa. Va avea o carieră de excepţie în Magistratură. La 17 decembrie 1919 este numit judecător cl. VI. gr. I la Tribunalul Timiş-Torontal pentru ca la data de 1 februarie 1930 să fie avansat Consilier Curte de Apel Timişoara. „Badea Gheorghe", cum era numit de apropiaţi şi prieteni, a fost un colaborator permanent al revistei Cercul Juridic Bănăţean.

După pensionarea survenită la sfârşitul anului 1935, a solicitat înscrierea în Baroul Caraş, dar la câteva zile după depunerea jurământului a decedat.

MICLEA, SEVER
n. 14 martie 1885, Cacova, azi Grădinari, jud. Caraş-Severin
d. 29 iunie 1934, Arad

Tatăl său, Timotei Miclea, a decedat înainte de a se înscrie la facultate. Studiile superioare le-a făcut la Academia Regală de Drept din Oradea (1904-1907) şi la Universitatea Regală Maghiară din Budapesta (1907-1908), fiind bursier al Fundaţiei „Emanuil Gojdu". La Universitatea din Budapesta obţine şi doctoratul în ştiinţe juridice, la 30 iunie 1911.

Stagiatura de avocat o face în Arad, în perioada ianuarie 1911 - 31 august 1913, în cancelaria lui Iustin Marşieu. S-a stabilit în localitate şi a deschis propriul său birou, devenind membru al baroului din 10 ianuarie 1914.

A colaborat la presa românească, fiind redactor la ziarul *Românul* din Arad, îndeplinind pentru o perioadă chiar funcţia de redactor responsabil.

A fost unul dintre organizatorii Consiliului Naţional Român din comitatul Arad - al cărui secretar a fost ales - şi al consiliilor locale.

În adunarea alegătorilor din cercul electoral Pecica, din 26 noiembrie 1918, îl desemnează prin vot, unul dintre cei cinci delegaţi care să-i reprezinte la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia.

A fost desemnat să facă parte din secretariatul Adunării Naţionale alături de Alexandru Fodor, Laurenţiu Oanea ş.a.

A devenit membru al Marelui Sfat Naţional Român. În această calitate a făcut parte din comisia pentru adoptarea legii electorale, alături de alţi avocaţi: Ioan Mihu, Iustin Pop, Iuliu Coroianu, Liviu Micşa etc.

Candidează din partea Partidului Naţional în circumscrpţia Arad la alegerile din noiembrie 1919, obţinând mandat de deputat în primul Parlament al României Mari. La Congresul PNR din 1920 a fost ales în *comitetul de 100*.

În timpul guvernării Partidului Poporului (1926-1927) va obţine un mandat de deputat din partea Partidului Naţional Ţărănesc.

A practicat avocatura până la finalul vieţii.

A fost decorat cu *Ordinul Ferdinand I*

MICŞA, LIVIU

n. 11 mai 1875, Haţeg, jud. Hunedoara
d.

Tatăl său, Iosif Micşa a fost judecător.

A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta (1895/1896) şi cea din Cluj (1893/1894, 1894/1895, 1896/1897). Doctoratul îl susţine în 25 iunie 1898.

S-a stabilit ca avocat în 1900 în Dej

unde s-a remarcat prin eforturile şi implicarea sa în activităţile reuniunilor şi asociaţiilor din zonă, mai cu seamă ale Astrei. A devenit membru cu statut de fondator.

În timpul războiului a fost liderul românilor din zona Dej. În toamna anului 1918 a devenit preşedintele Consiliului Naţional Român din comitatul Solnoc-Dăbâca. În această calitate s-a ocupat de organizarea consiliilor şi gărzilor pentru păstrarea ordinii în toate localităţile aferente. S-a preocupat de preluarea autorităţii în comitat fără abuzuri şi excese. A avut şi un incident tragic, când în cercul Lăpuşul Unguresc soldaţi maghiari au recurs la violenţe, împuşcând mortal (24) sau rănind mai multe persoane (90), între care şi militari români.

A primit mandat să reprezinte circumscripţia Dej la Marea Adunare Naţională de la 1 Decmbrie 1918.

A fost ales să facă parte din Marele Sfat Naţional. În cadrul acestuia a fost desemnat în comisia pentru redactarea şi aprobarea legii electorale, alături de alţi avocaţi precum Ioan Mihu, Iustin Pop, Nicolae Şerban, Iuliu Coroianu.

După Unire a fost numit prefect al comitatului Solnoc-Dăbâca (devenit jud. Someş), pentru perioada 15 august 1919 - 15 aprilie 1920, succedându-i lui Teodor Mihali. Cu ocazia alegerilor din 1919 va fi ales deputat pentru primul parlament al României Mari în circumscripţia Dej.

În Parlamentul constituit în urma alegerilor din 1920 va reprezenta aceeaşi circumscripţie, însă ca senator. În această calitate are o intervenţie autoritară cu ocazia dezbaterilor proiectului de lege privind ratificarea Tratatului de pace de la Trianon.

Va fi şi preşedintele Partidului Naţional şi apoi Naţional Ţărănesc în judeţul Someş.

În 15 decembrie 1938 semnează, alături de Iuliu Maniu şi alţi 48 de fruntaşi ai PNŢ, *Memorandumul românilor din Transilvania*, prin care se cerea o schimbare radicală de regim şi respectarea principiilor democratice conform hotărârilor de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

A făcut parte din conducerea AGRU.

MICULESCU, GEORGE
n.30 iulie 1885, Timişoara, jud. Timiş
d.

Studiile universitare le urmează la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta, unde se înscrie în anul 1905. A urmat cursurile acestei instituţii de învăţământ până în anul 1910, când a absolvit în ziua de 7 iulie. S-a înscris la doctorat, pe care îl susţine în 8 noiembrie 1913 la aceeaşi Facultate de Drept din Budapesta.

S-a implicat în mişcarea de emancipare a românilor din Transilvania, astfel că evenimentele din toamna anului 1918 îl prind angrenat în procesul de pregătire a Adunării de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918. De pildă, la 24 noiembrie, ora 11 dimineaţa, a avut loc în Timişoara şedinţa Consiliului Naţional Român prezidată de avocatul Cornel T. Albu, avându-l notar al adunării pe Lazăr Bain. În urma votului care a avut loc aici, George Miculescu a fost ales delegat la Alba Iulia din partea cercului electoral Timişoara-Cetate, alături de Cornel Crăciunescu.

La 1 decembrie 1918 au votat unirea Transilvaniei şi a Banatului cu România, ca şi ceilalţi delegaţi din toate părţile Ardealului.

MIHALI, TEODOR
n. 15 martie 1855, Prislop, comitatul Solnoc-Dăbâca
d. 17 ianuarie 1934, Cluj

A fost un reprezentant de marcă a mişcării de emancipare naţională din Transilvania şi un susţinător al culturii române ardelene. Studiile liceale le-a urmat la Baia Mare şi la Cluj în cadrul Gimnaziului superior greco-catolic. La finalizarea liceului s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj pe care a absolvit-o în anul 1880, iar în 1883 a

obținut și doctoratul în Drept. „Censura" de avocat a obținut-o în anul 1884 la Târgu Mureș.

Profesia de avocat a început-o la Dej din anul 1884. În anul 1891 s-a implicat activ în promovarea culturii române din Dej, fiind fondatorul Despărţământului din localitate al Astrei și al Casinei române. Pe lângă aceste funcții a deținut și calitatea de vicepreședinte al Societății de lectură „Iulia". A fost fondatorul Institutului de Credit și Economii din Dej, „Someșana", care a luat ființă în anul 1890.

S-a implicat în politică fiind membru al Partidului Național Român, iar din anul 1890, luna octombrie a fost și membru al Comitetului Central al acestuia. A luat parte activ la lupta de emancipare națională implicându-se în redactarea *Memorandului*, proces intentat în 1894 în urma căruia a fost condamnat la doi ani și jumătate de închisoare de stat.

În urma campaniei electorale din anul 1905 a fost ales deputat al cercului Ileanda-mare la 26 ianuarie cu 852 de voturi din 1120 de votanți. După alegerea ca deputat a devenit și vicepreședintele Partidului Național Român, iar la 17 februarie, datorită calităților sale politice și de orator a fost ales președintele Clubului partidului naționalităților aliate. Această funcție a deținut-o între anii 1905-1918. În acest timp, împreună cu cea de-a doua soție a sa, Eleftera Lisenta, fostă doamnă de onoare la curtea regală din București, a asigurat legături consultative cu regele Carol I și cu liderii politici de peste Carpați.

Toamna anului 1918 l-a găsit implicat în evenimentele care au precedat adunarea de la Alba Iulia, astfel că la 12 octombrie a participat la elaborarea Declarației de la Oradea, pe care câteva zile mai târziu Alexandru Vaida-Voevod a citit-o în parlamentul de la Budapesta. La 1 decembrie a fost ales vicepreședinte al Marii Adunări Naționale și în același timp și vicepreședinte al Marelui Sfat Național Român.

În anul 1919 Gheorghe Pop de Băsești, președintele Marii Adunări Naționale dar și președintele partidului Național Român a decedat, la conducerea partidului urmându-i Teodor Mihali. Tot în acest an a fost numit prefect al județului Solnoc-Dăbâca, calitate din

care trebuia să se ocupe de instaurarea administraţiei româneşti în teritoriu.

În perioada interbelică a desfăşurat o amplă activitate politică atât pe plan local dar şi la nivel naţional. De pildă a fost ales primar al Clujului în anul 1926, deţinând această funcţie şi între anii 1927-1931. A fost ales deputat în parlamentul României Mari în anul 1920 şi 1931, deţinând şi funcţia de vicepreşedinte al Senatului României. Nu a rămas în partidul pe care l-a condus după 1918 devenind membru al Partidului Poporului şi mai apoi membru al Partidului Naţional Liberal.

Pe lângă funcţiile politice a deţinut şi distincţia de preşedinte al Uniunii Avocaţilor din România. În calitatea de primar pe care a avut-o a fost decorat de regele Carol al II-lea la 14 mai 1930 cu ordinul „Ferdinand I" în grad de Mare Cruce.

A decedat la vârsta de 79 de ani şi a fost înmormântat în cimitirul Central din Cluj.

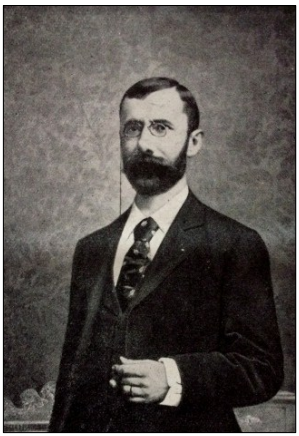

MIHU, IOAN
n. 17 octombrie 1854, Vinerea, jud. Alba
d. 2 iulie 1927, Orăştie, jud. Hunedoara

Primii ani de studiu şi i-a definitivat la Orăştie şi mai apoi la liceul din Sibiu, unde ia bacalaureatul în anul 1873. Pentru a-şi definitiva studiile a plecat din Transilvania la Universitatea din Graz şi la Budapesta, unde a studiat dreptul. A susţinut doctoratul în drept în anul 1883.

După întoarcerea în Transilvania, cu studiile definitivate, s-a aşezat la Orăştie unde a deschis un birou de avocatură. Deşi încercase înainte un stagiu de adjunct la Tribunalul din Deva, a renunţat, deoarece i s-a părut o muncă prea solicitantă. În anul 1885 a întemeiat Banca *Ardeleana*. Se dedică fixării caracterului naţional şi românesc al instituţiilor economice existente. Acest lucru îl face să

afirme că „nici un popor şi nicio ţară, nu e în stare a face paşi serioşi spre civilizaţie, dacă nu va pune înainte de toate temelia solidă a progresului său economic”. Pe lângă aceste activităţi întreprinse, Ioan Mihu conducea aproape toată mişcarea românească din Orăştie. De pildă, era preşedinte al comitetului parohial şi al „Societăţii de lectură a inteligenţei române din Orăştie şi jur”, director al despărţământului IX al „Asociaţiei Transilvane”, membru al Sinodului arhidiecezan al Congresului bisericesc, dar şi asesor al Consistoriului din Sibiu. A fost preşedintele „Reuniunii Economice” care a luat fiinţă la 10 martie 1897, având scopul de a servi progresului agricol, industrial şi comercial al românilor din judeţul Hunedoara. A funcţionat ca director al Astrei, despărţământul de la Orăştie, până în luna mai 1898.

Pe plan politic a luat parte la conferinţa naţională din anul 1887, fiind secretar alături de Vasile Lucaciu sub preşedinţia lui Gheorghe Pop de Băseşti. La conferinţele următoare ale Partidului Naţional Român din 1890 şi 1892 a deţinut aceeaşi funcţie. În anul 1892 nu se implică în acţiunea memorandiştilor, dar rămâne în partid. Ioan Mihu s-a retras din conducerea Băncii *Ardeleana*, dar nu şi din consiliul de administraţie, lăsând ca urmaş în conducere pe Aurel Vlad. După retragere şi-a petrecut majoritatea timpului la Vinerea, cumpărând din agoniseala adunată mai multe proprietăţi din zonă. În anul 1905, din motive personale, părăseşte şi consiliul de administraţie. Acest lucru nu a însemnat părăsirea vieţii publice întru totul.

În vara anului 1908 este numit preşedinte al „Societăţii pentru fondul de teatru român”, înfiinţată încă din anul 1870, unde a fost ales de adunarea generală ţinută la Oraviţa. În vara anului 1910, Mihu a făcut un gest care a surprins multă lume în Transilvania, donând suma de 25.000 de coroane pentru înfiinţarea unui „fond al ziariştilor români din Ungaria”. Ideea a comunicat-o în 21 iunie 1910 lui Vasile Goldiş şi Valeriu Braniște. În acelaşi an a tratat cu contele István Tisza unele modalităţi de împăcare româno-maghiară, însă fără niciun succes. A mai urmat o tentativă de împăciuire în februarie 1913, dar Mihu a refuzat să dea urmare acestei invitaţii. Treptat nu s-a mai implicat în viaţa publică, refuzând invitaţiile care veneau din partea celorlalte elite

transilvănene de a lua parte alături de ei la viaţa politică şi culturală din România.

Primul Război Mondial îl găseşte pe Ioan Mihu la Vinerea. În anul 1917, într-un context în care se pregătea paralizarea băncilor româneşti, Ioan Mihu preia conducerea Băncii *Albina*, pe care o va redresa. După prăbuşirea Monarhiei Austro-Ungare a susţinut unirea tuturor românilor într-un stat unitar, uzând de principiul wilsonian al autodeterminării. În acest context, redactează la 25 noiembrie 1918 „un crâmpeiu de gânduri în preajma adunării naţionale de la Alba Iulia, convocată pentru 1 decembrie 1918". La un an după Marea Unire, în toamna anului 1919, Iuliu Maniu i-a cerut să candideze la Senat sau la Camera deputaţilor în primul Parlament al României Mari, dar a refuzat.

A murit în 2 iulie 1927 în casa de la Orăştie, aproape uitat, iar la 4 iulie într-o zi însorită de vară a fost înmormântat la Vinerea, alături de fratele mai mic Simion, mort în anul 1905, şi alături de părinţii săi, Ioan şi Paraschiva Mihu.

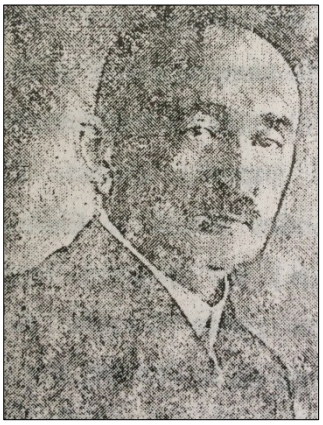

MIRCEA , AUGUSTIN
n. 12 mai 1878, Bogdand, jud. Sălaj
d. 27 noiembrie 1954, Ardud, jud. Satu Mare

Studiile medii le-a absolvit la Blaj, iar pe urmă s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta, unde a obţinut şi titlul de doctor în Drept. Practica în avocatură şi-a desfăşurat-o la Cehu Silvaniei şi mai apoi la Ardud.

S-a stabilit în Ardud, unde a profesat ca notar public. S-a implicat în viaţa politică transilvană înainte de 1918 din postura de membru al Partidului Naţional Român, sub tutela căruia se va face cunoscut în toamna anului 1918. A fost prezent la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

În anul 1926 a luat ființă Partidul Național Țărănesc prin fuziunea partidelor conduse de Iuliu Maniu și Ion Mihalache. La congresul de constituire a organizației Satu Mare din 15 martie 1927, Augustin Mircea a fost ales vicepreședinte al filialei partidului. Pe lângă această postură a mai deținut și funcția de membru în comitetul executiv pe întreaga perioadă interbelică.

S-a implicat în viața politică din România Mare, reprezentând Satu Mare în parlamentul țării atât din postura de deputat, cât și din cea de senator. A fost ales președinte pe viață al Consiliului parohial greco-catolic din Ardud. Începând cu anul 1937 a deținut funcția de membru în Consiliul Județean Satu Mare.

Odată cu schimbarea politică care a avut loc după anul 1940, Augustin Mircea nu s-a refugiat, intrând chiar în divergențe cu autoritățile maghiare, lucru care a dus la arestarea sa în 1944. La sfârșitul acelui an, în luna decembrie, românii au preluat conducerea administrației civile din județ, fiind eliberat din închisoare și numit prim-pretor la Ardud.

În luna mai 1945 a renunțat la funcția deținută, conștient de politica pe care a început să o promoveze guvernul Petru Groza.

A decedat la Ardud.

MISSITS , CONSTANTIN

n. 14 mai 1878, Lipova, jud. Arad
d. 31 iulie1921, Brașov

A urmat cursurile liceale la Lugoj, după care va beneficia de o bursă acordată de către Fundația „Gojdu" pentru a studia dreptul la Universitatea Regală din Budapesta. Este coleg cu Traian Vuia atât la liceu, cât și la Facultatea de Drept din Budapesta. A fost bursier de la începutul studiilor universitare în anul 1895 până la finalizarea acestora în anul 1903.

A fost membru în cadrul Societăţii „Petru Maior”. În anul 1901 susţine examenul de doctorat, apoi începe practica în calitate de candidat de avocat, la Lipova. Se căsătoreşte cu Valeria Branişte în anul 1905, după care se stabilesc la Lugoj. A profesat avocatura în Lugoj, fiind membru fondator al „Astrei” bănăţene de la Lugoj, participând la manifestările organizate în cadrul asociaţiei.

A fost delegat la Alba Iulia în 1 decembrie 1918 din partea cercului electoral Lipova. A fost ales membru în Consiliul Dirigent şi în Marele Sfat al Ţării. Va fi numit secretar general al Compartimentului de Comunicaţie şi Alimentare din Consiliul Dirigent, funcţie pe care o păstrează până în octombrie 1919, apoi a fost numit preşedinte al Asociaţiei Ardelene pentru Industrie şi Comerţ cu lemne.

Moare la Braşov la trei ani de la Unire fiind înmormântat la Lipova.

MOCIONI (MOCIONYI) DE FOEN, ANTON
n. 26 februarie 1882, Tiban, Caraş-Severin
d. 6 aprilie 1943, Timişoara

A fost unul ditre exponenţii marii familii de luptători români bănăţeni pentru drepturile şi libertăţile naţiunii române din Ungaria: Alexandru Mocioni - fondator al Partidului Naţional, preşedinte al Astrei, deputat, Andrei - membru al Academiei Române, Anton - ofiţer şi deputat etc.

Anton Mocioni a fost unul dintre nepoţii favoriţi ai lui Alexandru Mocioni, cea mai autorizată voce din partea Banatului în Partidul Naţional la finalul veacului al XIX-lea şi începutul celui următor. Beneficiază de susţinere pentru studii la universităţi din marile centre ale Europei, de călătorii de studii. A fost pregătit atât pentru un bun specialist în afaceri bancare, cât şi pentru a fi un bun luptător în slujba neamului său. Licenţa şi-o obţine la Universitatea Regală Maghiară din Budapesta.

În toamna anului 1918 se pune în slujba Consiliul Naţional Român Central. Împreună cu avocatul dr. Ioan Erdelyi convoacă românii din Budapesta în 10 noiembrie şi vor constitui consiliul naţional local. Preşedinte este ales Ioan Erdelyi. Iar Anton Mocioni a făcut parte din comitetul de conducere.

Din păcate nu sunt informaţii care să ateste delegarea sa ori a altui membru al CNR din Budapesta la Marea Adunare Naţională ce a avut loc la 1 Decembrie 1918. Este însă ales în Marele Sfat Naţional al Transilvaniei.

În august 1919 este însărcinat de Marele Sfat Naţional să se ocupe în perspectiva alegerilor parlamentare din judeţul Caraş-Severin. El reorganizează Partidul Naţional de aici şi va candida cu această ocazie în cercul electoral Birchiş, învingându-l pe candidatul Partidului Ţărănesc.

A fost numit ministru de stat pentru Banat şi Ardeal în guvernul prezidat de Al. Averescu (1 mai - 1 noiembrie 1920).

După Unire ajunge în slujba Casei Regale, devenind un sfetnic apreciat de toţi cei trei regi. Carol al II-lea îl numeşte în 5 iunie 1939 senator în Parlamentul român, în perioada regimului autoritar pe care l-a instaurat.

Fără urmaşi, îl înfiază pe Ionel, vlăstarul unei familii moldoveneşti, Stârcea, ajuns Mareşalul Curţii sub domnia Regelui Mihai I, Ionel Mocioni-Stârcea, dar şi proprietarul unei imense averi.

A înfiinţat Fundaţia culturală „Anton Mocioni de Foen" cu menirea de a folosi o parte din avere pentru sprijinirea culturii şi şcolii.

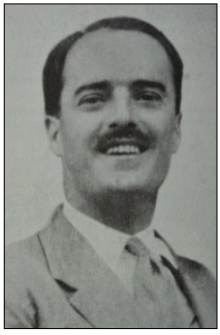

MOCIONI DE FOEN, IONEL
n. 20 martie 1893, Căpâlnaş, Caraş-Severin
d. 1930

A fost cel de-al treilea băiat al lui Eugen Mocioni (din ramura de Tokay). Rămas orfan de tată la o vârstă fragedă, este crescut de unchiul său Alexandru Mocioni. Studiile primare le face la

şcoala confesională din Lugoj, iar cele secundare la Braşov şi la Budapesta. Obţinând cu rezultate deosebite bacalaureatul, se înscrie la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta (1910-1905). Doctoratul în ştiinţe juridice îl obţine în 24 iunie 1916, la aceeaşi universitate.

Este încorporat şi trimis pe front, în cadrul Regimentului 1 Husari. Participă la campania din Bucovina şi Galiţia, având gradul de stegar.

În toamna anului 1918 se pune la dispoziţia Consiliului Naţional Român din Arad. A luat parte la consfătuirile liderilor naţionali români ce au premers tratativele româno-maghiare (Oszkár Jaszi). După eşuarea acestora, este însărcinat ca împreună cu Viorel V. Tilea să prezinte un memoriu la Conferinţa de Pace din Paris.

Este desemnat membru în Marele Sfat Naţional al Transilvaniei, alături de Anton Mocioni.

În 21 ianuarie 1919 este numit prin decret al Consiliului Dirigent membru în comisia prezidată de Al. Vaida-Voevod ce a reprezentat Ardealul, Banatul şi Crişana la Conferinţa de Pace.

A fost principalul colaborator al avocatului George Dobrin pe parcursul mandatului său de prefect al judeţului Caraş-Severin.

La alegerile organizate pentru primul Parlament al României Mari (noiembrie 1919) este proclamat deputat în cercul Moldova Nouă, neavând contracandidat.

În august 1920 este numit prin decret regal în corpul diplomatic al ţării cu gradul de secretar de legaţie. Din păcate, va activa o perioadă foarte scurtă, căci, din motive familiale, revine la reşedinţa de la Căpâlnaş.

A fost foarte implicat în viaţa Episcopiei Aradului, fiind deputat în Adunarea eparhială şi un sprijinitor al bisericii şi şcolilor.

A rămas aderentul Partidului Naţional Ţărănesc, fiind numit în 1928, din această postură, prefectul judeţului Severin.

Mandatul îi este curmat de o moarte fulgerătoare.

MOLDOVAN, MIHAIL
n. 24 septembrie 1883, Valea largă (Ţicud), jud. Mureş
d. 16 decembrie 1963, Tg Mureş

Mihail Moldovan este fiul lui Ioan şi Ana, ţărani înstăriţi din Valea largă. Aceştia îşi trimit fiul la Blaj, atât pentru ciclul primar cât şi cel gimnazial. Se înscrie la cursurile Facultăţii de Drept şi Ştiinţe politice a Universităţii Frencz József din Budapesta (1904-1907), dar este nevoit să facă ultimul semestru la Universitatea din Cluj. De-a lungul studiilor universitare este susţinut prin stipendii din partea Fundaţiei „Dr. Simion Romonţai". Tot la universitatea clujeană îşi susţine şi doctoratul în 25 ianuarie 1908.

După obţinerea „censurii" de avocat se stabileşte în Dumbrăveni (Ibaşfalău) unde îşi deschide birou avocaţial. În anul 1913 se transferă ca avocat în Luduş. A activat în cadrul despărţămintelor Astrei din ambele cercuri.

În anul 1914, după declanşarea războiului este înrolat în armata austro-ungară şi trimis pe front. Se distinge pe câmpul de luptă şi este avansat până la gradul de căpitan. După încetarea războiului revine acasă, la Luduş, şi se implică în evenimentele revoluţionare din comitatul Turda-Arieş. Este ales comandant al Gărzii Naţionale Române din comitat. Participă la adunarea Senatului Militar din Turda ce a avut loc în 15 noiembrie, fiind ales preşedintele prezidiului. Cu această ocazie se adoptă propunerea căpitanului Valer Moldovan (avocat din Turda) de a se organiza o armată regulată românească formată dintr-un batalion cu patru divizii.

Dr. Mihail Moldovan va fi ales delegat supleant pentru cercul electoral Mureş-Luduş, în cadrul adunării alegătorilor români din 24 noiembrie. După trei zile va fi desemnat, alături de soldatul Simion Enşianu, ca delegat al Gărzii Naţionale Române din comitatul Turda-Arieş la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Căpitanul Mihail

Moldovan avea să plece spre Alba Iulia în fruntea unui corp de 50 de călăreţi îmbrăcaţi în costume ţărăneşti cu eşarfe tricolore.

Cu ocazia alegerilor din noiembrie 1919 pentru primul Parlament al României Mari, avocatul Mihail Moldovan va obţine mandatul de deputat pentru circumscripţia Luduş, ca membru al Partidului Naţional Român. După căderea guvernului prezidat de Al. Vaida Voevod şi apariţia unor neînţelegeri din sânul PNR, decide să se înscrie în Partidul Naţional Liberal, devenind unul dintre liderii locali.

În anul 1928 se va muta la Tg. Mureş continuând să profeseze avocatura atât în acest oraş cât şi în Luduş. În această perioadă se reorientează politic spre gruparea liberală condusă de Gheorghe Brătianu. Revine în PNL după 1933, iar după instaurarea dictaturii carliste se înscrie în Frontul Renaşterii Naţionale.

După cedarea de teritorii prin Arbitrajul de la Viena, lui Mihail Moldovan i se interzice practicarea avocaturii, iar şovinii maghiari din Tg. Mureş îi cer să părăsească oraşul (1941). Se va stabili la Luduş. După război se implică în activitatea PNL la nivel local şi va candida la alegerile din noiembrie 1946. Instaurarea comunismului îl transformă în duşman al regimului, fiind arestat în martie 1848, dar, în cele din urmă va fi eliberat şi i se stabileşte domiciliu forţat în Tg. Mureş, fără drept de muncă şi fără drept la locuinţă. Sfârşeşte în sărăcie, după o perioadă de umilinţe.

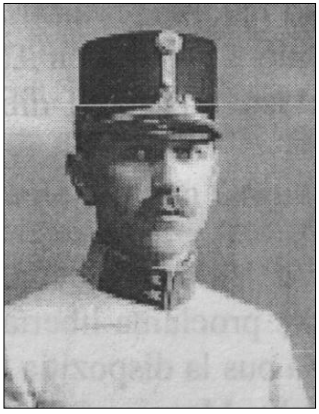

MOLDOVAN, MIHAIL
n. 23 aprilie 1879, Călăraşi, jud. Cluj
d. septembrie 1943, Turda, jud. Cluj

S-a născut într-o familie modestă de agricultori (tatăl Ioan) din comuna Călăraşi, în apropiere de Câmpia Turzii. A absolvit liceul românesc din Blaj, după care s-a înscris la Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj. Tot aici îşi obţine şi titlul de doctor în drept, în vreme ce

examenul de avocat îl susține la Budapesta. Practica avocațială și-a făcut-o în Turda, în biroul avocatului Eugen Pătăcean începând cu anul 1904.

După obținerea dreptului de liberă practică își deschide birou de avocat în Turda (1910). În octombrie 1910 se căsătorește cu văduva Ecaterina Pătăcean, fosta soție a avocatului Eugen Pătăcean, decedat în 1906 (fratele avocatului George Pătăcean), fiica lui Ioan Câmpeanu-Mezei de Szathmar, consilier la Înalta Curte de Casație din Budapesta și a Ecaterinei (n. Rațiu de Nagylak).

Încă din momentul în care se înscrie ca practicant în Turda, Mihail Moldovan se implică în activitățile culturale, economice și politice ale elitei din comitat organizate de Despărțământul local al Astrei, de casina română sau de Reuniunea meseriașilor români.

La izbucnirea războiului a fost mobilizat în armata austro-ungară, ajungând la final să aibă gradul de căpitan.

În noiembrie 1918 este ridicat, alături de alți fruntași politici români din Turda, și închis la Cluj, pentru anchetă și proces. Este găsit vinovat de spionaj și condamnat la moarte. Derularea evenimentelor l-au salvat.

Revenit acasă, la Turda, se implică în evenimentele revoluționare de aici. Răspunde inițiativelor pornite dinspre liderii mișcării naționale din Cluj care au inițiat organizarea Senatului Național Român. Alegerea conducerii la nivelul comitatului Turda-Arieș s-a făcut în 3 noiembrie. Președintele Consiliului Național a fost ales avocatul dr. Iuliu Popescu. Tânărul căpitan dr. Mihail Moldovan a fost desemnat comandantul Gărzilor Naționale Române din comitat, coordonând organizarea acestora în localitățile aferente. A reușit să asigure ordinea mai cu seamă în comunele din jurisdicția sa aflate în zona Munților Apuseni.

Căpitanul dr. Mihail Moldovan este desemnat, alături de soldatul Simion Crișianu, să reprezinte Gărzile Naționale Române din comitatul Turda la Marea Adunare Națională convocată la Alba Iulia. Soția sa, Ecaterina Moldovan, a fost delegata Reuniunii femeilor române din Turda la Alba Iulia.

După Unire va fi numit prim-pretorul plasei Turda. În anul 1920 trece la Partidul Național Liberal. În castă calitate este numit prefect al județului Turda-Arieș (30 ianuarie 1922 - 4 februarie

1924). Mai este numit preşedinte al comisiei interimare a judeţului în 24 aprilie 1936.

Activitatea depusă a excedat domeniile politic-administrativ şi avocaţial. A mai fost decan al Baroului avocaţilor din Turda-Arieş (1937), a făcut parte din consiliile de administraţie ale unor instituţii financiare (ex. Banca Centrală) şi întreprinderi (ex. Fabrica de Sticlă). A fondat, alături de alţii, Banca Românească din Turda. A fost unul dintre cei mai activi membri ai Despărţământului Astrei.

A fost unul dintre fondatorii Asociaţiei Voluntarilor din Ardeal şi Banat, fiind ales vicepreşedinte al comitetului central. A fost acţionar la Banca Voluntarilor.

MOLDOVAN, SABIN
n. 11 aprilie 1899, Arad
d. 1962

A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Bucureşti.

A fost secretarul Consiliului Naţional Român local, Arad. A fost delegat, la 28 noiembrie 1918, să reprezinte la Adunarea Naţională din Alba Iulia Clubul Sportiv Gloria din Arad. În numele clubului semnează, în calitate de preşedinte, dr. George Crişan.

După Unire a activat în calitate de consilier la Curtea de Apel din Timişoara (1938-1948), apoi ca jurisconsult la Întreprinderea Electromotor.

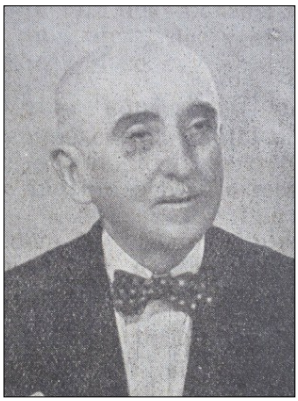

MOLDOVAN, SILVIU
n. 17 septembrie 1862, Băiţa, jud. Hunedoara
d. 1943 (înmormântat la Băiţa)

Născut într-o familie de vază, tatăl său fiind pretorul George Moldovan, iar mama Ana (Anastasia) n. Petco. Face şcoala elementară în localitatea natală, după care familia îl trimite la Liceul Latin din Sibiu, unde termină cel dintâi din generaţia sa (1880). Studiile juridice le face la Universitatea Regală Maghiară din Budapesta. Tot aici obţine şi titlul de doctor în ştiinţe juridice în 1 septembrie 1884, cu teza *Statutul juridic al proprietăţilor funciare în Comitatele Zarand şi Hunedoara, după revoluţia de la 1848-1849*.

După practica obligatorie (24 mai 1889-ianuarie 1891 la Arad şi Baia de Criş - în cancelaria lui Nicolae Oncu) şi examenul de avocat, s-a stabilit în Baia de Criş (18 ianuarie 1891), unde îşi deschide birou avocaţial. Se impune repede ca un aprig apărător al drepturilor românilor în instanţele juridice, dar şi în plan politic în faţa administraţiei maghiare.

Devine reprezentant al românilor din acest cerc la conferinţele naţionale ale PNR. Din această poziţie este desemnat să facă parte din delegaţia celor 300 de români care în 1892 a dus la Viena cunoscutul *Memorand* al românilor spre a fi prezentat împăratului. A fost apărător în procesul intentat conducerii PNR (mai 1894) care a semnat respectivul document.

La scurtă vreme (30 aprilie 1892) se mută la Orăştie, unde se implică alături de dr. Ioan Mihu în organizarea vieţii sociale, economice, culturale şi politice a românilor din întreg ţinutul. Astfel, Silviu Moldovan este fondatorul şi membru în conducerea Despărţământului Orăştie al Astrei, al Reuniunii economice, al Reuniunii meseriaşilor, al Reuniunii de înmormântare, al *casinei* române; îl regăsim în consiliile de administraţie a unor bănci sau institute de credit. A fost, de asemenea, redactor responsabil la *Revista Orăştiei* (1895-1899) şi colaborator al mai multor ziare şi

reviste româneşti din Transilvania. O perioadă de timp asigură postul de jurist-consult la Banca „Ardeleana”.

În ianuarie 1919 este numit prefect al judeţului Ciuc, dar la 5 martie îşi dă demisia.

După Unire mai activează ca avocat în Orăştie până în 4 septembrie 1920, figurând în Baroul Arad. În perioada 17 octombrie 1920-4 mai 1921 a fost numit prefect al judeţului Arad. Este schimbat din această funcţie, fiind numit prim-preşedinte al Tribunalului Arad, până la data de 9 noiembrie 1924, când este pensionat. Stabilit fiind la Arad unde, în anul 1925 a fost numit comisar regal pe lângă baroul arădean, însărcinat cu puteri depline pentru a dispune şi executa control asupra activităţii acestuia. Din 28 octombrie 1925, după ce s-a pensionat ca funcţionar de stat, şi-a deschis cancelarie avocaţială, figurând în Registrul Baroului. Impunându-se ca un profesionist deosebit, este ales în consiliul de conducere al Baroului. În perioada 1932-1940 este ales chiar decan al acestuia şi reprezentant în Consiliul general al Uniunii Avocaţilor.

În plan politic, după Unire s-a încadrat în Partidul Poporului (1925), condus de Al. Averescu, urmându-l pe bunul său prieten, Vasile Goldiş. Cei doi au şi condus organizaţia judeţeană Arad. A fost membru al guvernului format de acest partid în 1926-1927. În anul 1932, Silviu Moldovan îi urmează pe Goldiş şi pe Octavian Goga într-o nouă structură politică, înfiinţată de ultimul, Partidul Naţional Agrar. După moartea lui Goldiş (1934), organizaţia judeţeană va fi condusă de Silviu Moldovan. Acesta va face parte şi din Partidul Naţional Creştin, realizat prin fuziunea PNA (Goga) şi LANC (A.C. Cuza), fiind preşedintele organizaţiei judeţene Arad. A fost în două rânduri ales parlamentar reprezentând Aradul (senator - 1926 şi 1937).

În anul 1938 s-a retras din activitatea de avocat, iar în anul 1940 se retrage din viaţa publică, revenind în comuna natală, Băiţa.

A fost decorat cu *Ordinul Ferdinand I*, în grad de cavaler şi *Ordinul Coroana României*, în grad de ofiţer.

MOLDOVAN, VALER
n. 5 august 1875, Câmpeni
d. 19 iulie 1954, Sighet (în închisoare)

S-a născut în familia avocatului Anania Moldovan, căsătorit cu Ludovica (n. Stwertecky). A urmat clasele primare în Turda, după care a fost trimis pentru doi ani la Gimnaziul din Braşov, fiind mutat pentru alţi doi ani la Blaj; urmează două clase la Liceul Evanghelic din Sibiu, după care revine pentru ultimele două clase de liceu în Braşov. Absolvent al promoţiei 1894, se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta, absolvind însă la Universitatea din Cluj. Aici obţine titlul de doctor şi tot în Cluj îşi susţine examenul de avocat. Pe perioada studiilor a fost beneficiar al unei burse din partea Fundaţiei „Gojdu". În anul 1894, primul ca student la Budapesta, va fi ales în comitetul de conducere al Societăţii de lectură a studenţilor români „Petru Maior", iar în anul 1897 a fost ales preşedintele societăţii studenţilor români de la universitatea clujeană.

Ca avocat a activat în Bistriţa, Braşov şi Turda. S-a stabilit în Turda (1903), unde îşi deschide propriul birou de avocatură, devenind unul dintre cei mai activi membri ai elitei din comitatul Turda-Arieş. A făcut parte din tânăra generaţie care se implică în reformarea Partidului Naţional Român la începutul secolului al XX-lea. Subscrie programului neoactivist lansat de avocatul Aurel Vlad la Orăştie. Este foarte apropiat de acesta şi implicit de Iuliu Maniu, Al. Vaida/Voevod şi Teodor Mihali. La Conferinţa naţională a partidului din 1905 participă ca delegat al circumscripţiei Turda, votând pentru schimbarea tacticii PNR.

A scris în presa românească din Transilvania încă din anii studenţiei, dar s-a evidenţiat prin consistenţa mesajului, făcând dovada bunei sale pregătiri juridice, prin articolele publicate în perioada 1903-1905 în ziarul Libertatea de la Orăştie, organul reprezentativ al grupului reformator condus de Aurel Vlad. Activitatea sa publicistică va continua până la izbucnirea războiului.

A condus Despărţământul Astrei din Turda, fiind ales să conducă secţiunea juridică a acesteia la nivelul conducerii centrale.

A fost unul dintre liderii activi la nivelul conducerii mişcării naţionale, implicându-se în campaniile electorale din 1905, 1906 şi 1910. Va candida chiar în cercul Recaş la alegerile din 1906. A fost unul dintre fondatorii ziarului Românul alături de A. Vlad, T. Mihali, V. Lucaciu, Al. Vaida ş.a. A fost ales membru în comitetul executiv al PNR la conferinţa naţională din 1910.

Luând în calcul prestigiul de care se bucura în rândul populaţiei româneşti, autorităţile maghiare iau decizia, după izbucnirea războiului, de a-l înrola. Datorită vârstei şi a faptului că avea o familie numeroasă, este trimis la Linz, în aparatul administrativ al lagărului de prizonieri.

Cu ocazia adunării din 24 noiembrie 1918 este desemnat să reprezinte cercul electoral Turda la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, alături, printre alţii, de avocatul turdean Augustin Raţiu. Prezent ca delegat la 1 decembrie, a fost ales membru în Marele Sfat Naţional, fiind desemnat să facă parte şi din Consiliul Dirigent, ca secretar general la Resortul de Organizare condus de dr. Ioan Suciu.

A candidat la alegerile din noiembrie 1919, fiind ales deputat în circumscripţia electorală Turda din partea PNR. A rămas membru al partidului până la moarte. Nu a fost înfrânt în nicio confruntare electorală în perioada interbelică în circumscripţia respectivă, fiind o dovadă a popularităţii de care se bucura. Prin urmare, a beneficiat de cinci mandate de deputat (1919, 1920, 1922, 1926, 1927) şi patru de senator (1928, 1932, 1933, 1937). În timpul guvernării naţional-ţărăniste a făcut parte din echipele guvernamentale (secretar de stat la Ministerul Instrucţiunii Publice şi secretar de stat la Culte). În anul 1930 a fost numit director guvernamental al Transilvaniei.

S-a remarcat şi ca profesor la Universitatea din Cluj, predând între altele dreptul canonic, istoria dreptului roman, drept administrativ.

A continuat activitatea de avocat şi după Unire, fiind ales după înfiinţare şi până în anul 1928 decanul Baroului Turda.

A publicat mai multe lucrări: Biserica Ortodoxă Română (1921), Curs elementar de drept bisericesc (1930), Principiile

fundamentale ale organizației bisericești de astăzi (1933), Dieta Ardealului 1863-1864 (1932).

Pentru meritele sale a fost decorat cu Ordinul Steaua României, în grad de comandor.

După instaurarea comunismului, a fost arestat în cadrul operațiunii „noaptea demnitarilor", fiind închis la Sighet. Moare de pe urma relelor tratamente, fiind înmormântat asemeni altor colegi din „generația Unirii" în cimitirul săracilor.

MONȚIA EMIL
n. 6 ianuarie 1882, Șicula, jud. Arad
d. 1965, Șiria, jud. Arad

S-a născut în familia preotului Florian Monţia din Șicula. Școala primară o urmează în localitatea natală, după care este trimis la liceu; primii doi ani îi urmează la Gimnaziul regesc din Arad, după care trece la Gimnaziul superior de stat din Timișoara, unde obține bacalaureatul (1899). În perioada petrecută la Timişoara se apropie foarte mult de muzică, urmând în particular lecții de pian și vioară. Tatăl său îl determină să urmeze studiile juridice. S-a înscris la Academia Regală de Drept din Oradea, unde face trei ani (1899-1902), după care se mută la Universitatea „Ferencz József" din Cluj (1902/1903). În orașul de pe Someș își obține și doctoratul (11 noiembrie 1905). În anii studenției înființează o orchestră de cameră (1903). A beneficiat de stipendiu din partea Fundației „Emanoil Gojdu".

În anii 1903-1904 își face stagiul militar la Viena, profitând, în același timp, pentru a-și diversifica și aprofunda pregătirea muzicală.

Practica de avocat o face la Arad în intervalul 26 octombrie 1904 - 15 februarie 1907. După obținerea dreptului de liberă practică, își deschide propriul birou de avocat în Șiria la 31 mai 1907.

Odată cu izbucnirea războiului, Emil Monția este înrolat și trimis pe frontul de est, în prima linie; în 1915 a căzut prizonier la

ruși. În această situaţie se implică în a doua parte a anului 1916 în eforturile de organizare a soldaților români prizonieri la ruși în corpuri de voluntari care să lupte pe front de partea Antantei.

Revine acasă în preajma evenimentelor din noiembrie-decembrie 1918. Pentru meritele deosebite avute până la război, efortul depus pentru constituirea Corpurilor de voluntari români din Rusia, este ales în Marele Sfat Naţional.

După organizarea Consiliului Dirigent, Emil Monţia este numit şef de secţie în cadrul Resortului de organizare, condus de dr. Ioan Suciu.

După anul 1920 a activat, până în 1926, în calitate de consilier special pentru Transilvania şi Banat în cadrul Ministerului Agriculturii şi Domeniilor.

După Unire a practicat avocatura în Şiria cu mici întreruperi (ianuarie 1921- septembrie 1926; aprilie 1932 - aprilie 1933), până în anul 1948. În anul 1948 i se respinge cererea de înscriere pe tabelul avocaţilor, devenind pensionar începând cu anul 1949.

Fiul său, Emil Monţia jr., a călcat pe urmele tatălui său şi a îmbrăţişat meseria de avocat. Din nefericire, a murit pe frontul de răsărit în 1943.

A fost unul dintre membrii fondatori ai Uniunii Compozitorilor din România, alături de George Enescu - preşedinte şi Constantin Brăiloiu (1920).

MORARIU, ALEXANDRU

n. 6 februarie 1882, Mândruloc, jud. Arad
d.

Provine dintr-o familie de intelectuali, tatăl său. Gheorghe Morariu. a fost învăţător în localitate.

A fost absolvent al Facultăţii de Drept din Cluj, unde a obţinut şi doctoratul juridic în 6 februarie 1909, fiind înscris în Baroul Timiş la data de 24 ianuarie 1911.

S-a căsătorit cu o nepoată a Mitropolitului Miron Cristea.

Odată cu începerea războiului, a fost înrolat în armata austro-ungară, având gradul de locotenent. Întors în Caransebeș, se va implica în acțiunile premergătoare Marii Uniri. Apare prezent în toate adunările din Banatul Montan în care se constituie Consiliile Naționale. A fost prezent la Cârpa, Buchin, Borlova, Zerveşti, Iaz, Turnu-Ruieni, Rugi, Vălișoara. În multe din aceste localităţi a avut calitatea de notar al adunării. A semnat în luna noiembrie 1918 apelul prin care solicita populației să respecte ordinea, să respecte hotărârile Consiliului Național Român şi să devină membri ai Gărzilor Naționale Române.

A fost delegat la Alba Iulia ca reprezentant al Cercului electoral Caransebeș. Recunoscându-i-se meritele în pregătirea Unirii, a fost ales în Marele Sfat Național. După unire a candidat la alegerile pentru Parlamentul României Mari, fiind ales deputat. Practică în continuare în perioada interbelică avocatura. Cu câţiva ani înainte de pensionare a renunțat la avocatură şi a optat pentru un post de notar public la Timișoara.

MORAR(IU), IULIU
n. 17 august 1879, Giacăș, cot. Târnava Mică, azi. jud. Sibiu
d.

A fost fiul lui Nicolae Morariu, mare proprietar de pământ în Giacăș.

A făcut studiile superioare la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Poltice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1901-1904). A obținut titlul de doctor în ştiinţe juridice în 10 noiembrie 1906.

După parcurgerea etapelor necesare obținerii dreptului de liberă practică se stabilește în Uioara (azi Ocna Mureș), unde își deschide birou de avocat. Colaborează cu liderii politici din Turda, reşedinţa comitatului, dar şi cu cei din Blaj. A participat la activităţile

derulate de Despărţămintele Astrei din cele două localităţi, organizând adunări populare în Uioara şi împrejurimi. În 1912 a devenit membru pe viaţă al Asociaţiunii. De asemenea, a fost deputat în congregaţia comitatensă, alături de Iuliu Maniu.

În 3 noiembrie a participat la constituirea Consiliului Naţional Român din cercul Murăş-Uioara, alături de preotul greco-catolic dr. Emil Pop din localitate.

În adunarea electorală din cercul Murăş-Uioara, ce a avut loc în 22 noiembrie 1918 a fost ales delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, alături de Petru Roşca, Marian Dreghiciu (ambii din Uioara, azi Ocna Mureş), avocatul dr. Ionel Pop şi profesorul Ştefan Roşianu din Blaj.

A fost acţionar şi membru în conducerea Băncii Şoimul, alături de dr. Ioan Mihu, dr. Aurel Vlad şi Banca Ardeleana din Orăştie.

MUNTEANU, AUREL

n. 1859, Vajdahaza, jud. Someş (azi Voivodeni, jud. Sălaj)
d. 14 iulie 1934, Orăştie, jud. Hunedoara

Dr. Aurel Munteanu este descendent al unei familii nobiliare „de Fizeş", fiind fiul protopopului ortodox din Vajdahaza.

A făcut liceul la Cluj, absolvindu-l cu rezultate foarte bune. Cu rezultate excelente a absolvit şi Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj.

Cariera de avocat şi-a început-o în anul 1888, ca stagiar, în Braşov, după care petrece alţi doi ani în Timişoara (1890-1892), după care se înscrie în Baroul arădean, tot ca stagiar. Stagiatura a efectuat-o în birourile unor avocaţi renumiţi din Transilvania şi Banat. În 2 ianuarie 1896 se înscrie în Baroul avocaţilor din Arad, ca avocat definitiv, deschizându-şi birou propriu în Orăştie, figurând ca membru până în 28 martie 1924.

S-a stabilit ca avocat în Orăştie, unde se remarcă prin prestaţiile sale în apărarea cauzelor oamenilor din ţinut. Face parte din grupul format în jurul altui avocat român, dr. Ioan Mihu, dovedindu-se foarte activ atât în plan politic, cât şi cultural sau economic.

Aurel Munteanu este unul dintre acţionarii Băncii „Ardeleana" din Orăştie, dar după unele neînţelegeri la nivelul conducerii va pune bazele Băncii „Dacia", al cărui director va fi mult timp. Investeşte şi la alte întreprinderi financiare din ţinut, făcând parte din consiliul de administraţie a multora dintre ele.

În diferite perioade a făcut parte din conducerea unor asociaţii şi reuniuni înfiinţate în Orăştie (Despărţământul Orăştie al Astrei, Reuniunea economică, Reuniunea meseriaşilor români, Institutul tipografic „*Minerva*", Reuniune pentru înmormântare etc.).

În anul 1901 fondează ziarul *„Activitatea"*, care timp de 5 ani militează pentru intrarea în activitatea parlamentară a Partidului Naţional Român din Transilvania. A mai colaborat la „Revista Orăştiei" şi „Bunul Econom" toate apărute în Orăştie.

Poziţia sa şi opiniile ce le împărtăşea l-au dus în conflict cu dr. Ioan Mihu şi dr. Aurel Vlad, fiind marginalizat în cadrul politicii la nivel local şi comitatens, neputând să concureze cu notorietatea celor doi.

În toamna anul 1918 se implică alături de toţi fruntaşii românilor din ţinutul Orăştiei în organizarea activităţilor de preluare a autorităţii în localitate. Va fi ales în conducerea Consiliului Naţional Român de aici şi delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. În adunarea electorală din cercul Orăştie, organizată în 26 noiembrie, alegătorii îl desemnează între cei cinci delegaţi pentru a-i reprezenta la Adunarea de la Alba Iulia, alături de dr. Ioan Mihu, Aurel Vlad, Ioan Marghita şi Ioan I. Vulcu.

După Unire activează ca avocat pe mai departe în Orăştie. Datorită prestigiului său profesional a fost ales în mai multe rânduri în consiliul de conducere al Baroului Hunedoara-Deva.

În perioada în care îşi desfăşura stagiatura, în Braşov (1888), l-a provocat la duel pe căpitanul de husari Ugron, pe care l-a rănit grav. A fost, de asemenea un împătimit al vânătorii, fiind membru al Reuniunii de vânătoare din Orăştie.

A fost căsătorit cu Hedwiga Müller, fiica unui fruntaş sas din Orăştie.

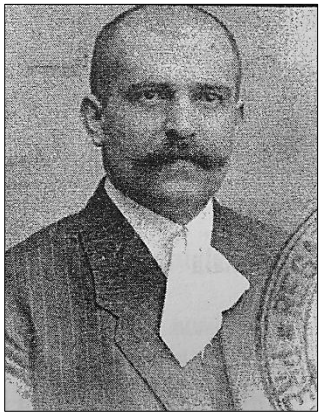

MUNTEANU, PETRU
n. 23 august 1877, Braşov
d. 08 decembrie 1940, Braşov

După absolvirea liceului s-a înscris în anul 1898 la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta ale cărui studii le-a absolvit în anul 1904.

A ocupat mai multe funcţii în domeniul administrativ datorită pregătirii pe care o avea. Astfel a fost preşedinte al Scaunului organal al judeţului Braşov, dar şi prefect delegat al judeţului Braşov, după unire începând din 14 decembrie 1918 până în 20 ianuarie 1919. A participat la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie ca delegat din partea cercului electoral Braşov. A fost secretar al Comitetului executiv al Sfatului naţional român din Ţara Bârsei. Pe lângă aceste distincţii a mai deţinut şi poziţia de prim notar judeţean, director de prefectură a judeţului Braşov.

MUNTEANU, ZAHARIA
n. 2 ianuarie 1881, Merghindeal, cot. Târnava Mare, azi jud. Sibiu
d. 10 februarie 1972, Sibiu (înmormântat la Alba Iulia)

Anii de şcoala primară îi parcurge în localitatea natală, după care îşi continuă studiile liceale la Mediaş. După absolvire se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta 1902-1906). Obţine doctoratul în ştiinţe juridice la 30 iunie 1908. Pe durata studiilor a fost beneficiarul unei burse din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu”.

În anul 1909 s-a căsătorit cu Elena, fiica memorandistului Rubin Patiţia.

Se implică în mişcarea naţională, devenind unul dintre cei mai activi reprezentanţi ai românilor din comitatul Alba.

Datorită renumelui câştigat, autorităţile maghiare îl implică într-un proces, în anul 1916, alături de mai mulţi intelectuali, fiind acuzaţi de spionaj în favoarea României. Este judecat de un tribunal militar extraordinar la Cluj şi condamnat la moarte prin spânzurare. Din fericire, pedeapsa nu este pusă în aplicare, iar evenimentele din anul 1918 îl salvează.

Este ales în conducerea Consiliului Naţional Român din Alba Iulia, cu ocazia adunării din 4 noiembrie 1918, din partea căruia primeşte sarcina editării ziarului Alba Iulia. Este ales delegat la Marea Adunare Naţională din partea circumscripţiei electorale Vinţul de Jos, la data de 22 noiembrie, alături de avocaţii Iuliu Maniu şi Ioan Marciac.

Este ales membru în Marele Sfat Naţional al Transilvaniei.

La alegerile din noiembrie 1919 este ales deputat în circumscripţia Aiud, făcând parte din primul parlament al României Mari.

În anul 1926 trece la Partidul Poporului, ajungând să beneficieze de un nou mandat de parlamentar.

NEDELCU, ION

n. 07 ianuarie 1866, Cacova (azi Grădinari), jud. Caraş-Severin

d.

A urmat cursurile la Liceul „Premostratens", iar după absolvirea acestuia s-a înscris la Facultatea de Drept din Oradea în 1886, studiind dreptul până în anul 1890. Pe toată perioada studenţiei a beneficiat de o bursă a Fundaţiei „Emanoil Gojdu". Doctoratul l-a obţinut în anul 1894 la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta.

S-a înscris ca stagiar în Baroul Timiş la data de 13 noiembrie 1911, după promovarea examenului de avocat în anul 1895.

A participat în campania electorală din anul 1910 din partea Partidului Naţional candidând pentru circumscripţia electorală Oraviţa. Pe lângă implicarea în viaţa politică a Transilvaniei s-a ocupat şi de publicistica românească. În anul 1906, alături de alţi intelectuali a fondat ziarul *Progresul,* care a apărut în Oraviţa.

Odată cu înfiinţarea Baroului Caraş, se înscrie în acest Barou, profesând până în anul 1935, dată la care se va pensiona.

La 5 noiembrie 1918 a redactat şi răspândit un memorabil „Manifest" în care solicita locuitorilor din satele din împrejurimile Oraviţei să renunţe la acţiunile anarhice şi să urmeze sfaturile Consiliului Naţional Român Central. S-a implicat în mobilizarea orăviţenilor pentru constituirea consiliilor şi gărzilor naţionale, pentru pregătirea Marii Uniri. Membru marcant al Partidului Naţional Român a participat la Alba Iulia în 1 decembrie 1918 ca delegat al cercului electoral Oraviţa. A fost membru în comisia Consiliului Dirigent, fiind ales şi membru al Marelui Sfat Naţional.

În perioada aprilie-noiembrie 1926 a ocupat funcţia de prefect al judeţului Caraş, apoi în perioada martie-aprilie 1944 a fost substitut de notar.

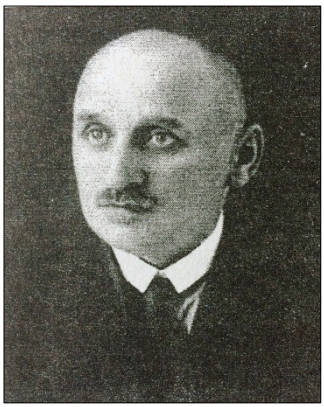

NICHI, EUGENIU

n. 1882, Virtiş, Bihor

d.

Face parte dintr-o veche familie românească, Nichi de Preluca din Medieşu Aurit, înnobilată în anul 1629 pentru merite militare. Studiile liceale le finalizează la Liceul din Beiuş, iar cele superioare la Facultatea de Drept din Oradea. După finalizarea studiilor, a practicat avocatura la Beiuş. S-a implicat în mişcarea de emancipare a românilor din Transilvania încă din anii studenţiei.

A participat la Marea Unire ca delegat din partea cercului electoral Ceica. După Unire a activat şi în domeniul administraţiei locale, mai precis în cadrul primăriei Beiuş.

Având în vedere activitatea sa de-a lungul vieţii, a fost decorat cu *Ordinul Coroana României* în grad de ofiţer.

NILVAN, AUREL
n. Şomcuta Mare, Maramureş
d. 1944, Şomcuta Mare, Maramureş

Studiile primare le-a urmat la Şcoala germană din Bistriţa, iar mai apoi liceul la absolvit la Năsăud. A parcurs studiile universitare juridice la Universitatea din Budapesta, iar suplimentar a absolvit şi ştiinţele economice la Universitatea din Viena.

Având în vedere şi pregătirea în domeniul economic a fost angajat ca funcţionar în cadrul băncii de credit „Chioreana" din Şomcuta Mare.

S-a implicat în dezvoltarea culturii româneşti şi în procesul de emancipare naţională. De pildă, a fost membru al Despărţământului Astrei din Şomcuta Mare.

În şedinţa din data de 25 noiembrie 1918 care a avut loc la Şomcuta Mare, Aurel Nilvan a fost ales delegat al cercului electoral Şomcuta Mare, în acelaşi timp reprezentând şi despărţământul Astrei din localitate la Adunarea de la Alba Iulia.

După Dictatul de la Viena a fost vizat de reprezentanţii maghiarilor, dat fiind că Ardealul de Nord a fost ocupat de trupele militare hortiste.

A fost înmormântat în localitatea natală.

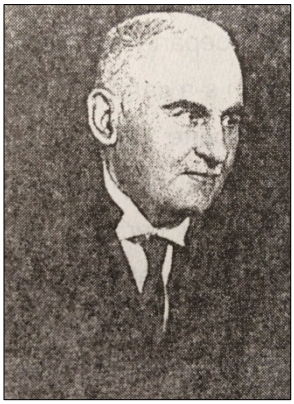

NISTOR, AUREL
n. 25 decembrie 1873, Lucăceşti, Satu Mare
d. 29 octombrie 1946, Baia Mare, Maramureş

A studiat ştiinţele juridice la Facultatea de Drept din Budapesta, unde şi-a luat şi doctoratul, iar din anul 1908 a început să practice avocatura.

În toamna anului 1918 s-a implicat în pregătirea momentului de la 1 decembrie 1918. Nu a participat la Marea Adunare, însă rolul său în teritoriu a fost unul însemnat. A prezidat adunarea generală care a avut loc în comuna Satu Nou de Jos din 21 noiembrie 1918, în care a anunţat constituirea Consiliului Naţional Român pe teritoriul comitatului Sătmar. Adunarea a votat în unanimitate constituirea consiliului, dar şi înfiinţarea Gărzii naţionale române. La 27 noiembrie 1918 a semnat în calitate de „bărbat de încredere" credenţionalul cercului electoral Sătmar prin care erau aleşi delegaţii pentru Marea Unire.

După Marea Unire s-a implicat în viaţa politică a României Mari, fiind membru marcant al Partidului Naţional Liberal Satu Mare. La 7 noiembrie 1928 a fost ales membru în delegaţia permanentă a organizaţiei judeţene, iar în 26 ianuarie 1934 a fost ales vicepreşedinte al partidului.

A ocupat funcţia de prefect al judeţului Satu Mare din 16 noiembrie 1933 până în 21 iunie 1934, dar şi funcţia de primar al oraşului Baia Mare începând cu anul 1935 şi până în anul 1936. Pe lângă statutul politic avut, a mai fost şi guvernator al Asociaţiei de coordonare a Camerei Agricole Tisa-Someş, dar şi directorul ziarului *Baia Mare*.

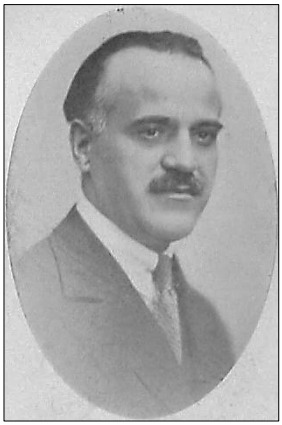

NIȚESCU, VOICU
n. 12 februarie 1883, Turcheș (Săcele), jud. Brașov
d. 1954

A fost fiul lui Ștefan și al Mariei Nițescu. A urmat studiile universitare la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Cluj, începând cu anul 1904. Între anii universitari 1905/1906-1906/1907 a fost președintele studenților din Cluj. În anii studenției a desfășurat și o amplă activitate publicistică. A publicat mai multe articole în periodicele vremii, pentru unele având de suferit. De pildă, pentru articolul „Constituția engleză și constituția ungară", publicat în revista *Orizontul* din Cluj, a fost condamnat la opt zile de închisoare și a primit o amendă de 20 de cor. La o lună de la prima condamnare a fost din nou condamnat, de această dată pentru un articol scris în *Tribuna* de la Arad. A primit de această dată trei luni și opt zile de închisoare la Szegedin în anul 1908.

După ce a fost eliberat din închisoare, în 30 octombrie 1908 și-a susținut doctoratul în Științe juridice la Universitatea din Cluj. La sfârșitul anului 1910 a fost avansat ca avocat de comisia de la Târgu Mureș. Începând cu anul 1911 a deținut funcția de director al *Gazetei Transilvaniei* până în anul 1940, când a predat apariția ziarului Astrei.

În timpul Primului Război Mondial s-a refugiat în România, în anul 1916 fiind director al ziarului cu apariție săptămânală *România Mare* care apărea la București. Peste un an, în 1917, a fost trimis de către guvernul României refugiat la Iași în Rusia, pentru a organiza corpuri de voluntari transilvăneni care să se alăture armatei române. Nu a reușit să se mai întoarcă cu voluntari români, deoarece evenimentele din toamna anului 1917 izbucnite în Rusia nu îi mai permit acest lucru.

Chiar dacă era departe de evenimentele care urmau să aibă loc la Alba Iulia, se implică în pregătirea acestora. A fost președintele Comitetului Național din Siberia, organul suprem executiv de organizare a Corpului de Voluntari ardeleni, bănățeni și bucovineni

din Siberia. Baza centrală a fost amplasată la Celiabinsk. Majoritatea românilor din Siberia, şi implicit Voicu Niţescu, au fost repatriaţi prin Vladivostok.

În 1919-1920 a făcut parte din delegaţia românilor la Conferinţa de Pace de la Paris. După recunoaşterea Unirii şi pe plan internaţional, s-a implicat activ în politica statului nou format, fiind ales deputat în mai multe legislaturi. Pe lângă activitatea din parlamentul României a lucrat şi în cadrul guvernului. Astfel, a fost ministru de stat între 1928-1939, secretar de stat în Ministerul Justiţiei în 1930, ministrul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor, ministrul Agriculturii și Domeniilor în 1933 şi ministrul Muncii în 1938.

Din postura pe care a deţinut-o în guvern a fost autorul mai multor proiecte legislative, printre care şi Legea împotriva cametei şi Legea de extindere a cărţilor funciare asupra ţării întregi. A făcut parte din Partidul Național Țărănesc din partea căruia a candidat în alegerile organizate în perioada interbelică, dar între anul 1939-1940 a fost ales deputat de Argeş din partea Frontului Renaşterii Naţionale.

A publicat de-a lungul carierei mai multe cărţi, printre care se pot aminti *Douăzeci de luni în Rusia și Siberia. Anul 1917* sau *Scurt popas în Japonia*. A deţinut funcţia de preşedinte al Uniunii foştilor voluntari români, ardeleni, bănăţeni şi bucovineni.

După instaurarea regimului comunist a avut de suferit din pricina demnităţilor dobândite până atunci în viaţa publică a României. La fel ca mulţi oameni politici şi secretari de stat sau miniştri, a fost arestat în ceea ce istoriografia românească numeşte „noaptea demnitarilor”, 5/6 mai 1950 în casa sa din Bucureşti. A fost închis în Penitenciarul de la Sighet.

NOVAC, AUREL
n. 1856, Pecica, jud. Arad
d. 22 septembrie 1932, Ciacova, jud. Timiș

Tatăl său a fost preot ortodox în comuna Șumușcheș din comitatul Arad.

A urmat cursurile primare în satul natal, iar apoi cele gimnaziale la Beiuș și Oradea. Facultatea de Drept a absolvit-o la Universitatea din Budapesta. Examenul de doctorat juridic l-a promovat la Facultatea de Drept a Universității din Cluj.

În anul 1885 și-a deschis biroul avocațial la Biserica Albă, unde va profesa până în anul 1925. Încă din tinerețe a intrat în rândurile mișcării naționale românești bănățene. În scurt timp a devenit unul din liderii organizației comitatense a Partidului Național Român. A participat activ la desfășurarea întrunirilor legate de introducerea votului universal. Datorită prestigiului de care s-a bucurat a reușit să obțină mandatul de deputat în Dieta din Budapesta, în urma alegerilor din circumscripția electorală Sasca. A fost ales la 26 ianuarie 1905 cu 914 voturi din 1301 votanți. A făcut parte din grupul neoactivist de la Orăștie din jurul ziarului *Libertatea*, împreună cu alți tineri, precum Aurel Vlad, Victor Bontescu, Vasile C. Osvadă etc.

A participat la Alba Iulia din partea cercului electoral Biserica Albă, unde a votat unirea alături de ceilalți delegați. După despărțirea Banatului a desfășurat o activitate intensă pentru constituirea unui partid politic al românilor rămași să trăiască în Regatul Sârbilor Croaților și Slovenilor. La 10 februarie 1923, la Alibunar, va avea loc primul congres al Partidului Național Român. Ales în funcția de președinte el va activa până la 23 decembrie 1924 când va demisiona și va lua hotărârea de a se repatria în România.

În anul 1926 s-a stabilit în Ciacova, unde va locui până la decesul survenit la vârsta de 76 de ani.

OANEA, LAURENȚIU
n. 1888, Sângeorzul Românesc (azi Sângeorz-Băi)
d. 27 martie 1970, București

A făcut şcoala în perioada 1899-1907 la Liceul grăniceresc din Năsăud. După absolvire se înscrie la Universitatea din Cluj (1907) pentru a urma cursurile Facultății de Drept, dar va frecventa până în 1911 Universităţile din Budapesta, Graz şi Viena.

După absolvire va practica avocatura în Tg. Mureș.

Colaborează începând cu anul 1908 la ziarele româneşti din Ardeal.

În urma activităţii depuse în perioada premergătoare izbucnirii războiului, pericolul ce-l reprezenta ca lider de opinie al românilor după intrarea României în război, de partea Antantei, Laurenţiu Oanea fusese internat în anii 1917-1918 la Sopron (Ungaria). Eliberat, va rămâne în proximitatea familiei avocatului Ștefan Cicio-Pop, la Arad. A devenit un activ susţinător al activităţii Consiliului Național Central, în calitate de secretar, curier şi mai ales executant al sarcinilor primite de la liderii români. Este însărcinat de membrii CNRC să plece la Iași pentru a transmite guvernului român hotărârea lor de a organiza Adunarea Națională pentru a decide soarta Transilvaniei şi a celorlalte provincii româneşti din fostul stat dualist austro-ungar, solicitând, totodată, ca armata regală să fie pregătită pentru a interveni în cazul exceselor unităţilor militare germane şi maghiare aflate în retragere. El a fost primit de generalii Coandă şi Prezan, dar şi de I. I. C. Brătianu. Revine la Arad la 16 noiembrie 1918, aducându-i lui Ștefan Cicio-Pop o scrisoare din partea liderului PNL.

Chiar dacă activitatea sa de avocat s-a derulat în cea mai mare parte până la acea dată în Tg. Mureș şi Arad, şi doar de puţină vreme se stabilise ca avocat în Rodna, năsăudenii îl aleg delegat al circumscripţiei la Adunarea Naţională de la Alba Iulia, alături de protopopul Eliseu Dan, profesorul Ioan Păcurariu şi avocatul bistrițean Victor Onișor. A participat şi la şedinţa din 30 noiembrie,

când este conturat textul Rezoluţiei ce urma să fie prezentată spre adoptare a doua zi Adunării. Apropierea de liderii mişcării naţionale îi aduc numirea în secretariatul Prezidiului Adunării de la 1 decembrie, alături de Silviu Dragomir, Alexandru Fodor, Sever Miclea ş.a.

A fost ales membru în Marele Sfat Naţional, iar Ştefan Cicio-Pop îl solicită pe Laurenţiu Oanea ca secretar general al *Resortului Armatei şi Siguranţei Publice*, al cărui responsabil fusese numit în Consiliul Dirigent.

Cu ocazia alegerilor din noiembrie 1919 pentru primul Parlament al României Mari, Laurenţiu Oanea va fi ales deputat în circumscripţia Năsăud. Va părăsi Partidul Naţional Român şi va trece în Partidul Naţional Liberal, fiind ales în această nouă postură politică deputat la alegerile din 1920, 1926 şi 1927, iar în 1931 senator, în aceeaşi circumscripţie.

În anul 1930 a fost ales preşedinte al *Uniunii foştilor întemniţaţi şi internaţi din motive politice*.

După 1919 se înscrie în Baroul avocaţilor din Ilfov şi se stabileşte în Bucureşti. Colaborează cu articole de specialitate la Pandectele române.

A publicat *România şi Statul romano-catolic unguresc din Transilvania* (1932) şi *Unirea Ardealului şi partidul naţional-liberal* (1935).

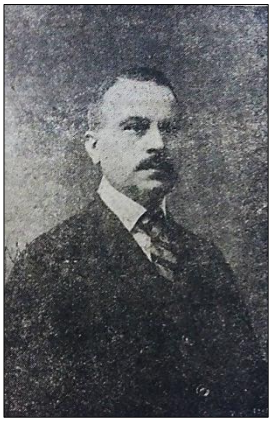

OBĂDEANU, PAVEL
n. 16 februarie 1876, Uzdin, comitatul Torontal, azi jud. Timiş
d. ianuarie 1947, Timişoara, jud. Timiş

Înaintaşii săi fuseseră strămutaţi aici în anul 1762 din satul Obad (localitate situată în apropierea oraşului Deta). Tatăl său, Ilieş a fost agricultor. A urmat cursurile şcolii primare în localitatea natală, iar cele gimnaziale la Gimnaziul de Stat din Timişoara. Liceul l-a absolvit la Szeged. După promovarea examenului de bacalaureat, a

urmat Facultatea de Drept la Oradea între 1896-1901, cu întrerupere un an, 1899-1900, când s-a aflat la Universitatea din Budapesta.

A fost înscris ca avocat definitiv la 19 iunie 1905 în Camera Avocaţilor din Szeged. Şi-a deschis cabinetul avocaţial în Becicherecu Mare (azi Zrenianin, Serbia) din comitatul Torontal. A activat aici până la de 20 septembrie 1919.

În anii Primului Război Mondial a fost înrolat în armata austro-ungară, participând la luptele de pe frontul italian. La terminarea ostilităţilor, a fost trecut în rezervă cu gradul de căpitan. A fost unul din ofiţerii români care au constituit la începutul lunii noiembrie 1918 Consiliul Militar Naţional Român din garnizoana Vârşeţ şi a semnat cunoscutul apel adresat ofiţerilor şi soldaţilor din Banatul de sud. A avut un rol important în organizarea Gărzilor Naţionale Româneşti în mai multe localităţi ale comitatului Torontal. La 1 decembrie1918 la Alba Iulia a fost delegatul circumscripţiilor Becicherecul Mare şi Toracul Mic, ambele rămase în Iugoslavia.

După departajarea Banatului s-a stabilit cu familia la Timişoara continuându-şi activitatea până la 18 iunie 1937, dată la care a solicitat radierea, deoarece optează pentru funcţia de notar public.

Stabilit în România, a participat activ la viaţa politică. A deţinut un mandat de deputat în Camera deputaţilor în calitate de reprezentant al cercului electoral Ciacova şi un mandat de senator al judeţului Timiş-Torontal. Numit ambasador al României la Praga, a militat activ pentru constituirea Micii Antante cunoscută şi sub numele de Mica Înţelegere.

În anul 1937 a suferit un atac de cord şi-a rămas paralizat la mâna şi piciorul stâng. A decedat în luna ianuarie a anului 1947.

OLTEANU, IOAN
n. 19 ianuarie 1875, Pata, jud. Cluj
d. 22 martie 1922, Luduș, jud. Mureș

S-a născut în familia preotului greco-catolic Gavrilă Olteanu și a Iulianei (n. Pantea). A urmat cursurile Gimnaziului superior greco-catolic din Blaj, absolvind apoi și Teologia tot la Blaj (l-a avut coleg de generație pe viitorul episcop Valeriu Traian Frențiu). Decide să urmeze și Facultatea de Drept și Științe Politice a Universității „Ferencz József" din Budapesta în perioada 1898-1901. Își face practica la Cluj, depunând cenzura de avocat la Tabla regească din Tg. Mureș în iunie 1906. În același an se stabilește, la recomandarea cunoscuților, în Luduș, unde se simțea lipsa unui avocat român, având în vedere localitățile din jur locuite în număr mare de către români.

Într-un timp foarte scurt se impune ca un element deosebit de activ, dar mai ales se contura un lider pentru românii din întreg ținutul. Se căsătorește cu Olivia Bărbulescu, fiica preotului greco-catolic din Băla, ceea ce îi consolidează și mai mult poziția, dar mai ales îi asigură o bază materială care îi permite să se manifeste pentru drepturile și libertățile românilor. A excelat în activitățile Despărțământului Luduș al Astrei, dar a susținut financiar deopotrivă biserica și școala.

A insistat ca Banca *Economul* din Cluj să-și deschidă filială în Luduș, pe care o și conduce foarte mult timp. Este unul dintre fondatorii Băncii țărănești pentru asigurări poporale *Aquila* (1915), dar și a Băncii *Șoimul* din Uioara (Ocna Mureș). A fost acționar la Banca *Arieșana* din Turda și la Banca Comerțului din aceeași localitate.

La intrarea României în război de partea Antantei (15 august 1916) autoritățile maghiare decid să-l aresteze, considerându-l periculos. În cele din urmă îl eliberează, dar îl înrolează și îl trimite pe front. Revine acasă, la Luduș, în toamna anului 1918. Este ales președintele Consiliului Național Român din Luduș. Alături de Emil

Cormoş Alexandrescu, preşedintele clubului electoral comitatens Turda-Arieş, a străbătut de la un capăt la altul cercul Luduşului pentru a organiza consiliile locale şi gărzile naţionale în toate comunele.

În 24 noiembrie 1918 are loc la Luduş adunarea electorală din circumscripţie, unde este ales ca delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Este ales şi membru al Marelui Sfat Naţional.

Este membru al Partidului Naţional Român, dar după 1922 va trece în Partidul Poporului, devenind membru în conducerea organizaţiei judeţene. Deţine mai multe funcţii administrative la nivel local, conducând în mai multe rânduri Consiliul Judeţean Turda (1926-1930). În anii '30 revine în Partidul Naţional Ţărănesc.

De-a lungul anilor a activat şi chiar a condus în unele perioade Despărţământul Luduş al Astrei, sau în AGRU, în Baroul avocaţilor, în Uniunea barourilor etc.

Pentru activitatea depusă va fi distins cu *Ordinul Coroana României* în grad de Cavaler (1926).

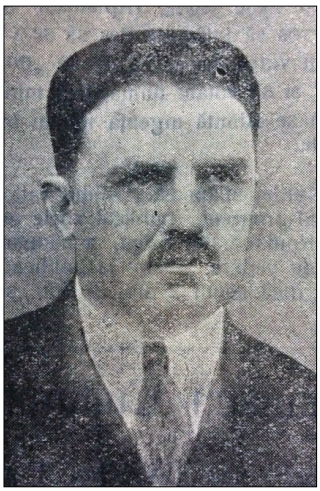

ONCU, NERVA

n. 24 noiembrie 1878, Rişca, jud. Hunedoara

d. Baia de Criş, jud. Hunedoara

S-a născut în familia lui Antal Oncu, mare proprietar de pământ, care îşi trimite copilul să înveţe carte la Gimnaziul din Brad şi Liceul din Blaj. Va absolvi primul an de studii superioare la Academia Regală de Drept din Bratislava (1899/1900), după care trece la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1900-1903). A obţinut doctoratul în ştiinţe juridice la 1 decembrie 1903. A beneficiat de

susţinere financiară din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu” pe toată perioada studiilor.

După ce îşi dobândeşte dreptul de liberă practică, se stabileşte ca avocat în Baia de Criş la 24 februarie 1908 (figurează înscris în registrul Baroului Arad până la data de 11 februarie 1926).

Se implică în activităţile economice, culturale şi politice din Ţara Zarandului, fiind un colaborator apropiat al protopopului Vasile Damian, care din 1905 a fost deputat în Parlamentul de la Budapesta. L-a susţinut pe acesta în campaniile elctorale din 1905, 1906 şi 1910. A colaborat cu cei din grupul neoactivist din Orăştie, dar a fost apropiat şi de fruntaşii politici arădeni.

A colaborat la ziarele româneşti din Transilvania (din Orăştie şi Arad). De asemenea, a fost acţionar şi membru în conducerea Băncii *Crişana* din Brad.

La izbucnirea războiului este mobilizat ca ofiţer de rezervă, cu gradul de căpitan. Evenimentele din toamna anului 1918 îl găsesc acasă, dar încă nu renunţase la uniformă. Maiorul Alexandru Vlad, comandantul suprem al Gărzilor Naţionale Române din Transilvania, îl numeşte comandantul unităţilor de gardă pentru pretura Baia de Criş.

După Unire este numit prim-pretor român al plasei Baia de Criş, însă după scurt timp revine la avocatură.

Cu ocazia alegerilor din noiembrie 1919 pentru primul parlament al României Mari, Nerva Oncu obţine mandatul de deputat al circumscripţiei Baia de Criş. Mai obţine un mandat de deputat la alegerile din 1926, la fel în 1929 şi în 1932.

Implicarea sa în comunitate continuă şi la nivelul cultural sau economic. Ajunge directorul Despărţământului local al Astrei şi preşedintele consiliului de administraţie al Băncii *Crişana*.

ONIȘOR, VICTOR
n. 19 iunie 1874, Zagra, Bistrița
d. 16 mai 1932, Viena, Austria

Studiile secundare le urmează la gimnaziul grăniceresc năsăudean. Studiile universitare le continuă la Facultatea de Drept din Budapesta, unde obține și doctoratul în anul 1899. Între 1894-1895 a fost președintele Societății „Petru Maior" a studenților români. După obținerea diplomei a funcționat ca avocat stagiar la Vârșeț, unde s-a împrietenit cu Traian Vuia. În anul 1900 s-a stabilit la Bistrița, ca avocat candidat.

Atât în perioada studenției cât și după aceea, a cochetat cu activitatea publicistică, colaborând la revista periodică *Minerva* (Bistrița, 1892-1894), dar a fost și redactor al periodicului *Revista Ilustrată* (Bistrița, 1902). A întemeiat, în calitate de proprietar-editor, *Revista Bistriței* (Bistrița, 1903-1910). A scris articole documentate în *Tribuna* de la Sibiu. A tradus din opera lui Conan Doyle, *Duet. Roman*, Bistrița, 1905 și Jules Verne, *Castelul din Carpați*, Sibiu, 1897.

S-a implicat în activitatea politică, fiind un adept al curentului politic activist în detrimentul celui pasivist, al românilor din Transilvania. În anul 1904 a înființat, împreună cu alți intelectuali, Clubul Național Român din Comitatul Bistrița-Năsăud. Din anul 1905 a fost ales membru al Comitetului Executiv Central al Partidului Național Român din Transilvania. A candidat la alegerile pentru Parlamentul de la Budapesta, fiind însă învins de Ioan Ciocan, ca de altfel și în anii 1908 și 1910.

La Bistrița s-a implicat în activități sociale și culturale, prin participarea la înființarea Reuniunii meseriașilor români – al cărei președinte a fost –, Reuniunea de citire și gimnastică, Societatea cărămidarilor. A înființat prima librărie de cărți românești din Năsăud și a avut inițiativa înființării Băncii cooperative populare din Zagra.

A participat la şedinţa Comitetului Executiv al Partidului Naţional Român de la Oradea, din 12 octombrie 1918, care proclama separarea Transilvaniei de Ungaria. A fost desemnat ca vicepreşedinte al Consiliului Naţional Român al comitatului Bistriţa-Năsăud. S–a ocupat de crearea consiliilor şi a gărzilor naţionale româneşti din comitat.

A fost ales delegat titular din partea cercului Năsăud la Adunarea Naţională de la Alba-Iulia, după care, în 2 decembrie 1918 a fost ales în Marele Sfat Naţional. Între 4 decembrie 1918 şi februarie 1920 a fost secretar general la Resortul Afacerilor Interne din cadrul Consiliului Dirigent Român.

Odată cu preluarea Universităţii din Cluj de către administraţia românească, a fost numit profesor la Catedra de Drept administrativ şi financiar, începând cu 1 octombrie 1919, iar între anii 1922-1923 şi 1928-1929 decan al Facultăţii de Drept din Cluj. În anul 1927 a devenit vicepreşedinte al Secţiei Juridice a Astrei.
A decedat la Viena, fiind adus la Cluj pentru a fi înmormântat.

OPREAN, NESTOR
n. 1857, Nerău, jud. Timiş
d. 16 septembrie 1923, Sânnicolau Mare, jud. Timiş

A fost fiul preotului ortodox din Nerău, Ştefan Oprean. A urmat cursurile şcolii primare în localitatea natală, apoi cele liceale la Kikinda Mare (Serbia). După susţinerea examenului de bacalaureat, s-a înscris la Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta, unde va lua contact cu numeroşi studenţi români ce studiau în capitala Ungariei. S-a remarcat prin activitatea intensă depusă în cadrul Societăţii Academice „Petru Maior. După susţinerea examenului de licenţă, a doctoratului juridic şi a diplomei de avocat, s-a înscris în Camera

Avocaţilor din Szeged şi şi-a deschis, în anul 1885, biroul de avocatură la Sânnicolau Mare.

A militat pentru dezvoltarea învăţământului în limba română, fiind unul dintre cei mai aprigi contestatari ai Legii Appony, care dorea să suprime învăţământul în limba naţionalităţilor. Membru marcant al Partidului Naţional Român a participat la apărarea memorandiştilor, după care s-a implicat şi în politică candidând la alegerile parlamentare din anul 1905. A fost unul dintre întemeietorii şi susţinătorii despărţământului Astra din Sânnicolau Mare.

În prima jumătate a lunii noiembrie 1918 a fost alături de ceilalţi fruntaşi români în procesul de constituire şi organizare a Consiliilor şi Gărzilor Naţionale Româneşti din Sânnicolau Mare. La Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 nu a luat parte deşi a fost ales delegat titular al Cercului electoral Sânnicolau Mare. Următoarea zi, în absenţă, a fost ales membru în Marele Sfat Naţional Român.

După instaurarea administraţiei româneşti, va fi ales în calitate de preşedinte al cunoscutului cor românesc „Doina" din Sânnicolau Mare şi membru al Asociaţiei „Andrei Şaguna", filiala Timişoara, profesând în continuare ca avocat în Sânnicolau Mare.

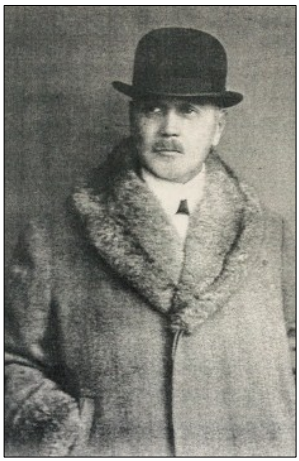

PAHONE, VASILE
n. 21 iulie 1869, Rusu Bârgăului, Bistriţa
d. 09 septembrie 1931, Bistriţa, Bistriţa-Năsăud

Tată său a fost învăţător în satul Rusu-Bârgăului.

A urmat studiile primare la Şcoala Trivială din Prundu-Bârgăului şi a absolvit gimnaziul din Năsăud în anul 1889. Studiile superioare le-a absolvit la Facultatea de Drept din Budapesta. În oraşul din Ungaria avea un unchi în armată, maiorul Ilarion Pahone.

După terminarea studiilor, s-a stabilit la Bistrița unde a activat ca avocat. S-a implicat în viața culturală și socială a regiunii bistrițene, fiind membru și președinte a numeroase instituții culturale și economice. De pildă, a fost președinte al Fondurilor grănicerești de la Năsăud.

S-a implicat în toate evenimentele premergătoare Unirii, iar în data de 26 noiembrie 1918 a fost ales ca delegat oficial la Marea Adunare de la Alba Iulia, în numele comisiei de administrare a fondurilor central școlare și de stipendii din fostul District Năsăud. A participat la 1 decembrie 1918 la Adunare, fiind ales și membru în Marele Sfat Național.

După Marea Unire a fost numit de către Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și Părților Românești din Ungaria prefect al județului Bistrița-Năsăud. Numirea s-a făcut prin decretul nr. 3.139/1920 din data de 8 martie 1920, postul propriu-zis ocupându-l în 14 martie. După demisia lui Solomon Haliță, prin Decret Regal a fost numit prefect al județului Năsăud la 31 martie 1926. A deținut această funcție doar un an, până la 25 ianuarie 1927.

PAPP, IOAN P.
n. 1878, Beiuș, jud. Bihor
d.1959, Beiuș, jud. Bihor

S-a născut în Beiuș, fiu al avocatului Paul Papp, care s-a remarcat ca un susținător al elevilor săraci. Înainte de a îmbrățișa avocatura, tatăl său a fost judecător în Vașcău, post pe care a trebuit să-l părăsească pentru a se dedica luptei naționale. Ioan P. Papp a absolvit Liceul românesc din Beiuș și a urmat Facultatea de Drept a Universității din Cluj. Tot aici își obține și doctoratul în științe juridice. La absolvire i se propune un post de funcționar în Ministerul Justiției, la Budapesta.

După trecerea examenului de avocat și obținerea titlului de doctor în ştiinţe juridice se va căsători cu Veturia Bontescu, nepoată a marelui George Bariţiu, fiică a avocatului Mihai Bontescu din Haţeg și soră a cunoscutului avocat, apoi ministru Victor Bontescu. În urma căsătoriei se stabileşte pentru o perioadă în Haţeg, apoi în Deva și Beiuş. În cele din urmă îşi deschide birou de avocat în Brad (1903), unde rămâne până în anul 1919. A fost printre altele jurist consult pentru Gimnaziului român din Brad și al Băncii „Crișana".

În anii petrecuţi în Ţara Zarandului a depus eforturi nu doar în apărarea drepturilor românilor de aici, ci pentru ridicarea lor economică și culturală. A fost un mare susţinător al şcolilor din zonă. Din punct de vedere politic, a fost adeptul activismului, integrându-se în grupul de la Orăştie, alături de Aurel Vlad, A. Vaida-Voevod, Iuliu Maniu etc., fiind un apropiat al protopopului Vasile Damian, ajuns deputat în parlamentul de la Budapesta. Împreună cu protopopului ortodox Vasile Damian, cu avocatul Pavel Oprişa și profesorul Ioan Radu organizează în august 1904 o impresionantă adunare generală a *Societăţii pentru Fond de Teatru Român*, la Brad.

După Unire, primeşte sarcina, alături de dr. Ioan Suciu și maiorul Florian Medrea, de a organiza regimentul românesc de voluntari din Zarand, botezat sugestiv *Regimentul Horia*.

În cadrul Consiliului Dirigent, a făcut parte din echipa de la resortul de Justiţie, al cărui responsabil era dr. Aurel Lazăr, îndeplinind funcţia de şef de secţie, alături de dr. Cornel Crăciunescu. În această calitate înfiinţează „Fondul imprimantelor" și „Fondul cărţilor funduare", iar mai apoi „Buletinul justiţiei"; a înfiinţat și o tipografie, precum și o casă de odihnă la Sovata („Casa magistraţilor").

În anul 1919, dată fiind pregătirea și experienţa sa, va fi numit consilier al Curţii de Apel Cluj, ajungând în cele din urmă prim-preşedinte al acesteia (1939-1944). Pentru perioada 1920-1923 va fi numit preşedinte de secţie la Curtea de Apel din Oradea, după care revine la Cluj. Chiar dacă i se oferă mai multe oportunităţi în carieră, de pildă consilier la Curtea de Casaţie, nu va părăsi Curtea de Apel din Cluj. A făcut parte și din Consiliul Superior al Magistraturii.

Ca magistrat excepţional, prin cinstea și pregătirea sa, omenia dovedită, ajunge să se bucure de o faimă binemeritată. Într-un articol

publicat în revista *Transilvania* (publicaţia oficială a Astrei), cu ocazia pensionării sale (ianuarie 1945) este numit „patriarhul magistraturii ardelene".

A publicat diferite lucrări juridice: *Proceduri de moştenire în Ardeal* (1921), *Cartea funduară*, vol. I (1923), *Procedura civilă din Ardeal* (vol. I-III, 1925), *Legea* cambială (1922), *Legea cecului* (1923), *Dreptul de autor* (1923), *Norme de drept imobiliar* (1923) etc. Dar ceea ce este foarte important, a scris lucrarea *Procesul memorandului românilor din Transilvania* (2 volume), apărută în anul 1933.

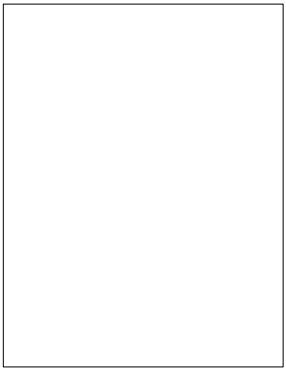

PAVELEA, OCTAVIAN
n. 24 aprilie 1878, Năsăud, jud. Bistriţa-Năsăud
d. 20 noiembrie 1920, Bistriţa, jud. Bistriţa-Năsăud

Tatăl său, Leon Pavelea, a fost profesor la Gimnaziul Superior din Năsăud. Octavian Pavelea a urmat cursurile liceului unde tatăl său preda religie şi limba română. Beneficiind de o bursă grănicerească din Năsăud, s-a înscris la Facultatea de Drept din Debreţin unde a urmat un an de studiu, între 1897-1898. Anul universitar următor s-a transferat la Facultatea de Drept din Budapesta unde şi-a finalizat studiile juridice în anul 1903. Doctoratul în ştiinţe juridice l-a susţinut la Universitatea din Cluj în 10 decembrie 1904.

A practicat avocatura în Beclean, iar în toamna anului 1918 s-a implicat activ în pregătirea adunării de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. De pildă, din calitatea pe care o avea, preşedintele Consiliului Naţional Român Beclean, la 10 noiembrie 1918 s-a deplasat în Agrişul de Jos unde a format Consiliul Naţional şi Gărzile Naţionale din localitate. În următoarea zi, la 11 noiembrie, a convocat o adunare a românilor în localitatea Agrişul de Sus unde la fel a procedat la formarea consiliilor şi a gărzilor.

Cu câteva zile înainte de Marea Adunare de la Alba Iulia, în şedinţa care a avut loc la Beclean în 27 noiembrie şi pe care Octavian Pavelea a prezidat-o, pe lângă alţi patru delegaţi, a fost ales şi el ca delegat din partea românilor din localitate spre a se deplasa la Alba Iulia.

PĂTĂCEAN, GEORGE
n. 14 mai 1878, Moldoveneşti, jud. Cluj
d. 4 decembrie 1965, Turda, jud. Cluj

Geroge Pătăcean a fost fiul preotului din Moldoveneşti (lângă Turda) Ioan şi al Mariei (n. Mezei de Szatmar). Şcoala elementară o face în Turda, urmând liceul la Blaj (promoţia 1889/1890). În anii de liceu a beneficiat de stipendiu din partea Fundaţiei „Alexandru Şterca-Şuluţiu". A absolvit Facultatea de Drept a Universităţii din Cluj. Practica de avocat o face în biroul fratelui său, Eugen Pătăcean, ce avea birou în Turda. Examenul de avocat îl susţine la Curtea de Apel din Tg. Mureş.

După obţinerea dreptului de liberă practică, George Pătăcean îşi deschide birou de avocat în Iara, apoi după o perioadă în Vinţul de Sus. În cele din urmă se stabileşte în Turda, preluând biroul fratelui său, care a decedat (27 februarie 1906).

Un apropiat al familiei Raţiu, dar mai ales al avocatului Augustin Raţiu, acesta se implică în activităţile sociale, economice, culturale şi politice ale comitatului Turda-Arieş. Astfel, acesta a ţinut o serie de conferinţe în localităţile comitatului în cadrul evenimentelor organizate de Despărţământul Turda al Astrei sau de Reuniunea Meseriaşilor Români, fiind un susţinător al efortului de manifestare a conştiinţei naţionale în ţinut. În anul 1911, cu ocazia grandioaselor manifestări prilejuite de serbările Astrei organizate la Blaj, şi-a achitat taxa de membru pe viaţă al Asociaţiunii. A fost o

perioadă lungă de timp membru în comitetul de conducere al despărţământului turdean al acesteia.

George Pătăcean a fost acţionar şi membru în conducerea Băncii *Arieşana* din Turda.

În toamna anului 1918, George Pătăcean se alătură celorlalţi fruntaşi din comitatul Turda, şi - într-o primă fază - sub îndrumarea Senatului Național Român condus de Amos Frâncu, a început organizarea localităților din zona Munților Apuseni, fiind ajutat de sblt. Ioan Maier.

Alegătorii români din cercul electoral Vinţu de Sus, pe care l-a străbătut în întregime, organizându-l, îl desemnează să-i reprezinte la Marea Adunare Națională convocată la Alba Iulia. Alături de el au mai fost delegați din același cerc avocatul Eugen Mezei, medicul dr. Ioan Matei, preotul unit Iuliu Căpâlnean și Amos Popa.

A fost ales membru al Marelui Sfat Național. Consiliul Dirigent îl numește subprefect al comitatului Turda-Arieș (devenit jud. Turda), prefect fiind un alt avocat, Zosim Chirtop.

Cu ocazia alegerilor parlamentare din noiembrie 1919 obține un mandat de deputat în circumscripția Mureș-Luduș.

A fost numit notar public în Turda.

PENȚIA, PETRU

n. 22 februarie 1869, Panciova, Serbia
d.

Studiile liceale le-a urmat în localitatea Biserica Albă, iar cele universitare le-a absolvit la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Budapesta între anii 1891-1894 unde a obținut și doctoratul în științe juridice la 30 iunie 1906.

În anii Primului Război Mondial a fost înrolat în armata austro-ungară, fiind trecut în rezervă cu gradul de locotenent. A fost unul din ofițerii români care au constituit la 4 noiembrie 1918 Consiliul Militar Național Român din garnizoana Vârșeț și au semnat

cunoscutul apelul adresat ofiţerilor şi soldaţilor din Banatul de sud. În 27 noiembrie 1918 a fost secretarul adunării din Panciova în urma căreia s-au ales delegaţii acestui cerc electoral. La Adunarea de la Alba Iulia apare în lista participanţilor în ziua de 1 Decembrie 1918.

PETRA, NICOLAE
n. 14 octombrie 1876, Sibiel, jud. Sibiu
d.

Provine dintr-o familie de intelectuali din localitatea Sibiel, tatăl său fiind Oprea Petra, învăţător. Fiul, Nicolae Petra, a beneficiat de o bursă de studiu din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu", astfel că a ales să studieze dreptul. Se înscrie la Universitatea din Budapesta în anul 1894 unde studiază până în 1896. Din acest an s-a transferat la Academia Evanghelică de Drept Eperjes din Prešov până în anul 1897, ca în următorul an să revină la Facultatea de Drept din Budapesta. S-a reîntors în Transilvania, iar în anul 1898 se înscrie la doctorat la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj. Studiile doctorale le va încheia în 28 septembrie 1901.

Examenul de titularizare l-a susţinut la Târgu Mureş în 27 februarie 1904, fiind inclus în avocatură prin decizia 151/14 martie 1904. A fost căsătorit cu Ştefania Petra.

În toamna anului 1918 a fost ales (la 28 noiembrie) delegat al cercului electoral Sălişte ca reprezentat delegat al românilor de aici. După Marea Unire, începând cu luna octombrie 1919, s-a transferat la Sibiu, unde şi-a deschis birou avocaţial. S-a implicat şi în viaţa politică a României Mari, astfel că între anii 1931-1932 a fost senator în parlamentul ţării. În contextul schimbării legii avocaţilor din anul 1940, Nicolae Petra s-a prezentat ca membru al Băncii Oaşia din Sibiu, iar în 30 martie 1946 a cerut radierea din Barou pe motivul numirii sale în colectivul administrativ al aceleiaşi bănci ca administrator delegat.

PINTEA, AUGUSTIN
n. 14 decembrie 1885, Cozla, Sălaj
d. martie 1951, Cluj, Cluj

Și-a definitivat studiile universitare la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Cluj, pe care o absolvă în anul 1908. După finalizarea studiilor a îndeplinit funcţia de preşedinte al Sedriei orfanale orăşeneşti din Cluj.

După anul 1911 a funcţionat ca avocat, până la plecarea pe front în anul 1914. Dat fiind pregătirea profesională pe care o avea, evenimentele din toamna anului 1918 l-au mobilizat la Tribunalul Militar de la Oradea. Nu a rămas foarte mult aici, deoarece se stabileşte la Cluj. De aici a luat legătura cu intelectualii din părţile sălăjene, Zalău, Şimleu Silvaniei sau Crasna în vederea organizării românilor şi pregătirea evenimentelor premergătoare Marii Uniri.

A fost unul dintre cei care au contribuit la organizarea Gărzilor Naţionale Româneşti din zona Sălajului. La data de 1 decembrie 1918 a luat parte la Adunarea de la Alba Iulia ca delegat al cercului electoral Zalău, fiind cooptat şi în Marele Sfat Naţional Român.

După Marea Unire, între anii 1919 şi 1936, a îndeplinit funcţia de prim jurist-consult la Primăria oraşului Zalău, iar din anul 1936 a fost avansat prim jurist-consult la prefectura judeţului Sălaj, funcţie care a deţinut-o până în anul 1940.

În urma evenimentelor care au succedat anul 1940, Augustin Pintea a rămas în zona Sălajului, chiar daca Ardealul de Nord a fost cedat Ungariei. Odată cu revenirea teritoriului României, la data de 12 octombrie 1944 a fost numit prefect al judeţului Sălaj, funcţie pe care a păstrat-o până la data de 10 martie 1945.

În urma activităţii sale prestate şi implicării sale în manifestările care au dus la formarea României Mari, a fost decorat în anul 1922 cu *Ordinul „Coroana României”* în grad de cavaler.

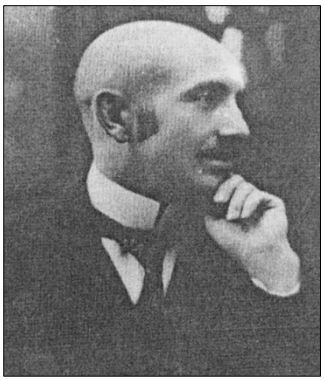

PINȚEA, AUREL
n. 13 martie 1874, Suplacul de Criș, Bihor
d. 17 ianuarie 1925, Tinca, Bihor

A început să studieze dreptul la Academia de Drept din Oradea între anii 1894-1897, beneficiind de o bursă din partea fundației „Emanoil Gojdu". În anii următori, 1897-1898, primește iar o bursă de la aceeași fundație „Emanoil Gojdu" pentru a studia la Universitatea Regală Maghiară din Budapesta, în cadrul Facultății de Drept și Științe Politice.

În aprilie 1905 obține diploma de doctor în științe politice și ulterior, în ianuarie 1909 diploma de doctor în științe juridice.

A fost avocat în Tinca, Bihor a mai deținut și funcția de deputat sinodal, președinte al comitetului parohial din Tinca, președinte al Casinei, dar și al Despărțământului Astra.

La 1 decembrie 1918 a participat la Marea Adunare de la Alba Iulia împreună cu Aurel Ilea ca delegați din partea cercului electoral Tinca și Beliu.

După unire a deținut și funcția de deputat în primul Parlament al României Mari, fiind ales din circumscripția Beliu.

POP, ALEXANDRU
n. 1877, Băsești, Maramureș
d. 09 octombrie 1929, Cehu Silvaniei, Sălaj

S-a născut în aceeași localitate ca omul politic Gheorghe Pop de Băsești cel care a prezidat Marea Adunare de la Alba Iulia. Studiile le-a definitivat la Cluj, la Facultatea de Drept din cadrul Universității din oraș.

A urmat cariera de avocat, dar a deținut și alte funcții precum director de

bancă, membru în consiliul baroului avocaților. Pe lângă acestea a mai fost și curatorul bisericii românești din Băsești.

În toamna anului 1918 s-a implicat în pregătirea marelui eveniment de la Alba Iulia, la care a participat ca delegat din partea cercului electoral al Cehului Silvaniei.

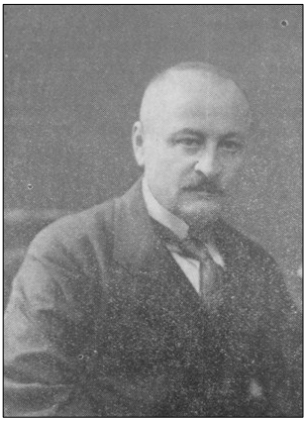

POP, CORIOLAN

n. 02 decembrie 1864, Tăuți, Satu Mare
d. 28 noiembrie 1919, Oradea, Bihor

Provine dintr-o veche familie nobiliară și de intelectuali români. Tatăl său a fost vicar greco-catolic în Sighet, iar mama sa, Aloisia Rednic, își trage originea din familia nobilă a Redniceștilor din Bihor.

Școala secundară a urmat-o în Oradea la Gimnaziul Premonstratens pe care îl finalizează în anul 1882 trecând examenul de maturitate. În anul 1882 se înscrie la Academia de Drept din Oradea, unde finalizează și studiile în anul 1886. Examenul pentru avocat l-a susținut în Budapesta, iar după obținerea diplomei s-a stabilit la Oradea, unde și-a deschis un birou de avocatură.

La scurt timp după ce și-a început cariera de avocat, s-a căsătorit, în 1893, cu Aurelia Cornelia Cosma. Nașul de cununie a fost George Pop de Băsești, slujba fiind oficiată de vicarul Șimleului de atunci, Olimpiu Barbulovici.

Pe lângă activitatea juridică desfășurată, s-a implicat și a fost unul din fondatorii instituției de credit și economii „Bihoreana", iar la data de 23 septembrie 1897. Coriolan Pop a fost însărcinat în prima consfătuire cu ceilalți fondatori cu recrutarea de acționari și alți fondatori. La 12 mai 1898 avocatul Coriolan Pop a fost ales director al Băncii *Bihoreana*.

S-a implicat în constituirea Astrei, despărțământul Bihor. A fost ales membru în primul comitet, în ședința din 26 februarie 1900, iar în 26 aprilie același an a fost ales casierul asociației. A fost

membru al Partidului Naţional Român şi delegat din partea comitatului Oradea Mare la şedinţele de la Sibiu. A candidat la alegerile electorale pentru parlamentul de la Budapesta în anul 1906 şi anul 1910 din partea circumscripţiei electorale Aleşd. Nu a reuşit să fie ales, iar în urma experienţelor negative a renunţat să mai candideze la Aleşd. După anul 1910, toate forţele sale s-au concentrat în conducerea Băncii *Bihoreana*.

În toamna anului 1918 a fost ales delegatul cercului electoral Oradea la adunarea de la Alba Iulia şi apoi preşedinte al Consiliului Naţional Român, în locul lui D.A. Lazăr, plecat la Sibiu, ca şef al resortului de Justiţie.

Începutul anului 1919 a adus pentru Coriolan Pop evenimente nu din cele mai fericite, a fost acuzat de spionaj imputându-se diferite fapte. Armata română a sosit în ziua de 20 aprilie 1919 în Oradea, lucrurile relaxându-se pentru avocatul Coriolan Pop. A fost numit primul prefect român al Bihariei, calitate în care l-a primit pe Regele Ferdinand I şi regina Maria la 23 mai 1919 în Oradea.

Din cauza unor probleme de sănătate a fost schimbat din funcţie la 23 septembrie 1919, fiind înlocuit cu Nicolae Zigre. A fost ales senator în primul Parlament al României Mari, însă nu a mai reuşit să participe la dezbateri, deoarece din cauza agravării bolii a decedat.

A fost decorat cu *Meritul comercial şi industrial* cl. I, acordat în anul 1913 de Regele Carol al României şi cu *Coroana României* pentru activitatea depusă la Banca *Bihoreana*.

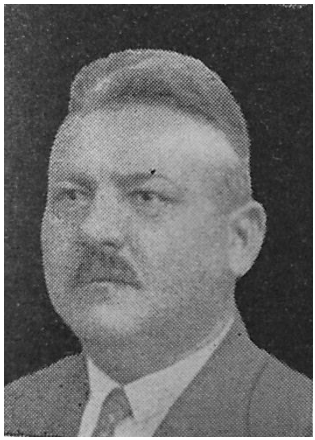

POP, CORNEL
n. 14 decembrie 1883, Vezendin, Sălaj
d. 1950, Carei, Satu Mare

Provine dintr-o importantă familie românească, fiind fiul lui Demetriu Pop, care era proprietar şi avocat şi al Iuliei Sfura. Naşul său de botez a fost Gavril Lazăr de Purcăreţi, cel care a făcut parte din delegaţia memorandiştilor. Ca elev a frecventat cursurile primare în satul natal, iar mai apoi Liceul din Oradea şi Liceul greco-catolic din Beiuş, iar studiile universitare le-a absolvit la Ungvar. Diploma de avocat a obţinut-o la Târgu Mureş în 8 iulie 1912. Cariera de avocat a început-o la Carei.

Practica avocaţială a făcut-o în cabinetele de avocatură a lui Aurel Lazăr şi mai apoi în cabinetul lui Aurel Vlad. În anul 1911 şi-a deschis cabinet propriu în Carei.

S-a implicat în lupta de emancipare a românilor transilvăneni, fiind şi membru al Partidului Naţional Român. A participat la Adunarea de la Alba Iulia ca delegat al Consiliului Naţional Satu Mare din cercul electoral Carei. În toamna anului 1918 a fost numit şi comandantul gărzilor naţionale din plasa Carei. După un an, în anul 1919, la alegerile electorale pentru Parlamentul României Mari, a fost ales deputat. Din pricina unor neînţelegeri în interiorul partidului, a decis să treacă în Partidul Naţional Liberal. În plan cultural a fost membru în diferite asociaţii şi reuniuni profesionale.

În perioada interbelică s-a remarcat ca jurist-consult al oraşului Carei şi primar-delegat al aceluiaşi oraş între 1939 şi 1940. A deţinut din anul 1924 şi funcţia de procuror principal. S-a implicat în viaţa politică a României interbelice, fiind şeful organizaţiei a Partidului Poporului din Oradea. Odată cu cedarea Ardealului de Nord Ungariei, a fost expulzat cu întreaga familie la 3 octombrie 1940 şi s-a stabilit la Arad. Aici a deţinut funcţia de avocat principal al judeţului şi Prefecturii Arad.

Pentru activitatea desfăşurată a fost decorat cu *Ordinul Coroana României* în grad de ofiţer, distincţie primită în luna decembrie a anului 1924.

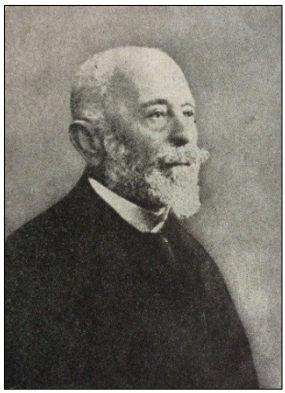

POP DE BĂSEŞTI, GHEORGHE
n. 1 august 1835, comuna Băseşti, plasa Cehu Silvaniei, jud. Sălaj
d. 23 februarie 1919, comuna Băseşti, plasa Cehu Silvaniei, jud. Sălaj

Studiile şi le-a definitivat între anii 1845-1855 la gimnaziul din Baia Mare, de unde a plecat la gimnaziul din Oradea, aici susţinând şi examenul de bacalaureat. S-a înscris mai apoi la cursurile juridice de la Academia de Drept din Oradea de unde a fost şi recrutat pentru îndeplinirea stagiul militar.

Odată cu încheierea stagiului militar s-a reîntors acasă şi s-a căsătorit cu Maria Loşonţi (aceasta a decedat în primăvara anului 1895). Prima lor fiică a decedat, iar a doua fiică, Elena Pop de Băseşti, s-a măritat în anul 1882 cu Francisc Hossu-Longin, o altă personalitate a naţiunii româneşti din Transilvania. Cariera şi-a început-o în anii 1860-1870 ca prim pretor în plasa Hodod din judeţul Sălaj, ca din anul 1872 să fie ales deputat de Cehu Silvaniei în parlamentul de la Budapesta. A activat în această funcţie până în anul 1881. Tot în anul 1872 a luat parte la înfiinţarea institutului de credit „Albina" din Sibiu, iar în 1887 şi anii următori, împreună cu Andrei Cosma, a participat la constituirea băncii „Silvania" din Şimleu, la înfiinţarea băncilor „Sătmăreana" din Seini, „Sălăgiana" din Jibou sau „Chioreana" din Şomcuta etc.

Într-o conferinţă ţinută la Turda în anul 1880 a propus unirea tuturor românilor din Transilvania şi Ungaria într-un singur partid naţional. În urma acestor idei are loc conferinţa naţională de la Sibiu din anul 1881, când ia naştere Partidul Naţional Român din Transilvania şi Ungaria. În partid a deţinut, pe lângă calitatea de

membru, şi funcţia de vicepreşedinte şi mai apoi, între 1902 şi 1919, funcţia de preşedinte al partidului. În calitate de vicepreşedinte al partidului a făcut parte din delegaţia care în 25 mai 1892 a dus Memorandul românilor ardeleni la împăratul Francisc Iosif din Viena. După doi ani, cu ocazia procesului memorandiştilor, Gheorghe Pop de Băseşti a primit un an de închisoare la Vaţ.

În anul 1902 a murit Ioan Raţiu, preşedintele Partidului Naţional Român, iar conducerea partidului a fost preluată de Gheorghe Pop de Băseşti. În anul 1905 are loc la Sibiu Conferinţa Naţională a Partidului Naţional, în urma căreia noul preşedinte al partidului reuşeşte să atragă în rândurile organizaţiei mulţi tineri, cu scopul de al revigora. Tot la Sibiu, dar peste cinci ani, Gheorghe Pop de Băseşti a fost reales preşedinte a-l partidului. În toată această perioadă, prin acţiunile sale a susţinut presa românească din Transilvania, şcolile româneşti de la Blaj, Oradea, Baia Mare, Cehu Silvaniei şi altele, întreţinând îndeaproape relaţia cu fruntaşii politici din România.

A fost una dintre personalităţile importante care au militat pentru unire şi s-a implicat în înfăptuirea ei. Marea Unire îl găseşte într-o postură importantă, punctul culminant în activitatea politică prestată până atunci. În 30 noiembrie a sosit la Alba Iulia şi a fost cazat la hotelul „Dacia" din oraş. Următoarea zi, la 1 decembrie 1918 a prezidat Marea Adunare de la Alba Iulia, fiind cel care a deschis lucrările printr-o cuvântare adresată celor prezenţi. În data de 2 decembrie 1918, în contextul discuţiilor referitoare la comisia care trebuia să predea actele unirii regelui Ferdinand I, Gheorghe Pop de Băseşti îl propune pe Iuliu Maniu, însă acesta din urmă refuză acest privilegiu, motivând gestul prin obligaţia morală pe care o avea, şi anume de a rezolva chestiunile ce se impuneau în vederea organizării vieţii de stat în Ardeal.

După deplasarea pe care o face la Alba Iulia cu prilejul Marii Adunări de la 1 decembrie, se întoarce la locuinţa sa din Băseşti, dar face un ocol prin Deva, pentru a-şi vizita fiica. De aici ajunge la Ulmeni. Se îmbolnăveşte de pneumonie în urma drumului care îl face cu căruţa de la Ulmeni la Băseşti, iar în noaptea de 22 spre 23 februarie 1919 moare. În acea noapte, la căpătâiul defunctului au fost trei preoţi

greco-catolici: George Maior din Băița de sub Codru, Vasile Gavriș din Odești și Alexandru Achim din Băsești.

POP, IOAN
n. 1 februarie 1880, Bucerdea Vinoasă, com. Ighiu, jud. Alba
d. 1953, Sighetu Marmației, jud. Maramureș

Ioan Pop urmează în perioada 1892-1897 Liceul reformat calvin maghiar „Bethlen Gabor" din Aiud, iar apoi se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, absolvind în 1901. Peste alți patru ani va obține titlul de doctor în filosofie.

Ca orice absolvent de drept, pentru a putea practica avocatura, urmează stagiatura în cabinetul avocatului dr. Camil Velican. Examenul de *censură* îl susține la Tabla Regească din Tg. Mureș în 1909.

Ca un bun român, Ioan Pop se implică total în viața societății românești din comitatul Alba, fiind foarte activ atât ca avocat, cât și ca promotor al activităților culturale sub egida despărțământului local al Astrei, ca susținător al asociaționismului economic, deopotrivă susținător al bisericii. A fost unul dintre cei mai activi reprezentanți mireni din zonă.

În plan politic a fost adeptul activismului, apropiindu-se foarte mult de Aurel Vlad și Iuliu Maniu. Devine unul dintre liderii Partidului Național, reușind să mobilizeze alegătorii români din cercurile electorale Ighiu, unde a candidat Vaida și Vinț, unde a candidat Maniu, la alegerile din 1905 și 1906.

Cu ocazia evenimentelor din toamna anului 1918, Ioan Pop se implică în activitățile de organizare din comitatul Alba Inferioară, fiind proaspăt revenit de pe front. În calitate de membru al Consiliului Național Român din comitat, este ales președintele cercului electoral Ighiu. El primește mandat de a reprezenta acest

cerc la „adunarea națională constituantă a poporului român din Ardeal și Ungaria".

Ca urmare a rolului jucat în mișcarea națională, a autorității de care se bucura în zonă, avocatul Ioan Pop va fi numit de către Consiliul Dirigent primul prefect român al județului la 11 ianuarie 1919.

După realizarea României Mari, Ioan Pop devine președintele organizației județene Alba a Partidului Național Român.

În timpul guvernării Partidului Național Țărănesc este numit inspector general administrativ. Din această poziție primește președinția comitetului de organizare a Serbărilor Unirii din anul 1929. O importantă realizare a sa în această calitate a fost mutarea reședinței administrative a județului de la Aiud la Alba Iulia.

La 9 mai 1930 demisionează din calitatea de inspector general administrativ, urmând să fie numit, o lună mai târziu, prin Decret Regal, subsecretar de stat la Ministerul de Interne atât în guvernul prezidat de Iuliu Maniu cât și în cel condus de Al. Vaida-Voevod.

În anul 1935, când Al. Vaida părăsește PNȚ și își construiește propria formațiune politică, Ioan Pop face eforturi foarte mari de a-l convinge pe Aurel Vlad să nu părăsească partidul, intermediind o ultimă întrevedere între acesta și Maniu.

În 15 decembrie 1938 semnează, alături de Iuliu Maniu și alți 48 de fruntași ai PNȚ *Memorandumul românilor din Transilvania*, prin care se cerea o schimbare radicală de regim și respectarea principiilor democratice conform hotărârilor de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Familia avocatului trece prin momente tragice când își pierd prematur fiul. În amintirea acestuia, Ioan Pop înființează *Fundațiunea Dr. Ioan Pop*, dotând-o cu un capital inițial de 200.000 lei, care avea ca scop ajutorarea copiilor de școală săraci.

Pentru activitatea sa, atât cea dinainte de 1918, cât și cea din România Mare este distins cu o serie de decorații: *Coroana României* în grad de Mare Ofițer (17 mai 1929), *Ordinul Ferdinand I* în grad de Comandor (3 aprilie 1931), *Ordinul Steaua României* în grad de *Comandor* (20 mai 1933), *Vulturul României* în grad de Mare Ofițer (11 noiembrie 1933), medalia *Centenarul Carol I* (20 septembrie 1940).

Dr. Ioan Pop este arestat în noaptea „demnitarilor" şi închis la Sighet, alături de Maniu, Vlad ş.a., unde îşi va găsi sfârşitul în anul 1953.

POP, IONEL
n. 24 noiembrie 1889, Bădăcin, jud. Sălaj
d. 27 ianuarie 1985, Bucureşti (înmormântat la Blaj)

Anii de şcoala primară îi parcurge la Bădăcin şi la Şimleu Silvaniei, după care familia îl trimite la Gimnaziul superior greco-catolic din Blaj. După trecerea examenului de maturitate se înscrie la Facultatea de Drept a Universităţii „Ferencz József" din Budapesta (1907). Studiile juridice le va finaliza la Universitatea din Graz. A studiat şi economia la Berlin şi Munchen. Doctoratul în ştiinţe juridice îl obţine la Universitatea din Budapesta (1914). În anii studenţiei la Budapesta îl însoţea pe Maniu la Parlament şi făcea ştiri, dări de seamă, articole pentru *Românul*.

După ce îşi face stagiatura în biroul unchiului său, Iuliu Maniu (fiindu-i nepot după sora sa Elena), este numit jurist pe lângă Mitropolia Greco-Catolică din Blaj (1914).

După constituirea Consiliului Naţional Român din Blaj va fi ales secretarul acestuia, iar în 22 noiembrie, în adunarea elegătorilor din cercul Murăş-Uioara, a fost desemnat delegat la Marea Adunare Naţională, alături de un alt avocat, dr. Iuliu Morariu.

A fost unul dintre notarii Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia. După Unire va practica avocatura la Blaj, iar din anul 1920 la Cluj.

La Cluj a pledat în mai multe procese răsunătoare, dintre care unul a fost cel în care l-a apărat pe studentul, pe atunci, Bazil Gruia (devenit el însuşi un strălucit avocat), alături de mai celebrul confrate de la Bucureşti, Radu Rosetti. Tânărul student fusese dat în judecată pentru calomnie de către Mareşalul Alexandru Averescu.

Ionel Pop a făcut mulţi ani parte din consiliul de conducere al Baroului avocaţilor din Cluj.

După încheierea războiului, prin Convenţia semnată în 12 septembrie 1945 între România şi Puterile Aliate, s-a înfiinţat *Comisariatul pentru administrarea Transilvaniei eliberate*, cu scopul de a reprezenta guvernul român în teritoriul recuperat. Acest organism trebuia deschis la Cluj, dar în cele din urmă a funcţionat la Bucureşti. În fruntea lui a fost numit dr. Ionel Pop.

Instaurarea regimului comunist în România a însemnat pentru Ionel Pop o adevărată prigoană. Presa s-a dezlănţuit la adresa lui Iuliu Maniu şi a colaboratorilor apropiaţi. Ionel Pop este epurat din avocatură şi arestat în 1948, pe motivul că dorea să organizeze rezistenţă în munţi. I se intentează proces în 1953. A scăpat de închisoare şi de Canal în urma intervenţiei lui C. Daicoviciu. Multă vreme i s-a refuzat şi pensia după activitatea de avocat, fiind nevoit să trăiască din scris.

Înzestrat cu talent scriitoricesc, va publica o serie de scrieri legate de viaţa animalelor. A fost apropiat de Mihail Sadoveanu. A scris frecvent în revista „Carpaţii" din Cluj (1933-1948). A contribuit la elaborarea *Dicţionarului Limbii Române Contemporane*.

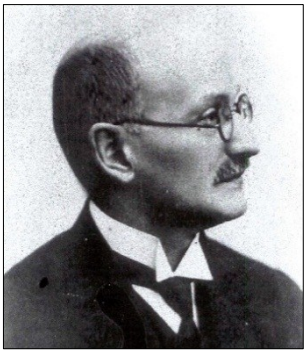

POP, IUSTIN

n. 15 iunie 1875, Petridul de Mijloc, jud. Cluj
d. 6 iunie 1943, Deva, jud. Hunedoara

Tatăl său a fost preotul greco-catolic Simion Pop, iar mama sa era descendentă din familia lui George Bariţ. A urmat şcoala primară şi apoi cursurile Liceul Piarist din Cluj (datorită rezultatelor bune la învăţătură în anul III şi IV, este scutit de taxele de şcolarizare). Sentimentele sale naţionale au prins aici contur şi în clasa a V-a era secretarul societăţii de lectură a elevilor români din liceu, care funcţiona clandestin. A fost descoperit şi, supus la presiuni, a părăsit liceul şi şi-a continuat

studiile la Gimnaziul Superior din Blaj, beneficiind și de o bursă din partea Fundației „Gojdu". Aici s-a remarcat prin talentul său oratoric și de scriitor și a fost ales președinte al Societății de lectură a junimii studioase, calitate în care s-a implicat în o serie de activități pe linia mișcării naționale și a Memorandului.

În 1894 s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității „Francz József" din Cluj și încă din primul an, împreună cu alți colegi, a încercat să reînființeze Societatea academică de lectură „Iulia" a universitarilor români din Cluj, care fusese desființată în 1884. În anul II era deja membru în comitetul de conducere al tinerimii, iar mai târziu a fost ales „președintele" acesteia. Cu toate străduințile, studenții nu au primit aprobările pentru reînființarea societății, dar au derulat o serie de activități în zona cultural-politică. În această perioadă a devenit un adept al activismului.

La 26 mai 1900 și-a luat titlul de doctor în Drept și și-a început practica avocațială la Deva, în cabinetul lui Francisc Hossu-Longin, cunoscutul militant pentru drepturile românilor. Ulterior, odată cu plecarea lui Aurel Vlad din Deva, în 1901, pentru a ocupa funcția de director la Banca „Ardeleana" din Orăștie, acesta și-a unificat cabinetul de avocatură care îl avusese în oraș cu cel al vărului său, Iustin Pop, oferindu-i acestuia din urmă condițiile pentru a-și începe o strălucită carieră ca avocat.

Adept încă din timpul studiilor al curentului activist, Pop a găsit în zona Hunedoarei mai mulți tineri cu idei similare, alături de care în 1902 a fondat gazeta *Libertatea* din Orăștie și a avut o contribuție importantă în campania electorală care a dus în 1903 la alegerea lui Aurel Vlad ca deputat în Dieta maghiară. Acest succes a catalizat energiile liderilor românilor din zonă care au organizat în anii următori o serie de acțiuni cu caracter electoral, de organizare a cluburilor Partidului Național, cu scopul de a cultiva conștiința națională a locuitorilor sau de protest împotriva unor măsuri care le limitau drepturile, iar în majoritatea dintre acestea Iustin Pop a fost implicat. Un exemplu în acest sens a fost și protestul avocaților împotriva maghiarizării firmelor de avocatură desfășurat în 1905, Pop fiind unul dintre principalii inițiatori și susținători.

A fost, de asemenea, începând din 1905 şi până în 1918 membru în Congregaţia Comitatensă, din care poziţie a militat pentru drepturile românilor.

La scurt timp după venirea sa în Deva, Iustin Pop a devenit foarte cunoscut, iar biroul său a ajuns nu doar un refugiu al celor năpăstuiţi, ci şi un centru de organizare a vieţii româneşti din oraş şi împrejurimi. În anii care au urmat până în 1918 a susţinut numeroase procese, de cele mai multe ori apărând oameni simpli, pentru care asistenţa judiciară era o problemă, sau apropiaţi, cum au fost procesele în care i-a reprezentat pe vărul său, Aurel Vlad, sau pe soţia şi mama acestuia, Ana Vlad şi Aurelia Boldea.

Un rol activ l-a avut şi în presa vremii, publicând articole în special în gazetele care apăreau în zona comitatului Hunedoarei sau la Budapesta, pe teme de interes general şi mai ales de susţinere a ideilor activiste şi a drepturilor românilor. Totodată, a fost membru al Asociaţiunii transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român, ASTRA din Deva, în cadrul căreia a fost deosebit de activ, susţinând conferinţe şi implicându-se în organizarea de evenimente, fiind, după cum scria mai târziu *Gazeta hunedoreană* „timp de 12 ani înainte de Unire, sufletul Despărţământului din Deva al Asociaţiunii".

A făcut parte din Consiliul Naţional Român din Deva alături de membrii căruia s-a ocupat de preluarea puterii şi restabilirea ordinii şi liniştii publice, dar şi de gestionarea unor probleme cu care se confrunta populaţia la nivelul judeţului.

A participat la Marea Adunare de la Alba Iulia alături de alţi hunedoreni, susţinând unirea Transilvaniei cu România.

După Unire a făcut parte din Marele Sfat Naţional, a ocupat funcţia de consilier juridic la Departamentul de Justiţie al Consiliului Dirigent din Cluj, iar ulterior a ocupat în mai multe rânduri funcţii de consilier local şi judeţean. S-a aflat constant în poziţii de decizie în cadrul organizaţiei judeţene a Partidului Naţional sau Naţional Ţărănesc, în calitate de preşedinte sau vicepreşedinte; a candidat de fiecare dată primul pe listă la Senat şi a şi fost ales ca senator în Parlamentul României în trei legislaturi.

Recunoaşterea pe plan local ca avocat s-a materializat prin alegerea în 1923 ca primul decan al Baroului din Deva, funcţie ce o va deţine până în 1927.

Nu a urmărit să ocupe demnităţi publice cu orice preţ, şi a refuzat unele posturi, cum a fost cel de profesor la catedra de Drept Penal a Universităţii din Cluj, sau cel de consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie sau Procuror General la Parchetul Curţii de Apel Cluj.

A continuat să se implice în viaţa publică şi prin demersuri cu caracter publicistic (în cadrul gazetelor *Solia Dreptăţii* şi *Solia*) sau cultural în cadrul ASTRA, şi întreaga sa activitate a reprezentat un exemplu despre cum trebuie făcută politica: în slujba cetăţenilor, cu moralitate, altruism, devotament şi determinare.

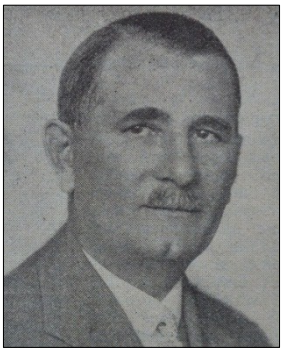

POP, SEVER (DE BĂSEŞTI)
n. 25 august 1884, Băiţa, Sălaj
d.

Provine dintr-o familie de intelectuali români ardeleni, tatăl său, Dumitru Pop, fiind preot. Tatăl său era din Băseşti, fiul lui Ilie Pop a Vasălici şi Ana Pop, familie de ţărani agricultori. În schimb mama lui Sever Pop, Maria Frâncu era născută în comuna Ciolt, judeţul Satu Mare, fiică preotului Găvrilă Frâncu din localitate. Fratele tatălui era Andrei Frâncu care fusese preşedintele Secţiei VI-urbarială la Înalta Curte de Casaţie din Budapesta, decedat la 19 februarie 1907.

Studiile liceale le-a făcut la Sibiu şi Beiuş, iar mai apoi s-a înscris la Academia de Drept din Oradea.

Prin testament unchiul lui Sever Pop i-a lăsat o sumă de bani pentru finalizarea studiilor universitare, mai ales că acesta urmase specializarea lui, cea juridică. În anul 1912 şi-a susţinut doctoratul la Universitatea din Budapesta, iar în acelaşi an a deschis un birou de

avocatură în Halmeu, comitatul Ugocea unde a practicat avocatura până în anul 1921.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial a luptat pe frontul din Serbia. Este luat prizonier și dus într-un lagăr de prizonieri din Sardinia. În Italia s-a înscris în „Legiunea Română" cu care revine în Transilvania.

La finalul anului 1918 împreună cu avocatul Ioan Doboși a organizat plasa și județul Ugocea, adunarea de constituire având loc în data de 17 noiembrie. În aceeași perioadă el a fost și cel care a organizat Gărzile Naționale. În contextul politic al anului 1919, în ziua de 30 ianuarie a fost urmărit de un detașament militar maghiar și pleacă din județ, reușind să scape cu ajutorul preotului Aurel Dragoș din Vama. A participat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, unde a fost ales și membru în Marele Sfat Național. A fost delegat din partea cercului electoral Halmeu.

În primăvara anului 1919, la 1 aprilie, a fost numit judecător la Cluj, iar mai apoi la cererea lui a fost transferat la Șomcuta Mare. Din această postură a demisionat și și-a deschis un birou de avocatură în aceeași localitate unde a activat până în 3 septembrie 1940. Odată cu cedarea Ardealului de Nord s-a refugiat fiind numit Inspector de Control la două fabrici în Timișoara, iar din toamna anului 1941 a fost delegat ca administrator general a bunurilor expropriate de la evrei din județul Timiș-Torontal.

Părăsește Timișoara și se mută la Baia de Arieș, județul Cluj-Turda, unde fiica lui era căsătorită cu avocatul Sabin Cioară, și își deschide și el cabinet de avocatură aici.

POPESCU, GEORGE
n. 1865, Filea de Jos, cot. Turda-Arieș, azi jud. Cluj
d. 1949, Turda, jud. Cluj

S-a născut în familia preotului greco-catolic Vasile Popescu. A fost fratele avocatului Iuliu Popescu.

A făcut studii la Liceul Piarist din Cluj, după care s-a înscris la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice „Ferencz József" din aceeaşi localitate (1885-1889). A obţinut doctoratul atât în ştiinţe juridice la 11 februarie 1891, cât şi în ştiinţe politice la 6 iunie 1891. Pe parcursul anilor de studiu a beneficiat de stipendiu din partea Fundaţiei „Ferdinand Hirsch".

A activat ca avocat în zona Turda şi comunele din Apuseni, depunând totodată eforturi de a dezvolta conştiinţa naţională la românii din această zonă. S-a numărat printre fondatorii Băncii *Arieşana* din Turda (1887), fiindu-i mulţi ani director executiv. A susţinut şcoala românească din Turda, asigurându-i un venit permanent din arendarea unei moşii personale.

Din punctul de vedere politic, a fost un colaborator al preşedintelui PNR Ioan Raţiu, fiind implicat şi în mişcarea memorandistă, manifestându-se mai cu seamă în anul 1894, când s-a judecat procesul de la Cluj.

Evenimentele din toamna anului 1918 l-au găsit pe George Popescu pregătit, cu un prestigiu ridicat, astfel încât localităţile din zona Apusenilor i-au recunoscut autoritatea. Alături de fratele său, dr. Iuliu Popescu şi de avocaţii Valer Moldovan şi Augustin Raţiu, au constituit Consiliul Naţional Român comitatens (5 noiembrie) şi au coordonat organizarea Gărzilor Naţionale care au asigurat ordinea în localităţile comitatului. Dr. George Popescu a condus procesul de alegere a delegaţilor pentru Marea Adunare Naţională.

Ca o recunoaştere a meritelor sale, dr. George Popescu a fost ales membru în Marele Sfat Naţional al Transilvaniei. În această calitate a făcut parte din comisia pentru adoptarea legii electorale, alături de avocaţi precum Ioan Mihu, Iustin Pop, Iuliu Coroianu, Liviu Micşa, Nicolae Şerban etc.

A mai făcut parte din comisia de evaluare a candidaţilor pentru catedrele Facultăţii de Drept de la Universitatea clujeană, alături de G. Plopu, preşedintele Curţii de Casaţie, dr. Emil Haţieganu, şeful Resortului Justiţiei, Alexandru Marta, secretar general în acelaşi resort, Iustin Pop ş.a.

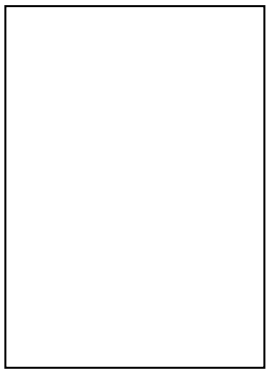

POPESCU, IULIU
n. 1871, Jucu de Jos, jud. Cluj
d. 1959, Turda, jud. Cluj

S-a născut în familia preotului greco-catolic Vasile Popescu (paroh, ajuns protopop, în Jucu de Jos) și al Iustinei (n. Bariţiu). A fost absolvent al Liceului Piarist din Cluj și apoi al Facultăţii de Drept a Universităţii din aceeași localitate. Își va finaliza studiile superioare cu susţinerea examenului pentru titlul de doctor la Universitatea din Budapesta (21 decembrie 1895). Tot în capitala maghiară își va obţine și diploma de avocat.

S-a stabilit în anul 1898 în Turda, unde își deschide birou de avocatură. Aici se implică în activităţile culturale, economice și politice din comitatul Turda-Arieș. El ţine o serie de conferinţe în localităţile comitatului în cadrul evenimentelor organizate de Despărţământul Turda al Astrei sau de *casina română*, fiind un susţinător al efortului de manifestare a conștiinţei naţionale în ţinut. În anul 1911, cu ocazia grandioaselor manifestări prilejuite de serbările Astrei organizate la Blaj, și-a achitat taxa de membru pe viaţă al *Asociaţiunii*. A fost acţionar și membru în conducerea Băncii Arieșana din Turda.

Dr. Iuliu Popescu s-a dovedit un foarte bun avocat, apreciat deopotrivă de români, dar și de autorităţi. Astfel, până la evenimentele din toamna anului 1918 a fost desemnat pentru o perioadă procuror delegat. Datorită prestigiului său a fost câţiva ani președinte al secţiei comitatului Turda a Uniunii Avocaţilor din Ungaria.

Poziţia sa în societatea românească turdeană îl impune ca un lider firesc în contextul evenimentelor de la finalul lunii octombrie 1918. Ca urmare, el a luat iniţiativa organizării noilor structuri românești de putere, fiindu-i încredinţată conducerea Consiliului Naţional Român și a Gărzii Naţionale din comitatul Turda-Arieș (5 noiembrie). El i-a avut ca principali colaboratori pe avocaţii dr. Valer Moldovan și dr. George Popescu (fratele său), iar pentru conducerea Gărzilor Naţionale pe căpitanul dr. Mihail Moldovan.

În 30 noiembrie 1918, este desemnat în numele comitetului de conducere al CNR din comitatul Turda-Arieș delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. S-a aflat în fruntea unei foarte numeroase delegații de români, care și-a însoțit reprezentanții la marea sărbătoare. Alături de el s-a aflat și fratele său, avocatul George Popescu, care a fost ales în circumscripția Câmpeni.

După Unire răspunde afirmativ invitației de a intra în magistratură, existând un deficit de cadre. Își pune, astfel, în slujba României Mari toată experiența sa. Este numit consilier la Curtea de Apel din Cluj, mai apoi la Înalta Curte de Casație și Justiție din București. La începutul anului 1930 este numit la Curtea superioară Administrativă din București, unde activează până în anul 1935, când este pensionat pentru limită de vârstă.

La final de carieră se întoarce în Turda.

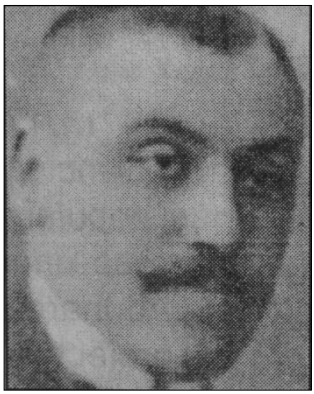

POPESCU, TEODOR
n. 16 iunie 1881, Dumbrava, jud. Mureș
d. 14 februarie 1926

S-a născut în familia preotului ortodox Ioan Popescu, căsătorit cu Maria (n. Bărbulescu). A urmat școala primară în localitatea natală, după care devine elev la Gimnaziul inferior din Reghin și apoi la Gimnaziul superior reformat din Tg. Mureș. După absolvirea studiilor gimnaziale se înscrie la Facultatea de Drept și Științe Politice a Universității „Ferencz József" din Budapesta, al cărei student este în perioada 1901-1905. Obține titlul de doctor la Universitatea regală maghiară din Cluj, în primăvara anului 1906.

Practică avocatura, deschizându-și birou avocațial la Reghin, apoi la Făgăraș. În anul 1911 este atestat de documente ca membru al Despărțământului Reghin al Astrei. Se implică în viața comunității românești din zonă, ca un promotor al asociaționismului. Este acționar și în această calitate și membru în conducerea Băncii

„Mureşeana" din Reghin, dar şi al Casei de economii „Furnica" din Făgăraş. Atât în perioada cât a locuit la Reghin, cât şi în perioada petrecută în Făgăraş a fost foarte activ din punct de vedere politic, făcând parte din clubul român comitatens.

După izbucnirea războiului este înrolat în armata austro-ungară ajungând pe front. Revine în Reghin în toamna anului 1918. Aici ia parte la adunarea în care se constituie (5 noiembrie) Consiliul Naţional Român din Reghin, fiind ales printre cei 12 membri care îi reprezintă pe românii din cercul electoral la Senatul Naţional Român comitatens. În şedinţa acestuia din urmă, din 25 noiembrie, cu ocazia alegerii delegaţilor pentru Marea Adunare Naţională, primeşte mandat pentru a participa şi a vota pentru unirea Transilvaniei cu România.

După Unire contribuie la efortul de uniformizare administrativă pentru teritoriile unite. Ocupă numeroase funcţii pe plan local. Este numit judecător la Tribunalul din Cluj pentru o perioadă, după care revine în avocatură, rămânând în oraşul de pe Someş. Este apropiat al ierarhiei ortodoxe, fiind o perioadă jurisconsult al Consistoriului Eparhiei ortodoxe române a Vadului, Feleacului şi Clujului.

A mai fost acţionar şi membru în consiliul de administraţie al Institutului de credit şi economii „Furnica" din Cluj.

Moare la vârsta de 45 de ani, în urma unei operaţii de apendicită nereuşite.

POPOVICI, MIHAI
n. 21 octombrie 1879, Braşov
d. 07 mai 1966, Bucureşti ?

A fost unul dintre militanţii ardeleni pentru drepturile românilor din Transilvania, fiind prieten apropiat cu omul politic Iuliu Maniu încă din anii mişcării naţionale.

Studiile universitare le-a urmat la Viena în cadrul Facultăţii de Filosofie, iar mai apoi îşi susţine doctoratul în Drept la

Universitatea din Budapesta. A fost preşedintele Societăţii „România Junǎ" de la Viena.

În anii Primului Război Mondial, mai ales între 1917-1918 a fost însărcinat cu organizarea corpului de voluntari români în Moldova. Dintre aceştia o parte erau din rândul voluntarilor ardeleni din Rusia. A făcut parte din Comitetul Naţional al românilor emigraţi din Austro-Ungaria constituit la Odesa în anul 1918.

A participat la Adunarea de la Alba Iulia, iar după 1 decembrie 1918 a fost ales membru al Consiliului Dirigent la Departamentul Industrie şi Comerţ.

S-a implicat intens în viaţa politică a României Mari fiind la început ales deputat în Parlamentul ţării. Pe lângă funcţiile legislative dobândite a deţinut şi funcţii executive în guvernul României. A fost de mai multe ori ministru. De pildă în guvernul condus de Alexandru Vaida-Voevod a fost numit ministru al Lucrărilor Publice deţinând acest mandat între 5 decembrie 1918-13 martie 1920, iar în guvernul condus de Iuliu Maniu conduce Ministerul de Finanţe (16 noiembrie 1928-15 octombrie 1929), ministru de Interne (7-13 iunie 1930), din nou de Finanţe (13 iunie 1930-18 aprilie 1931) şi de Justiţie (11 august 1932-14 noiembrie 1933). De numele lui se va lega stabilizarea monedei naţionale, leul. Ca ministru de finanţe a obţinut împrumuturi din străinătate, din care a plătit datoriile băncilor şi ale întreprinderilor către muncitori. De pildă un caz particular au fost uzinele de la Reşiţa, unde Statul era dator cu 600 milioane de lei. Totalul datoriilor plătite a fost de 9 miliarde de lei.

După formarea Partidului Naţional Ţărănesc a condus primul congres a organizaţiei judeţene a partidului din Satu Mare care a avut loc în anul 1927. Din acel moment a devenit preşedintele Partidului Naţional Ţărănesc Satu Mare, funcţie pe care a deţinut-o până în anul 1936. În acel a candidat pe listele electorale din Satu Mare fiind ales reprezentant în parlamentul ţării. La 3 mai 1936 s-a desfăşurat la Satu Mare lucrările Congresului Partidului Naţional Ţărănesc unde a participat şi Iuliu Maniu, Ion Mihalache şi Nicolae Lupu. Preşedinte a fost ales de această dată Titu Demian, o altă personalitate politică cunoscută la nivel local şi naţional.

A rămas un apropiat al lui Iuliu Maniu, iar după anul 1944 a rămas vicepreşedinte al Partidului Naţional Ţărănist, fiind desemnat

în anul 1946 preşedinte de onoare al partidului, organizaţia Satu Mare.

Pentru meritul de a fi strâns relaţiile cu Franţa a fost decorat cu „Legiunea de Onoare" franceză, în grad de Mare Ofiţer.

Odată cu schimbarea regimului de conducere a statului şi venirea comuniştilor la putere Mihai Popovici a avut de suferit datorită trecutului politic avut. La 25 iulie 1947 a fost arestat, după care timp de zece zile a fost anchetat şi dus apoi la Văcăreşti, iar din 1948 transferat la Ocnele Mari. În 12 noiembrie 1950 a fost transferat împreună cu Mihail Manoilescu, Radu Budişteanu şi Virgil Solomon la Sighet. În anul 1955 se afla în Bucureşti la Malmaison, clădirea în care au fost anchetaţi majoritatea membrilor din conducerea P.N.Ţ. În secolul al XIX-lea aici funcţiona cazarma trupelor de cavalerie ale lui Alexandru Ioan Cuza. A fost eliberat în anul 1955. După unele surse se pare că a decedat la scurt timp de la eliberare, însă unele atestă ca dată a morţii 7 mai 1966. Cert este că a avut acelaşi destin tragic ca majoritatea celorlalţi oameni politici de anvergură care au făcut România Mare.

POPP, DEMETRIU

n.

d.

Studiile universitare le-a urmat la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta între anii 1877-1880. După finalizarea studiilor a profesat ca avocat.

La finele anului 1918, în contextul pregătirii Adunării de la Alba Iulia, Demetriu Popp a fost unul dintre cei care s-au implicat în prealabil pentru organizarea evenimentului din 1 Decembrie 1918. În 24 noiembrie în curtea şcolii din Mediaş a avut loc un moment solemn, sfinţirea a şase drapele româneşti pe care Demetriu Popp le-a înmânat Gărzilor Naţionale nou formate. Următoarea zi, la 25 noiembrie, acesta a fost

ales ca delegat din partea cercului electoral Mediaș pentru a participa și reprezenta românii de aici la Alba Iulia.

POPP, MIHAI
n. 28 decembrie 1881, Căuaș, Satu Mare
d. 1 februarie 1935, Odoreu, Satu Mare

A fost fiul lui Samuilă Popp și Maria Sopronyi. S-a remarcat printre reprezentanții intelectualității sătmărene servind ideea națională. Diploma de avocat a obținut-o la Târgu Mureș în 25 mai 1912.

Odată cu începerea Primului Război Mondial a fost mobilizat în armata austro-ungară la vârsta de 33 de ani și trimis pe frontul din Galiția. A fost demobilizat în anul 1918 cu gradul de căpitan. În toamna aceluiași an s-a implicat în evenimentele premergătoare unirii fiind delegat la Alba Iulia din partea cercului electoral al orașului Satu Mare.

După unirea de la 1 decembrie 1918, în anul următor, la 26 aprilie 1919 Consiliul Național Român comitatens din Satu Mare după o discuție cu generalul A. Constantinidi, comandantul Diviziei II Cavalerie, l-a numit, provizoriu șef al Poliției orașului Satu Mare.
Între anii 1923-1934 a fost jurist consultul Băncii „Casa Noastră" din Satu Mare, dar în paralel a avut deschis în oraș și un cabinet de avocatură împreună cu avocatul Titu Demian. Din data de 3 iunie 1923 a devenit membru al Consiliului Baroului.

S-a implicat și în viața politică a statului fiind ales în două legislaturi deputat în Parlamentul României Mari.

În anul 1933 se îmbolnăvește și merge la tratament în Cehoslovacia și Ungaria. A decedat doi ani mai târziu în conacul său din Odoreu, unde a fost și înmormântat. La 20 octombrie 1936 a fost exhumat și depus în capela familiei Popp din Satu Mare.

Pentru activitatea desfășurată a fost decorat cu „Steaua României" în grad de ofițer și comandor.

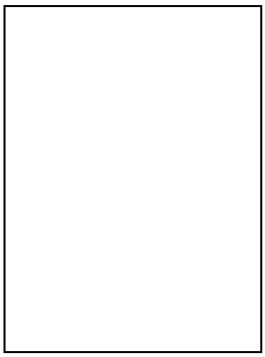

PORDEA, AUGUSTIN V.
n. 1 februarie 1885, Gherla, jud. Cluj
d. Cluj

A fost fiul lui Vasile Pordea şi al Mariei. Tatăl său era canonic şi prelat papal al Episcopiei Greco-Catolice de Gherla. Acesta din urmă, la fel ca fiul său, a făcut parte din Partidul Naţional Liberal din jud. Solnoc-Dăbâca.

Studiile universitare le-a urmat la Facultatea de Drept din Cluj, ulterior obţinând titlul de doctor în ştiinţe juridice. A fost înscris în Corpul Avocaţilor din Cluj începând cu 17 februarie 1912, profesând ca avocat.

Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial a fost mobilizat cu gradul de sublocotenent, iar în perioada imediat următoare a fost unul dintre militanţii organizării românilor la Adunarea de la Alba Iulia. A fost membru în comitetul executiv al Senatului Naţional Român din Cluj, care în luna noiembrie 1918 a lansat manifestul constitutiv. Senatul Naţional Român a fost înlocuit cu Consiliul Naţional Român din Cluj, Augustin Pordea activând ca membru al Secţiei de Siguranţă. În 27 noiembrie 1918 a fost ales delegat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, cercul electoral Cluj al comitatului Cojocna.

După înfăptuirea Unirii a fost printre oamenii de seamă ai Partidului Naţional Român, în 1920 fiind ales membru în Comitetul celor 100, în cadrul Congresului de la Alba Iulia. Din anul 1921 a fost una dintre figurile centrale ale politicii liberale clujene, astfel că a fost ales vicepreşedinte al biroului central al organizaţiei PNL din Cluj şi din jud. Cojocna. În cadrul Congresului din 27 noiembrie 1921 a fost ales membru al Comitetului central al partidului, iar din anul 1926 va avea funcţia de consilier municipal la Cluj. În următorii ani, a fost ales deputat de Cluj (1922-1928), de Timiş-Torontal (1931-1932) şi de Odorhei (1934-1937), iar în noiembrie 1934 era ales vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor.

La Cluj, Augustin Pordea a avut biroul avocaţional situat pe strada Regina Maria nr. 35 (azi, Eroilor). Alături de Alexandru Lepedatu, au fost membri în Consiliul de administraţie al Societăţii

„Reşiţa”. Fiica sa, Livia, se căsătoreşte în 1932 cu industriaşul Auschnitt Max, iar fiul său, Gustav Pordea ajunge în 1946 diplomat în Belgia unde s-a şi stabilit.

La scurt timp după instalarea regimului comunist, în 1962, era condamnat de Tribunalul Militar Bucureşti la „6 ani de închisoare corecţională pentru uneltire”, ulterior Tribunalul Suprem a schimbat pedeapsa la 1 an de închisoare, pentru aceeaşi faptă. A fost eliberat pe 22 septembrie 1962, fiindu-i stabilit domiciliul forţat la Rubla, Brăila.

PORUMB, NESTOR
n. 19 noiembrie 1880, Tulca, jud. Bihor
d.

A provenit dintr-o familie de preoți, tatăl său, Nestor, fiind preot în localitate. A urmat cursurile şcolii primare şi gimnaziul la Beiuş, promovând examenul de bacalaureat în anul 1897. Pentru continuarea studiilor a beneficiat de o bursă acordată de Fundaţia „Emanoil Gojdu”, astfel că se înscrie la Academia de Drept din Oradea începând cu anul 1898 şi până în anul 1901. Între anii 1901-1902 îl găsim înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj, unde a obţinut doctoratul în ştiinţe juridice la 20 septembrie 1902.

S-a înscris ca stagiar în Baroul Bihor în anul 1902, iar după susţinerea examenului de avocat a apărut pe tabloul avocaţilor definitivi la 13 iulie 1907. Va profesa aici până la 6 martie 1909, după care se va transfera în Baroul Timiş.

A activat într-o primă etapă la Timişoara, iar mai apoi se va muta la Biserica Albă unde s-a implicat în viaţa culturală a regiunii desfăşurând o activitate intensă în cadrul despărţământului local al Asociaţiei Astra, a fost membru al Corului Vocal Român din localitate

începând cu anul 1912, în perioada 1913-1914 conducând efectiv această trupă corală în calitate de preşedinte.

În toamna anului 1918 s-a implicat alături de alţi reprezentanţi ai românilor din regiune în pregătirea adunării de la Alba Iulia. A fost ales delegat la Adunarea din 1 decembrie din partea cercului electoral Biserica Albă din comitatul Timiş.

După Marea Unire, la 9 aprilie 1919, va hotărî să intre în magistratură, pe perioada de un an, cu motivaţia după cum sublinia cu mândrie mai târziu, că „am dat o mână de ajutor înjghebării justiţiei române la Tribunalul Lugoj". A revenit la profesia de avocat, pe care o părăseşte la 28 mai 1948, fiind propus pentru pensionare din cauza vârstei.

PORUȚIU, PETRE
n. 05 august 1884, Timișoara, comitatul Timiș-Torontal
d. 20 ianuarie 1951, Cluj

Provine dintr-o familie românească cu tradiţie din zona Bistriţei. Cursurile şcolii primare şi liceul le-a frecventat la Budapesta şi la Bistriţa. Bacalaureatul l-a susţinut în anul 1902 la liceul evanghelic luteran cu predare în limba germană din Bistriţa. A urmat cursurile universitare de Drept la Universitatea din Budapesta, unde a obţinut şi titlul de doctor în ştiinţe juridice în anul 1906 şi doctor în Ştiinţe Politice şi Economice în anul 1908. Pe lângă studiile juridice a fost şi absolvent de cursuri comerciale la Academia din Innsbruck.

A practicat avocatura între anii 1911 şi 1919, iar în anul 1914 a fost ales diplomat al Academiei Austro-Ungare. Odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, a fost mobilizat în armata imperială cu gradul de sublocotenent, iar din vara anului 1917 a fost repartizat la statul-major al unui corp de armată.

Cu toate acestea, în toamna anului 1918 s-a implicat în evenimentele premergătoare Marii Uniri, care au avut loc în zona Bistriţei. A fost ales delegat al cercului electoral Bistriţa în ziua de 26 noiembrie 1918 la Alba Iulia, alături de alţi intelectuali.

La scurt timp după Unirea de la 1 Decembrie 1918 a fost ales şef al secţiunii de reformă agrară în Consiliul Dirigent al Transilvaniei, fiind însărcinat de către Victor Bontescu cu recensământul proprietăţii agricole şi cu codificarea legilor de reformă agrară. A fost membru al delegaţiei României la Conferinţa de Pace de la Paris şi Londra din anii 1919 şi 1920. În această perioadă a mai deţinut şi calitatea de membru în Consiliul Legislativ şi al Comisiei de Unificare Legislativă, având însărcinarea de a colabora la redactarea Noului Cod Comercial Român (1930-1935). A fost membru al Partidului Naţional Ţărănesc.

În ziua de 22 septembrie 1919 a fost numit profesor titular de drept comercial la Universitatea din Cluj, preluată de către autorităţile române de la cele maghiare în luna mai a anului 1919.

Pe lângă calitatea de profesor universitar a mai ocupat şi poziţia de preşedinte al Băncii Agrare privilegiate din Cluj între anii 1920-1936, dar şi administrator al Băncii Naţionale a României între anii 1929-1932.

La Facultatea de Drept de la Universitatea din Cluj a deţinut şi funcţia de director al seminarului de drept comercial. Pe lângă activitatea de catedră, s-a implicat şi în administraţia instituţiei la care era profesor, ocupând funcţia de prodecan în anii 1923-1924 şi 1931-1932 şi aceea de decan între anii 1924-1925 şi 1930-1931. A fost şi membru al Academiei de Ştiinţe Morale şi Politice din Bucureşti.

A publicat diferite studii cu subiect juridic şi economic, de pildă, *Dreptul de opţiune al acţionarilor,* Cluj, 1929, *Regimul bancar român*, Cluj, 1928, *Legiuirile noastre comerciale în trecut şi prezent*, Cluj, 1933, *Curs de Drept Comercial comparat*, Cluj, 1938 cu reeditări în 1938 şi 1940 etc.

Începând cu 1 august 1941 a fost vicepreşedinte al asociaţiei „Prietenii Universităţii din Cluj", alături de alţi profesori universitari. După 23 August 1944, în perspectiva reintegrării Nordului Transilvaniei la Romania, a făcut parte din comisia însărcinată să se

ocupe de revenirea Universităţii „Ferdinand I” la Cluj precum şi din comisia restrânsă constituită pentru a se deplasa imediat la Cluj şi a lua prima contactul cu autorităţile din Clujul eliberat.

A fost printre profesorii universitari epuraţi de la Universitatea din Cluj, odată cu instalarea guvernului comunist, fiind pus „în retragere din oficiu” la 1 septembrie 1947, după un serviciu de mai bine de 28 de ani în slujba învăţământului universitar.

Pentru întreaga sa activitate a fost decorat cu ordinele *Steaua României* în grad de comandor, *Coroana României* în mare grad de ofiţer, *Ordinul Ferdinand I* în grad de mare ofiţer şi *Medalia Răsplata muncii pentru învăţământ* cl. I.

PORUȚIU, VALENTIN
n. 17 iulie 1883, Dezmir, jud. Cluj
d. 31 octombrie 1942, Turda, jud. Cluj

A făcut şcoala elementară din comuna natală, după care studiile liceale le face în Bistriţa, la Liceul luteran, apoi la cel romano-catolic, finalizându-le la Liceul Piarist din Cluj. Studiile universitare le începe la Facultatea de Ştiinţe Juridice a Universităţii din Cluj (1902), face un semestru la Universitatea din Viena, după care îşi obţine licenţa la Cluj. Tot aici dobândeşte diploma de doctor în ştiinţe juridice (1908), în vreme ce diploma de avocat o obţine după examenul de la Tabla Regală din Tg. Mureş în 1901. După această dată îşi începe cariera de avocat la Cluj.

În perioada 1901-1902 a făcut stagiul militar obţinând gradul de sublocotenent. În octombrie 1910 se căsătoreşte cu Dora Bianu.

După izbucnirea războiului este înrolat şi pleacă pe front (august 1914), cu gradul de căpitan. Rănit, revine la Cluj, în iunie 1915, fiind internat în clinică.

A luat parte la evenimentele revoluţionare din toamna anului 1918, când la Cluj, în 2 noiembrie, ia fiinţă *Sfatul Poporului Român*,

format din 100 de reprezentanți, din rândul cărora se alege un comitet executiv, sub președinția avocatului Amos Frâncu. Valentin Poruțiu va fi desemnat, alături de Augustin Pordea, notari ai acestui for de conducere. În urma unor neînțelegeri la nivelul conducerii noilor structuri politice românești din Cluj, se constituie un nou consiliu din care făceau parte trei comisari: dr. Valentin Poruțiu, Octavian Untalea și Iulian Pop. Celui dintâi îi revin responsabilitățile secției de organizare, informare statistică și sanitară.

În adunarea din 27 noiembrie este ales delegat pentru circumscripția Cluj I, alături de Emil Hațieganu, Augustin Pordea, Antoniu Mandeal și Petre P. Barițiu, să participe la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

A fost ales în Marele Sfat Național, fiind chiar unul dintre notarii acestuia.

Consiliul Dirigent îl numește prefect al orașului Cluj (19 ianuarie 1919 – 1 martie 1920), conducând din această poziție Comisia de preluare a administrației locale. În același timp a fost numit, pentru o scurtă perioadă, consilier în Consiliul superior pentru Reforma agrară. În anul 1920 îi revine sarcina să organizeze Comitetul agrar pentru Transilvania, cu sediul la Cluj. A fost unul dintre cei care au redactat regulamentul de aplicare a legii agrare.

După 1 aprilie 1922 și-a reluat activitatea de avocat pe care o practică până în anul 1940 când este nevoit să părăsească Clujul, în urma Arbitrajului de la Viena. În același timp se dedică vieții sociale, economice și culturale a urbei de pe malul Someșului. În perioada 1935-1940 a fost președintele Consiliului de administrație al Băncii Centrale din Cluj. În primăvara anului 1918 a fondat Banca *Aquila* din Cluj, alături de Amos Frâncu, dr. Valeriu Boca, Aurel Mureșianu ș.a.

În anii ’20 a fost ales în consiliul Baroului de avocați din Cluj (1926-1927).

A fost vicepreședinte al Partidului Țărănesc din județul Cluj. În perioada guvernării PNȚ va obține un mandat de senator.

A făcut parte din echipa redacțională pentru suplimentul de duminică al ziarului *Patria*, *Patria de duminecă*, alături de universitarii Emil Hațieganu și Mihai Șerban.

În perioada 1924-1926 a fost delegat la Societatea Națiunilor în problema opranților.

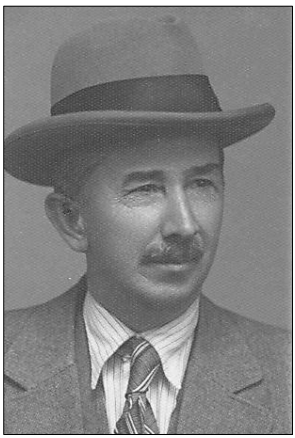

PRALEA, HARITON
n. 12 septembrie 1876, Breaza, jud. Braşov
d. 20 noiembrie 1963, Sighişoara, jud. Braşov

Provine dintr-o familie de preoţi, tatăl său fiind George Pralea, iar mama sa Elisabeta-Sara, născută Herseni. Şcoala primară a urmat-o în Breaza, iar mai apoi, din anul 1886, a frecventat cursurile Gimnaziului de Stat din Sibiu. În luna mai 1894 a absolvit Gimnaziul Ortodox din Braşov, avându-l ca diriginte pe Vasile Goldiş. Studiile universitare le-a început la Facultatea de Drept din Cluj şi le continuă la Budapesta şi Viena. A obţinut şi titlul de doctor în ştiinţele juridice. Examenul de avocat l-a promovat în anul 1904 la Târgu Mureş, stabilindu-se cu locul de muncă la Şercaia unde şi-a deschis birou de avocatură.

A dus o campaniei de promovare a intereselor ţăranilor români din zona Făgăraşului, fiind întemeietorul Băncii „Şercaiana".

În anul 1914 a fost înregimentat în armata austro-ungară, iar în toamna anului 1918, întors de pe front, se implică în acţiunile de pregătire a Marii Adunări de la Alba Iulia. A fost delegat de către românii din Şercaia să îi reprezinte la Alba Iulia, unde a fost ales membru în Marele Sfat Naţional. La data de 7 decembrie 1918, comitetul executiv al Consiliului Naţional Român din Făgăraş îl numeşte prim-pretor al preturii Făgăraş.

Începând cu anul 1919, s-a stabilit la Făgăraş, unde a continuat să practice avocatura până în anul 1926, când este numit al doilea notar al judeţului, după Liviu Pandrea. În activitatea notarială s-a ocupat în principal de cazurile ţăranilor de a dobândi proprietatea asupra pământului obţinut prin cumpărare şi prin moştenire.

Odată cu instaurarea regimului comunist, sistemul de justiţie a suportat unele modificări, astfel că la 1 ianuarie 1952 s-au înfiinţat notariatele de stat. În acest sens, activitatea notarilor a încetat, implicit a lui Hariton Pralea, fără a li se recunoaşte dreptul la pensie.

S-a mutat la fiica sa în Braşov din cauza situaţiei financiare precare pe care o avea, aici angajându-se merceolog la Întreprinderea „Cicoarea". În noiembrie 1952, atât familia lui, cât şi a fiicei acestuia sunt evacuate din Braşov şi strămutate la Dumbrăveni, raionul Sighişoara, regiunea Stalin. Îşi pierde vechiul locul de muncă şi este încadrat hornar în noua locaţie. În anul 1963 i se va acorda un ajutor de bătrâneţe nesemnificativ, pentru cinci ani de muncă.

Moare în urma unei insuficienţe cardio-respiratorii în spitalul din Sighişoara.

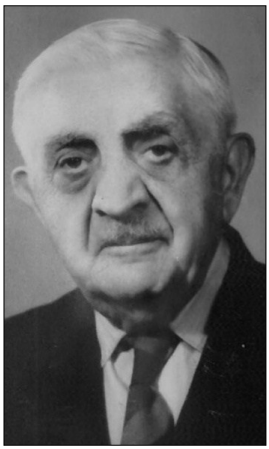

RAŢIU, AUGUSTIN
n. 7 iulie 1884, Petridul de Sus (azi Petreştii de Sus), jud. Cluj
d. 2 noiembrie 1970, Turda, jud. Cluj

Născut într-o familie înstărită, cea a protopopului greco-catolic al Turzii, Nicolae P. Raţiu, căsătorit cu Ludovica (n. Gaia), tânărul Augustin este trimis la şcolile săseşti din Cluj şi Bistriţa, apoi la liceul săsesc din Bistriţa, la Liceul Piarist din Cluj, precum şi la liceele româneşti din Blaj şi Năsăud. A fost un descendent al familiei nobile Raţiu de Nagylak, căreia îi aparţin nume mari ale istorie transilvănene: canonicul blăjean Bailiu Raţiu, dr. Ioan Raţiu, preşedintele PNR ş.a. Urmează studiile juridice la Universitatea din Cluj, începând din anul 1902, beneficiind de bursă din partea Fundaţiei „Alexandru Şterca-Şuluţiu". Obţine titlul de doctor în anul 1909 la aceeaşi universitate, iar diploma de avocat o dobândeşte la 19 octombrie 1912, la Tribunalul din Tg. Mureş.

Încă din anii studenţiei s-a implicat în activităţi organizatorice. Colegii săi l-a delegat, împreună cu Coriolan Podoabă, să reprezinte studenţimea română din Cluj la serbările de la Putna, dedicate lui Ştefan cel Mare.

Devenind avocat cu drept de practică, îşi deschide propriul birou în 1912, la Turda. În această calitate, se implică în activităţile

menite să trezească conştiinţa naţională a românilor din comitatul Turda-Arieş, să contribuie la ridicarea culturală şi economică a acestora. Prin urmare, este ales în conducerea reuniunilor, asociaţiilor ce activau în ţinut. A fost ales preşedinte al *Reuniunii Meseriaşilor Români din Turda* (înfiinţată în 1884 de dr. Ioan Raţiu), pe care o reorganizează şi a cărei activitate o dinamizează. În această perioadă ia parte la adunări poporale, ţinând conferinţe, organizează concerte, spectacole de teatru etc. A fost unul dintre cei mai activi membri din conducerea Despărţământului local al Astrei şi al *Casinei române* (Societatea de lectură). În plan politic se implică în campaniile electorale pentru alegerile parlamentare din 1906 şi 1910, susţinându-i pe candidaţii români (la Sasca şi Oraviţa).

În anul 1915 a fost înrolat în Regimentul din St. Pölten (Austria), participând la confruntarea de la Horodenka. Se îmbolnăveşte pe front şi va fi trimis în refacere.

A luat parte la evenimentele revoluţionare din toamna anului 1918, când la Cluj, în 2 noiembrie, ia fiinţă *Sfatul Poporului Român*, format din 100 de reprezentanţi, din rândul cărora se alege un comitet executiv, sub preşedenţia avocatului Amos Frâncu. Este numit comisar al oraşului Turda şi al plaselor Turda, Trăscău şi Iara, având misiunea de a organiza consiliile de conducere şi gărzile naţionale. În această calitate, dr. Augustin Raţiu, alături de lt. Alexandru Chicinaş au cutreierat peste 40 de localităţi din zonă pentru organizarea gărzilor. Modul în care şi-a desfăşurat activitatea i-a adus cuvinte de apreciere din partea ziarului maghiar *Aranyosvidék*, care considera că datorită lui comunele maghiare nu au fost devastate în perioada aceea.

Cu ocazia adunării din 24 noiembrie 1918 este desemnat să reprezinte cercul electoral Turda la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, alături, printre alţii, de avocatul turdean dr. Valer Moldovan.

Din 1923 ocupă postul de prim-consult pe lângă Prefectura Turda. În 1932-1933 a fost primar al oraşului.

După Unire rămâne în prim-planul vieţii locale, reorganizând (în martie 1920) *Reuniunea meseriaşilor şi comercianţilor români din Turda*, cu scopul de a încuraja elementul românesc. A fost organizatorul învăţământului profesional în Turda. Din colectă

publică a construit o sală festivă şi un cămin pentru ucenicii români din localitate. A mai contribuit la înfiinţarea *Clubului civil* (iunie 1921), precum şi a *Cercului intelectualilor români*.

A înfiinţat, împreună cu dr. Valer Moldovan, şi a condus în calitate de decan o perioadă lungă de timp (10 ani) Baroul avocaţilor din Turda. În timpul mandatului său s-a iniţiat şi s-a realizat, la Turda, statuia marelui luptător pentru drepturile românilor ardeleni, memorandistul dr. Ioan Raţiu (1930).

A desfăşurat şi o asiduă carieră de jurnalist, atât înainte de 1918, cât şi după aceea, colaborând la ziarele *Patria*, *Curentul*, *Tribuna noastră*, *Arieşul*. A cochetat şi cu meseria de istoric, scriind multe articole, bine documentate în arhive, fiind un bun cunoscător al limbilor maghiară şi latină.

A fost căsătorit (din 1913) cu Eugenia (n. Turcu), nepoată a cunoscutului Ioan Codru-Drăguşanu. Fiul său, Ioan Raţiu îi va duce cu succes numele, devenind unul dintre cei mai aprigi critici ai regimului comunist din România, dar şi un prosper om de afaceri în Regatul Marii Britanii.

Pentru activitatea sa de luptător pentru drepturile românilor din Transilvania a fost decorat cu ordinul *Coroana Românei* în grad de cavaler (1923).

ROMAN, DIONISIE
n. 1875, Aţel, comitatul Târnava Mare (azi jud. Sibiu)
d.

S-a născut într-o familie de dascăli, tatăl său, Gheorghe Roman, a fost învăţător în localitate. Dionisie a urmat studiile liceale la Gimnaziul din Mediaş după care s-a înscris la Cluj pentru a studia ştiinţele juridice. La Universitatea din Cluj a studiat între anii 1895-1900. Doctoratul în ştiinţe juridice l-a susţinut la aceeaşi facultate la 15 iunie 1901.

În toamna anului 1918 se implică activ în evenimentele care au precedat Unirea. La 8 noiembrie 1918 printr-un ordin de la Cluj, Dionisie Roman a fost numit comisar pentru organizarea militară în comitatele Târnava Mare și Târnava Mică. La câteva săptămâni de la acest moment, la 24 noiembrie 1918, el a fost cel care a preluat unul din cele șase drapele tricolore sfințite la Mediaș din mâna lui Demetriu Popp, și el de profesie avocat, președintele Consiliului Național Român din Mediaș. Următoarea zi, la 25 noiembrie, Dionisie Roman a fost ales delegat din partea cercului electoral Mediaș ca reprezentant al românilor la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

ROMAN, VALERIU
n. 2 ianuarie 1887, Vima Mică (com. Ileanda, cot. Solnoc-Dăbâca), jud. Cluj
d. 1932, probabil, Brașov

A fost fiul lui Ioan Roman, proprietar în Vima și Ileanda. Tatăl său decedează în anii când acesta era student. Face studii la Gimnaziul superior de stat din Gherla. A absolvit cursurile Facultății de Drept și Științe Politice a Universității „Ferencz Jozséf" din Cluj (1904-1908). Doctoratul în științe juridice îl obține în 20 noiembrie 1909.

Își începe activitatea de avocat în Tg. Lăpuș (1912-1914), apoi la Sibiu (1919-1920), după care se mută la Cluj (1920-1925), iar în cele din urmă se stabilește în București (1926-1939).

În adunarea electorală din 26 noiembrie este desemnat să reprezinte cercul electoral Gherla, la Marea Adunare Națională.

În anul 1923 a făcut parte din comitetul de organizare a Congresului general al barourilor, fiind numit secretar general. El ia poziție împotriva deciziei arbitrare a guvernului Averescu în privința acceptării unui număr foarte mare de avocați maghiari, care în 1919 refuzaseră depunerea jurământului față de noile autorități.

În perioada 1923-1925 a funcționat ca profesor suplinitor la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj, la catedra de drept.

Din punctul de vedere politic, după Unire, părăsește Partidul Național. Fiind un apropiat al profesorului Iuliu Hațieganu, i se alătură, împreună cu Valeriu Pop, în proiectul politic „Acțiunea Românească". După fuziunea acesteia cu Liga Apărării Național Creștine, a profesorului A.C. Cuza (1925), chiar dacă deținea funcția de secretar general al noii organizații, demisionează și se înscrie în Partidul Național Liberal (1926).

În 21 mai 1936 a participat, alături de Constantin C. Brătianu – președinte al organizației județene Someș a PNL, la dezvelirea monumentului închinat celor 12 martiri români din Tg. Lăpuș, uciși de garda maghiară în 5 decembrie 1918.

Anii petrecuți la București au însemnat deopotrivă împliniri în plan profesional, dar și politic. A făcut parte ca membru temporar din Consiliul legislativ pentru redactarea proiectului codului civil (1928-1929). În perioada 15 noiembrie 1933 - 1 iulie 1934 a fost secretar general la Ministerul Justiției, iar în intervalul 15 septembrie 1934 până la 15 august 1936 a fost subsecretar de stat la Ministerul Muncii. În anii '40 a fost desemnat administrator delegat la Societatea Căile Ferate Locale din București.

Cu ocazia alegerilor din 1933 este ales senator de Alba.

A fost fondator al Asociațiunii Generale a Românilor Uniți (AGRU) – 1 decembrie 1929, alături de Elie Dăianu, G. Cipăianu, Titus Liviu Mălai, Valeriu Pop

A colaborat la Curierul judiciar, revista Institutului de Științe administrative, revista Consiliul legislativ.

A colaborat și la ziarele politice. A fost unul dintre fondatorii ziarului *Clujul* (1923) și *Acțiunea Românească.*

A publicat: *Revendicările ungurești în cadrul problemei minoritare* (București, 1930), *Problema unificării legislative și proiectul „Hamangiu"* (1931).

ROXIN, TEODOR
n. 6 decembrie 1885, Tamaşda, Bihor
d. 20 septembrie 1960, Râmnicu Sărat

Fiul lui Teodor şi al Mariei Roxin, tatăl său a fost învăţător.

După finalizarea studiilor liceale şi-a susţinut bacalaureatul în anul 1905. În acelaşi an s-a înscris la Academia de Drept din Oradea, dar a urmat cursuri şi la Universităţile din Budapesta şi Graz. După susţinerea doctoratului a activat la Pecica drept avocat, iar mai apoi în oraşele Arad şi Oradea.

Din vremea studenţiei s-a implicat în mişcarea naţională românească din Transilvania. În toamna anului 1918 activa ca avocat în Arad. În acest context s-a implicat în pregătirea adunării de la Alba Iulia, organizând Gărzile Naţionale din Lipova. S-a implicat în instaurarea administraţiei româneşti în zonă după realizarea unirii cu România. A fost unul dintre cei mai importanţi membri ai Consiliului Naţional Român din Arad, fiind însărcinat de Ştefan Cicio-Pop să înmâneze Regelui Ferdinand proclamaţia comitetului naţional din Arad prin care se pregătea Marea Adunare Naţională. A fost primit în audienţă de Regele Ferdinand I şi de Regina Maria la Iaşi, precum şi de Ionel Brătianu. Cu ocazia acestei audienţe, Teodor Roxin a primit asigurări că Regatul României va acorda sprijin militar românilor din Ardeal.

În anul următor, când armata română a intrat în Ungaria, Teodor Roxin a devenit principalul responsabil din partea guvernului român de a administra şi supraveghea teritoriul dintre Tisa şi linia de demarcaţie stabilită de Clemenceau. După acest moment s-a stabilit la Oradea, unde şi-a continuat activitatea de avocat.

S-a implicat în viaţa socială a regiunii organizând mai multe fundaţii, printre care şi Asociaţia Sportivă Românească din judeţul Bihor. A ocupat şi funcţia de preşedinte a Consiliului Judeţean din Bihor.

Pentru activitatea desfăşurată a fost decorat cu *Ordinul Steaua României* în grad de ofiţer şi a fost numit Cavaler al *Ordinului Regele Ferdinand.*

Odată cu instaurarea regimului comunist, nu a scăpat de represaliile acestuia, fiind arestat în 15 martie 1948 pentru uneltire împotriva statului. A fost condamnat la 25 de ani de închisoare şi încarcerat la penitenciarul Aiud. De aici a fost transferat la penitenciarul Jilava şi mai apoi trimis la Râmnicu Sărat la 10 august 1957 după greva din penitenciarul Aiud. Nu a ispăşit întreaga pedeapsă (până în 1973), deoarece moare din cauza condiţiilor şi a tratamentului inuman din închisoare şi este aruncat în groapa comună de la marginea cimitirului oraşului.

ROZVAN, ŞTEFAN
n. 16/23 aprilie 1874, Salonta, jud. Bihor
d. 1949, Ciacova, jud. Timiş

S-a născut în familia avocatului Gheorghe Rozvan (Rozvany), căsătorit cu Maria (n. Ilovici). Acesta deţinea şi o avere impresionantă (peste 1700 iugăre). A urmat studiile la Gimnaziul superior reformat din Sighetu Marmaţiei şi Gimnaziul superior reformat din Debreţin, după care s-a înscris la Academia Regală de Drept din Oradea (1893-1895), trecând la Facultatea de Drept a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta (1895/1896, 1896/1897).

Încă din anii studenţiei s-a implicat în acţiunile de protest ale studenţilor români de la universităţile din Austro-Ungaria. A fost unul dintre studenţii care au protestat pe diverse căi şi au manifestat împotriva autorităţilor care au făcut proces memorandiştilor în mai 1894. A făcut parte din generaţia Maniu, Vlad, Dăianu, Vaida ş.a.

Stagiatura o face la Arad în perioada14 aprilie 1897- 1 mai 1900. După ce obţine dreptul de liberă practică, se înscrie în Baroul Arad şi activează aici în perioada 1 ianuarie 1901-15 iunie 1903.

După această dată se mută în Ilia, comitatul Hunedoara, unde își deschide propriul birou de avocat.

Va activa în toate planurile, atât social și cultural, cât și economic și politic. A aderat încă înainte de a se muta la Ilia la grupul neoactivist de la Orăștie inițiat de Aurel Vlad.

Se apropie atât de fruntași naționali din Deva (Francisc și Alexandru Hossu-Longin, A.A. Nicoară ș.a.), cât și de grupul de la Orăștie (Ioan Mihu, Aurel Vlad, I.I. Vulcu).

Îl va susține pe Aurel Vlad cu ocazia alegerii parțiale de la Dobra (iulie 1903), când avocatul orăștian reușește să înfrângă candidatul maghiar al partidului guvernamental și să obțină un mandat de deputat în Parlamentul de la Budapesta. Se va implica și în celelalte campanii electorale, în 1906 candidând el însuși, însă fără succes.

A fost fondator alături de alți fruntași la institutele de credit din comitatul Hunedoara, dar are un mare merit la înființarea Băncii „Progresul" din Ilia, pe care a și condus-o multă vreme.

În toamna anului 1918 va fi principalul lider în organizarea Consiliului Național Român și a Gărzilor Naționale Române din Ilia. Este ales în conducerea CNR din circumscripția electorală Dobra, fiind delegat (la 24 noiembrie 1919) alături, printre alții, de avocatul Simion Dragomir, să reprezinte alegătorii de aici la Adunarea Națională de la Alba Iulia.

După decretarea Unirii va fi ales membru în Marele Sfat Național.

O perioadă va profesa avocatura în Cluj, după care revine la Ilia.

În anul 1929 va fi numit prefect al județului Hunedoara. În perioada mandatului său are loc violenta grevă a minerilor din Lupeni. Decizia unei intervenții energice, pentru a nu periclita viața minerilor aflați în abataje, dat fiind faptul că fusese ocupată uzina electrică de către greviști, îi va fi imputată de către liberali, dar mai ales de către istoriografia marxistă.

Se va muta la Ciacova, unde devine notar public.

SABO DĂNILĂ
n. 21 ianuarie 1876, Badon, azi în jud. Sălaj
d. 1947

A fost fiul Simion Sabo, ţăran agricultor. A rămas orfan la vârstă fragedă. După ce parcurge anii de şcoală elementară în localitatea natală, este trimis la Blaj unde îşi desăvârşeşte studiile liceale.

A făcut studii superioare în ştiinţe juridice la Universitatea Ferencz József din Cluj. Aici obţine şi titlul de doctor în ştiinţe juridice (19 decembrie 1903).

După dobândirea dreptului de liberă practică se stabileşte în Blaj la începutul anului 1905, activând ca avocat. Se implică atât în activităţile culturale, cât şi cele economice organizate de românii din acest comitat. Este foarte activ ca deputat în congregaţia comitatensă, în apărarea drepturilor româneşti.

După izbucnirea războiului este concentrat pe toată durata acestuia, ca ofiţer în rezervă, având gradul de locotenent.

În timpul evenimentelor din toamna anului 1918 devine membru în Consiliul Naţional Român comitatens (11 noiembrie). Este numit locţiitorul comandantului Gărzilor Naţionale ale oraşului Blaj, însărcinat cu problemele organizatorice.

A fost ales membru în Marele Sfat Naţional.

După Unire va fi numit Prefect al Poliţiei Cluj (1919), fiind primul român care ocupă o asemenea funcţie.

La alegerile din anul 1928 obţine un mandat de senator în judeţul Sălaj în timpul guvernării Partidului Naţional Ţărănesc (1928-1931).

Va activa şi ca avocat la Cluj, iar în perioada Arbitrajului de la Viena, la Timişoara.

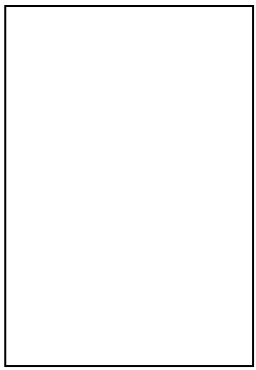

SFÂRLEA, IOAN
n. 11 februarie 1885, Beiuş, Bihor
d.

Studiile universitare le-a absolvit la Universitatea „Francz József" Cluj, în cadrul Facultăţii de Drept şi Ştiinţe Politice, beneficiind de o bursă a fundaţiei „Emanoil Gojdu" timp de două semestre în anul universitar 1905-1906 (sem. I-II). A obţinut diploma de doctor în ştiinţe juridice la 16 octombrie 1909. A practicat avocatura în Aleşd.

În toamna anului 1918 era candidat de avocat în Aleşd implicându-se în evenimentele premergătoare unirii de la 1 decembrie. La data de 17 noiembrie, Ioan Sfurlea alături de notarul din Măgeşti, Coloman Stupariu şi de alţi delegaţi din aproape 49 de comune din cercul Aleşd s-au întrunit pentru a înfiinţa Consiliul Naţional Român cercual. Avocatul Ioan Sfurlea a fost ales preşedinte al şedinţei.

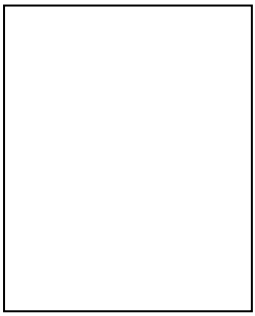

SPĂRIOSU, MIHAI
n. Uzdin, comitatul Torontal, (azi în Serbia)
d.

Provine dintr-o familie înstărită, tatăl său, Illes, deţinând mai multe proprietăţi în comitatul Torontal. Fiul, Mihai Spăriosu, a absolvit studiile liceale la Gimnaziul Superior din Năsăud, iar mai apoi s-a înscris la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj. A studiat aici între anii 1898-1903, iar la 6 aprilie 1907 şi-a susţinut doctoratul în ştiinţe juridice.

A solicitat la 31 ianuarie 1910 înscrierea ca avocat definitiv în Baroul Timiş, fiind înscris prin Decizia nr.257/7 februarie 1910. A avut deschis birou avocaţial la Vârşeţ până în anul 1918. În toamna acelui an s-a implicat în organizarea Consiliilor şi Gărzilor Naţionale

din Banatul sârbesc, participând la adunările populare care au desemnat delegaţii la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, având calitatea de notar al adunării. În adunarea din 24 noiembrie 1918 a fost ales delegat al cercului electoral Vârşeţ, comitatul Timiş.

După Unire a practicat avocatura la Timişoara până în anul 1925, când a solicitat înscrierea pe tabloul avocaţilor incompatibili, deoarece a fost numit în postul de notar la Deta.

SUCIU, IOAN
n. 14 decembrie 1862, Şiştarovăţ, jud. Arad
d. 12 martie 1939, Chişinău-Criş, jud. Arad

Şcoala o urmează la Arad, unde a fost coleg la Liceul din localitate cu Vasile Goldiş. Nu se va înscrie imediat la facultate, fiind nevoit să lucreze ca secretar în cancelaria avocatului Mircea Stănescu.

Urmează Facultatea de Drept şi Ştiinţe politice a Universităţii „Ferencz József" din Budapesta (1883-1887). În anii studenţiei a fost şi preşedinte al Societăţii de lectură a studenţilor români „Petru Maior". Îşi desfăşoară stagiatura de practicant în biroul avocatului Nicolae Oncu şi M. V. Stănescu. În martie 1888 obţine titlul de doctor. Din anul 1889 şi până în 1912 activează ca avocat în Arad, apoi ca notar în Ineu.

Se implică în activitatea politică în comitatul Arad, devenind după 1895 unul dintre liderii locali. Acesta susţine ideea trecerii PNR la activism, devenind membru al conducerii formaţiunii politice româneşti după Conferinţa naţională din ianuarie 1905. În legislatura 1906-1910 este ales în circumscripţia Ineu deputat în Parlamentul de la Budapesta. Din anul 1912 îşi mută cancelaria avocaţială la Ineu, unde activează până în 2 decembrie 1918, dată la care devine incompatibil prin funcţia primită în Consiliul Dirigent.

În anii războiului este atent supravegheat de autorităţi, iar după intrarea României în război va fi internat în lagărul de la

Sopron (1916-1917). Întors la Arad reintră în activitatea politică, fiind desemnat să facă parte din Consiliul Naţional Român Central. Este membru al comisiei CNRC desemnată pentru tratativele cu delegaţia Consiliului Naţional Maghiar, condusă de ministrul Jászi Oszkár.

Românii din Ineu îl împuternicesc să-i reprezinte la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. Va fi însărcinat de către CNRC să coordoneze activităţilor de pregătire şi organizare a evenimentelor din 1 decembrie. Este ales în Marele Sfat Naţional şi în Consiliul Dirigent, în cadrul căruia i se încredinţează Resortul Organizării şi pregătirii Constituantei. Va demisiona în noiembrie 1919 din această funcţie, fiind numit prim-preşedinte al *Consiliului suprem pentru aplicarea legii agrare în Transilvania*. Începând cu 8 aprilie 1920 este numit preşedinte al *Comisiei de unificare* cu sediul la Cluj.

În februarie 1919 a mai primit şi sarcina de organizare a apărării zonei de demarcaţie pe linia Munţilor Apuseni. În această calitate s-a ocupat de recrutarea românilor din Corpul de voluntari „Horia", viitorul Regiment 86 Infanterie, ce va participa la campania împotriva Ungariei.

În alegerile din noiembrie 1919 obţine mandatul de deputat în cercul electoral Ineu, în Parlamentul României Mari.

Obţine un mandat de senator din partea Partidului Naţional Ţărănesc în timpul guvernării acestei formaţiuni politice.

Se implică în activitatea Ligii revizioniste, fiind ales preşedinte de onoare al Filialei Arad (decembrie 1933).

În septembrie 1920 îşi deschide birou de avocat în Cluj, pentru ca în februarie 1921 să fie numit (alături de Vasile Popp) avocat al statului, cu sediul în acelaşi oraş.

Este ales decan al Baroului de avocaţi din Cluj în anul 1924, funcţie deţinută până în 1929. Din anul 1930 (30 aprilie) se va muta la Chişineu-Criş, unde îşi deschide birou notarial.

Va fi unul dintre fondatorii publicaţiilor *Hotarul* şi *Piatră de hotar*, care au promovat acţiunile şi principiile mişcării antirevizioniste din România.

Printre numeroasele înalte distincţii amintim decorarea sa cu *Ordinul Ferdinand I*, în grad de Mare Ofiţer.

ŞELARIU, EMIL
n. 1884, Haţeg, jud. Hunedoara
d. 1936, Haţeg, jud. Hunedoara

S-a născut într-o familie de meseriaşi din Haţeg. Aici face şcoala elementară, după care este trimis la Colegiul „Kun" din Orăştie. Ca alţi tineri români, îmbrăţişează cariera de avocat, absolvind Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1903-1907). Doctoratul îl obţine la 20 noiembrie 1909.

După obţinerea diplomei de avocat şi a titlului de doctor în ştiinţe juridice începe să profeseze avocatura la Haţeg, în localitatea natală, din 30 iulie 1911.

S-a implicat în toate activităţile din zonă, mai cu seamă în cele organizate de Despărţământul Astrei, în cadrul căruia ţine o serie de conferinţe.

După izbucnirea războiului este mobilizat şi trimis pe front.

Revenit acasă, bucurându-se de aprecierea populaţiei din întreaga Ţară a Haţegului, devine un element de stabilitate în zonă. Se implică în organizarea structurilor de autoritate româneşti. Va fi ales vicepreşedinte al Consiliului Naţional Român din Haţeg. Popularitatea de care s-a bucurat i-a adus alegerea în funcţia de primar al oraşului, fiind, astfel, primul primar român.

Nu participă la Adunarea Naţională de la Alba Iulia, dar prin efortul său noua administraţie românească s-a instalat fără conflicte şi în mod temeinic, eficient. A contribuit la consolidarea autorităţii româneşti, la dezvoltarea vieţii economice, culturale şi politice în Haţeg.

A rămas fidel Partidului Naţional, iar când acesta fuzionează cu Partidul Ţărănesc, va fi prezent în Comitetul de 100, alături de avocaţi militanţi din vechea gardă de luptători naţionali: Ştefan Rozvan (Ilia), Mihai Tirea (Pui), Aurel Vlad (Orăştie)

A fost deputat în perioada 1928-1929.

A fost şi preşedintele Camerei de comerţ din Deva.

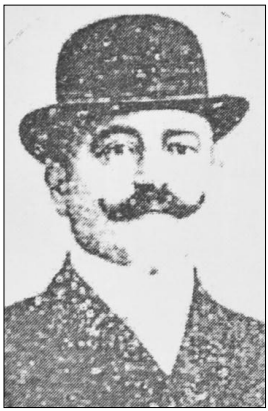

ŞERBAN, NICOLAE
n. 25 iulie 1865, Voila, cot. Făgăraș (azi jud. Brașov)
d. 15 septembrie 1932, Făgăraș, jud. Brașov

A fost fiul cel mare al preotului greco-catolic din Voila Nicolae Șerban (1834-1919). A făcut studii juridice la Facultatea de Drept a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta în perioada 1884-1889. În anii 1889-1891 îşi pregătește doctoratul pe care îl susține la aceeași universitate.

S-a lansat în politică la vârsta de 26 de ani. Cariera de deputat o începe în anul 1892, când candidează independent în cercul electoral Arpașu de Jos. Gestul său este criticat la vremea respectivă de liderii PNR şi de presă, fideli ideii de pasivism politic. După consumarea acelui mandat, până la alegerile din 1906, a continuat să candideze pe listele Partidului Liberal Maghiar. A profitat de poziția sa şi a susținut cauza românească. La alegerile din 1905 l-a învins pe candidatul PNR, dr. Octavian Vasu. După alegerile din 1905, când în parlamentul maghiar intră deputaţi români cu program național, acesta va colabora cu ei, la fel cum a făcut-o şi Ioan Ciocan (Năsăud), George Șerb (Zorleanţu Mare) ș.a. Treptat acesta se apropie de activiștii din conducerea partidului şi intră în cele din urmă în Partidul Naţional Român, devenind chiar membru în conducerea acestuia (după 1910).

Merită menționat un moment deosebit în activitatea sa, cu ocazia alegerilor parlamentare din 1910, când dr. Nicolae Șerban îi cedează locul din circumscripția electorală Arpașu, unde fusese ani de-a rândul ales deputat, lui Al. Vaida-Voevod, el candidând la Făgăraș, unde reușește, cu toată opoziția administrației maghiare, să obțină un nou mandat de deputat. Tot atunci, în cercul Făgăraș a obținut mandatul de deputat Alexandru Vaida-Voevod.

Este membru în Congregația comitatului Făgăraș şi membru al Societăţii culturale Progresul şi al Despărţământului Făgăraș al Astrei.

A fondat împreună cu avocații dr. Ioan Șenchea și dr. Octavian Vasu, în anul 1907, ziarul *Țara Oltului*, care a apărut până în anul 1910. Aceștia au fost și acționarii tipografiei înființate în 1906.

A fost acționar și a făcut parte din conducerea unor institute de credit ca: *Banca* Generală de Asigurări S.A., Banca „Luncana" din Marghita.

După intrarea României în război împotriva Puterilor Centrale, la nivelul comitatului Făgăraș, întreaga conducere a trecut în mâinile unui *Consiliu comunal provizoriu* sau *Senat orășenesc interimar*, care avea în componență deopotrivă reprezentanți ai românilor și maghiarilor. Președinte a fost desemnat avocatul Nicolae Șerban, având un vicepreședinte maghiar, în vreme ce comanda gărzilor civile avea comandant maghiar și adjunct român. Din comitet mai făceau parte alți doi avocați români: dr. Nicolae Pandrea și dr. Victor Pralea. Cu toate eforturile de menținere a ordinii, totuși jandarmii maghiari au recurs la atrocități. Printre victime s-a numărat și respectatul avocat, lider al mișcării naționale, dr. Ioan Șenchea. Mai mult, chiar Nicolae Șerban, deputat în Parlamentul maghiar la acea dată, a fost luat ostatic de către jandarmii maghiari.

Dr. Nicolae Șerban a fost ales președintele Consiliului Național Român din comitatul Făgăraș, care preia controlul administrației, asigurând ordinea, începând cu 11 noiembrie 1918. Se ocupă de organizarea noilor structuri de putere din localitățile comitatului și mai ales de constituirea gărzilor naționale. El numește în posturile administrației publice funcționari români care să anuleze vidul de putere. El își asumă poziția de comite (dr. Camil Negrea fiind vicecomite), până când Consiliul Dirigent îl va numi pe Octavian Vasu prefect al județului (ianuarie 1919).

A fost desemnat să reprezinte cercul electoral Făgăraș la Marea Adunare de la Alba Iulia, fiind ales și în Marele Sfat Național.

După Unire se manifestă politic în cadrele Partidului Național Român, după care trece pentru o perioadă la Partidul Poporului.

Pentru o scurtă perioadă, în timpul guvernării Partidului Poporului, a fost prefect al județului Sălaj (aprilie 1920-februarie 1922).

A fondat şi a făcut parte din conducerea ziarului *Glasul Oltului* (1919-1926).

SGĂVÂRDEA, DIMITRIE
n. 21 mai 1887, Caransebeş, jud. Caraş-Severin
d. Caransebeş, jud. Caraş-Severin

S-a născut într-o familie de vechi grăniceri. A absolvit cursurile liceului din Braşov, iar cursurile superioare le va finaliza la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj.

A fost înscris pe tabloul avocaţilor definitivi în Baroul Lugoj prin decizia nr. A 32-149/1930. A profesat avocatura în localităţile Pui - Hunedoara, Sibiu, dar în cea mai mare parte la Caransebeş. A fost colaborator apropiat al avocatului Nicolae Ionescu din Caransebeş.

La sfârşitul anului 1918 a participat la toate şedinţele şi adunările care au decis participarea delegaţilor din comunitatea Caransebeşului la Marea Adunare de la Alba Iulia. În data de 7 noiembrie 1918 a avut loc în sala mare a magistratului oraşului o adunare la care au participat între 700-800 de persoane, scopul fiind acela de a constitui Sfatul Naţional Român. Dimitrie Sgăvârdea a fost membru în comitetul naţional ales. Alături de ceilalţi membrii aleşi, la 10 noiembrie a semnat *Manifestul* Consiliului, adresat românilor din Caransebeş, prin care îndemna la constituirea de Consilii şi Gărzi Naţionale. Cu o săptămână înainte de a avea loc adunarea de la Alba Iulia a fost ales la 25 noiembrie 1918 delegat din partea „Societăţii femeilor române din Caransebeş".

A deţinut şi o funcţie didactică, fiind titularul cursului de „Economie" de la Academia Teologică din cadrul Episcopiei Caransebeşului. A desfăşurat de asemenea o activitate intensă în cadrul Societăţii de Cântări şi Muzică din oraş. În perioada 1925-1937 a activat în calitate de senator orăşenesc.

ŞINCAI, TRAIAN
n. 12 mai 1871, Valea Vinului, comitatul Satu Mare, azi. jud. Satu Mare
d. 21 aprilie 1939, Arad, jud. Arad

S-a născut într-o familie de intelectuali, tatăl său era preot greco-catolic în localitate. Studiile liceale le-a urmat la Baia Mare, la Gimnaziul Superior de stat din oraş pe care l-a absolvit în 1890. Începând cu acest an s-a înscris la Academia de Drept din Oradea ale cărei cursuri le finalizează în anul 1894. Începând cu anul 1895 se înscrie la doctorat la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta pe care îl susţine în 6 noiembrie 1897.

După ce a devenit membru al Baroului Timiş a practicat avocatura în localitatea Vinga până în anul 1919. În toamna anului 1918 a fost ales delegat în adunarea care a avut loc la Vinga în data de 23 noiembrie din partea cercului electoral Cocota. În acest sens a participat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

După Marea Unire, începând cu anul 1919 a renunţat la profesia de avocat şi s-a stabilit la Arad unde a activat ca notar public.

TIBIL, IOAN
n. 13ianuarie 1883, Poşta-sat, Şomcuta Mare, jud. Maramureş
d. 1957, Poşta-sat, comuna Remetea Chioarului, jud. Maramureş

Studiile primare le-a urmat în satul natal, după care s-a înscris la Gimnaziul din Baia Mare. Liceul l-a absolvit la Beiuş după care s-a înscris la Facultatea de Drept din Budapesta, pe care a absolvit-o. Tot aici şi-a susţinut şi doctoratul în ştiinţe juridice în anul 1916.

A profesat ca avocat în Şomcuta Mare, timp în care s-a implicat şi în viaţa politică, fiind membru activ al Partidului Naţional Român. În toamna anului 1918 a avut un rol important în organizarea Sfatului Naţional Român al plăşii Şomcuta Mare. Datorită acestui fapt a fost ales preşedinte al acestuia. Un rol covârşitor l-a avut şi în organizarea Gărzii Naţionale Române din Şomcuta Mare.

După înfăptuirea Unirii de la 1 decembrie 1918, îşi schimbă orientarea politică şi se înscrie în Partidul Naţional Liberal în cadrul căruia ajunge preşedinte al organizaţiei judeţene Satu Mare, funcţie în care rămâne până în anul 1934.

Se implică şi în alegerile parlamentare, ajungând deputat în parlamentul României Mari pentru trei mandate, respectiv între anii 1922-1926, 1927-1928 şi 1934-1937. Între anii 1925-1929, a fost ales şi a făcut parte din Consiliul Centralei Băncilor Populare din România. La 7 noiembrie 1928 a fost ales, în cadrul Congresului Partidului Naţional Liberal de la Satu Mare, vicepreşedinte alături de Aurel Dragoş, dar şi membru în delegaţia permanentă. După moartea lui Teofil Dragoş în anul 1934 îl va succeda pe acesta la conducerea PNL Satu Mare.

Din anul 1937 se reîntoarce de la Bucureşti în zona administraţiei şi politicii locale; ca dovadă este numit consilier de drept al Consiliului Judeţean Satu Mare. Pentru o bună perioadă de timp, Ioan Tibil a deţinut funcţia de jurisconsult al oraşului Baia Mare între 1934-1940.

După 15 decembrie 1944 a contribuit la instaurarea administraţiei civile româneşti în timpul ocupaţiei militare sovietice.

Odată cu instaurarea conducerii comuniste la cârma statului, datorită poziţiei politice avute, îşi va pierde proprietatea din Şomcuta Mare şi întreaga avere confiscată conform decretului 83 din anul 1949. În anul 1948, din motive politice, a fost epurat din Baroul Satu Mare, biroul avocaţial fiind la stabilit la Baia Mare.

Pentru merite deosebite a fost decorat cu *Coroana României* şi *Vulturul României* în grad de ofiţer.

S-a retras în localitatea natală, unde a încetat din viaţă.

TIREA, MIHAI
n. 26 februarie 1881, Sălaşul de Sus, jud. Hunedoara
d. 1963, Hunedoara (înmormântat la Deva)

Deşi s-a născut într-o familie de ţărani, tatăl său, Vasile Tirea, îl trimite la Colegiul Kun din Orăştie şi îl susţine şi pentru studii superioare la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice a Universităţii „Ferencz József" din Cluj (1901-1905). Şi-a obţinut titlul de doctor în ştiinţe juridice la 2 mai 1908. De-a lungul anilor de studiu a fost susţinut financiar de Fundaţia „Andrei Liviu Pop" şi Fundaţia „Rudolf".

În 5 ianuarie 1911 îşi deschide birou de avocat în localitatea Pui.

Se implică în activitatea economică, culturală şi politică a românilor din plasa Pui. A fost membru în conducerea Despărţământului Astrei. A fost un colaborator al lui Aurel Vlad în cadrul organizaţiei comitatense a Partidului Naţional Român.

După izbucnirea războiului este înrolat şi trimis pe front. Cât timp a fost pe front, cu ocazia luptelor dintre armata română şi trupele austro-ungare, acasă, locuinţa i-a fost distrusă, iar familia a trebuit să se refugieze.

În pretura Pui, Consiliul Naţional Român s-a constituit la 14 noiembrie 1918, cu participarea unui foarte mare număr de localnici. Adunarea a avut loc sub preşedinţia lui Ioan Bocăniciu, preot ortodox, notar fiind dr. Silviu Bocăniciu, medic. Cel dintâi, în calitate de cel mai în vârstă conducător al românilor, a fost ales şi ca preşedinte al comitetului de conducere, iar ca secretar avocatul dr. Mihai Tirea. Din comitet mai făceau parte avocatul Victor Pop, medicul S. Bocăniciu, comerciantul Petru Ceclan şi alţi cinci proprietari din localitate. Lui Mihai Tirea îi revine sarcina de a coordona organizarea consiliilor naţionale în celelalte localităţi şi a gărzilor naţionale. Menţionăm că procesul organizatoric a continuat şi în zilele ce au urmat Marii Uniri. El a preluat şi conducerea Gărzilor

din pretura Pui, având gradul de sublocotenent. Având în vedere dinamismul său, a fost ales președinte al Consiliului Național Român la nivelul plasei Pui. Din această postură va reprezenta românii de aici la Marea Adunare Națională. Din păcate nu am avut ocazia să identificăm credenționalul său.

Participă în calitate de reprezentant al Preturii plasei Pui la instalarea în 9 ianuarie 1919 a prefectului român al județului Hunedoara, dr. Toma Vasinca.

După Unire a continuat activitatea de avocat, fiind în repetate rânduri membru în consiliul de conducere și chiar decan al Baroului Hunedoara.

Politic, dr Mihai Tirea rămâne partizanul Partidului Național Român, devenit apoi Național Țărănesc, făcând parte din comitetul de 100. După 1932 s-a numărat printre susținătorului Soliei Dreptății, organul de presă al PNȚ-Hunedoara, fondat de Aurel Vlad.

A fost ales deputat pe listele PNȚ la alegerile din 196 și 1928.

În 15 iulie 1948, colegiul avocaților din județul Hunedoara îi resping înscrierea pe tabloul avocaților. Este nevoit să trăiască de pe urma cultivării proprietăților agrare.

În iarna anului 1950 este evacuat din locuință și la scurtă vreme arestat și judecat, fiind condamnat pentru sabotaj economic la un an cu executare și confiscarea averii. Nu însămânțase la timp terenul proprietate. Familia îi rămâne pe drumuri, fără adăpost și sprijin. Locuința i-a fost rechiziționată cu destinația de sediu al organizației Partidului Muncitoresc.

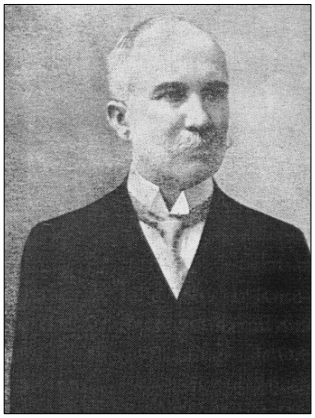

TRIPON, GAVRIL
n. 12 martie 1860, Iclod, Someş (azi jud. Cluj)
d. 09 mai 1930, Cluj, jud. Cluj

Studiile liceale le-a urmat la Liceul Armeano-Catolic din Gherla şi la Liceul Piarist din Cluj. Bacalaureatul l-a susţinut în anul 1883 la Cluj. Studiile universitare (1883-1887) le-a finalizat la Facultatea de Drept din Cluj, unde în anul 1888 îşi susţine şi doctoratul. Diploma de avocat a obţinut-o în urma unui concurs în anul 1890 la Târgu Mureş. Stagiul de practică l-a făcut în cabinetele de avocatură ale lui Aurel Isac la Cluj şi Gavril Man la Dej. A profesat avocatura la Bistriţa începând cu anul 1890, fără întrerupere până în anul 1919.

În timpul studenţiei, dar şi după aceea, s-a implicat în viaţa socială şi culturală a românilor din Cluj, fiind membru în Comitetul Societăţii Academice „Iulia", apoi membru fondator al Astrei şi al Societăţii fondului de teatru. După formarea Despărţământului Astrei la Năsăud, a fost preşedintele acestei organizaţii culturale. La Bistriţa a înfiinţat Reuniunea de cântări (1895) şi a fost membru în Consiliul Băncii „Bistriţeana", contribuind la iniţierea înfiinţării băncii „Coroana". A colaborat cu publicaţii la *Tribuna*, dar şi la alte ziare, sub pseudonimul Gabius.

S-a implicat şi în politică, fiind ales membru în anul 1891 în Comitetul Executiv Naţional prezidat de Ioan Raţiu. În adunarea naţională ţinută la Sibiu a susţinut politica memorandistă, fiind şi unul dintre semnatarii Memorandului din anul 1892. Din cauza acestui lucru a fost dat în judecată în anul 1894, alături de alţi 15 memorandişti. În anul 1895 ia parte la Congresul naţionaliştilor care a avut loc la Budapesta, ca delegat din partea românilor transilvăneni. La Adunarea Naţională din 10 ianuarie 1905, ţinută la Sibiu, a susţinut politica pasivistă a Partidului Naţional Român; din acest motiv nu intră în comitetul activist.

În toamna anului 1918 a fost preşedinte al Consiliului Naţional Român din Bistriţa. La Marea Adunare de la Alba Iulia a participat ca

delegat al județului Năsăud, fiind ales și în Marele Sfat Național. În decursul anului 1919 a asigurat instaurarea treptată a autorității statului român la nivelul județului. A organizat primirea la Bistrița a Regimentului 14 Infanterie comandat de colonelul Traian Gheorghiu, iar pe Regele Ferdinand I și pe regina Maria i-a primit în locuința sa.

După finalizarea procesului de instaurare a administrației românești a fost numit prefect în fruntea județului Bistrița-Năsăud, funcție deținută până în anul 1920, când trece ca membru în Comitetul Agrar Ardelean.

A făcut parte din Parlamentul României Mari ca deputat în ciclul 1922-1926 și 1927-1928. În perioada interbelică a fost membru al Partidului Național Liberal.

A murit la vârsta de 70 de ani la Cluj, unde a fost și înmormântat, în Cimitirul Central al orașului.

TRUȚIA EUGEN
n. 12 august 1879, Reghin, județul Mureș
d. 12 aprilie 1968, Reghin, județul Mureș

S-a născut în familia judecătorului de plasă Dumitru Truția și al Valeriei Truția. Este trimis la Gimnaziul român din Blaj, al cărui absolvent devine în anul 1899. A urmat studiile la Facultatea de Drept și Științe politice a Universității „Ferencz József" din Budapesta, în perioada 1901-1904, beneficiind de bursă din partea Fundației „Alexandru Șterca-Șuluțiu". În anul 1907 își susține teza de doctorat în științe juridice la Universitatea din Cluj.

După studiile superioare revine acasă, la Reghin, unde își deschide birou avocațial. Se implică în mișcarea de emancipare națională a românilor din ținut, activând ca membru al asociațiilor și reuniunilor românești. În toamna anului 1918 se implică în organizarea Consiliului Național Român local (5 noiembrie), dar mai ales a Gărzii civile formate din români, sași și maghiari. Această gardă era compusă din trei companii cu o comandă comună asigurată de

căpitanii dr. Eugen Truţia, dr. E. Bertin şi Laszlo, ce a funcţionat până la intrarea armatei române în Reghin.

Dr. Eugen Truţia a fost ales delegat la Marea Adunare Naţională din partea Reuniunii „Cununa Sf. Marii" a femeilor române din Reghin, în cadrul adunării generale a acesteia din 26 noiembrie. Credenţionalul său este semnat de Valeria Truţia, nimeni alta decât mama sa, care era preşedinta asociaţiei şi de protopopul Ariton M. Popa în calitate de secretar.

După Unire se pune la dispoziţia noii administraţii, fiind unul dintre colaboratorii de bază ai prefectului dr. Ioan Vescan. Chiar dacă îşi deschide un birou notarial încă în primele zile din luna decembrie 1918, acceptă să preia funcţia de prim-pretor la Pretura Reghin (până în decembrie 1921). În timpul scurtei guvernări conservatoare (1922) este numit prefect al judeţului Târnava Mare.

Traseul său politic trece pe la Partidul Poporului, unde deţine funcţia de vicepreşedinte al organizaţiei judeţene (1922-1924), apoi la Partidul Naţional Român, al cărui candidat pentru parlament îl găsim în 1926. Va face parte din structurile de conducere judeţene în mai multe perioade. În timpul guvernului prezidat de Iuliu Maniu va fi numit prefect, ca reprezentant al Partidului Naţional Ţărănesc.
Continuă să activeze ca membru al Despărţământului Reghin al Astrei şi în perioada interbelică. Este acţionar şi membru în conducerile unor societăţi economico-financiare din localitate.

Pentru activitatea desfăşurată a fost distins cu Ordinul Coroana României în grad de Ofiţer.

ŢEICU, CORNEL
n. 24 februarie 1891, Ilidia, Caraş
d. 25 aprilie 1967, Timişoara, Timiş

A fost unul dintre fruntaşii importanţi ai românilor din Valea Caraşului. Cursurile şcolii primare le-a urmat în satul natal, iar cele liceale la Biserica Albă şi Braşov susţinând examenul de bacalaureat în oraşul de sub Tâmpa în anul

1909. A fost licenţiat al Facultăţii de Drept a Universităţii din Budapesta în anul 1916, iar doctoratul în ştiinţele juridice l-a susţinut la Facultatea de Drept a Universităţii Bucureşti în anul 1920.

Încă din tinereţe s-a încadrat în rândurile mişcării naţionale româneşti din Banat. În toamna anului 1918, la 25 octombrie a fost investit cu funcţia de comandant al Gărzii Naţionale din Ilidia, o unitate care a avut aproximativ 200 de membri fiind una din cele mai mari din zona Banatului. Toate Gărzile din zonă au fost reunite sub numele „Legiunea Mihai Viteazu". În luna noiembrie a deţinut şi funcţia de notar al Comitetului Naţional Român al Cercului Jamului şi ţinuturilor dunărene. A fost delegat la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, participând alături delegaţii oficiali ai aceleaşi circumscripţii Ioan Covrig, preot greco-catolic în comuna Ilidia şi Ioan Murgu fost notar.

După instaurarea administraţiei româneşti a activat o scurtă perioadă în calitate de primpretor în cercul Sasca. A fost înscris în Baroul Timiş ca stagiar, a profesat în perioada 1921-1924, iar la 7 noiembrie 1925 a fost trecut pe tabloul avocaţilor definitivi. Începând cu anul următor, 1926, s-a stabilit la Timişoara intrând în administraţia judeţului Timiş-Torontal în calitate de avocat, unde a fost şef al Serviciului contencios până în anul 1947. A mai profesat ca avocat până la 27 aprilie 1948 când i s-a respins cererea de prelungire fiind pensionat.

Pentru implicarea lui evenimentele unirii Transilvaniei cu România dar şi pentru activitatea întreprinsă a fost decorat cu „Medalia Ferdinand I Rege al României" cu spade pe panglică şi „Coroana României" în grad de cavaler.

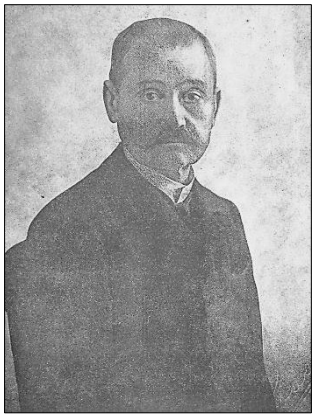

UNGUREANU, EMANUIL
n. 23 decembrie 1845, Satchinez, jud. Timiş
d. 29 martie 1929, Timişoara, jud. Timiş

S-a implicat activ în scopul emancipării sociale, economice şi culturale a bănăţenilor. A copilărit într-o perioadă în care ecoul Revoluţiei de la 1848 era încă proaspăt în memoria locuitorilor din Banat şi Transilvania, lucru care l-a influenţat mai departe în anii maturităţii.

Cu o afinitate specială pentru învăţământ a asigurat prin investiţii proprii buna funcţionare a internatelor pentru elevii români, a subvenţionat şcoli, a organizat corpul învăţătoresc, iar în anul 1907 s-a opus legii Appony, iar după anul 1918 a încercat să deschidă o Academie Comercială la Timişoara.

A fost membru în mai multe organizaţii bisericeşti, începând de la cele parohiale până la cele naţionale, fiind şi mediator în cazul despărţirii ierarhice de sârbi prin susţinerea episcopiei de Timişoara. Pe lângă mediul bisericesc a activat şi pe plan cultural. De pildă a întemeiat mai multe filiale ale Astrei, a ajutat Societatea de lectură „Petru Maior” şi Societatea Academică „România Jună”.

Fiind un susţinător al culturii şi învăţământului, Emanuil Ungureanu a înfiinţat încă din anul 1912 o fundaţie în care a depus aproximativ 372 de mii de coroane. Din acest fond urmau să primească gratuit elevii săraci cărţi şi premii, să se înfiinţeze biblioteci şcolare şi poporale şi să se organizeze cursuri pentru adulţi şi analfabeţi. A donat o sumă importantă de bani pentru înfiinţarea unei episcopii a Timişoarei. O lungă perioadă de timp a fost preşedintele despărţământului Astra din Timişoara. În plan financiar a participat la întemeierea câtorva instituţii de credit cum au fost băncile „Timişeana”, „Lipova”, şi „Luceafărul”, iar pentru creditarea meseriaşilor banca „Protectorul”.

Pe plan politic a fost membru al Partidului Naţional Român, din cadrul acestuia militând pentru libertatea presei, pe care o considera un mijloc de apărare a drepturilor naţionale ale românilor.

În toamna anului 1918, la fel ca alţi oameni politici români şi intelectuali din toate mediile sociale s-a implicat în evenimentele premergătoare adunării de la Alba Iulia. A fost ales în Mare Sfat Naţional fiind delegat din partea oraşului Timişoara unde activa ca avocat. După anul 1919 a întemeiat aproape 100 de filiale ale Casei de Educaţie Naţională, cu scopul de a ajuta Banatul şi de a-l integra în noua administraţie românească.

Averea care i-a rămas după moarte a donat-o „Palatului cultural" şi bisericilor ortodoxe române din Timişoara. A decedat la 84 de ani, Vasile Goldiş fiind unul dintre cei care au participat la înmormântarea acestuia.

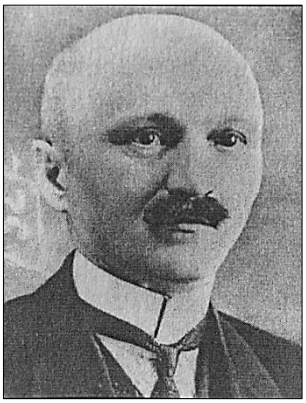

VADASZ-ALBIN, ADALBERT
n. 17 aprilie 1881, Iasenova, Serbia
d.12 iunie 1946, Timişoara, jud. Timiş

A urmat cursurile liceale la Biserica Albă, cele superioare la Facultatea de Drept a Universităţii din Budapesta. După ce a obţinut titlul de doctor în drept, s-a înscris în Baroul Timiş (având sediul profesional la Reşiţa). Aici a practicat avocatura începând cu 10 iunie 1910 până 17 decembrie 1919.

La sfârşitul anului 1918, în contextul pregătirii Adunării de la Alba Iulia din 1 decembrie, a fost ales delegat din partea „Reuniunii române de cântări şi muzică a Plugarilor Români" din Reşiţa în şedinţa care a avut loc la 25 noiembrie.

După unire, începând cu anul 1919 a intrat în magistratură, astfel că din 18 decembrie-11 martie 1929 a funcţionat ca judecător şef cu grad de preşedinte de tribunal la Judecătoria Făget. Din 11 martie 1929 a fost numit judecător la Tribunalul Timiş cu grad de consilier la Curtea de Apel unde va activa până la 27 august 1938, când s-a pensionat. După pensionare s-a înscris avocat definitiv în Baroul Timiş, depunând jurământul la data de 22 decembrie 1938, profesie pe care a exercitat-o până la decesul său.

VĂLEAN, AUREL
n. 11 mai 1869, Istrău, jud. Satu Mare
d. 1929

S-a născut într-o familie de preoți, tatăl său numindu-se Teofil Văleanu. Fiul Aurel a rămas orfan de tată de la o vârstă fragedă. Studiile liceale le-a absolvit la Gimnaziul Superior de stat din Baia Mare. Studiile universitare le-a urmat la Academia de Drept din Oradea între anii 1890-1894. Doctoratul l-a continuat la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Budapesta, susţinându-l în 18 februarie 1899.

După susţinerea *censurii* a practicat avocatura în Oradea şi în Lugoj, unde a fost implicat în mai multe procese celebre ale vremii. A activat şi în politic unde a desfăşurat o activitate intensă susţinând interesele naţionale româneşti. În toamna anului 1918 a fost unul dintre delegaţii români al cercului electoral Lugoj la Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Datorită implicării sale de până atunci în chestiunea naţională a fost ales membru în Marele Sfat Naţional.

VALERIU, MIHAI
n. 5 aprilie 1897, Nerău, jud. Timiș-Torontal (azi jud. Timiș)
d. 5 iunie 1981

A absolvit Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj, unde a susţinut şi doctoratul în anul 1924.

În anul 1918 a participat la Marea Adunare de la Alba Iulia împreună cu Coriolan Băran, în calitate de delegat din partea Gărzii Naţionale a judeţului Torontal. În acea perioadă avea gradul militar de elev plutonier, după ce la

începutul războiului a fost înrolat în armata austro-ungară. După Unire, în contextul evenimentelor politice şi militare, în anul 1919 s-a înrolat voluntar în Armata Română şi participă la luptele de la Tisa, şi de pe teritoriul Ungariei. Va fi avansat la gradul de sublocotenent apoi locotenent. Pentru bravura de care a dat dovadă pe câmpul de luptă a fost decorat cu *Virtutea Militară*, *Medalia Centenarului Regelui Carol I*, *Medalia Victoria*.

Odată cu definitivarea uniformizării administrative, după finalizarea studiilor universitare a profesat ca avocat începând cu anul 1925 la Cluj, Timişoara şi Sânnicolau Mare până în anul 1935 dată la care a solicitat înscrierea pe tabloul avocaţilor incompatibili deoarece a fost numit notar public la Sânnicolau Mare.

Pentru un an, între 1934-1935, a fost consilier judeţean în Timiş-Torontal, iar în anul 1935 a devenit avocatul aceluiaşi judeţ. S-a implicat în administraţia locală, astfel că între 1932-1940 a fost ales primarul comunei Sânnicolau Mare.

VASU, ALEXANDRU
n. 23 ianuarie 1887, Voila, comitatul Făgăraş
d.

S-a născut într-o familie înstărită din sudul Transilvaniei, tatăl său, Gheorghe Vasu era întreprinzător. Fiul, Alexandru Vasu, a absolvit studiile liceale la Gimnaziul superior ortodox din Braşov. Cursurile universitare le-a urmat la Cluj, la Facultatea de Drept şi Ştiinţe Politice. Perioada de studenţie a început în anul 1905, absolvind facultatea în anul 1909. Alexandru Vasu a practicat avocatura în Cincul Mare.

În anul 1918 la 24 noiembrie a primit de la Toma Cornea, cel care era în directă legătură cu Consiliul Naţional Român din Arad, o scrisoare în care era rugat să se ocupe de mobilizarea românilor din Agnita. Anexate la scrisoare erau şi cinci credenţionale pentru delegaţii cercului Agnita. Printre delegaţi era numit şi destinatarul

scrisorii. A participat la 1 decembrie 1918 la Adunarea de la Alba Iulia unde a votat unirea Transilvaniei cu România.

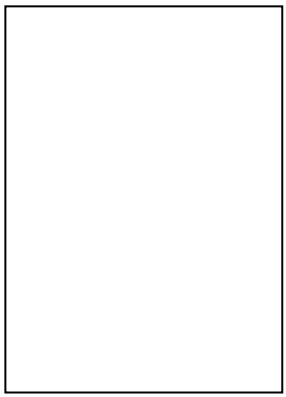

VASU, OCTAVIAN
n. 29 iulie 1873, Voila, cot. Făgăraş, azi jud. Braşov.
d. 1935, Făgăraş, jud. Braşov

A absolvit Liceul românesc din Braşov. Studiile superioare le face la Facultatea de Drept a Universităţii Regale Maghiare din Budapesta (1892-1898). Examenul de doctor în ştiinţe juridice îl susţine, la aceeaşi universitate, în 24 martie 1900. Pe parcursul studiilor a beneficiat de bursă din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu". Examenul de avocat îl susţine tot la Budapesta.

Încă din anii studenţiei ia contact cu frământările politice ale românilor legate de *Replica junimii academice române din Transilvania şi Ungaria* şi de momentul Memorandului adresat împăratului de la Viena, tinerii universitari români din toate centrele mobilizându-se şi protestând împotriva abuzurilor autorităţilor maghiare. Octavian Vasu a făcut parte din generaţia Iuliu Maniu, Aurel Vlad, Victor Onişor, Vaida-Voevod ş.a. A fost membru al Societăţii de lectură a studenţilor „Petru Maior" şi făcut parte din conducerea acesteia.

După absolvire şi parcurgerea etapelor necesare obţinerii dreptului de liberă practică, Octavian Vasu îşi deschide birou de avocat în Făgăraş. Aici se implică în activităţile din plan social, economic, cultural şi mai ales politic. S-a alăturat grupului neoactivist de la Orăştie, iniţiat de Aurel Vlad şi Al. Vaida-Voevod, care a revigorat mişcarea naţională românească, impunând intrarea în activitate politică a Partidului Naţional Român. A candidat la alegerile din anul 1905, dar a pierdut în faţa avocatului român Nicolae Şerban. Cei doi vor deveni, apoi tovarăşi în activitatea politică.

A fost foarte apropiat de liderul mişcării naţionale din Ţara Făgăraşului, dr. Ioan Şenchea. În anul 1912, Octavian Vasu devine vicepreşedinte al organizaţiei PNR din comitat.

A fondat împreună cu avocaţii dr. Ioan Şenchea şi dr. Nicolae Şerban, în anul 1907, *Ţara Oltului*, care a apărut până în anul 1910. Aceştia au fost şi coacţionarii tipografiei înfiinţate în 1906. O. Vasu şi I. Şenchea se vor retrage din acţionariatul ziarului, înfiinţând un alt organ de presă, *Olteanu* (1909-1914).

A activat, de asemenea, în Societatea culturală „Progresul", al cărei preşedinte ajunge în anul 1911, pentru un mandat de 4 ani. A făcut parte şi din conducerea Despărţământului Făgăraş al Astrei.

A fost acţionar şi a făcut parte din conducerea unor institute de credit cum au fost *Casa de păstrare - Şercăiţa*, Banca *Voileana*.

După izbucnirea războiului pleacă pe front. Ajuns prizonier în Rusia, căpitanul Octavian Vasu se alătură unui alt avocat, Victor Deleu în acţiunea acestuia de a convinge pe de-o parte autorităţile de necesitatea cererii unui corp de voluntari români care să lupte în Armata Română, pe de altă parte, să determine cât mai mulţi români prizonieri să se înroleze ca voluntari. În noiembrie 1916 Înaltul Comandament Rusesc emite un ordin prin care este recunoscut oficial Corpul voluntarilor „ca armată a Transilvaniei şi Bucovinei", la fel ca şi Corpul voluntarilor cehi. Iniţiatorii acestui demers apelează şi la guvernul român, aflat la Iaşi, pentru a face demersuri de repatriere a acestui corp, pentru a lupta în cadrul Armatei Române. Ca urmare, în vara anului 1917 un prim Corp al voluntarilor ajung la Iaşi, şi pleacă pe front, participând la lupte.

Octavian Vasu este unul dintre inspiratorii şi semnatarii *Proclamaţiei de la Darniţa* (aprilie 1917). Au semnat-o 250 de ofiţeri şi tot atâţia subofiţeri şi soldaţi.

La Adunarea Naţională de la 1 Decembrie 1918, Corpul Voluntarilor este reprezentat de o delegaţie din care făceau parte: Victor Deleu, V. Osvadă, T. Vasica, R. Boca, O. Vasu şi dr. I. Chioran.

Consiliul Dirigent îl numeşte prefect al judeţului Făgăraş la 29 decembrie 1918.

După Unire continuă să practice avocatura, cu întreruperi atunci când a îndeplinit funcţii publice. A fost unul dintre organizatorii Baroului avocaţilor din judeţul Făgăraş, în anul 1925 fiind primul

Decan al acestuia. A fost mereu ales în fruntea avocaţilor până în anul 1935, când moare.

A fost ales senator în anul 1931 pe lista Uniunii Naţionale, în timpul guvernării Iorga.

VELICAN, CAMIL

n. 18 decembrie 1878, Tg. Mureş, jud. Mureş
d. 1936, Alba Iulia, jud. Alba

Camil Velican se naşte în familia judecătorului Alexandru Velican şi al Mariei, n. Ţârlea. Aceştia se înrudeau cu Vasile Hossu - episcop de Gherla şi cu Iuliu Hossu - episcop al aceleiaşi eparhii.

A urmat şcoala primară la Alba Iulia, apoi liceul la Blaj. Dorind să urmeze cariera tatălui său, se înscrie la Drept, mai întâi la Universitatea din Cluj, apoi la cea din Budapesta. În anii petrecuţi în cea din urmă activează ca membru al Societăţii de lectură a studenţilor români *„Petru Maior”*.

După absolvire, parcurge etapele necesare obţinerii licenţei de avocat, înscriindu-se în Baroul din Alba Iulia în anul 1903.

Se implică total în viaţa societăţii româneşti din comitatul Alba, fiind foarte activ atât ca avocat, cât şi ca promotor al activităţilor culturale sub egida despărţământului local al Astrei, ca susţinător al asociaţionismului economic, deopotrivă susţinător al bisericii.

La izbucnirea Marelui Război este încorporat, ajungând pe frontul italian. În noiembrie, la întoarcerea de pe front, are o întrevedere cu Iuliu Maniu, la Viena, de la care primeşte însărcinarea de a intra în contact cu Consiliul Naţional Român Central, aflat la Arad.

Revenit la Alba Iulia este cooptat în Consiliul Naţional Român local, implicându-se în activităţile de organizare a comitatului Alba Inferioară, în special a adunărilor pentru desemnarea delegaţilor la Marea Adunare Naţională. El însuşi va fi desemnat delegat, cu

unanimitate de voturi, alături de alţi patru, pentru cercul electoral Alba Iulia (22 nov. 1918).

Este delegat să-l întâmpine pe mareşalul Mackensen, comandantul armatei germane aflată în retragere, cu cererea ca trupele să ocolească oraşul Alba Iulia, pentru a nu produce tulburări evenimentelor programate la acea dată.

Familia Velican şi-a pus impunătoarele case la dispoziţia organizatorilor Adunării din 1 decembrie, pentru primirea delegaţilor, dar mai ales pentru şedinţele conducerii politice, aici având loc şedinţa de constituire a Consiliului Dirigent.

În ziua de 3 decembrie 1918, Camil Velican a fost numit primar al oraşului Alba Iulia, iar două zile mai târziu s-a instalat oficial, devenind primul primar român.

În anul 1922 este numit prefect al judeţului de către guvernul liberal, funcţie ce o va deţine până în anul 1926, la căderea guvernului Brătianu. Această demnitate publică se datorează faptului că Velican părăseşte vechiul partid ardelean şi se înscrie în Partidul Naţional Liberal. El organizează filiala judeţeană a acestui partid, fiind preşedintele ei până în 1936. Tot până la acea dată va fi prezent în Parlamentul României Mari în fiecare legislatură.

Camil Velican continuă să profeseze avocatura, fiind vicepreşedinte al Baroului Alba şi reprezentantul acestuia în Uniunea Barourilor din România.

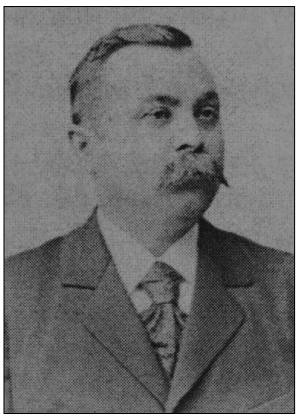

VELICIU, MIHAI
n. 9 iunie 1846, Şepreuş, jud. Arad
d. 26 aprilie 1921, Arad, jud. Arad

S-a născut în Şepreuş, din părinţii Gheorghe şi Maria Veliciu, familie de ţărani. A urmat şcoala primară în localitatea natală, după care este trimis la Liceul român din Beiuş. S-a înscris la Academia de Drept din Oradea (1873). Absolvind-o în 1876, se înscrie în Baroul din Arad, ca stagiar,

făcându-şi practica în cancelaria cunoscutului avocat Mircea V. Stănescu. În anul 1879 dobândeşte diploma de avocat, susţinându-şi examenul la Budapesta.

După obţinerea dreptului de liberă practică îşi deschide birou de avocat la Chişineu (1879). Devine un foarte căutat avocat, sporindu-şi în acest fel prestigiul în rândul românilor. Se implică în activităţile naţionale cu caracter social, economic şi cultural. Se căsătoreşte (1880) cu fiica avocatului Alexa Popovici din Cumlăuş, devenind cumnat cu Iosif Vulcan. Participă la conferinţa comitetului Partidului Naţional, fiind ales în 1892 în comisia compusă din 25 de membri ce avea ca sarcină elaborarea Memorandului. Nu face parte din delegaţia ce a dus la Viena memoriul pentru a-l înainta împăratului, fiind bolnav. Este acţionat în judecată şi condamnat la doi ani de închisoare.

La sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor, liderii românilor din Transilvania au decis că este oportun să participe la viaţa politică, candidând la alegerile parlamentare. Ei considerau că electoratul român este conştient şi matur pentru a participa la o asemenea competiţie. Mihai Veliciu devine preşedintele clubului politic comitatens român (1895-1910) şi reuşeşte să mobilizeze toate forţele din comitatul Arad, desfăşurând o activitate pe toate palierele societăţii: cultură, economie, politică. Şi-a asumat responsabilităţi şi la nivelul conducerii Partidului Naţional Român. Exemplar ni se pare gestul său cu ocazia alegerilor din 1906, când, nominalizat de conducerea partidului să candideze în circumscripţia Chişineu, cu şanse foarte mari, îi cedează locul lui Ioan Russu Şiarianu, acordându-i tot sprijinul să fie ales. Astfel ziaristul arădean ajunge deputat în Parlamentul de la Budapesta.

În anul 1910, şi pe fondul unor probleme de sănătate, a considerat că a venit vremea să lase locul pe câmpul luptei politice altora, mai tineri: Vasile Goldiş, Iustin Marşieu, Ioan Suciu ş.a., el preocupându-se mai mult de afacerile Băncii „Victoria" a doua instituţie de credit românească ca mărime după Banca „Albina". A continuat să fie factorul de echilibru, totuşi, în disputele interne din partid.

Evenimentele din toamna anului 1918 l-au readus în vârtejul lor. A fost ales preşedinte al Consiliului Naţional Român pentru

comitatele Arad, Cenad şi Bichiş, avându-l ca vicepreşedinte pe Iustin Marşieu.

Deşi era un lider respectat, totuşi, nu participă la Marea Adunare Naţională, considerând, datorită vârstei şi mai ales stării de sănătate, că e vremea altei generaţii. Şi-a văzut visul cu ochii, Unirea tuturor românilor într-o singură patrie. Mai mult, fiul său a fost numit primul prefect român al municipiului Arad, după Unire.

Fiul său, Romul Veliciu îi calcă pe urme atât prin îmbrăţişarea meseriei de avocat, cât mai ales prin implicarea sa în mişcarea naţională. De altfel, acesta va fi ales în Marele Sfat Naţional al Transilvaniei. (vezi fişa biografică urm.)

Moare la vârsta de 75 de ani, în urma unei lungi suferinţe, dar mai ales răpus de durerea stingerii premature a fiului său, Romul (1920).

În anul 1936, prin contribuţia avocatului Ioan Suciu (notar la acea vreme), în piaţa centrală a localităţii Chişineu-Criş i se ridică un monument.

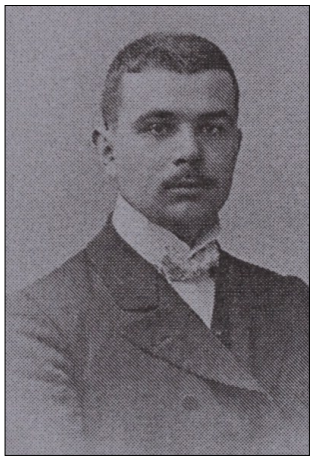

VELICIU, ROMUL GHEORGHE
n. 17 aprilie 1882, Ineu, jud. Arad
d. 6 decembrie 1920, Arad, jud. Arad

S-a născut în anul 1882, fiind fiul cel mai mare al cunoscutului avocat dr. Mihai Veliciu, căsătorit cu Ileana, fiica unui alt avocat mare (fost notar), Alexa Popovici.

Şcoala elementară o face în localitatea natală, după care este trimis la liceu la Sibiu. Studiile juridice le începe la Academia Regală de Drept din Bratislava (1901-1902), după care se înscrie la Universitatea din Budapesta (1902-1903), încheindu-le la Cluj (1903-1904). Tot aici îşi susţine şi examenul pentru doctorat (23 decembrie 1905).

Perioada stagiaturii, așa cum reiese din registrele Baroului Arad, este cuprinsă între 23 septembrie 1904 și 15 august 1908 și o efectuează în birourile din Chișineu. Examenul de avocat îl susține la Tg. Mureș.

Se înscrie ca avocat definitiv în 12 august 1908, deschizându-și cabinetul propriu în Arad și va activa până la finalul vieții, cu scurta pauză cât este prefect al municipiului.

Încă din anii de tinerețe îi urmează tatălui prin implicarea sa în activitățile circumscrise mișcării de emancipare socială, economică și politică a românilor din aceste părți. Atunci când tatăl său se retrage (1910), Romul Veliciu figurează ca membru în noua conducere a Partidului Național la nivelul comitatului, reușind să devină și un membru de bază al conducerii centrale. El este desemnat în 1912 în comisia ce a mediat în cazul „tinerilor oțeliți" din mișcarea națională.

Romul Veliciu se va alătura fruntașilor locali în eforturile de organizare a structurilor de conducere și reprezentare, dar și de menținere a ordinii și chiar de apărare. Situația pentru această zonă era una delicată, aflându-se dincolo de linia de demarcație. Presiunea gărzilor maghiare, prezența în fruntea administrației a elementelor maghiare făcea dificilă activitatea de organizare. Bucurându-se de prestigiul dobândit atât de el, cât mai ales de tatăl său, va fi ales în adunarea alegătorilor din cercul electoral Bătania (azi în UNngaria) din comitatul Cenad, ce a avut loc la data de 24 noiembrie 1918, ca delegat la Marea Adunare Națională.

Cu ocazia constituirii Marelui Sfat Național a fost ales membru, iar Consiliul Dirigent îl numește prefect al municipiului la data de 23 septembrie 1919.

Din păcate moare foarte devreme, la numai 38 de ani.

VESCAN, IOAN
n. 22 august 1877, Agârbiciu (azi Viişoara), cot. Turda, azi jud. Cluj
d. 30 martie 1946, Tg. Mureş, jud. Mureş

S-a născut în familia lui Ioan Vescan, căsătorit cu Anica (n. Iacoboi), un ţăran înstărit din Agârbiciu.

Primii ani de şcoală îi face în localitatea natală, după care părinţii îl trimit la Aiud, la liceul de aici. Problemele legate de însuşirea limbii maghiare îl determină să opteze, la scurtă vreme, pentru Gimnaziul superior greco-catolic de la Blaj. După absolvire se îndreaptă spre Universitatea „Ferencz Joszef" din Cluj, unde se înscrie la Facultatea de Drept (1897-1902). În 10 decembrie 1903 obţine şi doctoratul în ştiinţe juridice.

Aici este coleg cu tânărul turdean Valer Moldovan, cu doi ani mai mare decât Ioan Vescan.

Ioan Vescan activează în cadrul Despărţământului Turda al Astrei. În anul 1905, acesta îşi desfăşoară adunarea generală la Agârbiciu.

Odată cu începerea războiului, Ioan Vescan este mobilizat şi trimis pe frontul din Galiţia, având gradul de locotenent (îşi făcuse cursurile la Şcoala militară la Viena). Ajunge prizonier în Rusia. În această situaţie, având în vedere intrarea României în război de partea Antantei, Ioan Vescan se alătură ofiţerilor care cereau insistent formarea unui corp de voluntari care să lupte în cadrul Armatei Române, şi care, în acelaşi timp, încercau să mobilizeze cât mai mulţi voluntari. A fost şi el unul dintre semnatarii *Proclamaţiei de la Darniţa* (aprilie 1917). În momentul în care voluntarii îşi aleg reprezentanţii, Ioan Vescan se află printre colaboratorii foarte apropiaţi şi deosebit de activi ai lui Victor Deleu. El se deplasează prin mai multe lagăre pentru a-i convinge pe românii ardeleni să se înscrie voluntari.

Ioan Vescan ajunge la Iaşi cu primul Corp de voluntari, având ocazia să trăiască momentele înălţătoare ale depunerii jurământului

de credinţă Regelui Ferdinand I al României. Mai mult, a fost îmbrăţişat de generalul Prezan, ca fiind cel mai vechi ofiţer dintre voluntari.

Integraţi în Armata Română, voluntarii ardeleni au luat parte la luptele de la Mărăşeşti. Ioan Vescan având onoarea să conducă o companie.

În primăvara anului 1918 este trimis în misiune în Basarabia, unde se ceruseră trupe pentru menţinerea ordinii, în contextul revoluţiei bolşevice.

În toamna anului 1918, Ioan Vescan activa pe lângă Marele Stat Major al Armatei Române. A reprezentat şi o legătură a unităţilor militare cu oamenii politici ardeleni ce organizau structurile noii puteri româneşti, fiind martir la intrarea trupelor române în Transilvania.

Experienţa sa, aprecierea de care s-a bucurat din partea autorităţilor militare româneşti îl recomandă ca fiind cel mai potrivit om pentru a-şi asuma conducerea unui judeţ aflat într-o zonă în care conflictul mocnea. Astfel, Ioan Vescan a fost numit, între primii, prefectul judeţului Mureş-Turda.

A condus, în calitate de preşedinte, despărţământul Mureş al Uniunii Foştilor Voluntari Români (1923).

În timpul mandatului său de prefect a contribuit la edificarea Şcolii de ucenici din Tg.
Mureş şi la internatul acesteia.

După 1935 activează în *Liga antirevizionistă*, fiind preşedintele organizaţiei judeţene Mureş.

Intrarea în vigoare a Arbitrajului de la Viena şi pierderea unor teritorii de către România, îl determină să părăsească oraşul Tg. Mureş şi să se refugieze.

Nici după terminarea războiului şi revenirea acasă nu îi va aduce bucurii pe termen lung. Instaurarea regimului comunist a însemnat sfârşitul unei cariere politice şi administrative strălucite. A rămas până la moarte fidel ideilor şi principiilor sale, fără să părăsească Partidul Naţional Ţărănesc şi mai ales pe prietenul său Iuliu Maniu.

ZĂRIE, GHEORGHE
n. 19 aprilie 1878, Petrovaselo, comitat Toronatal, azi jud. Timiş
d. ianuarie 1932, Timişoara, jud. Timiş

Tatăl său, Ilea Zărie a fost proprietar de pământ în regiune. Fiul său s-a înscris la Facultatea de Drept din Budapesta unde începând cu primul an de studiu a beneficiat de o bursă din partea Fundaţiei „Emanoil Gojdu". La Budapesta a urmat cursurile juridice timp de trei ani, din 1900 până în 1903. De aici s-a transferat la Facultatea de Drept din cadrul Universităţii din Cluj unde a absolvit ultimul an, în 1904. Doctoratul în ştiinţe juridice l-a susţinut tot la Cluj, în 3 martie 1906.

În plan cultural s-a implicat în organizarea unor activităţi în cadrul Asociaţiei Astra.

După susţinerea examenului de doctorat s-a înscris pe tabloul avocaţilor stagiari ai Baroului Timiş la 26 iulie 1911. A avut biroul avocaţial în localitatea Alibunar până în anul 1920, când datorită contextului istoric a fost nevoit să se stabilească cu familia la Timişoara. Şi-a exercitat profesia de avocat în continuare până la decesul său survenit în anul 1932.

În toamna anului 1918 a fost preşedintele adunării electorale din 26 mai 1918 din Alibunar, cercul electoral Uzdin, şedinţă în care s-au ales delegaţii pentru Adunarea ce avea să aibă loc la Alba Iulia în 1 decembrie 1918. Printre cei aleşi trebuia să se afle şi Gheorghe Zărie, însă datorită interdicţiilor impuse de armata sârbă şi neînregistrarea actelor nu a fost prezent la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia. După Unire a fost ales deputat în Parlamentul României Mari.

Pentru activitatea pe care a desfăşurat-o a fost decorat cu Ordinul *Steaua României* în grad de ofiţer.

ZARCULA, LAZĂR
n. 1 august 1888, Macoviște, Caraș-Severin
d. 1967

A urmat cursurile liceului din Biserica Albă (Serbia) promovând examenul de bacalaureat în anul 1910. Devine student al Facultăţii de Drept din capitala Ungariei, unde susţine licenţa. Titlul de doctor în drept îl va primi în anul 1918.

A fost înscris ca avocat în Baroul Timiș, făcându-şi practica în biroul cunoscutului avocat timișorean Ion Putnic. După înființarea Baroului Caraș, se va transfera la Oraviţa şi mai apoi îşi va deschide birou avocaţial la Orşova.

În toamna anului 1918 a participat la evenimentele premergătoare Adunării de la Alba Iulia. De pildă, la venirea soldaţilor de pe front la sfârşitul războiului s-au iscat unele incidente în comuna Macoviște, care au fost aplanate prin intervenţia Gărzilor Naţionale Române conduse de locotenentul Lazăr Zarcula. Acesta a participat la Adunarea de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 alături de Vasile Ocnariu, votând unirea cu România. La Alba Iulia a fost ales în Comitetul Central al Consiliului Naţional Român, fiind cel care a preluat Memoriul întocmit de către mai multe comunităţi locale din Banatul montan în care se plângeau de nedreptăţile la care au fost supuși de către autorităţile maghiare. După numirea avocatului dr. George Dobrin ca prefect al judeţului Caraș, a sprijinit instaurarea administraţiei românești în Banatul montan şi pe Valea Almăjului.

Cu ocazia epurării Corpului de avocaţi în anul 1948, a fost îndepărtat din profesie. A fost numit în schimb o perioadă Prefectul Poliţiei Timişoara, iar mai apoi a deţinut funcţia de director al Prefecturii Poliţiei Braşov. În ultima parte a vieţii a fost angajat jurist în cadrul Fabricii „Banatul” din Timişoara.

ZEVEDEIU, ALDEŞIU
n. 1896, Voivodeni, jud. Făgăraş
d. 03 iunie 1959, Zărneşti, jud. Braşov

A profesat ca avocat. După izbucnirea Primului Război Mondial a fost încorporat în armata austro-ungară, unde a deţinut gradul de sublocotenent.

După întoarcerea de pe front s-a implicat activ în pregătirea Adunării de la Alba Iulia planificată la 1 Decembrie 1918. În acest sens, la 27 noiembrie, în adunarea care a avut loc în Arpaşul Inferior din judeţul Făgăraş şi prezidată de Iosif Stoichiţă, Aldeşiu Zevedeiu a fost ales delegat al cercului electoral Arpaşul Inferior, el reprezentând românii din Voivodeni.

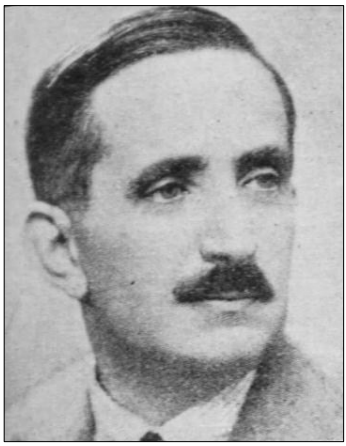

ZIGRE, NICOLAE
n. 20 iulie 1882, Oradea, jud. Bihor
d.

A fost fiul preotului Nicolae Zigre născut în anul 1843. Acesta s-a remarcat în primul rând prin implicarea sa în organizarea mai multor şcoli confesionale ortodoxe în zona Transilvaniei. A fost cel care a înfiinţat Banca „Bihoreana".

Fiul, cu acelaşi nume ca al tatălui său, a ales să studieze ştiinţele juridice. În perioada anilor 1900-1902, a beneficiat de o bursă a Fundaţiei „Emanoil Gojdu" la Academia Regală de Drept Oradea. Următorii doi ani de studiu i-a finalizat la Universitatea din Budapesta. Doctoratul l-a susţinut în anul 1906, la Universitatea „Franz József" din Cluj, în cadrul Facultăţii de Drept.

În anul 1908 şi-a deschis cabinet de avocatură fiind reprezentantul mai multor români. Nicolae Zigre s-a remarcat mai mult în zona dreptului penal.

În perioada studenţiei şi după aceea a făcut parte din mai multe asociaţii româneşti implicându-se şi în politică. A fost membru al Partidului Naţional Român.

Toamna anului 1918 l-a angrenat în evenimentele premergătoare Unirii de la Alba Iulia. De pildă, a fost vicepreşedintele Consiliului Naţional Român, calitate din care împreună cu reprezentanţi ai Consiliului Naţional Maghiar au asigurat pacea şi ordinea în judeţ în acele vremuri tulburi. La Adunarea de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 a participat în calitate de delegat din partea cercului electoral Ugra.

În luna octombrie 1919 a devenit prefectul judeţului, fiind mediatorul dintre armată şi populaţia civilă. După căderea guvernului Vaida-Voevod, a demisionat din funcţia de prefect retrăgându-se o perioadă din viaţa politică. În anul 1920 s-a înscris în Partidul Naţional Liberal, iar peste doi ani, când liberalii au ajuns la guvernarea ţării, a fost numit subsecretar de stat la Ministerul de Interne, fiind responsabil de problemele minorităţilor. La scurt timp după numire, a intrat în conflict cu ministrul de Interne de atunci, Artur Văitoianu şi a demisionat în luna iunie 1922. Deşi parlamentul nu i-a acceptat demisia, a refuzat să mai revină asupra ei şi nu şi-a mai continuat activitatea politică.

A revenit pe scena politicului românesc în anul 1926, când a fost ales senator, devenind şi vicepreşedinte al Senatului. Patru ani mai târziu, odată cu revenirea regelui Carol al II-lea în ţară, a revenit în Partidul Naţional Liberal condus de Gheorghe Brătianu. În timpul dictaturii regale a fost deputat, între anii 1939-1940, din partea FRN. În această perioadă a fost şi ministrul Cultelor şi Artelor în guvernul Miron Cristea/Armand Călinescu (1 februarie - 21 septembrie 1939).

Pe lângă implicarea în politică, a fost membru în mai multe asociaţii şi organizaţii. De pildă, cinci ani a fost preşedintele Asociaţiei Sportive Judeţene, calitate din care a iniţiat Parcul Sportiv „Carol" din Oradea, pentru o lungă perioadă fiind unul din cele mai mari parcuri sportive din ţară.

După instaurarea regimului comunist, la fel ca ceilalţi lideri politici din perioada interbelică, a fost arestat în seara zilei de 5/6 mai 1950, în aşa numita „noapte a demnitarilor”. A fost încarcerat la penitenciarul de la Sighet, unde a stat până în anul 1955.

SUMMARY

The present paper represents the Transylvania's and Banat's lawyers contribution to the accomplishment of the 1st of December 1918 Union. It depicts the flow of events previous to 1st of December 1918 but also the activities in which the lawyers were involved with in the process of organizing the councils and national guards and also the role they played to install the Romanian administration, to the taking over the justice by the Romanian state.

Due to the special circumstances in which the Banat was in, it being largely occupied by Serbian and French armies, the Banat situation is treated separately from Transylvania. The Romanian administration installation process in Banat (empire takeover) is accomplished in May – July 1919, where as in Transylvania the process of taking over the Romanian administration is finalized in the spring of 1919.

The authors present the biography of the lawyers appointed/participating to the Great Assembly of 1st of December, but also their evolution after the Union. None the least, it is emphasized the lawyers involvement in the process of legislation unification and harmonization, considering the fact that the new historical provinces which got integrated in the Romanian kingdom had law systems that were fundamentally different from Romanian legislation.

The paper is meant as a tribute to the predecessors for whom no effort was too high for the accomplishment of Great Romania.

ZU DIESEM BUCH

Das vorliegende Buch stellt den Beitrag der Siebenbürger und Banater Anwälte zur Vereinigung vom 1. Dezember 1918 dar. Vorgestellt werden alle dem 1. Dezember vorangehenden Ereignisse, die Tätigkeiten dieser Anwälte im Hinblick auf die Gründung der rumänischen Nationalräte sowie deren Rolle bei der Einführung der rumänischen Verwaltung und der Übernahme der Justiz durch den rumänischen Staat.

Die Lage im Banat wird gesondert dargestellt, weil sich das von serbischen und französischen Truppen besetzte Banat in einer besonderen Lage befand. Die Einführung der rumänischen Verwaltung erfolgte im Banat in der Zeitspanne Mai – Juli 1919, während in Siebenbürgen dieser Vorgang im Frühjahr 1919 abgeschlossen war.

Die Autoren stellen die Biografien der Anwälte dar, die an der Großen Versammlung vom 1. Dezember 1918 teilnahmen, sowie deren Werdegang nach der Verwirklichung Großrumäniens. Schließlich wird die Teilnahme der Anwälte an der Vereinheitlichung der Gesetzgebung im Königreich Rumänien beschrieben, da die historischen Provinzen, die dem Altreich einverleibt wurden, über Rechtssysteme verfügten, die grundlegend verschieden von jenem des alten Königreichs waren.

Dieses Buch ist eine Hommage an die Vorgänger, die für die Verwirklichung Großrumäniens unermüdlich gekämpft haben.

SYNTHESE

Ce travail presente la contribution des Avocats de Transylvanie et du Banat a la realisation de l'Unite du premier Decembre 1918. On y presente le progres des evenements anterieurs du premier Decembre 1918 mais en meme temps les activites dans lesquelles les avocats ont y ete impliques, dans leur processus d'organisation des conseils et des gards nationaux, ainsi que le role qu'on ait joue a la mise en place de l'administration roumaine, tout comme a la prise du controle de la justice par l' etat roumain.

Grace a la situation speciale qu'on etait en Banat a ce moment la – etant occupe pour la pluspart par les armees serbes et francaises- la situation du Banat est traitee separement de celle du Transylvanie. La mise en place de l'administration roumaine du Banat (la prise de l'empire), se realise pendant le mois de mai jusqu'au mois de juillet 1919, contrairement a la mise en place de l'administration de Transylvanie, ou le meme processus est en train de se finaliser au printemps de l'annee 1919.

Les auteurs present premierement les bibliographies des avocats designes a la Grande Assemblee du premier Decembre, et puis leurs evolution après la realisation de l'Unite. Pas mois, on y est soulignee la participation des avocats dans le processus de l'unification et l'uniformite de la legislation, en considerant que les nouveaux provinces historiques qui s'integrent au Royaume de la Roumanie ont avaient des systemes de droit essentielement differents.

On souhaite que ce travail soit un hommage pour les ancetres qui ont fait tout le possible pour la realisation de la Grande Roumanie.

BIBLIOGRAFIE

Surse

a. Documente needitate

Arhivele Naţionale Serviciul Judeţean Cluj (A.N.S.J.C)
Fond Colegiul de avocaţi Cluj
Fond personal Bazil Gruia
Arhivele Naţionale Serviciul Judeţean Timiş (A.N.S.J.TM)
Fond familial Branişte
Arhivele Naţionale Bucureşti
Fond Consiliul Naţional Caransebeş
Arhiva Baroului Timiş
Arhiva Baroului Cluj (documente nenumerotate)
Biblioteca Centrală Universitară (B.C.U)
Fond Amos Frâncu
Fond Francisc Hossu-Longin
Fond Gheorghe Pop de Băseşti
Colecţia de ilustrate, fotografii, ziare şi reviste
Gropşianu,Ilie,*Sasca –Montană, Memorii (1918-1919)*, manuscris, nepublicat.

b. Documente editate

Avocatura în România. Culegere de texte (ed. Cristina Nedelcu, Ionel Hasoti), vol. I-II, Constanţa, 2004)
Corespondenţa lui Vicenţiu Babeş, vol. I, Scrisori primite, Cluj-Napoca, 1976.
Decretele, Regulamentele şi Ordonanţele Consiliului Dirigent din Transilvania, Editura Buletinul Justiţiei, Cluj, 1929.
*Făurirea Statului Naţional Unitar Român, Contribuţii documentare Bănăţene (1914- 1919),*Bucureşti, 1983.
1918 la Români - Documentele Unirii, coord. Augustin Deac, Ion Iacos, Nicolae Josan, vol. VIII-X, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989.

c. Ziare, Reviste

Românul, Organ al PNR, Arad.
Acta Musei Porolissensis, Zalău
ZIRIDAVA, Arad
Anuarul Magistraturii
Analele Banatului
Drapelul
Tribuna juridică
Dreptul
Nădejdea
Curierul Judiciar
Pandectele Române
Transilvania
Foaia Diecezană
Renașterea Română
Patria
Banatica
Studii, Revistă de Istorie

Cărți, studii articole

100 români ai Marii Uniri, vol. III, editor Ion Mărgineanu, Alba Iulia, Altip, 2007.

1918 – 85 de ani – 2003: Dicționarul personalităților unirii. Trimișii românilor transilvăneni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, Ioan I. Șerban, Dorin Giurgiu, Ionela Mircea, Nicolae Josan, Alba Iulia, 2003.

1918-1998 Aradul și Marea Unire, coord. Roz Alexandru, Editura Universității „Vasile Goldiș" Arad, Arad, 1999.

1918-90 ani-2008 Marea Unire, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș", Arad, 2008.

Arbonie, Emil, *Avocații arădeni (1875-1989)*, Arad, „Vasile Goldiș" University Press, 2014.

Arbonie, Emil, *Baroul Arad (1875-1990),* Arad, Editura „Vasile Goldiș" University Press, 2016.

Avocatura în România, Culegere de texte, vol. I și II, Editura Muntenia, 2004.

Bălaș, Lucia, *Oameni de seamă ai Sălajului: dicționar bibliografic,* vol. I-II, București, 2004-2006.

Bălu, Ion, *Viața lui Lucian Blaga,* vol. I-IV, Libra, București, 1995-1997.

Băran, Coriolan, *Reprivire asupra vieții*. *Memorii,* Editura Vasile Goldiș, University Press, Arad, 2009.
Beiușul și lumea lui, coord. Degău Ioan, Brândă Nicolae, vol. II, Primus, Oradea, 2008.
Beiușul și lumea lui. Studiu monografic, coordonatori: Ioan Degău, Nicolae Brânda, vol. II, Oradea, Primus, 2008.
Bembea, Ioan, *Patritoul Emil Dandea și vremurile în care a trăit*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2010.
Blaga Brediceanu, Cornelia, *Jurnale,* Humanitas, București, 2016.
Blaga. Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor,* Humanitas, București, 2012.
Boia, Stelian Ioan, *Șistarovăț. Monografie*, EdituraVasile Goldiș, University Press, Arad, 2015.
Bosoancă, Traian, *Mureșenii și Marea Unire*, Tg. Mureș, Ardealul, 2000.
Botiș, Teodor, *Monografia Familiei Mocioni*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II", București, 1933.
Bucur, Bogdan,*Cartea de Aur a Centenarului Marii Iubiri*, RAO, București, 2017.
Bud, Alexandru Bogdan, *File din istoria învățământului juridic la Cluj*, București / Cluj-Napoca, Hamagiu& Mega, 2017
Bud, Vasile, *Câmpeni (1866-2011). Studiu monografic*, Cluj-Napoca, Mega, 2011.
Câmpean, Viorel, *Oameni și locuri din Sătmar,* vol. I-II, Editura Citadela, Satu Mare, 2010.
Câmpianu-Mezei, Iuliu, *Luptători români ardeleni,* Minerva, Cluj-Napoca, 1940.
Ciobanu, Pompiliu, *Unire Banatului și Încorporarea Timișoarei la România Mare*, Timișoara,1934.
Ciupea, Ioan, Țârău, Virgiliu, *Liberali clujeni. Destine în Marea Istorie,* vol. II, Mega, Cluj-Napoca, 2007.
Clopoțel, Ion, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Editura revistei „Societatea de mâine", Cluj, 1926.
Clujeni ai secolului 20. Dicționar esențial, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000.
Comșa, Daniela, Glodariu, Eugenia, Jude, Maria Magdalena, *Clujenii și Marea Unire*, Cluj-Napoca, 1998.
Comșa, Daniela, Jude, Maria Magdalena, *Nicolae P. Rațiu și Augustin Rațiu promotori ai idealului național*, în Acta Musei Napocensis, vol. 34/II, seria istorie, p. 325-339.
Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918-ianuarie 1919). Protocoale și acte, vol. 1-2, editori: Viorica Lascu și Marcel Știrban, Cluj-Napoca, Dacia, 1978-1980.

Cordoş, Nicolae; Neamţu, Gelu, *Iuliu Coroianu în vâltoare vremurilor,* Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.
Corduneanu, Vali; Dudaş,Vasile, *Prefecţii Judeţului Timiş-Torontal – 1919-1949*, Editura Marineasa, 2009.
Cornea Luminiţa, Catrina Constantin, Lăcătuşu Ioan, *Teculeştii din neam în neam*, Sf. Gheorghe, Angustia, 2008.
Cornea, Corneliu, *Jurnalul detenţiei politice în judeţul Arad*, Mirador, Arad, 2000.
Cosma junior, Aurel, *Bănăţeni de altă dată,* Tipografia, Unirea Română, Timişoara, 1933.
Cosma junior, Aurel, *Memorii,* Editura Mirton, Timişoara, 2010.
Costin, Maximilian, *Un mare patriot român: Emil Dandea*, Tg. Mureş, Studio, 1934.
Damian, Ion, *Monografia oraşului Târnăveni*, Cluj-Napoca, Risoprint, 1996.
Dejeni de ieri şi de azi, Bob Axinte, Vesa Nicolae, Albinetz Constantin, Editura Texte, Dej, 2009.
Demşea, Dan, *Trei delegaţi oficiali din judeţul Arad la Marea Unire din 1918* (dr. Vasile Avramescu, dr. Cornel Ardelean, dr. Teodor Burdan), în *1918 - 1998. Aradul şi Marea Unire*, coordonator: Alexandru Roz, Arad, Editura Universităţii „Vasile Goldiş", 1999, p. 199-206.
Dobeş, Andrea, *Ilie Lazăr. Consecvenţa unui ideal politic,*Argonaut, Cluj-Napoca, 2006.
Domşa Traian, Domşa Ovidiu, *Feneş : Vatră de cultură românească. Studiu monografic şi hartă virtuală a satului Feneş, jud. Alba*, Alba Iulia, Aeternitas, 2011.
Dudaş Vasile, *Aurel Cosma (1867-1931),* Editura Mirton, Timişoara, 1998.
Faur, Viorel, *Viaţa politică a românilor bihoreni 1849-1918,* Fundaţia Culturală Cele trei Crişuri, Oradea, 1992.
Felea, Romulus, Felea, Ioan, *Martiri şi oameni de valoare în Ţara Moţilor,* Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2006.
Giurescu, Constantin C., *Amintiri*, ed. îngrijită de Giurescu Dinu C., Ed. All, Bucureşti, 2000.
Goron, Doru E., Ciocian, Ioan, Valentin Dărăban, *Victor Deleu: 1876-1939*, Zalău, 1999.
Grecu, Ioan, Funariu, Ioan, Baki Nicoară, Lucia, *Personalităţi din Ţara Făgăraşului: 1800 - prezent*, Făgăraş, Mesagerul de Făgăraş, 2009.
Gropşianu, Mihail, *Revoluţia anului 1918 din Oraviţa-Caraş,* Institutul de arte grafice Atheneu, Timişoara, 1935.

Gruneanţu, Lazăr,*Avocaţii Baroului Timiş 1875-2015*, Lexicon, Editura ARTPRESS, 2017.

Hamangiu, Constantin, *Codul General al României*, vol. IX-X, XI-XIV. Editura Universala, Alkalay& Co, 1928-1934, Bucureşti.

Hăgan, Trofin; Mureşan, Ioan S., *Maramureşul şi Unirea. 1918,* Muzeul Judeţean Maramureş, Baia Mare, 1968.

Iancu, Diana. *Dr. Ioan Ciordaş (1877-1919). Biografia şi activitatea*, Oradea, Primus, 2014.

Iancu, Gheorghe, *Contribuţia Consiliului Dirigent la Consolidarea Statului Naţional Unitar Român (198-1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985.

Iancu, Gheorghe, *Justiţie Românească în Transilvania*, Editura Ecumenica Press, Cluj-Napoca, 2006.

Ioniţoiu, Cicerone, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar,* Editura Maşina de scris, Bucureşti, 2003.

Iuga de Sălişte, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureşului. Dicţionar 1700-2010*, Editura Societăţii Culturale Pro Maramureş Dragoş Vodă, Cluj Napoca, 2012.

În vâltoarea luptei pentru Unire, ed. îngrijită de Popeangă Vasile, Ed. Multimedia, Arad, 2002.

Jakabffy, Elemer, *A Mahyar Allamhatalom Utolso Konapjai Krasso-Szoreny Varmegyeben*

Jumanca,Pavel,*Amintiri,*David Press Print, Timişoara, 2011.

Kikicsoda? AzErdélyBánságiKözéletLexickonja, szerkeszttе Damo Jenö, Timişoara-Arad, 1931.

Lady, Ştefan, *Codul Civil Austriac,* Editura Ministerului Justiţiei, Directoratul General Cluj, Tipografia Fondului Cărţilor Funduare, Cluj,1924.

Lazăr, Iacob, Neş, Teodor, Mărcuş, Ştefan, *Bihorul strajă la hotare*, Tipografia Diecezană, Oradea, 1933.

Lazăr, Ioachim, Morar, Nicolae Marcel, *Hunedoara şi Marea Unire din 1918*, Mediamira, Cluj-Napoca, 2009.

Lucheschu, Gheorghe, *Din galeria personalităţilor timişene,* Editura „Dacia Europa Nova", Timişoara, 1996.

Marin,Wiliam; Munteanu, Ion;Radulovici, Gheorghe, *Unirea Banatului cu România*, Muzeul Banatului, Timişoara, 1968.

Marta, Alexandru, *Organizarea judecătorească în Transilvania, Banat şi părţile ungurene, în comparaţie cu Vechiul Regat,* Cluj, 1922.

Mărculeş, Vasile; Mărculeţ, Ioan, *Districtul protopopesc greco-catolic al Mediaşului (1827-2000),* Bucureşti, 2000.

Mânzat, George, *Monografia oraşului Dej*, Editura Astra, Dej, 2006.

Monografia Județului Satu Mare, coord. Doru Radosav, Claudiu Porumbăcean, Argonaut, Cluj-Napoca, 2016.
Munteanu, Ioan; Zaberca, Mircea Vasile; Sârbu, Mariana, *Banatul și Marea Unire. 1918,* Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1992.
Munteanu, Ion, *Banatul Istoric*, Editura, Excelsior Art, Timișoara, 2006.
Munteanu, Ion, *Mișcarea Națională din Banat 1881-1918*, Editura Antib, 1994.
Munteanu,Ioan;Zaberca,Vasile Mircea,*Banatul și Marea Unire – 1918*, Editura Mitropoliei Banatului,Timișoara, 1992.
Neș, Teodor, *Oameni din Bihor (1848-1918)*, Oradea, 1937.
Neș, Teodor, *Oameni din Bihor,* Tipografia Diecezană, Oradea, 1937.
Nicolae Josan, *Românii din Munții Apuseni de la Horea și Avram Iancu la Marea Unire din 1918,* Editura Altip, Alba Iulia, 2001.
Nistor, Ioan Silviu, *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*, Cluj-Napoca, Dacia, 1981.
Oanea, Laurențiu, *Dr. Ștefan Cicio-Pop,* Editura Gutenberg univers, Arad, 2008.
Oanea, Laurențiu. *Dr. Ștefan Cicio-Pop un titan în luptele național-politice ale românilor din Transilvania și părțile românești din Ungaria: 1865-1934*, Arad, Gutenberg Univers, 2008.
Orăștie 775, Anton E. Dörner, Vasile Ionaș, Ioachim Lazăr, Mihai Căstăian, Editura Omnia, Deva, 1999.
Orga, Valentin, *Aurel Vlad - istorie și destin*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2001.
Păiușan, Radu, *Bănățenii în lupta pentru unitate națională. 1830-1918,* Institutul pentru studii socio-culturale și educație permanentă Timiș, Timișoara, 1983.
Pe drumul Marii Uniri, coord. Popeangă Vasile, Arbonie Emil, „Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2008.
Pe drumul Marii Uniri, coordonatori: Vasile Popeangă, Emil Arbonie, Arad, "Vasile Goldiș" University Press, 2008
Pop, Dănuț, Goron, Doru E., *Prefecții județului Sălaj. O istorie în documente,* Zalău, Caiete Silvane, 2007.
Pop, Ioan-Aurel, Bolovan, Ioan, *Istoria Transilvaniei,* Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2016.
Popeangă, Vasile, *Eparhia Aradului în perioada instituționalizării culturii naționale 1807-1948*, „Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2006.
Porumbăcean, Claudiu; Câmpean Viorel, *Caietele liberale sătmărene II. Ștefan Benea (1889-1961),* Argonaut, Cluj-Napoca, 2014.
Porumbăcean, Claudiu; Câmpean Viorel, *Din viața politică sătmăreană. PNL Satu Mare – Tradiție și contemporaneitate,* Argonaut, Cluj-Napoca, 2011.

Porumbăcean, Claudiu; Câmpean Viorel, *Oameni din Seini*, „Vasile Goldiș" University Press Arad/Editura Muzeului Sătmărean, Arad, Satu Mare, 2013.

Porumbăcean, Claudiu; Dulgău, Bujor, *Oameni din Sătmar,* Editura Solstiţiu, Satu Mare, 2000.

Rohian, Anton, Guseth, Klara, Prefecţii Maramureşului, Instituţia Prefectului Judeţului Maramureş, Editura Proema. 2015.

Roman, Dan, *Oameni de seamă ai Aradului*, Arad, „Vasile Goldiș" University Press, 2011.

Roşu, Costa, *Dicţionar Cronologic-Românii din Voivodina1919-2014,* Editura Euro Stampa, Timişoara, 2015.

Roşu, Titus L. *Din luptele tineretului studios arădean pentru libertate şi unitate naţională :* Iustin Ardelean, In: *Aletheia*, 1996, 6, p.10-19 ;

Roşu, Titus L. *Din luptele tineretului studios arădean pentru libertate şi unitate naţională :* Lucian Bolcaş, In: *Aletheia*, 1997, 7, p. 89-107.

Roşu, Titus L., *Beiuşul. Centru politic şi de cultură românească*, Editura Buna Vestire, Oradea, 1993.

Roşu. Titus L., *Legea românească - ortodoxia - temelia spirituală a fiinţei noastre etnice,* Editura Araddaba, Oradea, 1997.

Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania şi Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 2000.

Sigmirean, Cornel, *Istoria formării intelectualităţii româneşti din Transilvania si Banat în Epoca Modernă,* Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

Simon, Stela, *Povestiri din Moneasa*, Editura Marineasa, 2009.

Şuiaga, Victor, *Juriști hunedoreni precursori şi luptători pentru libertate şi unirea Transilvaniei: 1848-1018*. (mssdactilo), Deva, 1976.

Şuiaga, Victor, *Juriști hunedoreni. Precursori şi luptători pentru libertatea şi unirea Transilvaniei*, Deva, 1976 (Manuscris).

Tomoni, Dumitru, Gârda,George,*În slujba României Mari,* Editura Eurostampa, Timişoara 2013.

Trei avocaţi bănăţeni despre Marea Unire – Jurnale, Editor Lazăr Gruneanţu, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2018.

Tripon, Aurel, *Monografia-Almanah a Crişanei,* Oradea, Tipografia Diecezană, 1936.

Tuleu, Ioan, *Dr. Cornel Iancu, „avocat" al românităţii arădene*, în Analele Aradului, p.707-711.

Unc, Gheorghe, Deac, Augustin, *1918. Gărzile Naţionale Române din Transilvania,* Editura Militară, Bucureşti, 1979.

Vaida-Voevod, Mircea; Neamţu, Gelu; *1 Decembrie 1918. Mărturii ale participanţilor. Ioachim Crăciun, documente la un sfert de veac de*

la Marea Unire, vol. I-II, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008.
Vişinescu, Valentin, Miclăuş, Vasile, Şetfănie, Tudor, *Dicţionar de personalităţi turdene*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2006.
Vişinescu, Valentin, *Turdenii la Marea Unire,* Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2008.
Vişinescu, Valentin, Vişinescu, Eugen, *Dr. Ioan Vescan: 1877-1946*, Cluj-Napoca, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2006.
Vlad, Ioan, *Braşovul şi Marea Unire,* Editura „Dacia Europa Nova", Lugoj, 1996.
Vlad, Ioan, *Cărturari braşoveni pentru România Mare,* Editura Academiei Aviaţiei şi Apărării Antiaeriene „Henri Conadă", Braşov, 1999.
Vlad, Ioan, *Ioan Şenchea - martirul Ardealului*, Braşov, Pastel, 2004.
Voştianu, Teodor, *Monografie comunei Şiria*, Fundaţia culturală „Ioan Slavici", Arad, 1996
Zaberca,Vasile Mircea, *Românii de peste fruntarii*, Editura Libertatea, Panciova, 2003.
Zaberca,Vasile Mircea,*Românii din Banatul Iugoslav şi Marea Unire*, Editura Hestia, Timişoara, 1995.
Zainea, Ion, *Aurel Lazăr (1872-1930) – viaţa şi activitatea*, Cluj-Napoca, PUC, 1999.
Zgârciu, Liviu, *Avocaţii şi Marea unire*, Editura Hamangiu, 2015.

ANEXE

Credenţional.

Subsemnaţii adeverim, că în cercul electoral al II
din ~~comitatul~~ oraşul Cluj s'au ales azi ca delegaţi ai acestui cerc electoral dnii:

Dr Aurel Frâncu	în	Cluj
Dr Ivon Giurgiu	în	"
Dr Nicodim Cristea	în	"
Iuliu Muja	în	"
Pavel Abl	în	"

cu ~~majoritate de voturi~~ unanimitate.

Drept-ce susnumiţii delegaţi sunt prin aceasta autorizaţi a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Naţional Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral şi la alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor şi a contribui cu votul lor la decizerea asupra sorţii viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria şi Bănatul Timişan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Cluj II
ţinut în ziua de 27 Noemvrie 1918.

Dr Laurian Germa
preşedent.

Eugen Rosescu
notar.

bărbaţi de încredere din comune.

101/12-

Concordia- Arad.

188

Credenţional.

Subsemnaţii, adeverim, că în cercul electoral al Zălaului
din comitatul Sălagiu s'au ales azi ca delegaţi ai acestui
cere electoral dnii:

Traian Grofşoreanu	preot	în Zălau
Dr. Augustin Pinka	advocat	în Crasna
Eugen Boros	comptabil	în Zălau
Remus Rosca	preot	în Treznea
i Cornel Oţel	preot	în Buciumi

cu ~~majoritate de voturi~~ unanimitate.

Drept-ce susnumiţii delegaţi sunt prin aceasta autorizaţi a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Naţional Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral şi la alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor şi a contribui cu votul lor la decidera asupra sorţii viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria şi Bănatul Timişan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Zălau
ţinut în ziua de 25 Noemvrie 1918.

Dr. Georgevici
preşedinte.

Traian Grofşoreanu
notar.

bărbaţi de încredere din comune.

- 19611 - Concordia Arad

622

Credenţional.

Subsemnaţii adeverim, că în cercul electoral al Becicherecului-mic
din comitatul Timiş s'au ales azi ca delegaţi ai acestui
cerc electoral dnii:

Dr Pompiliu Ciobanu	în	Timişoara
Dr Georgiu Adamu	în	"
~~Dr Aurel Pascuţa~~	în	"
Ioan Mărincu	în	Medveş
şi Petru Toma	în	Chişoda

cu ~~majoritate de voturi~~ / unanimitate.

Drept-ce susnumiţii delegaţi sunt prin aceasta autorizaţi a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Naţional Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral şi la alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor şi a contribui cu votul lor la decidera asupra sorţii viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria şi Bănatul Timişan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Becicherechiul-mic
ţinut în ziua de 24 Noemvrie 1918. st. n.

Dimitrie Vidrighin — Mihai Boeşa
prezident. notar.

Petru Tierzuiu din Bucovăţ [Bukkefalva]
Cornel Oltoveanu din Sânmihaiul român [Begaszentmihály]
Pavel Babuta din Medveş
Ioan Cuţa din Giroc
Atanasiu Maier " "
Ioboru Bertoran Bartoc
Ilie Dolosan din Berecuţi

bărbaţi de încredere din comune.

39/11 –

Concordia Arad

598

Credenţional.

Subsemnaţii adeverim că în cercul electoral al Rittberg (Vágvár)-ului
din comitatul Sirmis s'au ales azi ca delegaţi ai acestui
cerc electoral dnii:

Dr. Victor Mercea	avocat	în	Buziaş
Dr. Dimitrie Borca	medic	în	Buziaş
Avram Ciocoiu	preot gr. or.	în	Vucova
Nicolae Rămneanţu	econom	în	Silagiu
şi Ioan Răchitan	comersant	în	Vucova

cu ~~majoritate de voturi.~~ unanimitate.

Drept-ce susnumiţii delegaţi sunt prin aceasta autorizaţi a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Naţional Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral şi la alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor şi a contribui cu votul lor la decidera asupra sorţii viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria şi Bănatul Timişan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Rittberg (Vágvár)
ţinut în ziua de 13/26 Noemvrie 1918.

prezident

notar

bărbaţi de încredere din comune.

1287/11 -

Concordia Arad

535

Drag Domn

Dr Stefan C. Papp

advocat Arad

Mult Stimate Dle Coleg!

Conform indrumării primite în ziarul „Românul" a ţinut o şedinţă de cetire a femeilor române din Şanda, adunare cetă odinară la care au fost alese două delegate pentru Marea Adunare Naţională din Alba Iulia. Protocolul luat în această adunare îl trimit în alăturare sub 1/.

După aceste remân

Şandala 26 Noembre v. n. 1918

Cu deosebită stimă

Dr Iuliu Roşiu

advocat

643-.

C R E D E N T I O N A L.

Subsemnatii adeverim, ca in cercul electoral al Cetul Silvaniei
din comitatul Sălaj s au ales azi ca delegati ai
acestui cerc electoral dnii:
Dr Alexandru Pop din Cetul Silvaniei
.....in.....
.....in.....
.....in.....
i.....in.....
cu ~~majoritate de voturi~~
unanimitate.

Drept-ce susnumitii delegati sunt prin aceasta autorizati a lua parte cu vot decivis la Marea Adunare Nationala Romana ce se va convoca prin Consiliul Central National Roman, in numele tuturor Romanilor din acest cerc electoral si la alte Mari Adunari Nationale Romane, cari eventual o sa mai fie convocate in decursul anului acestuia ori in anul urmator si a contribui cu votul lor la deciderea asupra sortii viitoare a neamului romanesc din Transilvania, Ungaria si Banatul Timisan.-

Dat din electoral al cercului electoral Cetul-Silvaniei
tinut in zua de 22. Noemvrie 1918.

Vasiliu Pop
președinte.

Iulin Vaida
notar.

Ioanu Dancs
Deneș Ioanes
Pertse Vasiliu Sarosi Iosif
vasile Chetan
Alexandru Pop
Maxinca Ioanes

barbati de incredere din comune.

- 147 -

165

Credenţional.

Subsemnaţii adeverim, că în cercul electoral al Şimleul-Silvaniei din comitatul Sălaj s'au ales azi ca delegaţi ai acestui cerc electoral dnii:

Dr. Cassiu Manniu advocat în Şimleul-Silvaniei
Iuliu Coroianu " în " "
Dr. Alexandru Sciu adv., director de banca " "
Ioan Talos, preot în Giurtelecul-Silvaniei
i Valentin Popoş preot în Bobota

cu ~~majoritate de voturi~~ unanimitate.

Drept-ce susnumiţii delegaţi sunt prin aceasta autorizaţi a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Naţională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Naţional Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral şi la alte Mari Adunări Naţionale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor şi a contribui cu votul lor la decíderea asupra sorţii viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria şi Bănatul Timişan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Şimleul-Silvaniei ţinut în ziua de 26 Noemvrie 1918.

Dr. Alexandru Sciu
prezident.

Dr. Alexandru Sciu
notar.

bărbaţi de încredere din comună.

Concordia - Arad
-11511-

Către Națiunea Română!

Războiul lung și sângeros început din interese streine, s'a sfârșit. A învins idea, că fieșt care națiune să dispună liber asupra sorții sale, să fie egal îndreptățită și fiecare om să aibă tot aceleași drepturi. Soartea națiunilor mici este pusă în mânile cele mai bune, și cele mai mari națiuni culte ne garantează realizarea idealurilor noastre.

Durere, s'au ivit veşti triste și din satele românești, cari ne vorbesc despre jefuiri, fărădelegi și volnicii comise nu din partea poporului cinstit și a românilor de bine, ci de oameni destrăbălați și beţivii satelor.

Fraţi Români! Fraților ostași, cari v-ați întors după atâtea suferinți lungi și grozave la vetrele voastre, voi cari cu gurile mute a-ți fost purtați prin toate câmpurile de războiu, pline de sânge și suferințe, voi cari venind acasă a-ți aflat poate familiile voastre flămânzite și neîndreptățite: ascultați de sfatul conducătorilor vostri de un sânge și o lege!

Fraţi și soldați români, fiți cu răbdare! Fiți cu atragere și iubire către neamul vostru, care în zilele aceste a întrat în rândul națiunilor libere, fiți mari la suflet în ceasurile acestea grele ale anarhiei și vă arătați demni de încrederea și sprijinul anticipat de națiunile mari culte, fiți demni de iubirea desint resată a celui mai mare om de astăzi, al președintelui republicei americane: Wilson, care ca un al doilea Messia a dus la învingere idea, că fiecare popor și fiecare individ să fie egal îndreptățit și stăpân pe soarta sa.

Consiliul Național Român, compus din următorii bărbați: **dr. Teodor Mihali, Vasilie Goldiș, dr. Alexandru Vaida-Voevod, dr. Ștefan C. Pop, dr. Aurel Vlad** și **dr. Aurel Lazar,** — apoi dintre reprezentanții partidului social democrat român: **Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Aenea Grapini, Tiron Albani** și **Iosif Rănoi,** — reprezintă astăzi întreg neamul românesc din Ungaria și Ardeal, este recunoscut nu numai de puterile mari ale lumei, ci și de guvernul unguresc revoluționar.

Fiecare soldat român, deslegat de jurământul dat împăratului, are liberă voie să între în sfatul militar național român (gardă națională română), să poarte simbolul mândru al suveranității lui naționale, tricolorul și este supus numai și numai consiliului național român.

Fraţi români! Incurând o să apară între voi bravi soldați și oficeri ai gardei naționale române. Alăturați-vă către ei și dați-vă brațele și inimile voastre române întru ajutorul și sprijinul lor.

Consiliul Național Român se adresează către voi, și vă cere următoarele lucruri:

1. Dați mâna toți cei buni și cinstiți, fără deosebire de neam și lege, și susțineți ordinea, apărați viața și avutul oamenilor.

2. Primiți cu încredere bărbații trimiși de Consiliul Național Român între voi cu scopul de a vă luminà și ajutà.

3. Constituiți-vă imediat în gardă locală, în care poate fi primit fiecare om de cinste, fără deosebire de neam și lege.

4. Să luați la cunoștință, că jafuri și omoruri compromit cauza sfântă a democrației nouă, care este chemată a închiegà întreaga lume într'o singură societate, unde vor domnì cele mai curate idei a libertății, frăției și egalității.

5. Fiecare ofițer și soldat român care încă nu s'a anunțat și nu are împărțire, **are datorința a se prezentà fără amânare la biroul Consiliului Național Român** (Arad, strada Fábián Gábor nr. 7.)

Fiecare Român are datorința să contribuie la susținerea ordinei. Jefuitorii sunt cei mai mari dușmani chiar a poporului românesc. Dați-ne mână de ajutor ca să putem prezentà înaintea lumei tinera și frumoasa națiune română în deplina ei curățenie, nepătată, în întreaga ei splendoare.

Pentru Consiliul Național Român:

Dr. Ștefan C. Pop.

Delegaţii Timişeni care au participat la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia, avocaţii: dr. Aurel Cosma, dr. Lucian Georgevici.

Intrarea şi primirea armatei române în Piaţa Unirii (anterior Losonczy Ter respectiv Dom Platz) din Timişoara, pe scena improvizată generalul V.Economu, şi Aurel Cosma

Delegaţia care a predat Actele Unirii la Bucureşti
Regelui Ferdinand I al României
rândul de sus de la stânga la dreapta: Vasile Goldiş, Alexandru Vaida-Voevod, Caius Brediceanu
rândul de jos de la stânga la dreapta: Episcopul Miron Cristea şi Episcopul Iuliu Hossu

Marea Adunare de la Alba Iulia

Iuliu Hossu citind Declarația de Unire la Alba Iulia

Rezoluțiunea
Adunării Naționale de la Alba-Iulia
din 18 Noembrie/1 Decembrie 1918

I. Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noembrie/1 Decembrie 1918, decretează unirea acelor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România. Adunarea Națională proclamă în deosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între rîurile Mureș, Tisa și Dunăre.

II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie pînă la întrunirea Constituantei, ce va hotărî asupra chestiunii.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la zidirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sînul său și fiecare popor va primi dreptul de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernare, în proporție cu numărul îndreptățiților, ce-l alcătuiesc.
2. Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.
3. Înfăptuirea unei depline și desăvîrșite reforme agrare radicale. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, dîndu-se pămînt țăranilor îndreptățiți, mai ales acelor pe moșiile cărora slujesc ca arendași, ori muncitori cu ziua, ori pe altă bază, pînă acum, până la împroprietărirea lor, se va da posibilitatea țăranului să-și creeze o proprietate sătească, pășune, pădure și alte puține atît cît să poată lucra munca lui și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiunii.
4. Desăvîrșită libertate de presă, asociere și întrunire; liberă propagandă a tuturor gîndirilor omenești.
5. Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, dîndu-se pămînt țăranilor îndreptățiți, mai ales acelor pe moșiile cărora slujesc ca arendași, ori muncitori cu ziua, ori pe altă bază, pînă acum, până la împroprietărirea lor, se va da posibilitatea țăranului să-și creeze o proprietate sătească, pășune, pădure și alte puține atît cît să poată lucra munca lui și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiunii.
6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, cari sînt legiferate în cele mai avansate state industriale din apus.

IV. Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale ca Congresul de pace să înfăptuiască comunicarea națiunilor libere în așa chip ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Românii adunați în această Adunare salută pe frații lor din Bucovina, scăpați de sub jugul monarhiei Austro-Ungare și uniți cu țara mumă România.

VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea popoarelor subjugate pînă aci în monarhia Austro-Ungară, anume națiunile: cehoslovacă, austro-germană, jugoslavă, polonă și ucraină și hotărăște ca acest salut al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea Națională cu smerenie se înclină înaintea memoriei acelor buni români, care în acest război și-au vărsat sîngele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțumirii și admirațiunei sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotrivirea unui dușman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghiarele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor Națiunii Române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională potărăște înființarea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română, oricînd și pretutindeni față de toate națiunile lumii, și să ia toate dispozițiile pe care le află necesare în interesul națiunii.

Vasile C. Goja
Vice-Președinte al Adunării Naționale.

Dr. Laurențiu Oancea,
Notar al Adunării Naționale.